Sebîlürreşâd

Dînî, felsefî, ilmî, edebî haftalık mecmûa-i İslâmiyyedir

Cilt 16
Sayı 391-416
13 Şubat 1919 - 22 Mayıs 1919

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه‌صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی هر بر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه‌سی ٥ غروش، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاكف

صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد: ٣٩١ | ١٢ جمادی الاول ١٣٣٧ | پنجشنبه | ١٣ شباط ١٣٣٥ | جلد ١٦

سبیل الرشاد، بو نسخه ایله، اون آلتنجی جلده باشلایور.

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم

انسانی فنا یوللره کوتورەن مردود شیلردن تاكری‌یه صیغینیرم.

بسم الله الرحمن الرحیم

هر كسه وخاص قوللرینه بشقه‌بشقه ایلكلری اولان اللهك آدیله باشلارم.

الحمد لله رب العالمین. الرحمن الرحیم. مالك یوم الدین. ایاك نعبد وایاك نستعین. اهدنا الصراط المستقیم. صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین آمین.

حمد اللهه مخصوصدر. او الله كه بتون عالملرك ربی در، هر كسه وخاص قوللره بشقه‌بشقه ایلكلری واردر، حساب كوننك صاحبی‌در. یارب، آنجق سكا قوللق ایده‌رز وسندن یاردم ایسترز. بزی طوغری یوله، نعمتلره نائل ایتدیكلك، غضبه اوغرامامش كیمسه‌لرك یولنه كوتور ویوللری شاشیرمشلردن ایتمه. آمین.

تفسیر

جناب الله: قرآن اوقودیغك وقت اللهه استعاذه ایت، بیورمش اولدیغندن اولا اعوذ بالله ایله باشلانیر. بو استعاذه مسلمانك وظیفه‌سیله متحسس اولوب وظیفه‌نك حسن ایفاسنه ضرر كثیره بیله‌جك هرشیدن صاقینمق لزومنی هرشیدن اول بیلدیكنی كوسترر. چونكه دفع مضرت جلب منفعتدن اولی اولدیغندن بر كره وظیفه‌نك اجراسنه مانع اولابیله‌جك سبب ووسائطدن قورتولملی كه انسان ایشنده بلامعارضه دوام ایده‌بیلسین. ایشته شیطاندن یعنی هر نوع طوغری یولاره مانع واكری یوللره سائق اولان مادی، معنوی شیلردن اللهه صیغینمق بونك ایچوندر. شیطان اكثریا آیری بر مخلوق اوله‌رق بیلندیكی كبی قرآن كریمده شیاطین انس و جن تعبیری موجود اولدیغندن بونك معناسنی شمولی اوله‌رق آلمق ارجحدر. رجیم طاشلانمش دیمكدر. شیطانلری سمالرده‌كی یلدیزلر واسطه‌سیله طاشلانمقده رمزی بر معنا واردر. عقل علوینك سفلی فكرلری رد ورجم ایتدیكنه اشارتدر. بونك دها زیاده تفصیلاتنی طبیعی الله تعالی بیلیر. ایشته بر كره اكری یوللره صاپمامق ایچون تدبیرلر اتخاذ ایدلدكدنصكره طوغری یولده ایلرلمك لازمدر كه بونك ایچونده بسم الله ایله باشلانیر. جناب حقی دائما خاطرده طوته‌رق ایشه دوام، طوغری حركت ایتمك ایچون طبیعی اك سالم طریقدر.

رحمن ورحیم كلمه‌لرینك معنالرنده فرق واردر. رحمن عام، رحیم خاصدر. مثلا بر پادشاهك بتون بندكانه عام اولان لطفلری واردر. او اعتبار ایله رحمن صفتیله متصفدر. برده خاص بنده‌لرینه مخصوص آیری، داها یوكسك ودها كبارانه لطفلری اوله‌بیلیر كه اووقت رحیم صفتیله متصف اولور. ایشته جناب حقكده ایی، كوتو، حیوان، انسان، جاهل، عالم، منكر، مؤمن، هر كسه شامل لطفلری واردر كه بونلر مادی لطفلر ودنیا نعمتلریدر. بو اعتبار ایله الله رحمندر. برده ایی قوللرینه مخصوص نعمتلری، لطفلری واردر كه اوده عرفان وایمان وحسن اخلاق مقتضیاتیله حركتده موفقیتدر. او اعتبار ایله‌ده جناب الله رحیمدر. وبو ایضاحاتدن آكلاشیله‌جغی وجه ایله: بسم الله دیدكدنصكره الرحمن الرحیم لفظلرینك علاوه‌سنده طوغری یولده ایلرله‌مكله مادی معنوی، دنیوی اخروی مقاصد ایچون چالشمق یعنی دنیا ایچون آخرتی وآخرت ایچون دنیایی ترك ایتمیوب هر ایكی جهتده

حقانیت دائره‌سنده جمع ایتمك لزومنی بیان واردر . بویله هیچ‌بر کوزه‌دن ایشه باشلایان برکمسه طبیعی چالیشمه‌سندن بر نتیجه الده ایده‌رك بو نتیجه‌دن بعض انسانلر راضی اولور، قناعت ایده‌ر. بعضیلری‌ده طویمازلر، کیتدکجه حرص واحتراصی آرتیرور. دین اسلام نتیجه‌یه رضا امر ایدر. فقط دها ایی‌یه، دها زیاده‌یه موفق اولمق ایچون چالیشمایی‌ده برابر امر ایدر . زیرا الحمدلله دیمکله هم رضا، هم تزید نعمت معناسی مراد اولور . الحمدلله‌ده رضا معناسی ظاهردر . بو رضا فلسفی اخلاق اربابنجه‌ده فضیلت وسعادتك اك برنجی شرطی بیلنمشدر .

تزید نعمت معناسی ایسه بر نعمته حمد ایتمك او نعمتك قیمتنی بیلمك دیمكدر . بر شیئك قیمتی بیلینیرسه طبیعی حسن محافظه‌سنه و آرتماسنه چالیشیلیر . « ولئن شکرتم لازیدنکم » آیت جلیله‌سی‌ده حمد وشکرك زیادهٔ نعمته خدمتنی مبین‌در . نائل اولنان نعمت ایچون قوری قورییه دیل ایله حمد ایدیلوب‌ده قیمتی بیلنمز وحسن محافظه‌سنه چالیشیلمازسه او حمدك جدی اولمیه‌جغی ظاهردر . نعمتلرینك قیمتنی بیلوب حمد ایدنلره الهك مادی ، معنوی یاردم ایده‌جکی البته شبهه‌سزدر . بناءً علیه دین اسلام رضاکار وحق‌دان وحقیقت‌بین بردین‌در . نه کوری کورینه تیکین، نه‌ده بدبین دکلدر . (فلا یأمن مکرالله .... و « انه لاییئس من روح‌الله ..... » آیت جلیله‌لری بو نکته‌لری بیان بیورورلر .

رب العالمین بیورلمسی‌ده حمد ایدن کیمسه‌نك : یارب بن سنك طوغری یولکه کیده‌رك چالیشدم وشو حاله کلدم، حالمدن خشنودم، آنجق سنك یولکه کیتمیوب اکری یوللر طوتان کیمسه‌لرك‌ده صحت وثروت صاحبلری اوله‌قلرینی کوریورم، دیه‌جکی کله‌جکندن، بو کا جواب اولهرق، جناب الهك بتون عالمك ربی، یتیشدیریجیسی اولدیغنی بیان ایچوندر .

بوندن صوکره خاطره : اوله اولنجه اره‌مزده‌کی فرق نه‌در؟ کبی بر سؤال کله بیله‌جکندن اوکا قارشی الرحمن الرحیم یعنی : الله تعالینك هرکسه عام رحمتلری ، نعمتلری ، لطفلری اولدیغی کبی آیی قوللرینه مخصوص آیری دها علوی نعمتلری‌ده واردر . اکری یوللره کیدنلرك نائل اولدقلری نعمتلر هرکسه عام اولان قابا نعمتلردر . طوغری یولده کیدنلرك‌کی ایسه اوعلوی نعمتلردر، بناء علیه دها شرفلی‌در، بیورولیور. بونك اوزرینه‌ده بو فرق وشرف هر کس طرفندن تقدیر ایدلمدیکی ایچون اکری یوللره کیدنلر بلکه‌ده دها مرفه یاشایورلر . بونلر اصل ونه وقت بللی اوله‌جق؟ دیه برفکر حاصل اولمسی طبیعی اولدیغندن الله مالك یوم الدین : (حساب کوننك صاحبی) در دیه جواب ویریلیور . ارتق بونك اوزرینه هر مشکل حل ایدیلوب عقله قناعت کامله کلدیکندن، قطعی صورتده ربط قلب ایدیله‌رك : یا رب آنجق سکا قولق ایدرز ، هر ایشیمزده سنك امر ایتدیککی اولورز دیمك فرض اولور . وبوصورتله هر ایشده حقك امری دائره‌سنده حرکته قرار وروب اللهدن یاردیم ایستیورز . یاردیم ایستمه‌مز چالیشمه‌نك بزه عائد اولدیغنی کوستر . نه‌یه چالیشه‌جغز والله‌دن نه ایچون یاردیم ایسته‌جکز ؟ اونی د اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین ، آیت جلیله‌لری کوستریور . طوغرو سلوکی یعنی نعمتلره نائل اولمش ، غضبه اوغرامامش کیمسه‌لرك سلوکی اولان طوغری یولی بولمق ویا کامل یوللره کیتمشلرك یوللرینه دوشمه‌مك ایچون چالیشمه‌مز ویاردیم ایسته‌مه‌مز لزومی تعلیم بیورولیور .

ایشته هپ بونلر کوستریور که مسلمان اعتقاد ایتدیکی شیلری آنجق عقل و محاکمه‌سیله میزانه ووردقدنصکره قبول ایده‌جکدر . وکلمه‌لرده جمع صیغه‌سی قوللانلماسنده اجتماعی حیاته وتعاون وتساند اوزره یاشامق لزومنه اشارت واردر وبش وقت نمازلریمزده اوقودیغمز فاتحهٔ شریفه ، محتوی اولدیغی حکمتلری دوشونه‌رك اوقونه‌جق اولورسه هر درلو اخلاقی مراقبه‌لرك، صلاح حالك حصولنه کفایت ایده‌جکی ظاهردر . (ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر) در .

ذیل . — علمای اسلام فاتحهٔ شریفه ایچون بتون مقاصد قرآنیه‌یی مشتمل وام القرآن ، ام الکتاب ، الاساس ، الکافیه ، الوافیه کبی بر چوق اسملر ویرمشلردر. حقیقةً فاتحهٔ شریفه بتون مقاصد قرآنیه‌یی اجمالاً محتوی‌در . چونکه قرآن عظیم الشان وبعثت نبویه‌دن غایهٔ اصلیه، مادی ، معنوی هر درلو مزایا و مکارم اخلاقیه‌یی اتمام در وفاتحهٔ شریفه‌ده بونلرك کافه‌سنك اساس اعتباریله موجود اولدیغی شمدی‌یه قدر سویله‌دکلریمزدن آکلاشلمشدر . وبومهم کیفیت عصر حاضر فلسفهٔ اخلاقیه علماسنك آثارنده‌ده مبرهن‌در . مثلا فرانسه‌نك مشهور علم احوال روح وعلم اخلاق معلم ومؤلفلرندن هانری ماریون علم اخلاق : وظیفه‌لرك علمی‌در ، وظیفه‌ده انسانك نفسنده طویدیغی مکلفیت حسی‌در، دیه تعریف ایدر. بوتعریف یعنی انسانك کندیسنی مکلف بیلمسی وظیفه ومسئولیتی حس ایتمسی سویلدیکمز وجه ایله بزم استعدادمزده مندرجدر . هانری ماریون وظیفه‌نك ، وظائف اخلاقیه‌نك نهایت حساب کوننك صاحبی عادل ورحمن ورحیم بر الهك موجودیته اینانمایه منتهی اولاجغنه معتقد بولندیغندن بتون کتابی فاتحهٔ شریفه‌نك محتوی اولدیغی اساسلری وسعتك یتدیکی قدر یعنی آیات قرآنیه‌یه نسبتله پك سونوك برصورتده ایضاحدن عبارتدر .

برده فرانسز اخلاق مؤلفلرندن ترول پایو نامنده بر معلم دها واردر که کندیسی دینی منکردر، وظیفهٔ اخلاقیه مقتضامی انسانیتدر دیبوب قالیر وتعقیب ایتدیکی اخلاق ناقص قالمش وظیفه‌لری ناتمام قالقدن قورتارامامش اولدیغندن عقلی مطمئن ایتمكدن اوزاقدر . عقائده دینلری بکنمیه‌ن بو مؤلف کتابنك باشنده یازدیغی علم اخلاق امرنده فاتحهٔ شریفه‌نك واهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین آیتلرینك مألنی ذکر ایتمكدن بشقه بر شی یاپامامشدر . ایشته اونك اخلاق تعریفی : « نوع بنی بشر نشو ونماسنك مختلف دورلرنده مطالعه ایدیله‌رك ترقیاتنك تعقیب ایتدیکی خط عمومی ترسیم واستقبالده الاجغی استقامت ارائه ایدیله بیلیر.

بوندنبشقه اك نجیب ، اك مسعود و اك انسانی ، اك وسعت حال ایله و اك مکمل و بزم محبت وتقدیرلریمزه اك مستحق اولهرق یاشامش کمسهلری مطالعه واونلرك حیاتلری اثناسنده مشکلات زمانلرنده ناصل دوشونوب ناصل حس و حرکت ایتدکلرینی تدقیق ایدهبیلیرز . ایشته ترقیات بشریهنك شرائطی ایله انسانلردن اك ایلرینك احوال حیاتیهسنك مطالعهسندن حیات بشرك ممکن اولدیغی مرتبه واسع ومسعود ومکمل اولمسنی مستلزم اولان شرائط عمومیه استدلال اولونابیلیر . وبو ایکی عمومی شرطلرك مطالعهسی علم اخلاقی تشکیل ایدهر .

برسوزی کلهلرکه خلاصهایدیلیرسه : لعمتلره نائل اولمش ، غضبه اوغرامامش ، یولرینی شاشیرمامش کمسهلرك گیتدکلری طوغری یولی بولوب اوکا گوره حرکت ایتمك دیمك ایستهدیکی آکلاشیلیر . دیمك که قرآن کریم بو معنایی ، دین اسلام حقنده برطاقم سوءظنلری کتابنك برقاچ برندهکی تعرضلرندن آکلاشیلان وکندیسی الصوك عصرده بتون علملرك ترقی ایتدیکی برزمانده یتیشمش اولمسی سببیله پیغمبرلری جهالت زمانلرینك جاهل آدملری دییه توصیف ایدن اوروپالی مؤلف ژول پایودن قیاس قبول ایتمیهجك درجهده عالی برصورتده ادا بیورمشدر . ژول پایو اگر برکره دین اسلامی تدقیق ایتمك زحمتنی اختیار ایدهبیلسه ایدی طبیعی سویلهدکلرینی سویلهمزدی . بزهرحالده بونی دین اسلام حقنده معلومات صحیحهسی اولمدیغنه عطف ایدهرز . سوءنیتنه حمل ایتمهیز . چونکه دینمز سوء ظنی سومز ، حسن ظن ایله امر ایدهر .

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

توحیده دائر

٣

بزه اعتقادی واجب اولان شیء ، دین اسلامك عقایدده توحید دینی اولدیغی واونك قواعدی تفریقه غیر مساعد بولندیغنی جزم وحکم ایتمکدر .

بیلنملیدرکه : عقل موهوب ؛ علم عقایدك اك قوتلی یاردیمجیسی ، نقل مشروع ده اونك اك محکم رکنیدر . بونلرك خارجنده توهم اولنان شیلر ، تسویلات شیطانیه وشهوات نفسانیه محصولیدر .

حضرت قرآن ، عقاید دینیهنك کافهسنه حجت باهرهدر ، هرکسك عملنده مصیب ومخطی اولدیغی صورتلره حاکمدر .

علم توحیدك غایهسی : اونی اقامه وادامه ایتمك فرض اولدیغنك متفق علیه بولنمسیدر . بوده جناب باریناك واجب اولان صفات ثبوتیهسنه وتوصیفی غیر جائز ومستحیل بولنان صفتلردن تنزیهنه خادم صورتده کسب معرفتله اوکا تأیید اعتقاد ایتمك وگوندردیکی رسوللری وجه یقین ایله تصدیق ایلهمك کیفیتلریدر . نفسك بوخصوصده قوت اطمئنان حاصل ایتمسی وامر اعتقادده تقلید گرداپنه دوشولمامسی ایچون قرآنك ارشاد واحتوا ایتدیکی احکام ودلائل قاطعه یه پك بیوك استناد لازمدر . زیرا جمیع مکونانده شعشعهپاش اولان قدرت ربانیه آثارینه واونلرك تضمن ایتدکلری علوی دقایقه نفوذ نظرله استعمال عقل وملاحظهیه سائق اولان اوامر قانونیهیه تمسك ایدلدیکی حالده وجدان ذی ایمانك مطمئن اولهجغی نتایج یقینیهیه دسترس اولمق امر محققدر . باباlarندن توارث ایتدکلری عقاید ومخترعات فاسده ایله قارنلرینی طولدیران اسکی امتلرك حال ومسلکلرینی تقلید ایتمکدن وبونلرك معتقداتنی ییقمق وسالکلرینك وجودینی عقیم براقمق مقصدیله اوالسون وضع ایتدکلری قواعد ایله اوغراشمقدن برفائده اقتطاف اولنهماز ، نهی قرآن دخی بونلره مساعد دکلدر .

چونکه تقلید ، حقك شکل اصلیسنی باطله ، نافع اولان برشیئی مضر نتیجهیه تحویله سبب اولمقدن خالی قالهمیهجغی کبی حیاتی تعذیب واضلال ایدهجك ، تحملات انسانیهیی خلدار قیلهجق خاللردندر ، وقایهیه صالح اولهماز .

اقسام معلوم :

متکلمین ، یعنی علم کلام اربابی ، معدومهده ، موجودهده سویا اطلاق اولنان معلومك احکامنی اوچ قسمه آییررلر . بونلرده : ممکن بالذات ، واجب بالذات ، مستحیل بالذات دنیلن شیلردن عبارتدر .

حدذاتنده یوق اولمسی حیثیتیله شیء معدومی وجودی مستحیل دییه تعریف ایدرلر . قطعاً غیره محتاج اولمیهرق وجودی کندندن اولانهده واجب ، وجودیده عدمیده کندندن حاصل اولمیوب خارجی برسببك تعلقیله تکون ایدن شیئهده ممکن اطلاق اولونور .

ممکنك وجوده گلمسی برموجده محتاجدر . قیام وجودینه برسبب اولماز ایسه حال معدومیتده قالیر . بونك ایچون ممکنك وجودینه غیرایله وجوب واستحاله عارض اولور ، یعنی برممکن ، کندینه گوره برشکل امکانی احراز ایتمسی حسبیله ممکن بالذات صاییلیرسهده سبب حصولی ارادهٔ الهیه اولمق اعتباریله واجب لغیره اولور .

اوممکنك ارادهٔ الهیهدن بشقه برسببله وجوده گلهمامسیده مستحیل لغیره اولور . معلومك حکمی ، حقیقتده برامر مفروضك کیفیت حصولی علم وعقله مطابق اولمسنده جاریدر . حکم معلومك بوتعریفندن خارج اولان مستحیله دخی تشمیلی ، برنوع مجاز طریقیلهدر . نتهکیم مستحیلك احکامی قریباً فصل مخصوصنده ذکر اولنهجقدر .

معلوم تعبیریناله اول صورتله مستحیلهده اطلاقندن مراد اوکا وریلمسی ممکن اولان وعقلاً اختراع وتجویز اولنان حکم دیمکدرکه اونك فهم واتیانی چارهسنه اوطریقله ایریشیلهبیلیر .

مستحیل :

مستحیل بالذاتك حکمی اوکا وجود طاری اولهمامسیدر . زیرا

عدم ، يوقلق ديمك اولمسى حيثيله مستحيلك لوازم ماهيتندن يعنى ايجابات ضروريه سندندر . اكر مستحيله وجود طارى اولسه ايدى حصول وجودى ذاتاً ممتنع بولنمسى اعتباريله اونك ماهيتى سلب ايدلمش اولوردى . حال بوكه مستحيل ، قابل وجود دكلدر . بو جهتله قطعاً موجود اولهماز . بلكه اونك ايچون بر ماهيت موجوده تصور ايدلمسى امكان عقلدن خارجدر ، بناءً عليه هيچ بر صورتله حتى ذهناً بيله

ممكنك احكامى

موجود دكلدر .

ممكن اولان شيلرك بعض احكامندندركه ، بر سبب تعلق ايتمينجه وجوده بوله ماز . بر سببى واقع اولمقسزين معدوم دخى اوله ماز .

وجود و عدم وصفلرك هيچ برى آنك لوازم ذاتيه سندن دكلدر . بناءً عليه هر ايكيسنك ذات ممكنه نسبت و تعلقى عينى درجه ده در . يعنى وجود و عدمى سببه استناددن تجريد اولنه ماز ، چونكه اونك وجودنده ويا عدمنده سببك انتفاسى فرض اولنديغى تقديرده ايكى مساوى شيلردن برينك بلا مرجح ديكرينه رجحانى بولنمسى لازم كليركه بوده بالبداهه باطلدر .

تعبير ديكرله ممكنك كرك وجود و كرك انعدامى سببه مربوطيتلرى اعتباريله ايكى قسم متساوى ديمك اولهجقلرندن بونلردن برينك بلاسبب اثباتى ، ايكى قسم متساويدن برينك بلا مرجح ديكرينه رجحانى مستلزم اولور . بو ايسه بداهةً محالدر .

ينه ممكنك بعض احكامندندركه برممكن وجوده كليرسه حادث اولور . زيرا يوقاروده بيان اولنديغى وجهله ممكنك وجودى هر حالده بر سببه محتاجدر . بناءً عليه هر حادث اولان شيئك بر محدث اولديغى محققدر . بو ممكنك وجودى سببك وجودندن اول حاصل اولديغى ، ياخود انك وجوديله سببك وجودى بر آنده وقوعه كلديكى ، وياخود اونكده سبب وجودندن صوكره تكون ايتديكى فرض اولنديغى تقديرده بو اوچ مفروضدن اولكيسى باطلدر ، چونكه محتاجك مفتقر اولديغى محتاج اليه تقدم ايتمسى لازمكلير . بو ايسه معناى احتياجى ابطال . حال بوكه احتياجك ثبوتنه استدلال ايدلمشيدى . وجوددن سبب وجودينك تقدمى لابد اولديغنه كوره بو مفروضك خلافنى مؤدى اولان احتمال مذ كورك ثبوت بطلانى دركاردر .

ذ كر اولنان اوچ مفروضدن ايكنجيسى ده باطلدر ، چونكه وجودك هم تكونى ، همده بونك سببى آن واحدده وقوعه كلمسى هر ايكيسنك مرتبهٔ وجودده تساوى ايتمسنى ايجاب ايلر . بو ايسه ايكيسندن برينك اثر ، ديكرينك مؤثر اولديغى حكمنى تضمن ايدركه ترجيح بلا مرجح اولور .

عقل ايسه برينك علتى ، ديكرينك معلوليتى يعنى سبب ايله مسببك يكديكرينك وجودينى استلزام ايدن و بلا مرجح رجحانى تشكيل ايدن بو فرضيه يى قطعاً تجويز ايتمز . شو حالده او حكمك ده بطلانى بديهيدر .

ذ كر اولنان اوچ مفروضدن اوچنجيسنك صحتى ظاهردر ، چونكه بر ممكنك وجوده كلمسى اوكا تعلق ايدن سببك وجودندن صوكره قابلدر . بناءً عليه امر ممكن سببك مرتبهٔ وجودينه قارشى مسبوق بالعدم ايكن انك لحوق تأثيريله تحدث ايدر . بو تقديرجه حادث اولان بر شيئك وجودى اولجه عدم ايله مسبوق اولمسى سببيله عدمدن وجوده كلن هر ممكن حادث اولور .

ممكن معدوميت حالنده بر سبب وجوديه محتاج دكلدر . زيرا ، عدم سلبيدر . مسلوبيت ايسه بر وجوده استناد احتياجندن بالبداهه بريدر .

ممكنك معدوميت حالى ، بر كونه تأثيره تابع اولمامسنه و اونك بقاسى مستلزم بر سببك بولنمامسنه بناءً در .

انجق بر ممكنك وجوده كلمسى ايچون هر حالده بر سبب وجوديه بالضروره احتياجى رتبهٔ بداهتده در . چونكه يوقلق ، وجودك محل صدورى اوله ماز . بناءً عليه بر موجود حادث اولديغى وقت اونك حدوثى هر حالده بر موجدك ايجادينك تعلقيله حصوله كلير . ايشته بو بيان اولنانلرك جملهسى بديهيدر .

ممكن ، وجوده كلمسنده سببه محتاج بولنديغى كبى بقاسنده ده سببه احتياجى واردر . اولجه بيان اولنديغى كبى ذات ممكن ، كنديلكندن وجودى اقتضا ايتمز ، عدمه وجود دخى سببسز مرجح اوله ماز . فقط او ممكنك كسوهٔ وجوده كلمسى بر سبب وجودى خارجينك تعلقنه مربوطدر . بو صورت ، ماهيت امكانك لوازمندن اولوب انفكاك قبول ايتمز . شو حاله كوره ممكنك كنديلكندن وجودى اقتضا ايدر بر حالى يوقدر . ايمدى ممكن ابتداءً كسب وجود ايتمسيله او وجودك بقاسى آره سنده بر فرق اولمقسزين هر حالده عدمنه وجودينى ترجيح ايده جك بر مرجحه احتياجى ثابت اولمش اولور .

بعض اول ذكر اولنديغى اوزره سببك معناسى منشأ ايجاد اولان و وجود ويرن شيدركه بو ، موجد ، علت موجده ، علت فاعله ، فاعل حقيقى ، و بونلر كبى خالقيت معناسنى افاده ايدن سائر تعبيراتله توصيف ايدلير . اشبو الفاظده شكلاً اختلاف كورولسه بيله مفيد اولدقلرى معنالر تباين ايتمز . بعضاً شرطه ، ياخود معدده (حاضر لايجى به) سبب اطلاق اولنوركه موجدندن قبول ايجادى تهيه ايدر . سبب ، بو اعتباره كوره ابتداء حالنده كنديسنه احتياج كوريلير . بقا خصوصنده ايسه اوندن مستغنى قالينير . بو معناده بويله بر سبب معدك اولا وجودينه ، صوكره ده انعدامنه لزوم كوريلور . نته كيم بر خانه نك انشاسنده دولكرك ، اوستهلك وجودى شرطدر . فقط بناء يعنى اوسته تولديكى وقت خانه بناسنه خلل كلمز . ديمك اولوركه بناء خانه يه نفخ وجود ايتميوب خانه نك شكل مخصوصنده وجوده كتورلمسى ، اونك ارزوسنك طرز لماقنه وسائط لازمه نك استعمالنه ذهن و سائر قواى صرف ايتمسنه متوقفدر .

مترجمى : حسين مظهر

شيخ محمد عبده

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرار نامه‌لری حقنده

٢٠

٥٧ نجی ماده‌ده : « اکراه ایله وقوع بولان نکاح فاسددر . » دینلمش . لایحه‌ده مذهب شافعی‌یه مستند اولدیغی کوستریلیور . حالبوکه ولیسی طرفندن اکراه اولنان بکر بالغه‌نك نکاحی هرمذهبده صحیحدر . اختلاف آنجق حق ولایتی اولمایان برکیمسه طرفندن اکراه وقوعنده‌در .

ایکی طرفك دلیللری کتب فقه‌ده واردر . مذکور اولوب اتباعه احق اولانی اهلنك معلومیدر . بوراده آنك تفصیلاتنه کیرمه‌یه محل کورولمدی . قومیسیونزده بو جهتدن بحث ایتمیور . مذهب مختارك دلیل ومأخذی قوتلی دکلدر ، دیمیور . آنجق آکاقارشی بعض مطاعن واعتراضاتی روا کوریبور . « برطاقم اشرایه جرأت ویرمش ، نیجه مخدراتك قاچیرلسنی وعائله‌لری آنلری قورتارمیوب فلاکتلری انتاج ایلمشدر . » دینیور . و« قول آخرك قبول اولندیغی صورتده هپ بو فنالقلرك اوکی آلنیر » مطالعه‌سنده بولنیور .

لکن بونلر هپ یاکلش و مبالغه‌لی . کرچه بو مثللو فنالقلر هیچ اولمیور دکل . بعضاً واقع اولیور . لکن منشأی ـ حاشا ـ احکام دینیه ومذهبیه‌دن دکلدر . بویله ظن ایتمك بویوك خطادر . بو کبی ظنون آنجق وقایعی اوزاقدن خبر آلان قهوه‌خانه‌لرده‌، قرائتخانه‌لرده ایشیدوب حقایقنه واقف اولمیانلرك اذهاننده جایگیر اولمشدر . ایشك کنهنه آکاه اولان ارباب بصائر بویله دیمزلر ، وبویله دوشونمزلر . اشرانك قاچیروب بالفرض اکراه ایله نکاح ایتدکلری قیزلری عائله‌لری وولیلری نیچون آنلردن قورتارمه‌مش اولسونلر؟ اشرا اهل صلاحك کفولری دکلدر . کفائت یالکز مال وحرفت کبی خصوصاتده دکل ، قول مختار اوزره عدالت ، دیانت جهتنده‌ده معتبردر . قیزی اکراه ایده‌رك دکل ، اشرادن بری آنی رضاسیله نکاح ایتمش اولسه بیله ولیلری اعتراض ایده‌رك فسخ ایتدیرمك حقی حائزدر . امام محمدك مذهبنده ایسه آنلرك اجازتلری لاحق اولمدقجه نکاح نافذ دکلدر دیرلر . شرع شریفك اشرایه جرأت ویرمدیکی وبویله مصاب اولان عائله‌لره فلاکت کتورمدیکی ، بالعکس آنلر ایچون بر طبیب مداوی ودوای شافی مرتبه‌سنده نافع ومددرس اولوب باعث نجات وسعادتلری اولدیغنی‌ده بیلیرلر .

ارباب فضل وبصیرت ایچون بورالری هرنه زمان اولسه تقدیر ایلمکده دشوار اولمیوب ، آنجق وقایعك صورت جریانی لایقیله بیلمه‌یه واطرافیله اوکرنمه‌یه وابسته‌در . بناءً علیه تصویر وبیان ایده‌جکز .

بو مثللو احوال اکثریا کویلرده ونادراً بعض قصباتده وقوع بولور . وایکی درلو تکون ایدر :

١) قیزك رضاسیله اولور . سومش اولدیغی دلیقانلی ایله سوزی بر ایدوب قاچارلر . عائله‌سنك شکایتلری اوزرینه طوتولوب حکومته کتیرلدکلرنده « چوجق بنی قاچیرمادی . بن اونی قاچیردم ، و آکا واردم ، یاخود واره‌جغم . » دیر . وقوعاتك اکثریسی‌ده بو قبیلدندر .

٢) قیزك رضاسی بولونمقسزین قاچیرلمش اولمسیدرکه نادراً وقوع بولور . وارککك حرص ویأسی ایله قدرت وقوت وکمال طغیان واهانت خاصه‌لرنی جمع ایتمش اولمسنه توقف ایدرکه بوصورتده قیزی الده کچیردیکی کبی صاقلامش ایلیشمه‌مش اولمسی‌ده بك واقع دکلدر . مکرکه اکراه ایله نکاحك منعقد اوله‌جغنی بیان طاقمدن اولوب‌ده آنکله اکتفا ایلمش وآکا اغترار ایله زیاده‌سنی دوکونوقتنه تعلیق ایلمش اولسون . حالبوکه طوتولوب کتیرلدیکی وقت ولیلر بروجه مشروع نکاحی فسخ ایتدیره‌بیله‌جکلرندن فاسق او هوسنه نائل اوله‌میه‌جق . قیز بکارتیله السندن قورتوله‌جق . وعائله‌جه نائل اولدقلری بو نجات وسعادتی اکراه ایله نکاحك فاسد اولدیغنه دکل ، شرعاً منعقد اولدیغنه مدیون قاله‌جقلاردر .

کله‌لم نکاح واقع اولسون ، اولماسون ، تقرب واقع اولمش ایسه ایشك رنکی دها زیاده دکیشیر . اولا هر ایکی عائله ایچون مصیبتلی فجیع و مظلم اوله‌رق روتما اولور .

ارکك طرفی قیزك ولیلرینك شکایت ودعوالرینك نتیجه‌سندن ، چوجغك کرفتار اوله‌جغی جزانك شدتندن لرزان ، قیزك ولیلری ایسه اوغرادقلری بلایه قارشو دمبسته وحیراندرلر . شکایتلرنده اصراردن زیاده ایشی تمیزله‌مکی دوشونور و یاواش یاواش اوته‌کی عائله ایله باطناً هم فکر اولورلر . دکل نکاح اولمش ایسه حق اعتراضلرنی استعمال ایلمك ، اولمامش ایسه ایجاد ایتمك ایسترلر .

وبر آرالق مصلحین توسط ایدرك ایکی عائله کیزلیجه برلشیر ، عقد یوق ایسه اجرا ایدرلر . لکن یاروا غیاره قارشی بونی اولدیغی کبی اظهار ایده‌منلر . ناموسلرنی بقدر الامکان تطهیر ایچون « نکاح ، قیزك قاچیرلدیغی زمان اجرا ایدلمش ایمش . » دیرلر . قیزك رضاسیله اولمش ، دینلمسی‌ده ایشلرینه کلدیکندن اغیاره قارشی « اکراه ایله وقوع بولمش ، لکن مفتی‌یه دانیشدق ، اولور ، دیبور . نه یاپالم ؟ بزده حکم شرعی‌یه راضی اولدق . » دیه‌رك بیان معذرته چالیشیرلر . ومحکمه‌یه قارشوده اقتضاسنه کوره نکاحك وقوعنی ، یاخود قیزك رضاسنی ایلری سوروب ایشك ایچندن چیقارلر .

وقایعك هپ بو یولرده جریان ایتمکده اولدیغنه دوائر استنطاقیه و محاکم عدلیه‌نك اوراقی شاهددر . دوشونه‌لم ، اکراه ایله نکاحك منعقد اولمسی اشرایه جرأتمی ویریبور ، یوقسه ارباب صلاح ایچون ناموسلرنی محافظه‌یه بر وسیله‌می اولیور ؟

بو حکمك تغییر وتبدیلندن قیزلری قاچیریلوب مصاب اولان عائله‌لر ایچون هیچ بر مصلحت ومنفعت حاصل اولماز . بالعکس برقات دها مشکلاته

معروض قالملرینی انتاج ایلیه‌جك. بوندن بوله‌قیزلرینك بکارتیله‌عودت ایتمسی مأمول ومنتظر اولمدیغندن امر واقعه قارشی بوبونلرینی اکوب محکمه‌ده دقیزك رضاسیله‌نکاح اولنملره دیمکده‌آنلری مجبور ایده‌جك.

بومثللو وقایعك اوکنی آلمق ایچون بومادهٔ‌نك هیچ بر تأثیری، «اوراق اوزرنده حکم شرعی تغییر ایتدی، مذهب تبدیل اولوندی.» دیئیلمکدن باشقه هیچ بر ثمره‌سی اولمیه‌جقدر.

بوکبی فنالقلرك بردرجه‌یه قدر اوکنی آلمق وممکن اولدقجه تخفیف وتقلیل اولونه‌ق آنجق متجاسرلرینك ومعاونلرینك مجازات ایدلملریله اوله‌بیلیر. قیز قاچیرمق ونکاحه اکراه ایلمك فعلی ایسه موجب تعزیر اولور. بوندن طولایی نکاحك انعقادی اوزرینه ترتب ایدن مصالح و منافی فدا ایدرك فسادینه کیتمه‌یه، مبرهن اولان مذهب مختاری ترك ایتمه‌یه، یاخود آنلرله برابر هرافتانامه‌سز نکاح ایدنلری وشاهدلرینی حبس ایله جزالندیرمه‌یه سبب یوقدر.

٢١

٧٣ نجی ماده‌ده: «زوج زوجه‌سیله حسن معاشرته، زوجه‌دخی امور مباحه‌ده زوجنه اطاعته مجبوردر.» دینیلمش. حسن معاشرته دیه‌جك یوق. لکن زوجه‌نك وظیفه‌سی زوجنك اوامر مشروعه‌سنه اطاعت ایلمکدر. امور مباحه‌ده هر نه‌یی امر ایدرسه یاپمق دکلدر. امور مباحه حق جل وعلانك قوللرینی کندی رأی ومصلحتلرینه کوره فعل وترکنه مأذون قیلدیغی شیلر دیمکدر. برفعلك مباح اولمسندن طولایی هیچ کیمسه‌نك دیکرینه آنی‌که امر ایتمك، یاخود آندن نهی ایتمه‌یه صلاحیتی یوقدر. امرك مشروع ومطاع اولمی‌ده اهلندن صادر اولمسیله، مأموربه اولان امرك انك حقوقندن، یاخود اقامه‌سنه مأمور اولدیغی حقوق‌الهیه‌دن بولونسیله‌اولور. ارکك زوجه‌سنه تطهر واغتسال ایتمسی، نماز قیلمسی، زنکینلمسی‌وفراشنه‌کلمسی کبی خصوصلری امر ایدر. اذنی اولمادقجه خانه‌سندن چیقمقدن ده نهی ایدر. لکن برشیئی فلانه صات، یاخود شو فقیره ویر. وبلا موجب آیاقده طور، یاخود مندره اوطورمه، یاخود اوغلکی اولندیرمه، دیه‌من. دیه‌جك‌اولورسه اطاعت ایتمه‌یه‌بیلیر. امورمباحه‌ده‌اطاعت مسلك صوفیه‌ده مریدان ایچون آرانیلیر. مریدان شیخك اشاراتنه تابع اولملیدرلر، دینیلیر. بوده اللهك مباح ایتدیکی شیخك ایجاب وتحریمه صلاحیتدار اولدیغندن، سالك قبول ایتمزسه آثم اوله‌جغندن دکل. مرشدك اشارت واقمه‌سنك بر مصلحت شرعیه‌یی متضمن اولمسی ملحوظ ومرید آنی بیلمسه‌ده امتثال ایلمکده برمحذور اولمیوب کندیسی ایچون خیرلی اوله‌جغی مأمول اولمسندندر، مندوبدر، دیمکدر. امورمباحه‌ده اطاعت باشقه درلو تصور اولونه‌ماز.

صدرالدين

سبيل الرشاد جريدهٔ اسلاميه‌سنه

جریدهٔ فریده‌کزده عقد نکاحه دائر فضلای محترمه‌دن صدرالدین افندی حضرتلرینك مقالات حکیمانه‌لرینی کال افتخار ایله اوقویورم. پك طوغریدر. ایکی شی دها واردر. بیلمم سز نه دیرسکز؟ بریسی دوقتورك معاینه‌سی، دیکری‌ده حاکمك حضورنده عقد نکاح ایدلمسی‌در. بو ایکی شیده حرمدن چیقان ضعیف ویورغون ملت عاجزلك کتیریورلر. چونکه قضامزه آلتی یدی ساعت مسافه‌ده کویلر واردر. هله بو قیش موسمنده صغوقده، یاغموردده، چاموردده دوقتوره معاینه‌یه کیتمك ایچون اون اون بش لیرا آرابه کیراسی ویره‌جك، معاینه اولدقدن صوکره اون کون ده اعلان واردر. اون کون صوکرا حاکمك حضورینه کیتمك ایچون اون اون بش لیرا آرابه کیراسی لازم. طبیعی آلتی‌یدی ساعت مسافه‌دن کیدیلوب کیری دونولمز یا. خانلرده قالمسی ایجاب ایدر. شو پهالیلقده یمك ایچمك وخان پاره‌سی بش اون لیرا، یکون اوتوز قرق لیرا فضله مصارف هوایه کیدییور.

ظن ایدرسه‌م دوقتوره حاجت یوق. چونکه علتی اولان‌اوغلان اولونجه‌یه قدر برابر یشایاجق‌خانه‌سنی بولاشدیرماز. چونکه‌بولاشدیررسه دفعی ایچون پاره صرف ایده‌جك. بونك علتی ازاله ایتمدکجه‌اولمز. زمان سعادتدن ایکی سنه اولینجه کلنجه‌یه قدر طرفینك وولیلرینك حسن رضالریله ایکی شاهد حضورنده عقد نکاح ایده‌کلمکده ایدی. علتلی اولدیغی حالده اولندیکی، یاخود اولی اولوب علتی باشقه یردن کاپوب خانه‌سنه بولاشدیردیغی یوقدر. هیچ بیلمم. بورالرده وقوعی یوقدر.

اون کون اعلاندده‌ده دشمانلق یاپه‌جق اولسه پاپه بیلور. چونکه انسانك احبابی وارسه، دشمانی‌ده وار. اوغلانی قیز طرفنه، قیزی اوغلان طرفنه کوتو بیلدیریر. فتنه‌لك صوقار. اولنمه‌لرینه سبب اولور. اوغلانك، یاخود قیزك کوتولمی چیقار. طالعی‌چیقماز.

دوقتورك معاینه‌سی، حاکمك عقد نکاح ایچون قضایه کیتمك زحمتی واوتوز قرق لیرا صرفیاتی کورن فقرالر کنج اولنه‌بیله‌جکلر. چونکه پاره قازانمق وقتی بکلیه‌جك. معلومیا، نفوسمز آزالدی. بر دقیقه اول اولنه‌بیلمه‌لی. نفوس ملت چوغالملی. پاره‌سی چوق اولان زنکینلریمز اولنه بیلیر. فقط زنکینلرك اولنمه‌سیله نفوسمز چوغالمز. همده‌بولریمز ابی‌اولامقله‌برابر کویلینك کوج ایله تدارك ایلدیکی پاره و البسه‌یی الی قوینده قالدیغی اولمقدر. بونك ایچون دوقتور معامله‌سیله حاکمك عقدنکاحی مسئله‌سنك لغونی، ینه اولکی کبی سنت شریف وجه اوزره عقد نکاح ایدلمه‌سنی تمنی ایدرز.

زیرا ایکی بچق کیشی قالان برلی اهالی ومهاجرلرك افتنامه‌سز،

جلد ٦
مصابیحمز
افتنامه‌سز
قدر الرعزاد

مصابنه‌مز اولندكلرینه طمع ایدییورلر . مهاجرلرك اولنمه‌سی اذنامه‌سز . مصابنه‌مز اولدیغی ایچون هر كون دوكون یاپیورلر . برلی فقرالریعزایسه وقت بكلیه‌جك، اوتوزقرق لیرا پاره قزانه‌جق‌ده دوكون یاپه‌جق . بو سببله چوق كیبج قالیور .

طوضیدیدی‌یا . اولكی كبی سنت شریف وجه اوزره اولنه‌بنده‌كزده اولنه بیله‌جكم . نم قریه‌مده قرق الی كیشی فقرا بولنور . هپ اولنه‌جكز . اما اوتوز قرق لیرا قازانمق صوكره اولنمق، دیر ایسه‌ك كیبج قالیرز . . نفوس ملتی چوغالتمق ایچون بر آن اول اولنمك بولنه كیدملی .

اشبو مكتوب عاجزیی‌ی خزینه‌كزه كوندرمكدن مقصدم اولیای امورمزك نظردقتلرینی جلب ایتمكدر. یوق، الامریمز برینه كله‌جكدر، دیرلیرسه حكومتدن معاشی ویرلمك اوزره سیار بر دوقتور ایله بر نائب تعیین ایدلسون . شیمدی سزدن بر سؤالمز وار : بزمعابنه اولمه‌دن وناٸب بولندیرمه‌دن نكاح عقد ایدرسه‌ك كناهكار اولورمی‌یز ؟ بزم كوی خاقی كبی دها پك چوق كویلرده جوابكزدن ممنون قاله‌جقلردر .

اسرود آباد ناحیه‌سنده یایا قریه‌سنده
چركس احمد حمدی

سبیل الرشاد

بونك كناهی وار ، دینی ذاتاً یوق . كناهی اولمدیغی لایحه قومیسیونك مضبطه‌سنده‌ده ظاهردر . آنجق حكومت بونی منع ایتمش واجرا ایده‌جك اولان عاقد ایله شاهدلر ایچون آغیر جزالر تعیین ایدرك قانون جزایه ذیل اولمق اوزره قرار موقت اتخاذ ایلمشدر . هنوز مجلس مبعوثان طرفندن قبول ایدیلمه‌ین بو قرارنامه‌نك مصلحت امته مغایر وبعض ماده‌لرینك احكام شریعته‌ده مخالف بولونمسی حسبیله قبولی موافق اولمادیغنه دائر بحث بحث درج ایتمكده اولدیغمز لایحهٔ انتقادیه‌ده معلومات كافیه واردر . انشاءالله یكی تشكل ایده‌جك مجلس مبعوثان بو احوال تحملفرسایی‌ده نظر دقته آلەرق نكاحلرك سنت شریف وجه اوزره یاپیلماسنه ممانعت ایتمز .

مملكتمزده اخلاق مسئله‌سی

كچنلرده پولیس مدیری خلیل بك تستر مسئله‌سی حقنده رفقامزدن برینه بعض بیاناتده بولونمشدی. بو مسئله خلیل بكك، تستر امردینیمزك صوك زمانلرده پك زیاده اهمال ایدلمه‌سنه مبنی بر بیانامه نشرینه قرار ویرمه‌سی اوزرینه ظهور ایتمشدر . تستر مسئله‌سنده حكومتك حق مداخله‌سی غایت طبیعی ، غایت مشروع ، غایت لازمدر . تستر بزده یالكز دینی دكل، اخلاقی ماهیتی‌ده حائزدر. دنیانك هر یرنده حكومتلرك خلقك اوزرینه ولایت عامه‌سی واردر. بو ولایت عامه خلقك حقوقنی محافظه‌ده اولدیغی قدر ، اخلاقی‌ده محافظه خصوصنده جاری وحاكمدر.

بولزوم وحكمته بناءً دركه بوتون ممالك متمدنه‌ده بر ضابطهٔ اخلاقیه موجوددر . بوضابطه ، بالخاصه قادینلرك محافظهٔ اخلاق وعفتی مسئله‌سیله اشتغال ایدر . حتی بعض مملكتلرده بوخصوصده دها ایلری‌ده كیدیله‌رك قادینلرك یولدن چیقمه‌لرینه مانع اولمق ایچون خصوصی بر طاقم تشكیلات یاپلمشدركه بو تشكیلاتك وظیفه وصلاحیتی اكثریتله پك واسعدر . قادینلرك اخلاق مسئله‌سنه الزیاده اهمیت ویریلن ضرب ممالكی ایچنده بالخاصه انكلتره وامریقا شایان ند كاردر . بوایكی مملكتده قادین مسئله‌سنده مبالاتسزلق ، اوروپانك سائر مملكتلرینه نسبتله چوق آزدر . لوندره‌یی وبالخاصه ایكنجی درجه‌ده انكلیز شهرلرینی كزوب تدقیق ایتمش اولانلر ، اورالرده قادینلرك فضائل اخلاقیه‌جه نه قدر ایلری كیتدكلرینی ، بالخاصه شكل وقیافتجه نصل آداب واخلاقه رعایت ایتدكلرینی وحكومتك‌ده بوخصوصده نصل متعصبانه دقیقه‌بدقیقه‌جك بر تیقظ ایله عطف نظر اهمیت ایلدیكنی كورمشلردر .

امریقاده ایسه بوخصوصده دها ایلری كیدلمكده‌در . امریقاده ذاتاً دین مسئله‌سنك‌ده بویوك اهمیتی واردر. امریقالیلر معتقد كورونمكه پك زیاده مبالاتدرلر وبو دیانتك‌ده اخلاق عمومیه اوزرنده تأثیر عظیمی بولوندیغنه قائلدرلر . دین واخلاقك عمومی صورتده امریقاده بویله اهمیتلی بر تلقی‌یه مظهر اولدیغندن طولاییدركه امریقالیلر ، قادینلرك اخلاق وقیافتی خصوصنده‌ده حكومتك ولایت عامه حقنی هر یردن زیاده استعمال ایدرلر . بوبابده پك چوق مثال كوستریله بیلیر. ازجمله بوندن بش آلتی سنه اول بر آره‌لق پك موده اولان معهود قیصه فیستانلر یكی چیقدیغی زمان ، بوقیافتك اخلاق نقطهٔ نظرندن چركینلكنی نظر دقته آلان امریقانك (تكساس) ایالتی بلدیه‌سی ، قادینلرك كیه‌جكلری فیستانلرك یردن اون بش سانتیمدن دها قیصه اولماه‌سنه قرار ویرمش وبوقراری بلا تردد تطبیق وانفاذ ایلمش ایدی . بزده حكومتك اخلاق عمومیه نامنه قادینلرمزك شكل وقیافتنه هر قاریشمق ایسته‌مه‌سی اوزرینه بلا لزوم آوازهٔ اعتراض یوكسلتنلره امریقاده قادینلرك قیافتنه قارشی واقع اولان شو مداخله پك مسكت بر جواب تشكیل ایده‌بیلیر .

حالبوكه بزده یالكز اخلاق نقطهٔ نظرندن دكل، دین نقطهٔ نظرندن‌ده بوكبی مسائلده حكومتك حق مداخله‌سی ، دها طوغریسی وظیفهٔ مداخله‌سی واردر. حكومتمز ، رسماً بر حكومت اسلامیه‌در. بو اعتبار ایله دینمزك اوامر ونواهیسنه عائد مسائل ایله اشتغاله مجبوردر ، بوكا نظارت ایلمك وظیفه‌سیدر . فقط تستر مسئله‌سنی یالكز بر اخلاق مسئله‌سی اوله‌رق تلقی ده ایتسه‌ك بو خصوصده حكومتك هر آن متیقظ طورمه‌سنی موجب بی‌نهایه اسباب واردر ، كه بونلر حتی مناقشه بیله ایدیله‌میه‌جك درجه‌لرده حكومت ایچون بر حق تشكیل ایدر .

قادینلرمزدن بعضیسنك احكام دینیه‌یی ، عادات ملیه‌یی ، ایجابات اخلاقیه‌یی بعضاً تمامیله اهمال ایدەرك یالكز متدین اولانلری دكل ، علی العموم ارباب ناموسی رنجیده ایده‌جك شكل وقیافتده سوقاقلره

جلد ۱
جالیشمه‌من
مانع اولمقدر
ایچون اولـ

چیقمسنه قارشی حکومت نصل اولورده مداخله ایتمز ؟ بو کون هیچ بر مسلمان ارککی تصور اولونه‌بیلیرمی که باشنه شاپقه کیسون ده استانبول سوقاقلرنده کزمکه چیقسون ؟ بویله بر شی یاپان اولورسه حکومت درحال بوکا قاریشمز و بو جرأت و تجاوزی ارتکاب ایده‌نی شدتله تجزیه ایله‌مزمی ؟ حتی بو قدر ایلری‌یه کیتمکه‌ده حاجت یوق، شکل و قیافتجه علی العاده مبالاتسزلق ایدن ومثلا هوا صیجاق بهانه‌سیله چاکتی چیقاروب کوملکله سوقاقلرده کزمکه قالقیشانلری قوۀ ضابطه منع ایله‌مکه مأمور دکلیدر ؟ تستر مسئله‌سنی اك ساده بر آداب عمومیه مسئله‌سی عد ایتسه‌ك بنه حکومتك حق مداخله‌سنی و پك بدیهی و پك مشروع عد ایتمه‌مز لازم کلیر . کورولویورکه هر ناصل نقطۀ نظردن محاکمه ایدلسه حکومتك بوکبی مسائلده ولایت عامه‌سنه استناداً خلقه راه مستقیمی کوسترمك وظیفه و مجبوریتنی تصدیق ایتمك ضروریدر . بو جهتله پولیس مدیری خلیل بکك بالخاصه بو کونلرده پك چیرکین بر شکل آلان تستر مسئله‌سی مناسبتیله بر بیاننامه نشرینه توسل ایتمسی و بو بابده لدی الایجاب ضابطه‌یی مداخله‌یه مأمور ایتمك ایسته‌مسی پك طوغری ، پك متبصرانه بر حرکت ایدی .

چوق شایان تعجبدرکه بزده حکومت نه وقت بویله اخلاق مسئله‌سنده حرکته کلمك ایسته‌سه درحال بوکا معترض بر زمره ظهور ایتمکده‌در . حالبوکه مسئله مشروطیتدن بری پك مودا اولان حقوق نسوان ایله هیچ ده علاقه‌دار عد ایدلیه‌رك علی العاده بر اخلاق مسئله‌سی کبی تلقی اولنسه بویله نابجا اعتراضاته محل قالمیه‌جغنه شبهه یوقدر ، قادینلرمزی عمومیتی اعتباریله شکل و قیافته عائد مبالاتسزلقلردن طولایی معاتب عد ایتمك طبیعی کیمسه‌نك عقلندن کچمز . فقط شوراسی محققدرکه مشروطیتدن بری باشلایان و صوك درت حرب سنه‌سی ظرفنده بسبتون تزاید ایدن سربستی حرکاته اتباع ایله‌ین بر قسم وارکه بو قسم ایستر اخلاق ضعفندن اولسون، ایستر صرف موده‌یه انهماك هوسیله اولسون مملکتده قادینلغمزی سوء ظن آلتنده بولندیره‌جق اطوار و احوال التزام ایدییور . بوکا قارشی بعض تدابیر اتخاذی لزومی، مثلا مکتبلرده چوجقلرك اخلاق و تربیه‌سنه اهتمام ایتمك لزومی قدر کرك حکومتك ، کرك عامۀ ملتك پك طبیعی بر وظیفه‌سیدر . بو وظیفه‌نك صورت اجراسی حقنده بلکه مداولۀ افکار ایدیله بیلیر . فقط اساس حقنده اتحاد ایده‌مه‌مکه بردرلو عقلمز ایرمیور . بزده یالکز قادینلرمز دکل ، ارککلرمزده منور طبقه‌سی اخلاق نقطۀ نظرندن مع التأسف محتاج رعایت بر حالده بولنیور ، حتی قادینلرمزك اوروپالیلره بکزه‌مك ادعاسیله مزایای اصلیۀ اسلامیه‌لرینی غائب ایتملرنده کندیلرینه یول کوسترنلر قسما بو صورتله عرفان و اذعانلری نقصان اولان ارککلرمزدر . هم او ارککلرك یا کلش اجتهادلری حیات ملیه‌مزه عائد اك اساسلی مسئله‌لرده بهمه حال خطالی دوشونجه‌لری نتیجه‌سی اوله‌رق اخلاقمزك هیئت عمومیه‌سیله انحطاط تامه اوغرامق تهلکه‌سی انسانی جدا یأس و نومیدی‌یه دوشوره‌جك احوالدندر . حالبوکه بز بالخاصه فلاکتلی کونلرده اخلاقمزی محافظه، تقویه و اعلایه محتاجز . ایچمزه کیرن یبانجی عضولرك سیاسی و اداری تجاوزلرینه قارشی کندیمزی قورتاره‌جق صوك یکانه سلاحمز قوای معنویه‌مز ، یعنی اخلاقمزدر . اخلاقمزك محافظه‌سی ایسه کندی بینمزده تفرقه و نفاق چیقمسنه مانع اوله‌جق صورتده احکام دینیه‌مزه ، عادات ملیه‌مزه ، فقط زمانك احتیاجات تمدنیه‌سنی ده اهمال ایتمه‌مك شرطیله ، حرمت و رعایته وابسته‌در . بناءً علیه تستر مسئله‌سی علی العاده بر مودا ویا ترقی مسئله‌سی عد ایدلمیوبده بویله بتون بر ملتك اخلاقنه، فضائل اصلیه‌سنه عائد بر مسئله کبی تلقی اولونورسه او وقت بو بابده اتخاذی متصور تدابیره اعتراض دکل ، بالعکس او تدبیری تقدیر و ترویج ایله‌مك اك مقدس منافع ملیه‌مز مقتضاسندن اولدیغنی هرکس تقدیر ایدر ظن ایدرز . «تصویر افکار»

* * *

بو مطالعات مصیبه‌یه قارشی آقشام غزته‌سنك اعتراضی اوزرینه تصویر افکار رفیق محترممزك ویردیکی جوابدن شو مهم فقره‌لری ده نقل ایدییورز

بزم شو غائله‌لی دملرده برده بویله مسئله ایله دردلریمزی آرتدیرمقدن اجتناب ایتمه‌مزی توصیه مقصدیله بحث ایلدیکمز مطالعاتمزك بعض ارقداشلرجه یا کلش تلقی ایدیلدیکنی کوریبورز . تستر مسئله‌سی بزده اون سنه‌دنبری اك زیاده مختلف فیه اولان بر مسئله‌در . مشروطیتك اعلانیله دامدن دوشر کبی اوزرینه چیقاریلان لیبرالیزم مسلکنك تخریباتی بالخاصه قادینلغمزه توجیه ایدلدی . بز ارککلر کندی کندیمزك اصلاح قابلیتندن محروم اولدیغمزی بیك دلائل ایله اثبات ایده کلدیکمز حالده برده قادینلرمزك حیات اجتماعیه‌لرینی اصلاحه قالقشدق . و بونك نتیجه‌سنده مملکتده قادین حیاتی پك چوق تخریب ایتدك . بزم قادینلرمزك اسکیدن بر تربیۀ اسلامیه‌لری ، بر نزاهت اصیلانه‌لری وار ایدی‌که دینمزك فضائل عالیه‌سنه، ملتمزك خصائل فطریه‌سنه مدیون اولدیغمز بو تربیه علمی و فنی اولمامقله برابر ، هیچ شبهه‌سز قادینلرمزی دنیانك اك متمدن و مترقی مملکتلرینك قادینلرندن داها یوکسك بر مرتبه‌ده بولندیرمقده ایدی . بز ارککلر ایشته جهالتمز ایله اون سنه‌دنبری قادینلرمزك بالخاصه بو مزایای بی بهالرینه مسلط اولدق و چه سودکه بونده قسما موفق ده اولدق . بو صورتله بزده زوالی قادینلغمز اسکی فضیلتلرینی قسما غائب ایتدرکبی اولدی . بوکا مقابل بالطبع انکلیز و آلمان قادینلرینك اوزون تربیه محصولی اولان سجایاسنی ده اکتساب ایده‌مدی . بو حالك پك الیم ضررلرینی بالخاصه بویله کونلرده کورمکله دلخون اولویورز . ایشته بزم نظر دقتی جلب ایتمك ایسته‌دیکمز بو نقطه‌لر ایدی . بو حال مملکتك بیوك بر اکثریتی ایچون یورکلر یاقیجی بر تدنی صورتنده تلقی ایدیلیور . و او اکثریت ، انسال مستقبله‌یی یتیشدیره‌جك اولان قادینلغمزی ، سوء تلقیناتی ویا کلش اجتهاداتی ایله بویله سقیم یوللره سوق ایدن اقلیته قارشی بیوك بر حس انفعال بسلیور . بوندن ده آره‌ده عظیم بر منافرت و اختلاف چیقمش بولونیور . شمدی بزم بویله کونلرده

چالیشمه‌من اقتضا ایدن جهت بولزومسز منافرت واختلافك تشددینه مانع اولمقدر . بونك ایچونده بو قادینلق مسئله‌سنك بر زمان موقت ایچون اولسون حاد بر شکل آلمسنه المزدن کلدیکی قدر میدان ویرمه‌ملی یز .

ملتمزك الك حساس نقطه‌لرندن بری قادینلغمزه تماس ایدن جهتلردر . بز حتی بو کونکی حاللرنده بیله ینه بتون جهان قادینلرینك فوقنده کوردیکمز نسوانمزی اغیارك کم نظرلرندن بحق اسیرکه‌رز وبونکله افتخار ایدرز . بناء علیه پك طبیعیدر که قادینلرمزك ، بوکم نظرلری بیله‌رك بیلمیه‌رك اوزرلرینه دعوت ایده‌جك اطوار و احوالدن پك زیاده متأثر اولورز .

بو طبیعتیله اوقدر ترویج والتزام ایله‌دیکمز اتحاد ملینك حصولنه مانع اولان اسبابدن برینی تشکیل ایتمکده‌در . ایشته بو قادینلرمزدن ولوکه قلیل برقسمك اولسون قپاقلریحایچون حکومتك ولایتنامه‌سندن استعانه ایدیشمز بونقطه نظردن ایدی . شو قیصه مطالعه‌لرله افهامنه چالیشمق ایسته‌دیکمز مقصدك خلوص اساسنی ایسه آرقداشلرمزك تقدیر و تصدیق ایتمه‌مسنه جداً عقلمز ایرمز .

انیجی مجموعه‌سی محرر وناشرلرینه

محترم بکلر ، خانملر !

دها ایلك نسخه‌کزده تستر، قارشی آچیقدن آچیغه هجوم ایله مسلمان قادینلرینی تزییف ایتمك جسارت مدنیه‌سنی ابراز ایتدیککزدن طولایی — تصویر افکاردن بشقه — عموم مطبوعات یومیه‌نك تقدیرات وتبریکات صمیمه‌سنه مظهر اولدیکز . ایکنجی نسخه‌کزده ماهیت مذهبیه‌کزی‌ده بو صوپان وصمیمیتله اظهار ایده بیلمك جسارتنی کوستره‌بیلمایسکزکه بزده‌سزی تقدیر وتبریك ایتمش اوله‌لم . او خصوصده جسارت کوستردکدن صوکره بو خصوصده ابراز جیانت ایله نفاقی اختیار ایده‌جککزی هیچده ظن ایتمیورز .

سزه قارشو بویله بر تکلیفده بولوندیغمزدن طولایی عفوکزی رجا ایده‌رز . اکر دین اسلامی قاریشدیروب‌ده عموم اسلام قادینلری نامنه بیان مطالعه‌یه قالقیشمایه‌یدیکز ، سزی بو استیضاح ایله تصدیع ایتمزدك . فقط سز بویله یاپمادیکز . تسترك اسلام دینی ایله علاقه‌سی اولمدیغنی ، بونك روملردن بزه کچمش اولدیغنی علمك قاطع شهادتیله ثابت بولوندیغنی سویلدیکز . وبر طاقیم مسلمان قادینلرینك طرز تسترینی چواللره تشبیه ایله تزییف ایتدکدن صوکره باشلری شاقه واری برشکله قونولمش ، صاچلری یوزلرینه دوکولمش ، کردانلری کوکسلری کمه‌لرینه قدر آچیلمش ، فیستانلری دیزلرینك یاریسنه قدر قیصالتیلمش قادینلری‌ده اسلام قادینلری آراسنه ادخال ایتدیکز . وبو صورتله سزکله مناقشه ایتمك ایسته‌ین مسلمانلری ماهیت مذهبیه‌کزی تعیین خصوصنده تردده دوشوردیکز .

معلوم خالیلری اولمق لازمدرکه اسلامه نسبت ادعاسنده بولونان بعض طائفه‌لر ، جماعتلر واردرکه عقائد وشعائر خصوصنده جمهور مسلمیندن بوس‌بوتون فرقلی مذهبلره سالك بولونیورلر . بونلر ظاهراً اسلام هیئت اجتماعیه‌سی ایچنده بولونمقله برابر کندیلرینی نصوص قرآنیه وحدیثیه ایله مقید عد ایتمزلر . بوقبیل خصوصی اسلام طائفه‌لری ، جماعتلری آناطولینك وسائر ممالك اسلامیه‌نك مختلف محللرنده بولوندیغی کبی روم ایلینك سلانیك طرفلرنده‌ده واردر . مثلا بو طائفه‌لرك بعضیلری نماز قیلمه‌یی بیلمدکلری کبی سورهٔ فاتحه‌یی اولسون اوقویه‌مازلر . کلمهٔ شهادتی عمرلرنده بردفعه اولسون ، کتیرمه‌مشلردر . کیزلی دین طاشیان بو طائفه‌لرك آیریجه خصوصی عبادتخانه‌لری واردرکه مراسم دینیه‌لرینه کندیلرندن باشقه کیمسه واقف اوله‌ماز . کندی قبیله‌لرندن اولان ارکك و قادینلر آره‌سنده قاچار کوچر اولمادیغی کبی طائفه‌لری خارجنده کیلرله مناسبات ازدواجیه‌ده‌ده بولونمازلر .

ایشته بین الاسلام بو قبیل درلو درلو مذهبلر بولوندیغی ایچون سزکله بو خصوصده — تسترك اسلام دینی ایله علاقه‌سی اولوب اولمدیغی مسئله‌سنده — مباحثه‌یه کیریشمزدن اول عقائد اسلامیه حقنده مجملاً نقطهٔ نظرکزی استیضاح ایتمك مجبوریتنده قالدق . چونکه کتیره‌جکمز دلیللر کتاب وسنتدن اوله‌جغندن تستر وحجابك اسلام دینی ایله علاقه‌سی اولوب اولمدیغنی حل ایچون اول امرده بونلری حق اوله‌رق قبول ایدوب ایتمدیککزی آکلامق اقتضا ایدر .

بوکا جواب ویرمك جسارت مدنیه‌سنی کوستردیککز تقدیرده تستر وحجابك اسلام دینی ایله علاقه‌سی اولوب اولمدیغنی آداب مناظره دائره‌سنده موضوع بحث ایده‌رز . عکس تقدیرده سزك مسلمان قادینلرینی اغفال ایچون ماسکه‌لر طاقنش منافقلر اولدیغکز اسلام افکار عمومیه‌سی مواجهه‌سنده تظاهر ایتمش اوله‌جقدر .

سبیل الرشاد

عالم اسلامده موقعمز

دینمز ، بتون ملیتلری ، خصوصی منفعتلری ، متفرق سیاستلری امحا ایدرك هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه‌یی برقانون کلی‌یه مطیع ومنقاد ایلمش وبو قانون کلینك مقام اجراسی اوله‌رق برخلافت تأسیس ایلمشدر . سلیم أول دورندن بری خلافت اسلامیه — کافهٔ اهل اسلامك اجماعیله — آل عثمانك ید اقتدارنده بولونیور . واقعا بومدت ظرفنده دول مستعمره عالم اسلامی متوالی تجاوزلرله بیزار ایلمش ، فقط مسلمانلغك مقام خلافت اطرافنده طوپلادیغی وحدت اجتماعیه‌یی قطعیاً متأثر ایده‌مه‌مشدر . بورابطهٔ وجدانیه‌یی قیره‌جق ، داغیته‌جق برقوت یوقدر . مسلمانلرك بوکونه قدر هر درلو فلاکته ، هزیمته ومحکومیته رغماً موجودیت ملیه‌لرینی ، تابعیت وجدانیه‌لرینی ، وهر بوطبیعت اجتماعیه‌لرینی تمامیله

محافظه ایتمه‌لری بو رابطه‌نك قدسیت بی‌پایانی وزنده‌لكنی تجلی ایتدیرن جانلی بر برهاندر .

وعالم اسلامك امید آتیسی بو رابطهٔ وجدانیه‌نك كمال انكشافنه وابسته بولنیور . وقایمك دست بی أمانی اهل اسلامی نه‌قدر ازیبورسه بو معظم انكشافی تعطیل ایدن موانیده اونسبتده بیقیورده شخصیت اسلامیه متوالی خسرانلرك سموم یأسیله دوچار اضمحلال اوله‌جغنه بو خسرانلردن صبر وقوت آلیور وكیتدكجه امید نجاتی ناقابل تدمیر بر قدرتله تجهیز ایدییور .

عالم اسلامك بوكونكی وضعیتی نه‌قدر أليم اولورسه اولسون همینی وضعیت بو معنایی افاده ایتمكده‌در . و بو معنای جلیلی لایق اولدیغی اهمیتله تقدیر ایتمك أول بأول مقام خلافته ومقام خلافتك اطرافنده طوغریدن طوغری‌یه مجتمع اولان كتلهٔ موحدینه عائددر . چونكه مقام خلافت مسلمانلرك قلباً و وجداناً مربوط اولدقلری مركزدر . خلافت ، اسلامده وحدت اجتماعیه‌یی تأیید ایدن ركن قیمتداردر . مسلمانلرك بنیان اخوتی بو مقام جلیل ایله قائمدر . اونلرك آرزولرینی ، احتیاجلرینی طویان ، وبتون قوتلرینی كندنده طوپلایان بو مقام معظمدر . رابطهٔ وجدانیهٔ اسلامیه‌نك بخش ایتدیكی بتون قوتله مجهز اولان شخصیت اسلامیه‌نك ممثلی امیر المؤمنیندر . بناءً علیه هر هانكی حادثه‌دن ، مصیبتدن متأثر و مأیوس اولمق دكل ، دها قوی بر مظاهرتدن أمین اوله‌رق دها فضله تجلد واقدام ابراز ایتمك موقعنده‌یز ! . . . موقعمزك اهمیتنی نه درجه تقدیر ایدرسه‌ك او درجه موفق واو درجه مستحق حیات اولورز .

فقط اونوتمایالم كه موقعمزك روح استنادی مسلمانلقدر . بو استنادگاهه كوه‌نه‌بیلمك ایچون كندمزی كمال صدق وصمیمیتله اصلاح ایتمك لازمدر . یوقسه بو حالزله او استنادگاهك قیمتنی تقدیر ایتمكدن بیله اوزاغز . رذائل اخلاقیه‌مز دیللره داستان اولدی . مسلمانلغك بزه تلقین ایتدیكی اخلاق حمیده‌دن ، مسلمانلغك تأسیس ایتدیكی هیئت اجتماعیه‌دن بزده بر أثر كوروله‌مدیكنه دائر بندبند یازیلر صحائف اجنبیه‌یی طولدیرییور .

بر اسیر حرب ویندا شمزك روایت موثوقه‌سنه نظراً حكومت سابقه‌نك رذائلی حقنده مصر صحائف مطبوعاتنده انتشار ایدن حوادث صحیحه‌یه — حقیقتك بر عشری نسبتنده اولدیغی حالده — اینانان بولنمامش و بونلری اسنادات غرضكیرانه‌دن عبارت عد ایتمشلر ! . . .

اهالی اسلامیه‌نك حقمزده‌كی حسن ظنی ، حقمزده‌كی اعتمادی دها بو مرتبه‌ده ایكن بزم بونلری بر لطمهٔ تكذیب ایله زیر وزبر ایتمه‌مز نه فجیع برشی !

كورولیوركه عالم اسلام بزه قارشی وضعیتی نه‌قدر مدرك ایسه بز وضعیتمزك اهمیتنه قارشی اودرجه لاقیدز ! . . .

عالم اسلام بزمله اولان رابطهٔ وجدانیه‌سنی ، مقام خلافته قارشی ثابت دینیه‌سنی اك صمیمی تظاهرات ایله اعلان ایدییوركن بیله بز ذره قدر أثر صلاح كوسترمیورز .

زواللی مسلمانلرك انظار دقت ورقتی اوزریمزده تتربیور ، اونلرك قلب صاف وصمیمیسی بزه اك خیرلی تمنیات وموفقیاتی أوزلیور ، اونلرك جامعی بزه بتون قوتیله مظاهرت ایدییور . فقط بز حالا تردد وغفلتلر ایچنده وقتلر كچیرییورز . حالبوكه یكانه امید حیاتمز ، یكانه احتمال نجاتمز دیمزده منددجدر . وبز نه وقت بونی تقدیر ایدرسه‌ك آنجق او وقت قورتولمه‌یه باشلایه‌جغز ، او وقت وضعیتمزك وخامتنی ، موقعمزك نزاكتنی ، ادراك ایده‌بیله‌جكز . اووقت عالم اسلامك مظاهرتندن سلامت امت نامنه اعظمی استفاده‌لر تأمین ایده‌جكز .

اهالی اسلامیه بو درجه بلند بر سسله ، مقام خلافتك بو زمان بحرانده یالكز اولمدیغنی ، بتون دنیانك علیهمزه دوندیكی ، تاریخمزه وحیاتمزه بر خاتمه چكمه‌یی دوشونه‌جك درجه‌ده ضعف حاضرمزی تحقیر وتهزیل ایتدیكی ؛ هیچ برمزك مقدراتمز واستقبالمز حقنده واضح وثابت بر فكره ، بر قناعته مالك اولمدیغی بو مدهش دقیقه‌لرده خلافته ظهیر اولدقلرینی اعلان ایتمكله موقعمزك اهمیتنی اخطار ایله بزی ایقاظ ایتمش بولنیور . آرتق بزم تذبذبلر وتسیبلر ایچنده دها مدهش فلاكتلره طوغری شتابان اولمه‌مز پك فجیع وپك ذلیل بر انتحاردن بشقه بر شی دكلدر .

ملتمزی بویله بر انتحار كافرانه‌دن قورتارمق اك بیوك ، اك حیاتی بر وظیفه‌در . و بو وظیفهٔ معظمه‌یی ایفا ایده‌جك اولانلر مقام خلافت ایله مطبوعات وعلمای امتدر .

مقـام خلافتك موقعنی لایقیله تقدیر ایتدیکندن امینز . فقط بو شورش عمومی، بو فساد اخلاق، بو عظیم افتراق ایچنده ملتك بتون منابع انتباهنی بو مقام معظمك اطرافنده اساله ایلیه‌جك اولانلر، مطبوعات وعلمای امتدر . مطبوعاتمزك الك آز مشغول اولدیغی، همان همان اهمال ایتدیکی الك حیاتی مسئله بودر . حتی بر ایکیسی بو مسئله‌یه بد تخریبنی اطاله‌یه جرأت ایدیبورده بوكا مقابل مطبوعاتمزده بر قیامت اعتراض قوپمیور . بویله‌جه مطبوعاتمز ملتك الك صمیمی حسیاتنه بیكانه قالیور. علمامزك آثار همتندن ایسه آنجق بر جریدهٔ علمیه‌ده مطالعه اولنان مقالات مفیده‌دن بشقه بر شی كورمه‌مك . ملتك حیاتی بو درجه اهمال اولنیورکن مقدراتمز نه اوله‌جق ؟ وبونلری کیم دوشونه‌جك ؟

بویله بر حال عطالت وافتراق ایچنده وضعیتمزی ، موقعمزی اصلا تقدیر ایده‌میه‌جکمز آشکاردر . بناءً علیه بونلردن بر آن اول سیلکینمك وقورتولمق لازمدر . بو انتباهك عاملری بو قاریده تعداد ایتدیکمز وجهله اوله‌بیلیر . بونلر بو ملته وضعیت حقیقیه‌سنی اوکره‌دیر ، ومقـام خلافتی بر انتباه عمومی ایله تعزیز ایدرسه اووقت عالم اسلامده موقعمز قوتلنیر. وبو معظم قوهٔ مؤیده سایه‌سنده غربك مواجههٔ خصومتنده تأمین حیات ایده‌رز .

ایشته عالم اسلامده موقعمز بو درجه مهم، بو درجه نازك. بونی تقدیر ایدنجه حیات ملیه‌مز نامنه ، اسـلام عالمنك ، خلافت مقـامنك حیثیت وشرفی نامنه‌ده قازانه‌جغمز بودر .

دیمك بو دور عطالت وتذبذب آرتق دوام ایتمه‌ملیدر. دوام ایدرسه حقمزده خیرلی اولماز . هپ قورقدقلریمز باشمزه كلیر. وبالنتیجه نادم اولورزكه ، صوك ندامتك فائده ایتمدیکنی هپمز بیلیرز .

عمر رضا

وحدتدن آیریلان ملتلرك عاقبتی اضمحلالدر

تاریخ بر تکررن عبارتدر ، دیرلر . دائما حادثات تاریخیه بشـقه شکلده ، قالبده ،قیلقده ، فقط عینی ماهیتده کندیلرینی کوستررو جانلی بر عبرت ونصیحت اولمق اوزره انسانلره قارشو عرض اندام ایدر . معروضاتمزك تأییدینه مدار اولق ایچون قسطنطنیه فاتح ذیشانی ابو الفتح والمغازی سلطان محمد خان غازی حضرتلرینك استانبولی محاصره بیوردیغی اثنـاده ، بو شهرده‌کی حالت روحیه ایله اهالی بیننده حکمفرما اولان منازعات ومجـادلاتی .

وقوع بولقده اولدیغنی کوستره‌بیلیرز .

اوزمانلرده ، استانبول خلقی آره‌سنده‌کی مناقشات ومجادلات او مملکتك زمام اداره‌سنی عطالت ورخاوته دوچار ایتمش، ضبط وربطی کوکندن ییقمشدی . خلقی بیننده‌کی فساد اخلاق ـ بو کونکی کونه بکزه‌مه‌مکله برابر ـ حد غایه‌سنی بولمش ایدی . ظلم ،تحکم ، استبداد، یاغما وغارت ـ احتمالکه احتکارده ـ اخلاق بوزوقلغی احکامنی اجرا ایدردی . هر شی چیغرندن چیقمش ، هرکسده اعتراض، نفـاق حساری درجهٔ نهایه‌یه وارمشیدی . اسلام پادشاهنك واسلام عسکرینك فدا کارلقلری سایه‌سنده بو مملکت قولایلقله آچیلدی و مسـلمانلرك استیلاسندن صوکره یرلیلرك قبل وقالنه خاتمه ویرلدی .

متفق ، متحد ، یکوجود، عزم وغیرت اسلامیه صاحبی اولان بر کتله‌نك ، خائن ، ظالم وغدار ، حریص وذوقپرست بولنان او زمانکی تثلیث قومنه احراز ظفر وغلبه ایده‌جکی مسلم وبدیهی ایدی .یدغیبی، دست فاطر ، طبیعت اشـیا ، احکام قطعیه وعادله‌سنی چیاره علیهنده دائما بویله تطبیق ایده‌کلمشدر .

او زمانکی حادثات ایله اوکاعائل اولان برچوق وقایع تاریخیه‌دن بوتون ملت عثمانیه‌نك ـ طبیعیدرکه مسـلمانلری قصد ایدیيورز ـ بو آن فلاکتده بهره‌مند اولملری وعبرتبین بر کوزله او کبی آثات تاریخیه‌یی تتبع وتدقیق ایتملری لازم کلیرکن ، بد بختانه اثری اولمق اوزره بتون منافع وطنیه واسلامیه‌یی اهمالکارانه برصورتده آیاقلر آلتنه آلوب ، یالکز فرقه منازعاتیله اشتغال ایتمکده بولنان مسـلمانلری کورن حمیتلیلر جداً داغدار ودلخون اولمقده‌درلر .

هرکون موجودیتمزك ، موقعمزك ، عزت نفسمزك برر مقدار دها ـ تدریجی صورتده ـ ضـایع ایدلدیکی فعلاً وعیاناً کورلدیکی حالده الآن بو بدبخت ، بو طالعسز ملك وملتمزك آه وانینلرینه،فریادلرینه ذره قدر اهمیت ویرمیه‌رك احتراصـاته مغلوب اوله‌رق شخصیات ایله اوغراشمقده ، قیمتلی زمانلرینی ، زمان زمان ظهور ایدن فرصتلری قاچیرمقده‌یز! « اذا اراد الله بقوم سوءً، سلب من ذوی العقول عقولهم » كلام كباری تمامیله صادقکه بزه کوره سویلنمشدر .

کوزلرمز کور، قولاقلرمز صاغر ، حسمز اویوشوق، اصم وابکم، اعمی بر حالده اطرافمزی صاروب هر آن وارله‌مزی ، استقبال واستقلالمزی تهدید ایتمکده اولان حادثاتی کورمز ، ایشیتمز ، طویماز بر حاله کلمشز .

آزبچق خمار حرصدن ، خواب کران غفلتدن اویانوب کندیمزه کلسه‌ك ، مدهش ، مخوف ، درین بر اوچورومك کنارنده بولندیغمزی کوره‌جکز ، غیر مسلم عنصرلرك احوالندن اولسون ، عبرت آلمایورز . جمله‌سی برلشمشلر ، متصل چالیشیورلر . هم‌ده نصل ؟ جمعیتلریله ، غزته‌لریله ، پروپاغاندالریله ، کلیسـالریله ، بورصه‌لریله ، بانقه‌لریله ، میلیونلره بالغ اولان پاره‌لریله، حامیلریله ، حاصلی بوتون موجودیتلریله چالیشیورلر . بز ایسه حالا مسکین ، منافق ، طویغونسز بر صورتده اویومقده ، چوقوریمزی کندیمز طیرناغمزله قازمقده‌یز .

ای سرسم ، بدبخت ، زبون ، مسکین مسلمان ! چوق اولیورسك، ، بیکنـاه ، معصوم ، مغدور ، پریشان ،

وفلاکتزده اولدیغك حالده ، بو کون متهم موقعنده‌سك ! بونجه مغدوریتلره ، محرومیتلره ، مظلومیتلره رغماً دشمنلرك سنی یوق ایتمك

ایچون ال برلکیله چالیشیورلر . سن حالا بردرلو عقلکی باشکده دوشیرمك ایسته‌میورسك ، اویانمیورسك !

وارلغکی ، طوپراغکی — او طوپراق که هر بر قاریش ایچون بابالرك ، آنالرك قانلرینی فدا ایتمشلردر — ناموس وحیثیتکی وقایه ایتمك ایچون ال برلك ایدوب چالیشه‌میورمیسك ؟

سنك ایچنده ، جانی ، قاتل ، مجرم وارسه بونلر هر کیمسه جزاسنی کورسون ، الده مستحق اولانلرك جزاسنی بر آن اول ویرسون .

وها . طوغریسی ، جهانك بوتون جنایات وفضایحنی سکا یوکلتمکله سنی یووار . لاتمق ایستیورلر . کوزیکی آچوبده نفاق وشخصیاتی بر مدت کریده براقمقله تأمین منفعت وموجودیت ایچون صرف مساعی ایده‌میورمیسك ؟

هر شیئك فوقنده اولان ، اك مقدس صاییلان ، منافع وطنیه ، صیانت استقلال اوغورنده آزیجق اولسون فداکارلقده بولنه‌من میسك ؟

سوزك قیصه‌سی : بوکون کوزیکی آچوب عقلکی باشنه کتیرمیه‌جك اولورسه‌ك ، حقك ده‌دیتك ، پیغمبرك سکا ایتمش اولدیغی تلقیناته حواله‌ٔ سمع اعتبار ایتمزسه‌ك ، نفاق وشقاقی ترك ایلمزسه‌ك حالك یامالندر وخیمدر .

س . م . ت

مسلك ، دائما مسلك !

هر زمان سویله‌رم : فردك حیات اجتماعیه‌ده‌کی موفقیاتنك اك مهم عاملی شهراه مساعیده‌کی ثبات وتقرده‌در . بو حقیقته بناءً در که افراد بشر آره‌سنده کوچوك بر ذرهٔ حیا وناموس صاحبی اولان کیمسه‌لر کندیلرینی بو مسلك زنجیرندن اصلا خارج طوتامازلر .

بزده ، هر سیاسی مغلوبیتی مع التأسف اجتماعی دوشکونلکلر تعقیب ایتمش وهر دوشکونلکمز بالخاصه ماهیات رویشه اظهار ایلمشدر . بالقان محاربه‌سندن اول یاکلش فکرلر معبدی‌نك پروپاغانداجیلغنی یاپانلر ، سلاح پاطلاینجه درحال طاغلمشلر ، الارنده‌کی آلهٔ یشیللی باپراقلرله قانلی خندکلره سوروکله‌دکلری زواللی عسکرجکلریمزك کریلرینه یکه‌رك حیاتلرینی قورتارمق چاره‌لرینك تحریسنه قویولمشلر ایدی .

نم کبی ، هر کس‌ده کورمش‌در که او ، قانله سیاسی سقوطمزك الیم صفحه‌لرینی کوره‌رك تورکشلر وقیریلان معنویتلرینك آثارینی باشلرینه بردنبره یکیردکلری سیاندبر شاپقه‌لرله اثبات ایلمشلر ایدی .

هر کسده بر ألم ، هر کسده بر ندامت وار ایدی : نه اظلرلرده بر طیف سرور ، نه دوداقلرده بر کلهٔ فخر وغرور ! هپمز خائف وخاسر چکنیور ، تورك ومسلمان اولدوغمزی اظهاردن عادتا حیا ایدییوردق ! یاپیلان جنایتلرك فاعلی — بز اولمادیغمز حالده — اوالری قبول ایدییور ، کندیمزی ، صورتمزه حواله ایدیلن تحقیرلره لایق کوریوردق . دولتك آتیسندن قطع امید ایلیه‌نلر اختیار انزوایه قرار ویریبور ، آنا طوپراغندن اوزاق محللره اوزاقلاشمنی توصیه ایدییور ، یاقان یاغمورلر

آلتنده ، ایشقیران جامورلر ایچنده وطنلرینك آلام ضیاعیله ایکله‌ینلر ایسه معصوم بر صبر متوکلانه ایله دین فلسفه‌لری ایچنه کیرمك ، تصوف صحیفه‌لری آره‌سنه قارشمق اضطرارینی حس ایدییورلردی . اودرجه‌ده‌که : دینك ماهیت باندی بوزواللی نا امیدلری آلمش وطانلی بر ضلاله‌تور وتسلی ایله اویوتمشدی .

عالم مطبوعات ، مختلف جریانلر ایچنده چالقانیور : دونکی مداحلر بوکون هجاو ، دونکی هجاولر بوکون مداح کسیلیوردی . هر فرصتده وجدان هر کس حربك مسئوللرینی آراشدیرییور ؛ مجرملر عفو ، معصوملر صاب ایدیلیور ، قاچانلر موقع اقباله چیقیور ، چاریشانلر جای ادباره دوشویوردی .

ایلك نسخه‌لرنده آرناوودلری تحقیر ایله‌یلر ایکنجی نسخه‌لرینی صبی ملتك داستان حماسیله تزیین وتوشیح ایله‌یورلر ، داغستاندن‌کلن (تورکمن) لر اسلام اتحادینه چالیشوره‌ی . (استقلال مسلك) دنیلن خصیصه هیچ برفرده اوضامامش ، مشربسزلك ومسلکسزلك جهان هر کسك بوغازینی صیقمقدی . . . !

* * *

بوکون ، او بدیه‌سنه اولیکی وضع ألیمدن فرقلی دکلز ، صانیرم . وهیچ شبهه ایتمم که بوکوده حینی مغلوبیت سیاسیه قارشیسنده‌یز . مع هذا نه اولورسه اولسون ، (مسلك) لرك بردنبره صورندن چیقماسی وبردنبره ترك محرك ایله‌مش اولمسی حیرتمی موجب اولمی . کرچه بن ده بیلیر واعتراف ایدرمکه حیات سیاسیه‌ده هر شیدن اول (منفعت) دستوری حاکمدر . فقط حیات اجتماعیه‌ده بو ، نه‌دن بویله اولسون ونه‌دن بز یدی سنه اولکی دوشکونلکمزی بو وسیله ایله بر دفعه دها اظهار ایتمش اولالم ؟ — سیالان ویاصحیح — تاریخ ، تکرردر ، دییورلر . پکی ! فقط نه‌دن او ألیم تجربه‌لردن صوکره بز او کوچوکلکلری بر دفعه دها کوسترمش اولالم ؟

نه‌دن اوزمان بولقار استراحاتی آلتنده تتره‌ین تا کره قیزلرمزك قانلی خیاللری قارشیسنده لال اولاسیجه دیلمزله آپشوب قالدیغمز کبی بوکونك ده جنایات سیاسیه و اجتماعیه‌سی فی سبیل‌اه بز یوکلنه‌لم ؟ (ایلك بالقان متارکه‌سی) آتنسده قیزیلی قانلرله ملوث کوردیکمز اوزون طیرنانلی ألری ، بیلمم که ، نه‌دن او متارکه فرداسنده درین اشتیاقلرله اوبدك وقوجاقلادق !

بوکون غیابلرنده‌کی یایغره‌لرمزله بوتون جهانی ، جهان بشریتی بزار قیلدیغمز کیمسه‌لرك ، بیلمه‌یوردم ، نه‌دن دونه هپمز اك صمیمی مداحی کسیلمش ایدك ؟

هیچ شبهه ایتمم که بوتون بو کوچوکلکلری بزه آنجق مسلکسزلکمز ارتکاب ایتدیرده وبز بوده ایله معلوله بولندوغمز ایچون :

ثابت قدم اول سرکز مأمون رضاده وارسته اولوب دائرهٔ خوف ورجادن !

حقیقتی‌ایشقیران ایکنجی بر قهرمان یتشدیره‌مه‌دك .. یتیشدیره‌مه‌دیکمز ایچونده هپمز آلچالدق وهر بریرلرمز یوکسه‌لك شاهقه‌لردن

بووارلانا بووارلانا دوشه‌ن جوش عصمت وعفتمزك سقوط فجيعى قارشيسنده باقدق ، باقدق ، حالاده باقيورز . . .

ادرنه : محمد بهجت

تستر اينته ضابطه قاريشمه‌سونمى ؟

— ابوالضيا زاده وليدبك افندى‌يه —

حكومتك تستر مسئله‌سنه قاريشمه‌سى مشروع اولديغنه دائر يازديغكز باش مقاله‌لرى ، وبالخصوص دونكى مقاله‌كزى لذت وشكران ايله اوقودم . فقط ديديككز كبى « بزده حكومت نه وقت بويله اخلاق مسئله‌سنده حركته كلك ايسته‌سه درحال بوكا معترض بر زمره ظهور ايلكده‌در » نته‌كيم دونكى مكتوبده افشام غزته‌سى ده او زمره‌يه التحاق ايده‌رك بياناتكزه چوروتمك آرزوسنه دوشمش . مساعده‌كزله بر آز اوندن بحث ايده‌جكم .

رفيقكزله آره‌كزده غايت اساسلى ايكى نقطه‌ده اختلاف واردر . سز « تستر يالكز بزده دينى دكل ، اخلاق ماهيتى‌ده حائزدر » ديورسكز . رفيقكز ايسه « تستر اولسه اولسه دينى بر مسئله‌در . اخلاق ايله علاقه‌سى يوقدر » ديور .

لذلك سز حكومت اخلاقسزلغه قارشو تدابير مانعه اتخاذ ايده‌بيليره ديورسكز . او ، بالعكس اخلاق بر تربيه مسئله‌سيدر ، حكومت اخلاقسزلغه قاريشماز ، ديور . تعبير ديكرله بوكونكى مبادئ اداريه‌يه كوره ملى تربيه ايله مكلف اولان حكومت بر اهبسزك تربيه‌سنى ويرمك حقنى حائز دكلدر ديمك ايستيور .

مسئله‌نك شق اولنده قناعتمه كوره حق وصوابه يقلاشان ذات عاليلريدر . چونكه دين ايله اخلاق مسئله‌لرينى برى برندن آيرمق ممكن دكلدر . « واصل اولديغمز عصرده دين ايله اخلاق بربرينه قاريشديرمماز . دها ابتدائى جمعيتلرده بتون مؤسسه‌لر دينه مربوط ايدى . اوزمانلر اخلاق ، حقوق دينيدن آيرلمازدى . حالبوكه شيمدى اخلاق ايله دينك ، حقوقله آيرى آيرى ساحه‌لرى ، آيرى آيرى مؤيده‌لرى واردر » ديينلر بك فاحش بر غلط حسه مبتلى اولانلر ، ياخود حقيقته جهه‌دن نظر ايتمكه تحمل اولمايانلردر . يكى سوسيولوغلرمزك بو اوچ ساحه‌يى ، بو اوچ نوع مؤيده‌يى ناصل اولوبده تفريق وتمييز ايده بيلدكلرينه حيرتدن كندمى آله‌بيورم . دينك مباح كورديكى اخلاقسزلق ، ياخود دينك امر ايتديكى بر فضيلت وارسه كوسترسونلر . كذلك صوك استنادكاهى اخلاق واو واسطه ايله دين اولميان حقوق هانكيلريدر ؟ غصب اموال ، سرقت ، احتكار ، بغير حق قتل نفوس ، معامله‌لرده حيله وخدعه ، تغشيش ارزاق . . . كبى انسانى محاكمك نتيجه‌سنه دوشوره بيله‌جك افعال ممنوعه‌نك هانكيسى اخلاقه موافقدر ؟ هانكيسنى دين امر ايتمشدر ؟

بزم دوشونجه‌مز بوسبتون باشقه‌در . بزم آكلايشمزه كوره بونلرك ساحه‌لرى آيرى دكلدر . حقوق ساحهٔ اخلاق ايله ، اخلاقده ساحهٔ دين ايله محاط اولمق اوزره اوچ دائرهٔ متداخله واردر . حتى دين ايله اخلاق ساحه‌لرى اوقدر متقاربدركه ايكيسنى بر عد ايتمكده‌ده محذور يوقدر . ودينسزلك ، خالقك ذاتنه و اوامر و نواهيسنه قارشى حرمتسزلك ، اخلاقسزلقلرك ابتدرمى . دائرهٔ حقوقك دها دار اولمسى اوساحه‌ده وجدان ايله اعتقاد مؤيده‌لرينه مداخلهٔ حكومت مؤيده‌سنك انضمامندن نشأت ايدر . حالكه جرائم اخلاقيه‌نك كافه‌سنه ال اوزاته بيلسه‌لر ساحهٔ اخلاق ايله ساحهٔ حقوقده برلشمش اولوردى .

صوك عصر ذهن ماديسنك طوغورديغى « مورال اندهپاندانت » يعنى مبادئ دينيدن مستغنى اخلاق نظريه‌سى مرده‌زاد بر غلط طبيعتدر . بو نظريه طرفدارانه كوره اخلاق مستقل ، دينيدن مستغنى اولا بيليرمش . فقط مبادئيسى نره‌ده ؟ بونلرك روايتنه نظراً سوسيولوژى ترقى ايده‌جك ، بشرك اولين وآخرينه عائد وثائق معيشت ، وقايع اجتماعيه وفرديه طوپلاناجق ، تدقيق وتتبع ايديله‌جك ، تصنيف ايديله‌جك ، اونلردنده انسانلرك برات نجات وسعادتى اولاجق قوانين كليه ، مبادئ اخلاقيه وعمليه كشف اولوناجق ده ، اوندن صوكره علنى بر لسان ايله فضيلت ايله رذيلتك مضارى صراحةً آكلاشيلوب تلقين ايديله بيله‌جك . چونكه اخلاقده بر شأن اجتماعيدر . شئون اجتماعيه‌ده شئون طبيعيه قبيلندن بر دوره آليتده بر حقيقت اولدقلرى ايچون قانونلرى ، قوانين طبيعيه سيرينى تعقيب ايتمك لازم كليور . بو ده‌وار ، بو وعدلر ايسه واولله انكم اوله . . . بهاركلير بونجه بيتر . . . قصهٔ مشهوره‌سنى خاطره كتيرمه‌مك ممكن ممكن دكلدر . اما بو وعدلر تحقق ايدنجيه‌قدر دنيا خراب اولاجق ، بشريتدن اثر قاليه‌جقمش ، انسانلر بهائم دركسنه اينه‌جكمش . بوكبى اعتراضلر مسموع اولماز . چونكه علمى دكلمش . چونكه يكى اجتماعياتجيلرك هنوز علم عنوانى احراز ايده‌ميه‌جك قدر ابتدائى اولان نظرياتنه موافق دكلمش . بز ايسه چوق اوزاقلره قدر اتعاب نظره حاجت كورمكسزين دين اوزرينه مؤسس اولميان اخلاقك انسانلره نه‌لر يابديرا بيله‌جكنى روسيه‌ده‌كى بالشه‌ويزم ايله اون سنه‌دن بريدر ديارمزده يابيلان پروپاغاندالرك نوع بشرى ناصل بهيمى مشرب بر مخلوق عجيب حالنه قويديغنه دقت ايدلمه‌سنى توصيه ايله اكتفا ايليورز .

ضابطه‌نك امر تستره مداخله‌سى بحثنه كلنجه : تستر هرشيدن اول بر امر دينيدر . هم ده اقامه‌سى اولوالامره مودوع اولان بر امر دينيدر . او حالده معارضكزه صورارم : بوملكتده اخلاقسزلغه قارشى لاقيد اولماسنى آرزو ايتديكى حكومتك دينه قارشى ده لاقيد اولمسنى ده‌مى توصيه ايديور ؟ يوقسه قانون اساسينك ، دولتك دينى دين اسلام اولديغنه دائر اولان موادينى اجرادن حكومتى منع ايتمك مى ايستيور ؟ ضابطه‌نك امور اخلاقيه‌يه مداخله ايده‌بيله‌جكنه دائر اوروپا وآمريقادن كتيرديككز مثاللر بك مقنع ايدى . هم ده او قدر مقنع ايدى كه معارضكز بيله تستره شخصى اخلاق مسئله‌سى عد ايده‌رك حكومت بوكاده — دين كبى — قاريشاميه‌جغنى سويلدكدن صوكره : « اوروپاده ، آمريقاده واقع اولان مداخله‌لر ، اخلاق عموميه‌يه بك چيركين كورونن حادثه‌لر ايچوندر . بزده‌ده اخلاق عموميه‌يه بو قدر

چیرکین کورونه جك شیلری ضابطه منع ایده بیلیر . دیمکده مضطر قالەرق کندی دستورینی ، قاعده سنی نقض وجرح ایتمکدەدر . دیمك که حکومت اخلاق عمومیه نظرنده پك چیرکین کورونن شیلری منعه صلاحیتدار ایمش . اویله ایسه خانملرك آچیق ساچیق سوقاغه چیقمالری اونك کوزینه پك شیرین کورونیورسه کندیسنه خبر ویره لم که دیار اسلام قفاسنه کوره بوکبی اطوار لاابالیانه ـ سوءظنك حقلی ویاحقسز اولماسی برطرف ـ صاحبنك عفتندن شبهه ایتدیره جك قدر چیرکیندر . برده « چیرکین » تعبیرینه ماصدق اولان اخلاقك معیارینی ، حدودینی لطفاً تعیین ایتسه لردی بزی پك زیاده منتدار ایدرلردی . مثلا عریان اولاراق فوطوغرافلرینی چیقارتان قادینلرەن بری بنه اووضع وقیافتله سوقاغه فیرلاسه ده برچوق کیمسه لره چیرکین کورونمه سه بو وضع وطورایله عرض اندام ایتمکی محاسن اخلاقدن عد ایده بیله جکلرمیدر ؟

معارضه کزك اسکی زمانلرده قادینلر دائما ارککلرك تعرضنه اوغرارکن شیمدیکی قادینلرك هریرده حرمت کورەرك ، چیرکین بر نظر بیله اوغرامادن ارککلر ایچنده طولاشدقلرینی بینه ایله یایدیغی مقایسه‌ده واقع حاله مطابق دکلدر . واقعا ، دیدیکی کبی ، قادینلری یوکسلتمك ایچون ارککلره ، قادینلره دها فضله حرمت ایتمکی اوکرتمك لازمدر . فقط هر حالده بعض مطبوعاتمزك یایدیغی کبی آنلره « یوکسلکز وحریتکزی استرداد ایدیکز » دییه آداب ملیه‌یه مغایر اطوار ورفتاری توصیه ایتمك حرمت ! دکل ، ملعبهٔ شهوات اوللرینه خدمتدر . قادینه حرمت ـ آدی اوستنده ـ « حرم » نامیله وضع ایدیلن قید دینی‌یی ادامه ایله آنی کم نظرلردن صاقلامقدر . قادینه حرمت اوکا ایی باقق وهیچ بر دین وقانونده امثالی هنوز تقرر ایتمه‌ین حقوق شرعیه سندن کندیسنی محروم ایتمه‌مکدر . صاحب مقاله‌نك غایت کوزل بر سوزی وار : « دین واخلاقمزی قادینلره الك نهایت پولیسلر اوکرته جکسه ، هر ایشمز بیتدی‌ده پولیس مدیری مجبوری قادین موده‌لری تنظیم ایده جکسه وای حالمزه ! » دییور . اوت ایش بودرکه‌یه اینرسه فلاکتدر ، مصیبتدر . فقط فساد اخلاق ، آداب و اخلاقه رعایتسزلك اونلرك مداخله سنه یول آچاجق رادەیی بولدیسه بیلمم که عیب ، کیمه راجعدر ؟ فساد اخلاقی هضم ایتمك ایسته‌مین مسلمانلرله حکومتمی ؟ یوقسه آدابه رعایت ایتمین خانملرله ولیلرینه‌می ؟ دها آچیقجه‌سی پروپاغاندالریله بعض خانملری سرور هوالیدن متفکرینه‌می ؟

بزجه حکومت بوایشه قاریشمغه جداً قرار ویرمش ایسه ایکی طرفه باشلی ایکی وظیفه تعیین ایدر : نسوان ایله اولیای نسوان پولیسك مداخله سنی استلزام ایده جك قیافته اوضاع واطواره قطعیاً میدان ویرمه‌مك ، حکومتده پولیسلرك بعض طاشقینلقلرینی منع ایده جك تدابیری اهمال ایتمه‌مك .

احمد نعیم

ویلسون پرنسیپلری رواج بوله بیله جکلرمی ؟

ویلسونك دستورلریله نظریاتی ، نظریا برماهیتده بتون جهانه لمحة البصرده نفوذ ایلدی . هر زمره ، هر قوم وعنصر بودساتیری آلقیشلادی . غرض ونفسانیتدن عاری ، صرف بر حس عادلانه ومنصفانه ایله دوشونیلوب اورتەیه قونولدیغی ظن اولونان مذکور اون درت ماده ، یریوزنده‌کی انسانلرك مادی ومعنوی احتیاجلرینی هم تأمین ، همده منافست ، منافرت واحتراصاتی منع ایدرك ، ایلروده جهانیان بیننده صلح ومسالمتی ادامه ایده جك متین ، دەرین براساس تشکیل ایده جك ماهیتی حائز کورونیوردی . بونك ایچون بواساسات مستر ویلسون طرفندن درمیان ایدلیر ایدلمز ، هر طرفده ، هر یرده پك چوق طرفدار قازاندی .

موسی الیهك امریقادن انفکاك ایله اوروپایی زیارت ایتدکدن صوکره بوتون مجامیع ، بوتون محافل رسمیه وخصوصیه‌ده ایراد ایتمش اولدیغی نطقلر ، هپ وضع ایتدیکی اون درت ماده‌لك دساتیرك اساسنه عائد ایدی . خصوصیله انکلتره‌ده ، انکلیز قرالنك نطقنه مقابلةً حریت وعدالتك تطبیقنه جهانك منتظر اولدیغنه دائر صرف ایتدیکی سوزلر ، بو بویوك متفکرك نه‌درجه عزم ومتانت صاحبی اولدیغنی اطرافیله جهانه ارائه واثبات ایدییوردی .

ویلسون نره‌یه کیتدیسه ، کیمکله کوروشوب تماسده بولندیسه ، جهه‌سنك اوزرنده ، افکار صائبه ونیات حسنه‌سیله بویوك برتأثیر اجرا ایتمش وکندیسنك حق وحقیقت طرفدار ومدافعی اولدیغنی کوسترمشدر . عالم نصرانیتك فی زماننا هذا روحانی وفضیلتکار بر اقنومی تلقی ایدیلن پاپا جنابلرینك بیله سوزلرینه باقیلیرسه مستر ویلسون بوعصرك ، بوزمانك الك بویوك آدمی‌در . پاپا دها ایلریلره کیدن ویلسونی بر (سنت) ـ عزیز ـ درجه‌سنه چیقارمش وبوعصره (ویلسون عصری) دینلمکه سزا اولدیغنی ده علاوه ایلمشدرکه ، بوقدر یوکسك بر نصرانیت مقامنك بوآنه قدر هیچ بر زمانده وهیچ بر کیمسه حقنده بودرجه آشکار وریادن معری بر حسن شهادتی ـ دها طوغریسی ـ ثنا وستایشی ایشیدلمه‌مشیدی .

ویلسون حقنده‌کی بوثنا وستایشلر یالکز پاپانك آغزندن چیقمامش ، بلکه شو صوك زمانلرده فرانسه‌یی قورتارمقله ، فرانسزلر آره‌سنده بویوك برداهی وفرانسه‌نك درایت وتجربه نقطه‌سندن الك بویوك کنجی دیه نام قازانان ، فرانسه باش وکیلی اختیار موسیو (قله‌مانسو) دخی اخیراً فرانسه پارلمنتوسنده ایراد ایلدیکی نطق اثناسنده ، کندیسنك مستر ویلسون ایله کوروشوب ، اوزرنده بویوك بر حس حرمت و صمیمیت اویاندیردیغنی بحث ایتمکدن منع نفس ایده‌مه‌مشدر .

موسیو قله‌مانسو ویلسون ایله کوروشدیکی اثناده اختیار سکوت ایتمکی ترجیح ایتمش واولا اونی دیکله‌مکه قرار ویرمشدی . ویلسون مستقبلده‌کی صلح ومسالمت ایله جمعیت اقوامك طرز تشکیلندن وسائر مسائلدن بحث ایدرك مخاطبنی اقناعه چالیشمش ایسه‌ده ، موسیو قله‌مانسونك بیاناتنه باقیلیرسه ، مشارالیه اختیار سکوت ایدنجه ، مستر ویلسون تکرار سوزه باشلامیه‌رق « استدان سزی قاندیرمغه چالیشیرکن ، احتمالکه شیمدی سزینی قاندیره‌جقسکز » دیمشدر .

موسیوقله مانسو ، ویلسونه ویرمش اولدیغی جوابلر حقنده، فرانسه پارلامنتوسنه برشی سویلیه‌رك قبونی وقت مرهوننه تعلیق ایدر واحتمالکه اومدیغمز منافعك جهه‌سنه ایلرده نائل اولمز ایسه‌ك، شیمدیدن فراکارلقده بولنمغه نفسمزی اجباره چالیشملی‌یز، بونك ایچون افکار ومقاصدیمی شیمدیدن سزه سویله‌مه‌مکه قرار ویردم » دیمشدر . کرك موسیوقله مانسونك بو بیاناتی ، کرکسه شو صوك زمانلرده پارس قونفرانسنده آلمانیا وسابق متفقلری حقنده یواش یواش میدان علنیته قونیلان تصورات بزه بر چوق حقایقی اوکره‌تمکده ونقاط نظرمزی بردرجه‌یه قدر تنویر ایتمکده‌در .

سیاسیاتده بیله ظواهر واخلاقیاتی آرایان ومتجسسانه بر نظرله بوکبی ایشلره باقان آسیالیلر ، بر قسم دولتلر دونانماسنك علی حاله باقی قالوب دیکر بعض دولتلر دونانماسنك‌ده امحا و استملا کنی کورنلر ، صلح نتیجه‌سنده تحدید تسلیحاته موفقیت الویرمیه‌جکنی ظن ایده‌بیلیرلر . حال حاضرده ایشلرك بو وجهله دوامی، برچوق بیطرفلرده، تحدید تسلیحاتله، دکزلرك سربستی‌سی وتجارتلك سیاناً سربست بر حالده ایلروده اجرا ایدیله‌بیله‌جکنه دائر پك چوق شبهه‌لر القا ایلر . نظرلره کلیورکه تحدید تسلیحات صرف مغلوب حکومتلره قارشو اتخاذ اولنان تدابیر مانعه قبیلندندر .

دها عجیبی شودرکه ویلسونك جهانه قارشو اعلان ایلدیکی اون دردت ماده‌لك نظریه‌لرنده بیله، مستقبله‌کی ترك وتحدید تسلیحات حقنده واضح وصریح برقیدوارکن ، امریقا حکومتی شو صوك زمانده یکیدن وعلی العجله اون (درهدناوت) ایله بر چوق صوك سیستم قروازورلك انشاسنه قرار ویرمش اولمسی‌در . بو صورتله یا ویلسون کندی نظریه‌سنی اونوتمش ، یاخود دیکرلرینه بر نظیره یاپمق ایستیور !

کچنلرده پارسده‌کی رسمی اجتماعلرك برنده، انکلیز زمامدارلری ، انکلیز دونانماسنك بو حرب جهانشمول اثناسنده اویناتمش اولدیغی بیوك رولهری موضوع بحث اتخاذ ایدرك دیمشدرکه: « بویله بر دونانما اولمسه‌یدی محقق آلمانیا ظفر قطعی ونهائی‌یی احرازایده‌جکدی وفرانسه بوکونکی موقعده بولنه‌میه‌جقدی » عقیده‌سنده‌یم . فرانسه اعاظم اساسیه‌سندن قله‌مانسو دخی انکلتره دونانماسنك حرب حاضر اثناسنده ایفا ایتمش ایتمش اولدیغی خدمات عظیمه‌سندن بحث ایدرك انکلیز رجالنك بیاناتی تصدیق ایتمشدر . دیمك که انکلتره دونانماسنك سلامت جهان ایچون ابقاسی حال الزمیتده اولوب ، تحدید تسلیحات قضیه‌سنك انجام وعاقبتندن مصون قالمسی ایجاب ایدر . امریقاده دونانماسنی، اردولرنی تزیید ایده‌جك اولورسه، بالطبع اوکاده برشی دینیله‌میه‌جك . او حالده (تحدید تسلیحات) ایله (سربستی تجارت وابحار)

ماده‌لری‌ده بالاده‌کی ماده‌یه، ماده ً معناً مربوط بولندقلرندن ، آنلرك‌ده مسکوت عنه قالملری مقتضیدر .

جمعیت اقوامك تشکیلی مسئله‌سنه کلنجه ، اوده بونلر کبی پك محدود برشی اوله‌جغنه واوروپادن ماعدا مملکتلرك سیاناً استفاده ایتمیه‌جکلرینه دائر قونفرانسده جریان ایدن شیمدیکی مقرراتدن استدلال اولنه‌بیلیر . عجبا مستر ویلسون صلح و مسالمت جهانی بو صورتله‌می ادامه ایتمك ایستیوردی ؛ یوقسه اوروپایه وقوعبولان سیاحتنده ، متفقلری طرفندن نظریه‌سنك غیر قابل تطبیق برطاقم موادی حائز بولندیغی کندیسنه افهام واقناع‌می ایدلدی ؟

هرحالده مستر (ویلسون) کندی نظریه‌سنك تطبیقی حقنده جدیتله ثبات واصرار ایده‌جکی خاطرلره توارد ایدر . چونکه بو حرب اثناسنده بیوك بر نام وشهرت قازانان مشارالیهك ، صلح وسلامت جهان اوغورنده وضع واعلان ایلدیکی مواد ،

حتی اویله ظن اولنورکه ، صلح قونفرانسنده، بین‌الملل مسائل حقنده عادلانه وبیطرفانه حکملر ویروب ، حکومتلر وملتلره تعلق ایدن منافع ، حکیمانه ومعقولانه بر صورت حله اقتران ایتمیه‌جك اولورسه، بو قونفرانسك مقرراتی مستقبلاً ، اقوام جهان آره‌سنده صلح ومسالمت حقیقیه‌یی تأمین ایده‌جك یرده ، بالعکس افراد بشر بیننده دها فنا ومؤثر بعض عداوتلر القا ایده‌جك برماهیت شکلنی آلیر ،

بونك ایچون قونفرانسده‌کی دول معظمه مرخصلری ، جهانك تعیین مقدراتی اثناسنده هرنوع حسیات شخصیه وکین وانتقام طویغولرندن تجرد ایدرك ، عادل ومعتدل حاکملر کبی ، مسائل مهمه ومعضله‌یی حل وتسویه ایتمکه بورجلیدرلر .

روسیه‌ده بر مدتدنبرو حاصل اولان آنارشی‌یی ،
سوندیرمك ایچون، پارسده‌کی قونفرانسك ویره‌جکی احکام عادلانه اك بیوك بر علاجدر . جهان آره‌سنده ، بشریت بیننده صلح و مسالمتی اعاده وتأمین ایچون ویریله‌جك قرارلر ، شبهه‌سزدرکه روسیه خلقی اوزرنده بیوك بر تأثیر اجرا ایلیه‌جك ومسئله‌یی کوکندن حل ایده‌جکدر . قونفرانسك عادلانه مقرراتی فعلاً کورن روسیه ، هرحالده اوروپانك عدالتنه کوکل باغلایه‌بیلیر . عکسی تقدیرده

بالاده‌کی مطالعاتی شو صوك زمانلرده پاپا جنابلری‌ده کندی بیاناتیله تأیید ایتمشدر . مشارالیه دیمشدرکه : « صلح قونفرانسی اقوام جهان آره‌سنده آتیاً دها فنا بر حس کین و انتقام اویاندیرمغه چالیشملی و بو نقطه‌یه پك زیاده دقت واهمیت ویرملیدر . ایشته بو جمله بیوك بر معنایی متضمن اولوب ، پاپانك پك تجربه دیده ، دوربین ، محب انسانیت وصلح وسلامت اولدیغنه بیوك بر دلیل تشکیل ایدر .

هر نه حال ایسه امید ایدملم که قونفرانسده مقاصد عالیه وخیرخواه

هانه ایله طوپلانان سیاسیون جهان بالاده عرض ایتدیکمز غوامضك حل اثناسنده فدا کارانه وانسانیتپرورانه بر حسیاته صوك سوزلرینی سویلیوب ، بشریت وتاریخ نظرنده محترم ومبجل کیمسه‌لر اولدقلرینی اثبات ایتسونلر .

س . م . ت

کتبخانه وکتابلرمز

بو کون « فن دوری » دینلمکه سزا اولان بو عصر مدنیت ترقیاتی وبونجه اختراعاتی ، کندیسنه حاضرلایان دها اولکی عصرلره مدیوندر . هر مدنی ملت ، اسلافنك آثار متروکه‌لرینی ضیاعدن وقایه وافرادینی تتبعه آلیشدیره‌رق درجهٔ عرفانی یوکسلتمك مقصدیله بر چوق عمومی کتبخانه‌لر تأسیسنه چالیشدیغی کبی بودجه‌سندن افراز ایتدیکی مهم بر مبلغ‌ده بو کبی مفید مؤسساتك اصلاح واعمارینه وبر چوق فنی آثار اجنبیه ایله‌ده تزیینه حصر ایله‌مشدر .

مملکتمزده بونی یزدن ایی تقدیر ایدن عالی قدر بعض پادشاه وصاحب خیر رجالمز انشا ایتدکاری جوامع واماکن مقدسه‌یه برده کتبخانه علاوه ایتمه‌یی اونوتمامشلر . مع التأسف سنه‌لرك وعصرلرك مروریله علوم وفنونه قارشو لاقیدیلکدن دده‌لرمزدن بزه یادکار قالان بر چوق قیمتدار آثار عتیقه ونفیسه‌مز توز بلوطلری آلتنده محفوظ! بولنیور. کتبخانه قاپولرینك اوروجك آغلریله مستور قالمسندن ، افراد و اهالی‌یه دکل، حتی مدققی ومحررلرمزه بیله دخول قسمت اولامامشدر .

یوردمزده بللی باشلی بایزیدده « کتبخانهٔ عمومی » نامی آلتنده جنتمکان سلطان عبدالحمید خان ثانی طرفندن بنا ایتدیریلن وفرق سنه‌یه یقین بر زماندنبری عمومه آچیلمش بولنان یالکز بر کتبخانه‌مز اولدیغی حالده استانبولك یوزده طقسانی بوندن بی خبردر . ایچریسنده پك مهم آثار نفیسه بولنان بو زواللی بنایه عمومی بر کتبخانه دیمك ایچون انتظامدن وبر چوق آثار جدیده‌دن محروم بولنیور . اولا فهرست نامیله کتابلرك اسمی یازیلی اوفاق بر مکتب دفترینك مختلف نسخه‌لری موجود اولمدیغندن بر کتاب انتخابی ایچون ساعتلرجه نوبت بکله‌مك مجبوریتنده قالنیور . مثلا بر تاریخ کتابی بولمق ایچون بو قارمه قاریشیق یازیلی دفتری تمامیله کوزدن کچیرمك لازمکلیور . کتبخانهٔ مذکورك (٣٠٣) سنه‌سنده طبع ایتدیریلن عمومی فهرستنی قاریشدیره‌جق اولورسه‌کز بر چوق آثاره مصادف اولاجقسکز .

بونلردن برینی طلب ایتمکزه مقابل حافظ کتب افندیلردن ایستدیککز کتابك جلدسز بولندیغی ایچون مطالعه‌ویریله‌مدیکی جوابنی آله‌جقسکز .

بو قدر سنه‌در تجلید ایدیله‌مه‌ین کتابلرك موجودی ایسه اوچ درت بیکه بالغ اولیورمش . صوك زمانلرده خبر آلدیغمزه کوره سابیان پاشا زاده سامی بك مرحومك آلتی یدی یوز جلد قادار کتب متنوعه‌سی وقف ایدلمش، بونلرده تجلید ایدلمه‌مش اولدیغندن کتبخانه‌نك آرقه طرفنده کیر وتوز ایچریسنده فاره‌لرك طعمهٔ دندانی اولمقده بولنیورلر . بونلردن مستفید اولمق قابل دکلمی ؟ طبیعی خایر ! چونکه جلدسز کتابلر بر قاچ کیشینك النده اوقونا ، اوقونا پارچه‌لانه‌جق ، شاید جلدلنمی بکلنه‌جك اولورسه نهایت اوتوز قرق سنه صوکره . . . بلکه ویاخودده دیکر کتابلر کبی بونلرده بر کوشه‌ده سوروکله‌نه‌جك . . . یازیق دکلمی ؟ بو کون فرانسه وانکلتره‌ده ، حتی ترقیاته یکی خطوه‌لر آتان بلغارستانده غایت منتظم وزنکین کتبخانه‌لر وار . مملکتده انتشار ایدن غزته ومجموعه‌لردن ماعدا اجنبی مملکتلرده انتشار ایتمکده بولنان فنی ، ادبی رساله‌لر بیله بورالرده منتظماً موجود بولنیور . هر مؤلف ، تألیف ایتدیکی کتابدن بر دانه‌سنی بولندیغی شهرك عمومی کتبخانه‌سنه کوندرمکله مکلف بولنیور . بزده‌ایسه مع التأسف نه‌یومی بر غزته ، نه‌ده موقوته بر مجموعه‌یی کتبخانهٔ عمومیمزده بولوب اوقومق قابل دکل ، چونکه هیچ بر غزته ومجموعه اداره‌سی بو مؤسسه‌یه بر نسخه کوندرمه‌یور. اکر کندیلرینه مطبوعات مدیریتی طرفندن بو کبی بر تکلیف واقع اولسه درحال وکمال ممنونیتله اجابت ایده‌جکلری شبهه‌دن وارسته‌در .

اولجه ایکی اوچ خواجه افندی‌یه منحصر قالان بو کتبخانه شیمدی بوش وتعطیل ساعتلرینی سوقاق قالدیرملری اوزرنده ، قهوه خانه‌لرده کچیرمیه‌رك « وقتك نقد اولدیغنی » بالحمد تقدیر ایدن بر چوق دارالفنون ومکاتب عالیه مداوملری ایله طولو بر حالده بولنیور . لکن کتاب توزیع ایدن مأمورلر ، آلدقلری معاشك پك جزئی اولمسندن وظیفه‌لرینی حقیله ایفا ایتمك شویله طورسون ، لاقیدیلکدن کتبخانه‌یی زوالی ١١,٥ ده کتادهٔ اقشام اوچده پك ایرکن قاپایورلر . ایام تعطیلیه‌ده بو کبی مؤسساتك آچیق بولندیرلمسی لازم ایکن جمعه کونلری مکتبلرك مسدود بولنمسندن بالاستفاده بر قاچ شی اوقومق ایچون کتبخانه‌یه کلن اولاد وطن قپویی قپالی بولیور . بو خصوصده معارف ناظری پاشا حضرتلرینك نظر دقتلرینی جلب ایدرز .

دارالفنون مداوملرندن

فرید

حقوق مطبعه‌سنده محفوظدر اشرف ادیب

Ekrik olan no. 391 fotokopisi yerine konuldu.

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

سبیل الرشاد

۱۳۲۶

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ٥ غروش، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف

صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد: ۳۹۲ — ۱۹ جماذی الاول ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۲۰ شباط ۱۳۳۵ — جلد ۱٦

اسرار قرآن

یا ایها الناس اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم لعلکم تتقون. الذی جعل لکم الارض فراشاً والسماء بناءً وانزل من السماء ماءً فاخرج به من الثمرات رزقاً لکم فلا تجعلوا لله انداداً وانتم تعلمون.

مآل کریمی

ای انسانلر! سزی وسزدن اولکیلری یارادان ربکزه عبادت ایدیکزکه متقیلر صره‌سنه کچه‌سکز. ربکزکه یری سزك ایچون دوشمه، کوکی طاوان هیئتنده یاراتمش، یوقاریدن یاغمور ایندیره‌رك او واسطه ایله دانه ومیوه‌لردن سزه رزق میدانه کتیرمشدر. بو نعمتلره قارشی، بیله بیله بر طاقم مخلوقات ومصنوعاتی شریك قوشمایك.

*
* *

بو آیت کریمه آثار ظاهره ونعم بر کزیده‌سیله وجود صانعه استدلالی تضمن ایتمکده‌در. آیت، حتی او مشرك ومعاندلره بابالرینی آتالرینی دوغریدن دوغری‌یه نعمت وجوده مظهر ایدن، کوکدن ایندیردیکی یاغمورلرك فیضیله محتاج اولدقلری غدالرینی کونا کون فاکهه‌لرله لذائذ حیاتدن استفاده‌لرینی تأمین ایلیان آنجق ذات کردکار اولدیغنی بر لسان عظمت وامتنان ایله بوتون انسانلره تذکیر واخطار ایدیور. و بتون بو شیلردن صکره صانعی انکار ایتمك، دلائل وجود ووحدانیته قارشی کوز یومق امکانی منسلب اولدیغنی بیلدیریور.

وفی کل شیء له آیة — تدل علی انه الواحد

اهل کلام، وجود باری‌یی اثبات صددنده مختلف طریقلرله استدلالده بولنمشلرسه‌ده یازه‌قلری یازیلرك، سرد ایتدکلری دلائل وافکارك کثرت ومبذولیتنه رغماً غایهٔ مطلوبه‌یه، کسدیرمه بر صورتده، ایصال ایده‌جك نهج استدلالی بوله‌مامشلردر.

افاضل متأخریندن بری بو بابده مسلك متقدمینی تقلیده یاناشمایه‌رق بشقه بر طریق تعقیب ایتمك لزوم واحتیاجنی تقدیر ایله بیوك بر اثر ذکا ودرایت کوسترمش اولمغله برابر اوده محاکمات استدلالیه‌سنی واضح فکرلره، اساسلی ومتین برهانلره استناد ایتدیره‌مه‌مشدر.

اعتقادمزجه بو کون مادیون مذهبنه قارشی مدافعه‌ده بولنمق ایسته‌ین یکی یتیشه‌نلرله اونلرك رهبر افکاری اولان واوروپا مدرسه‌لرندن نشئت ایده‌رك زندقه‌یی، هیچ بر دین ایله مقید اولمامنی مدار مباهات بیلن سفسطه‌کارلر آره‌سنده کوندن کونه دائرهٔ سرایتنی توسیع ایدن مرض الحاد ایله مجادله‌یه کیریشمك عزم وغیرتنده بولنان هر کسه ایچون یکانه واسطهٔ موفقیت بو مقوله کسه‌لرله کیریشه‌جکی بحث ومناظره‌لرده بتون دعوالرینی، محاکمه‌لرینی عبرت آمیز قدرت نمونه‌لرینه، آیات بینه‌یه بنا ایتمکدن عبارتدر.

چونکه بزلرك، کوکلرك دائما انظار ابتصاره عرض ایتدکلری الواح قدرتی انسانلرك بر فکر امعان وتدبرله دوشونمکه، بر مبدع کائناتك دلائل وجود وقدرتی آرایوب بولمق احتیاجنی حس ایتمه‌لرینك بر سائقی وارسه، هیچ شبهه‌سز، اوده کائناتك نه‌کبی محاسنی احتوا

ایتدیکنی بیلمه‌مه‌لری ، نظرلرینی قانون خلقتک روحنی تشکیل ایدن حکم وفوائده انفاذ ایده‌مه‌ملریدر.

بونک ایچوندرکه بز ، استدلال صانع بحثنده اولا جناب حقک آثار قدرت وحکمتندن برنبذه بحث ایله ارباب انصافک فکر وبصیرتلرینی تنویره چالیشدقدن صکره سالم بر اعتقادک ، شائبه‌دن آزاده برقیناک نه‌دن عبارت اولدیغنی ایضاح و بیانه کندیمزی مجبور کوریورز .

ایلک نمونه اوله‌رق انسانی اله آله‌لم . زوجک زوجه‌یه مقارنتی هنکامنده افراز ایتدیکی نطفه میقرو سقوبله تحت مشاهده‌یه آلنیرسه ایچنده « حوینات منویه » دینیلن بعض اجسام کوریلیورکه بونلر اجزاء مختلفه‌دن مرکب وبشقه بشقه خواصی جامع اولمامقله برابر سابح وکثیرالحرکه برر وجوددن عبارتدرلر .

لسان طبده خلایا « حجیرات » نامی ویرلمش اولان بو حوینات داخل رحمده قرارکیر اولونجه تشعب و انقسامه باشلار ، متعاقباً یواش یواش چوغاله‌رق هرقسمده آره‌لرنده مشابهت مادیه بولنمیان بر طاقم خواص و مزایا پیدا اولور . مثلا بر قسم حوینات أت ، دیکر بر قسم کمیک وسائره ماهیتی اکتساب ایده‌رك هیئت عمومیه‌سی انسان شکل وقالبنه کیرر . بدایع فطرتک بر آینه‌سی مثابه‌سنده اولان بنای انسانی ، ایچنده‌کی نخاع شوکی ایله عمودفقری ، علم وادراکک منبعی ، حیاتک شرط ومداری ، اراده واحساسک منشأی اولان دماغ هب بو حویناتدن وجود پذیر اولدیغی کبی طرز ترکیب و تألیفی ولهرس عقول اولان جوارح سائره‌نکده اصل ومایه‌سی ... اونلر تشکیل ایدرلر . خلقت انسانیه‌نك سرائرینه دها زیاده نفوذ ایتمك ایستیانلر نظر امعانلرینی جوف انسانینك احتوا ایتدیکی عضولره عطف ایدرلرسه اوکاربنه بی‌پایان بر ساحۀ اعتبار آچیلدیغنی کوره‌جکلردر .

بلك اعلا . بو مختلف ومتنوع جزءلر آره‌لرنده برکونه مجانست بولنمیان ، بر مقصد وحکمته مستند اولمقسزین تصادفی بر طرزده حادث اولیوردکارینی ادعایه امکان اولمیان او ، خواص ومزایاسیله نره‌دن نشئت ایدیبور ؟

بتون بو اطوار مختلفه خلقتده اجرای تأثیر ایدن حوینات ایسه بویله الی ، آیاغی ، قلبی ، جوارح سائره‌سی اولمیان ، طبایع واستعداد متغایره‌یی حائز بولنمیان بو مادۀ بسیطه بتون بو اوصاف و اشکال متنوعه‌یه نصل منشأ اوله‌بیلیور ؟

عامل تکون ، درونده وجود انسانینك خلقت پذیر اولدیغی رحمدر ، دنیلدیکنی فرض ایده‌لم . رحم ، درونده نطفه‌نك بر طاقم مراتب خلقتدن کچدیکی بسیط بر ظرفدن بشقه برشی اولمادیغی ایچون طبیعیدرکه بوکا وجودك خلقت وتشکلی خصوصنده اداره ، تدبیر ، تصویر وتقدیر کبی تأثیرات عطف ایتمك امکان خارجنده‌در .

اوت رحم ، نطفه‌نك علقه ، علقه‌نك مضغه ، مضغه‌نك عظام شکلنه کیرمسی ایچون یالکز ظرف وظیفه‌سنی کوره‌بیلن بر عضو اولوب بو استحالات مرتبه‌ده اونك هیچ بر تأثیر مادیسی یوقدر (هو الذی یصورکم فی الارحام کیف یشاء)

صکره برده حاسۀ سمعی نظرۀ امعانه آل . اونك نصل ، اصواتی طوپلایه‌جق بر حیوانه ، طوپلانان اصواتك داخلندن نفوذ ایله ، کاهی ادراك ایده‌جك اولان اعصابه وصولنی تأمین ایدن (قناة) ه ، قنالك کریسنده‌کی بری معین بر غایه ووظیفه ایچون یار اولمش اولان اجزای سائره‌یه مالك اولدیغنی تأمل ایت .

ساحۀ تدقیق وتأملکی بو ایکی نقطه‌یه حصر ایتمه‌یه‌رك برده کوزك سرائر صنعنه تشمیل ایت . باق ، کورکه کرۀ عین ، اونك طبقات متراکبه‌سی ، دوغریدن دوغری‌یه رؤیت وظیفه‌سنی ایفا ایدن حدقه‌سی مختلف رنکلرده‌کی ساقلری ، اغشیۀ قرنیه‌سی دموعك مدار تکونی اولان غده‌لری نصل وجوه بولمشدر . دموعك قسماً داخل انفه یول بولوب کیتمه‌سی ایچون برون جهتندن نصل بر طاقم مجاری احداث ایدلمشدر . دقت ایت‌که ، هواده بولنوب ایراث ضرر ایتمه‌سی محتمل اولان ذراتدن ، عینی زمانده حرارت ، رطوبت ، برودت کبی تأثیرات جویه‌دن مصون بولندیرلمسی ایچون کوز ، صاحبنك اداره واختیاری وجهله آچیلوب قاپانیر اجفان (کوز قپاقلری) درونه وضع وتودیع ایدلمشدر . حیرتلرله تلقی‌یه شایسته‌درکه اجفانك اوجلرنده بیتن اهداب ، (کیرپیکلر) ك لونلری اقلیملرك ، احوال جویه‌نك طبیعت و مقتضیاتنه کوره دکیشمکده‌در . کونشك قوتلی بر ضیا وحرارت نشر ایتدیکی یرلرده کیرپیکلر اکثریتله سیاه اولیورکه حکمتی سیاه رنکك حرارتی مص ، ضیانك کوزه اولان تأثیرینی تخفیف ایتمه‌سیدر . بونك بر حقیقت اولدیغنی فعلاً اثبات ایتمك ایسترسه‌ك آچیق صاری بر آدمك حالنه دقت ایت که فضله‌جه ضیا وحرارت شمسه معروض اولان بریده کوزلرینی آچه بیلیورمی ؟

انسانك سرائر خلقتنی تدقیق واستکناه بحثنده دها زیاده اجالۀ فکر ونظر آرزو اولونورسه اسنانك (دیشلرك) ده کیفیت نبت وتنوعنه عطف نظر دقت ایدلمیدر .

قواطع ، نواجذ ، انیاب ، قواضم قسملرینه آیریلان اسنانك بو طرز تنوعی شبهه یوقدرکه کندیلرینه بر طاقم حیاته خادم منفعتلر ، خصوصی وظیفه‌لر مودوع اوله‌سندن ایلری کلمکده‌در .

انسان چوجوقلنی اثناسنده غداسی سوددن عبارت اولدیغی ، بناءً علیه چیکنه‌مك ، اوکوتمك احتیاجندن وارسته بولندیغی ایچون طوغارکن دیشسز طوغیور . براز قوتلندیکی ، وجودی سرعتله باشلایه‌رق بدنك نماسی ایچون سودك غدای کافی تشکیل ایده‌میه‌جکی آیلر کلدیکی زمان یواش یواش احتیاج ایله متناسب بر صورتده دیشلر باش کوستریور ، برقاچ سنه صکره بونلر دکیشه‌رك یرلرینه دها سرت ، وظیفۀ مطلوبه‌یی ایفایه دها الویریشلی دیکرلری قائم اولیور . وجود هیئتیله ساحۀ حیاتده برمدت قطع مراحل ایتدکدن صکره سرحد فنا قارشیدن کوزوکمکه باشلایور . ایشته او چاغدن صکره قوای حیاتیه‌نك

تكاملى يرينه انحطاط وتدنى، وجودك نمو و انبساطى يرينه هزال واضمحلال دوره‌سى قائم اوليور . وبو انحطاط قوى دوره‌سى بر بر اسنانك سقوطى تعقيب ايديور وبو حادثه انسانه آرتق معده‌سنك اسكى فعاليت هضميه‌سنى غائب ايتمش ، بدننده بسلديكى تاب وتوان قالمامش اولديغنى بيلديريور . بيچاره انسان برمدتده مجال وطاقتدن محروم برحالده دورهٔ هرمك آلامنى چكدكدن صكره افول ايدوب كيديور .

خلاصه ، انسان دنيلان معظم عالك حكم وسرائرينه دها زياده نفوذ ايتمك ايستيانلر طب وتشريح كتابلرينه مراجعت ايدرلرسه اوراده اونسخهٔ كبرانك عقل بشرى مبهوت و متحير براقه‌جق دها نيجه نيجه آيات قدرت وحكمتله مصور و مجهز اولديغنى آكلايه‌جقلرى شبهه‌دن وارسته‌در .

مترجمى : محمد شوكت عبدالعزيز چاويش

توحيده دائر

خلاصه، ممكنك برشيئه توقف ايتمسيله برشيدن وجود استفاده ايتمسى آره‌سنده فرق واردر . شويله‌كه : ممكنك بر شيئه توقفى بعضاً اوشيئك وجودينه، صكره عدمنه اولور. خطوهٔ ثانيه‌نك خطوهٔ اولايه توقفنده اولديغى كبى .

زيرا خطوهٔ اولا، خطوهٔ ثانيه‌يه وجود بخش ايتمز. ايده‌جك اولسه ايدى، هر ايكيسنك آن واحدده بولنمسى لازم كليردى. بونكله برابر برنجى خطوه نابود اولمينجه ايكنجيسى وجود پذير اولماز . ممكنك ديكر برشيدن استفادهٔ وجود ايتمسى ايسه كنديسندن استفادهٔ وجود ايده‌جك بر مستفيد قابله وجود بخش ايدن برمالك وصاحب وجودك اوممكنه سابقيتى ومستفيدك وجودينك - وجود واهبنز قيام وتحقق ايده‌من برصورتده واهبك وجودندن دائما مستفيد ومستفيض اولمسنى اقتضا ايدركه هيچ بر حالده وجودك واهبنز كندى كنديته استقلالى اوله‌ماز .

ممكن قطعاً موجوددر :

بوعالمده بعض اشيانك موجود دكل ايكن وجوده كلديكى وبعضيلرينك ده وجوده كلدكدن صكره منعدم اولمديغى كورلمكده‌در. اشخاص ، نباتات ، حيوانات كبى .

هيئت كائنات حقنده تعميق فكر اولنورسه اصول استدلال اوچ نظريهٔ قطعيه‌نك بريله تعين ايدر. بونلرده اشياء محسوسه‌نك يامستحيل، ياواجب ويا ممكن اولمليدر. بونلردن برنجيسنك وجودينه عقل ايچون استدلال يولى اوله‌ماز . ايكنجيسى ده بويله‌در. چونكه واجب تعالانك وجودى كنديندندر . اوكا عدمك لاحق ويا سابق اولمسى محتمل دكلدر . نته‌كيم يقينده احكام واجب فصلنده بحث واتيان اولنه‌جقدر.

آرتق اوچنجى شق اولان ممكنلك تحقق ايدر. ممكن ايسه قطعاً موجوددر . وجود ممكن ، بالضروره وجود واجبى مستلزمدر .

ممكنات موجوده‌نك جمله‌سى بداهةً ممكندر . هر ممكن كنديسنه وجود ويرن برسببه محتاج بولنديغندن اجزاى ممكناتدن كافه‌سنك برموجد مستقله احتياجى ميدانده‌در .

موجد ، اكر ممكنك عينى اولورسه نفسى اوزرينه بر شيئك تقدم ايتمش اولمسنى استلزام ايلر . بوايسه محالدر .

موجد اكر ممكندن بر جزء اولور ايسه يا ايلك جزؤدر . بوحالده برشيئك كندى كنديسنه مسبب اولمسى لازم كلير . بوايسه ظاهر البطلاندر . وياجزؤ اولدن متأخر برجزؤدر . اوحالده برشيئك هم كنديسنه وهم‌ده كنديسندن دها اول وجود بولمش برجزئه سبب اولمسى لازم كليركه بوده باطلدر .

شوحاله كوره كافهٔ ممكنات ايچون كندى ماهيت امكانيه‌لرى خارجنده برسبب ايجاد آرانلمسى وجوبى تحقق ايتمش اولور .

ممكن اولميان بروجود ايسه انجق واجب تعالى‌در . چونكه سلسلهٔ ممكنات خارجنده ايكى شى قالير : برى مستحيل، ديكرى واجب . مستحيل بالذات اولان برشيئك بولنه‌ميه‌جغى امر طبيعيدر. واجبه كلنجه: كافهٔ مكوناتك موجد مطلق اولديغى دلائل مشروحه ايله ثابت اولور.

بونك كبى ممكنات موجوده ايستر متناهى اولسون، ايستر كوزه كورونمه‌ين اجرامك بعدلرى اعتباريله غير متناهى اولسون بر وجود ايله قائم اولملرى ضروريدر. بووجودك مصدرى نفس امكان وماهيات ممكنه اولمسى احتمالى باطلدر. نته‌كيم احكام ممكن فصلنده كوسترلمشيدى. بناءً عليه كافهٔ ممكناتك وجودينك مصدرى كندى ماهيتلرى داخلنده آرانميوب اونلردن غيرى اولديغى وبوده بالبداهه واجب الوجود حضرتلرى ايدوكى تحقق ايدر .

احكام واجب ، قدم ، بقا ونفى تركيب :

قديم وازلى اولمق واجبك احكامندندر . زيرا واجب ، قديم وازلى اولمه‌يدى حادث اولوردى ، حادث ايسه وجودينه عدم سبق ايدندر . عدمك سبق ايتديكى هر حادث شى كنديسنه وجود ويرن بر سببه محتاج اولور . بويله سببدن تجريد ايديليرسه وجود حادثك بلا سبب عدمه رجحانى لازمكلير . بو ايسه محالدر .

واجب قديم اولمسه‌يدى وجودى غيرى برموجده محتاج اولوردى. وجودى كندندن اولان واجبه بشقه بر موجد تصورى ايسه واجبك واجب عد اولنمامسنى مستلزم اولور . بو ايسه محال اولان تناقضه باديدر .

وجودينه عدم طارى اولمامقده واجبك احكامندندر . بوحكمك تجويز انتفاسى ، ذات بارينك وجوب وجودينى سالبدر . بويله بر سلب ايسه بر شيئك ذاتندن سابنه واريركه بالبداهه محالدر . وجود بارينك اجزادن مركب اولمامسى‌ده احكام وجوبندندر . زيرا او

صورتله مرکب اولمسی فرض اولنسه اونی ترکیب ایدن اجزانک هر بری ، او اجزانک هیئت مجموعه‌سی اولان ذاتنه تقدم ایتمسی ایجاب ایدر . اجزانک هر جزئی ایسه بالضروره ذاتک هیئت مجموعه‌سنك غیریدر . بناءً علیه جمله‌سنك وجودی غیرك وجودینه محتاج اولور .

حالبوکه واجبك وجودی کندندن اولوب شیء آخرك اعانه والتحاقندن بریدر . چونکه وجود باری‌یه تجویز ترکیب اولنورسه حصول وجودی . اجزای سائره‌نك انضمامنه موقوف بولندیغی حکمی تضمن ایدر . آنجق واجبك وجودی کندندن اولمسی شان الوهیتلری جمله‌ٔ کمالندن بولندیغنه کوره او وجوده انضمامی فرض اولنه‌جق ترکیباتك هر بری او وجوبه داخل اولمق لازم کلیر . بو ایسه ترجیح بلا مرجح قبیلندن اولور .

واجب مرکب اولمدیغی کبی طول ، عرض ، عمق قبول ایدر اجسام مثللی قابل انقسام دکلدر . زیرا بو کبی عوارضدن منزه بولنمسی صفات کمال شانندن اولان وجود باری قسمت قبول ایتسه ایدی اولکی وجودینك غیریسنه انتقال ایدردی ، یعنی الوهیت متعدد وجودلره منقسم اولمق لازم کلیردی . بو انقسام تأثیریله میدانه کلن وجودلرك هیأت حاصله‌سی محصول قسمت اولوردی . بو ایسه وجود باری‌نك عدم ویا ترکیب قبول ایتمسی فرضیه‌لرینی تولید ایدر . بو حالده او فرضیات محالدر .

حیات:

وجودك معناسی هر نه‌قدر عقل نزدنده بدیهی ایسه‌ده ظهور ایله تمثل ایتمسی و آندن صوکره ثبوت واستقرار کوسترمسی ماهیتی ایجابندندر .

وجودك کمال وقدرتی ، شو ذکر اولنان وجود معناسنك کمالی ، بداهتنی کوسترن آثار ایله حاصل اولور .

وجود مرتبه‌لرندن هر بری ، جناب باری‌نك معنای کمالی بحث اولنان صفات وجودیه‌سی انوارندن بالبداهه استتباع حیات ایدر . بوندن تجرید فرض اولنورسه وجود ، مرتبجه تابع اولدیغی نظام حیات خارجنده قالیر . بناءً علیه نفسده تجلی ایدن وجود صورتنك موجودیتی منحصراً کندی ماهیتی ایجابی اوله‌رق تلقی ایدلمك فرض اولور . زیرا وجودك هر هانکی مرتبه‌ده بولنورسه بولنسون اکملیتنه مثال بر قانون انتظاب‌بخشایه مقرون وخلل وتشویشدن مصون اولمسیدر .

وجود مکوناتده جاری اولان شو نظام وانتظام بر وجود مستمره تابع اولدیغنه دلالت ایتمکده بولنمسی حیثیتیله آنفاً اثبات اولنان معنای وجودك وجه کمالنك محل اطلاقی اوضح بر صورتله تیقن ایدیلیر . اگر نفسده وجود مرتبه‌لرندن بر مرتبه‌نك بتون اشیاء مکونه‌یه مصدر وجود اولدیغی فکری تجلی ایدرسه بو وجودك آثار بدیعه‌سی ، مراتب وجود میاننده درجهٔ زیاده کامل ، پك بیوك ، پك قوتلی ، پك یوکسك عنوانلرینه ماصدق اولور .

بیان اولندیغی اوزره هر وجود ممکنك مصدری ، واجب الوجود ایدوکی برهان قاطع ایله ظاهر اولدی . شو حکم اعتباریله وجود باری ، وجودلرك اقوی واعلاسیدر که صفات وجودیه‌دن بو عالی مرتبه‌یه ملایم اولان وجوده عقلاً تصور اولنه بیلن و اطلاقی مشروع اولان و نوظهور ، ثبات واستقرار معنالرینی محتوی هر کمالی حائز ومستلزمدر . الواح کائناتده منجلی اولان آثار مبرهنه‌سنه کوره مصدر نظام عالم اولدیغی وکافهٔ اضطرابات متخیله‌دن بری قالمق صورتیله تصریف اعماله قادر بولندیغی جهتله اکملیتی ثابتدر . بناءً علیه صفات واجبك ظاهر اولان مرتبهٔ کمالنه نظراً بو کمالك واهب اولدیغی آثاره بتون ماسوانی تنویر ایدر . شو حاله کوره جناب حقك صفت حیاتنك وجوبی بداههً ثابتدر .

صفت حیات ، علم واراده صفتلرینی‌ده استلزام ایدر . زیرا حیاتك وجودده کمالی او صورتله معتبر اولور . حیات صفت ضروریه‌سی نظام عالمك وحکمت جهانك مصدری اولنجه هر هانکی مرتبه‌ده اولور ایسه اولسون محسوس بولنان آثار ظهور و استقراری اوصفتلرك کمالنه برهاندر . بو کمال ایله وجود واجبك اتصافی لازم کلیر . بناءً علیه توصیفی ممکن هر کمالی حائز بولنان وجود باری ایچون حیات صفتی قطعی الثبوت اولور .

حیات الهیه ، زوالدن مصون بولندیغی ایچون اوکا نسبتله بر حیات اضافیه وفانیه ایله علاقه‌دار بولنان حیات ممکناته البته تباین ایدر .

حیات صفتی کمال وجودی مقتضی اولدیغنه کوره ذات باری‌نك بتون عوالمی محیط اولان علم واراده صفتلریله‌ده متصف اولدیغی امر باهردر .

اگر وجود باریده حیات صفتی ثابت اولمسه ایدی ، مالك حیات کورینن ممکنات اوندن اکمل اولمق لازم کلیردی . موهوب حیات اولان برشیی اوکا واهب بولنان برشیئه ترجیح اولنمق شائبه‌سنی داعی اوله‌جنی وبو ایسه عقلك دائرهٔ قبولی خارجنده بولندیغی جهتله مذکور فرضیه‌نك بطلانی محققدر . براز اول ایضاح اولندیغی اوزره واجب الوجود حضرتلرندن حیات صفتی نصل سلب اولنه بیلیر ؟

مترجمی: حسین مظهر   شیخ محمد عبده

دولت اسلامیه‌نك بناسی

ان الله یأمرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها
واذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل

دولت اسلامیه قرآن مبینك تلقین ایتدیکی بر دولتدر ، کتاب مبینك سیاستنه ، کتاب مبینی تفصیل و ایضاح ایدن سنت سنیه‌نك

سياستنه مربوطدر . دولت اسلاميه‌نك ، اوزرينه قورولمش اولديغى تمل طاشلرى سياست عادله ، ولايت صالحه‌در .

اسلاميت دولت حقنده تماميله عصرى بر طريق تعقيب ايدر . اسلاميت صدر اسلامده بر دولت متمدنه ومستقله ايچون لازم اولان كافۀ اساسات كليه وقوانين عموميه‌يى وضع ايتمشدر ؛ بو اساسلر ، بو قانونلر هر عصر ايچون ، هر قوم ايچون بر دستوردر . بتون بو دستورلر ، بو قانونلر دساتير محكمه ، قوانين مؤبده‌در . هيچ بر وجهله قانون عقوله معارض اولماز ؛ هيچ بر قانون اجتماعى ومدنى ايله هدم اولنه‌ماز . انجق ايجابات عصريه‌يه كوره تطبيق اولنور . تطبيق بشقه ، قانون ينه بشقه‌در .

دولت اسلاميه عصر حاضرده حق اولمق اوزره قبول اولنان شكل حكومتك محاسننى تماميله آلمش ، يالكز آكا بر آد طاقامش ؛ شكله دكل ، اساسه اهتمام ايلمشدر . بزى هر وقت الفاظ ، ظواهر ، اشكال آلداديور ، عادتا بزه برر طوزاق اولور .

عدالت نامى آلتنده ظلم ، مشروطيت ومشورت نامى آلتنده استبداد ومطلقيت ، حميت نامى آلتنده منافع خسيسه ، مساوات نامى آلتنده مساواتسزلق ، حق نامى آلتنده حقسزلق هر عصرده كورلمش و كورلمكده بولنمشدر .

لفظها و نامها شد دام ما — لفظ شيرين آب ريك عمر ماست

بر دولتك مبدألرى حقنده اليوم درميان اولنان نظريات جديده قرآن مبينك ارائه ايتديكى نظرياتدن فضله بر شيئى افاده ايتمز .

بو نقطه‌يى ايضاح ايچون كتاب مبينك ، فلسفۀ جديده‌نك اساس دولت حقنده‌كى نظريه‌لرينى بيان ايده‌لم .

١

مقاله‌مزك بالاسنى توشيح ايتديكمز آيت كريمه فتح مكه اثناسنده بنى شيبه‌دن تسلم اولنان كعبه اناختارلرينك ينه بنى شيبه‌يه اعاده اولونمسى حقنده — ولاة مسلمينه وياخود عموم ناسه خطاباً — شرف نازل اولمشدر .

سببك خاص اولمسى حكمك عمومنه منافى اولمديغندن آيت جليله حضرت على المرتضى وزيد بن اسلمه كوره ولاة مسلمينه ، حضرت ابن مسعود وابن عباس وابى بن كعبه كوره بتون ناسه خطابدر .

آيت كريمه قول راجح اوزره ولاة امور حقنده شرف نازل اولمغله ولاة اموره ، مأمورين حكومته امانانى اهل اولانلرك النه براقمه‌لرينى ، بين الناس اجراى احكام ايتدكلرى زمان عدل ايله حكم ايتمه‌لرينى امر ايديور . ايشته بو ايكى مبدأ سياست عادله وولايت صالحه‌نك اصليدر ، منشئيدر ، طوپلانوب بر كديكى شيدر . ارتق اداء امانات وعدل ايله حكم ، دولت اسلاميه‌نك ، قرآن مبينك تلقين ايلديكى حكومت اسلاميه‌نك ايكى اساسى اولمش اولور .

*
* *

اداء امانات . — امانات ايكى نوعدر : ولايات ، اموال . سنت سنيه‌نك دلالتى وجهله ، ولايت اداسى واجب اولان بر امانتدر . امارت حقنده مسلمك تخريج ايتديكى « انها امانة و انها يوم القيامة خزى و ندامة الا من اخذها بحقها وادى الذى عليه فيها » حديث شريفى موجبنجه امارت دنياده امانت ، يوم قيامتده فضاحت وندامتدر . مكركه امانتى آلان بحق آلمش ، ادا ايتمش اوله . كذا بخاريئك تخريج ايتديكى « اذا ضيعت الامانة فانتظر الساعة قال كيف اضاعتها قال اذا وسد الامر الى غير اهله فانتظر الساعة » حديث شريفى مقتضاسنجه امورى اهلنه تفويض ايتمك امانتى تأديه ، بالعكس امورى اهلنك غيرى‌يه براقمق امانتى اضاعه‌در . امانتى اضاعه ايدن كيمسه دولتى اندراسه سوق ايدر ، منافع عامه مختل اولور .

آرتق بر موجب امر قرآنى ولى امره ، اعمال مسلميندن هر هانكى بر عملى ، ايشليه‌بيله‌جك اولانلرك اصلحنه توليه ايتمك واجب اولور . « من ولى من امر المسلمين شيئاً فولى رجلا وهو يجد من هو اصلح للمسلمين منه فقد خان الله ورسوله » حديث شريفى موجبنجه ايشى اوايشه اك زياده صالح اولان ذاته يعنى اهلنه ويرميان كيمسه اللهه ده ، رسول اللهه ده خيانت ايتمش اولور ، ديكر بر روايته كوره بر جماعت ايچنده خشنودئ عموميه‌يه دها اوفق وار ايكن انك مادوننه تقليد امور ايدن ولى امر اللهه ، رسولنه ، مؤمنينه خيانت ايتمش اولور .

حديث شريف توليت امور حقنده ، امور حكومت حقنده التماسى شدتله منع ايديور ؛ فاروق اعظم بونى تأييداً « امور مسلميندن بر امرى بينلرنده‌كى محبت ويا قرابتدن طولايى بر آدمه توليه ايدن كيمسه اللهه ورسول اللهه ، مسلمينه خيانت ايتمشدر . » ديور .

دولت اسلاميه نه منسوب ، نه محب طانيمور ، هيچ بر خاطره كوكله باقميور ، اهليندن بشقه برينى آرامبور ، توليۀ امور حقنده اهلى آراييسان آمرى ، اقرباسنى ، احباسنى ، همشهريسنى ، هم مذهبنى كوزه‌دن ، فرقه غيرتى كودن ؛ بينلرنده‌كى بغض وعداوتدن ناشى اهل واحق اولان ذاته — هر نه سببله اولور ايسه اولسون — اهل واحق اولميان ذاتى ترجيح ايدن ولى امرى « يا ايها الذين آمنوا لا تخونوا الله والرسول وتخونوا اماناتكم وانتم تعلمون » قول منيفى مقتضاسنجه خائن عد ايديور .

دولت اسلاميه اداء امانات ، مصالح عباد ، مصالح دولت ؛ تعبير عمومى ايله اعمال مسلمين حقنده ، « الاصلح فالاصلح ، الاحق فالاحق » قاعده‌سنه رعايت ايديور ، يوخسه مجرد « الاسن فالاسن ، الاقدم فالاقدم » قاعده‌سنه التفات ايتميور . اصلح موجوددن بشقه برجهته باقميور . فرقه ، اوجاق طانيميور . عرب ، ترك ، عجم ، كرد آرامبور . موجود ايچنده اوايشه صالح بر ذات بولنمزسه بالطبع ، « الامثل فالامثل » قاعده‌سنه باقيور . مسلمانلر آره‌سنده اهل آرامق كيفيتى اوقدر جايكير اولمشدركه « اعط القوس باريها » جمله‌سى ضرب مثل اولمق اوزره ايراد اولنور . بر قومك ضرب مثللرى او قومك حكمت عواميدر .

ولايتك « ان خير من استأجرت القوي الامين — انك اليوم لدينا مكين امين » نظم جليللرى موجبنجه ايكى ركنى واردر . قوت، امانت. هر ولايتده قوت ولايته كوره مختلف اولور : مثلا امارت حربده قوت شجاعت قلبيه، انواع قتاله قدرته، تدابير حربيه‌ده تجربه‌يه، بين الناس اجراى حكم ايتمك خصوصنده قوت علميه ، تنفيذ احكامه قدرته راجع اولور. فقط امانت « فلا تخشوا الناس واخشوني ولا تشتروا باياتي ثمناً قليلا » نظم جليلى موجبنجه، خشية اللهيه ، خشية الناسى تركه، آيات الهيه‌يى ثمن قليل ايله عدم اشترايه راجع اولور . امين اولان ولى امر وظيفهٔ مودوعه‌سنده الهدن بشقه هيچ برذاتدن قورقمز ، وجدانه تابع اولور ؛ ناسدن، متنفذاندن اصلا چكنمز : احكام شرعيه‌يى حظوظ دنيا مقابلنده اهمال ايلمز .

فى الواقع قوت و امانتك ايكيسى بردن پك آز كيمسه‌لرده اجتماع ايدر ايسه‌ده ينه هر ولايتده او ولايته كوره اصلح آرامق واجب اولور. بر ولايت حقنده امانتى اعظم اولان ذات بولنسه او ولايته انفع اولان، ضررى اقل اولان ذات تقديم اولنور . مثلا امارت حربده ـ فاجر اولسه‌ده ـ قوى شجيع اولان ذات ـ امين اولسه‌ده ـ ضعيف عاجز اولان ذاته تقديم اولنور . نته‌كيم احمد بن حنبله برى قوى فاجر ، ديكرى ضعيف صالح اولان ايكى قوماندان حقنده « هانكيسيله غزا اولنور؟ » ديه سؤال اولونمش ، حضرت امام « فاجر قوى‌نك قوتى مسلمانلره، فجورى نفسنه؛ صالح ضعيفك ضعفى ايسه مسلمانلره، صلاحى ده نفسنه عائد اولور ، قوى فاجر معيتنده غزايه كيديلير » ديمش ايدى . بر حديث شريفده « ان الله يؤيد هذا الدين بالرجل الفاجر . » بيورلديغى كبى ديكر روايتده « بقوم لا خلاق لهم » وارد اولمشدر . حضرت پيغمبر عليه الصلاة والسلام حضرت خالد بن الوليدى ـ بعضا كندوسندن صادر اولان بعض عملى خوش كورمديكى حالده ـ شرف اسلام ايله مشرف اولديغى كوندن برى امير حرب تعيين ايلمشلر ، حضرت خالددن امانت وصدقده اصلح اولان حضرت ابوذر الغفارى‌يى امارت وولايتدن نهى بيورمشلر ايدى. چونكه ابوذر ضعيف ، خالد قوى ايدى . رضى الله عنهما .

الحاصل دولت اسلاميه يا مصلحت خالصه‌يه ، هيچ بر كونا فساد وشر بولونميان مصلحته ؛ ياخود مصلحت راجحه‌يه ، فساد وشرى آز اولان مصلحته بناءً امورى توليه ايدر . ولايت قوته محتاج ايسه قوى اولانى ، امانته محتاج ايسه امين اولانى تقديم ايدر. از جمله اموالى حفظ وامثالنده امين ، اموالى استخراج وامثالنده قوى اولان ذات تقديم اولنور . آنجق ضرورته بناءً اهل اوليان كيمسه اصلح موجود ايسه بوكا توليهٔ امور جائز اولور، بونكله برابر اصلاح احواله سعى ايتمك‌ده واجب اولور ، تا كه ناسه الزم اولان امور ولايات وامارات وسائره كمال بولسون ؛ نته‌كيم ذوكورت اولان كيمسه‌نك بورجنى ايفايه سعى ايتمسى واجب اولديغى كبى عجزدن طولانى جهادك سقوطى زماننده‌ده قواى حربيه تدارك ايدرك جهاده استعداد واجب اولور ، زيرا واجب آنجق واجب ايله تمام اولور .

ولايت امانت اولديغى كبى ديون حقنده شرفنازل اولان « فليؤد الذى أؤتمن امانته » نظم جليلى موجبنجه اموالده امانتدر. بو حكمده اعيان وديون خاصه وعامه داخلدر ، حفظ اموال شريعت غراى احمديه‌نك احكام عمليه حقنده تعقيب ايلديكى مقاصد خمسه‌نك بريدر. بوكا مبنى غصب ، سرقت وخيانت وامثالى كبى مظالمى صاحب مشروعلرينه اعاده ايتمك واجب اولور. « ان الله قد اعطى كل ذى حق حقه » حديث شريفى موجبنجه، جناب حق هر حقى صاحبنه ويريور ، حديث شريفك حكم عاميى هم ولاته ، هم رعيه‌يه شامل اولمغله هر برى اوزرينه ديكربنه ادامى واجب اولان شيئى ادا ايتمك واجب اولور . رعيه مستحق اولمدقلرى اموالى ولاتدن ايسته‌مزلر ، يوقسه « ومنهم من يلمزك فى الصدقات فان اعطوا منها رضوا وان لم يعطوا منها اذا هم يسخطون » نظم جليلنك حكمنده داخل اولور . بونك كبى ولاة اموالده قسمت اموال خصوصنده كندى مال وملكى كبى هواسنه تابع اولهماز ، اموالى ايستديكى كبى صرف ايده‌من . چونكه ولاة اموال (ماليه ناظرلرى) امنادر ، نوابدر ، وكلادر ، يوقسه مالك و متصرف دكلدرلر ، نته‌كيم رسول اكرم افندمز « وانما انا قاسم اضع حيث امرت » بيورمشلردر . قسمت اموال اراده‌يه ، ماليه ناظرينك كيفنه تابع اولهماز . . .

* *

عدل ايله حكم . — دولت اسلاميه عدلى على السويه اجرا ايديور، « ولا يجرمنكم شنأن قوم على ان لا تعدلوا » نظم جليلى بغض وعداوت ايتديكمز بر قوم حقنده بيله عدالت ايفا ايتمكله بزى و بالذات تحذير ايديور . عدالتى منسوبلره، محبلره، همشهريلره ، فرقه‌يه كيرنلره ، اوجاقدن يتيشانلره حصر ايتميور ، بتون ناسه تشميل ايديور . عدالت اسلاميتك اس الاساسيدر ، بتون احكام شرعيه‌نك بناسيدر ؛ عدالتى تماميله كافل اولان دولت دولت اسلاميه‌در . عدالتى ايفا ايتميان ، ظلمى اعتياد ايدن حكومت حكومت اسلاميه دكلدر . صدر اسلامده‌كى فتوحات جليله‌نك مناسى عدالتدر ، حكومتى پايدار ايدن عدالتدر. « وكم اهلكنا من قرية كانت ظالمة وانشأنا بعدها قوماً آخرين » نظم جليلى ، « ان الله ينصر الدولة العادلة وان كانت كافرة ولا ينصر الدولة الظالمة وان كانت مؤمنة » اثر منيفى موجبنجه، جناب حق دولت عادله‌يه نصرت ايدر، دولت ظالمه‌يى نصرت الهيه‌سندن محروم براقير ، دولت عادله پايدار اولور. يوقسه قورى برايمان دولتى پايدار ايتمز . سيوطى‌نك جامع صغيرده نقل ايتديكى « اذا ظلم اهل الذمة كانت الدولة دولة العدو » حديث شريفى موجبنجه اهل ذمته ، تبعهٔ غير مسلمه‌يه يا بو حكمده اولان معاهد ومستأمنه ظلم ايدن دولت دولت عدودر ،

دولت عدوك مدتی پك آز دوام ایدر : یاظلم فالقار ویاظلم دولتی‌ده، ملتی‌ده قهر ایدر ، بتون مملكتی خراب ایدر .

الملك یبقی بعدل واحسان ولایبقی بظلم وایمان

عادل منصور، ظالم مقهوردر. امام احمدك مسندده تخریج ایتدیكی «احب الخلق الی الله امام عادل و ابغضهم الیه امام جائر» حدیث شریفی منطوقنجه عند باریده اك سوكیلی كیمسه سلطان عادل، اك مبغوض اولان كیمسه‌ده سلطان ظالمدر . بر اثرده روایت اولندیغی وجهله سلطان عادلك بر كونی التمش سنه عبادتدن افضلدر . ظلمه ، اعوان ظلمه یوم عقباده غایت شدید جزایه چارپیله‌جقدر : ظالمه قلم آچان، دیویته لیف قویان‌ده اعوان ظلمه‌دندر . «ومن یأمر بالعدل فهو علی صراط مستقیم» نظم كریمی وجهله عدل و حقانیتی امر ایدن كیمسه طوغری یولده بولنور .

صدر اسلامده تاریخ عالمده بر دها مثلی كورلمیان ، مسلم وغیر مسلمه نعمت عدالتی تعمیم ایدن بر دولت اسلامیه قورلمش ایدی ، بر والینك حقسزلغنه قارشو پیغمبرمزك حفیدی حضرت حسین «والله العظیم اكر عدالتده بولونمز ایسه‌ك المده قلنج اولدیغی حالده مسجد رسول اللهده قیام ایدرم» سوزنی صرف ایتمش ایدی ، احقاق حق یولنده برنجی خلیفه حضرت صدیق اعظمك حفیدی حضرت عبدالله ابن الزبیر نفسنی فدا ایدرك «یا انصاف ، یا اولوم» نداسنده بولونمش ایدی . ظلماً اخذ اولنان اموالی صاحب مشروعلرینه رد واعاده بابنده «دیوان المظالم» تشكل ایتمشدی . دیوان المظالم والیلردن، قاضیلردن، مأمورلردن، شهزاده‌لردن، امیر زاده‌لردن، متنفذان بلده‌دن، خلاصه بویوك و كوچك هر كیمدن اولورایسه اولسون تظلم حال ایدن بیچاره‌كانك مرجعی ایدی. دیوان مظالمده خلیفهٔ سابقك غصب ایتدیكی اراضی صاحب مشروعنه تضمیناتیله برابر اعاده اولنمش ایدی، مظالم رعایا خصوصنده دولت اسلامیه قدر همت كوسترن بر دولت شمدی‌یه قدر كورلمامشدر .

٢

فرانسز فلسفه مؤلفلرندن امیل بوواراق كتابنده شو سوزلری صرف ایدیور : دولت افرادك حقوقنی ، عمومك منافعنی حمایه مقصدیله تشكل ایتمش بر جمعیتدر . . دولت عدالتی تمثیل ایتمكله اهالینك هر برینه كافهٔ حقوقنه امین بر صورتده مظهریتلرینی تأمین ایدر. منفعت عامه‌یی تمثیل ایتمكده یوللر، قناللر، پوسته‌لر كبی وسائطله اختلاطی تسهیل ایتمك ، معارفی انكشاف ایتدیرمك ، اعانات عمومیه وسائره كبی منافع عامه‌یی تهیئه ایلر .

كوریلیوركه دیزوق اقاده‌میسی دوه‌كتوری وفلسفه مدرسی اولان بر ذات اون درت عصر صكره دولت ایچون ینه ایكی اساسی كوستریور: عدالت، منفعت عامه. قرآن مبینده ایكی اساس بیان ایدیور: ایشی اهلنه تودیع ، عدالت . بو ایكی اساسدن بری قرآن مبینك تلقین ایتدیكی اساسه توافق ایدیور . آنجق قرآن مبین عدالتی بتون بشره تشمیل ایدیور، یالكز افراده حصر ایتمیور . هیچ بر خاطره، كوكله باقمیور ، مدنیت جدیده‌نك كمال حرارتله مدافعه ایتدیكی عدالتی چوق كریده براقیور .

ایكنجی اساسه كلنجه بو اساس قرآن مبینك تلقین ایلدیكی اساسه اسماً توافق ایتمیور ایسه‌ده بو اساس ؛ ایشی اهلنه تفویض اساسندن فضله هیچ بر شیء افاده ایتمیور ، اونك قدر جامع‌ده دكلدر . امور اهلنه تودیع اولندیمی بین الناس اختلاط قولایلشیر، معارف انكشاف ایدر ، اعانات عمومیه، دها نه كبی منافع عامه وار ایسه هپسی تهیئه اولنور ، اماناتی اضاعه ایدن كافهٔ منافع عامه‌یی اخلال ایدر . آرتق دولت قالماز ، بر هرج و مرج حاصل اولورده حدیث شریف موجبنجه قیامته انتظار اولنور . منفعت عامه‌نك تمل طاشی ایشی اهلنه تودیع ایتمكدر .

اساساً شریعت مطهره مصلحت عباد اساسنه بنا قلنمشدر . كافهٔ حقوقی حق صاحبنه ، كافهٔ مظالمی صاحب مشروعنه اعطا واعاده ایدن قسمت اموالده اصلا اراده واختیاره – حتی نبی ذیشانك بیله اختیارینه – كوره حركتی امر ایتمیوب آنجق بر موجب امر آلهی حركتی امر ایدن ، تولیهٔ اموردهٔ «الاصلح فالاصلح» قاعده‌سنی عمده ایدینان بر اساس هر حالده منفعت عامه اساسندن دها شامل ، دها جامع ، دها نافعدر . هانكی حكیم اولورسه اولسون «ایشی اهلنه تفویض» اساسندن دها ایی بر اساس سویلیه‌میه‌جكدر .

دولتك اساسلرینی ارائه ایدن آیت جلیله‌نك عقبنده – اوامر ونواهیٔ سائره عقبنده ذكر اولنمیان – «نعما یعظكم به» نظم جلیلی ایراد اولنیور. اوت انسان بتون احتیاجاتنی آنجق جمعیت ایله تأمین ایدر ؛ جمعیتسز فرداً ونوعاً ادامهٔ حیات ایده‌من ، افرادك حقوقنی ، عمومك منافعنی حمایه مقصدیله تشكل ایدن بر جمعیته هر آن محتاجدر . بویله بر جمعیتك بناسنی كوسترن بر موعظه الحق انسان ایچون اك كوزل بر موعظه‌در .

حكیم متعال دها صوكره «عدل ایله حكملریكزی ایشیدیر، تأدیهٔ امانات ایله عمللریكزی كورر» مآلنده اولان نظم جلیل ایله بو ایكی اساسك هر آن مراقبهٔ الهیه‌ده بولوندیغنی خبر ویریور . دیمك اولیوركه دولت اسلامیه‌نك ایكی اساسی هر آن رب العالمین طرفندن تحت مراقبه‌ده بولنیور . ایشته دولت اسلامیه‌نك بناسی .

آلهی نه بیوك پیغمبر كوندرمشسین ! «وما ارسلناك الا رحمة للعالمین»

دار الحكمة الاسلامیه اعضاسندن
ازمیرلی
اسماعیل حقی

جریدهٔ علمیه

آغاج دیکمه‌نك دینی فوائدی

٢

« افضل الصدقة سقی الماء = اشجاره حیوان، نباتاتدن صوسز قالمشلره صو ایچیرمك صدقه‌نك افضلیدر . »

§ « من لا یرحم لا یرحم = مرحمت ایتمه‌ین مرحمت کورمز . » حالبوکه انسان قصور وخطانك محل ظهوری اولدیغندن ، هرآن عفو ومرحمت الهیه‌یه محتاجدر . دیمك که بنی نوعنه وحیوانات ، اشجار ونباتاته ووطننه رحم ایتمك وظائف انسانیه‌مزك اعظمندندر . بونده قصور ایدرسه‌ك ضرری کندیمزه‌در .

§ « لا تنزع الرحمة الا من شقی = رحمت الهیه ، شقی اولنلاردن بشقه‌سندن نزع اولونماز . » الهك رحمت ایتدیکی آدملره شـقی اطلاق اولنور .

§ « من لم یرحم الناس لم یرحمه الله ومن لم یرحم فهو شقی = ناسه آجیمایانه ، جناب حق آجیماز . کیم رحمت حقدن بعید اولورسه ایشته او ، شقیدر . »

§ « الراحمون یرحمهم الرحمن = فقرایه وضعفایه مرحمت ایدنلره جناب حق‌ده مرحمت ایدر . »

قیش یاز ، کورسز ، اودونسز قالان ضعفایه ، بلکه فقیر مملکتده آجیمسی سبیله اغاج دیکمکه آل برلکیله چالیشیلیورسه جناب حق‌ده او ملته مرحمت ایدر .

§ « من لم یرحم الناس لم یرحمه الله = ناسه مرحمت ایتمه‌ینلره جناب حق مرحمت بیورمز . » ظاهراً نه‌قدر اسباب احتشام کوسترسه کونك برنده بورنی یره سورتر .

ناسك عرض ومال وجانی ونفقه‌سیله اوینایانلرك حالنی تاریخلر کوسترمکده اولدقلری کبی بزلرده جانلی تاریخ اوله‌رق کوزمزله کورمکده‌یز .

§ « لیس صدقة اعظم اجراً من سقی الماء = هیچ بر صدقه یوقدرکه صو ایچیرمك کبی بر اجر عظیمی مستلزم اولسون . »

بو حدیث شریفده قویو ، جدول ، قانال وساطتیله انسانی ، حیوانی ، قوراق اراضی‌یی احیایه ترغیب واردر . صوسز عمارت ارض حصوله کلمز .

§ « من سقی عطشانا فارواه فتح له باب الجنة = صوسز قالان بر شخصی ویا برارضی صوایله طویوران کیمسه ایچون جنت قپوسی کشاد اولنور . »

§ « من سقی مؤمناً علی ظماء سقاه الله من الرحیق المختوم = صوسز قالان بر مؤمنه صـو ویرن کیمسـه‌یه جنـاب الله جنت شرابندن احسان ایدر . »

§ « من غرس غرساً لم یأکل منه آدمی ولا خلق من خلق الله الا کان له صدقة = بر کیمسه‌نك دیکمش اولدیغی آغاجك میوه‌سندن کرك انسان ، کرك دیکر مخلوقات الهیه‌دن هیچ بری یمزکه دیکمش اولان کیمسه ایچون صدقه حسابنه کچمه‌سون . »

§ « نعم العون علی الدین قوت سنة = برسنه‌لك تعیشه مدار اوله‌جق (الما ، آرمود ، فندق ، کستانه ، جوز وسائر) ارزاق تدارکی دیانته نه کوزل بر معیندر . »

§ « احب الاعمال الی الله ادومها وان قل = جناب حقك زیاده سودیکی عملی دائمی صورتده ایدیلن بر عملدر . ولوکه آز اولسون . » بناءً علیه خیرلی بر ایشه باشلایانلر آنك آرقه‌سنی براقمالیدر .

§ « ان مما یلحق المؤمن من عمله وحسناته بعد موته علماً نشره ولداً صالحاً ترکه ومصحفاً ورثه اومسجداً بناه او بیتاً لابن السبیل بناه اونهراً اجراه اوصدقة اخرجها من ماله فی صحته وحیاته تلحقه من بعد موته = « وفاتندن صوکره مؤمنه واصل اولان اجر ومثوبات ، نشر علم وفن وصنعت نافعه‌سندن ، ولد صالحندن ، میراث براقدیغی مصحف شریفدن ، یاپدیرمش اولدیغی جامعدن ، یوللرده یاپدیرمش اولدیغی مسافرخانه‌لردن ، اساله ایتدیکی صولردن ، حال صحت وحیاتنده مالندن ویرمش اولدیغی صدقه‌دن عبارتدر . »

§ « تعلموا من العلم ما شئتم فوالله لا تؤجروا بجمع العلم حتی تعملوا = ایستدیککز قدر علمی تحصیل ایدیکز . الله حقیچون علمك مقتضاسیله عملکز اولمدقجه علمك جمیله مأجور اوله‌مازسکز . »

§ « لا اجر الا لحسنة = دنیاده حسناتی اولمیان کیمسه ایچون قیامتده اجر وثواب یوقدر . »

§ « لیتق احدکم وجهه عن النار ولو بشق تمرة = هر بریکز نار جهنمه کرفتار اولمقدن کندیکزی ولوکه یارم خرما تصدقده بولنمغله قورویکز . »

یارم خرمایی خور کورمیك . زیرا ثوابی عظیمدر . خصوصیله محتاج چوجقلر نصل سوینیر . یتیملره ، فقرایه ، ضعفایه امداد ایدن هلال احمر ، مدافعهٔ ملیه کبی مؤسسه‌لر پایدار اولسون .

§ « من اطعم اخاه من الخبز حتی یشبعه وسقاه من الماء حتی یرویه بعده الله من النار سبع خنادق کل صدقة مسیرة سبعمائة عام = کیم دین قرداشنه طویورنجه‌یه قدر اتمك یدیرر وقانه‌یه قدر صو ایچیررسه الله تعالی حضرتلری اونی نار جهنمدن یدی خندق اوزاقلاشدیرر که هرخندق آره‌سی یدی یوز سنه‌در . »

§ « من اطعم مؤمنا حتی یشبعه من سغب (جوع) ادخله الله باباً من ابواب الجنة لا یدخله الا من کان مثله = هرکیم بر مؤمنی طویورسه جناب حق آنی آجلری طویورانلره مخصوص اولان قپوسندن جنته ادخال بیورر . »

§ « اغتنم خمساً قبل خمس حیاتك قبل موتك وصحتك قبل سقمك وفراغك قبل شغلك وشبابك قبل هرمك = بش شیء ، ارقه‌سندن کلن دیکر بش شیدن اول اغتنام ایچون فرصتی فوت ایتمیکز : موت کلمزدن اول حیاتك ، خسته‌لقدن اول صحتك ، مشغولیتدن اول بوش

وقتك ، اختيارلرمزدن اول كنجلكك ، فقردن اول غنا وثروتك قدرينى بيله‌رك صكره ندامته دوشميكز . »

§ « ما من مسلم يزرع زرعا او يغرس غرساً فيأكل منه طير او انسان او بهيمة الا كان له صدقة = بر مسلم بوقدركه انواع حبوبات اكسون وياخود اغاج ديكسون‌ده آنك حاصلاتندن طيور وحيوانات وبنى نوعى يدكجه دفتر اعماله صدقه يازلسون . »

يعنى اكيكز ، بيچيكز ، اغاج ديكيكز ، بولاق اولسون . ثمرهٔ سعيكزله دكل بنى نوعكز ، حتى حيوانات وطيور بيله كچينسون . وجودكزدن كافهٔ مخلوقات استفاده ايتسون .

§ « احرثوا فان الحرث مبارك واكثروا فيه من الجماجم = اكيكز ، بيچيكز ، زراعتله مشغول اوليكز . زيرا اكوب بيچمك پك مبارك بر ايشدر . امر زراعتك محافظه‌سى ، وحوش وطيورك تسلطنك منعى ايچون بوستان قورقولقلرى چوقجه ياپيكز . »

حضرت فخر كائنات افندمز امتنى زراعته تشويق ايله محافظهٔ فيض وبركتى وحاصلاتك زياده‌لشمسى ايچون لازم كلان طرق واسباب معقوله ومشروعه‌يه توسل اولنمسنى اراده بيوريورلر .

عصرمزك اوراق وخرمن ماكنه‌لرينه وبونلره معادل هردرلو وسائط ترقى‌يه توسل اولنمسى لزومى ، بو حديث شريفدن صراحةً آكلاشيلميورمى ؟ چونكه قورقولقلرى نيچون احداث ايديورز ؟ فيض وبركتى محافظه ايله استفاده ايچون دكلمى ؟

اويله ايسه زراعتمزى ، تجارتمزى تزييد ايدن هرشيئك قبول واختيارينه عادتا مأمورز .

§ « اطلبوا الرزق فى خبايا الارض = رزقى طوپراغك كيزلى يرلرنده طلب ايديكز . » علائمنى كورديككز يرلرده ارضى حفر ايده‌رك معادن چيقاريكز . ياخود ارضى درنجه بللەيه‌رك وطوپراغك آلتنى اوستنه كتيره‌رك قوهٔ انباتيه‌سنى آرتيريكز .

§ « اكرموا الخبز = اكمكى محترم طوتيكز . »

اكمكه اكرام ايديكز . اياق آلتنده براقيكز . اكمكى خور كورميكز . حتى سفره‌كزده يالكز يمكه انتظار ايتمكله اكمكك قدرينى تحقير ايتميكز . زيرا مقصد ادامهٔ قوت ايچون قارن طويورمقدن عبارتدر . اكمكى يديككزده او اكمكك حقوقنه رعايت ايدك ، نانكورلكدن صاقينكز . اكمك يديككز محلده حسن خدمت ايدك . اكمكزى يقشديرن وطنه اهانت ايتمك .

§ « من ضاره ضار الله به ومن شاق شاق الله عليه = هركيم برينه بر ضرر ايراث ايدرسه اوضررى سببيله جناب حق ده آنى اضرار ايدر . هركيم برينى كوجلكه قورشارسه ، حضرت عادل مطلق ده آنى كوجلكاره صوقار . »

§ « من اقتطع ارضا ظلما لقى الله وهو عليه غضبان = بر ارضدن حق اوليه‌رق بر قطعه‌يى بركيمسه قطع ايدرسه جناب حق كندوسنه طارغين اوله‌رق بولور . چونكه غصب ونهب ايله بونك بر فرقى يوقدر . »

تارلا ، باغچه ، اورمان ، مرعى كبى يرلرده قومشولر اره‌سنده متماديا بر برينك حدودينه تجاوز ايتمك ، بر برندن يرچالمق عادتى مع التأسف الآن جاريدر . افندمز صلى الله عليه وسلم امت واصحابنى بويله شيلردن منع بيوريور . هر مسلم ، حقنه ، هر درلو تعرضدن سالم اولديغى حالده امنيت كامله وكمال راحتله صاحب اولمليدر ، بيوريورلر .

§ « قاطع السدر يصوب الله رأسه فى النار = صحراده خلقك كولكه‌لنديكى ووجودندن استفاده ايلديكى اغاجى قطع ايدن كيمسه‌يى ، جناب حق تپه‌سى آشاغى جهنمه ادخال ايدر . »

منافع عامه‌يه خدمت ايده‌جك وسائطك محافظه‌سى ، بونك ملتزم اولديغى ، بو حديث شريفدن بداهةً ثابتدر . شوسه‌لر كنارنده آغاج يشاتميان جهله‌مزك كوزى اوكنه قونه‌جق بر اثر سنيه‌در .

§ « اتخذوا الغنم فانه بركة = قويون بسله‌ييكز ، قوزيجيلق ايديكز ، زيرا پك بركتلى وفائده‌لى ايشدر . »

مطرداً طوغوره‌جق ، سودندن ، يوكندن واتندن استفاده ايدلدكى كبى خاصه‌لرى حال وموقعى مساعد اولنلر ايچون تجارت طيبه‌در .

§ « اتقوا الله فى هذه البهائم المعجمة فاركبوها صالحة فكلوها صالحة للاكل = آت ، دوه ، مانده ، اوكوز ، اينك وقويون كبى انسانك تسهيل حوائجى امرنده قوللانيلان بالجمله حيوانات يديرلمسى ، ايچيرلمسى ، ياتيروب قالديرلمسى ، تيمار ايدلمسى كبى هر درلو لوازمنك استكماله رعايتله اللهدن قورقه‌رق بو حيواناتى تعب ومشقت زائده‌يه صوقميكز . اويله‌كه بنلمكه ، قوللانيلمغه ، بنيلمكه صالح اولسون . »

حمايهٔ حيوانات جمعيتلرينى جناب حق بزلره ده نصيب قيلسون .

§ « انما يرحم الله من عباده الرحماء = جناب حق انجق قوللرينك اصحاب رحم وشفقتنه رحم ايدر . » يعنى دنياده رحيم اولنلر مظهر رحمت اولورلر .

لقد غرسوا حتى اكلنا واننا — لنغرس حتى يأكل الناس بعدنا

احمد نظمى

عالم اسلام

هند مسلمانلرينك تظاهراتى

توركيانك استقبالى حقنده انكلتره دولتنك نظر دقتنى شيمديدن – دها وقت واركن – جلب ايتمك ايچون لوندره‌ده بولنان هندستان ليدرلرى طرفندن انكلتره خارجيه ناظرى قونت (كورزون) جنابلرينه بش ماده‌يى محتوى اولمق اوزره پك مهم بر مخطره تقديم ايدلمشدر . بو مخطره‌ده توركيانك منافع حاليه ومستقبله‌سندن ، بالخاصه استانبول پايتختنك توركلر ومسلمانلرك النده قالمسى لزومى مفصل ومدققانه بر صورتده موضوع بحث ايدلمشدر .

فوق العاده بر بلاغت و وقوف ايله تحرير اولنان مذكور مخطره هر حالده انكليز قرالى حضرتلرينك مشاورى هندلى (سيد امير على) حضرتلرينك معجز رقم قلمندن صادر اولديغى آكلاشيلمقده‌در .

سید مشار الیه هندستانك الك بنام محرر علماسندندر. فقه وحقوق اسلامیه مسائلنده ید طولی صاحبیدر . وقتیله کالکوته شهرنده الك بیوك حکام وقضاة میانه ادخال اولنمشدی . الك صوکره‌ده فضل وکمالنه بناءً مجلس مشاورهٔ قرالی اعضالغنه انتخاب وتعیین ایدلمشدر .

مشاهیر اسلامیه‌دن اولان مشارالیه کرك طرابلس غرب ، کرك بالقان محاربه‌لری اثناسنده مادةً ومعناً تورکیا مسلمانلرینه بیوك بیوك معاونتده بولندقدن باشقه ، قلمیله‌ده پك قیمتدار مدافعه‌لرده بولنمشدی . تورکیه‌یه قارشو آچیلان حربلرك غیر مشروعیتیله ، بولغارلر طرفندن روم ایلی اهالیٔ اسلامیه‌سی حقنده اجرا ایدیلن غدارانه ، وحشیانه وخونخوارانه مظالم حقنده مقاله‌لرله ، متعدد رساله وکتابلرله عالم مدنیت وانسانیت نزدنده پروتستوده بولنمش ، اوروپاده‌کی تورکیا مسلمانلرینك مقدوریتلرینی رقت انگیز وآجی بر لسانله تصویر ایلمشیدی .

بو محترم ذات بو قدرله اکتفا ایتمیه‌رك هند مسلمانلرینه خطاباً بر چوق بیاننامه‌لر کوندروب ، هلال احمره مادی یاردیملرده بولنمق ایچون اعانات جمعی خصوصنده تشویق وترغیب ایلدیکی کبی، لوندره‌ده‌کی مسلمانلر طرفندن ، طبیب ، جراح وبر قاچ خسته باقیجیسی ، بوتون ادویه وملزمه‌لریله تجهیز ایتدیره‌رك درسعادته کوندرمکه حصر مساعی ایتمش و بو صورتله فعلاً حیات اسلامیه واخوتکارانه‌سنی اثبات ایلمشدی.

مذکور مخطره‌یه وضع امضا ایدن ذوات محترمه میاننده هندستانك الك معظم ومحترم لیدرلرندن فخامتلو پرنس (آغاخان) ایله میستر (محمد حسین اصفهانی) وانکلتره‌ده (اسلام مجموعه‌سی) ـ انکلیزجه لسانیله ـ نشر ایدن (خواجه کمال‌الدین) حضرتلرینك اسملرینه‌ده تصادف اولنمقده‌در . آغاخان حضرتلری اصلاً ایرانلی اولوب هندستانده اباً عن جد توطن ایدرك ، هندستانده‌کی (اسماعیلیه) فرقهٔ اسلامیه‌سنك رئیس روحانیسیدر . بر قاچ ملیون صربه مالك ، متنفذ ، مقتدر ، ثروت صاحبی اولوب عموم انکلیزلر نزدنده ده محترم بر شخصیت تشکیل ایدر.

خواجه کمال‌الدین حضرتلرینك فضیلت ووقوف علمیسنه الك بیوك بر شاهد اولمق اوزره ، حرب عمومیدن بر سنه اول لوردلر قاره‌سی اعضاسندن اولان (لورد هیدله‌ی) جنابلرینك شرف اسلامیتله مشرف اولمسی ایچون دلالتده بولنه‌رق ، بو انکلیز اصیلزاده وفاضلی حق یولنه ارشاد ایتمکه موفق اولمسی کیفیتیدر .

حرب عمومیدن اول بیوك فداکارلق نتیجه‌سنده هندستانه مخابر مخصوص صفتیله هیئت تحریریه‌مز ارکانندن اعزام ایتدیکمز ذات اوراده‌کی اخوان دینك ، طرز حیاتلری ، احوال اقتصادیه واجتماعیه‌لری حقنده قارئلرمزه پك مفصل وقیمتلی معلومات ویرمش ، اوراده بو ذوات ایله فعلاً تماسده بولنمش وشهرت ونفوذلری حقنده‌ده اوزون اوزادی‌یه ایضاحات اعطا ایتمشلردی. محترم قارئلرمز اسکی جلدلرمزی قاریشدیره‌جق اولورلرسه ، بو مخطره‌یه وضع امضا ایدن ذواتی لایقیله اوکره‌نه‌جکلردر .

بز بوکا امینزکه بو مخطره‌یی امضا ایدن لوندره‌ده‌کی متنفذان اسلامیه ، هر حالده بریتانیا دولت فخیمه‌سنك الك خیرخواه وصادق تبعه‌لری بولندقلرندن، انکلتره‌نك نظر دقتنی تورکیانك اوضاع مستقبله‌سنه قارشو جلب ایلمك کبی بیوك بر وظیفهٔ صادقانه تلقی ایتمشلر واوکا کوره اتخاذ حرکت ایلمشلردر . چونکه بو ذوات هندستانده یشایان یتمش میلیونه یاقین اهالیٔ اسلامیه‌نك ، تورکیا مسلمانلری حقنده نه قدر مودتکارانه ، نه درجه اخوتکارانه بر حسیاتده بولندقلرینه ایبدن ایی‌یه واقف بولنیورلر .

سیاستی دائما کندی تبعه‌سنك آمال وافکار صادقه‌سنه ابتنا ایتدیروب آنلره ـ خصوصیله مسلمان تبعه‌سنه ـ هر درلو حریت دینیه وفکریه‌یی بخش ایدن انکلتره دولت معظمه‌سی هیچ بر وقتده میلیونلره بالغ اولان اسلام تبعه‌سنی البته والبته کوجندیرمه‌مکه صرف وغیرت ایده‌جکی امور مسلمه‌دن بولندیغنه نظراً ، قاچه مال اولورسه اولسون ، پاریس صلح مجلسنده ، تورکیانك مستقبلاً حائز اولمسی لازمکلن حقوقنی محافظه وصیانت ایتمکی بر وجیبهٔ معدلت اولمق اوزره تلقی ایلیه‌جکنی امید ایتمك ایستیورز .

حسیات واحتراصات شخصیه اوزرینه تأسس ایتمین انکلتره سیاستنك شبهه‌سزدرکه حقایق احوالی پك دوربینانه وحکیمانه بر صورتده نظر تأمله آله‌جغی وبو وسیله ایله عالیجنابلغنی بر ده تورکیا مسلمانلریله بالعموم عالم اسلام حقنده کوستره‌جکی مأمولدر . لوندره مسلمانلری بو مخطره‌لریله ، سیاسی ونازکانه بر لسانله دولت متبوعه‌لرینه بو حقایقی تفهیم ایتمکه چالیشمشلر وبالطبع هندستان مسلمانلرینك افکارینه ترجمانلق وظیفه‌سنه ایفایه مسارعت ایلمشلردر .

انکلتره‌نك هندستانده‌کی منافع عالیه‌سنی صیانت ایتمکده بولنان هندستان مسلمانلرینك بورجاوازیسنی هر حال وقبالده فطانت ودرایتی کندیسنه دستور اتخاذ ایدن انکلتره دولت فخیمه‌سی رد ایتمه‌مکه و اونلرك آمال وارزولرینی الدن کلدیکی قدر اسعاف ایلمکه چالیشه‌جغی شبهه‌سزدر . دین قارداشلرمزك بو مخطره‌سنی بر وثیقهٔ تاریخیه وسیاسیه اولمق اوزره عیناً قید ایدیورز.

مخطره‌ده الك زیاده انظار دقتی جلب ایدن شو « تورکیا حقنده

باشقه یولده بر طرز حرکت اختیار ایدیله‌جك اولورسه ، مسلمانلر آره‌سنده شو موجب تأسف فکر حاصل اوله‌جقدر که ، جهان اسلامك بیوك بر قسمنك متفقلره التحاقنی واونکله تشریك مساعیسنی داعی اولان آمال عالیه وبیوك پره‌نسیبلر صرف مسلمان اولدیغی ایچون تورکیه حقنده جای تطبیق بولامشدر. » فقره‌سی پك چوق معنیداردر.

اك چوق اسلام تبعه‌سنه مالك اولان انکلتره دولتی عالم اسلامی بویله بر ذهابه‌سوق ایتمیه‌جکی وتورکیا حقنده منصفانه وعادلانه بر صورتده اتخاذ مقرراتده بولونمغی کندی متفقلرینه تفهیم ایلیه‌جکی شبهه‌سزدر .

ینه مذکور مخطره‌ده زیاده‌سیله مهم اولان « بز ، تورك ملتی ایچون یکی بر وضعیت طلب ایتمیورز . بزم طلبمز تورك ملتنك صاحب وساکن بولندیغی اراضی‌یه اسکیسی کبی حاکم قالمسندن عبارتدر. » فقره‌سی‌ده لوندره‌ده‌کی مسلمان قرده‌شلریمزك فوق العاده وحقکویانه بر منطقله تورکیا مسلمانلرینك حقوقنی مدافعه وطلب ایلدکلرینی افهامه کافیدر .

هله آتیده‌کی صوك سطرلرك نه‌قدر حکیمانه وبیطرفانه بر قلمله یازلدیغی پك آشکار کورولمکده‌در : « شرقی اوروپاده جریان ایدن احوال اثبات ایتمشدرکه ، آز بر درجه‌ده مترقی جماعتلر ایچنده ظهور ایدن اختلافات مرقیه هر ایکی طرفدن بار بارلقلر اجرا ایدلمسنی موجب اولمقده‌در . دیلی‌دها چابوق اولان طرف اورته‌یه آتیه‌رق معصومیتنی ادعا ایدر ودیکر طرفك بلاتحریك ، مظالم اجرا ایتدیکنی سویلر . ارمنی مسئله‌سی حل ایدیلیرکن مقدارجه پك چوق اولان اهالیٔ اسلامیه‌یه عائد حقوقك‌ده ، غیر مسلملرك حقوقی درجه‌سنده اهمیتله تلقی اولنه‌جغنه اعتمادیمز واردر . »

بالاده‌کی بیانات ایله محترم قارده‌شلرمز ، ارمنیلرك‌ده تورکیاده باش کوسترن وقایع اخیره اثناسنده یکده ادعا وتوهم ایتدکلری قدر بیکناه ومعصوم اولمدقلرینی

ابهام طریقیله درمیان ایلمشلر وبوجانلی معنالی سوزلرله مخطره‌لرینه خاتمه ویرمشلردر .

بو مخطره‌یی ترتیب وتنظیم وامضالریله تزیین ایدن لوندره‌ده‌کی مسلمان قارده‌شلرمزه قارشو عظیم عظیم تشکرلر ایدر وتشبثاتلرنده موفق بالخیر اولملرینی تضرع ایلرز . دینداشلرمزك بو حسیات نجیبانه واصیلانه‌لرینه نه‌قدر عرض شکران ایتسه‌ك ینه آزدر .

شو صوك سنه‌لرده تورکیاده‌کی مسلمانلرك حسیات دینیه‌لرینی رنجیده ایده‌جك وآنلری هرکونه تعاون وتساندن اوزاقلاشدیروب معناسز وواهی تورانجیلق پروپاغانداسیله مسلمانلر بیننده نفاق وشقاق تخملرینی وار قوتلریله صاچمغه تشبث ایدن بینمز ، ادرا کسز ، تجربه‌سز چولوق چوجقلرك کوزینه شو مخطره‌یی صوقه‌رق خیال باطل آرقه‌سنده قوشمش اولدقلرینی مقام سرزنشده سویله‌مك ایسترز .

بو قدر متین بردین وایمانه مالك اولوب ، آره‌لرنده پك برادرانه وصمیمانه مناسبات دینیه حکمفرما اولان مسلمانلری بربرلرینه اولکندن زیاده یاقلاشدیرمق ایجاب ایتدیکی حالده ، تورانجیلق سایه‌سنده آز قالمشدی‌که ، تورکلرك دیانت مبجلهٔ اسلامیه ایله رابطه‌لری بولنمدیغنی عالم اسلام نظرنده اثبات ایده‌جکلردی .

شونی‌ده کمال تأسفله سویلیه‌بیلیرزکه ، بزدن بیکلرجه کیلو مترو اوزاق مسافه‌لرده یشایان مسلمان قارده‌شلرمز ، بزی صیانت وحمایه ایتمك ایچون بویولده غیورانه وعالیجنابانه تشبثاتده بولنمقده‌لر ایکن ، بز بوراده بربریمزك کوزینی چیقارمقله اشتغال ایدیورز . صرف احتراصات وهوسات‌مزی اوقشامق ایچون ، کندی بینمزده بردرلو اتفاق ایده‌میورز منافع عالیه‌مزك ایلروده دها زیاده پایمال اوله‌جغنی اصلا نظر دقته آلمیورز .

بزه یاردم ایتمك ایستینلره ، هیچ اولمازسه موقت بر زمان ایچون اولسون نفاقی ترك ایده‌رك ، آنلره یاردم ایدرسه‌ك ، احتمالکه بو قورقونچ ومهلك وضعیتدن اهون بر صورتده تخلیص کریبان ایده‌بیلیرز. عکس تقدیرده ، دکل هندلیلر ، بوتون جهان بزه معین وظهیر اولسه نفاقدن ال چکمزسه‌ك ، بر آن ایچون قفامزی ، بینلریمزی اصلاح ایلمزسه‌ك؛ هیچ بر فائده‌یه دسترس اوله‌میه‌جغمزه قطعیاً شبهه ایتمه‌ملیدر .

پك مهم مخطرهٔ سیاسیه

هندستانده مسلمانلری طرفندن انکلتره حکومتنه تقدیم اولنان مخطره

« دیلی تلغراف » غزته‌سنك ٢١ کانون ثانی تاریخلی نسخه‌سندن حرفیاً ترجمه اولونمشدر :

قرال حضرتلرینك آوروپاده ساکن بولونان تبعهٔ مسلمه‌سی تورکیه‌نك استقبالنه دائر خارجیه ناظرینه بر مخطره ویرمشلر و بونك بر نسخه‌سنی‌ده باش وکیله ایصال ایتمشلردر. مخطره‌یی امضا ایدن ذواتدن لوندره‌ده (مینسینغ پله‌یس) ده اوچ نومروده ساکن مستر م . ح . اصفهانی‌یه ، باش وکیلك کاتبندن ، مخطره‌نك کلدیکنی ومسئله‌نك نظر دقته آلندیغنی مشعر بر مکتوب کلمشدر. خارجیه نظارتی شو جوابی ویرمشدر:

افندم ،

اهالیسی اکثریت اعتباریله تورك اولان حوالینك ادارهٔ مستقبله‌سنه عائد بر مخطره‌یی مبلغ ، ١ کانون ثانی تاریخلی مکتوبکزك آلندیغنی وموضوع بحث ایتدیککز مسئله‌لرك بالکز صلح قونفرانسی طرفندن حل ایدیله بیله‌جکنی و بو قونفرانسده بالجمله عرقلره عائد حقوق وآمالك تماميله نظر دقته آلنه‌جغنی قوت کورزوندن تلقی ایتدیکم امره امتثالاً بیان ایدرم .

ژ . ا . ت تیلی

مستر اصفهانی مخطره‌یی برای نشر غزته‌لره تبلیغ ایدرکن مطبوعات ممثللرینه دیمشدرکه: « قرال حضرتلرینك تبعهٔ مسلمه‌سی تورکیه مسئله‌سنده صوك درجه‌ده علاقه‌داردرلر . اوروپانك جنوب شرقیسنده ساکن بعض ملتلرك ، انکلتره ایله دیکر متفق مملکتلر افکار عمومیه‌سنك تمایلات ومقرراتنه اجرای تأثیر وتورکیه‌نك پارچه‌لانمه‌سنی تأمین مقصدیله

بالواسطه صرف ایتدكلری مساعی‌یی بیوك بر حیرت وتأثرله تعقیب ایلمكده‌درلر . » مخطره‌نك متنی شودر :

لوندره (سلون ستریت ٤١ نومرو) ١ كانون ثانی -

خارجیه ناظرینك حضور عالیسنه

افندم،

١ — قرال - ایمپراطور حضرتلرینك آتیده واضع الامضا تبعهٔ مسلمه‌سی اولان بزلر ، غزته‌لرك سوك زمانلرده استانبولك استقباله دائر مختلف غیر مسئول محافلدن نشر ایتدكلری فكرلری بیوك بر علاقه واندیشه ایله اوقودق . بو فكرلر ، استانبولده توركلرك الك زیاده حائز فائقیت برعنصر اولماسنه رغماً، استانبولی صاحب حاضرلرندن آلوب بر خرستیان ملت ویا دولتنه ویرمك ویابین‌الملل قونترول آلتنه وضع ایتمك غایه‌سنی استهداف ایتمكده‌درلر . شوراسنك بلا افاتهٔ زمان بیانی وظیفه عد ایدرز كه بویله برطرز حركت ، متفق دولتلره عائد حرب غایه‌لرینك برنجیسی اولان ملیت مسئله‌سی اساسیه‌سنه دوغرودن دوغرویه منافی اولمقله برابر یالكز هندستان مسلمانلری آره‌سنده دكل، بوتون جهان مسلمانلری بیننده بیوك برعدم خشنودی تولید ایده‌جكدر .

٢ — درت عصردن بری استانبول پك چوق دكیشمشدر وبوكون هرجهته برمسلمان شهریدر . هر طرفی مسلمان مؤسسه‌لریله ودین اسلامه عائد آبدات ایله دولودر . اهالینك اكثریتی عرق اعتباریله تورك ودین اعتباریله مسلماندر . بوجهتلر كچنلرده عوام قاره‌سنده پك آچیق بر لسانله اعتراف ایدلمشدی .

٣ — انكلتره باش وكیلنك ، تورك ملتنك توركلرله مسكون اراضیده‌كی حاكمیتنه ذره قدر خلل كلمیه‌جكی و استانبولك تورك پایتختی قالاجغی حقنده بك آز وقت اول صورت قطعیه‌ده سویلدیكی سوزلر، هندستانده ودیكر طرفلرده بولونان مسلمانلر اوزرنده پك اطمئنان بخش برتأثیر حاصل ایتمشدی . بز شوراسنه امینزكه بو اوتوكلیان بیاناتك اساسندن ذره قدر انحراف ایدلمه‌سی پك وخیم برعدم خشنودی تولید ایده‌جكدر .

ایمپراطورلغی مدافعه ایچون قانی دوكن وپاره‌لرنده‌كی وسائط ایله معاونتده بولونان مسلمانلر ، استقلال و وحدت ملیه اساسنك دیكر اوروپا ملتلری حقنده اولدیغی كبی توركیه حقنده‌ده تطبیقنه انتظار ایتمكه صلاحیتدار كورورلر . باشقه یولده برطرز حركت اختیار ایدیله‌جك اولورسه مسلمانلر آره‌سنده شوموجب تأسف فكر حاصل اوله‌جقدر كه جهان اسلامك بیوك بر قسمنك متفقلره التحاقی واونلرله تشریك مساعیسنی داعی اولان آمال عالیه و بیوك پرنسیپلر صرف مسلمان اولدیغی ایچون توركیه حقنده جای تطبیق بولمامشدر . مع مافیه بز شوراسنه قائلزكه باطل بر خصومت دینیه وعرقیه‌یوزندن ملل مسلمه‌نك ائتلاف دولتلرینك حسن نیتی حقنده‌كی اعتمادی صارصماسنه میدان براقلمایه‌جق وبوتون مهم جهان مسئله‌لری، حقانیت، مساوات دستورینه وانكلتره باش وكیلی وآمریقا رئیس جمهوری طرفندن اعلان ایدیلن استقلال ووحدت ملیه اساسنه استناداً حل اولنه‌جقدر .

٤ — آسیاده اصل سوریه‌نك شمال حدودندن آطه‌لردكزینه، قره دكزه وآذربایجانه قدروارن اراضیده موجود اون طقوز الی یكرمی ملیون مسلمان بعض منطقه‌لرده كاملاً و بعض منطقه‌لرده اكثریت اعتباریله عرقاً تورك ودیناً مسلماندر . تراكیاده‌ده عین شرائط موجوددر . بوراده‌كی اهالیده اكثریت اعتباریله توركدر . بوتون بواراضینك ، پایتختی اولان استانبول شهریله برابر ، باش وكیلك بیاناتی موجبنجه توركلرك النده براقلماسنی كمال حرمتله استرحام ایدرز . شوراسنی‌ده استرحام ایدرزكه هرملتك كندی كندینی اداره ایتمه‌سی وكندی مقدراتنه حاكم اولماسی حقنده متفق دولتلرطرفندن مصرانه بر صورتده اعلان ایدیلن وملیته استناد ایدن خرستیانلرله مسلمانلر حقنده صورت متساویه‌ده جای تطبیق بولسون . بز تورك ملتی ایچون یكی بروضعیت طلب ایتمیورز . بزم طلبمز ، تورك ملتنك صاحب وساكن بولوندیغی اراضیده اسكیسی كبی حاكم قالماسندن عبارتدر .

٥ — توركیه‌نك دیكر ولایتلری حقنده شمدیلك هیچ بر فكر اظهار ایتمك آرزوسنده دكلز. یالكز شوراسنی ایسترزكه ارمنی مسئله‌سی نه صورتله حل ایدیلیرسه ایدیلسین بوجهتلرده ساكن اهالی مسلمه‌نك حقوقی نظر اعتباره آلنسین وكندیلری تعقیباتدن وقایه ایدیلسین. شرقی اوروپاده جریان ایدن احوال اثبات ایتمشدركه آز بر درجه‌ده مترقی جماعتلر ایچنده ظهور ایدن اختلافات عرقیه هر ایكی طرفدن بربارلقلر اجرا ایدلمسنی موجب اولمقده‌در . دیلی دهاچابوق اولان طرف اوته‌یه آتیله‌رق معصومیتنی ادعا ایدر و دیكر طرفك بلا تحریك مظالم اجرا ایتدیكنی سویلر . ارمنی مسئله‌سی حل ایدیلیركن مقدارجه پك چوق اولان اهالی اسلامیه‌یه عائد حقوقك‌ده غیر مسلملرك حقوقی درجه‌سنده اهمیتله تلقی اولنه‌جغنه اعتمادیمز واردر .

آغا خان ، عباس علی بك ، امیرعلی ، یوسف علی ، ا . س . م . هنیك ، م . ح . اصفهانی ، عبدالعزیز ، خواجه كمال الدین، اسلام جمعیت مركزیه‌سی كاتب فخریسی شیخ مشیر حسین، دیكر ٢٥ امضا

اخوت اسلامیه

بوهفته مطبوعات یومیه‌مزك همان اكثریسی هندستانلی دینداشلرمزك مملكتمزك استقبالیله نه‌قدر علاقه‌دار وبزم موقعمزی ترصین ایتمك املیله نه‌درجه مشبوع اولدقلرینی بیان ایلین بر وثیقهٔ مهمه‌یی نشر ایلمشدی. اخوت اسلامیه‌نك بو صمیمی تظاهری قارشوسنده اهل اسلامك طویدیغی تسلی فوق العاده‌یی نصل تصور ایده‌بیلیرز ؟ .

ضعف وعجزمزك تولید ایتدیكی مصیبتلردن نصیب ذلتی استیفا ایده ایده شرف تاریخیسنی ، وقار مردانه‌سنی فدایه باشلایان زوالی ابدمز بو فجعهٔ تسلی ایله دیرلدی . ایام عجزنده بیكس قالان برامتك یأس غریبانه‌سی ، قهر مظلومانه‌سی كوكلرمزده حشر ونشر اوله‌رق یتیم وپریشان ایكلتیلرله افول ایدیور ، آفاق سقوطمزده نه بر ضیای

امل ، نه ده بر صدای تسلی! آنجق بو ویرانهٔ ضعفك اوزرنده بر سورو باقوشلر بر طاقم الحان مصيبت انشاد ايده‌رك هم اعلان شادمانی ايديور، هم ده عجزمزی تهزيل ايده‌رك جريحهٔ مليه‌مزه زهرلر دوكيوردی!..

ایشته بو مدهش دقيقهٔ خسرانده هندستانلی دينداشلريمزك صدای مظاهرتی ايشيده‌رك يالكز وكيمسه‌سز اولمدیغمزی بركره دها اوكرنمش اولدق . سقوطمزدن سوينلر واضمحلالمزی ارزو ايدنلر قدر حيات ونجاتمزی ايسته‌ينلر وار!.. اهل اسلامك بوكون اك بيوك آرزوسی ، اك معظم غايه‌سی بودر ... وبو معظم غايه‌نك يكانه عامل تحقيقی اهل اسلامی بزه ربط ايدن اخوت اسلاميه‌در .

مقام خلافتك اطرافنده بر سور آهنين تشكيل ايدرك خارجی وداخلی تجاوزلره قارشو موجوديت اسلاميه‌يی صيانت ايده‌جك، مقدراتمزی اغيارك پنجهٔ استرقاقندن قورتاره‌رق بزه اعاده ايليه‌جك ، استقلالمزی، وبالنتيجه استقلال اسلامه

قوروه‌جق يكانه قوت ، هيچ شبهه‌سز ، بو اخوت اسلاميه قوتيدر .

ضعف وعجزمزك بو مبتذل دقيقه‌لرنده امدادمزه يتيشه‌ن يكانه مددرس بو قوت خارق العاده‌در . وطنمزك ايچنده حقير ، خارجنده منفور قالدیغمز بو هنگامهٔ بحرانده بزم ایچون مدار استناد اوله‌جق بشقه بر قوت يوق . اولسه‌يدی طبيعی بو زمانده امدادمزه يتيشير ايدی‌ده اوندن ده استفاده ايدردك . بعض رفيقلرمزك صوك بر قدمهٔ مدنيت آته‌رق ، دينی بر طرفه براقه‌رق ، تماميله آوروپالیلاشمه‌يی ترويج ايتمه‌لری وبوندن سلامت ونجات اوميه‌لری نه غريب برشی!.. بزم علت سقوطمز دينمز ومدنيتمز اولسه‌يدی بويله بر انقلابه طرفدار اولمق كركدی . فقط ايشته دينمزك اساسلری وايشته بزم حالمزله ماضيمز ميانده!.. سوء اداره‌مز ، سوء اخلاقمز ، آيريلقلرمز، تنبللرمز، الحاصل مسلمانلغك بيوك عليهدارلری بزم يارجانمز بولنيورده بز بنه سلامتی دينمزی بوسبتون براقمقده، دولتمزی دينمزدن آييرمقده كوريورز. حالبكه بزی بودركهٔ ضعف وعجزه دوشورن، بزی عطالته، سفاهته ، سفالته سوق ايدن دينمز مش!.. بوقدر قوی بو ضلالته صاپان بر زمرهٔ متفكره ارشاد ايتدیكی ملتی آنجق بوكونكی مرحلهٔ هلاكه ايصال ايده‌بيلير .

اكر ملتك بو رفتار اضمحلالی طوردورماز واونی كری‌يه چويرمزسه‌ك زواللی ملت بو ضلالت مدهشه‌نك قربانی اوله‌جق. ملتی بو زمرهٔ متفكره‌نك تأثيرندن تخليص ايتمك ، اونی اسلاملشديرمق علمای امتك اك مهم واك مستعجل وظيفه‌سيدر . ملتك حياتی بو وظيفه‌نك حسن ايفاسنه مربوط اولديغی كبی دها مدهش خسرانلره دوشمسی بونك اهمالنه وابسته‌در . افكار عموميه‌مزك سفالت حاضره‌دن بونالان روح پريشانی بويله بر حركته منتظردر . چونكه افتراق حاضری ازاله ايده‌جك يكانه قوتك دينمزده مندمج بولنديغنه هركس معتقددر .

طبيعی ، بوقوتی كمال صلاحيتله حسن اداره ايده‌جك اولانلرده علمای اسلاميه ومطبوعات اسلاميه‌در .

واقعا مملكتمزده هركون يكی فرقه اسملری ، يكی فرقه فعاليتلری حقنده برچوق شيلر ايشديورز . فقط بو ولوله‌لر هيچ بر وقت ملتی قورتاره‌جق برماهيتده دكلدر . بونك ساخته‌لغنی بزدن فضله اوروپاليلر اكلامشلرده بوهای هويه رغماً غزته‌لرنده ملتمزك حسسز اولديغنی مصراً ادعا ايديورلر . بزدقاليرسه حقيقةً ملت بو فرقه ولوله‌لرينه قارشی حسسزدر. چونكه بو زمانده مملكتی فرقه‌نك قورتارامیه‌جغنه قانعدر . بو مملكتی بو ملت قورتاره‌بيلير وبو ملت آنجق مسلمانلق رايتی آلتنده طوپلانير. اخوت اسلاميه ، مملكتك داخلنده بتون قوای مليه‌يی بو غايه‌نك اطرافنده طوپلايه‌جغی كبی بتون اهل اسلامك مظاهرتنه نائل اولمه‌مزی وبو مظاهرتدن سلامت مليه نامنه اعظمی استفاده‌لر تأمين ايتمه‌مزی تسهيل ايده‌جكدر .

هندستان اهالی اسلاميه‌سنك كوستردیكی بو مهم مظاهرت بتون عالم اسلامك حقمزده پرورده ايتديكی حسياتی بزم بو وضعيت مهلكه‌دن قورتولمه‌مز ايچون ابراز ايده‌جكی همت وغيرتی تجلی ايتديره‌رك بزه پك بيوك بر درس انتباه ويريور وبو يولده چاليشمه‌مزك ايجاب ايتديكنی اخطار ايديور . مسلمان قرده‌شلرمزك بو اخطار ديندارانه‌لرينی وقايع حاضره‌ده تكرار ايدوب طوريپورکن آرتق وخامت حالی تقدير ايدرك بو يولده مجاهده ايتمه‌مز فرض عيندر . احتمال بعض موسوسلرمز بو زمانده لوای دين آلتنده ياپيله‌جق بر فعاليت مليه‌نك حقمزده خيرلی اولميه‌جغنی ، اجنبيلرك بزه اسناد تعصب ايله مقصدلرمزی عقيم براقه‌جقلرينی وبويله‌جه سلامت امت نامنه توسل ايده‌جكمز بو حركتك موجب ضرر اوله‌جغنی ايلرو سوررلر . فقط بويله بر اعتراض قطعياً طوغرو دكلدر . دينك قوت جامعه‌سندن استفاده ايتمك ايسته‌ين ساده بزدكلز كه. بوكون انكلتره كليساسی هرولايتده، هرشهرده ، هركويده هرخرستيانك دها مكمل بر انكلتره وجوده كتيرمك ايچون خرستيانلغك اساسلری داخلنده چاليشمه‌سنك لزومنی ادراك ايدرك ميدان فعاليته آتيليور . وملتك صنوف اجتماعيه‌سنی بالخاصه عمله وسرمايه‌داران آره‌سنده حاصل اولان اختلافاتی حل ايدرك وحدت مليه‌يی هرتهلكه‌دن مصون بر حالده محافظه ايتمك ايچون هردرلو تشبثده بولنيور ، عمله‌يی فقر وسفالتدن قورتارمق ، اونلرك حيثيتلرينی، صحتلرينی ، عائله‌لرينی صيانت ايتمك ايچون وافی اجرتلر آلمه‌لرينی قوای ماديه ومعنويه‌لرينك تأمين انكشافی ايچون استراحت زمانلرينك تزييدنی ، عمله‌نك ايش كوره‌میه‌جكی بر سنه واصل وياخود بر خسته‌لغه دوچار اولنجه حياتنك تأمين ايدلمسی لازم كلديكنی ، چوجقلرك استحصال ثروت ايچون قوللانيله‌رق تحصيل وتربيه‌دن محروم قالمه‌لرينی ، عمله‌دن منتخب بر هيئتك سرمايه‌داران ايله ساده اجرت مسائلنده دكل، صنايعه عائد هر مسئله حقنده مذاكره ايتمه‌سنی و آره‌ده بر اختلاف حاصل اولنجه صنايع پارلمانتوسی طرفندن

حل ایدلمه‌سنی ترویج ایدیور. الحاصل کلیسا، انکلتره‌نك بتون اختلالات وشورشلردن سالم باشامه‌سی ایچون؛ انکلیز وحدت ملیه‌سنی ترصین ایچون هر درلو تشبثده بولنیور. وبولنمسنده هیچ بر محذور اولمدیغی درکاردر. حال بویله ایکن بزده دینمزك اساسلرینه صاریله‌رق وحدت ملیه‌مزی تأمین وترصین ایچون چالیشمه‌مزك علیهمزده برطاقم اسناداتی طوغوره‌جغنی تخمین ایتمك عبثدر. بو کبی وهملر فلاکت ملیه‌یی تزیید ایتمکدن بشقه برشیئه یارامز. اوهام ایله اوبالانمقدنسه حیاتمزی بومدهش ورطه‌دن قورتارمق ایچون وحدت ملیه‌مزك ترصیننه مملکتمزده اخوت اسلامیه‌نك بتون قوتیله تظاهر ایده‌رك عجز حاضرمزك زوال بولمسنه چالیشه‌لم که بو وحدت سایه‌سنده وبو وحدتك عالم اسلامدن نائل اوله‌جغی مظاهرتله میدانه کله‌جك بنیان مرصوصك قوتی سایه‌سنده ملتك بو مصیبت کبرادن رهایاب اولمسنی تأمین ایده‌لم!...

عمر رضا

بزی قورتاره‌جق آنجق اسلامیتدر

اتحاد وترقی (انقلاب اجتماعی) مسئلهٔ مهمه‌سنی ترویج ایتمکه وبوایشه نفوذ حکومتی‌ده قاریشدیرمغه باشلاینجه مملکتده حقیقی وبوده بالخاصه ملتك یکانه واك مهم قوتنی تشکیل ایدن وحدت اعتقادینك دوچار ضعف اولمسنی انتاج ایلدی.

بو اعتبار ایله بز اون سنه‌در اوغراشدیغمز فلاکتلرك منشأنی بوتون بو یاکلش اجتهاد واو اجتهادك بوش بوتون سقیم تطبیقاتی تشکیل ایلدیکی قناعت قویه‌سنده‌یز. دیانت واعتقاد ملتمزك حقیقهٔ یکانه قوتی، یکانه استنادگاه معنویسی ایدی. بز بو قوتك قیمت واهمیتنی حقیله تقدیر ایده‌بیلسه‌یدك، اسلامیت افکارینك مشروطیتدن صوکره ضعفه دوچار اولمسی التزام دکل، بالعکس او افکارك، بوتون علویتیله، بوتون قدسیتیله وزمانك احتیاجاتنه کوره یرلشمسنی، قوتلاشمه‌سنی ترویج ایده ایدك هیچ شبهه یوقکه بوکون شاهدی بولندیغمز مصائب فجیعه‌نك هیچ برینه اوغرامازدق.

برکره دوشونه‌ملدك که اسلامیت، تمدن وترقی ایچون لازمکلن اساساتی ودساتیری، بوکون اك متمدن ملتلرك علم وفن محصولی عد ایتدکلری عوامل ترقیدن دها فضله، دها یوکسك وخصوصیله دها نافذ ومؤثر صورتده جامعدر. صوکره دینك بو بیوك قیمتی، بو دساتیر واحکامك برقوهٔ مؤیده‌یی حائز بولونمه‌سندن طولایی، اونلری کتلهٔ امته قبول ایتدیرمك، اونك فضائل رها بخشاسندن ناشی استفاده ایتدیرمك دها چوق قولای اوله‌سیدر. تورکلر، شو وطنك تأسسندنبری کوستردکلری خوارق جلادت وبسالتی؛ یالکز تورکه خاص اولان مزایای فطریه‌لری سایه‌سنده دکل؛ بالخاصه سالك اولدقلری دین مبینك فیوض معنویه‌سنه؛ تأثیرات وحدت فرماسنه مدیوندرلر. بو وطنمزی تأسیس ایدر ایتمز، بارقهٔ شمس کبی اطرافمزه انتشار ایده‌بیلدیسه‌ك پك آز زمان ایچنده مدنی: غیر مدنی، جسور وجرأتکار برچوق ملتلری قبضهٔ اداره‌مزه آلته آله‌بیلدیسه‌ك، بو خارقهٔ استیلا وانتشاری هپ اسلامیته مدیونز. بز اسلامیتله تأسس ایتدك. اونکله یوروك؛ بوکونده قوتیله بیلیرسه‌ك یالکز درت ال ایله اوکا صاریلمق سایه‌سنده‌درکه سلامت ونجاته نائل اوله‌بیله‌جکز.

«تصویر افکار»

زوالی مسلمانلر

متارکه‌دن بوآنه قدر کچن کونلر تدقیق ایدیله‌جك اولورسه، - داخلاً وخارجاً - مثبت بر ایش وسیاست کورولدیکنه دائر هیچ بر اثر قیدینه امکان یوقدر. بو بطائت وسیاستسزلکمزدن عناصر غیر مسلمه کرك ولایاتده، کرك پایتختده بحق استفاده ایتمکده اولدقلری کبی، حرب عمومی اثناسنده اجرا اولنان بالجمله فضایحك بار مسئولیتنی مسلمانلره تحمیل ایلك خصوصنده بویوك برجرأت کوسترمکده‌درلر. ارمنی وروم مطبوعاتی بو خصوصده هر کون یکی یکی پروپاغاندالرله مشغول اولیورلر. علاوه اوله‌رق بر چوق صنیعه‌لرك ایجادنده‌ده مهارت کوسترمکده قصور ایتمیورلر.

تقتیل وتهجیر ایشلرنده ذیمدخل اولانلرك بران اول تجزیه ایدلملری حکومتجه التزام ایدیلیور. بر چوق کیمسه‌لرده متهم اولملق اوزره تحت توقیفه آلنوب دیوان حرب مخصوص هیئتنجه محاکمه‌لرنده دوام ایدیلیور. فقط ایکنجی محاکه‌ده مدعیٔ شخص اولان ارمنی اووقاتلرندن برینك مدعی عمومی‌یه وهیئته قارشو پك باردانه برمعامله‌ده بولنمش اولمسنه باقیلیرسه، بو جنایاتدن هرشیدن وهرکسدن اول مدخلدار اولان ارمنیلر کندی قباحتلرینی، جنایتلرینی اونوتدیرمق ایستیورلر.

تهجیر و تقتیل وقوعاتنك علل واسبابی حقنده معلوم اولدیغی اوزره شیمدی‌یه‌قدر پك چوق روایتلر دوران ایتمش وله وعلیهده حکم وقوتجه معین درجه‌ده پك مهم ادعالر درمیان ایدلمشدر. وقوعاتك اسباب اصلیه‌سی تدقیق ایدیله‌جك اولورسه بونده اسلام عنصرینك، مملکتك وبناءً علیه حکومت سابقه‌نك مسئولیتی اولدیغنی ایلری سورنلر واردر. حتی بو بابده پك موثوق کورونن دلائل ووثائق دخی ابراز ایدیلیور.

بو وثائقه نظراً حکومت سابقه تهجیره انجق ضرورت حربیه‌دن طولایی وکوردیکی پك قطعی خیانت وقوعاتندن صوکره قرار ویرمشدر.

بو وقوعاتك شاهدی اولان حکومت سابقه، نهایت هم اوردونك کریلرینی محافظه، همده واننده جریان ایدن فاجعه‌لره مقابله بالمثل اولمق اوزره تهجیری اجرایه مجبور اولمشدر.

بوکا مقابل ارمنی عنصرینك بو تهجیره سببیت ویردیکنی کاملاً انکار ایدنلر و بو عنصرك تماميله معصوم اوله‌رق اورته‌ده هیچ بر سبب اولمدیغی حالده حکومت سابقه‌نك ظالم سیاستنه قربان کیتدیکنی ادعا ایدنلرده وار. بو ادعایی بالخاصه ارمنیلر وارمنیلرله برابر کندیلرینه

معین وظهیر اولانلر ایلری سوریبورلر ومع التأسف بونلره اشتراك ایدن بعض تورکلرده کورولیور.

محمود حیرت پاشانك تحت ریاستنده تشکل ایدن دیوان حرب مخصوص هیئت محترمه‌سنك ارمنی وقوعاتنده حقیقتك ظاهره اخراجی وبو تقتیل وتهجیر ایشلرنده‌کی عوامل ومؤثراتی لایقیله میدانه چیقاروب، بیطرفانه وعادلانه برصورتده هر ایکی طرف حقنده لازمکلن مقرراتی اتخاذ ایده‌جکنی امید ایتمك ایستیورز .

بو خصوصده دیوان حرب مخصوص هیئتی مدعی عمومیسنك بیطرفانه مطالعاتی پك شایان دقتدر. میر مومی الیه دعوانك تشریحی اثناسنده دیمشلردرکه :

« عصرلردن بری سلطنت عثمانیه‌نك حمایه‌سی آلتنده رفاه وسعادتله یشامقده اولان بعضی عناصر غیر مسلمه‌نك ظهورینه سببیت ویردیکی حادثاتك امور حکومتده‌کی خطیئاتدن زیاده تضییقات خارجیه‌دن متولد اولدیغنی تاریخ اثبات ایتمش بولنیور .

« بو صورتله مملکتده تحصل ایدن آمال متضاده‌دن طولایی ادارهٔ حکومتده اوفاق برغفلت پك وخیم نتایج ویریر . بوراده مساعدات دینیه ومذهبیه مالکیتله برابر مساوات حقوق ادعاسیده نظر جاریبور. روش احوالدن داخلده‌کی عدم ممنونیتك تأثیری خارجده عکس ایتدیره‌رك بیانجی الارك داخلده‌کی امن وحضوری سلب ایتدیکیده اکلاشیلیور . ایشته بوندن طولایی‌درکه ارمنیلرك حرکاتی‌ده اسلاملر آره‌سنده عدم ممنونیت حصوله کتیرمشدر . ادارهٔ مطلقهٔ سابقه‌ده بر شکل خاد آلان بو حال، مشروطیتك بردنبره ظهوری اوزرینه یا تیشه‌جق یرده برماهیت افتراقجویانه آلمشدر . افعال جرمیه‌یه عائد اولان اوراق دوسیه‌لریله مطالعه ایتدیکم اجنبی مطبوعاتندن آلدیغم قناعتلره کوره ارمنیلر فوق العاده تشکیلات مخصوصه ایله ولایات عثمانیه‌نك الك مهم وحدود اعتباریله الك تهلکه‌لی مناطقنده بعض حرکات وترتیبات مهمه‌ده بولونمشلردر . بونك اوزرینه حکومت ٣٣١ سنه‌سی مایسنده یا کلش بر دوشونجه ایله تهجیره توسل ایتمش وبونی قادینلره و چوجقلره قدر تشمیل ایتمشدر . ایشته بو تدبیرسزلك یوزندن بعض کونه بنیان منفعت شخصیه‌لرینك تأمینی مقصدیله قارشیسنده بولندیغمز وقایع وفجایعی حصوله کتیرمشلر وبوکا کوچوك ، بویوك بعض مأمورلرده اشتراك ایتمشدر. فقط شوراسنی‌ده عرض ایده‌یم که مأمورلرمزك ایچنده بوامری قبول ایتمیه‌رك وظیفه‌دن چکیلنلر، بالفعل فجایعه مانع اولانلرده موجوددر. »

اوت ولایات شرقیه ده ، خصوصیله روسلر چکیلدکه باشلادقدن صوکره ارمنیلر طرفندن اهالیٔ اسلامیه‌یه قارشو ایقاع ایدیلن فجایع وفضایح اعمال ، نوع وماهیتجه ، ارمنیلرك دوچار اولدقلری جنایتلردن ذره قدر کری قالمدیغی حالده بونلری قاله آلان بیله یوقدر. امید اولنوردی‌که ارمنی وقایعنه دائر یازیلان اوزون کتاب ، رساله وبیکلرجه مقاله‌لرك صوکنده هیچ اولمازسه برتك جمله ایله شو حقیقت افاده ایدلسون .

کرك ارمنی وروم مطبوعاتی ایله متفکرلری، کرك اوروپالیلر طرفندن وقایع اخیره حقنده یازیلان آثارده، مع التأسف ، مسلمانلرك‌ده اوغراد- دقلری فلاکت، قتل عام وتجاوز ایچون حرف واحد کورمدك؛ بالعکس هرفنالق ، بتون فجایع وجنایات زواللی مسلمانلره تحمیل اولنمقده‌در.

روسلر یالکز بو خصوصده عالیجنابانی، حقپرستلکی الدن براقمیه‌رق جنراللری ، ضابطلری طرفندن رأی العین مشاهده اولنان مظالم وجنایاتك ارمنیلر طرفندن نه قدر وحشیانه، خونخوارانه ، غدارانه — برصورتده مسلمانلره قارشو ایقاع ایدلدیکنی بیطرفانه وعادلانه بر حس انسانی ایله یازمقدن چکنمدیلر .

حقیقةً روسلر طرفندن قلمه آلنان رسمی وغیر رسمی راپورلر وسائر درلودرلو وثائق ایله ثابتدرکه ارمنیلر طرفندن‌ده اهالیٔ اسلامیه‌یه قارشو غیر انسانی تجاوزلرده بولونلمشدر . بناءً علیه بوکبی جرائم حقنده‌ده تحقیقات اجراسی رفاعلاری وجدان بین الملل حضورنده تجزیه اولنملیدر.

هیچ برطرفدن بو طرزده بر افاده‌یه تصادف ایتمدیکمز کبی ، بك چوقلری بر تورکك ، برحقیقت تاریخیه ماهیتنده اولان وقولایجه اثبات ایدیله بیلن بو فجایعدن بحث ایتمسنی بیله چوق کوریبورلر. هرشیدن زیاده نظر دقتمزی جلب ایدن تورك غزته‌سی دیه نشر اولنان صحیفه‌لرده‌ده ارمنی آووقاتلغنه راست کلیورز .

کرك مملکتمزده وکرکسه خارجده حقانیت و عدالت فکرینك عمومی ومطلق برصورتده یرلشمسنه سبب اوله‌بیله‌جك حالده برطرفك دیکر طرفدن صمیمیت بکلمسی وبوکا مقابل کندینك عینی ماهیتده‌کی جنایتلری اورت باص ایتمکه چالیشمسی ، کین ونفاقدن بشقه برشیئه حمل ایدیله‌من . حاصلی بزه قالیرسه هر ایکی طرفدن ارتکاب اولنان جرائم وجنایات صاحبلری ، افکار عمومیهٔ جهانی تأمین ایده‌جك صورتده جزالاندیرلملی ومسلمانلره قارشو یاپیلان حقسزلقلر جزاسز قالمامليدر. بعضیلرنجه ، ارمنیلر مسلمانلردن قات قات بو ایشلرده ذیمدخل بولنیورلر . چونکه بو فتنه‌یی مسلمانلردن اول ارمنیلر کندی سلاح وبومبالریله ، قومیته تشکیلاتلریله ، وطنمزه ، ملت ودولتمزه ایتمش اولدقلری اهانت واخانتلریله اویاندیرمشلر وبیله‌بیله قوای عسکریه‌مزی پامال ایتدیرمك ایستمشلردر . بزم مملکتمزده دکل ، بو حال اکر لوندره وپاریس کبی مدنیتك مهدی اولان یرلرده واقع اولسیدی عجبا انکلتره وفرانسه بو تشبثاته قارشو نه کبی معامله‌لرده بولنورلردی ؟ اوحالده عدالتك سیاناً تلقی وتطبیقی الزمدر .

کوکل ایزو ایدییورکه آوروپا وآمریقا افکار عمومیه‌سی بو مسائلی لایقیله حادثهٔ تدقیقدن کچیروب ، عدل ونصفته ابتنا ایده‌جك بر صورتده ایشی ظاهره بعد الاخراج معصوم اولان بیچاره و بیکس مسلمانلرك ناموس و حیثیتلرینی وقایه ایتمش اولسونلر .

فقط بو بابده پك بدبینز وبونده‌ده حقمز واردر . سببنی سرد ایده‌جك اولورسه‌ق بو حقمز تسلیم اولنور .

وقتیله روم ایلده بولغارلرك اسلاملره قارشو ایقاع ایتدکلری جنایات (قارنه‌جی) هیئت تحقیقیه‌سنك راپورلری نتیجه‌سنده تحقق ایلدیکی حالده ، جهان مدنیت مذکور جنایاتك فاعللرینك تجزیه‌سنی طلب ایتمك شویله طورسون ، بو خصوصده هیچ کیمسه‌نك نظر

دقتی جلب ایتمه‌مش واو جنایاته قارشو صمیمی بر پروتستو بیله یاپمامشدر. | ولیوب
بلغارلره قارشو مسلمانلراوقاجق بر شیده بولنمش اوله‌یدیلر، طبیعی اوزمان ینه تورکلرك، مسلمانلرك باربارلقلری اوزون اوزادی‌یه موضوع بحث ومناقشه اوله‌جقدی. ایشته بزوالی، بدبخت وحامیسز مسلمانلر دائماحقمزده بویولده مغصوب اولور وعالم نظرنده حیثیتمزده پامال اولور. او حالده بز بیچاره‌لر حقیقی امدادی اللهدن ایستملی‌یز.

جمعیت اقوام

بو هفته‌نك الك مهم، الك جهانشمول حادثهٔ سیاسیه‌سی پارسده‌کی صلح قونفرانسنك جمعیت اقوام حقنده‌کی پروژه‌سیدر. ائتلاف دول معظمه‌سی طرفندن قبول اولونان بو پروژه‌نك حاوی اولدیغی اساسلر حقوق دول احکامنه ومعاهداته رعایتی تأمین ایتمك صورتیله جهان صلح ومسالمتنك بقاسنی، تسلیحاتك تنقیصنی، مهمات اعمالاتنك قیوده تابع طوتولمسنی، جمعیته داخل اولان ملتلرك تمامیت ملکیه و استقلال سیاسیلرینك مصدق بولونمسنی استهداف ایلمکده‌در.

جمعیت اقوامدن زیاده براتفاق معظم ماهیتنی حائز اولان بو اتحادك بوکونکی ارکانی آمریقا، انکلتره، فرانسه، ایتالیا وژاپونیادولتلرندن عبارتدر. آتیاً انلرله برابرحربه اشتراك‌ایدن دیکر کوچوك دولتلرده بو اتحاده داخل اوله‌جقلردر.

بو اتحادی وجوده کتیرن رجال سیاسیه ایله منسوب اولدقلری مطبوعاتك مطالعات وظنیاتنه کوره، بر یوزنده ایلك دفعه اوله‌رق بویله جهانه حاکم بر قوت تأسس ایتمش اولیور. بو قوت سلح و مسالمت جهانی تأسیس و تقریر ایده‌جك، دولتلر آره‌سنده‌کی رقابت واحتراصلرك انفلاقنه میدان ویرمه‌یه‌جك، قطعات وملل جهانك وضعیت حاضره‌سنی الی ماشاءالله ادامه‌یی کافل اوله‌جقدر. بوغایه‌نك تأمینی ایچون ایجاب ایدن قوای مؤیده حقنده‌کی احکامده دوشونولمش، معاهده‌یه درج ایدیلمشدر.

دول عاقده‌نك اداره‌لری آلتنده بولونان مستملکات اهالیسنك وضعیت سابقه‌لرینی محافظه ایتمکله برابر سعادت و انکشافلری منسوب اولدقلری دولتلر طرفندن نظردقته آلنه‌جغی وبو ایشله دائمی صورتده اشتغال ایده‌جك مشترك بر اداره تأسیس اولنه‌جغی‌ده پروژه‌نك جمله محتویاتندندر.

شیمدیلك بو پروژه‌نك ترتیبندن مستبان اولدیغنه کوره حال حاضرده خصملرینه قارشو احراز غلبه وظفرایدن حکومت وملتلرك وضعیات سیاسیه، احوال اقتصادیه و تجاریه‌لرنده اهمیتلی بر تبدلات حاصل اولمیه‌جق، کندیلری تحدید تسلیحات امرینه تابع و منقاد بولنمیه‌جق، قوتلرینی محافظه ایتمکه حقلری اوله‌جقدر. صوکره‌دن بو جمعیته انتساب ایتملری تصویب اولنان اقوام وملل، عضویته مالك اولسه‌لر بیله جمعیت ایچنده حاکملك شرفنی اولجه انتساب ایدنلر قدر واسع بر صورتده حائز اوله‌میه‌جقلردر. حرب عمومیده اتفاق ایدن حکومتلرك بوجمعیتده‌ا کثری تشکیل ایتمك ایستدکلرینه نظراً ایلروده انتساب ایتمك ایسته‌ینلره قارشو دائما نکهبان وحاکم وضعیتده قاله‌جقلری بدیهیدر. حالبوکه ویلسونك اون درت ماده‌لك پرنسیپلرندن، بوتون اقوام جهان حریت و انکشافلرینی آرزو و امید ایدییورلردی. ظن اولنوردی که بوندن صکره بلاتفریق بر یوزنده بولنان بوتون اقوام حریت واستقلالرینه مالك اوله‌جقلر وحریص دولتلرك ربقهٔ اسارت وتحکمندن تخلیص کریبان ایده‌جکلردر. حالبوکه پروژه‌یه باقیلیرسه بو حرب نتیجه‌سنده حریت واستقلاله کسب استحقاق ایدن ملتلر بیله، کندی احتیاجلرینی کندیلری تطمین ایده‌جکه‌یه قدر اداره خصوصنده آوروپا دولتلرینك مظاهرتنه مظهر اوله‌جقلردر که بونك آچیقجه‌سی هنوز دها برمدت ایچون بوسبتون سربست قالیوب، امر اداره‌لرینی تدویره مقتدر اولنجه‌یه وبوخصوصده مکمل برامتحان ویروب اثبات اقتدار واهلیت ایلینجه‌یه قدر، اوروپا دولتلرینك وصایتلری آلتنده قالمغه مجبور عد ایدیله‌جکلردر.

جمعیت اقوام پروژه‌سنه وضع امضا ایدن مرخصلر، بر میلیار ایکی یوزمیلیون نفوس تمثیل ایدییورلرمش. فقط دونیاوبایتبدیلیورکه بو پروژه‌یه هنوز داخل اولمیان نفوسلرك مقداری، داخل اولانلره نسبتا دفعاته زیاده‌در.

بو پروژه‌یه نظراً هنوز چین، اسلاو، جرمان وسائر مسلمان صنفلر پروژه خارجنده قالمقده‌درلر. بر یوزنده‌کی کتله‌لرك بر قسمی بر طرفه چکیلوب واتفاق نتیجه‌سنده دیکر اقوام وکتله‌لره حاکمیت ایتمك ایستینجه، طبیعتیله اونه کیارلکده دیکر بر قسم تشکیل ایتملری بر ضرورت حالنی کسب ایتمزمی؟

بویله اولنجه رقابت ونفسانیت، دعوی وجدال قولایلقله یر یوزندن، خصوصیله اعماق قلوبدن قالقه‌میه‌جق وهر حالده – اسکیسی قدر اولمسه بیله – آز چوق احکامنی اجرا ایلیه‌جکدر.

حاصلی اویله ظن اولنورکه، حال حاضرده قولایلقله احضار اولنوب، ائتلافیون رجال ومطبوعاتنك تقریض وتصویبنه اقتران ایدن بو پروژه یالکز برطرفك منافعی نقطهٔ نظرندن ترتیب وتنظیم اولنمشدر. بزه قالیرسه امید ایتمك ایسترزکه بونجه تلفات، خسارات وضایعات مادیه ومعنویه‌دن صوکره، عظیم تجربه‌لر قازانان، پك آجی حقیقتلره تصادف ایدن دولتلرله آمریقا رئیس جمهوری، محترم مستر ویلسون بوایشی دها درین، عادلانه، بیطرفانه نظر تأمله آلوب عدل ونصفتك مقتضیاتنه کوره وایلروده جهانشمول وقابل التطبیق اولمق اوزره بر پروژه احضار ایدرك، جدی ومنطقی بر صورتده کائناتك مسالمت وسعادت ابدیه‌سنی احضار ایتمکله مستقبل تاریخ امك ایلك صحیفه‌لرنده نام‌لرینی حرمت وتبجیل ایله آکدیرمغه موفق اولمش اولسونلر.

بنه امید ایتمك ایستیورزکه بو پروژه آرتق فلاکت بشریه‌یه بوندن صوکره خاتمه چکوب، عددلری میلیونلره بالغ اولان انسانلری وعالم انسانیتی بومدید وجهانشمول سفالتدن تخلیصه مدار اولسون.

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر

اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی ، خارجی هر ایچون
سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی
(۱۳۰) غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروش ،
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز

اخطارات
ادرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه‌صره
نومروسنی محتوی بولنملی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلسی
رجا اولنور .

سبیل الرشاد

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۹۳ — ۲۷ جمادی الاول ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۲۷ شباط ۱۳۳۵ — جلد ۱٦

اسرار قرآن

ایکنجی مثال عبرت : دوه‌نك طرز خلقتنی نظر دقته آله‌لم . بو غریب الشکل حیوان ، چوللرده یاشامغه ، بادیه نشین اولانلرك احمال واثقالنی بر یردن بر یره نقل ایتمکه محکوم اولدیغی ایچون چوللرك احوالنه ، خواص طبیعیه‌سنه توافق ایده‌جك بر طرزده یارادلمشدر : یکدیکرندن خیلی اوزاق مسافه‌ده نیمان ایدن صولر ، کچدی وکذار ایده‌نك نادراً یشیلکه تصادف ایده‌بیلدیکی طوپراقلر ، حزمات شعاعیه‌سی اوزانمش بر قور پارچه‌سی حالنده کولش ، قیزدیغی وقت بساط نار حالنی آلان قوملر ...

ایشته دوه بتون بو مشکلات طبیعیه‌یه مقاومتی تسهیل ایده‌جك بر شکل وطرزده یارادلمشدر . جوفنده ییه‌جکنی ، ایچه‌جکنی ده‌پو ایتمکه مخصوص ایکی کیسه‌سی واردرکه حیوان اوزون یوللی سفرلرده آچ ، صوسز قالدیغی زمان آزار آزار صرف واستهلاك ایدره‌ك حیاتنی محافظه ایدر . صرتنك اوزرنده کنبد شکلنده طاشیدیغی بر مقدار شحم واردرکه جوفنده ادخار ایتمش اولدیغی ییه‌جك بولده توکنوب‌ده اکل ایده‌جك بر شی بولامادیغی زمان تدریجی صورتده اریه‌رك حیوانك حیاتی محافظه خصوصنده نبات مقامنه قائم اولور .

دوه اوطورورکن یوکله دیکه‌بیله‌جك بر هیئتده یارادلمش ، و بوندن طولایی بد قدرت اونك بیونی ایله باشنه قنطارك قولیله طونی اکدیرر بر شکل ویرمشدر . بناءً علیه صرتنه یوك یوکله‌دیلوب‌ده قالقمق ایستدیکی زمان حیوان بیونی اوزاتیر وبو حرکت نتیجه‌سنده آرقه‌طرنلرندن یوکك آغیرلغی کسب خفت ایتمش اولدیغندن حیوان آرد آیاقلریله قالقار ؛ اوك آیاقلریله قالقمق ایسته‌نجه‌ده بیونی براز قیرار ، بو سفر یوك آرقه‌یه یاصلانه‌رق اوك طرفلرنده‌کی ثقلت تخفف ایتمه‌سیله حیوان اوك ایاقلریله دیکیلوب قالقار .

بادیه‌ده دوه‌نك باشلیجه ییه‌جکی دیکندن عبارت اولدیغی ایچون هر آغیزده مناسب مقدار قوباره بیلمه‌سی ایچون اوست دوداغی ییریقدر .

طبانلرینك یومشاق ومدور اولمه‌سی ، کوکسنده‌کی مهره‌سی نه کبی مقصدلره استناد ایتدیکی میداندەدر .

بیلم هیئت مجموعه‌سیله بر آهنك غریب عرض ایدن بو اشکال فطرت یکان یکان تدقیق ایدیلیرسه ایچنده فائده ومقصددن خالی بر جهت بولمق امکانی وارمیدر ؟

نظرلریمزی برده عالم نباتاته عطف ایده‌رك بر نباتك بدایة" نصل نبت ایتدیکنی ، اونك جذرینی ، ساقنی ، اوراق وازهارینی ، اثمارینی نظرهٔ امعان وتدقیقدن کچیره‌لم . اونك نوع ووجودینی فنای مطلقدن نه صورتله صیانت ایتدیکنی ، مترکب اولدیغی اجزادن هر برینك خواصنی ، وظائفنی ، نه وقت یاپراق آچدیغنی ، یاپراقلر دالارك نه‌لرنده بیتدیکنی ، اونلر نصل چیچك سرنه‌لوب میوه حالنه کله‌دکجه تاب وطراوتلرینی غائب ایتمه‌دکلرینی ، نه‌دن بر زمانلر یشیل بر زمانلرده قیرمزی رنکلرله ماون اولدیغنی ، چیچك باش کوستردیکی زمان ، اطرافنده یاپراقلرك نه ضیانك ، هوانك ، فضاده‌کی رطوبتك نفوذینه مانع اوله‌جق درجه‌ده صیق ، نه‌ده شدت حرارت وبرودتك تأثیرات مهلکه‌سنه معروض قاله‌جق صورتده سیره‌ك اولمقسزین اخذ موقع ایتدکلرینی دوشونه‌لم ، اسرار خلقتك بیکده برینه بالغ اولمایان بو بدایع صنع مواجهه‌سنده انسانك آواز بلند ایله « ربنا ماخلقت هذا باطلاً سبحانك » حایقیره‌رق عجز و حیرت ایچنده قالمامه‌سی ممکنمیدر ؟

بتون بوشیلرك علت وجودی بر غایهٔ مقصوده‌یی ، بر احتیاج

طبیعی‌یی تأمیندن عبارت اولدیغی بر حقیقت باهره شکلنده تظاهر ایدنجه بیلمه‌یزکه مادیون ایله ملحدلر کائناتک، فوائد مقصودەلرینه بو درجه صیق بر صورتده ارتباطنه نه معنا ویره‌جکلر ؟

بر حس ویا جزء حس، بر جماد، جماده موجود بر عرض بر غایۀ مقصوده، بر فائدۀ مرتبه‌نك مظهر تجلیسی اولدیغنه کوره «کائنات، طبیعت کبی علم وتدبیر، تصویر وتقدیر مثللو خصائصدن نصیبی اولمیان بی شعور بر شیئك سوق وارادەسنه تبعاً وجود بولمشدر» طرزنده‌کی فکرلرینی مدافعه ایده‌جکلر ؟

خایر، حقیقت بو مرکزده اولەیدی منظومۀ کائنات نه بو ترتیبی آلیر، نه ده وجود بو اثر ابداع واحکام کوسترە بیلیردی .

خلاصه وجود صانعی تثبیت ایدن مواضع استدلالی تلخیص ایتمك ایسته‌نیلیرسه دینیله بیلیرکه، قادر، مرید، مختار، ناظم، مصور بر ذات اعلی‌نك وجودی اولماسه کائناتك مطرد بر طاقم غایه‌ارتباطی اولماز . طرز تکونلری بر حکمت بالغه‌یه استناد ایتمز ایدی . فقط مسئله بویله دکل، بز، کونی واونك طرز ابداعنی دوشونیور، وجودی اجزا واعراضی اعتباریله تشریح وتحلیل ایدییورز . نتیجه‌ده هیچ بر موجودك عبث، هیچ بر حکمك آثار ابداع واتقاندن خالی اوله‌رق کسوۀ هستی‌یه بورونمش اولدیغنی کوره میورز . «صنع الله الذی اتقن کل شیء»

بعض سفسطه پردازلر کائنات واجزاء کائناته مصالح حیاتیه‌لرینه مطابق بر شکل خلقت ویره‌ن «صرف واحتیاج» اولدیغنی ادعا ایدییورلر. اونلرك فکرلرنجه دوه‌نك وصف وایضاح ایتدیکمز طرزده یارادیلمه‌سی صحرالر، چوللردن متشکل بر اقلیمك وجود ویردیکی احتیاجاتی تأمینه قدرتیاب اولمه‌سی، انسانك اسرار بی‌نهایه‌یه جلوه‌کاه اولان بر شکل بدیعده وجود بولمه‌سی، کندینی عالم وجودده بالجمله حیوانات وجماداته حاکم بر موقعده بولندیران وظیفۀ خلقتنی بولیه‌جقیله ایفا ایده‌بیلمه‌سی ایچوندر .

بزه قالیرسه اونلرك بو طرز مدافعه‌لری لهلرنده دکل، علیهلرنده بر دلیل وحجت تشکیل ایدر . چونکه، کائناتك بو ترتیب ونظام بدیع اوزره خلقت پذیر اولمه‌سنده بر عامل مستقل اولدیغنی ظن ایتدکلری «احتیاج» اولسه اولسه تنوع کائنات ایچون بر علت وغایه تشکیل ایده‌بیلیر . انواع کائناتی تعیین ایدن، هر برینه نوعنه خاص شکل وصورت ویرن، اسبابنی تهیئه ایلیان ایسه او علیم وقدیر اولان مبدع ذوالجلالدن بشقه برشی دکلدر .

ایضاحات سالفه‌دن آکلاشیلیرکه «اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم» نظم کریمی وجود صانعك اك باهر بر دلیلی اولدیغی کبی خلق وتکوینلرینك اساسنه تعلق اعتباریله، مخاطبلرینی اك زیاده علاقه‌دار ایدن بر حجت قدرت و وحدانیتدر .

آیت کریمه عینی زمانده «رحم مادر دیشاده آتیور» بر بو تیوره نظریه‌سیله نشئت انسانیه‌یی حادثات کونیه‌نك جریان طبیعیسنه عطف ایدن دهریون ایله مادیونه قارشی‌ده ردی متضمندر .

فی الحقیقه، آیت کریمه بو مقوله کسه‌لری اول امرده نفسلرینك طرز نشئت وتکونی منصفانه بر نظرله تدقیق وتأمله سوق ایتدکدن صکره نظرلرینی شو حقیقته جلب ایدییورکه بابالری هر نه قدر واسطۀ موجودیتلری ایسه‌لرده کندیلرینه رحم مادرده شکل وصورت ویرن، ناچیز بر قطره‌دن اندامی تام بر انسان یاپه‌رق ساحۀ وجوده چیقاران اونلر دکلدر . نصل اوله بیلیرکه بر موجود حادث اولمقده، بناءً علیه عدمدن ایجاد ایده‌جك، مایۀ اصلیلری اولان نطفه‌یه کسوۀ وجود کیدیره‌جك سمع، بصر، قلب کبی جوارح ایله تجهیز ایده‌رك اوکا انسان شکل بدیعنی قازاندیره‌جق بر قدرت مطلقه‌یه احتیاج خصوصنده، اونلرده کندیلری کبی محتاجدرلر .

خالق ذوالجلالك وجودی بو یولده قطعی براهین ایله تعیین ایتدکدن صکره مخلوقلر ایچون اوکا عبادت وطاعت «طبیعیدرکه، بر وجیبۀ وجدانیه اولور . «وماخلقت الجن والانس الا لیعبدون ماارید منهم من رزق وماارید ان یطعمون ان الله هو الرزاق ذو القوة المتین»

شو جهتده مناقشه کلمتندن آزاده‌درکه انسانلرك خالقلرینه عبادتله مکلفیتلرینك فائده‌سی استغنای مطلق صاحبی اولان خالقه دکل، کندیلرینه‌در . چونکه بو تکلیفك غایه‌سی درغیدن دوغری‌یه بشرك شئون واحوالنی اصلاح، فطرتلرینی تهذیب، اونلری خیر وحسنانه آلیشدیره‌رق بو سایه‌ده معاش ومعادجه مظهر امنیت واستقامته مظهر ایتمکدن عبارتدر .

اوت، الهه عبادت، عابده اونك عظمت وجلالنی یاد وتخطر، قهر وسطوتندن احتراز ایچون بر وسیله اولور، ثواب ورحمتنه مظهر اولمق ایچون قلبنده بر شوق حصوله کتیریر . وبونك ایچوندرکه، شرائط کمالی جامع اولان عبادت انسانك سیئاته، اضرار غیره تمایل، تأمین منفعت یولنده ظلم وتعدی‌یی، محارم استباحه کبی حالات ردیئه‌دن اوزاقلاشمه‌سی ایچون اك قوتلی بر سائق تشکیل ایدر . آیات کریمه‌نك «لعلکم تتقون» قیدیله نهایت پذیر اولمه‌سی‌ده بو حقیقته تنبیه مقصدینه مبنیدر .

جناب حق بو قیدك علاوه‌سیله انسانلره دیمك ایستیورکه، خالقکز سزی عبادت وتوحیدی ایله مکلف طوتیورسه بونده‌کی مقصدی اونك عظمت وقدرت بالغه‌سنی دائمی صورتده یادیکزده طوتمق ایچون سزه بر وسیله احضار ایتمك وبو سایه‌ده بغی وتعدیدن، منکرات ومناهیدن اتقا واجتناب ایله دنیا وعقباده آسوده ومسعود بر حیاته مظهریتکزی تأمین ایلمکدن عبارتدر .

مترجمی: محمد شوکت　　　　عبدالعزیز چاویش

توحيده دائر

علم :

جناب بارى ايچون اثباتى واجب اولان صفتلردن برىده علم صفتيدر . زيرا علم ، تمييز اشيايه علتدر . بوصفتك قطعيت ثبوتيله كافهٔ امورك كليات وجزئياتنك نزد قدرتلرنده منكشف اولديغنك حقيقتى مراد ايديلير .

بوانكشاف كامله مصدر اولان ووجودده كمالى افهام ايدن خاصه اوصفت جليله‌در . بناءً عليه الله تعالى‌نك شان علويسنه لايق صورتده توصيفنى استلزام ايدن كمال صفتلرى كندى ايچون علم صفتنكده اثبات ايدلسنى واجب قيلار .

بداهةً ثابتدركه علم ، موجودات ممكنه‌ده برصفت كمالدر . ممكنات آره‌سنده عالم صفتنى حائز اولانلر ، اجناس سائره‌دن تمييز ايدرلر . اكر واجب تعالى ، عالم اولمسه ايدى ، موجودات ممكنه ميانده علمه مالك اولانك حاشا كنديسندن اكمل اولمسى لازم كليردى . بو ايسه محالدر . چونكه عالم امكانه علمى افاضه وهبه ايدن انجق الله تعالى حضرتلريدر . بويله علم وحكمتك منشاء اصليسندن، مصدر ذى كمالندن علم صفتنك فقداننه قائل اولمق عقلاً اصلا تجويز اولنه‌ماز .

واجب تعالانك علمى ، معلوم اولديغى اوزره لوازم وجودندندر. بناءً عليه صفت وجودى كافهٔ وجودانه متفوق وعالى اولديغى كبى صفت علمى‌ده سائرلرينك علومنه فائقدر . آنك ايچون اونك فوقنده بر عالمك تصورينه امكان يوقدر . بوحقيقتك آثار باهره‌سى الواح كائناتده دائما منجليدر .

اونك علمى هرشيئى محيطدر ، شوقدركه واجب الوجودك اكمل وجود اولديغنه دلالت ايتمك ايچون عقلك تصور ايده‌بيلديكى درجه‌ده برنسبت تام ايله علم شامل اثباتى ، وجود واجبه لازم اولان صفات كامله‌يه قارشى محالدر . چونكه ممكناتدن اولان اهل عقلك حيات وفناسيله وجود وعلم بارى حقنده كى توصيفلرى‌ده متماديا افادهٔ كمال ايدەمز .

واجب تعالانك علمى لوازم وجودندن اولديغنه كوره بونك ايچون ماسوادن هيچ برشيئه مفتقر دكلدر . كنديسى ازلى وابديدر . ممكنات آره‌سنده هرشى ايچون مشروط اولديغى وجهله اسباب وآلاته احتياجدن ، اجالهٔ افكاردن ، برحكمى جزم ايتمك ايچون اعمال نظردن بريدر . بناءً عليه اونك علمى ، عالم ممكناتده جارى علومه بالبداهه مخالف وعاليدر .

ممكنات آره‌سنده موجود اولان علوم دخى علم الهى آثارينه تشمبل اطلاع ايديله‌بيله‌جك برماهيت معقوله‌ده تأمين انكشاف ايدرسه موافق حكمت اولور ، عكس حالنده علم صاييله‌مز .

نظر بصيرتله كورولديكى اوزره كافهٔ ممكناتك برنظام بديع وترتيب نافع دائره‌سنده جانب الهيدن معين اولان احكام ووظائفى ايفا ايتملرى، يارادىلان هرشيئك بريوزنده برصورت متناسبه‌ده محافظهٔ انتظام ايتمسى، هرممكنك مرتبهٔ وجوده كلمسنه، وقت مقدره دكين دوام حيات وبقاسنه متعلق احتياجك قرين حصول اولمسى كبى آثار باهره، واجب الوجود ايچون علم صفتنك ادلهٔ ثبوتيه‌سى جمله‌سندندر .

ساحهٔ مكوناتده موجود ومشهود اولان بالجمله اجزانك بيوك وكوچوك ، فوق وزيرى وكواكب آره‌سنده‌كى روابط وحركات منتظمه ونسبت ثابته دائره‌سنده طرز دوام ودورانى ، هركوكبك محورنده مكلف ومسخر اولديغى وظيفه‌سنده ثبات كوستره‌رك بوندن انحراف ايده‌ماسى ، نظام كائناتك هيئت بديعه‌سيله آن معينه‌قدر بقاسنه كافل اولديغنى كوسترمكده وبوده خداى كريمك علم صفتنك كمالنه متعلق دلائلى تنوير وتوضيح ايتمكده‌در . اكر هركوكب معين اولدقلرى مدارلرندن شاشه‌جق اولور ايسه نظام عالم وبلكه جميع عوالم مختل اولوركه صانع حكيمك كمال علمنه وحكمت تدبيرينه دال اولان سائر آثار مبرهنه علم هيئتده مفصلاً بيان اولنمشدر .

موجب عبرتدركه انواع نباتات وحيواناتك نشو ونماسيله ساق وبدنلرجه محتاج اولدقلرى قوت وقوامك تأمين حصوله خادم اولان عضو وآلتلرى برترتيب مناسب ايله موضع لايقلرنده وضع وتركيب ايدلمش وابچارنده هربرى مزاج واحتياجنه ملايم اولان غداى موهوبنى تناوله وملايم اولميانلرى تركه براستعداد طبيعى ايله ميلان قوى‌يى حائز بولنمشدر .

ينه حيرت ويرن شيلردندركه ابوجهل قاربوزى تخمى ، قاوون قاربوز چكردكلرينك قونلديغى محل جوارنده دفن ايدلديكى يعنى هر ايكيسى عينى برده اكيله‌رك برنوع صودن سقى ايدلدكلرى ونمولرى عينى صويلك تأثيرينه تابع اولمق لازم كلديكى حالده ابوجهل قاربوزينك مص وتغذى ايتديكى مواد ، شديد صورتده سمناك برشكل ، قاوونك تغذى ايلديكى شيلر ايسه پك زياده طاتليلق پيدا ايتمكده وبونلردن هربرينك صور قابله‌سى تشكيل ايدن عضو وآلتلرينه قوهٔ فاطره‌نك ويرديكى خاصهٔ مخصوصه‌لرينى موهوب اولدقلرى طرزده استعمال ايلمكده‌در .

هربر قولك استعدادى نسبتنده كندى ايچون مقدر اولان قوتلرى جلب واستحصاله فعلى برتمايل كوسترمسى‌ده موهوبات خلقيه‌سى ايجابندندر . قدرت بشر وقواى ممكنه خارجنده اولان بوآثار وصنايع بديعه، البته جناب حكيم مطلقك علم ذى كمالنه برهان قاطعدر .

رب قدير ورحم مادرده جنينك نطفه ويا علقه حالنده بولنديغى وخلقتك زمان تكامل ونشأتى، نشأتندن صوكره‌ده كچيره‌جكى صفحاتك كليات وجزئياتنى علم حضورى ايله بيلير ، اونلرى صورت مستقيمه‌ده بقاسنه صالح وعامل قوتلرله يعنى ال ، اياق ، كوز ، برون ، قولاق،

حواس ظاهره و باطنه کبی حیات وجودهسینك قوام ودوامنه و بوکا عادی ایدن عارضهلردن وقایهسنه مدار اوله جق صورتده استعمال اولنه بیله جك برا ستمدادی حائز اسباب وآلات ایله تجهیز ایتمش ومعده، قلب، جکر، دالاق وبوکا مماثل سائر عضولر کبی شخصاً ونوعاً زمان معینلرینه قدر نمو وبقای وجود ایچون احتیاجدن مستغنی قالنهمیان قوای نافعه ایله بنیان ابدانی تنظیم وتحکیم ایلمشدر.

واجب تعالی، مخلوقاتك صنوف عالیه وسافلهسنده جاری احوال کونیهنك کلیسنیده جزئینیده بیلیر، حتی کلاب ایجکلرینك احوالنه وبیودکاری زمان کندیلرندن دوغهجق یاورولرك عدد وحاللرینده آشنا اولمغله هر بری، حفظ نوع وحیاتلرینه مدار اولهجق اعضا وجهازلرله مجهزدرلر، بونك کبی اقسام نباتات وحیواناتده وکافهٔ اشیای مبدعهده صایلمسی غیر قابل وحکمت الهیهیی شامل برچوق اسرار وعطایا موهوب ومنجلیدر. بو احکام وبدایع خلقتك اکثریسی نباتات وحیوانات کتابلرنده، تاریخ طبیعیده، منافع اعضا وطب فنلریله اوناره مشابه سائر کتابلرده تفصیل وانبا ایدلمشدر.

شوقدرکه بوکبی مؤثر فطرتك استنباط سرائری امرنده اعمال فکر وبذل جهد ایله بعض حقایق کشف ایدهبیلنلر حقیقتده اقصای مطالبه وارهمیوب مباحث خلقتك هنوز وصف ابتدائیسنده قالقدن کندیلرینی آلهماشلر وحکمت وعظمت ربانیهیه قارشی حیرت مطلقهیه مستغرق اولمشلردر. حقیقت بومصنوعات عجیبهنك فهم اسرارنده، حکم الهیهنك کشف دقایقنده عقولك تفاوت وعجزی حد انتهادهدر. اینته بووجه ایله جمیع مکوناتك مصدری، علمی هرشیئی شامل اولان واجب الوجوه اولدیغی شبههسزدر.

هرشیئی تکوین ومواهب مخصوصه ایله تزیین ایدن یته اودر. بناءٌ علیه نظام کائناتك منبعی، اجرام علویه وسفلیهنك کافهسنده آثاری کورلمن انتظام وقراءءك، وجود اکواندن صغیر وکبیر اولانلرك برصورت بدیعهده ظهور ودوام حیاتلرینه مخصوص وخادم اولان موهوب ومؤثر قوتلرینك واضعی، تصادفی تعبیر اولنان برخاصهٔ موهومه اولهبیلیرمی؟ اصلا! بوتلقی قاسد، بداههٔ مردوددر. بتون موجودات ممکنه وبونلرك خصائص مفطورهلری، اثر ابداع الهیدرکه قدرت وعظمت ربانیهیه قارشی اونلرده لاشی منزلهسندهدر.

مترجمی: حسین مظهر — شیخ محمد عبده

حقوق عائله و اصول محاکمات شرعیه

قرارنامهلری حقنده

۲۲

۷٤ نجی مادهده: « متعدد زوجهسی اولان کیمسه اونلر بیننده اجرای عدالت ومساواته مجبوردر.» دینیلمش. ولایحهده محبت قلبیهدن باشقه هر خصوصده تمامیله عدل ومساواته رعایتك مطلوب اولدیغی قضیهٔ مسلمه حالنده کوستریلمش، حتی زمانمزده متعسر بلکهده متعذر اولدیغندن بحث اولونمشدرکه بونك نهقدر خطا اولدیغی بالاده ذکر وبیان اولونمشدی.

تمامیله عدالت یالکز زوجهلر دکل، سائر ناس آرالرندهده مطلوب وهرکسك اوزرینه واجبدر. هیچ برینه ظلم ایتمهمك معناسنهدر. بعضلرینه فضله احسان وا کرام ایلمك مانع دکلدر. زوجهلرده بویلهدر. آرالرنده مساواته رعایتك وجوبی بیتوتت حقنده اولور. لیجهلرینی بین الحرائر او وجهله تقسیم ایلمکدن عبارتدر. یوقسه هر خصوص وکیفیتده مساوات ایله عمل ایتمك لازم دکلدر. مطلوب وواجب اولان هر برینك حال وشأننه کوره نفقه، کسوه وسکنالرینی تأمین ایلیوب هیچ برینك ایفای حقوقنده تقصیر ایتمهمکدر. یوقسه بیننك ارباب یسار وغنادن اولمسیله استحقاقنك قیمنجه فضله اولدیغندن دیکرینیده مستحق و مألوف اولدیغی صورت معیشتی دکیشدیروب آنك مرتبهسنه اصعاد ایتمك ایجاب ایتمز. کذلك اولکی حرمنك ذات اولاد اولدیغندن وسبق ایدن حقوق وخدماتندن طولایی آکا فضله احسانده بولونوب دیکرینده بومنالی روهدیرلهمز. هر برینك منفرد بولوندیغی صورتده استحقاقی نه ایسه متعدد اولدقلری زمانده دخی اونهقدردر. فضلهسی زوجك فضلنه و وجداننه راجع اولوب ارباب حکومت وحکامك مداخله ایدهبیله جکلری امورندن اولمدیغی مجمع علیهدر. قانونلرك سوء تفسیر محل قالمهجق نزاع و اختلافاته باعث اولمایهجق قدر آچیق یازلمسیده البته مطلوب اولدیغندن بویله برقانون یاپیلاجقسه بو مادهنكده تصحیح اولونهرق « متعدد زوجهلری اولان کیمسه حقلرنده اجرای عدالت ایتمك وحال حضرده کیجهلرینی آرالرنده مساوات اوزره تقسیم ایتمك لازمدر.» دینیلملیدر.

۲۳

۷٥ نجی مادهده: « تقرب وقوع بولمونجه بولماسون علی الاطلاق نکاح باطل ایله هنوز تقرب و قوع بولمیان نکاح فاسد اصلا حکم افاده ایتمز. بناءعلیه بینلرنده نفقه، مهر، نسب، عدت، حرمت مصاهره وتوارث کبی نکاح صحیح احکامی ثابت اولماز.» دینیلمش.

توارثك کبیسی وصیتك عدم نفاذی اولهجق. لکن کلام اساسندن بوزوق. چونکه نکاح باطل عنوانیله اطلاق صادر اولیوب صبی غیر ممیز ومجنون ونائم کبیلرك الفاظنده قالان، یاخود محل مشروعنده واقع اولمیان، یاخود اجماعاً محلنده بولونمیان، یاخود ابدا ابلقی اولهمیان، یاخود مشغول اولان برمحله ایقاع ایدیلان نکاح صورتلری، یاخود بوماهیتلردن برینی مراد ایدیلیوب بالعکس هر دورلوسی واك زیاده باطل تسمیهسنه احق اولانلری بونك مقابلی اولان فاسد معناسنه احتمال اولونمش وایجابلرندن یالکز ۵۸ نجی مادهده مذکور اولان ومحسب المالیه دیکرلرندن تفریقی ممکن اولمیوب آنجق بوراده ذکر اولنان حکمیله تفریق ایدیلن نکاح خارجده براقیلمشدرکه آرتیق شو نکاح باطلی لفظی او نکاحك علم مرتجلی اولهرق قبول ایلك، یاخود اصلا حکم افاده ایتمهین نکاح معناسنه قوللانمشدر، دیمك لازم کلیور. وحاصل

معنی: اصلا حکم افاده ایتمه‌ین نکاح اصلا حکم افاده ایتمز، دیمك اولیور.

مقصدیمز قوییبوده‌کی عبارانده مناقشه ایتمك، لفظك معناسی یوق، قانون بویله یازیلماز، دیمك دکل. حکم یاکلش. احکام شرعیه‌ده تصرف آسان اولور، فقه قولایدر، ظن ایدیلمش. موضوعات مسائل ماهیات شرعیه‌لریله بیلنمکسزین فاسد وباطل دیمك ممکندر، ذهابنده بولونمشلر. تساهل ایتمشلر. بوخطالر هپ اوتساهل وتهاوندن ایلری کلیور. مقصد بورالری ایضاح ایلمکدر.

محلنده بیان اولوندیغی اوزره تعمد حرامه مقرون اولمادقجه او نکاح فاسد قسمندندر. بالعکس دیکرینك بالاجماع حلیه‌سی، یاخود معتده‌سیله تزوج ایدن زانیدن نسب اولمایه‌جغی‌ده مجمع علیهدر. آنلره عدت دکل، حد لازم کلیر. بالاجماع ابدا کندیسنه حرام اولانلرله تزوج ایدنلرده علی الصحیح اتفاقاً بویله. بونلرده کوستریلدیکی اوزره یالکز حدك لزومنده اختلاف اولونمش. فعلی حدود ایله تکفیر اولونه‌جق سیئاتدن اشد اولمغله اولبابده روایت اولونان حدیث وصورت نکاحك وجودینه نظراً امام اعظم: «نیابه‌سی شدیداً تعزیر اولنور» دیمشلردر. آندن نسبك ثابت اوله‌بیلمه‌سی، عدت ومهر لازم کله‌جکنه دائر ائمه‌دن هیچ بر روایت یوقدر. حرام اولدیغی بیلدکلری حالده مسلمك مشرکه‌یی، مشرکك مسلمه‌یی وطلاق سنیده بینونت قطعیه بولندقجه السان مطلقه‌سنی وزوجه‌سنك قیز قرنداشنی تزوجله تقربك‌ده حکمی علی الصحیح ینه بویله‌در.

نسبك ثبوتی ومهر وعدتك لزومی بونلرك مادوننده محل شبهه، یاخود جای اختلاف واجتهاد اولان انکحهٔ فاسده‌ده اولور.

حرمت مصاهره‌یه کلنجه باب ثانینك شرحنده بیان اولوندیغی اوزره نکاحه متوقف اولمیوب شبهه‌یه مقرون اولسون، اولماسون برقادینه تقرب ایله، یاخود محلنك داخلنه نظر واشتهاء یاخود، فعل شنیع یاخود بدنی شهوتله مس ایله‌ده حاصل اوله‌جق احکام مبرهنهٔ شرعیه‌دندر. مادهٔ قانونیه بالوجوه خطایی مشتمل اولدیغی کبی بومثللو حادثاتك کمال تدقیق دوشونولورسه هیچ بر مصلحتی متضمن اولمدیغی‌ده آشکار اولور.

٢٤

٧٦نجی ماده‌ده: «نکاح فاسده‌ده تقرب وقوع بولمش ایسه اشبو تقرب اوزرینه یالکز مهر وعدت لازم ونسب وحرمت مصاهره ثابت اولور. فقط نفقه وتوارث کبی احکام ثابت اولماز.» دینلمش.

اکر شو نکاح فاسد تعبیریله کتب فقهیه‌ده اولدیغی کبی محلنده واقع اولوب شروطنی جامع اولمیان، یاخود محلنده اولیوب آنجق محلنده اولدیغی بیلنه‌مه‌ین، یاخود محل خلاف اولان، یاخود تأبیداً حرام اولمیان، یاخود آخرك ملك وعقیله مشغول بولونمیان محلده واقع اولان نکاح صورت وماهیتلرندن بریسی مراد ایدیلمش ایسه طوغرو اکری حکمی بیان ایدیلمش اوله‌جق. لکن اویله دکل. آنجق بو حکمده‌کی نکاح معناسنه قوللانلمش و ٥٢، ٥٣، ٥٤، ٥٥، ٥٦، ٥٧ نجی ماده‌لرده استعمال اولوندیغی معنانك تصورندن عبارت بولونمش اولدیغی حالده بوده آیری بر ماده اوله‌رق یازیلمشدر.

مواد مذکوره‌دن اقتضا ایدنلری تصحیح اولنور. وبا خصوص ٥٤نجی ماده‌نك مشتملاتندن اولوب ١٣نجی ماده‌ده مذکور اولان نکاحلرك باطل قسمندن اولدیغی اعتراف ایدیلیرده تعبیر مذکورله اشارت اولونان ماهیتلرك بریسی مراد اولونه‌رق آنك عنوانی اولورسه بوده حکم افاده ایدر برجمله حالنه کلیر. واخذ شایان اولسون، اولماسون، اقوال فقهادن برینه استناد ایتدیریلمش اولور. هله یالکز شرطی بولونمیان، یاخود محلنده اولمدیغی موضع خفا ویا محل خلاف اولان نکاح معناسنه قبول ایدیلیرسه اصابت‌ده تحقق ایدر. لکن حکم جهتی‌ده تصحیحه محتاج. چونکه حرمت مصاهره‌نك ثبوتی نکاحه متوقف اولمدیغندن بوراده ذکری فضله اولدیغی کبی نکاح فاسد ایله تقرب قادین طرفندن اکراهله وقوع بولمش‌سه مهر لازم کلمه‌یه‌جکدر.

صدرالدین

ینه تستر مسئله‌سی

— احمد جواد بك افندی‌یه —

تسترك بزده مقتضای دینی‌یه یوقسه ایجاب اخلاقی اولدیغنه وزمرهٔ مخدراتدن چیقوب تستر وجیبه‌سنی هیچه صایان خانملره حکومتك مداخله حقی اولوب اولمدیغنه دائر نجم‌الدین صادق بك ایله آره‌مزده آچیلان مناقشه‌یه ذات عالیلری‌ده لطفاً قاریشدیکز، ومسئله‌یی یکی بر صفحه‌دن تدقیقه قویولدیکز. بومبحثه صرف‌ده قاریشدیغکز مسئله‌یه حقیقهً مهم نظریله باقدیغکزه دلالت ایتدیکی ایچون بنده‌کز کندی حسابمه متشکرم.

ذات عالیلری مسئله‌نك دورت صفحه‌لی اولدیغنی آکلاتیور وهر بری ایچون بر سؤال ایراد ایدییورسکز. اول باول بو سؤاللرکزه مختصراً جواب ویره‌یم:

«١ — تستر نسوان برمسئلهٔ دینیه‌ می، اخلاقیه‌ می؟»

تستر نسوان بزه کوره هم دینی، هم اخلاقیدر. واخلاقی اولمسی دینی اولماسندن نشأت ایدر.

«٢ — تستر نسوان دینی ماهیتده اولونجه افعال مکلفیندن هانکیسنه توافق ایدر؟»

تستر واحتجاب نسوان بوتون مسلمینك اتفاقیله فرضدر. چونکه قرآن کریمده منصوص علیهدر. سنت رسول ایله عصر اصحابدن بری عمل امتده هپ اونی تأیید ایتمشدر. نص کتاب دفعات ایله مطبوعاتده موضوع بحث ایدلدیکی حالده تستر علیهدارانی، خلقی وبا خصوص خانملری اغفال ایچون «قرآنده بویله برشی یوقدر. اسکیدن قالمه بر عادتی خواجه‌لر عالمه دینی دیه یوتدیریورلر.» پروپاغانداسندن خالی قالمادیلر. بوکبی نشریات او قدر مؤثر بر درجه‌یی بولمش که بوقدر واسع معلومات ایله برابر ذات عالیلرینی بیله بوکا آلدانمش کبی کوریبورم.

« ۳ — فرائض وواجباتی مظهر رعایت اتمك ایچون حکومت نه درجه‌یه قدر مداخله ایده‌بیلیر ؟ »

شرع اسلامیده هر مسلمان کندی حالنجه امر بالمعروف ونهی عن المنکر ایله مأموردر . « سزدن هر کیم بر امر منکر کورورسه الیله (یعنی مداخلهٔ فعلیه ایله) ؛ الندن کلمزسه دیلی ایله (یعنی سوز ایله) اوکاده قادر دکلسه قلبی ایله (یعنی اونی چیرکین وغیر لایق عداید وب آندن نفرت ، رفع وازاله‌سنی تمنی ایله) تغییر ایتسون . بو اوچنجیسی ایمانك اك ضعیفیدر . » مآلنده‌کی حدیث شریف هیچ بر مسلمانه بو مهم وظیفه‌دن قاچنمغه مجال براقامشدر . عاجزلر امر منکره قارشی قلبلرنده‌کی بغض ونفرتی هیچ دکلسه سیمالرنده ظاهر اولاجق ضروری بر اشمئزازدن اولسون خالی قالمیه‌جق ، سوزی مؤثر اولانلر سوزلرینی اسیرکه‌میه‌جکلر ، بالفعل مداخله‌یه قادر اولان قویلر ایسه آنی بالفعل رفع وازاله ایده‌جکلر دیمکدر . حکومت ایسه قویلرده غالب بر قوت اولدیغی ایچون تغییر منکر ایله مأمور اولدیغنه شبهه یوقدر . داغاً شرع الهیده نصب امامك امته فرض اولماسی تابعیت ومتبوعیت ، حاکمیت و محکومیت احداثی دکل ، شعائر دین ایله حدود الهیه‌یی اقامه و بدع سیئه ایله منکراتی ازاله‌در . اهل اسلامجه متبوعده ، حاکمده شرع الهی احکامیدر . امام مسلمینك دیکر مسلمیندن حقوقجه فرقی یوقدر . یالکز حق تعالانك اوامرینی انفاذ ایچون مطاع اولمق حقی واردر . امامت ایله تشکیلات حکومت هپ بو مقاصد شرعیه‌یی دها بیوك بر قوت ایله تحقیقه معطوفدر . عدم تسترده منکراتدن اولدیغی ایچون آنی هر نه صورتله اولورسه اولسون ازاله اتمك حکومتك وظیفه‌سیدر . بو خصوصده مسامحه واهمالی جائز کورن حکومت وظیفهٔ شرعیه‌سنی بیلمیور دیمکدر .

« ٤ — بو مداخله هر زمان وهر یرده عینی شکلده‌می واقع اولور ؟ » مقصد منکری تغییر وازاله اولدیغنه کوره شکل تغییر وازاله‌یی تعیینده فائده یوقدر . اوراسی حکومتك سیاستنه ، درایتنه ، دوربینلکنه ، کار آشنالغنه قالیر . اکر نصیحت آمیز قورو بر بیاننامه ایله موفق اولابیله‌جکنی عقلی کسرسه او قدرله اکتفا ایدر . تهدید لازم ایسه تهدیده قدر ایلری کیدر . ایقاع تهدیده احتیاج وارسه اونی‌ده یاپار . حتی تستر علیهنده‌کی قونفرانسلرله مطبوعاتده‌کی نشریاتك شیوع منکره باعث اولدیغنی کورورسه اونی‌ده منع اتمك وظیفه‌سیدر .

بو دورت سؤالی صوروب مسئله‌نك دینجه‌ده ، اخلاقجه‌ده حائز اهمیت اولدیغنی سویلدکدن صوکره :

« تستر نسوان بزده بر عرفدر . بو عرف نص ایله مؤیددر . فقط نصده تحدید ایدیلن عرف تقریباً اون اوچ بچق عصر اقدم مدینه‌ده جاری اولان بر عرف ایدی . بوکون ، جهانك کافهٔ اقطار واقالیمنه یاییلمش بولنان دین اسلام سالکلرینك طبق عصر سعادتده ، مدینه نسوانك طرز تسترینه رعایته مجبور اولدیغنی کیم ادعا ایده‌بیلیر ؟ کیم ادعا ایده‌بیلورکه نصده مستعمل اصطلاحاتك معناسی مفسرینجه‌ده تعیین اولونامامشدر ؟ جلابیب نه‌در ؟ خمر (خمار اولسه کرکدر) نه‌در ؟ بونلری کیم بیلیور ؟ ..... الخ »

دیبورسکز که مقصدکز ، آکلادیغمه کوره ، تستر حکمی اساس دینده موجود دکل ایکن نص کتاب ذاتاً بین العرب ثابت ومستقر اولان بر عرفی تأکید ایتدیکی وهر قومك هر عصرده‌کی لباسی تبدل ایتدیکی ایچون عرف تبدل ایدنجه حکم شرعیده تبدل اتمك لازم کله‌جکنی افهام اوله‌جق ؟ ایشته ذات عالیلری بو نقطه‌ده بر قاچ جهتدن یاکلیورسکز .

اولا : قبل الاسلام وحتی مدینهٔ منوره‌ده آیت حجاب نازل اولونجه‌یه قدر بین العرب احتجاب وتستر یعنی قادینلرك وجه شرعی اوزره او . تونمه‌سی مرعی اولمادیغی کبی حرم سلاملق ده یوق ایدی . بو دعوانك اك کدرومه دلیلی ام المؤمنین عایشهٔ صدیقه‌نك مشهور سوزیدر . انصار کرامك قوت ایمانی واحکام شرعیه‌یه شدت تمسکلرینی ثنا وادیسنده : « الله انصاره رحمتی قرین ایتسون . آیت حجاب نازل اولدقدن صوکره قادینلری تپه‌دن طرناغه قدر هیچ بر یرلری کورونمیه‌جك صورتده اورتوندیلر » بویوریور . دیمك که حجاب وتسترك مؤسسی شریعتدر .

ثانیاً : عادی دیدیککز کبی شرع شریف عرف موجودی تقریر ایتمش اولسون . او عرف دیمك که رضای باری‌یه موافق بر عرف ایمش . خلافی ده رضاء الهیه مخالف ایمش . بویله اولونجه بالآخره رضای حقه منافی اولارق تقرر ایدن بر شی ناصل بر حکم شرعی اولابیلیر ؟ اوقودیغنی آکلامیان ، ارباب نفوذه یارانمق ایچون کتاب الهی تحریف وتبدیله جرأت ایده‌جك قدر ایمانی یوقفه اولان بعض علما نما سلاقلرینك مجله‌ده بولدقلری بر مثال ایله احتجاج ایدرك شرع الهی‌یی زیروزبر اتمك اهل اسلامك هر حالده قبول ایده‌جکی شیلردن دکلدر .

مجله‌نك بیانته کوره حق خیار ساقط اولمق ایچون آلنه‌جق بر اوك یالکز بر اوطه‌سنی کورمك کافی ایکن بالآخره بوتون اوطه‌لرینی کورمش اولمق لازم اولدیغنه فتوی ویرلش دینیلیورکه بوندن عرفك تبدلی ایله حکم شرعینك تبدلی معناسی مطلق اولارق استخراج ایدیلیور . حالبوکه عرفك تبدلندن نشأت ایدن بو اختلاف حقیقتده حکم شرعینك تبدلنه دلالت ایدر هیچ بر شیئی محتوی دکلدر . بوندن ، یالکز وقتیله هر هانکی بر اوك بوتون اوطه‌لری بر طرزده انشا ایدیلدیکی حالده ، صوکره‌دن ذوق معماری دکیشمش اولدیغی واوطه‌لر مختلف جایده ومختلف شکل وصورتده یاپلمغه باشلادیغی واسکیدن بر اوطه‌یی کورمك بوتون اوطه‌لری کورمکه معادل ایکن صوکره‌لری اویله اولمادیغی آکلاشیلیور . تبدل ایدن شی ایشته بودر . یوقسه اوی المادن اول کورمش اولان کیمسه‌نك سقوط خیاری حقنده‌کی حکم شرعیده هیچ بر تبدل یوقدر . انصاف ایدهلم ، فقهانك بر حکم اجتهادیسندن عبارت اولمق اوزره مجله‌یه درج ایدیلن بویله مثاله یاپیشوب و بوکبی احکام جزئیه ایچون وضع ایدیلن « ازمانك تبدلیله احکامك تبدلی انکار اولونه‌ماز » قاعدهٔ فقهیه‌سنی بوکون خوشه کیتمین بوتون احکام شرعیه‌یه تشمیل اتمك وبویله‌جه شرعی الهی‌یی تا اساسندن ابطال اتمك هانکی مسلمانك حوصله‌سنده جای قبول بولابیلیر ؟ هر حالده شرعك کرك تأسیس وکرك تقریر ایتدیکی عرفلرك کافه‌سی لازم الاتباع اولوب خلافندن حذر اتمك ایجاب ایدر . حتی دها ایلریسنه کیده‌رك دیرم که

شرعك طانيمادیغی هر فلرزم ایچون عرف دکلدر. وعرفك لسان شریعتده بر معناسی ده «معروف» یعنی حقك رضاسنه مقارن اولان افعال وعبادات اولدیغنه کوره شرعی اولمایان عرفلر هپ منکردر. منکر ایسه هیچ بر زمان شایان اتباع دکلدر.

ثالثاً: عصر سعادتده‌کی عرف تسترك نه شکلده اولدیغنی بز ناصل بیلیرز؟ دیبور وبونك مفسرنجه (فقهاجه دیمش اولسه‌یدیکز دها موافق اولوردی) ناصل معلوم اولامایدیغنی استشکال ایدیورسکز که سزدن اصل اشکالك وجودینی بن استشکال ایدیورم. عصر رسول ایله عصر اصحاب وتابعین او قدر دیندارانه بر دقت ایله قید وضبط اولونمشدرکه تاریخك هیچ بر دوری، حتی بوکونکی صفحاتی حقنده بوقدر مفصل وصحیح معلومات ایدینمك ممکن دکلدر. چونکه، حق جل‌سنی رحمتیله شاد ایتسون، اونلر دینی مدار سعادت دارین بیلمشلر وزمانه خلقنك لزومسز تفرعاتدن عد ایتدکلری شیلری دینك بقا واستقرارینه خدمت ایدر قناعتیله بویوك بر اهتمام ایله اوکرنمکه چالیشمشلر وشیمدی بیله صاراق ایدنلره اوعصرلرك احوالی اوعصرلرده یاشامش کبی معلومات ایدینمك امکانی تمهید ایتمشلردر. آرتق باشدن اعتباراً قامتك بلدن آشاغیسنه طوغری بدنی دیکر البسه‌نك اوزرندن اورتن جلباب ایله بوکون باش اورتوسی دیدیکمز شیئك بوبوجکی دیمك اولان «خمار»ی بوقدر صاقلی آدملر بیله‌سونلر، بو ناصل تصور ایدیلیر؟ باخصوص بو جلباب ایله خمار، دینی بزه نقل ایدن اصحاب ایله تابعین وتبع تابعینك کسوهٔ قومیه‌لرندن اولدیغی حالده بونلك نه اولدیغندن ناصل شبهه ایده‌بیلیرلردی؟ بز بیله بوکون بو علما ایله اهل لغتك برکذار فضل وکمالی اولان آثاردن بونلرك نه اولدیغی پك اعلا بیلیورز.

اوت زمان ومکانه کوره کسوه‌لر تبدل ایتمشدر. فقط نه بأس وار؟ قادینلر هانکی کسوه‌یه کیررلرسه کیرسونلر دائما علی العاده کیدکلری البسه‌نك اوستندن محاسن بدنیه‌لرینی یوقاریدن آشاغی‌یه قدر ستر ایده‌جك بول بر اورتو اورتونمکه شرعاً مکلفدرلر یابانجیلره قارشی تزین ایتملری، زینت بدنیه‌لرینی اظهار ایتملری، کوزل قوقولر سورونه‌لری، آلتنی سزدیره‌جك قدر اینجه لباسلرله سوقاغه چیقه‌لری حرامدر. بوحکمه رعایت شرطیله هوادلی ایستدیککز قدر تبدیل ایدیکز. فقط حکم شرعی‌یی تبدیله، عرف جدید عرف قدیمی یعنی شرع منزلی تبدیل ایتمه‌لیدر دیمکه حقکز یوقدر. ایستر قرق، ایستر یوزقرق سنه‌دن بری استانبولده بوتعریفه مغایر اولارق تقرر ایتمش کسوه‌لرله احتجاجکزده مسموع اولامیه‌جغی کبی بعض بلاد اسلامیه‌ده سائقهٔ جهل ایله اختیار ایدیلن ناسزا کسوه‌لرده اعتبار ایدلمز. چونکه باطل مقیس علیه اولاماز.

شیمدی صرف دین نقطهٔ نظرندن دوشوندیککز شیلر حقنده یازدیغکز خلاصه‌یی انتقاد ایده‌یم:

«تستر نسوانی برامر عرفیدر. نص ایله‌ده تأیید اولونمشدر.»

دیبورسکز. خایر، بر امر دینیدر. عرفی ده اولسه حقنده نص وارد اولدقدن صوکره ینه دینی اولمش اولور.

«فقط نص ایله تعیین اولنان عرف تستره حرفیاً رعایت مجبوری دکلدر.»

دیبورسکز. خایر، امر الهی واجب الرعایه‌در. امر الهی‌یه هیچ قولاق آصمایان، یاخود اکسیك اجرا ایدن هر حالده شرعاً آثمدر. فعل ونیتنه کوره درجه درجه عقوبتلره مستحقدر.

«بوخصوصده دوامل برحد معروف وضع ایتمکده مخالدر.»

دیبورسکز. ینه خایر، دیرم. تعیینی محال کوردیککز حد معروف یوقاریده بیان ایتدیکم کبی معلومدر، معیندر. خطابات شرعیه معناسی آکلاشلماسون دیه امته تبلیغ ایدلمز. کتاب الله بر بلاغ مبیندر. یعنی پك آچیق بر تبلیغ الهیدر.

«تستر عرفی تعیین وتحدید ایدن پولیس نظاماتی دکل، مملکتك افکار عمومیه‌سیدر.»

دیبورسکز. یاکلشکز وار. تستری تحدید ایدن نه قوانین ونظامات، نه افکار عمومیه‌در. نص شارعدر. شرع الهی افکار ناسه خدمتکار اولمق اوزره دکل، تربیه واصلاح ایتمك، کوتو عرف وعادتلری ییقمق اوزره ورود ایتمشدر.

«وبومسئله‌ده رجالك دکل، نسوانك فکری معتبردر.»

دیبورسکز. بوده یاکلش. شرع شریفه انقیاد پرنسیپی قبول ایدیلدکدن صوکره بو مسئله‌یه قرار ویرمك صلاحیتی نه رجالك، نه نسوانکدر. رجال ونسوانك تهذیب خوسنی کافل اولان حکم منزل الهیکدر.

سوزی تطویلدن احترازاً بوراده کسیورم. واقعا مقاله‌کزك یاریسنی موضوع بحث ایتدم. او بر یاریسی حقنده‌ده سویلیه‌بیله‌جك سوزلرم واردر. فقط بورایه قدر سویله‌دکلرمدن سطور پسمانده حقنده‌کی فکرمی‌ده آکلامش اوله‌جقسکز. بودیدکلرم سزجه مسلم اولورسه صوکره‌کی سوزلرکزدن طبیعتیله رجوع ایتمش اولاجقسکز. یوق، مسلمکز دکلسه، دها زیاده موجب کلال اولمامق ایچون همان تقدیم احترامانه مسارعتی اولی کورورم.

احمد نعیم

دوئه‌للو شرع شریفه موافق اولابیلیرمی؟

دوئه‌للو دیه ایکی کمسه‌نك بری برینی اولدورمك ویا یاره‌لمق مقصدیله بالالتزام وشاهدلر حضورنده دوکوشمه‌لری دیمکدر. بزم عالم اسلامده بونك امثالی اولمدیغندن تماماً بو معنایه دلالت ایدر عربجه بر اسمده یوقدر. واقعا عربجه‌ده مبارزه ویا براز دینیله‌ن بر دوکوش وارسه‌ده بوده دوئه‌للونك تام مقابلی دکلدر. بناءعلیه بز بونی فرنکستاندن آرامزه کیرمکه چالیشان وحمدالله شمدی‌یه قدر کیرممش اولان وخیم بر علت دیه تلقی ایده‌رز. انجق بو آرالق دوئه‌للونك شرع شریفه موافق اولوب اولامایه‌جغی حقنده بعض یومی جریده‌لرده سوزلر جریان ایتمش اولدیغندن بوکون اوکا دائر اولان مطالعه‌مزی بیان ایده‌جکز. بونك ایچون اولا دوئه‌للونك جاری اولدیغی مملکت اخلاقیونلرینك مطالعه‌لرینی ذکر ایده‌لم: مشاهیر اخلاقیوندن هانری ماریون دیبورکه:

«دوئه‌لوده قتلی معذور کوسترمك ایستیه‌نلر واردر. فقط بونی معذور کوستره‌جك هیچ بر حال یوقدر. دوئه‌للو ایکی کشینك اولجه قاعده‌یه توفیقاً موافقتلری اوزرینه یکدیکریله محاربه ایتمسیدر. واقعا دوئه‌للو ایده‌رك انسان اولدورمکله پوصو قوره‌رق اولدورمك آراسنده فرق واردر. فقط بوفرق خیالی بر صورتده اعظام ایدلمه‌ملیدر. وهرنه اولورسه اولسون دوئه‌للو بر قتلدر، نه قاعده‌لر،

نه‌ده الدیغی شکللر اونك طبیعتنی دكیشدیره‌من . دیكر طرفدن « دوئللو مقتدر اولامدیغی قتله تابع شرطلی بر انتحاردر » اوجهتله بونده خطا مضاعفدر . بوندن بشقه تجاوزه اوغرادیغندن طولایی دوئللویه طالب اولانك كندی كندینه وظیفهٔ عدلیه‌یی یاپمغه قالقشماسی ده واردركه بوده آیریجه مردوددر . بوده دوئللویی استلزام ایدن حقارتلر، حقسز معامله‌لر بر انسانك ئولمه‌سنی ویا ئولدوروله‌سنی موجب اولاجق احوالدنمیدر ؟ بو حقارتلر ، حقسزلقلر اكثریا مبهم ، ماهیتسز شیلردر . ناموس قان ایستر » دینديكی چوقدر . عجبا بو هانكی ناموسدر ؟ اكر افكار عمومیه‌دن دوشملك ایسه بونك اهمیتی یوك اولمقله برابر اكر حقه مقارن دكل ایسه اصل ناموسك اوكا اهمیت ویرمه‌مك، كندی وجدانی دیكله‌مك اولدیغنی اولجه كورمش ایدك . علم اخلاقجه ناموس هیچ بر فكری نظر اعتباره المقسزین وظیفه‌یی یاپمقدر . اوحالده كلمه‌نك تام معناسیله ناموسی صاغلام صاقلامق انجق بكا عائددر، هیچ كمسه اونی بندن نه رفع، نه تنقیص، نه‌ده تزیید ایده‌من . یالكز بن كندی خطالرمله اونی تنقیص ، یاخود لیاقتلرمله تزیید ایده‌بیلیرم . اكر بن وظیفه‌لرمده قصور ایده‌رسه‌م دوئللو بنم خطامی تعمیر ایده‌من ؛ ضایع اولمش ناموسمی بكا اعاده ایتمكدن اوزاق اولدیغی كبی یاپمش اولدیغم فناغه بر حقسزلق دها علاوه ایتمش اولورم . هرحالده بر تعرض و تحقیر وقوعنده عدالت حكومته مراجعت لازمكلیر . هر مدنی مملكتده عدالت منتظمه موجوددر . ناموسلی آدم هیچ بر كمسه‌یی رنجیده واضرار ایتمز »

صكره ینه فرانسز علم اخلاق مؤلفلرندن ژول پاوده شویله دیبور : « دوئللو ، یعنی كویا غایت آغیر بر تحقیره دوچار اولمش بولونمق ، یاخود بر همشیره ویا قادینك ناموسنك انتقامنی آلمق ایچون اولمك نه مناسبتسز شیدر ! بو وحشیلكدن قالمه بر كورنكدر . حقیقتده دوئللو بر جنایتدر . بشقه‌سنك حیاتنه واجب اولان حرمتی هتك ایدر . چونكه دوئللوبابان قاتل اولا بیلیر . ئولومله نتیجه‌لنمه‌ن بر دوئللوده وجدان عمومی بر نفرت طویار . باخصوص طرفیندن معصوم اولان كمسه ئولورسه، شیمدی انفلوساقسون عرقنده دوئللو قالمامشدر . فرانسه كبی الآن موجود اولان مملكتلرده اونك دوامنه خدمت ایدن كبرو عجبدر . بومضر كورنك اوردودن ده قالقمالیدر. زیرا بو عصر مدنیتیله مناسبتی اولمیان ، وحشیلك زماننده قالمه بر شیدر. هرحالده دوئللو ایله آدم اولدورمه‌نك بشقه صورتله كین وكبر ایله جنایت ایشلیه‌رك قاتل اولاندن فرقی یوقدر . »

بو بابده شریعت اسلامیه‌نك مطالعه‌سی ده عینیدر: دوئللو یاپانلرك اوله‌نی ده، اولدورنی ده هم قاتل متعمد ، هم منتحردرلر . او جهتله اونلرك اوزرینه بو ایكی فعلك هر ایكیسندنده كناهی یازیلیر . هم بر كره دوئللو نه ایچون یاپیلیر ؟ اونی تدقیق ایدهلم . اكر آوروپاده اولدیغی كبی محكمه‌جه كافی مرتبه جزا ویریلمه‌یه جك تحقیرلر ، تعرضلر سبب اولاجقسه دینمز جه « دوچار معاقبه اولان كمسه ایچون انجق دوچار اولدیغی معاقبه‌لك مثلیله ایتمسنه مساغ واردر . دها زیاده‌سی تعدی اولور ، حرامدر . واك خیرلیسی صبر ایتمكدر . نستعیذ بالله : « وان عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به ولئن صبرتم لهو خیر للصابرین »

صكره جناب پیغمبر افندیمز « ایكی مؤمن قلیج قلیجه كلیرلرسه ایكیسی ده جهنملكدر . » بیورمشلر . « مقتول ده‌می یارسول الله ؟ » دیبه سؤال اولونجه : « ئوده ، چونكه اوده ئولدورمك قصدیله ایشه كیرمشدر . » بیورلمشدر .

حضرت علی افندمزك معاویه‌یی مبارزه‌یه دعوت ایتمسی مسئله‌سنه كلنجه ، جناب علی رضی الله عنه خلافت مقامنده بولوندقلرندن امر حكومتده كندیلرینه مخالفت ایدنی باغی عد ایتملری طبیعی اولمغله اونی مبارزه‌یه دعوت ایتمسی ، یاخود قلیجون بشقه‌لرینی مأمور ایتمسی صلاحیتلری داخلنده ، حتی وظیفه‌سی ایدی . چونكه كندیلرنده حق قضا واولی الامرلك مجتمع بولونیوردی . بناءً علیه بوكون ایكی مسلم آراسنده دوئللو ایتمك هیچ بروجهله جائز اولامایه‌جغی كبی باغی عد اولونان بر كمسه‌یه‌ده اولی الامرك امری اولمادقجه مقاتله‌یه دعوت ایتمك حقنه كمسه مالك اولاماز . بناءً علیه دوئللو ایدن قاتل اولورسه جزاسی ویریلیر . مقتول اولورسه منتحر حكمی كیر . بزم بیلدیكمز بودر .

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

فنیات:

معدن كومورى

١

معدن كوموری حقنده آیت كریمه

قرآن كریمده معدن كوموری آیتی ایلك كشف ایدن ذات ، اجرام سماویه وارضیه ، حیوانات ، نباتات ، انسانیات وجواهر معدنیه‌یه متعلق آیتلری (كشف الاسرار النورانیه) نام درت جلد تفسیرنده جمع ایدن دوقتور محمد بن احمد الاسكندرانی افندیدر . وتفسیرینك جلد اولی ابتداسنده مرحوم شام مفتیسی محمود الحمزاوی، شام منلاسی سید مصطفی توفیق ، محمد عارف المنیر الحسینی الشافعی الدمشقی ، محمد الشهیر بالطنطاوی الازهری ، احمد مسلم الكزبری ، محمد سلیم العطار ، اسطوانی محمد سعید ، محمد علاء الدین عابدین ، بكری بن حامد العطار ، عمر العطار ، شام حنبلی مفتیسی احمد الشطی ، محمد المنینی افندیلر كبی علماء وفقهاء ، محدثین ومفسرین مشهوره طرفندن تقریظلر یازلمشدر .

مفسر اسكندرانی قرآنده معدن كومورینه بولده كشف ایتدیكنی بیان صددنده دیبوركه : « بن اولجه اسكندریه‌ده بحریه طبیبی ایدم .

بعده حسب الاقتضا شام شريفده عسكری دوقتوری اولدم . (١٢٩٠) سنه‌سنده بركون اطبای مسيحيندن مركب برجمعيت علميه‌ده بولنيوردم. سوق كلام احجار فحميه‌يه منجر اولدی . تورات وانجيلده كرك صراحةً ، كرك اشارةً بوكا دائر بر آيتك بولنوب بولنمديغنه دائر مداولهٔ افكارده بولنديلر . نهايت بولنمديغنه قرار ويرديلر ، بعده بكا توجيه كلام ايله « ای مسلمان دوقتوری ، قرآنده كرك صراحةً ، كرك اشارةً معدن كوموری حقنده آيت يوق ايسه (مافرطنا فی الكتاب من شیءٍ) [١] آيتنك معناسی نه وجهله توجيه اولنور ؟ وار ايسه هانكی آيتده‌در ؟ » ديديلر . بن‌ده وسع وطاقتم قدر جواب ويردم . بعده برچوق تتبعات وتدقيقاتده بولنه‌رق مطلوبمی عون الهی والهام ربانی ايله سورهٔ اعلی‌ده شرفواقع (والذی اخرج المرعی فجعله غثاءً احوی) آيتنده بولدم ودرحال تفسير فنيسنی يازدم . بونك اوزرينه موسم آره‌رق اجرام وموالیده متعلق آيانی جمع ايله تفسير فنی‌ده بولنه‌رق اسمنی « كشف الاسرار النورانية القرآنيه فيما يتعلق لاجرام السماوية والارضية والحيوانات والنباتات والجواهر المعدنيه » تسميه ايله‌دم . »

معدن كوموری آيتنی ايكنجی دفعه اوله‌رق ودوقتورك تفسيرينه استناداً مختصر صورتده تفسير ايدن غازی احمد مختار پاشا مرحومدركه ١٣٣٦ سنه‌سنده اوقاف اسلاميه مطبعه‌سنده طبع ايتديردكلری « سرائر القرآن فی تكوين وافناء واعادة الاكوان » نام كتاب نفيسلرنده بوبابده كوزل تدقيقاتده بولنمشلردر . رحمة الله عليهما وعلی سائر المفسرين .

اوچنجی دفعه اوله‌رق طرف عاجزيدن بالاده مذكور هر ايكی تفسيری جامع برصورتده وبو بابده اقتضا ايدن بعض ايضاحات فنيه علاوه‌سيله اشبو آيت جليله‌يی توضيحه مبادرت اولندی . ومن الله التوفيق .

بسم الله الرحمن الرحيم

و الذی اخرج المرعی فجعله غثاءً احوی [٢]

مآل كريمی

« واو يله الله كه : مرعی‌يی چيقاردی ، قوری وقويی اسمر ايلدی » [٣]

(مرعی) اوتلاق يرلری واورمانلردر . (الغثاء) قوری معناسنه‌در ، ياخود سيل صوينك اوزرنده يوزه‌رك كيدن چالی چرپی ، ياپراق ، كوتوك كبی شيلره دينير . (احوی) كلمه‌سنك اصلی (حوه) اولوب اسمر ديمكدر ؛ شو حالده (احوی) اسم تفضيل صيغه‌سيله (قويو اسمر) رنكی ديمك اولور ، (حوه) دره كنارنده طورمقده علم‌در . بناءً عليه بوراده غثاء ايله احوی كلمه‌سنك تشكيل ايده‌جكی معنی : دره كنارنده طوران سياه ، مرعی انقاضی ديمك اولور .

ايشته اورمان اغاچلريله ياپراق واوتلر تفسير آيتده تفصيل اولنه‌جغی وجهله معدن كومورينك اصل واساسی اولوب تشكلات ابتدائيه‌سی آيت كريمه‌ده بيان بيوريلان (غثا) حالندن باشلار . اليوم تحت الارض مختلف درينلكلرده بولنان معدن كومورلری قشر ارضك هنوز يك قالينلاشمامش اولديغی زمانلرده جابجا اكا عارض اولان انواع هرج ومرجك ثمره‌سيدر .

چونكه اولوقت ارضك يك منبت طوپراغندن سرعتله فيشقيروب چيقمش غايت مهيب ومدهش اورمانلرك مسافر حيوانلريله برابر هرج ومرجلرده چوكمسی واوزرلرنده اخيراً بشقه طوپراق طبقه‌لرينك تحدثی ايله وجوده كلمش شيلردر .

الحاصل الله عظيم الشان صويی يغمور شكلنده يايلاقلره ايندبرمكله نباتات واشجاری خلق ايلدی . ينه يغمور صولرندن متحصل سيللرله اخيراً انلری انقاض حالنده چقورلره سوق ايلدی .

بعده انلرك صو ايچنده تغير شكل ايتمسنه ، حرارت شمس ايله حرارت ارضك وچوكنتيلر ايچنده قالقله اوزرلرنده‌كی ثقلی انلرك تغير شكل ايتمسنه مقتضی حالات وازمانی اوزرلرندن كچيرمكله بوكون مدنيتك محتاج اولديغی حرارت منبعی اولان كوموری بزه بخش واحسان ايلدی كه صو سايه‌سنده وجوده كلن مرعی ينه صو وسائره سايه‌سنده معدن كومورينه تحول ايلدی .

معدن كومورينك ايفا ايتديكی خدمته كلنجه : مادهٔ مذكوره نوع بنی بشرك مزروعات ، مأكولات ، ملبوسات ، مبنيات وبالعموم لوازمات كبی بتون احتياجاتنك معملری اولان بيكلرجه فابريقه‌لرك فعاليتنی استحصال وتزييد ، براً ، بحراً ، هواءً ، طيراناً مراسله ومواصله‌يی تأمين ؛ الحاصل بين الملل صلح ومسالمت دوام ايتدكجه مدنيت ورفاهيتك برنجی درجه‌ده‌كی وسائط معدوده‌سندن بری اولديغی كبی آسايشه خلل طاری اولوبده حال حرب روغما اولورسه سورة الحديد تفسيرنده بيان اولنه‌جق دمير ايله برلشه‌رك جهنمی انواع طوپ وتفنك ، سونكو ، تحت البحر ، بالون ، طياره ، لوازمات ، آلات وادوات ، هر نوع مهمات حربيه‌نك تكثير واعمالنه مخصوص فابريقه‌لرك فعاليتنه يارايان وصرفيات يوميه‌سی بياغی بر طاغ يغينی تشكيل ايدن طوپ ، تفنك ، لغم ، طوربيل كبی افواه ناريه‌يه مخصوص مرميات ونقلياتنك فاعلی اولان ونتيجه‌سنده دولت وملتلرك طوالع وحياتيله اوينايوب هرشيئك محوينه سببيت ويرن وميليونلرجه السانك قانی دوكن فاجعه‌لر توليد وعينی زمانده انسانيت و مدنيت ايچون سعادتلر تأمين ايدن بر مادهٔ مهمه‌در . عالم مدنيتدن معدن كوموريله دمير قالديريله‌جق اولورسه درحال بدويت عودت ايدر . ايشته بواهميتنه مبنی قرآن عظيم الشانده شو آيت جليله ايله معدن كومورندن بحث اولنديغی كبی ، حديد سوره‌سنده‌ده دميردن بحث بيورلمشدر .

احمد نظمی

---

[١] قرآنده ذكر اولونمدق برشی براقدق . .

[٢] آيت جليله‌نك ماقبلی (سبح اسم ربك الاعلی الذی خلق فسوی والذی قدر فهدی) در تفسيری آيريجه يازيله‌جقدر .

[٣] مرعی‌يی ، دوی ارضده حصوله كلن قابليت انباتيه دورندن بوزمانه قدر چيقاردی وآتيده تفصيل اولنه‌جغی وجهله بونی برطاقم اسباب تأثيريله قوری وسياه ايليوب قابل احتراق برماده ميدانه كتيردی ديمكدر .

مکاتب ابتدائیه معلملرینك انظار حمیتلرینه

تاریخك هرهانکی بر صحیفه‌سنی آچاراق تدقیق ایدرسه‌کز بیوك ملتلرك انقلابات اجتماعیه‌لریله ترقیات وسعادت حاللرینی تأمین ایله‌ین ابتدائی معلملری اولدیغنی کورورسکز . هانکی ملتلرك معارف ابتدا- ئیه‌لری سونوك ایسه اوراده سعادت برینه ادبار ، عدالت برینه ظلمك اقامه ایدلدیکنی ینه اوتاریخ پك بیوك بر وضوحله اثبات ایتمکده‌در . محیطمزی قاپلایان جهالتك ، دین جلیل اسلامه قارشی کوستریلن - مبالاتسزلغك ازاله‌سیله وظیفه‌دار اولان معلملرك مسلککاری نه‌درجه علوی ایسه وظیفه‌لری‌ده اوت‌سبتده آغیردر . معلملکی مسلك اتخاذ ایدن کنجلرك مفکوره‌لرنده متین بر مسلمانلق تأسیسی ، وطنپرورلك حسی ، عزم ومتانت غایه‌سی منقوش اولملی وبونلری دست تربیتلرنده بولندیراجقلری اطفاله بحقی نقش ایتدیرمکه اوغراشمالیدر . مسلك صاحبی اولیان وبرغایه تعقیب ایتمین معلملرك هیئت اجتماعیه آراسنه آتاجقلری تخملردن استفاده امیدی پرورده ایتمك عبثله اشتغالدر .

حال اسف اشتمالمزه چاره ساز اوله‌جق ادویه‌یی احضارله برابر استقبالده ملته پك بیوك امیدلر بخش ایده‌جك اولان معززسیالر ! قطعیاً بیلیکزکه بتون جهانه پك بیوك خارقه‌لر کوسترن ، برچوق حادثات علویه‌سیله تاریخ ملیمزك صحائف شان واجلالنی تزیین ایدن تورکلرك بوکونکی حاقبتلری هپ دینلرینه اولان لاقیدیلکدن ، حر- متسزلکدن میدانه کلمشدر . بناءً علیه بتون غایه‌لریکز متین بر مسلمانلق تأسیسنه معطوف اولملیدر . چونکه مسلمانلر آراسنده‌کی روابطك اك قوتلیسی دیندر . شریعت غرای اسلامیه‌یه مربوطیتله برابر نمونهٔ فضیلت اوله‌رق مجادلات حیاته آتیلاجق کنجلر محیطك تعالیسنه ، سقوط ایدن اخلاق اسلامیه‌نك انکشاف وتأمینه خدمت ایده‌جکلردر . بو اجرا آتکزدن دولایی حس ایده‌جککز محظوظیت معنویه نه قدر بیوکسه تاریخك سزه قارشی کوستره‌جکی حرمت ومنتدارلق‌ده او مرتبه عالیدر .

بوکون طویدن ، تفکدن ، خلاصه هرشیدن زیاده محتاج اولدیغمز دیانت اسلامیه اساساتی آرامزده‌کی تفرقه‌لری ، منافرتلری ازاله ایتمکله برابر عروق واعصابمزه قدر تأثیر ایدن اخلاقسزلقلری‌ده دفع ورفع ایلیه‌جکدر . بوکا موفق اولورسه‌کز کابوس فلاکت یزدن اوزاقلاشمقده ، یاخود بز اوندن نفرت ایلمکه باشلارز .

بیچاره وطنك مضمحل وپریشان اولدیغی شو آن فلاکتده درعهده ایلدیککز وظیفه‌لریکزی منفعل نمایشلردن آزاده بر صورتده ایفایه غیرت ایدیکز . اونوتمایکزکه تعصب دینینك ضعفه‌یوز طوتدیغی دورلرده ملت عمومی براضمحلاله اوغرامش ، بنای دولتده ضعف طاری اوله‌رق یابانجی عنصرلرك مداخله‌سی ایچین کنیش بر میدان آچیلمشدر . قلبمزده بتون قدسیتیله یرلشمسی واجبه‌دن اولان دین مبینمزك احکامنه حسن رعایتمزك تقویه‌سنه قارشی کوستره‌جککز همات وموفقیتانکزی عالم اسلامیت پك بیوك بر حرمتله قارشلایاجقدر . امین اولکزکه (واعتصموا بحبل الله جمیعاً ... الخ) نظم جلیلنك تمامیٔ تطبیق وانفاذی کونی (ان تنصروا الله ینصرکم) آیت جلیله‌سی تجلی ایلیه‌رك آهنین اهرلك قیرامایاجغی دوز جلادت وشوکتمز تکرار رونمون اوله‌جقدر . عکسی حال معاذالله تمامیٔ انقراضمزه وسیله‌در .

قره‌مرسل معارف مفتشی

عثمان نوری

بحران

صوك زمانلرده غزته‌لرمزك موضوع بحث ایتدیکی اك مهم مسئله بو بحران زماننده زمام اداره‌یی اله آلان وکلانك آن بآن استعفالری وبوحالیه هر شیدن زیاده مملکتده قوتلی بر حکومتك تأسس ایدرك مقدرات امتی‌ملتك دلخواهی اوزره تعیین ایتمك وایتدیرمك خصوصاتك دوچار اشکال اولمسیدر . طبیعی ، بویله برتشوش اداریتك دوامی ملتی اضرار ایده‌جك ، همده اك وخیم ضررلره دوچار ایده‌جك بر ماهیتی حائز اولدیغندن بونك بر آن اول ازاله‌سی لازمدر .

وضعیت حاضره‌مزی لایقیله تقدیر وادراك ایدن برکیمسه یوقدرکه بو بحرانك اك مستعجل واسطه‌لرله ازاله‌سی طرفداری اولماسین ، نته‌کیم موقعمزك وخامتنی ادراك ایدن بر کیمسه یوقدرکه بو بحرانك ازاله‌سی اوغرنده فداکارلقده بولنمقدن استنکاف ایتسین . بناءً علیه بوکونکی وضعیتمزی ایضاح ایتمك ، بو بحرانك اك قطعی چاره‌ٔ ازاله‌سنی تعیین ایتمك ایجاب ایدییور .

•

حرب عمومی‌یه اشتراکمزه بادی اولان اسباب وسوائق نه اولورسه اولسون ، بوکون قارشیمزده الیم بر مغلوبیتك صفحات ادبارندن بشقه برشی یوق ! . . .

بو مغلوبیته رغماً حرب اثناسنده اختیار ایتدیکمز فداکارلقلر ، احراز ایتدیکمز موفقیتلرده وار . چناق قلعه‌مز وار . کوت‌الاماره‌مز وار ، برمیچق ملیون شهیدمز وغازیمز وار . بونجه قهرمانلرمز ، بونجه مردلکلرمز وار . فقط بتون بو وارلقلری یوق ایده‌جك بر مصیبتمزده وارکه بونلره حرمت ایتمامك ، بونلرك حق توقیرنی اهمال ایدرك پامال نسیان اولملرینه سبب اولمقدر . کیمسه انکار ایده‌مزکه بز متارکه‌نك فردای امضاسنده محاربه‌ده وبردیکمز ضایعات واحراز ایتدیکمز موفقیات ایله بزی دائما مأمناله ایده‌جك خسارات ایله متناسب وقار واتحاد کوسترمه‌مدك .

چناق‌قلعه‌حربنك ایام مدهشه‌سنده دولتمزك سلامتی ایچون برلکده چاریان یورکلرمز ، عینی سرانجام اوکنده پك پریشان بر منظره ، برمنظرهٔ افتراق ایله تجلی ایتدی . وبالنتیجه مغلوبیتمزك وقاری ضایع اولدی ! . .

وجدان امت ، مغلوبيتمزه سببيت ويرنلر قدر بو وقارك ضياعنه سبب اولانلری اتهام ایتمکده پك حقليدر . چونكه ملتك وقاری آنجق وحدت مليه‌سنده تظاهر ايدر . وحدت مليه‌يی تارمار ايتمه‌دن ملتك وقارينه بر خلل كلز . ديمك كه . . . وقار ملينك ضياعی وحدت مليه‌نك انهدامنه وابسته‌در . اوحالده بزم بو جهان قونه‌قارشی نه‌قدر ضعيف وعاجز بر شكلده كوروندیكمزی تقدير ايتمك اقتضا ايدر . متاركه‌نك عقدندن صكره توالی ايدن حادثات نظر اعتباره آلنيرسه بو ضعفك درجه‌سنی اكلامق پك قولايلشير ، وحدت مليه‌نك قيمتی اونسبتده اكلاشيلير واوغرادیغمز ضايعات كمال وضوح ايله تظاهر ايدر .

ظن ايده‌رمكه بو حادثات اليمه‌يی تفحص ايتدكدن صكره ضعف حاضرمزك اسباب حقيقيه‌سنه آكاه اولمامق بالخاصه وحدت مليه‌نك نه‌قدر مؤثر براستنادكاه، نه‌قدر مهم برقوت تشكيل ايتديكنی اكلامامق قابل دكلدر . فقط مع الاسف مملكتمزده فرقه تشكيلاتی وتشكيلاتيه اوغراشانلرمز ، افكار عموميه‌مزی ارشاد وتنوير ايله مكلف اولان علما وارباب قلممزه آيری آيری سلامت مليه‌يی استهداف ايتدكارنده شبهه‌مز اولمديغی حالده، بو احتياج قوتی تطمين ايچون برلشه‌مديلر . عجبا بوزمان بحران بويله براتحادی امر ايده‌جك درجه‌ده حائز شدت دكلی ؟ يوقسه حادثات حاضره بزم اكلاديغمزدن دها آز اهميتی‌می حائز ؟ طبيعی بويله دكل . اوحالده نيچون برلشه‌ميورز ؟ نيچون سلامت ملت غايه‌سی بزی طوپلايه‌ميور ؟

اعتقادمزجه بونك اك اساسلی سببی فرقه‌جيلرمز ، علمامز ومحررلرمز آره‌سنده سلامت ملتك يكانه قوهٔ مؤيده‌سی اولان وحدت مليه‌نك نه ايله قابل تحقيق اولديغی خصوصنده بربرندن تماما آيرلمريدر . حالبوكه وحدت مليه آنجق ملتك وجدانده يشايان قوهٔ جامعه سايه‌سنده تحقق ايده‌بيلير . هيچ شبهه يوقكه بزم روحمزك يكانه ناظمی دينمزدر . وبوكون بزی آنجق مسلمانلق طوپلايه‌بيلير . لوای اسلام آلتنه كيرميه‌جك هيچ برمسلمان يوقدر . لوای اسلام آلتنده طوپلانان بر كتله‌يه بتون مسلمانلق عالمی ظهيردر .

بناءعليه عجز وضعفدن بشقه بر معنی افاده ايتميه‌ن وضعيت حاضره‌مزله حق حياتمزی ، سلامت مليه‌مزی تأمين ايده‌ميه‌جكمز آشكاراولديغندن ايلك وظيفه‌مز موجوديتمزی صيانت ايده‌جك ونجاتمزه سبب اوله‌جق وحدت مليه‌مزی لوای اسلام آلتنده طوپلامقدر . بويله‌جه بحرانلرك اك وخيمندن قورتولمش ، ديكر بحرانلرك زوالنی تأمين ايتمش اولورز . ديمك كه فرقه تأسيسی ايچون وقتلرنی وامكلرنی هدر ايتدكدن ماعدا بوكبی تشبثات عقيمه ايله ملتی اضرار ايدن فرده‌شلرمز چيقماز بربوله صاپدقلرنی برآن اول اكلاسه‌لرده ملتی پارچه‌لايه‌جقلر يرنه طوپلاسه‌لر وبو بحراندن ، بو بحران افتراقدن قورتولمغه ال برلكيله چاليشسه‌لر . . . . اووقت وضعيتمزك وخامتی اكلامش ، ضعف وعجزمزی اك مؤثر قوتله تداوی ايتمش اولورز .

***

بوقاريده‌كی ايضاحاتمزدن اكلاشيليوركه بزم اك مدهش بحرانمز داغينقلغمز ، پريشانلغمز ، يعنی وحدتسزلكمزدر . ديكر بحرانلرمز بونك برر زادهٔ مشئوميدر . ضعف وعجزك قوت طوغوره‌جغنی كيمسه ادعا ايده‌مز . بناءعليه متفرق وپريشان برامتك حكومتی قوی اوله‌مز . قوتلی بر حكومت ، قوای مليه‌سنی توحيد ايدن برملتك حكومتيدر . او حالده حكومتك ضعفندن شكايت ايتمه‌دن أول ملتك برلشمه‌سی لازمدركه حكومت قوت بولسون وملتك ارزوسنی تطمين ايده‌بيلسين . يوقسه اك اساسلی بحرانی بيرانه‌رق تفرقاتيله اوغراشمق ، مرضك ايلرولمه‌سنی توقيف ايده‌جكی يرده نا قابل تداوی بردوره‌يه داخل اولمسنی تسهيل ايلر . بناءعليه اول بأول ايچمزدن فرقه فرقه‌لرنی سوكوب آتمغه ، وحدت مليه‌مزی ترصينه چاليشه‌لم . اووقت رأس اداره‌مزده ضعيف برحكومتك ياشامه‌سنه امكان يوقدر .. مسلمانلغك لوای اتحادی آلتنده طوپلانان بر ملت ايش باشنه آنجق دينمزك امر ايتديكی وجهله قوت وامانت اصحابنی كتيرر ، مقدراتی بتون قوتيله اينه‌ديكی صورتده تعيين ايدر واتديرر . مسلمانلق وظائف حكومتی ارباب لياقتك اك لايقنه توجيه ايدر . « اولی الامر اولان ذات ارباب لياقتك اك لايقنی بيراقيرده اقربالقدن ، همشهريلكدن ، مذهبداشلقدن ؛ صربلق ، عجملق ، توركلك ، كبی عرقداشلقدن ، برمنفعت ماديه استحصالی ايچون رشوتدن ، صاحب لياقه كين بسله‌مكدن ويا خصومتدن طولايی مصالح مسلمينی بشقه‌سنه توجيه ايدرسه (ای اهل ايمان ، اللهه ورسول اللهه ، وسزه توديع اولنان امانانه بيه‌رك خيانت ايتمه‌يكز) مآلنده اولان آيت كريمه‌ده نهی اولنان خيانتی ارتكاب ايتمش اولور . » 1]
كوريليوركه مسلمانلق وظائف حكومتی آنجق ارباب لياقته توجيه ايديور . فرقه رؤساسنه، كليشی كوزل انتخاب اولنان ذواته دكل .

بوكونكی بحران بزی نه‌قدر اتحاده سوق ايديورسه ادارهٔ حكومتی ارباب لياقته توجيه ايتمه‌مزی ده اودرجه استلزام ايديور . فقط بز ، مع التأسف مسلمانلغك بو اوامر حكيمه‌سنی اهمال ايده ايده ضعف وتدنی‌يه دوچار اوليوركن ملل سائره ، استاد مدنيت طانيمقده اصرار ايدوب مقلدی اولمق ايچون دينمزی ترك ايتديكمز ملل غربيه صوك زمانلرده بونی ادراك ايده‌رك ادارهٔ حكومته آنجق لياقت واختصاصك تعيينی نظر اعتباره آلبور . « فرقه‌جيلق اساسسز اولديغی ، بوندن صكره آرتق فرقه‌لری تطمين ايتمك ضرورتيله ايش كوره‌منك جائز اولمديغی ، ايش باشنه ، هرموقعه اهلنی ، اصحاب اقتداری كتيرمه‌نك لزومنی » 2]
ايضاح واعتراف ايديوركن بز دها حالا فرقه غيرتی كوده‌رك هرماتی پارچالامغه ، هده ادارهٔ حكومتی فرقه طرفدارانه ويرمكله لياقت واهليتك قيمتسز قالمسنه چاليشيورز . بزم فرقه‌جيلرمز حكومتك ابراز ايده‌جكی لياقتله ، كوره‌جكی ايشلرله افكار عموميه طرفندن مظهر تأييد اوله‌جغنی

1] شيخ الاسلام ابن تيمية الحرانينك السياسة الشرعيه نام اثرندن
2] تايمس غزته‌سنك ٣١ كانون اول ١٩١٩ تاريخلی نسخه‌سندن

قبول ايده‌ميور . بالخصوص بزم مملكتمزده بر فرقه‌نك مظهر اعتماد اولمسيله ايشلرك دوزه‌له‌جكى هيچ بر وقت ادعا اولنه‌ماز . حال بويله ايكن بز ، مسلمانلغك تلقين ايتديكى اوامر عاليه‌يى فراموش ايده‌رك اسباب ضعفمزى چوغالتمقده ، فرقه مجادله‌لرينه يكى صحنه‌لر آچمقده اصرار ايديشمز طبيعى بو تذبذب وانحلالى فجيع بر عاقبته ايصال ايده‌جكدر .

*
* *

الحاصل بزم بو كونكى بحرانلرمزك الك مهمى ، الك آزغينى بحران افتراقدر . بو آنجق اهل اسلامى لواى اتحاد آلتنه دعوت ايتمكله ازاله ايديله‌بيلير . بوندن قورتلدقدن صكره بونك توليد ايتديكى ديكر بحرانلرك ازاله‌سى قولايلاشير . ازجمله حكومت بحرانندن، اداره‌يى مسلمانلغك امر ايتديكى كبى ارباب لياقته تسليم ايتمكله قورتولورز . حكومت آنجق اثبات لياقتله موقعنى ترصين ايدر وملتك مظهر تأييدى اولور. فرقه تفرقه‌لرندن صرف نظر ايتمه‌من لازم. چونكه بو تهلكه‌لى ، وخيم وضعيتك بو كبى مجادله‌لره تحمل اولمديغى كبى سلامت مليه ، ائتلاف ايله ، تجزى ايله دكل ، اتحاد واتفاق ايله تأمين ايديلير .

عمر رضا

هندستان مسلمانلرى وخلافت مسئله‌سى

٢٠ كانون ثانى تاريخلى (تايمس) غزته‌سنه، دلهيدن يازيلان غايت مهم بر مكتوبده، اليوم حال انعقادده بولنان هندستان ملى قونغره‌سنده‌كى مذاكرات و مناقشاته دائر بر چوق تفصيلات ويرلدكدن صوكره هند مسلمانلرينك خلافت اسلاميه مسئله‌سى حقنده‌كى طرز ادراك و نقطهٔ نظرلرى شو صورتله تشريح وايضاح اولنيور :

قونغره‌ده ايراد اولنان الك حرارتلى و هيجانلى نطقلر، اتحاد اسلام جمعيتنك جلسه‌لرنده سويله‌نلر در . تركيه‌نك تماميت ملكيه‌سنه قطعياً ايراث خلل ايتميه‌جك بر سياستك انكلتره‌جه تعقيبى و قدس شريفك تكرار حاكميت عثمانيه آلتنه وضعى طلب ايدن نطقلره احتمال كه اهميت حقيقيه‌لرندن فضله بر اهميت عطف ايدنلر بولنه‌جقدر. لكن هند مسلمانلرينك اليوم يكانه اسلام دولت معظمه‌سى اوله‌رق باقى قالان تركيه‌نك دوام موجوديتى ايله خليفهٔ مسلمين عنوان و صفتنك عثمانلى پادشاهلرنده ابقاسى لهنده‌كى حسياتلرينك قوت وشدتى انكلتره‌جه لايق ايله درك وتقدير اولنمسى مهمدر .

تركيه‌نك بر قاچ اوفاق حكومانه تقسيمى و مقام سلطنت عثمانيه‌نك اوفاق بر حكمدارلق مقامى دركه‌سنه تنزيلى احتمالاتى ، هند مسلمانلرنجه بيوك بر انديشه ايله درپيش اولنمقده‌در.

اونلر شوراسنى ايجه اكلايور وقوتله حس ايديورلركه ، انكلتره فرانسه قارشو صداقت و مربوطيتلرى ، حرب اخير

اثناسنده ـ كنديلرى مسلمان اولمق اعتباريله ـ آغير بر دورهٔ امتحاندن كچمش ولكن بو كارغماً، الك مشكل و نازك آنلرده، اصلا صارصلمامشدر .

هند مسلمانلرينك تركيه‌يه قارشى اخذ وتعقيب ايتدكلرى وضعيت، عقل ومنطقه دكل، لكن درين اعتقادات دينيه‌يه و اعماق قلبدن جوشان حرارتلى حسياته مستند بولنيور . اونلر، تركيه‌نك حربه اشترا كندن تحصل ايدن احوال وشرائط مشكله‌يى و برده ارمنيلر كبى اقوامه كوستريلن سوء معاملاتى نظر اعتباره آلميورلر . هند مسلمانلرى الك مشكل دقيقه‌لرده كنديسنه صادق قالمش اولدقلرى انكلتره‌نك ، نظام وانتظام عالمى تكرار تنظيم عمليه‌سنى ممكن مرتبه تسهيل ، خلافت مسئله‌سنك حلى منحصراً اهل اسلامه ترك ومقامات مباركه‌نك اوزرنده‌كى حق حراستك آنجق اسلام جماعتنجه طانينان بر خليفه‌يه عائد اولديغنى تصديق وتسليم ايده‌جكنى شدتله اميد وانتظار ايديورلر.

مهم بر دورهٔ امتحان

مسلمانلرك قلبنى قازانمق بوكون انكلتره‌نك النده‌در

مسلمانلرله توركلر هيچ بر وقت المانيايى انكليزلره ترجيح ايتمه‌مشلر ودائما آنلرله خوش كچنمه‌يه ودوست اولمغه چاليشمشلردر. انكليزلرك حر مشربلكلرى ، سماحت اخلاقيه‌يه مالك اولملرى وفطرةً مسلمانلرك ده بويله اولديغنده بولنملرى ، طبيعتيله هر ايكى طرفى بربرينه صيقى صورتده ربط ايتمكه خدمت ايتمشدى .

اولرى انكليزلرله توركلر آره‌سنده پك صميمى وحودنكارانه بر مخادنت ومناسبت حكمفرما ايدى . هر وسيله ايله توركلر انكليزلره ، انكليزلرده توركلره معاونتده دريغ ايلمزلردى . روسيه‌يه قارشو انكليزلر جدى وعاليجنابانه بر صورتده دولت عليه‌يه مظاهرتده بولنمشلردى . هر مسلمان انكلتره‌نك بو علوجنابنى الآن لسان ستايش وتبجيل ايله ياد ايلمكده‌در. عثمانليلرده هندستانده وافغانستانده كچمش زمانلرده انكلتره عليهنه حصوله كلن هيجانلرى تسكينه بويوك بر غيرتله چاليشوب موفق اولمشلردى . فقط شو صوك زمانلرده وفاتكه انكلتره‌نك ليبراللرى سركاره كچديلر وانكلتره ايله روسيه آره‌سنده يكى بر دورهٔ مخادنت تأسس ايلدى، اوتاريخدن اعتباراً انكلتره‌نك اسلامى حكومتلره قارشو سياست قديمه‌سى بسبتون دكيشدى . بوندن جسارت آلان بعض اوروپا حكومتلرى ايله بالقان حكومتلرى يواش يواش فرصتدن استفاده‌يه قالقيشه‌رق دولت عليه‌يه قارشو حرب آچديلر وانكلتره‌نك سكوتندن ، ياخود كيزلى مظاهرتلرندن صوك درجه قازانديلر .

روسيه ، انكلتره‌نك مخادنتى سايه‌سنده ، ايرانى بتمه‌كه باشلادى . ايرانده ايتمدك مظالم براقيه‌رق ، هرشيئى، هر فجيعه‌يى ارتكاب ايده‌رك، اوممكلت اسلاميه‌يى شهراه ترقى وانكشافدن آليقويديلر .

طرابلس غرب وبالقان محاربانى نتيجه‌سنده عموم عالم اسلام بيننده

عظیم بر انتباه اویاندی. وائتلاف دولتلرینه قارشو ده بر کوسکونلك حاصل اولدی. ایش اوراده‌یه قالدی که، عرب، عجم، تورك و بوتون عناصر اسلامیه، کونك برنده ائتلاف دولتلری طرفندن بولرینك یوردلرینك تقسیم ایدیله‌جکنه دائر بر ظن وذهابه دوشدیلر. انکلتره‌نك منصف، محترم، دوربین رجالی مسلمانلرك بو اندیشه‌لرینه کمالیله وقوف پیدا ایدرك، آتیاً بو یوزدن انکلتره‌نك کوره‌جکی زیانلری رسمی وغیر رسمی لسانلرله انکلتره خارجیه ناظری لورد غره‌یه آکلاتدیلر. فقط بوتون بو خیرخواهانه اخطارات ایله بالعموم مطبوعات ومتفکرین اسلامیه‌نك شکایتلری بردرلو انکلتره لیبراللرینك نظر دقتلرینی جلب ایده‌مدی.

انکلتره‌نك بو استغنا ولاابالیلکنی کورن مسلمانلر ایسه کلیاً مأیوس اولنجه، آلمانلر دقیقه فوت ایتمامك شرطیله بو یکی جریاندن استفاده تامه‌یه قالقیشدیلر. انکلیزلرك طرز سیاستلرینه تمامیله مخالف اولمق اوزره، اسلاملره وخصوصیله مسلمانلرجه پك محترم صاییلان تورکلرله تأسیس مناسبته چالیشدیلر. ائتلاف دولتلری مسلمانلره قارشو باردانه معامله ایتدکجه، آلمانلر بوندن استفاده ایله منفعتلرینی تأمینه قویولدیلر. حتی بالقان حربنده پریشان اولان دولت علیه‌یه عسکری وملکی هردرلو معاونتده بولونمقدن چکنمدیلر. قیصرك صیق صیق استانبولی زیارتی، قدسه عزیمتی، صلاح الدین ایوبی کبی بر اسلام مجاهدینك قبرینی حرمتله زیارت ایتمسی واسلاملره ابدیاً بر دوست صفتیله قاله‌جغنی نطقنده سویلمسی، حاصلی بوتون بو افعال واقوالی جدی وصمیمی اولمادیغی حالده ظاهربین اولان مسلمانلر اوزرنده پك بویوك تأثیرات اجرا ایتمش والمانلرله آلمانیایی عالم اسلامه حقیقی بر دوست اوله‌رق طانتدیرمغه خدمت ایتمشیدی.

ظنمزجه انکلتره آوزوایقسه‌یدی، او زمان سیاستنی – مسلمانلر حقنده – آزیجق تعدیل ایتمکله بو مدهش فلاکتك اوکنی قولایجه آله‌بیلیردی. مع التأسف هرنه‌دنسه کرك انکلتره، کرك عالم اسلام بو ایشده غافل طاوراندیلر. حتی حرب عمومینك بدایتنده بیله انکلتره ایکی عثمانلی درتنوطنك انکلتره دوناغاسنه الحاقیله بو فنا جریانی دها زیاده آلولاندیرمش اولمشیدی. ینه مسلمانلرك النده بر بهانه قالماز وآلمان سیاستنك شرقده ایلرولمه‌سنه بر سد چکه‌بیلیردی. بو نقطه‌ده ده انکلتره آلمانلرك اکمکنه یاغ سوردی.

او تاریخدن اعتباراً اوضاع سیاسیه ایجاآتی پك ساده وطبیعی اوله‌رق مسلمانلرله جرمانلر آره‌سنده اولا بر مهادنت، صوکره‌ده بردنبره بر مقارنته صوله کتیردی. اك نهایتده حرب عمومینك باشلانغجنده ایش بر اتفاق سیاسی‌یه منجر اولدی.

حالبوکه مسلمانلرله آلمانلر آره‌سنده عرقاً بر مناسبت اولمدیغی کبی، دینی بر رابطه‌ده موجود دکلدی. آنجق مبرم بر احتیاج، متقابل بر منفعت متصوره – علی الخصوص انکلتره‌نك عالم اسلام حقنده وضعیت استغنا کارانه‌سی – مسلمانلری المانلرله برلشدیردی. آلمان مطبوعاتی هر فرصت وهر وسیله دوشدکجه ائتلاف دولتلرینی عالم اسلامه بدخواه اوله‌رق کوسترمکدن صاقینمزلردی. آلمان مطبوعاتنك او وقتکی سوزلری یکده مبالغه‌کارانه کورونمیوردی. نظرمزی بش اون سنه اولکی حاله ارجاع ایدرسه‌ك مسلمانلر علیهنده، هر طرفده پك الیم حادثه‌لره تصادف ایده‌جکمز محققدر. انسانلری اساساً بربرینه یاقلاشدیران، قلبلرینی ربط ایدن، احتیاج وفلاکتدن بشقه بر سائق یوقدر. او زمانلرده مسلمانلر ائتلافیونی کندیلرینه اك بیوك بر رقیب ودشمن صایارلردی. بوسببله حرب عمومی ظهور ایدر ایتمز، ملت اسلامیه ایله آلمان مقدراتی بری برینه باغلاندی.

مسلمانلر آلمانیادن بدایت امرده پاره، مهمات، عسکر، وامتیازات اجنبیه‌نك الغاسی نقطه‌سندن هردرلو مظاهرته نائل اولدیلر. تورکلر اویله اومیورلردی که آلمان مقارنت واتفاقی سایه‌سنده ایلروده ایسته‌دکلری کبی ترقی وتعالی‌یه، اجتماعی واقتصادی انکشافه، سیاسی واداری استقلاله مالك اوله‌جقلر وتمامیت ملکیه‌لری ده هردرلو تجاوزدن – خصوصیله استانبول ایله بوغازلر روسیه الکچمسندن – ابدیاً مصون ومحفوظ قاله‌جقدر. صدق ووفا ایله آلمانیایه کوستردکلری امنیت یوزندن تورك مسلمانلری یوزبیکلرجه تلفاته، میلیونلرجه بورجه، بر چوق مادی معنوی صیقینتیلره دوچار ایدلدکلری حالده، صرف عهده مخالفت ایتمه‌مك ایچون غیرت ومردلکلری مقتضاسنجه صوك دقیقه‌یه قدر آلمان اتفاقنده ثبات ایتدیلر.

بو یوزدن مسلمان تورکلرك اوغرادقلری فلاکت، قاتلاندقلری محرومیت بی‌حدوپایاندر. هرکس نتیجه‌ده بویوك بر قازانجی دوشونویور، وآنکله متسلی اولوردی.

روسیه‌نك چوکمسی اوزرینه، ایلك ثمره‌لر اقتطاف ایدلمکه باشلاندی. دولت عثمانیه اولدن بری روسیه طرفندن ضبط اولنان اسکی یرلرینك بر قسمنه صاحب اولدی. اوراده یشایان مسلمانلر، روسیه چارلغنك ظلم واستبدادندن بردنبره قورتولدیلر.

ایشته بو صره‌ده مسلمانلر، آلمانیایی بویوك بر امتحانه دعوت ایدییورلردی. ودول ائتلافیه‌نك خلافنه اوله‌رق آلمانیادن بویوکلك، علو جنابلق بکلیورلردی. لکن آلمانیا مسلمانلرك امیدینی بوشه چیقارمامق ایچون ایجاب ایدن معامله‌ده بولنمدی. او، روسیه چارلغنك انقراضندن صکره قفقاسیه‌ده، قریمده، آذربایجانده صرف کندیسی ایچون بوسبوتون بشقه، یکی منفعتلر آرامغه باشلادی. برسنه‌لك فرصتی بر اوفاق تفك احتراصاتیله کلیاً ضایع ایدرك استفاده ایتمکی بیله‌مدی. مسلمانلرده، آلمانیانك بو حالنی کوردکجه، – بویوك بر انکسار خیاله اوغرادیلر و درین اندیشه‌لره، یأسلره دوشدیلر. آکلادیلر که آلمانیا عالم اسلامی آلداتمش، آلت اتخاذ ایتمک ایسته‌مشدر.

کیم بیلیر آلمانیا غالب کلمش اولسیدی، اسلام ممالکنی استیلا ایتمش اولسیدی، مسلمانلره نه الیم معامله‌لرده بولونه‌جقدی.

چونکه حقیقته باقیلیرسه آلمانیانك زیر اداره‌سنده هیچ بر اسلام

مملكتی بولنیوردی . اونكچون او كبی بر وضعیتده مسلمانلر حقنده نه كبی بر معامله ومسلك تعقیب ایده‌جكی ده مجهول ایدی .

بالنتیجه دیه‌بیلیرزكه آلمانیا مسلمانلره قارشو ایی بر امتحان ویره‌مدی . بو جهتله اسلام افكار عمومیه‌سی دها متاركه‌دن اول آلمانلر حقنده تبدله اوغرامش و آره‌یرده‌ده بویوك بر برودت حكمفرما اولمشیدی .

انكلتره‌نك زیر اداره‌سنده یشایان و میلیونلره بالغ اولان و بو حرب اثناسنده كندی دولت متبوعه‌لرینه عظیم بر اثر صداقت و ارتباط كوسترن هندستان مسلمانلری ، كندی دولت متبوعه‌لرندن دولت وملت عثمانیه حقنده ملایمانه ومعتدلانه بر صورتده طاورانمه‌یی و توركیاده‌كی دین قارده‌شلرینك حقوق صریحه‌ومليه‌لرینی صلح قونفرانسنده مدافعه وصیانت ایلمكی ، قونفره‌لرینك مقرراتی نتیجه‌سی اوله‌رق بو كره طلب ایتدی. كلرنی، تايمس غزته‌سی ایسه كندی مخبرینك بیاناتنه عطفاً ، بو مطالب وحسیات اسلامیه‌نك ده‌رین و روحدن قوپوب ایلدیكنی وهندستانده ارمنی قتال ونهجیری كبی معامله‌لره هیچ بر اهمیت ویرلمدیكنی یازیور. عینی زمانده انكلتره‌ده‌كی هند مسلمانلرینك لیدرلری طرفندن‌ده انكلتره خارجیه نظارتنه تقدیم اولنان مخطره‌ده ، دولت وملت عثمانیه حقنده ، صلح قونفرانسی اثناسنده اتخاذ اولنه‌جق مقرراتك بهمه‌حال مسلمانلر لهنده اتخاذ اولنمسی طلب ایدیله‌رك انكلتره‌نك نظردقتی شیمدیدن جلب ایتمكه باشلامشلردر .

هند مسلمانلرینك آرزوسی ، درسعادتك توركلر النده قالمسیله ، خلافت واماكن مقدسه‌نك ده كان سلطنت عثمانیه حوزه‌سنده قالمسندن عبارتدر .

شیمدی ایسه ، برچوق حقیقی تجربه‌لر كچیرن وپك چوق آجیلره تصادف ایدن توركیا مسلمانلرینك بوندن صوكره انكلتره ایله فوق العاده بر صورتده كمال مودت وصمیمیتله یشامغه وآكا دست مخادنتی اوزاتمغه عزم ایتدكلرینی كوریبورز . بناءً علیه انكلتره سیاستی ایچون پك نازك بر وضعیت حاصل اولمشدر . بوكون بوتون اسلام عالمنك قلبنی فتح ایتمك انكلیزلرك الده‌در . بو مهم و دوره‌ٔ امتحانده انكلیزلر دولت عثمانیه‌یه قارشی كوستره‌جكی مظاهرتله ابدیاً مسلمانلرك قلبنی قازانه بیلیر. و انقسامدن مصون صادق بر توركیا انكلتره منافعی ایچون الزمدر .

انكلتره حقنده‌او قدر اعتماد كوسترن توركیا وعالم اسلام مسلمانلرینك آمالنه قارشو دوچار اولدقلری انكسار خیاله اوغرامیه‌جقلرنی شیمدیدن امید ایتمك ایستیورز .

انكلتره صوكنجی دفعه اولق اوزره عالم اسلامی كندی لهنه جلب ایتمك ایچون، الله عظیم بر فرصت دوشورمشدر . بو صیره‌ده توركیا یه قارشو اتخاذ ایده‌جكی وضعیت مخادنكارانه ایله بوكا موفق اوله‌جغنده شبهه یوقدر . بو امتحان نتیجه‌سنده انكلتره ، كندیسنك آلمانیا اولمدیغنی، چوقچه اسلام تبعه‌سنه مالك بر دولت معظمه اولق حیثیتیله،عالیجنابانه طاورانمغی اونوتمزسه، امینزكه انكلتره‌نك بو صوك ایلكی هیچ بر مسلمان اونوتمیه‌جق ، كرك تاریخ اسلام صحیفه‌لرنده وكرك سه انسال اسلامیه‌نك حافظه وقلوبنده جایكیر اوله‌جغنه اصلا شبهه ایتمیز .

بعدالامتحان اسلام ـ انكلیز مخادنتی هر قلبده یرلشه‌جك ، دال بوداق صاله‌جق ، ابدیاً كوكلشه‌جك و بو عظیم بی پایان قوتدن الی الابد انكلیز اولاد واحفادی استفاده ایلیه‌بیله‌جكدر .

تمنی ایدرز كه بو امتحانده كرك بز مسلمانلر ، كرك سه انكلیزلر، ایی بر حالده چیقوب، بوندن صوكره یاكلشلرمزی آكلایه‌رق اكا كوره ال اله ویره‌بیلهلم، بو صورتله انكلتره‌نك بشقه، المانیانك بسبتون بشقه شیلر اولدقلرینی هركس اكلاسون وماضیی اونوتمغه چالیشسون.

انكلتره بویله یاپمقله نه كندیسی، نه ده متفقلری مادةً ومعناً برشی غائب ایتمیه‌جكلری كبی بالعكس توركیانك حقوق صریحه‌سنی بیطرفانه بر صورتده محافظه ایتمش اولدیغنی كائناته قارشو اثبات ایتمش اوله‌جقدر. بویله طاورانمقله انكلتره پك عادلانه حركت ایتمش اوله‌جغنی‌ده میدانه قویمش اولور . استانبول ایله خلافتك سلطنت عثمانیه‌ده بقاسی كیفیتنه هیچ بر مسلمان معارض اولهماز . حتی فرانسه مطبوعاتنك بیاننه باقیلیرسه ، پارسده صلح قونفرانسنده اثبات وجود ایدن حجاز امیری مخدومی امیر فیصل بر ماهیت روحانیه‌یی حائز اولمیوب آنجق صفت جسمانیه‌سیله حجاز حكومت جدیده‌سنی تمثیل ایده‌جكمش .

امینز كه بوكون خلافت خصوصنده وسربست بر صورتده عالم اسلامك آرای عمومیه‌سنه مراجعت ایدیله‌جك اولورسه، هر حالده خلافتك آل عثمان سلاله‌سنده من القدیم قالدیغی كبی ، بوندن صوكره‌ده قالمسنی ایستیه‌جكلری شبهه‌سزدر .

كرك انكلتره‌نك وكرك متفقلرینك بو بابده یاپه‌جقلری شی یالكز حق صاحب اصلی وحقیقیسنه تودیع ایتمكدر.

بو بابده ایلروده ، مناسب برزمانده ، دینی ، منطقی ، حقوقی بر صورتده مفصلاً بحث ایدرك خلافت مسئله‌سی حقنده قارئلرمزی دها زیاده تنویره چالیشه‌جغمزی وعد ایلرز .

شونی ده عرض ایده بیلیرز كه بو سوزلری سویله‌مكدن مقصد توركیا مسلمانلرینك حسیات صادقانه وتمنیات نجیبه‌لرینی اك بیغرض، اك بیطرف وحساس بر اسلام مجموعه‌سیله ـ كه تحدیث نعمت قبیلندن اولمق اوزره سویلیورز ، بالعموم حقیقی مسلمانلرك افكارینی تمثیل ایتمك شرفیله مباهیدر ـ بیان ایتمك وبر یوزنده‌كی اسلامی قوتلرك اهمیت عظیمه‌سنی ، انكلیزلره تخطر ایتدیرمكدن عبارتدر .

بو قوتك نه‌قدر عظیم وشایان دقت واهمیت اولدیغنی بزم فرنك مشرب كنجلرمز هر نه‌قدر بیلمسه‌لر بیله، جهانك سرد وكرمنی طاتمش، یر یوزنده جولان ایتمش وبویوك تجربه‌لر وطولایسیله بو سایه‌ده مهم موفقیتلر تأمین ایتمش اولان انكلیزلرجه مجهول دكلدر . هر حالده صوكنجی دفعه اولق اوزره انكلتره‌یه دست مخادنتمزی كمال صمیمیتله اوزاتوب ، عینی حسیات وعاطفه‌لرك ده بو صمیمیت وصافیتمزی قبول ایتمسنی امید ایدییورز .

اجمال حادثات

اوروپا حالا بحران ایچنده چالقانیور. آلمانیانك هر طرفنده اختلال، انقلاب، مصادمه ونزاع اجرای احکام ایتمکده‌در. پورتکیزده قرالق وجمهوریت طرفدارلری آره‌سنده قاوغا، کورولتی دوام ایدییور. همان هر یرده عمله کروهیله سرمایه‌دارلر بیننده‌کی اختلافات اکسیك دکلدر. هر ملت، هر عنصر حربدن صوکره‌کی حقوقنی صیانت ومحافظه ایتمك ایچون پروژه‌لرله، طلبنامه‌لرله، ضرر وزیان لیسته‌لریله پاریسه طوغری قوشیور، مجمع اقوام اولان پاریس قونفرانسنده مدعیاتلرینی اسماع ایتدیرمکه چالیشیورلر. پاریس بو آنه قدر بویله بر منظره ا کتساب ایتمه‌مشدر. اورایی حادتا یریوزنده‌کی ملتلرك مشهری تشکیل ایدییور. هر قیلقده، هر قیافتده، هر رنکده وهر یری دنیانك اقالیم متعدده‌سندن قوشوب کلن آدملر انظاردقتی جلب ایتمکده‌درلر.

صلح قونفرانسی هنوز اساس اعتباریله هیچ بر مسئله‌یی حل ایتمش دکلدر. هر قفادن بر سس، هر دماغدن بر سوری پرنسیپلر کوندن کونه طوغیور. فقط عجبا بو پرنسیپلر حق وحقیقتی نه درجه‌یه قدر تمثیل ایتدکلری توضیح ایده‌بیلمشمیدر؟ ویلسون پرنسیپی، انکلتره‌نك نقطهٔ نظری، فرانسه‌نك آمالی، ایتالیانك آرزولری، ژاپونیانك مطالبی بر برینه توافق ایدییورمی؟

ایکنجی درجه‌ده‌کی اقوام ایسه بالقان شبه جزیره‌سنده، اوستریا ماجارستان ایله آلمانیا وروسیه‌ده بولنوب بو حرب عمومی نتیجه‌سنده مختاریت اداره واستقلال قازانان ملتلردرکه بونلرك هر بری کندیسی ایچون بر منفعت مخصوصه تعقیب ایتمکده‌در. بو منافع دخی بر برینه قارشو بك اویغون کورونمه‌مکده‌در. برینك ایستدیکی شیئی دیکری‌ده ایستیور. صربك ایستدیکنی، بلغارده، یونانستان‌ده ایستمکده کندیلرینی حقلی کوروبورلر. یونانستان ایسه ایلروده بیوك وواسع بر ایمپراطورلق تشکیل ایتمك آرزوسنی تعقیب ایدییور. احتمالکه بر آز دها یوزوله‌جق اولورسه (مه‌غالو ایده‌آ) مفکوره‌سنی ایلرولره کوتوره‌رك تا فیلیپ واسکندر زماننده‌کی یرلرك استردادی خولیالرینه دوشه‌جکدر.

اوچنجی درجه‌ده‌کی اقوام ومطالب ایسه، ینه بو حرب جهانشمول نتیجه‌سنده یکیدن تشکل ایتمك آرزوسنده بولنان قفقاس، آذربایجان، قریم، اوقرانیا، کورجستان وارمنستان، دیکر طرفدن جزیرة العرب شبه جزیره‌سنده یشایان حجاز، سوریه، شام، فلسطین، عراق اهالیسیدر.

دردنجی درجه‌ده‌کی مطالبده آفریقاده یشایان اقوام وعناصر مختلفه‌دن عبارتدرکه بونلرده مستملکات اهالیسنی تشکیل ایدییور.

بوقدر دوکوملی، بو قدر قاریشیق مسائلك قونفرانسده حق وحقیقته استناداً — ایلروده هیچ بر منازعه‌ومنافرته میدان ویرمکسزین — حل وفصلی نه قدر مشکل بر ایشدر.

اوروپاده‌کی اقوامك مطالبنی حل ایتمك فرض ایدهلم‌که سهولتله ممکن اوله‌بیلسون. فقط اقوام وممالك شرقیه‌نك مقدرات مستقبله‌سنی منصفانه بر صورتده تعیین ایتمك ظننمزجه اوقدر قولای بر ایش اولمسه کرکدر.

صوکره آق دکزده‌کی آطه‌لر مسئله‌سی‌ده اهمیت فوق العاده‌یی حائزدر. یونانستانله ایتالیا منافعی بو نقطه‌ده بیوك بر تضاد تشکیل ایدییور. ظواهره نظراً بو بابده‌کی ایتالیانك نقطهٔ نظری صریح وواضح ایسه‌ده، یونانستانکی صرف فضله کلاه قاپمغه معطوف کبی کورونیور.

هپسندن زیاده بزم‌ده بو ممالك وعناصر مسائلی ایچنده بر سوزومز اوله‌جقدر. چونکه قاوغانك بیوك بر قسمی‌ده بزم یورتلرمز باشنده‌در.

تاریخاً بز مسلمانلر — حرب عمومیده بش اون بدبخت طرفندن ایقاع اولنان فاقللر مستثنا اولمق اوزره — بو آنه قدر زیر اداره‌مزده یشایان عناصر غیر مسلمه‌یه — صلاحله، قانمزی دوکمکله فتح ایتدیکمز ممالك اهالیسنه — هیچ بر کونا مظالم اجرا ایتمدکدن بشقه، کندیلرینه پك بیوك حقوق وامتیازات بخش ایتدك، دینلرینه، آیینلرینه، عرف وعادتلرینه هیچ بر صورتله ایلیشمدك، پطریقخانه‌لری، کلیسالری، وقفلری، مناستر ومکتبلری سربست قالدی. بوتون معاملات دنیویه واخرویه‌لری کندی رؤسای روحانیه‌لری طرفندن تسویه وتمشیت ایدلدی وایش اویله بر حاله کلمشدرکه حکومت ایچنده حکومت تشکیل قدر ایلرویه کیتمشلردر. بو ایلیکلریمزه مقابل، شیمدی بزی، موجودیتمزدن آییرمق ایچون وارقوتلریله چالیشمقده‌درلر. بز مسلمانلر تعصب دینی نقطه‌سندن، زیر اداره‌مزده یشایان عناصر غیر مسلمه حقنده هیچ بر اذا وجفا ایتمه‌مشز. بوندن صوکره‌ده ایتمیه‌جکز، چونکه دینمز بزی غیر مسلملره فنالق ایتمکدن واذیت ایلمکدن کلیاً منع ایلیور.

بوکون آوروپا صولك ایستاتستیقلری نظر دقته آلوب، نفوسه کوره معامله یوروتمك، اجرای حقانیت ایتمك ایسترسه، شبهه‌سز بز مسلمانلرك حق یکنظرده عیاناً کوروله‌جکدر. هر یرده اکثریت بزده‌در. روملرله ارمنیلر ولایات عثمانیه‌ده، ازمیرده، واستانبولده هیچ بر وقت اکثریتی تشکیل ایده‌مه‌مشلردر. بو حقیقتی لوردلر قاره‌سی‌ده کچنلرده تصدیق ایلشدی. ازمیر واستانبولك، مؤسسات، آیدات،

لسان، عرف وعادات اعتباریله صرف ترك ومسلمان شهرلری اولدقلری اعتراف اولنمش ایدی. آطنه‌ده عینی صفت وماهیتی حائزدر. ایش اهالی‌یه براقیله‌جق اولورسه، طبیعتیله اونلر عثمانلی حکومتنی سائر اداره‌لره ترجیح ایدرلر. ذاتاً بو آرزولرینی متضمن باب عالی‌یه دفعاته، متعدد تلغرافلر چکمشلردر.

تامبس غزته‌سنك اورته‌یه قویدیغی نظریه‌یه باقیلیرسه ترك جهان مقدراتی وترك ملی وعناصر مختلفه بیننده موجب اختلاف اولان مسائل معلقه‌یی جبر وقوته دکل، حق وماهیته استناداً صلح قونفرانسی طرفندن حل ایدیله‌جکی آکلاشیلیور. بو نقطهٔ نظر صلح مرخصلرنجه نظر اعتباره آلنیرسه بالطبع دولت وملت عثمانیه‌نك حقوق صریحه‌سی تبین ایده‌رك، نتیجه‌ده اکا کوره تعیین اجتسی اقتضا ایدر.

بیطرفانه برصورتده تورکیانك وضعیت حالیه‌سی تدقیق ایدیله‌جك اولورسه، ایلروده ترك بزم وترك بزی سون بالعموم عالم اسلامك انکلتره ومتفقلرینه قارشو ابراز ایده‌جکمز صداقت وتوجه، آنلری هم برچوق نقاط نظردن مستفید، همده صلح ومسالمت عمومیه‌نك ادامه‌سی حقنده بویوك برظهیر اوله‌جغمزی پك آشکار کوسترمکده‌در.

بوقدر مهم وعظیم برقوتی خودکامانه بر صورتده، خیرالامق وآنی معدوم بر حاله قویمق نه انکلتره، نه‌ده متفقلری طرفندن بردرلو تجویز ایدیلمیه‌جکی بدیهیدر. تورکیایی پارچالامق واجزای ممالك اسلامیه‌یی شوکا بوکا تفرض بخش وهدیه ایتمك هیچ بروقت انکلتره زمامدارانی کبی پك اوزاقلری کورن رجال سیاست طرفندن تنسیب وتصویب ایدیله‌جکنه امینز.

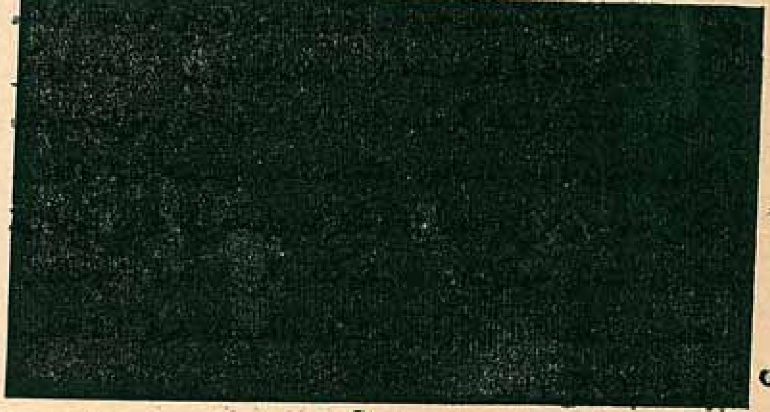

دیمك اولیورکه پارچه‌لانمامش قوی بر تورکیا و تشکیلاتلی ایران اورته‌ده قالیرسه، عالم اسلامك ایکی قارده‌شی مثابه‌سنده اولان بوقوت معظمه‌یه قفقاسیاده تشکل ایتمش قوای اسلامیه‌ده انضمام ایدنجه اوروپا صلح ومسالمت انجنده یشایه‌بیله‌جکدر.

شونی‌ده عرض ایده‌لمکه بوندن صوکره بز مسلمانلر، هیچ بر وقت انکلتره‌نك مظاهرتیله جدی وصمیمی معاونتندن مستغنی اوله‌مایه‌جغز. فقط بو پارچه‌لامق، بر امل غیر مشروعه معطوف اولماسنی آرزو ایدرز. انکلتره وفکرداشاری بزه صمیمیتله معامله ایتدکجه بزده صفوت اخلاقیه‌مزك مقتضاسی اوزره آنلره قارشی هرحال وقباله‌ده بویوك فدا کارلقلرده بولنمقدن چکنمیه‌جکمز محققدر. بوکونکی وضعیات سیاسیه اسلام قالمی ایله انکلتره آره‌سنده اساسلی وصمیمی بر مناسبت تأسیسنه پك مساعددر.

انکلتره‌نك بو حسیاتی، بو تصادفی حسن تلقی ایدرسه پك چوق منافع تأمین ایده‌جك وجهان اسلامك قلبنی قازانه‌جقدر. بناءً علیه، کیاست وسیاستیله مشهور جهان اولان انکلتره دولت فخیمه‌سی بیطرفانه وعادلانه برصورتده بوقیمتلی تصادفی دوشونوب، آندن صوکره نه یاپمق لازمکلیرسه یاپملی دقوجه تورکیایی شونك، بونك منافع خسیسه‌سنه بیهوده یره قربان ایتمه‌مکه چالیشملیدر. بزه اویله کلیورکه ایتالیانلر بوانجه ودقیق نقطه‌یی پك حساسانه برصورتده ادراك ایدرك، مسئله‌نك ماهیت حقیقیه‌سنی آکلامشلردر. انکلتره رجالی‌ده ایتالیانك بو دور اندیشکلرنی قاله آلیرلرسه، هم بز ممنون، همده آتیاً انلر منتفع اوله‌جقلردر.

§ بو کونکی تلغرافلرده شو مهم خبرلری کتیردی:

نیویورق — میسترویلسون بوکون (بوستون)ه مواصلت ایتدی. بومناسبتله غزته‌لر رئیس (ویلسون)ه قارشی ترتیب ایدیلمش ونتیجه‌سز قالمش بر سوء قصد تشبثی حقنده اوزون بویلی حکایه‌لر یازیبورلر. مع مافیه بوروایتلر رسماً تأیید ایتمه‌دی. غزته‌لرك نشریاتنه کوره اشبو سوء قصد ترتیباتیله علاقه‌دار اون درت اسپانیول سوسیالیستی تحت توقیفه آلنمشدر.

لوندره — افغانستان امیری حبیب الله خانك وقوع وفاتی (کابل)دن صورت رسمیه‌ده بیلدیریلیور. تفصیلات مفقوددر، ظن ایدیلدیکنه کوره ماه حالك ۲۰ نجی کونی صباحی پك ایرکن (کومه‌ن) قرارکاهنده بر تعرض واقع اوله‌رق قتل اولنمشدر. قاتلك افغانلی اولدیغی ظن اولونیور. اسبابی مجهول قالان بوجنایتله علاقه‌دار هیچ بر کیمسه توقیف ایدیله‌مه‌مشدر.

آرلونیه — (۳۰۰۰) کشیدن مرکب بویوك بر مجتمع عقد ایدیلدرك ارناوودلغك استقلالی صورت رسمیه‌ده اعلان ایدیلمشدر. قوسوه ولایتك ارناوودلق دولتنه الحاقی آیریجه اعلان اولونمشدر.

پاریس — صربستان بحران وکلاسنك سببی ایتالیان — یوغوسلاو مسائلندن متولد اختلافاتك تولید ایلدیکی اختلاف افکار اولدیغی ظن اولونیور.

لوندره — (بادن) ایله (نوره‌مبورغ)ده بویوك براسپارتاکوس حرکتی روینمون اولمشدر.

پاریس — قاهره‌ده‌کی سوریه وجبل لبنان قومیته‌سی، حجاز عمثلری طرفندن مملکتلری حقنده بعض مدعیات درمیان ایدیلدیکندن اندیشه‌ناك اوله‌رق صلح قونفرانسنه شدتلی پروتستوده بولنملرینی رئیسلرندن رجا ایتمشلردر.

اشرف ادیب

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه‌نمره‌سنی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخل، خارجی هر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه‌سی ١٠ غروش، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

دینی، فنی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعۀ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاكف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد: ٥—٢٩٤ | ٤ جمادی الاخر ١٣٣٧ | پنجشنبه | ٦ مارت ١٣٣٥ | جلد ١٦

اسرار قرآن

جناب حق آیت سابقه‌ده انسانلرك كرك شخصلرینه، كرك آباء واجدادلرینه وجود ویرن صرف كندی قوت وقدرتی اولدیغنی ذكر ایتدكدن صكره اونلری نه كبی نعمتلره مظهر ایتدیكنی وحقلرنده بر عنایت مخصوصه اولمق اوزره مخلوقات سائره‌یی حیات و منفعتلرینك تأمینه نه‌وجهله مسخر قیلدیغنی شرح وبیانه باشلایه‌رق «الذی جعل لكم الارض فراشاً والسماء بناءً وانزل من السماء ماءً فاخرج به من الثمرات رزقاً لكم فلا تجعلوا لله انداداً وانتم تعلمون» بیورییور. وبونكله اوزرلرنده‌كی اك بیوك نعمتلرندن بری ارضی دوز وقبا بر دوشك كبی دوزكون بر طرزده یاراتدیغنی، اوته‌سنه بریسنه قوندوردیغی اولو طاغلرله سكون واستقرارینی تأمین ایتدیكنی وبو سایه‌ده سكنۀ ارض ایچون تسویۀ احتیاجات مقصدیله اوزرنده كزوب یورومك، غدالرینی تأمین ایچون اكوب بیچمك، درونده‌كی خزائن ثروتدن استفاده ایتمك تحت امكانه كیرمش اولدیغنی آكلاتییور.

مفسرلردن بر چوغی بو آیت كریمه‌یی ارضك كروی اولمادیغی حقنده موجود اولان فكر وقناعته دلیل اتخاذ ایتمكده‌درلر. فخر رازی بو طرز استدلالی مناقشه ایتدكدن صكره: «آیت كریمه‌نك بو یولده‌كی ذهاب واعتقادك قطعی صورتده دلائل مؤیده‌سندن اوله بیلمه‌سی جداً بعیددر. چونكه كره‌نك حجمی فوق العاده جسامت پیدا ایدنجه هر هانكی معین بر قطعه‌سی، اوزرنده طوتونمه، كزوب یورومكه مساعد اولمق اعتباریله، سطحدن فرقی اولمایه‌جق بر شكله كیرر» دییور وبو مناسبتله ارضك سائر بعض خواص ومنافعنده شو صورتله ذكر وتعداد ایدییور:

١) معادن، نبات، حیوان وتفصیلاتی انجق جناب حقه معلوم اولان آثار علویه وسفلیه‌نك محل تولدی اولمه‌سی.

٢) بقعه‌لرك، یومشاق، سرت، قومسال، چوراق، طاشلق كبی مختلف طبیعتلرده بولنمه‌سی كه «وفی الارض قطع متجاورات» «والبلد الطیب یخرج نباته باذن ربه والذی خبث لایخرج الانكدا» آیتلریده خواص ارضك بوتفاوتی ناطقدر.

٣) بقعه‌لرك الوان مختلفه‌ده: قرمزی، بیاض، سیاه، كول رنكی، بوز اولمه‌سی. «ومن الجبال جدد بیض وحمر مختلف الوانها وغرابیب سود»

٤) تخمك یاروب چیقه‌بیله‌جكی درجه‌ده قابل الصداع والانشقاق طبیعتده اولماسی. «والارض ذات الصدع»

٥) كوكدن اینن یاغمورلری سینه‌سنده صاقلامه‌سی كه «فانزلنا من السماء ماءً فاسكناه فی الارض وانا علی ذهاب به لقادرون» و «قل ارأیتم ان اصبح ماؤكم غوراً فمن یأتیكم بماءٍ معین» آیت كریمه‌لریله ارضك بوخاصۀ مهمه‌سنه اشارت بیورلمقده‌در.

٦) بر طاقم معادن وفلزاتی احتوا ایتمه‌سی. نته‌كم «والارض مددناها والقینا فیها رواسی وانبتنا فیها من كل شیءٍ موزون» نظم جلیلی بو نقطه‌یه اشارتی متضمن اولدیغی كبی، «مابعدنده‌كی «وان من شیءٍ الا عندنا خزائنه ومانزله الا بقدر معلوم» قول كریمی مقصده داها زیاده وضوح وصراحتله دلالت ایلمكده‌در.

٧) سینه‌سنه تودیع ایدیلن دانه وچكردكی ضایع ایتمیه‌رك تنبته خدمت ایتمسی. «ان الله فالق الحب والنوی» «یخرج الخبأ فی السموات والارض» صكره‌ده ارض اومرتبه كرم طبعه مالكدركه بر ویریلیرسه یدی یوز آلیییر «كمثل حبة انبتت سبع سنابل فی كل سنبلة مائة حبة»

٨) حیات بعد الموته دمادم قابلیتی. «اولم یروا انا نسوق الماء الی

الارض الجرز فنخرج به زرعا » « وآية لهم الارض الميتة احييناها واخرجنا منها حباً فمنه يأكلون »

٩) خلقت وطبیعتلری ، لون و صورتلری مختلف حیوانلرك ساحهٔ نشئت وتکوّنی اولمسی. « والقی فی الارض رواسی ان تمید بکم وبث فیها من کل دابة »

١٠) لونلری، نوعلری ، منفعتلری مختلف نباتاتك فیض وجوده مظهریتنه واسطه اولمسی. « وانبتنا فیها من کل زوج بهیج » شبهه واریمیدرکه نباتاتك لونلرینك اختلافی ارباب عقل و انصاف نظرنده قدرت صانع ایچون بر برهان ، طعملرینك اختلافی بشقه بر برهان ، رایحه‌لرینك اختلافی ینه بشقه بر برهان تشکیل ایدر . صکره، بونلرك بر قسمی بشر ایچون ، برقسمی‌ده بهایم ایچون غدا اولدیغی معلومدر. « کلوا وارعوا انعامکم » . مطعوم بشره تعلق ایدن قسم طعام، ادام (قاتیق)، دوا ر ، فاکهه کبی اقسامه آیرلمقله برابر بونلردن هر بری حلاوت وحموضت اعتباریله مختلف نوعلره منقسمدرلر. کذلك نباتاتك جملهٔ خواصندن بری‌ده کسوهٔ بشر ایچون اساس اولماسیدر. چونکه کسوه یا نباتی اولور : پاموقدن ، کتاندن معمول اولانلر کبی؛ یاخود عضوی وحیوانی اولور: قیلدن، یوکدن ، ابریشمدن، دریدن یاپیلانلر کبی. کوریلیورکه بشرك طعام ولباسه عائد کافهٔ احتیاجاتنك یگانه واسطهٔ استحصالی ارضدن عبارت قالیور . « ویخلق مالا تعلمون » قول کریمی ایسه ، کنه ماهیتنه آنجق خالق حکیمك واقف اولدیغی دها نیجه نیجه منافع برگزیده مودوع اولدیغنه اشارت ایتمکده‌در .

١١) مختلف حجر طبقه‌لرینی احتوا ایتمه‌سی. حجمی اعتباریله طاش کوچوك اولور. بویوك طاشی یاپیله‌رق زینت بشره یارار ؛ بیوك اولور. بنا ایشلرنده استعمال اولنور. بر، آتش چیقاران چاقماق طاشنه واونك درجهٔ مبذولیتنه ، برده یاقوت احمره و اونك مرتبهٔ ندرتنه باق . صکره برده او حقیر و مبتذل عد اولنان طاشدن ایدیلن استفاده‌نك اهمیتی، قیمتدار تلقی ایدیلن طاشك حیات ومعیشته تأثیر اعتباریله نفعنك محدودیتنی دوشون .

١٢) آلتون ، کموش کبی قیمتدار معادنه مالك اولمسی . قدرت بشرکه حرف وصنایعه، الك خرده‌سندن الك جسیم ومعظمنه قدر دستگاه دها واقتدارنده وجود ویرمش، بالقلری اعماق دریادن چکوب چیقارمغه، قوشلری اوج فضادن ایندرمکه موفق اولمش . آلتونی کموشی ایجاد ایدن کلمشمیدر ؟

١٣) طاغلرنده، اوولرنده سمیحانه برصورتده یتیشدیردیکی آغاجلر، اورمانلر ، بنا وسقف انشاآتنده آغاجك گوردیکی وظیفه‌نك اهمیتی درکار اولمقله برابر ایتمك ویمك پیشیرمك خصوصنده کندیسنه اولان شدت احتیاجی انکاره محال اولمادیغی وارستهٔ بیاندر .

سوزی خلاصه ایتمك ایچون دیرزکه جناب حق « وهو الذی مد الارض وجعل فیها رواسی وانهاراً ومن کل الثمرات جعل فیها زوجین اثنین » نظم کریمنده، بر یوزینك احتوا ایتدیکی دلائل وحدت وقدرت، آثار حکمت ومنفعته ، بر قاچ کلمه ایله تنبیه و اشارت بیورمشدرکه اونلرك مثال بلیغنی دائرهٔ تصویر و بیانه صیغدیرمق نه درجه بلیغ وسخن ساز اولورسه اولسون بر فردك کاری دکلدر .

مترجمی : محمد شوکت — عبدالعزیز چاویش

توحیده دائر

٤

اراده :

واجب الوجود حضرتلرینك کمال صفتلرندن بری‌ده اراده صفتیدر. اراده دیمك — مطلقا عالم بر ذاتك افعالی آنلرك ممکن ومحتمل اولان وجهلرندن برینه تخصیص وتعیین ایدن بر صفت — دیمکدر . وجود ممکناتك واجبی ، وجود واجب اولدیغی واونك علم صفتیله‌ده متصف بولندیغی ذکری مسبوق دلائل قطعیه ایله ثابت اولدیغنه گوره ساحهٔ مکوناتده مرتبهٔ حدوثه گلن شیلرك کافه‌سی اونك علمنه مقرون اولمق لابددر . بناءً علیه کندیسنك مرید اولدیغی ومقتضای علمنه گوره دیلدیکنی یاپمقده فعال بولندیغی بداهةً ثابتدر .

هر بر موجودکده بر قدر مخصوص ، صفت معینه‌سی ومحدود زمان ومکانی واردر . بو وجهلر، کندیسی ایچون تخصیص اولنمش اولدیغی کبی مستقبلده‌ده هر حادث وممکن اولان اشیا ، تغیر احوال وازمانه گوره وجوه وایجابات معینه ومناسبه‌یه تابع اولمشدر. بناءً علیه شو ترتیبات وتقدیراتك ، خدای کریمك مقتضای علمنه موافق طرزده تجلیساز اولمسی چاره‌سز وضروریدر. اراده کلمه‌سنك‌ده بوندن بشقه درلو بر معناسی اوله‌ماز . اما اراده‌نك متعارف اولان معناسی، که فاعلك قصد ایتدیکی بر شیئی انفاذ ویا اوندن رجوع ایتمه‌سی کندیسنه ممکن وصحیح قیلان بر حالت وصفتدر ، بو معنا واجب الوجود حقنده محالدر ، زیرا ، نیت ایلدیکی بر شیئی یاپمقده تردد گوستروب اوندن رجوع ایتمك معناسنه گوره اراده فسخی قابل وامور کونیه‌ده جاری بر طرزده تلقی اولنور . بو ایسه علمك لوازم نقصانندن صاییلیر . چونکه بر حکمك مختلف شکللره قلبی وبر ایشی یاپمق ویاپماق آره‌سنده موجب تردد اولان احوال واوهامه معروض قالمه‌سی وجود ممکنده گوریلن شیلردندرکه نقصان علم آثارندندر . واجب تعالینك علم واراده‌سی ایسه بونلردن منزه وکافهٔ معلومات وقوای ممکنه‌یی حکم مشیت وتصرفی آلتنده بولندیران کمال مطلقی حائزدر .

قدرت :

جناب باری ایچون واجب ولازم وثابت اولان صفتلردن بری‌ده قدرت صفتیدر ، ممکناتك وجوده گلمسی ومنعدم اولمسی قدرت ربانیه اثریدر . زیرا واجب الوجودك کائناتی مقتضای علم واراداتی اوزرینه

خلق وابداع ايتمه‌سی كندنده قدرت صفتنك وجودينه شبهه براقامشدر. بناءً عليه عالم ومريد اولان خدای كريمك بيلوب اراده ايتديكی بر شيئی موقع حصوله كتيرمكده قدرت كامله‌نك مؤثر حقيقی اولديغی بداهةً ثابتدر . معنای قدرت ، انجق جميع ممكناته حاكميت مطلقه‌سنی متضمن اولوب بشقه صورتله تصور اولنه‌ماز .

اختيار :

جناب واجب الوجودك علم ، ارادت وقدرت صفتلريله متصف بولنديغنك ثبوتی كندنده اختيار صفتنك ده بداهةً ثبوتنی مستلزم اولور . مقتضای علمی وحكم اراده‌سی اوزرينه تعلق ايدن قدرتيله اصدار آثار ايتمك فاعل مختارك شانندندر ، مقتضای اختيارك بشقه‌بر وصفه احتمالی يوقدر . اوفاعل ذيشانك خلق ايتديكی و ايده‌جكی شيلره متعلق صادر اولان افعالی وآثار تصرفی بر كونا علم واراده‌يه مستند اولميه‌رق مجرد بر علت ضروريه‌يه تبعيتی ويا وجودينك استلزام طبيعيسی اثری دكلدر .

مصالح مكوناتك مقتضی اولديغی شيلره رعايته مكلف اولوبده اوكا مراعات ايتمديكی تقديرده مستلزم لوم اوله‌جق بر حال دخی كنديسی ايچون وارد دكلدر . لائمك بو كبی اسناداتندن بريدر . (تعالی عن ذلك علواً كبيراً) انجق نظام كائنات واوكا متعلق مصالح عظيمه ، وجودلرك اكمل وارفعی بولنان واجب الوجودك حكمت ربانيه‌سی اثری اوله‌رق بدايعنمای انتظام اولمشدر .

مكوناتده كمال ، مكونك كماله تابعدر . اشياء بديعه‌ده‌كی اتقان دخی مبدع حكيمك علوشاننك اثر تجليسيدر . شو قدرت ابداعيه‌سی ، نظام عالمك درجهٔ عليادە تقرر انتظامنه علم شامل وارادهٔ مطلقه‌سنك تعلقنه برهان جليدركه ساحهٔ ممكناتده برطرز رفيعده صدور ايدن وايده‌جك اولان آثار قدرتی موضحدر . (افحسبتم انما خلقناكم عبثاً وانكم الينا لاترجعون)

اشبو آيت كريمه‌دن استنباط اولنان معنی ، جناب حقك افعالنده معلل بالاغراض اولمديغنه وبر شيئی عبث اوله‌رق ياراتمقدن منزه بولنديغنه دالدر . بعض اموردەكی حكمت الهيه بزم انظارمزدن خفی اولسه بيله كيزلی وآشكار اولان امور كونيه‌نك كافه‌سی ، حكمت ربانيه تحتنده جاری اولوب او حكمتدن خالی بر شيئك تصوری مستحيلدر .

وحدت :

جناب حقك اثباتی واجب اولان صفتلرندن بری ده ذات ، وصف ، وجود وفعل جهتندن وحدت صفتيدر . ذاتنده وحدتی ، وجود باريسندن عقلاً وخارجاً نفی تركيبله متعلق اولان فصل مخصوصنده بيان واثبات اولنمشيدی .

صفةً وحدتی ، موجوداتدن هيچ بر شيئك صفت ثابته‌سی اوكا مساوی اولماسيدر . اولجه بيان اولنديغی كبی صفت وجود مرتبه‌سنه ثابتدر ، موجودات ميانده واجب تعالينك وجودينه مساوی هيچ بر موجود يوقدر . وجوده تابع اولان صفتلردن هيچ بر موجودك صفتی ده وجود باريك صفت وحدتنه مساوی اوله‌مز . وجودآ و فعلاً وحدتی ، ذات باريك وجوب وجودی متفرد اولمسيدر . ايجاد ممكناتده ده او وجوبك آثاری ثابتدر . زيرا وجود واجبك تعددی فرض اولنسه هر ايكی واجبدن برينك وجودی بالبداهه ديكرينك وجودينه مخالف اولمسی لازم كلير ، تعدد معناسی بشقه صورتله حاصل اولماز . بونلرك تعينات ووجودلری مختلف اولنجه ذوات متعينه‌لری ايچون صفات ثابته‌لری ده مختلف اولور . چونكه صفتك تعيينی انجق اونی مستلزم اولان وجودك طرز ثبوتنك خاص قيلديغی بر شيئك بالبداهه تحققنه وابسته‌در . واجب فرض اولنان وجودلرك اختلافيله علم واراده جهتلرنده‌ده اختلاف وارد اولور . بو تقديرده اونلردن هر برينك علم واراده‌سی ديكرينك علم واراده‌سنه مباين وهر بری ايچون كندی علم واراده‌سيله تخصص ايتمك ملايم اولور . بو تخالف ايسه ذاتيدر ، چونكه واجبك علم وارادتی ذاتنده بر زمانله وخارجدن بر امرله مقيد اولمامق وعلم وارادتی تبدل وتغيردن مصون قلمق مقتضای وجوبلری اولور . حالبوكه واجبدن صادر اولان بر فعل كندی مقتضای علمنه وحكم ارادتنه مقروندر . بر واجبدن او صورتله صادر اولان بر فعل ديكر واجبك افعالنه مخالف اولوركه مخالفت ذاتيه‌لرينی تشكيل ايدر . ايكی واجبك وجودی ايسه محال وانتظام كائناتی مخلدر .

واجبلرك تعددی حالنده علم واراده‌لرينك تخالفيله فعللرنده‌ده تخالفی مستلزم اولور . شو سببله بونلر آره‌سنده اتفاق حصولی مستحيلدر . هر برينك وجوب وجودی وبوكا تابع اولان صفتلری عامهٔ ممكناتی مقتضای علم واراده‌لری اوزرينه ايجاد وتصرفه قادر اولمق لازمكلير . بو حالده ايكی قدرتدن بری ديكرينه مرجح اوله‌ماز . بناءً عليه علم واراده‌لرنده حصول بينونت تأثيريله فعللرنده‌ده آثار نزاع وتخالف كورلمكدن خالی قالنه‌ماز . بو ايسه نظام كائناتك فسادينی منتج اولور . بلكه اويله بر نظامك وجوده كلمسی ، حتی ممكناتدن برشئنك تكونی مستحيل قيلار . زيرا ، هر بر ممكنك ايجادينه متعدد واجبلرك مختلف علم واراده‌لری مقتضياتنك تعلق ايتمسی لابداولور . بو تقديرده بر ممكنك جسم واحدنده او تعلقات مختلفه تأثيريله متعدد وجودك حصولی لازم كلير . بو فرضيات ايسه محالدر (لوكان فيهما آلهة الا الله لفسدتا) كائناتده مستقر اولان آثار انتظامه ووقت مقدره دكين زوال وفسادن بری اولديغنه نظراً واجب تعالينك ذاتنده صفاتنده واحد اولديغی ووجودنده وافعالنده شريكی اولمديغی بداهةً ثابتدر .

شيخ محمد عبده

مترجمی : حسين مظهر

حقوق عائله واصول محاكمات شرعیه

قرارنامه‌لری حقنده

٢٥

٧٧ نجی ماده‌ده : « علی الاطلاق نكاح باطل وفاسده ‌ارقه‌نك زوجیت اوزره بقالری ممنوعدر. مفارقت ایتمدكلری صورتده بالمحاكمه بینلری تفریق اولنور . » دینلمش . شرعاً صحیح ونافذ اولمیان نكاحلرده طرفینك زوجیت اوزره بولنمالری جائز دكلدر . كندیلری افتراق ایتمزلرسه حاكم بینلرینی جبراً تفریق ایدر . لكن اجماعاً جائز اولمیان انكحه ایله مختلف‌فیه اولان نكاحلر بو بابده بر دكلدر .

حاكم طرفندن جبراً تفریق اولنمق ولینك اعتراضی ، یاخود زوجیندن برینك دعواسی اوزرینه نكاحك فسادینه ، یاخود عدم لزومندن طولایی فسخنه حكم ایدلمش ، یاخود اجماعاً جائز اولمیان بر نكاحه جرأت ایدنلر بولنوبده علی طریق الحسبه وقوع بولان اخبار اوزرینه جلب اولونملری لازم كلرك بالمحاكمه نكاح واقعك اولوجهله بطلان وفسادی تبین ایتمش اولدیغی صورتده واجب اولور .

شیمدی‌یه‌قدر مملكتمزده جاری اولان تعاملده بو مركزده اولوب مذاهب اربعه‌دن برینده خلافدن خالی اولمیان وباخصوص محل اختلاف واجتهاد اولدیغی معلوم اولان مناكحاته زوجین وولیلری طرفندن بردعوی وقوع بولمقسزین حكامك مداخله وتعرضلری وقع اولمامش وروا كورولمه‌مشدر .

مادهٔ قانونیه بونلری تفریق ایتمیور . قرارنامه‌ده، غیر صحیح اعتبار اولنان نكاحلری زوجین واولیانك بر دعولری اولمیوب جمیعاً راضی اولدقلری حالده حكامك مداخله ایدرك بالمحاكمه او نكاحلرك افسادیله تفریقنه كیده‌جكلرینی كوستریور .

حالبوكه غیرصحیح اعتبار ایدیلن نكاحلردن ولیلری طرفندن تزویج اولنان صغارك وپدرلری طرفندن اكراهه مقرون اولان ابكار بالغانك نكاحلری كبی بر قسمی نصاً واجماعاً صحیح ، ومقصد تحلیله مقرون ازدواج وآنكله بینونت قطعیه‌نك زوالنه مبنی اولان نكاح كبی بر قسمی‌ده اهالیمزك همان عموماً معتقد اولدقلری حنفی وشافعی مذهبلرنده جائز ومعتبردر .

بو مثللو مناكحاتك افساد ومنعنه قیام ایتمك ، نتیجه « مذهب واعتقادیكزی ترك ایدیكز ! » دیمكدر . تأصیل موافق شریعت ، یاخود مقتضای مصلحت اوله‌بیلیر ؟ قانون اساسی ایله اعلان اولنان قاعدهٔ حریتك ظاهر ومفهوم اولان منافی‌ده‌البته بونی ایجاب ایتمز .

لایحه‌ده اوروپا دولتلرندن بعضیلرینك یالكز نكاح مذهبینی وبعضیلرینك هر ایكیسنی قبول ایتمش اولدقلرندن بحث اولنه‌رق بزم ایچونده بویله بر متوسط مسلك اتخاذ اولنه‌جغی مذكوردر .

نكاح مذهبینك عدم قبولنه منجر اولان بو وبو كبی ماده‌لرك وضعی او وعده‌بیله موافق دكل. بو مثللو تكالیف اهالیمزك طبعلرینه‌ده كران كلیر . حسیات مقدسه‌لرینه طوقونور . آنلر بویله قانون ایستمه‌ورلر . حتی شافعی وحنبلی مذهبلرنده بولنان اخوانمز ساكن اولدقلری مملكتلرده آرازنده تحدث ایده‌جك دعاوی شرعیه‌نك فصلی ایچون ایچلرندن بر قاضی بولوندیرلمسنی ، مفتیلرینه مأذونیت ویرلمسنی بیله آرزو ایدیورلر. شیمدی هم مذهبلرینك ، هم مألوف ومحترملری اولان امام اعظم مذهبینك ترك اولونه‌رق هیچ برینه اویمیان احكامه معروض اولورلر ایسه نأصل كوجلرینه كیتمز ؟ مذاهب اسلامیه ارباب جمعاً بوندن متألم اوله‌جقلردر .

قومیسیون هیئت محترمه‌سی بونلری دوشونمه‌مش، خطا ایتمشلر. هیچ اولمازسه خرستیان وطنداشلریمزك حكامك بویله رأساً مداخله‌لرینه رضا ویرمیوب نكاح فاسده تفریق ایچون دعوی وقوعنی شرط اتخاذ ایدرك ٧٨ نجی ماده‌نی او صورته بازدیرمش اولملرندن متنبه اولملری، بومساعده‌دن اهل اسلامی محروم ایتمه‌ملری ایجاب ایدرایدی. حاصلی بو قانون یاپیله‌جقسه مادهٔ مذكوره‌ده تصحیح اولونمق لازمدر « مفارقت ایتمدكلری صورتده دعوی وقوعنده ، یاخود نكاح اجماعاً وبلا خلاف فاسد اولدیغی حالده حاكم آنلری جلب ایله بالمحاكمه بینلرینی تفریق ایدر. » دینیلملیدر .

٢٦

٨٠ نجی ماده‌ده : « مهر یا مهر مسمادركه طرفینك آز ویا چوق تسمیه ایتدكلری مالدر . » دینیلمش ویریله‌جك شی بر قبضه طعام ، یاخود یاغلق بر پارچه بزدن عبارت اولسه‌ده مال صاییله بیلیر . اسلام نكاحی اعزاز ایچون قرآن عظیم الشانده نص خاصله مفروض اولان مهر تام اوقدرجه‌لده ادا ایدلمش اولور . بلا مهر نكاح ایدیلوب قبل الدخول تطلیق اولونانلره ویریله‌جك اولان اقل متعه‌دن دون اولسه‌ده كفایت ایدر ظن ایدیلمش، هیچ اولمازسه فقرایه ویریلن اهل زكاتك ضعفنه ونصاب سرقته بالغ اولمسی لازم كله‌جكی وكتب حدیثیه‌ده اسناد معروف متصل ایله منقول وقرون اولادن بری بلاد شامیه و عراقیه‌ده فرعیله مشهور وزد فقهای ملتده متلقی بالقبول اولان حدیث شریفك‌ده بوحكمی ناطق اولوب اون درهمدن آشاغی اوله‌مایه‌جغی بیلنه‌مه‌مش .

لایحه‌ده بو ماده‌نك مذهب حنبلی‌یه استناد ایتدیریلدیكی بیان اولونیور. اون درهم كوموش ایچون مذهبدن چیقیلوب حنبلی‌یه قدر كیدیله‌جكی هیچ خاطره كلمزدی . بوده ایجابات مدنیه‌دن دكل‌یا .

اسباب موجبه‌سی اولمق اوزره بونك زمانمزده قیمتی برشی خسیس اولدیغندن بحثله « كیسه‌اوقدر مهر تعیین ایتمز وصدر اسلامده‌كی قوت اشترائیه‌سی نظر اعتباره آلینسه شیمدی چوقلرینك تأدیه ایده‌میه‌جكی بر حده واصل اولور. » دینیلیور. بو، دها غریب ! خطانك هپ بو فكردن نشأت ایتدیكی آكلاشیلیور. قومیسیون هیأت محترمه‌سی دولت علیهٔ عثمانیه مسكوكاتندن اولان اقچه قیمتنك مرور زمان ایله بر چوق تدنی ایتدیكنی ایشتمشلر . مقدارینی ثابت ظن ایتدكلرندن بونی كوموشك اولدن بری تدنی ایدر اولدیغنه حمل ایتمشلر .

حال بوکه ایش اویله دکل. اولکی آقچه‌لر بیوك وآغیر وخالص، صوکره‌کیلر مغشوش اولوب کندکجه غنی آزلمش، وزنلری آزالمش، قطعه‌لری کوچولدکجه کوچولمشدر. بو وجه مشروع متغیر اولان آقچه‌مسماسی باشقه، مقداری هر زمان ثابت اولان درهم باشقه‌در. اوت، عصر حاضرده بر طاقم کوموش معدنلری بولونوب تکثر ایتمسیله آلتونه نسبتله قیمتنه نقصان کلدی، خالصی مغشوش منزله‌سنه اینه‌رك یاری فیئاته تنزل ایتدی. لکن باشقه درلو بر تدنی یوقدر. دونکی قیمتی نه ایسه صدر اسلامده‌کی قیمتی ده اودر. زکات ودیاتك مقادیر شرعیه‌لری یکدیکریله مقایسه ایدیلیرسه حقیقت منکشف اولور. اون درهم کوموشك، آلتونك بر مثقالنه، بر اوقی دوه‌نك قیمتجه آنجق عشرینه، بر صیغیرك خمسنه، ایکی رأس غنم، یاخود کچی‌یه معادل اولدیغنی تعیین ایدر.

ایشته اون درهم کوموشك صدر اسلامده‌کی قوت اشترائیه‌سی اویله اعظام ایدیله‌جك برشی دکل. بو کون بالفرض هالمزدن چوقلری ایکی قوزی، یاخود کچی‌یه قدرتیاب اولمیورلر ایسه یار واغیاره قارشی بونی لایحه‌یه درج ایتمك، بوندن طولایی تبدیل مذهب ایتمك‌ی لازم کلیور؟ فقه‌ه مقتضای فقه بومیدر؟ ناسك شو ضعف وافتقارلری زماننده کوموش قیمتنك‌ده تنزل ایتمسی حقلرنده بر رحمت تلقی اولونه‌مازمی؟ الی قیام الساعه باقی اولان شریعت الهیه‌نك هر زمانك مصلحتنی کافل اولدیغنه بر آیت اوله‌مازمی؟ ترك وهجرانه محکوم ایدیلك ایسته‌نیلن مذهب شریفك عندالله تعالی صواب اولدیغنه تغیر ازمان ایله ظاهر اولمش بر دلیل دها تشکیل ایده‌مزمی؟ سواد اعظم امتك، بونجه ائمه ومشایخ کرامك مقبول ومختاری اولان بر مذهبك لاف ایله هدمنه یورونك ارباب علمه یقیشماز. فقها مرتبه‌سی، ارباب ترجیح منصبی بویوکدر. قولایلقله ادراك اولونماز. اون درهم کوموشك صدر اسلامده بك بهالی برشی اولدیغی ظن وذهابنه دوشمك او منصب جلیلك آلات ومعدانندن صاییلماز.

قومیسیون هیئت علیه‌سی دولتجه‌ده هیچ بر لزومی اولمیان بویله شیلرله اشتغال ایتمه‌لر، منصب فقهانه دیمك اولدیغنی وکندی درجه‌لرینی تقدیر ایدرك آکا کوره مأمور اولدقلری مسائلی کتاب قوانین اوزره یازمش اولسه‌لر خلقك دین اعتقاد ایتدکلری و اکا کوره تمسك ایتمکده اولدقلری مذهبلرینه قارشو واجب اولان تعظیم واحترامی ایفاده بولنسه‌لر؛ که حاشا اشرایه جرأت ویریور، که عنصر اسلامك تدنیسنه سببدر کبی بهت و تحاملات وتجاوزات لسانیه‌دن اجتناب وتشویش احکامدن احتراز ایتسه‌لر البته هم کندیلری ایچون، هم‌ده ناس ایچون خیرلی اولور ایدی. لکن مع التأسف طوتدقلری مسلکده یاکلشلر. ترتیب ایلدکلری ابواب منا کحاتك بورایه قدر اهل اسلامه تعلق ایدن قرق اوچ ماده‌سندن یکرمی آلتیسی خلل وخطادن غیر سالم. شریعت ومصلحته موافق دکل. چونکه بویله دولت وحکومتجه هیچ بر لزومی اولمیان مسائل نادره‌یه متعلق و بر قسمی‌ده ناس ایچون انواع مشقت وضرری موجب اوله‌جق شیلر تشکیل ایدیور.

اومارمکه اونلرك خطالرنی هیأت تشریعیه وبلکه دها اول حکومت سنیه‌مز ازاله ایده‌جك، بو قرارنامه‌نك استردادیله الغاسنه عنایت بیوره‌جقدر.

٢٧

٨٥ نجی ماده عقدفاسدده تقرب وقوع بولورسه مهر مسمی ومهر مثلدن هانکیسی لازم کله‌جکنه دائر اولوب ٧٦ نجی ماده‌نك مجمل اولان بو جهتنی تفصیلدن عبارتدر.

واقعه زوجه طرفندن اکراهه مقرون اولورسه مهر لازم کله‌میه‌جکی نه کوستریلمه‌مش. مادهٔ مذکوره‌نك موضوع اعتباریله‌ده نه درجه مختل اولدیغی‌ده محلنده تفصیل وبیان ایدلمش اولمغله تکرارینه حاجت کورولمدی.

٢٨

٩٠ نجی ماده‌ده: « بر قیزی تزوج ویا تسلیم ایچون ابوین ویا اقرباسنك زوجدن اقچه واشیای سائره آلملری ممنوعدر. » دینلمش. ٩١ نجی مادده دخی: « اشبو فصل احکامی غیر مسلملر حقنده جاری دکلدر. » دینیلیور. حال بوکه طقسانجی ماده‌نك ذکر اولنان حکمی مجله‌نك ٩٧ نجی ماده‌سی ایله بیان اولونان احکام عمومیه جمله‌سندن اولوب بوندنده طوائف غیر مسلمه‌نك مستثنی طوتولمه‌لرنی کندی دینلرنجه‌ده ایجاب ایدر بر حال اولمامقله طقسان برنجی ماده‌نك اکا تشمیل ایدلمش اولماسی اثر سهو اولسه‌کرك.

صدرالدین

فنیات:

معدن کوموری

٢

معدن کومورینك صورت حصولی:

جناب قادر حکیم کرهٔ ارضده نیجه بیکلرجه سنه‌لردنبری انسانلر ایچون بیتمز توکنمز محروقات احضار بیورمشدر. انسان، یوینهایه محروقات دپولرنی کشف ایتمش، شمدی هرکون زیر ارضدن تقریباً ایکی ملیون طونیلاتو کومور چیقارلمقده بولنمشدر.

کومور معدنلری کرهٔ ارض اوزرنده حصوله کلان تحولات عظیمه اثناسنده جسیم اورمانلرك، غایت بیوك نباتاتك طوپراق آلتنده قالان اقسامنك تحجر ایلیوب کمور حالی کسب ایتمش اولدیغی فناً کشف واثبات اولنمشدر.

بو جسیم اورمانلر وغایت بیوك نباتات اوست اوسته ییغیله‌رق مستحاثه حالنه کچمشلر، (معدن کوری) نامیله یاد ایتدیکمز سیاه ماده‌یی

حاصل اتمشلردر . كمور معدنلرينك وضعيت واشكال طبيعيه سى ايله اكثر اوجاقلرده اغاج ييراغنه مشابه پارچه لر (مستحاثه) بولنمسى وانكلتره، ساقسونيا واسقوچياده بولنان معدن اوجاقلرنده كمورلرك بعضيسى اكرى اولهرق (پرول) نامنده اوته بكزر عادى بر اورمان شكلنده بولنيشى ده كشفيات مذكوره يه انضمام ايدن دلائل وبراهين بديهيه دندر .

معدن كومورينك تاريخ كشفى :

معدن كومورينك هانكى تاريخده كشف اولنديغى لايقيله معلوم دكلدر . بوكومور قديم يونانيلر ورومايلرجه معلوم اولوب اودون كوموردن تفريق ايچون (فوسيل كمور) يعنى (مستحاثه) ديرلر ايدى. شوقدركه دور جديده يشامش اولان انسانلرك معدن كومورندن استفاده ايتدكلرينه دائر بعض امارات موجوددر . ازمنهٔ قبل التاريخيه يه عائد بعض مغاره لرده ايلك انسانلرك كمور چيقارمغه چالشدقلرى مذكور مغاره لرده موجود علائمدن استدلال ايديليور .

تحت الارض موجود هرنوع معادنك كشف وظاهره اخراجى ايله يكانه منبع تجارت اولان معادندن ايديله جك استفاده طريقنك كشادى خصوصنده دنيانك هرطرفنده كوستريلان غيرت وفعاليت ثمره سى اولهرق معادندن ازهرجهت استفاده اولنقده در . هرحالده جنس معدن اولورسه اولسون كشف وظاهره اخراجى ايله صورت عمليه سى بشقه بشقه قاعده لره تابع بولنديغندن معدنجيلك دخى برفن مخصوص تشكيل ايتمكله اوروپاده متعدد معدن مكتبلرى تأسيس اولنمشدر .

كومور معدنلرينك ايشلدلمسى :

كمور معدنلرينك صورت منتظمه ده ايشلدلمسنه اون برنجى عصر ميلاديده ابتدار اولنمشدر .

ايلك دفعه ايشلديلان معدن (فلاندر) [يعنى بلچيقانك جنوب غربى قسمى] قطعه سى معدنلرندن بريدر . بعده يواش يواش اوته ده بريده بعض كوچك معدنلرده اخراجاته باشلانمشدر . مع مافيه هنوز صنايع ميخانيكيه موجود اولمديغندن معدن كورلرى خصوصى خانه لرده اودون يرينه ياقلمقدن بشقه بر ايشده قوللانيلميوردى . بناء عليه معدنجيلك الك اول (فلاندر) ده ايجاد اولنديغندن معدنجيلكه عائد كافهٔ معاملاتده (فلاندر) مهندسلرى امثاله تفوق ايتمكده درلر .

معدن كومورلرينك تركيباتى :

معدن كورلرينك تركيبى (مستحاثه) حالنه كلن مهم اورمانلرك وغايت بيوك نباتاتك جنسنه ومعدنك درينلكنه وجوار اراضينك طبيعتنه كوره دكيشير . بعض كمورلر غايت ضعيف، بعضيلرى ياغلى، بعضيلرى اوزون آلولى. بعضيلرى آلوسزدر. كمور طاماللرى على الاكثر طوبراق ارەسنده غايت جسيم وغيرمنتظم منحنيلر رسم ايدرلر . كمور حوضه لرى بعضاً طويل، بعضاً ده غايت طاغينق بر حالده بولنور . برمعدن نه قدر قديم ايسه اوقدر قوتليدر .

هركون امور بيتيه، وصنايع وتجارتده صرف اولنان صناعى وطبيعى كمورلر دائما برمقدار كول ايله مولد الماء ودها بعض موادى حاوى بولنديغندن صافى بولنان كمورى بيان ايتمك ايچون فرانسزلر (قاربون) اسم مخصوصى وضع ايتدكلرى كبى بزده (فحم) يعنى (كمور) ديرز .

معدن كومورينك انواعى :

معدن كورينك مرتبه وانواعى بشدر: ١) طورب ٢) لينييت، ٣) حوى، حوييل، ٤) انتراسيت ٥) الماس و پرلانطه طاشيدر.

١) طورب . — سيل صولرينك سوق ايتديكى شيلردره كنارلرينه ايليشوب قالمق وياخود كنارلرده اوطوروب قالماسه بيله درهنك انتهاسنده ويا صو كيده كيده غيب اولمسيله مجراسنده ترسب اتمسى طبيعى اولديغندن كرك كنارلرده، كرك بر بطاقلقده، كرك دره يتاغنده مذكور تراكمات هرسنه اوست اوسته طبقه لر احداث ايتمك اقتضا ايدر . بونلر ايسه اوتلاق يرى واورمانلردن منحصل ياپراق، كوتوك، چالى چيرپى اولديغندن محروقات نوعندن اولدقلرى وسنه دن سنه يه متصل طبقات مذكوره بكديكرينه ياپيشوب لوحه حالنده فاصله لى جسم واحد اولور. سده محروقاتدن اولمق خاصهٔ خلقيه لرينى قطعا غائب ايتمامك وصيقيشمقله قوتى دها زياده آرتيرمق طبيعت مصلحتندن اولديغى جهتله بونلر بعدبعد اورالرده كمور طبقه لرينى تشكيل ايدر. نتكم بعض دره كنارلرنده چيقولاته رنكنه مشابه بررنكده آز، چوق، قالين طبقه طبقه بولنان ماده لر اشبو چورچوپ وكوتوك ونباتاتك تراكمندن حصوله كلمش شيلردركه بونلراك يكى معدن كمورى ديمكدر وزياده كولى حاوى اولوب قاربونك مقدارىده يوزده ٥٠ – ٦٠ نسبتنده در . وبوكا ده (طورب) دنيلديكى كبى بونك چيقديغى محلره (طوربيه) اطلاق اولنور . طورب اوروپاده پك چوق استخراج اولنوب صوبه لرده، فابريقه لرده محروقات مقامنده كثرتله قوللانيلور . طورب حيوانات اهليه نك التنه سريلن صامان مقامنده ده قوللانيلوب پوتاس وحامض فوسفورى زياده غايت مكمل كوبره حالنه كيرر .

٢) لينييت . — معدن كمورلرينك ايكنجى نوعى ده (لينييت) در. اكثريا سياه رنكده اولديغى حالده چيزكيسى اسمردر . يوزده ٤٤–٧٥ نسبتنده قاربون حاوى اولوب كولك مقدارى زياده جه در . اوزون ودومانلى وقوروملى آلو ايله يانار . بونك ده مختلف نوعلرى اولوب طبقه سى نقدر يكى ايسه درونندهكى بنيهٔ حشبيه اوقدر اى مشاهده اولنور. لينييتلر اكثريا چام اغاجلرينك تفحم ايتمسندن حاصل اولور وطبقات جديده ده بولور . لينييت هنوز تكمل ايتمامش بر كموردر .

٣) حوى . — معدن كمورلرينك اوچنجى نوعى (حوى) دركه

معدن کورلری ایچنده اك مقبول اولانیدر. حتی معدن کوری دنیلنجه (حوی) خاطره کلیر. طاش کوری، فحم ترابی دینیلن معدن اشته بودر.

(طاش کوری) بر فحم معدنیدرکه مواد خشبیه ونباتیه‌نك چوق ارضدن متصاعد حرارتك وحرارت شمسك اوزرلرنده بولنان مواد ترابیه وحجریه‌نك کثافت عظیمه‌سی ومدید یغمورلرك وصولرك تأثیریله تحللندن نشأت ایتمکده‌در دنیلمشدر. طاش کوری انتراسیتدن آز کثیف وآز فحمی حاوی ایسه‌ده دها زیاده قابل احتراقدر. اکر قپالی قابلر درونده تکلیس اولنه‌جق اولورسه بر طرفدن زیاده پارلاق بر شعله ایله یانار بر غاز ودیکر طرفدن ایکی طبقه‌یه تفریق اولنه‌بیلن بر مایع حصوله کلیر وتکلسده باقی قالان سرت وکوش رنکنده‌کی ماده‌یه (قوق) اطلاق اولنور.

طاش کورینك رنکی وچیزکیسی سیاه اولوب یوزده ۷٥ — ۸۰ نسبتنده قاربون وبرابرنده آزچوق مولدالماء ومولد الحموضه وبر مقدار غیر ثابت کولی حاویدر.

طاش کورینك نوعلری : پارلاقلغنه کوره (پارلاق کور)، یاخود (دونوق کور) ناملری ویریلوب بونلر قابل انکساردر وچابوق طاغیلور. مکسرلری بیوك وصدفیدر.

(قورومی کور)، یاخود (الیافی کور) دیه ایپك کبی پارلایوب طبق اودون کوری کبی بویامی چیقان کورلره دیرلرکه بونلر پارلاق کور ایله دونوق کور بیننده اینجه بر طبقه حالنده ظهور ایدوب اصل طاش کورینك ظهورینه بر علامت صحیحه عد اولنور.

(قانل قول) دیه انکلتره‌ده چیقوب زیاده یاغلی اولان بر طونوق کوره اطلاق اولنور. بونك لمعانی دونوق، باللومی کبی اولوب رنکی غایت سیاهدر وقابل انکسار اولمدیغندن ایشله‌نیلوب جلا دخی قبول ایدر. اندن انواع معمولات دخی یاپارلر. حوی غازی استحصالی ایچون (قانل قول) اك اویریشلی بر کوردر.

احمد نظمی

<u>مملکتمزه کیندیکده وکیدوب کلیرکن :</u>

٥ یلدرده نه آکلامشلر ؟

پارا نه‌در ؟ شو قوجه دنیایی طوتان بیوك قوت ؟ شو اك بیوك خیرلره واك بیوك شرلره کوچی یتن تیز وکیرلی واسطه ؟ پارا افندی، پارا افندیمز، نه‌در ؟ پارا فی الحقیقه غایت شاشیرتیجی، غایت جاذبیت بر شیدر. دنیاده پارا قادار اوینــاق قایپاق، یانار دونر، طوتولماز قاپیلماز، آکلاشیلماز آکلاتیلماز نه وار ؟ بونك ایچونکه عجمك شاعری اوکا بر آد طاقامامش‌ده « ای پارا ! سن الله دکلسك، لکن الله‌ه آند ایدرمکه (ستار العیوب) سك . (قاضی الحاجات) سك ! » (۱) دیيوب قیپی پوجالامش. بوندن باشقه‌جه‌ده، مملکتمز بر آز اوجارا، صاپا، پارا ایله اویناپان یرلردن آلارغه، اوزاق.. خلقمز وهله آناطولی خلق، مسلمان خلق پارا اویونلرنده بجره‌کسزجه، چولپا، قورقاق. بو سببلرله بز، پارا ودینی فتنه‌نك نه اولدیغنی آکلایامازدیق وآکلایامادیق. آکلایامادیق، پارا دائما معدندن اولور صانیردیق. فی الحقیقه بزه کوره پارا آنجاق وآنجاق معدندر. ناصل معدن ؟ صاری معدن، بیاض معدن، تمیز معدن.. یاخود آقچیل، قیزیلجیراق، کیرلی معدن.. یا کاغد پارا ؟ او پارا دکلدر، کاغددر.. یا اونك اوزرنده‌کی رنکلره نقشلر، تأمیناتلر ؟ اونلر قورو بویلردر، بوش سوزلردر ؛ کوز بویامق ایچون، احمق آلداتمق ایچون ! ایشته بزم پارا حقنده‌کی طویغومز، بیلکیمز، صوك سوزمز...

هم بو ملاحظه، ساده بزمك ایکیمزك سوزمز دکل، جمله‌مزك وبوتون بز ملتك سوزمزدر. عالم وجاهل، زنکین وزوکورت هپ بویله دوشونورز، بویله آکلارز. اما صورولدیغنده باشقه سویلرز، « اوراق نقدیه عینی نقددر، آلتیندر، کوموشدر » دیرز. چوق اولدی‌که بویله دیدیك، حکومتمزده بویله سویله‌دی لکن بونلر نظریات ایدی، لاف وکذاف ایدی. نیته‌کیم، بویله دیمکله برابر، هانکیمز اولسه‌ق، المزه صاری آلتین کچینجه فاحش فرقلرله سوردیك، برینی اوچ بش کاغدله دکیشدیردیك. حکومت‌ده کاغدله معدن پارایی برابر طوتوب، بونی دیکله‌مینلری جزالاندیریرکن، نهایت بر زمان اولدی‌که طبیعتك زورینه طایانامایوب فرقی طانیدی.

دیيه‌لم‌که بز ناچار ایدیك، حالی قورومق ایچون، فاصولیه وپیراصه مصرفنه مدار ومدد ایتمش اولمق ایچون بویله یاپدیق.. دییه‌لم‌که حکومت ناچار ایدی ؛ حالی قورتارمق ایچون، ایشی داها چابرا شدیرمامق ایچون بویله یاپدی.. دییه‌لم‌که بو، هرکسی سوروکله‌یوب کوتورن بر سیل ایدی ؛ بونك اوکنه طورا بیلمك کیمسه‌لرك کاری دکل ایدی. لکن سبب ومعذرت نه اولورسه اولسون، هپمز حالمزله کوستره‌یوردق‌که بزم نظرمزده معدنله کاغد برابر دکلدر.

ملتجه ایچینه دوشولدیغمز بو سقط ایشده قباحتلی وارمی، یوقمی ؟ وار ایسه بر نجی قباحتلی کیم، عوام صنفیمی، خواص طبقه‌سیمی ؟ مسئله‌نك بو نقطه‌سی اولدیقجه درینندر. بو یازیمی قاپایالم‌ده دییه‌لم‌که خلق صنفی آکلامادی، اوکره‌نمدی ایسه، منور طبقه‌ده آکلاتمادی، اوکره‌تمدی. اونلر آکلایاجغمز کبی سویله‌مدی، یازمادی. بزده دیکله‌مدیك، اوقومادیق. عبرتله دوشونوله‌جك شیلردندرکه دنیانك هر طرفنده پارا ایشلری تیقیرینی بولوب ساعت کبی ایشله‌رکن، بز بیك بیلدر « شیق شیق ایدر نالچه‌جق، ایش بیتیریر آقچه‌جق » دیيوب اوتورمشز، چکه‌چالشمز. بزمکیلرده ساده‌جه (بانقه، بانقنوت، بونو، چك، ایسقونطه، آجیو، قومیسیون، پولیچه، جیرو، جیرانطه، پوسته، بودجه) کبی کلمه‌لر آلوب صاتمقله اویالانمشلر، قالمشلر.

پارانك نه اولدیغنی آکلاتمق ایش ایدی. پارا فی الحقیقه، مثلا ذخیره وقماش کبی، طوغرودن طوغرویه ییلیر کییلیر بر متاع دکلدر. حتی آلتین وکوموش اولدیغی زمانده اونك متاع اولمق حالی، مثلا

---

(۱) « ای زر، تو خدانه ولیکن بخدا، ستار عیوب وقاضی الحاجاتی ! »

دمیروباقیر کبی ایشه یارامامسی ، آری بر مسأله‌در . پارا اصل متاعلرك شو أل‌دن بو أله کچمه‌سی ایچون میانجیدر ، آلتدر . واسطه‌در . واسطه‌نك معدن ویا کاغد ، یاخودکه باشقه برشی اولماسنده ایسه بیوك بر اهمیت یوقدر . بالفرض عثمانلی بانقه‌سنك (بانقنوت) دیدیکی کاغدی کاغد دکلمیدر ؟ او معتبرکن دولتك کاغدی نه‌یه معتبر اولمامالی ؟ بو حقیقتی خلقه آکلاتاجق اولانلر آکلاتمادی .

منور زمره ایشلری آکلاتمادی ، وظیفه‌لرینی آکلامادی‌ده ، صانکه او برلری آکلادی و آکلاتدیمی ؟ نره‌لرده ؟ شوراده بر طاقیم چال چکه کیمسه‌لر سوروبه قورد کتیره‌جك سوزلر سویله‌یوب ذهنلره قیلجقلر قاچیریرکن ، اوته‌ده هرکسدن فضله حسابلی وصایغیلی طاورانمغه بورجلی اولان ، حکومت مأمورلری تحف تحف اداره‌سزلکلر ، ترس ترس ایشلر یاپدی . کچنلر ، ولایتلرده‌کی مال مدیرلرینی ، محاسبه‌جی و دفتردارلری ، بالذات پای تختده‌کی مالیه نظارتی بیله ، اسکیوب بیرتیلوب یاپیشدیرلمش (۲٥) غروشلق ویوقاریسی اوراق نقدیه‌نك قبول ایدیله‌جکی وایدلیه‌جکی وقت ناصل مربعلره تقسیمله تدقیق اولوناجغی یولنده یازدیغی تعلیمانامه‌ده بیهوده انجه‌لکلر وکوچلکلر التزام ایدوب ، اورطه‌لغی تورکوتدی یکیلریله تبدیل ایدلمك اوزره استانبوله یوللانان اسکی ویامالی اوراق کاغدیکی یرلره چوروب هرکسده وهملر ، شبهه‌لر ، قورقولر اویاندیردی (۲) . اما یازانلرك یازدیغندن بر خبر آکلاشیلماماسی آکلایاجقلرك قصوری ایمش . اما فضولی سویله‌ینلرك بوش بوغازلغی برمقصد ایچون دکل‌ده یالکز بیلکیچ کورونمك وکندیلرینی کوستروب صاتمق ایچون ایمش .. اما مأمورلرك ایشی درایتسزلك اثری ونظارتك خطاسی‌ده نظارتده بر مأمورك معرفتی وهنری ایمش‌ده صوکره‌دن تعمیر وتصحیح ایدلمش ایمش .. نه یاپالم‌که بونلر پارا اوزرنده آیری آیری فنا تأثیرلر یاپمشدر !

بری طرفده ایسه ، مبارك کاغدك آغیرلغی یوق ، سسی یوق ، صاقلاغماسی کوچ ، تهلکه‌سی چوق . اویله باشدن کچمشلری وباشه کلمشلری ده وارکه (۹۳) قائمه‌سنك صوکی نه اولدیغنی ونوتمایان قورشقولی خلق بونلری بربرینه دیکله‌توب ، بربرندن دیکله‌یوب طوریور . هم نه تحف فقره‌لر سویله‌یورلر : بزم طرفلرده ، بر کویده آقشامدن موصاندیراده بردلیکه قونان أللیلکلر صباحلایین یرنده بولونماش ، بونلری فاره‌لرك چکوب کوتوردیکی نه‌دن صوکره آکلاشیلمش ؛ کویجه « فاره‌لرده تجارلغه باشلامش ! » دیه طاتلی طاتلی شاقالر ایدلمش .. شهره کلن بر کویلی کویده صیجاق یوفقه اکمکی آراسنه صاربوردیکی بش لیرالقی بولدیه یوفقه ایله برابر ییمش ده نه‌دن صوکره آکلامش ؛ بازار یرنده قارنمه پات پات ووروب « بش لیرالقی براوکونده ییدم ؛ قورو صامان ییمش قادار بیله طویمادم ، صوغان قابغی ییمش قادار بیله طادینی طویمادم ! » دییوب آجی آجی آغلایارمش . قونیه‌ده بر کویلی‌ده مزادده کوردیکی قادین یینه‌جك فرنك اکرینی آرتیروب آلمش ، « محمد آغا ، کویده بو نه‌یه یارار ؟ » دیدیکلرنده « نه اولسه مالدر » دییه جواب ویرمش . دیمك کاغد پارا ، فاره‌لر اویونجاغی ، صاماندن ، صوغاندن آشاغی بر شی .. قونیه کوینده قادین یینه‌جك فرنك اکری قادار اولسون ، مال دکل ....

ایشته بوکبی هیچدن سببلرله آلتین وکوموش اورطه‌دن چکیلمش ، بوزینه باقیلمایان کرلی متعلیکلر بیله صاقلانمشدر . بویله‌لکله کاغد ، هر یرده کوزدن دوشمش ، قیمتدن دوشمش ، یرلره وآیاقلر آلتنه دوشمشدر . یازیق یازیق‌که ، کویده وشهرده اونی دوشدیکی یردن قالدیراجق نه بر قوت وار ، نه بر تدبیر ... نه بر کیمسه وار ، نه بر چاره ! . . .

اسپارطه‌لی
حقی

نه یاپه‌جغز ؟..

کونلر کچیور ، آیلر کچیور ، بز دها حالا مدهوش ومتحیر بر حالده وطنمزك تخلیصی ایچون ، ملتمزك احیاسی ایچون جدی ودراملی بر تشبثده بولنمیورز . دها حالا سلامتمزك نه ایله تحقق ایده‌جکنه دائر صمیمی ولایتزلزل بر قناعته صاحب اولامدق . اسباب نجاتمزه قارشی بودرجه لاقید قالمه‌مز نه‌دن ایلری کلیور ؟ . . . عجبا امراضمزی دقتله تشخیص ایدوب تداویسنه عزم ایتمك قوتندنمی محرومز ؟ یوقسه امراضمزك نا قابل تداوی بر دورهٔ مهلکه‌یه داخل اولدیغنه ذاهب اولیورده صوك نفسمزی آسرده بکلمه‌یی بیهوده دیدیشمه‌یه‌می ترجیح ایدیورز ؟ بزه قالیرسه ملتمز قابلیت حیاتدن قطعیاً محروم دکلدر . مادی ومعنوی بیکلرجه مشقتلر ، بیکلرجه محرومیتلره سینه‌سیله وسونکوسیله مقاومت ایدرك شرف تاریخیسنی اخلال ایتمامکه عزم ایتدیکی آنده بری ظفری تسخیر ایدن بو فداکار ، بو بیوك ملت هیچ بر وقت برانتحار ذلیل ایله تاریخی شرمسار وایمانی هدر ایتمز . وانما بو مظلوم ملت حربك لایتناهی فجایعندن پك بیزار وپك پریشاندر . فقط ، او ، بو بیزارلقله پریشانلقدن صکره صحنهٔ حیاتدن چکیله‌مز . بتون بو فلاکتلر اونك روح نجیبنی نه قدر متأثر ایتدیسه امید حیاتنی او قدر قوتلندیردی . چکدیکی آلاملرك ذلیل بر اولومله دکل ، شرفلی بر حیات ایله تتوج ایتمسنی ایستمك اونك اك محق ، اك صمیمی املیدر . اساساً ، او ، بتون بو فداکارلقلری ، بتون بو مصیبتلری یالکز شرفلی صیانت وحیاتی قورتارمق ایچون

(۲) یاپیشدیرلمش بر (۲٥) غروشلغك قومیسیونجه تدقیق ایچون اسپارطه محاسبه‌جیلکندن یازیلان استیذانه نظارتدن (۱٤ اغستوس ۳۳٤ تاریخ و $\frac{۸٤۳}{۱۸٤}$ نومروسیله) ویریلن جوابده « فرسوده اوراق نقدیه‌نك قبول ومبادله ویا خزینه‌یه ارسالی اول بابده‌کی ۹ حزیران ۳۳۳ تاریخلی تحریرات عمومیه‌ده مصرح اولدیغندن تعلیمات مبحوثه‌نك عیناً وتماماً تطبیق » توصیه ایدلمشدر . بو جهتدن اولارقده « سادجه اورطه‌لرندن یاپیشیق » پاك‌ت پاك کل کبی یوز غروشلقلر کری ایدلمش وکری ایتیلمشدر .

اختيار ايتمشدی . احتمالكه اونی زمامدارانی یا كلش بوله‌سوق ایتدیلر . فقط ، اونلر ، كوستردكلری بویك شرف یولی ، نجات یولی اولدیغنی سویلشلردی . بونك ایچون ، او ، حرب عمومینك اك شرفلی ، اك مؤثر واك قهرمان وقعه‌سنی ابداع ایتدی . و تاریخ مفاخرینه ، اجدادینك بیله غبطه ایده‌جكی بر ظفر جهانشمولی اعلا ایتدی . هر درلو وسائطك فقدانته ، تجهیزاتك نقصانته ، سوء اداره‌نك بتون تخریباتنه ، مملكتك ابنای ضاله‌سی طرفندن ترویج اولنان وكوندن كونه مملكتك فلاكتلرینی چوغالتان ، سقوطنی تهیئه ایدن كافهٔ مفاسده رغماً هرشیئه تحمل ایتدی . چونكه یكانه امیدی شرفنی وحیاتنی قورتارمقدی ! . .

بتون بو فدا كارلقلردن صوكره اونك حق حیاتنی اهمال ایتمك ، حق حیاتنی احقاق ایتمامك وایتدیرمامك پك یمان بر ظلمدر . زواللی ملتك بوكون اك بیوك اندیشه‌سی بویله بر ظلمه كرفتار اولمقدر . واقعا بویله برظلمه كرفتار اولمسی انسانیت ایچون برشیندر ، فقط بو شینك قسمی كلیسی ، اهمال وتغافل ایله ، كمال عزم وجلادتله مجاهده ایتمكده تكاسل ایله بوحقك اضمحلالنه سبب اولان ابنای مملكته ، حقوق ملیه‌دن هرهانكیسنی مدافعه‌یه لایق وصلاحیتدار اولدوقلری حالده بر آره‌یه طوپلانوب توحید مساعی ایتمه‌ین ، برآره‌ده طوپلانوب سلامت ملیه‌دن بشقه بر غایه استهداف ایتمه‌رك ، سلامت ملیه‌یی تأمین ایتمكدن غیری برشیئه اهمیت ویرمیه‌رك چالیشمایان متنورلره راجعدر ! . .

ملت ، محاربه میدانلرنده كمال سماحتله ، دها طوغروسی ، زمامدارلرینك جهلندن ، منابع قوتی حسن استعمال ایتمه‌یی بیلمه‌ین رجالك مجبوریكز . لكندن طولایی كمال اسراف ایله ابذال ایتدیكی قانلرینی ومالرینی نصل فدا ایتدیسه بوكونده حق حیاتنی وناموسنی قورتارمق ایچون چالیشانلری عینی شهامت وحمیتله تأیید ایتمكدن كیری قالمیه‌جقدر . بناءً علیه مملكتك زمرهٔ متفكره‌سی ، ملتك قابلیت حیاتیه‌سیله غیر متناسب بر وضعیتده‌در ، دیمكدن منع نفس ایده‌میه‌جكز ، كوتلرك ، آیلرك مرورینه رغماً دها حالا بر موجودیت حقیقیه كوستره‌مه‌ین ، دها حالا مملكتك مقدراتی حقنده بر قناعته صاحب اولمیان زمرهٔ منوره‌مزك تردداتنی ، پریشانلقلرینی « نه یاپه‌جغز ؟ » استفهام مزعجی وضوح تام ایله افاده ایدییور .

*
* *

باشمزه كلن فلاكتلرك هر بریسی بزه وظیفه‌لرمزی اك مؤثر لسان ایله تلقین ایتمه‌مش اولسه‌یدی بویله بر استفهامك دیللرده طولاشمه‌سنه جواز ویریلیردی . فقط ایشته فلاكتمز وایشته بز . بصر وبصیرته بر عما طاری اولمادقدن صكره فلاكت عمومیه‌نك مواجههٔ تهدیدنده بر طور تردد آلینه‌ماز . قارشیمزده فلاكت بتون فجاعتیله ، دها واسع برزمین سرایت آریبوركن بز وظیفه‌مزی نصل اولورده تقدیر ایده‌میز ؟ . .

فلاكتك اوكنه طورمق ، اونك خسرانندن ملتی قورتارمق ایجاب ایتدیكی تقدیر ایتمه‌مك قابلمی ؟ . اوحالده نیچون باوریورز ؟ نیچون فلاكت عمومیه‌یی تدقیق ایدرك ، تصنیف ایدرك هرقسمنی اربابنه تحویل ایتمیورز ؟ . فلاكت عمومیه‌نك سیاسی ، حقوقی ، حربی ، اقتصادی ، اخلاقی . . جهتلرندن هربرینی ارباب لیاقته تحویل ایدرك ال برلكیله چالیشمیورزده نیچون فرقه تشكیلیله ، وسائط اختلافك تكثیریله اوغراشیورز ؟ . .

ایشته بوده آیریجه بر فلاكت ، همده فلاكتلرك اك مدهشی . ملتك باشنی مزاره صوقه‌جق فلاكت بو . . .

دیمككه . . . ایلك یاپه‌جغمز شی بو وسائط اختلافی قالدیره‌رق یولنی شاشیران ، برطاقم احتراصاته قاپیله‌رق ، یاخود كیندكلری یولده سلامت اومق غفلتنده بولنه‌رق صراط مستقیمدن آیریلنلری طریق حقه ارجاع ایتمكدر . بونی كیملر یاپه‌بیلیر ؟ هیچ شبهه‌سز مملكتك علماسی یاپار . علمانك بوكون اك مهم وظیفه‌سی بودر . بومعظم وظیفه طورییوركن علمای اسلامیه‌نك بشقه برشیله مشغول اولمسی جائزدكلدر . چونكه آنجق بوسایه‌ده افكار منوره‌یی برلشدیرمك ممكندر وآنجق بو سایه‌ده فلاكتك ماهیت حقیقیه‌سنی اكلامق ، فلاكتك تخریبات متمادیه‌سندن مملكتی قورتارمق ایچون اونی تدقیق وتصنیف ایدرك ارباب اختصاصك دست تداویسنه تسلیم ایتمك قابلدر .

اویله ایسه بزم بتون بوحاللرمز ، بتون بوغفلتلرمز ، بوضلالتلرمز ، فلاكت عمومیه‌نك تمادی وتوسعنی تأمین ایدن بتون بو یولسزلقلرك منشأ اصلیسی بردر ! . . .

ملتك آوان احتضارنده وسائل افتراقی آرتدیرمغه چالیشمق ، ملتك مقدراتی حقنده صوك سوزلرك سویلنه‌جكی برزمانده موجودیتمز نامنه جدی ومثمر برتشبثده بولنمامق ، ملتك وقار وحیثیتی مدافعه ایتمك اقتضا ایتدیكی زمانده بونلری ازاله ایتمك كبی برطاقم افعال ایله حرب اثناسنده كوستریلن انصافسزلقلر ، ظلملر وفسادلرك منبعی بردكلمی ؟ . اكر برسه بومنبعی قوروته‌جق یكانه قوت ایمان واخلاق قوتیدر . او حالده علمانك وظیفه‌سی اساً افراد امتك قلبنده راسخ اولان بوقوتی مظهر انكشاف ایتمكدر . بونك نه ایله قابل اولدیغنی همان دوشونمك ، بونك میدانه كلمسی ایچون تشكیلات لازمه‌یی تأسیس ایتمك ، دقیقه فوت ایتمكسزین بوقوتك كوندن كونه تعالیسنی تأمین ایتمك وبواوغورده هیچ برفدا كارلقدن چكنمه‌مك لازمدر .

ایشته علمای اسلامی بویله برساحهٔ فعالیت بكلیور . بو ساحه‌ده ملتك اساس صلاح ونجاتی قوروله‌جقدر . امت اسلامیه‌نك اك درین احتیاجی بودر . چونكه ملت آنجق بوساحه‌ده برلشه‌جك ، بوساحه‌ده قوتلنه‌جك ، ویوله كیره‌جكدر . اوراده وظائفنی اوكره‌نه‌جك واونلری ابقایه كسب اقتدار ایده‌جكدر .

بتون بوتذبذبلری ، تسیبلری استیصال ایده‌جك یكانه قوتك بو اولدیغنی تعین ایتدكدنصكره بو قوتك انكشاف وتعالیسی ایچون چالیشمایه‌رق

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

واصوله‌نبیت ایدلمش . وکبی اوله‌رق هیچ برشخص ویا سلطان و کیفنی نمه‌یه‌که جسارت ایده‌مه‌مشدر .

حتی معاویه‌نك وفاتندن آز بر مدت اول بو مقامی کندی اوغلی یزیده تودیع ایتمك آرزوسنده بولندیغی صیره‌ده ، عظیم قیل وقالارك حصولنه‌سببیت ویرلمش وجبروا کراه ایله معاویه‌نك یالکز طرف واعوانی بوکا موافقت ایلدکلری حالده ، سائر مسلمین بو ایشك اهل ومستحق اوله‌رق حضرت سیدالشهداء (حسین‌ابن علی) یی طانیوب آکا بیعت ایتمك ایچون کندیسنی مدینه‌دن کوفه‌یه دعوت ایتمشلر ویزیدك نظردقتی بو نازك مسئله‌ده جلب ایلمشلردی . بالنتیجه یزید سائقهٔ حرص وجاه ایله کربلا رقهٔ دلسوزینه میدان ویره‌رك ، الی الابد اهل اسلامك بغض ونفرتینی کندی علیهنده جلب ایلدی .

خلفای بنی عباس زماننده‌ده ، آز چوق بو خلافت مسئله‌سی تحریك ایدیلمش وخلیفه‌مأمون متصف اولدیغی مزایای علمیه واخلاقیه نقطه‌سندن ، بیطرفانه محاکمات نتیجه‌سنده بو مقامی اهلنه تودیع ایلمکی تنسیب ایلمش وکندی خاندانك کین وانتقامنی دعوت ایدنجه‌یه قدر ثبات کوسترمشیدی . حالبوکه مأمون نسب وحسب اعتباریله بنی‌هاشم سلاله‌سندن وصهریت حسبیله‌رسول اکرمك عمجه زاده‌لك شرفیله‌ده مباهی ومفتخر ایکن خلافتی دها احق ولیق بر ذات عالی‌یه تفویض وبو آغیر یوکك التندن تخلیص کریبان ایتمکی ترجیح ایلمشیدی .

بوله‌جه خلافت آرای عامهٔ مسلمین ایله شخصدن شخصه ، ذاتدن ذاته ، خاندان خاندانه انتقال ایدرك تا سلطان سلیمه وارنجه‌یه قدر بو امانت ومقام معلا ، بوتون مسلمانلرك رأی وانتخابیله تفویض ایدیله کلمش واك صوکره خاندان آل عثمان ایچنده یرلشوب کوکلشمشدر .

امام ماوردی حضرتلرینك (ادب الدنیا والدین) کتاب مستطابنده بوخلافت مسئله‌سی وشرائطی‌لدنیانیله تدقیق ایدلمش وشرائطی حقنده‌ده برچوق ایضاحاتده بولنلمشدر .

حمداً ثم حمداً بوخلافت آل‌عثمان خاندانه انتقال اوله‌لیدن برو ، عموم عالم اسلام بو توجیه وجهه موافقت ایدرك ، بو آنه قدرده بو خصوصده هیچ - حتی پك جزئی - برسوزده کچمه‌مش وبوزلرجه سنه‌درکه خلافت بو سلالهٔ نجیبه‌ده تمرکز ایتمشدر . خلفای آل عثمان خلافت مسئله‌سنه صوك درجه اهمیت ویره‌رك ، شریعت ودیانت مبجلهٔ اسلامیه خارجنده وخلافنده کندیلرندن هیچ برحرکت صدور ایتمه‌مش ؛ بالعکس امر دیانت وشریعتده ، اجرای احکامده وجیبهٔ نصفت وعدالتی یرینه کتیرمش ، کعبة الله ایله روضهٔ مطهرهٔ نبویه‌نك شعار احترام وتوقیری خصوصنده پك رعایتکارانه برصورتده طاورانوب (خادم الحرمین الشریفین) عنوانیله اعلان فخر ومباهات ایلمشلردرکه بو عنوان مبجل یوزلرجه سنه‌دن برو عالم اسلامك هرطرفنده محترم بر وضعیتده هرجمعه فریضه‌سندن صوکره صماخ اهل اسلامه ایصال ایدیلمکده‌در . بوندن ماعدا خلفای آل عثمان کرك اماکن مقدسهٔ اسلامیه‌یه ، کرك خاندان رسالتپناهی‌یه منسوب اولان شرفا وسادات کرام حضراتی حقنده پك ملتفتانه ومتوجهانه برحرمتله بو آنه قدر معامله ومجامله‌ده بولوندقلری ، بیت المال مسلمینك سعهٔ مالیه‌سی نسبتنده ترفیه وتسرورلرینه بذل غیرت ایلدکلری تاریخاً ثابتدر . قوم نجیب عربه کلنجه آنلرده تما خاندان آل عثمان طرفندن مظهر صحابت وحمایه اولمشلردر . بو آنه قدر اسلامیت اوغورنده هردرلو مادی ومعنوی فداکارلقلرده بولنوب متجاوزلره قارشو صرف اسلامیتی مدافعه مقصد عالیسیله کوکس کرن خلفای آل عثمان بحق بر بو عنوان جلیل ومقام معلایه کسب اهلیت واستحقاق ایلمش ، صحائف تاریخ اسلامی وسیله دوشدکجه مناقب ومفاخر ایله تزیین بویورمشلردر .

سلاطین آل عثمان کرك کندی تبعه‌لری اولان مسلمانلره ، کرك اوزاق مسافه‌لرده بولنان اخوان دینه قارشو بو وظیفهٔ اسلامیه‌لرینی حقیله ایفا ایلمشلر وبو نقطه‌دن اصلا برقصورلری کورولمه‌مشدر .

بز بو مقاله‌ده حجازك وضعیت جغرافیه‌سی ومستقبلده‌کی نفوذ وموقعی حقنده شیمدیلك هیچ برشی سویله‌مك ایستمیورز . فی یومنا هذا سوزلر طارتیلی وقلملر محدود برچولانگاهده اجاله ایدیلمك مجبوریتی بولوندیغندن مطالعات مخصوصه‌مزی وقت آخره ترك ایله یالکز خلافت حقنده بیان مطالعه ایدییورز .

اساساً خلافتی برعائلهٔ اسلامیه‌دن انتزاع ودیکر بر سلاله‌یه تفویض ایتمك ایچون اورته یرده برچوق وسائل ودلائلك موجودیت واثباتی الزم بولندیغندن ماعدا ، بوبابده بالعموم مسلمانلرکده من غیر جبر واکراه سربستانه برصورتده بوکا اقدام وموافقتلرینه باغلیدر .

بوکون کمال ممن وشکرانله کوریورزکه بوتون هندستان مسلما - نلرینك ممثل سیاسی ورسمیلری اولان (اول‌اندیا مسلم لیك) - یعنی هندستان مسلمانلرینك جمعیت اتحادیه‌سی - کرك بر ایکی سنه اولکی وکرك بوسنه اثناسنده‌کی اجتماعلرنده - خصوصیله اتحاد اسلام مذاکره‌لری موضوع بحث اولان جلسه‌لرنده ، خلافت مسئله‌سنی پك علمی برصورتده مناقشه ایتدکدن صوکره ، بو امر جلیله سلاطین آل عثماندن دها احق واولا برکیمسه‌نك بولنمدیغنه دائر صوك قرارلرنی جدیتله ویروب کیفیتی اعلان ایتمشلردر . عالم اسلامك ارکان مهمه‌سندن صاییلان تورکلرله ، هندلی قارده‌شلریله بو نقطه‌ده همفکر اولدقلرینه شبهه یوقدر . بالنتیجه اهل سنت وجماعتك بو خصوصده متفق الرأی بولندقلری محققدر .

بزه قالیرسه انکلتره دولت فخیمه‌سی بو نقطه‌ده پك حکیمانه طاورانه‌جق وکندی تبعهٔ اسلامیه‌سنك تمایلات دینیه ومذهبیه‌لرینه قارشو برخط حرکت اتخاذ ایتمك ایستمیه‌جکی آشکاردر . بوکبی حسیات دینیه‌یی رنجیده ایتمه‌مکی ، دین وعقیده ایشلرنده بو آنه قدر مداخله‌یی تجویز ایتمین انکلتره سیاستی ، طبیعیدرکه ، مسلمانلرك آرزوسنی برینه کتیرمکی برنزاکت تلقی ایده‌جکدر .

فرانسه‌یه کلنجه ، ملیونلرجه تبعه‌یه مالك بولنان بو دولتك‌ده خلافت اسلامیه مسئله‌سنده ، قاچ یوزسنه‌لك حقوقه مالك اولان دولت عثمانیه‌نك حقلرینی‌ده نظر اعتباره آلملری اقتضا ایدر .

ایتالیا دولتی ایسه ، هر حالده زیر اداره‌سنده بولنان افریقا مستملکاتنده یشایان مسلمانلرك ـ که جمله‌سی خلافتك آل عثمان خاندانده قالمسنی ازدل وجان آرزو ایدیورلر ـ حسیاته حرمت کوستره‌جکنه امینز .

حاصلی بو مهم مسئله ، تماميله دینی ووجدانی بر ماهیتی حائز اوله‌یغندن ، ائتلاف دولتلری طرفندن بوبابده رسمی هیچ برمداخله وقوع بولیه‌جنی ؛ خلافت مسئله‌سنك هرصورتله بونجه عنعنهٔ تاریخیه‌یه رغماً آل عثمان پادشاهندن بشقه براسلام رئیس ویا امیرینه صرف کیفی اوله‌رق انتقال ایدیله‌میه‌جکی بدیهیدر .

∴

اسلام مملکتلرینه کوز دیکنلرك احتراصلری

پارسده انتشار ایدن (ژورنال) غزته‌سی وه‌نیزه‌لوسك صلح قونفرانسنه تبلیغ ایلدیکی ـ وهنوز سوزلرینی بتیره‌مدیکی ـ مطالب حقنده برمقاله حصر وتخصیص ایلشدرکه ، وه‌نیزه‌لوسك بالاپروازانه مدعیاتی بزم محیطمزده‌کی اسلام محافلك نظردقتنی جلب ایلشدر . بز مسلمانلر ونیزه‌لوسك ادعالرینی تماميله حق وحقیقته مغایر کوردیکمز کبی ، کرك بلغار وکرك یونان آمالنك براساس علمی وملی‌یه ابتنا اولنمدیغنی‌ده اکلایورز .

وه‌نیزه‌لوسك مطالبی تدقیق ایدیلیرسه ، کوریله‌جکدرکه بو ذات یکیدن یونانستانی بویوتمك ایستیور واسکی فیلیپ واسکندر زمانلرینی اعاده ایتدیرمك آرزوسنی تعقیب ایدیور . بویوك وواسع حدوده مالك اوله‌جق یونانستانك احیالی لافله وهرشینی بیمه‌مکله قولایدر . فقط حساب باشنه کلنجه اوالمر برد برد قار کبی اریوب کیده‌جکنه شبهه یوقدر .

وه‌نیزه‌لوسه قالیرسه ، تراکیانی ، آطه‌لری ـ جزائر اثناعشری ـ آیدین ولایتنی ، قبرس آطه‌سنی ، آرناودلفك برقسمنی وحتی استانبولی‌ده آلمق ایستیور . بوذاته کوره تکمیل بویرلرده اکثریتی روملر تشکیل ایدیورمش ! ویلسونك پره‌نسیبنه نظرآده تکمیل بومملکتلرك یونانستانه بخش ایدلمسی ایجاب ایدیورمش !

وه‌نیزه‌لوسك بوکسکدن آتدیغی بوسوزلره دکل بز تورکیا مسلمانلری ، بلغارلرده ، ایتالیانلرده معارض ومخالفدرلر . وه‌نیزه‌لوس مطالبنی ، مدعیاتنی هیچ براثرعلمی واحصائی‌یه توفیقاً اثباته قادر اوله‌مدیغندن ، یالکز شقشقهٔ لسانیه ایله میدانه قویمش وبوقدرله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك

هنوز اناطولی حقنده‌ده برچوق شیلر تصارلامق فکرنده بولنیورمش !

وه‌نیزه‌لوس مادامکه بویوك بریونانستان قورمنی قصد ایدیور ، ابی اولودی‌که ایرانی ، تورانی ، هندستانی‌ده ایستملی ایدی . چونکه بویوك الکساندر بالاده ذکر ایتدیکمز ممالکی وقتیله فتح ایتمش ، دارابی‌اولدیرمش ، ایرانی ارسطاطالیسك رأیی موجبنجه ملوك‌الطوائف شکلنه قلب ایله بالنتیجه بریبانجی (اشکانیان) سلاله‌سنك ایرانده تورمسنه یاردم ایلشیدی . دیمك‌که اورالرده‌ده یونانستانك بویوك بر حق مکتسبی واردر !

وه‌نیزه‌لوس برکره فرانسه‌نك ساری کتابلرینی ، انکلیز آنسیقلوپه‌دیسنی ، رسمی احصائیاتی تدقیق ایتمك زحمتنه قاتلانسه‌یدی ، تراکیا ، استانبول وازمیرده‌کی یرلرك ، نفوسك ، مؤسساتك ، آبدات دینیه وملیه‌نك عددینی ، چوقلغنی ، صرف وعادتك‌ه طرفنده تمرکز ایتدیکنی ، حرث ولسانك ماهیتنی لایقیله اکلامش اولسیدی ، پارسده‌کی اوروپا دول معظمه‌سنك بویوك ممثللری خارجیه ناظرلرینك حضورنده ، هیچ براساسات صحیحه‌یه مستند اولمیان وحدذاتنده تحف اولمقله برابر برآزده موجب خنده اولان اوبالاپروازانه مطالبی درمیان ایتمزدی . فقط بز وه‌نیزه‌لوسی معذور کوریورز . زیرا اونك روحنده (مغالو ایده‌آ) فکرینك اجرای احکام ایتمکده اولدیغنی پك اعلا بیلیورز .

وه‌نیزه‌لوس‌ده ، کائناتده بیلیورکه ، بویرلرده ـ تخیل اولنان ـ اوقدر روم ویونانلی یوقدر . روملرله بلغارلر بو (تراکیا) قطعه‌سنه صاحب اولمق ایچون هانکیسنك دیکرندن دها زیاده نفوسه مالك بولندقلرینی اثباته چالیشیرکن ، مملکتك اك بویوك اکثریتی ، اکثریت عظیمه‌سنی تشکیل ایدن برملتی ، یعنی تورك واسلام ملتنی اونوتیورلر ، یاخود اونوتمق ایستیورلر . کویا او یرلرده یالکز بلغارلرله روملر یشایورمش کبی طاورانیورلر . حالبوکه تراکیاده هر عنصردن زیاده اکثریتی مسلمانلر تشکیل ایلدکلری کبی ، ملکاً واقتصاداً اومملکتك صاحب حقیقیسی واورانك جهت شرقیه‌سنده‌ده بایراقلری حالا تموج ایتمکده اولان حاکم بر ملت وارسه ، اوده تورکیا مسلمانلریدر .

تراکیانی براوجندن دیکراوجنه قدر طولاشان واورالرده‌ده‌رین تدقیقات وتتبعات علمیه ولسانیه‌ده بولنان فرانسز وانکلیز سیاحلری ـ خصوصیله متوفی لورد بارون جنابلری ـ آچیقدن آچیغه اعتراف ایتمشلردرکه تراکیاده تورك عرقی ، تورك لسانی ، تورك عرفانی تماميله حاکمدر ؛ یرلیلرك یوزلرینه باقنجه ، سیمای عمومینك تماميله تورك اولدیغی ، اك مشکلپسند اولانلرجه بیله درحال تصدیق وتسلیم اولنور . بودقیقه‌ده تراکیاده ، یدی یوز بیکی متجاوز تورك واسلام بولندیغی حالده ، روملرك ایکی یوز اللی بیك وبلغارلرك یوز بیکی

تجاوز ایتمیبکی اك صوك ایستاتستیقلرده مقیددر . بو حسابجه تراکیاده‌کی نفوس عمومیه‌نك یوزده تمشی تورك اسلام ، آز قسمی روم و بلغارلر تشکیل ایلکده‌درلر . بالقان محاربه‌سندن سوکره اوراردن مهاجرت ایدن مسلمانلری ده حسابه قاتارسه‌ك ، روم و بلغار نفوسی هیچه صایله‌جق‌قدرکه مذکور مهاجرین الیوم ادرنه ولایتنده و کویلرنده اسکان ایدلکده و ینه تراکیا داخلنده بولنمقده‌درلر .

بوندن ماعدا نفوس و صرف نقطه‌لرندن صرف نظر ، تراکیاده‌کی اون ملیون تارلانك یدی ملیوننه ینه تورکلر متصرف و صاحب بولنیورلر ، بو حساب قطعی و رسمیه نظراً مذکور اراضئ مزروعه‌نك یوزده تمشی مسلمانلرده و آنجق یوزده اون بشی روملرده ، یوزده اون بری ده بلغارلرك النده‌در . دیمك اولیورکه بو قطعه‌نك مقدرات اقتصادیه‌سی تماماً تورك اولان اهل اسلامك قبضه‌سنده‌در .

حرث و مدنیته کلنجه ینه رسمی احصائیاته کوره روملرك ایکی تالی ، اوچیوز یکرمی ابتدائی مکتبلری وارکن ، اسلاملرك اون تالی ، یکرمی بش رشدی ، بیك التیوز ابتدائی مکتبلری و هرشیدن زیاده نظره چارپان جامعلرله مناره‌لری واردرکه بو یرلرك اسلامی بر یورد اولدیغنه الک بیوك شاهد تشکیل ایدیور .

آفریقا اقوامی قونفره‌سی

حقوق و شرائط مدنیه‌سنك نظر اعتباره آلنمه‌سی لزومنه قرار ویریلن آفریقانك (٢٠٠) ملیونی متجاوز سیاهی اقوامی ایچنده مهم بر قسمی اقوام اسلامیه تشکیل ایتمکده‌در . بالخاصه فرانسه‌نك تحت اداره‌سنده اولان (سنه‌غال) ، چات کولی ، (نیژه‌ر) نهری حوالیسی ، (قونغو) ایالتنك بویوك بر قسمی ، آفریقای وسطیده (وادای) منطقه‌سی کبی یرلر هپ دین اسلام ایله مشرف اولمش اقوام ایله مسکون بولنمقده‌در . بو اقوام ، او یرلری کزن سیاحلرك متحداً بیان ایلدکلری اوزره ، تمدن خصوصنده هنوز اهتدا ایتمه‌مش و یا میسیونرلر طرفندن تنصر ایتدیریلمش سیاهلره نسبتله پك یوکسك بر مرتبه‌یی حائز بولنمقده‌درلر . حتی اسلامیتك بو قوهٔ ساحرهٔ تمدنیه‌سی سایه‌سنده‌درکه دین مبینمز هیچ تشویق و ترغیبه محتاج اولمقسزین بارقهٔ شمس کبی آفریقاده یاییلمقده و داخل دائرهٔ انواری اولان یرلره درحال مدنیت و انسانیت شرائطیله ده برلکده کیرمکده‌در . یالکز بو اقوام مراکز مدنیه‌دن پك اوزاق بولوندقلری جهتله بالطبع ، اسلامیتك کندیلرینه بخش ایلدیکی فیوض اعتلادن بحقٍ مستفید اوله‌میه‌رق قوی ملتلرك زیر اداره‌سنه کچمکده‌درلر .

ایشته بوکون ، آفریقا اقوامی قونفره‌سی طرفندن رفع ایدیلن تمنیات مظهر قبول اولورسه بالخاصه آفریقانك اك قوتلی عنصر مدنیتی بولونان و یارین‌ده باشلیجه عامل سلامتی اولاجق اولان بو میلیونلرجه دینده قرداشمزك حقوق انسانیه و سیاسیه‌سی بر درجه‌یه قدر تأمین ایدلمش اوله‌جق و بو صورتله عالم غرب انسانیت و مدنیت ایجابانه بحقٍ رعایت ایتمش بولونمق شرفنی احراز ایده‌جکدر . عین زمانده آفریقانك میلیونلرجه مسلمان اقوامنك بالنسبه نائل رفاه اوله‌لری بالطبع بزلر ایچونده ، کندی فلاکتلریمزه رغماً ، بادئ تسلی اولمقدن خالی قالماز .

«تصویر افکار»

ینه کتبخانه و کتابلرمز

محترم آرقداشلرمدن فرید بکك کچن نسخه‌کزده‌کی مقاله‌سنی بویوك بر مسرتله اوقودم . آرتق کنجلکك بزده ده اویاندیغنی ، هر کون نمایان اولان آثاریله ، آکلایوردم . اجتماعی احتیاجلریمزدن بریسی اولان کتبخانه و کتابلریمز حقنده بر مقاله یازارق بو مهم خصوص حقنده جلب نظر دقت ایلدیکلرندن طولایی کندیلرینه تشکر ایدرم .

صاحب مقاله ، بو کونکی کتبخانه‌لریمزك حالنه دائر بیلدکلرینی پك حقیقی و پك رعنا بر صورتده یازیور . بنده‌کزده عینی مقصد و غایه

محتنده . آرقداشمك مقاله‌سنده نقصان كوردیكم بعض شیلری انظار عمومیه‌یه وضع ایده‌جكم . امید ایدرم كه معارف ناظری پاشا حضرتلری ایكی هفته‌دن بری موضوع بحث اولان و ده‌كل كنجلكك ، بوتون عثمانلیلرك افكارینی تنویر ، تتبعلرینی تزیید وتحصیللرینی تسهیل ایدر ؛ كتبخانهٔ عمومیه‌مزك شو حال پژمرده‌سنی نظر اعتباره آلیرلر .

•
• •

فرید بك مقالهٔ مبحوثه‌سنده ، اولا كتبخانه‌لرك حالی تصویر ایتدكدن صكره كتبخانهٔ عمومیمزه نقل كلامله ، انتظامسزلغندن ، فهرستك هم بر دانه ، هم غیر منتظم اولوب بر شی آرامق ایچون ساعتلرجه بكله‌نیلدیكندن پك حقلی شكایت ایدییور . بز اوكاده راضی ایدك . شمدی ، دفتر بر آیدنبری اورتادن غائب اولدی . حافظ كتب افندیلره مراجعتمزده (فهرست) نظارته كیتدی . اوراده یازیله‌جق دییورلر ... نه‌تحف ادفتر هیچ نظارتده‌یازیلیرمی ؟ بلكه طبع ایدیلیر . بیلمم كه مقصد نه‌در ؟

ثانیاً : بر طاقم آثار نفیسه‌نك توزلرله مستور ، فاره‌لرك دائمی بر ضیافتی اولارق كتبخانه‌نك آرقه جهتنده متروك براقیلدیغندن وسامی پاشا زاده‌نك (٦٠٠) جلد قدر وقف ایدیلمش قیمتدار آثارندن بحث ایدییورلر . بو خصوص حقنده‌ده بعض ایضاحات ویره‌یم .

كتبخانهٔ مذكورك اوتوز سنه اول تحریر ایدیلن بر قاچ دفترندن باشقه فهرسته تصادف ایده‌مه‌یكز . عجبا اوتوز سنه‌دن بری كتبخانه‌یه هیچ بر كتاب ادخال ایدیلمه‌دیمی ؟ دیه بر سؤال وارد اولسه بالطبع — بیلمه‌ینلر — اكر كلمش اولا ایدی فهرستلرده بولونور ، جوابنی ویریرلر . حالبوكه مسئله هیچده اویله ده‌كل . . . بعض معروف ذوات وارثلری طرفندن وقف ایدیلن كتابلرك یكونی همان همان — ظن ایدرسه‌م — آلتی یدی بیكه بالغ اولیور . الآن‌ده تزاید ایتدیكی كبی آیروجه نظارت نامنه‌ده بونك برقاچ مثلی كتاب ورود ایتمشدر .

اولا — ظنمه كوره — یكونی اون بیكه بالغ اولان خالص افندینك ، صكره آلتی بیك قدر جلدی حاوی اعیاندن ابراهیم بك افندینك ، داها صكره — مقدارینی درخاطر ایده‌مدیكم — رضا پاشانك اهمیتلی برطاقم آثار نفیسه‌سنی حاوی كتبخانه‌لر اشترا ایدیلدی . بو یكونه اسكی سنه‌لردن قالمه بر قاچ بیك جلدله اك صوك زمانلرده‌كنی‌ده علاوه ایده‌رسه‌ك اوتوز بش بیكه قریب كتابلریمزی فهرستسز بوله‌جغز .

برآره‌لق خالص افندیلر آلمان كتابلرك تصنیفی وبرابر كتیریلن كندی جامكانلرینه یرلشدیرلمك اوزره اون بش كون كتبخانه‌نك تعطیل ایدیلدیكنی حافظ كتب افندیلردن اوكرنمشدك . تعطیل اثناسنده آنجق برقسم قلیلی تصنیف ایله دیكرلری حال اصلیسنه ترك ایدیلمشدی . بركون اوراده مطالعه ایدركن نظارتدن بر مأمورك كلوب ناظرك تفتیشه كله‌جكنی ، بناء علیه بوتون آثارك غیر منتظم دخی اولسه جامكانلره وضعنی سویله‌دیكنی ایشتدم . طبعی ، بونك اوزرینه او آثار عتیقه ونفیسه‌نك برقسم قلیلی دها تنظیم ایدیلدی ایسه‌ده متباقیسی حالا توز وطوپراق ایچنده اویله‌جه طوریبور .

ارباب مطالعه ، اونلرك مطالعه‌سندن‌ده واز كچدی . عجبا معارف نظارتی بودجه‌سندن افراز ایتدیكی بو بیكلرجه لیرانك بویله بوش بوشنه هبا اولوب كیتمه‌سنه آجیایورمی ؟ عطالت واهمالكارلق یوزندن برچوق پارالر بوقیمتلی آثاردن هیچ استفاده ایتمكسزین محو اولویور . نظارت برمأمور مخصوص اعزام ایتسه وبوكتابلر او مأمورك نظارتی آلتنده برقاچ كاتب ایله اوچ بش كونده تنظیم وتصنیف ایتدیریلسه ارباب مطالعه پك بیوك استفاده ایتمش اولورلر . هرحالده معارف ناظری پاشا حضرتلری بوخصوصده بیوك برخدمت ایفا ایتمش اوله‌جقلرینی شبهه‌سز عد ایدرز .

دارالفنون مداومیننده‌ن
و . رامز

اخطار

كاغد فیأتنك پك زیاده یوكسلمش ، مصارف سائره‌نك‌ده خیلی آرتمش اولمسندن طولایی سبیل الرشادك حال حاضرده‌كی فیأتیله دوامی مع التأسف غیرممكن برحاله كلمشدر . برمدتدن بری رساله‌مزك هر نسخه‌سی بش غروشدن فضله‌یه مال اولدیغی حالده محضا قارئین كرامك خاطرلرینه برشی كلمه‌مك ملاحظه‌سیله اوضررلره قاتلاندق . فقط آچیغمز آرتیق تحمل اولونه‌مایه‌جق ، قاپادیلامایه‌جق بر حاله كلدیكی جهتله ، رساله‌مزك دوامنی تأمین مقصدیله ، بالضروره تزیید فیأته مجبوریت حاصل اولمشدر . ان شاء الله كرك كاغد ، كرك ملازمهٔ سائره‌ده‌كی بو غلای فوق العاده بردرجه‌یه قدر اولسون زائل اولورده بو تزیید فیأت موقت برزمانه منحصر قالیر . اونك ایچون آبونه بدلاتیله آبونه مدتلرینك منتها نومرولرینی‌ده دكیشدیرمیورز . یالكز فیأت اون غروش قادیغی مدتجه انتشار ایدن هر نسخه ایكی نومرو عد واعتبار ایدیله‌جكدر . امید ایدرزكه سبیل الرشادك دوام انتشارینه خلل كلمه‌سنی آرزو ایدن محترم قارئلرمز بزی بوخصوصده معذور كوره‌جكلر وصرف كندی همتلریله یاشایان سبیل الرشادی دها زیاده نشر وتعمیم ایله تقویه وتحكیمه ابذال همت بویوره‌جقلردر .

حقوق مطبعه‌سنده باصلمشدر اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی ، خارجی هر ایچون
سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی
(۱۳۰) غروشدر .

نسخه‌سی ۱۰ غروش،
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه‌سی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز .

اخطارات
ادرس تبدلنده آیریجه بش
غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه‌صره
نومروسنی محتوی بولنملی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلملی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمانه نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلملی
رجا اولنور .

سبیل الرشاد

دینی ، فنی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف
صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد : ۷-۳۹۶ ۱۰ جماذی الاخر ۱۳۳۷ پنجشنبه ۱۳ مارت ۱۳۳۵ جلد ۱۶

اسرار قرآن

« الذی جعل لکم الارض فراشاً والسماء بناءً وانزل من السماء ماءً فاخرج به من الثمرات رزقاً لکم فلا تجعلوا لله انداداً وانتم تعلمون »

جناب حقه عبادت وطاعتك لزوم ووجوبنی آیت سابقه‌قوللره تبلیغ ایتدکدن صکره بو آیتده خالق ذوالجلالك، قوللری اوزرنده‌کی بیوك بیوك نعمتلرینی سردیتمکه باشلایور. ویالکز الطاف وعنایات سبحانیه‌یی تذکیره حصر مقصد ایتمیه‌رك قدرت ازلیه آثاری اولان بوشیلرك وجود حقك ثبوتی ایچون مهم بر دلیل تشکیل ایتمکده اولدیغنی ، بر طاقم اسباب وعلله مربوط اولسه‌لرده غایهٔ موجودیتلری نتیجه اعتباریله ینه او فاعل مختار ، واحد قهار اولان ذات ذوالجلالك لطف ایجادینه منتهی اولدیغنی افهام ایدییور .

تعداد اولنان مواهب الٰهیه‌نك برنجیسی که ، ارض بساط شکلنده یاراديلمش اولمه‌سیدر ، بونك انسانلر ایچون نه بیوك منافع حیاتیه تأمین ایتمکده اولدیغنه دائر تمهید افکار ایدلمش ایدی . « والسماء بناءً » قول کریمنه کلنجه ؛ معلومدرکه قدرت فاطره ارضی یاراتدقدن صکره اونی ، اجسام حقنده موضوع قوانین طبیعیه‌دن بری اولان « تجاذب » واسطه‌سیله ثابت وسیار دیکر کواکبه ربط ایتمشدر . ارضك فضای بی پایان ایچنده هیچ مستنده استناد ، مادی ومحسوس وسائطله اجرام سائره‌یه ارتباط ایتمکسزین طوتونه بیلمه‌سنی تأمین ایدن سبب بو جاذبه قوتندن عبارتدر .

اجسام ، یکدیکره قارشی تأثیر متقابل بخش ایده‌رك بو صورتله آره‌لرنده‌کی توازنك محفوظیتنی وبالنتیجه خلل واضمحلالدن سلامتلرینی تأمین ایدن بویله بر قانونی ایجاد ایدن ایسه صرف قدرت بالغهٔ سبحانیه‌در . « ان الله یمسك السموات والارض ان تزولا ولئن زالتا ان امسکهما من احد من بعده » آیت کریمه ، کواکب واونلرك کیفیت تألیفی حقنده مباحث فلکیه‌نك اك صوك قبول وبوفنك علماسی طرفندن ارضك هر کوشه‌سنده اجرا ایدیلن تدقیقات ایله تأیید ایتمش اولان نظریه‌لری احتوا ایتمکده‌در .

بوکون مرتبهٔ ثبوته واصل اولمش بر حقیقتدرکه ارض کبی اجرام سماویه‌ده مایع ویا جامد حالنده مختلف معادندن ترکب ایتمکده ، اونلرده ده طاغلر ، درەلر ، جدوللر بولنمقده‌در . بو ، بویله اولدیغی کبی ایچلرندن بعضلرینك ، ساکن اولدیغمز ارضده اولدیغی کبی ، طبقات هوائیه ایله محاط اولملری فنك قبول ایتمش اولدیغی حقایق جمله‌سندندرکه « والسماء بناءً » قول کریمنك دلالت ایتدیکی معناده بودر .

آیت کریمه‌ده « سماء » دن مقصد معین بر شیدن عبارت اولمایوب باشلریمزك اوزرنده یوکسه‌لن بتون کواکب بو لفظك دائرهٔ شمولنه داخلدر . [۱]

عرب « سماء » لفظی بر چوق معنالرده استعمال ایتمشدر . از جمله شاعرك:

اذا نزل السماء بارض قوم . رعیناه وان کانوا غضابا [۳]

کذلك سحاب معناسنده‌ده استعمال ایتمشدرکه آتیده‌کی « وانزل من السماء ماء » قول کریمی بو جمله‌دندر .

راغب [۲] « هر سماء ما وقنه نسبتله سماء ، مافوقنه اضافتله ارضدر . یالکز سماء علیا ، بلا ارضدر » دیدکدن صکره « الله الذی خلق سبع سموات ومن الارض مثلهن » آیت کریمه‌سنی بو طرز توجیهه حمل ایتمکده‌در .

---

[۱] سماء کلمه‌سنك جمع اوله‌رق استعمال اولندیغی یرلردن بریده « ثم استوی الی السماء فسواهن سبع سموات » نظم کریمیدر .
[۲] تاج العروس جزء ۱۰ صحیفه ۱۸۳
[۳] بر قومك یوردینه یاغمور دوشدیمی ، صاحبلری نه‌قدر سرت وغضوب کسه اولسه‌لرده ، حیوانلریمزی اوراده اوتلاتیرز .

اساساً سمودن مشتق اولان « سماء » لفظی لغةً یوکسك اولان هر شیئه اطلاق اولنه‌بیلیر . حتی عربلر آتك صرتنه‌بیله « سماء » دیرلر که طفیل غنوینك ، بر آتك وصفی حقنده شو بیتی بوقبیلدندر :

واحمر کالدیباج اماسماؤه — فریا واما ارضه فمحول [١]

« سما » نك حالدن وماهیتندن بحث ایدنلردن بر قسمی حقیقت نقطه‌سنه تماس ایده‌بیه‌رك سموانك ، مرئی و مشاهد اولدیغی طرزده ، اوست اوسته قورولمش بر چادر شکلنده اولدیغنی اثبات خصوصنده حکم قرآنك واضح وصریح اولدیغی ظن وذهابنده بولنمشلردر . بونلر بو مسئله حقنده‌کی تدقیقاتلری دها ایلری کوتوره‌رق سمانك نوعلرینی تعیین ضمننده برچوق اسرائیلیاته ، صحتی اجماعاً ثابت اولمیان احادیث نبویه‌یه استناداً برنجی قات سمانك موج مکفوفدن ، ایکنجی قاتك باقیردن ، اوچنجی قاتك دمیردن ، دردنجی قاتك باقیردن ، بشنجینك کوموشدن ، آلتنجینك آلتوندن ، یدنجینك یاقوت احمردن اولدیغنی بیان ایتمشلردر . حقیقت مسئله ایسه قرآن مبینك بودرمیان ایدیلن شیلره نه صراحةً ، نه ضمناً دلالت ایده‌جك بر قیدی احتوا ایتمامکده اولدیغی مرکزنده‌در .

حقیقنده قرآن ، « سما » ، « سموات » کلمه‌لرینی معانی عدیده‌ده استعمال ایتمشدر . مثلا بر آیت وارده‌که سموانك بناء یعنی ارضدن‌ده کوردیکمز وجهله ، اجزاء مادیه‌دن مرکب اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در . دیکر بر آیت واردرکه بونلرك اجسام هوائیه‌دن ترکب وتألف ایتمکده اولدیغنی کوسترمکده‌درکه « ثم استوی الی السماء وهی دخان فقال لها وللارض ائتیا طوعا او کرهاً » نظم کریمی بووجهه اشارتی متضمندر . دیکر بر آیت‌ده سمواتك کواکب سیاره‌نك محرکنی تشکیل ایدر بر مداردن عبارت اولدیغنه دالدر . « ولقد خلقنا فوقکم سبع طرائق » آیت کریمه‌سنده اولدیغی کبی . بونلردن ماعدا موضوع بحث اولان « وانزل من السماء ماءً » قول کریمنده « سماء » لفظندن سحاب معناسی منفهم اولمقده‌در . سماواتك خلق وتکوینه تعلق ایدن بو ایات کریمه نفس الامرده معین ومطرد بر معنایه دلالت ایتمامکده‌درلر . بونلردن بعضاً اجرام سیاره ، بعضاً اجرامك اثنای سیر وحرکتلرنده تعقیب ایتدکلری یوللر مراد اولمقله برابر مقصدك قبه نیلکون اولدیغنه واوستنده قات قات دیکر قبه‌لر بولندیغنه صریح بر دلیل تشکیل ایده‌جك هیچ بر قرینه موجود دکلدر .

قرآنده‌کی مذکور اولان مطابقت بحثنه کلنجه بو قیدده سماواتك برطاقم واعظلرله قدمای فلاسفه‌نك ادعا ایتدکلری طرز وشکلده اولمه‌سنی استلزام ایتمز . کواکب سیاره‌نك تطابقی یعنی طبقه طبقه بری برینك فوقنده اولمه‌سی بو وصفك تحققی ایچون برسبب کافی تشکیل ایدرکه اسکیدن بری معلوم بولنان « سبعهٔ سیاره » ایله یکیدن یکی‌یه کشف وآتیاً کشف ایدلمه‌سی مأمول اولان سیارات سائره‌ده بوحال حقیقةً موجوددر .

مترجمی : محمد شوکت — عبدالعزیز چاویش

١] قیرمزی وپارلاق دیبا کبی آل رنکده اولان حیوانك صیرتی طولغون ، باجاقلری نادرن وآرقدره .

توحیده دائر

اعتقادی واجب اولان صفات سمعیه :

بوقاریده ذکری تقدیم اولنان صفتلرك وجود واجب ایچون ثبوتنه اعتقاد ایتمك لازمدر . چونکه بونلردن هر برینك ثابت اولان برهانلری شریعت اسلامیه‌نك بوندن اولکی شرایعت آسمان ایتدیکی احکام وادله ایله وحضرت پیغمبر افندمزك وانبیاء سالفه حضراتنك اونلری جزم وتعقله سوق ایدن لسان ارشاد وتوصیه‌لریله تأیید ایلمشدر .

لسان شرع ایله ذکر واثبات اولنان بعض صفات الهیه ، واجب الوجوده لایق اولان او صفه محمول بولندیغی ایچون اونلرك ثبوتی قبول ، عقل ایچون محال اولماز .

انجق فکر مجرد ، بشقه بر واسطه‌یه حاجت مس ایتمکسزین او مثللو صفتلری تیقنه صالح دکلدر . بو جهتله ذات اجل واعلانك شریعت عندنده تقرر ایدن و اونی تصدیقاً نبی اکرم افندمز طرفندن تبلیغ واخبار اولان صفتلرله متصف بولندیغنك اعتقادی واجب اولور .

ایشته او صفتلردن بری کلام صفتیدر . الله عظیم الشانك بعض انبیا ایله مکالمه ایتدیکی وحضرت قران ، کلام الهی اولدیغی احکام فرقانیه‌یه مستند اولان شرع انورده وارد اولمشدر . بناءً علیه جانب خدادن کلام مسموعك صدوری ، شئونات قدیمه‌سی جمله‌سندن اولدیغنه ومن القدیم کلام صفتیله متصف بولندیغنه برهاندر .

بوتقدیرجه الهك مسموع اولان کلام نفسیسی شو وصف قدیم ایله تعبیر اولنمق لابددر . قرآنك الفاظ وحروفی ومخلوقات ارهسنده آغزدن آغزه انتقالی اعتباریله حدوثنده اختلاف یوقدر . ذات باریك نفسی کلام دلالت ایدن معناسیله قرآنك خلقه ابلاغ احکامنی اراده واختیار بیورمش اولمسی ورسول اکرمك صدر حکمتنه نزولی حسبیله قرآنك کلامی الهی اولدیغنه حمل واعتقادك وجوبی بدیهیدر . چونکه فرقان حکیم ایله صادر اولان احکام ظاهره و باطنه محضا قدرت الهیه اثریدر ، بشقه بر واسطه‌نك اونده هیچ بر وجه ایله مدخلی یوقدر . یالکز صدر جلیلی مهبط وحی اولان نبی ذیشان افندمزك لسان مقدسلریله انتشار ایتمشدر ، بوکا مخالف اسنادات واختراعات کلیاً باطل بولندیغی کبی بوکا حکم بشره مخصوص اولان تغیر وتبدل کبی بر شی نسبت ایتمك صورتیله قرآنك مقام قدمنه قارشی‌ده بر تعرضدر . آنجق آیات قرآنیه‌یی قارئك اوقومه‌سی حالی حادث دیمکدر . قاره اوقورکن فاصله ونهایت ویرمسی‌ده او حدوثی افنا ایدر .

قرآنك حال قرآئتنك‌ده قدمنه قائل اولان ، اشنع بر حرکت ایشله‌مش وبك شاشقین بر اعتقاده صاپمش اولور . چونکه بو صورت ، هر ملت نظرنده قرآنك اضلال نفسه وقدم اصابتنه مخالف بوله خادم صورتده تلقیسنی استلزام ایدر .

جناب باری ، قرآنی کسب بشرك مدخلی سبق ایتمکسزین ایجاد

ایتدیکه دائر اولان فکر واعتقاده قرآنك ذات باری یه اولان شرف نسبتنه تماس ایده جك برشی یوقدر . بلکه قرآندن غایه ، کلام الهینك قدمنه وذات باری ایله قائم صفات جمله سندن بولندیغنه ودعوت ایتدیکی احکام دینیه یه اعتقاد اولنمسیدر که بو ، سنت سنیه در . نبی اکرم افندمزك واصحاب کرامك تمسکلری ده بو مرکزده در . بوکا مخالف اولان اقوال وظنیات بدعت وضلالتدر .

ذات قرآن حقنده وقتیله ظهور ایدوب بزه منقول اولان طرز اختلافات ، امت احمدیه بیننده تفرقه حصولیله بعض حادثه لرك میدان آلمسنی موجب اولمش ، اوچنجی عصر هجری اوائلنده کسب اهمیت ایتمشدی . بونکله برابر بعض ائمهٔ سنت ، قرآنك مخلوقیتی ادعاسنی سرد وترویج ایدنلره مماشات ایتمکدن اختیار سکوت صورتیله امتناع ایلمشیدی . بو بابده کی اختلافاتك منشئی ، قرآن حقنده سوز سویلمکدن تأدب خصوصنده بعض اسلافك التزام مبالغه وکلفت ایلمسیدر . از جمله امام احمد بن حنبلك امر دیننده علو منزلتیله برابر هرکیجه لسانیله اوقودیغی وصداسیله تکیف ایتمکده اولدیغی الفاظ مقروءه نك قدیم اولدیغنی اعتقاد ایتمسی کبی بر حالدن کبی منزه وعالیدر .

لسان وادلهٔ شرعیه ایله اثبات اولنان صفات الهیه دن بصر صفتیله مبصرات ، سمع صفتیله مسموعات ، نزد باریده منکشف اولور . (فهو السمیع البصیر) شوقدر که بو بابده بزه ترتب ایدن اعتقاد ، مبحوث انکشافك آلات ، عضو ، بیك وکوز کبی مخلوقه مخصوص اولان وسائطله حصولنه کلمه دیکدر .

مترجمی : حسین مظهر شیخ محمد عبده

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامه لری حقنده

٢٩

مفارقاتك باب اولنك فصل اولنده ١٠٤ نجی ماده ده : « سرخوشك طلاقی معتبر دکلدر . » دینلمش . ولایحه ده بو ماده نك محمد بن سلام حضرتلرینك رأینه وامام شافعینك ایکی قولندن برینه استناد ایتدیریلدیکی کوسترلمشدر .

حال بوکه امام شافعینك او قولی ظهار حقنده در ، طلاق حقنده دکل . بونقلك آندن غلط اولدیغنده علماء شافعیه شك ایتمزلر . محمد بن سلام حضرتلری ده اصحاب مذاهب اولان ائمهٔ مجتهدیندن اولمیوب طحاوی اقرانندن وکرخی کبی طبقهٔ ثالثه رجالندندر . بلخ علماسندن اولوب ابونصر کنیه سیله مشهوردر . (٣٠٥) تاریخنده وفات ایتمشدر .

بوقولی ، درتیوز سنه صوکره اندلسده نشأت ایدن ابن حزم الظاهری ، مذهبمزك ارکانندن اولان امام زفر رحمة الله علیه ده عزو ایلمشدر . بونقله اعتماد ایلمك جائز اولسه شوماده نك آکا بنا ایدیلمسی ممکن اولور وآکا استناد ایتدیریلمسی لازم کلیردی . قومیسیون آکا واقف اولمامشلر ، یاخود عدم ذکرینی اولی کورمشلر . اصابت اولمش ، چونکه تحقق اولسه اولدن بری اهل مذهبمزدن واهل بلادندن اولان فقها وعلما بیننده معروف اولمسی ایجاب ایده جك . غلط اولدیغی میدانده .

لایحه ده امام ذی النورین رضی الله عنه افندیمزدن ده بویله روایت اولوندیغی درمیان اولونیور . اوت ، اویله بر روایت غریبه وار . مصنف صاحبی ابن ابی شیبه منفرداً وکیعدن نقل واسناد ایلمشدر . لفظندن ده طریق حرامله واقع اولان سکرك مراد اولدیغی معلوم اولمایوب طریق مباح حقنده اولمسی محتملدر . نته کیم ابن عباس رضی الله عنهمادن ده طریقینه حمل اولونه رق بینلری توفیق اولونمش ، ایکی قول مرویدر . طریق حرامه شامل اولسه بیله غریب الروایه دن اولمغله صحیح وثابت نظریله باقیله ماز . باخصوص صحاب وتابعین ائمه وفقهاسنك چوقلرندن خلافی محفوظ ومشهور اولوب امیرالمؤمنین عمر بن الخطاب ، علی ابن ابی طالب ، معاویه بن ابی سفیان ، عبدالله بن عمر ، عبدالله بن عباس ، شریح القاضی ، عمر بن عبدالعزیز ، ابراهیم النخعی ، میمون بن مهران ، سعید بن المسیب ، عطا ، مجاهد ، سلیمان بن یسار ، حمید بن عبدالرحمن ، حسن ، محمد بن سیرین ، شعبی وزهری کبی بونجه اجلانك (رضی الله عنهم) هپ طریق حرامله واقع اولان سکرك صحت طلاقه مانع اولمدیغنه قائل اولدقلری کتب اثرده مضبوط ومعروفدر . صحیح ترمذیده مخرج ومتواتر بالفرع اولان « کل طلاق جائز الا طلاق المعتوه » حدیث شریفی ده بوبابده نص اولمغله مذاهب اربعه ائمه سی ده انك اوزرینه اتفاق ایلمشلردر .

آرتیق خلافنه فتوی ویرمك ، امر سلطانی استحصال ایدیله رك خلقی تبدیل مذهبه دعوتله بونی تکلیف قانونی حالنه کتیرمك لایق اولورمی ؟ وبونجه اجله وائمه نك اجماع ایتمش اولدقلری بر مسئله ده « فعل ایله حکم آره سنده مناسبت تصور اولونه مییور » دیمك اهل علمه یاقیشیرمی ؟ قومیسیون هیئتنك شو « تصور اولونه مییور » دیدکلری مناسبت ایسه کیم وانکاری ممکن اولامیه جق قدر واضح وجلیدر . عاصینك نصیحت قبول ایتموب اختیاریله داخل اولدیغی طریق مظلمه باشنه کتیردیکی بلادن الله کندیسی مسئول اولوب معافیتی ایجاب ایدر هیچ بر معذرت صحیحه سی بولونمامسیدر .

سرخوشی مجنونه تشبیه ایتمك ، سکر وهذیان حالنه استعاره طریقیله جنت موقته تسمیه ایلمکله انکچون بر معذرت تشکیل ایدیلمش اولماز . چونکه حقیقت نه ایسه اودر . لاف ایله تبدیلی ممکن اولاماز . سرخوشلق حالی باشقه ، کثرت سکره ابتلا یوزندن بعضلرینك دماغی بوزوله رق کرفتار اولدقلری مرض جنت باشقه در .

کرك قابل شفا اولمیان مطبق نوعندن اولسون ، کرك غیر مطبق نوعندن اولوب زوالی ممکن بولونسون . شدت سکر ایچون استعاره طریقیله جنت دینلمك لازم کلیرسه آکا جنت اختیاریه دیملی . اشرایه جرأت ویرمه ملی . سوء عواقبندن شرعاً وعقلاً مسئول اولاجقلرینی بیلدیرملیدر .

اهل سکر اولان فسقه اوکنه کلنه شتم واهانت ایدر . حکومت علیهنده تقولات مضرهده بولورلر . جاسوسلره اسرار عسکریه‌یی‌فاش ایدرلر . معاذالله اردونک انهزامنه سبب اولورلرسه سرخوشلقلرینه مکافاةً معاف‌می طوتوله‌جقلر ؟

بنه لایحه‌ده زمانمزده فسقک شایع اولدیغندن بحث اولنه‌رق «آرتق سکرک طرفقنک مباح، یاخود حرام اولدیغی آرامق مناسب اولماز . » دینلمش ، یافسق اربابی چوغالدیلارسه اهل صلاح ودیانته « سزده مذهبکزی ترک وتبدیل ایدیکز » دیمک دها مناسبتسز اولمازمی ؟

طلاق سکرانک معتبر اولمسی عائله‌لرینک محوینه سببیت ویریورمش . بوده مقدمات خیالیه‌یه بنا ایدیلان غلطلردن . بلکه سبب نجاتلری اولور . بیچاره قادینی ظالمک اسارتندن تخلیص ایدر . حقنده بر نعمت غیر مترقبه ، یاخود بر فرصت منتظره اوله‌بیلیر . نه‌دن محوینه سبب اوله‌جقمش ؟ رزق آنک نفقه‌سنه منحصر دکل یا . حق جل وعلا « وان یتفرقا یغن الله کلاً من سعته » بیورمش . قادینلره مهر ومتعه ویرلمه‌سنی امر ایتمش ، اقربالری طرفندن انفاق اولونمل‌رینی‌ده تشریع بیورمش . میراثدن نصیبه‌دار ایلیوب ارککلر کبی آزاده‌ده تجارت ومکاسبی حلال ایلمشدر . اکثریا کندی مصرفلری‌یله‌ده مکلف اولمدقلری وبونکله برابر اراضئ امیریه‌نک انتقالاتنده بلا موجب ارککلره مساوی طوتولدقلری‌ده معلوم .

برده‌دوشونه‌لم . سرخوش ، طلاقک آرتیق معتبر صاییلمایه‌جغنی طویمش اولور وزوجه‌سنی تطلیق ایتدیکی صره‌ده تخطر ایدرسه مطلقا « قاریسندن بونکله‌ده قورتولامیه‌جغم » دیه‌رک اوزرینه آتیله‌جق ، اخناق واتلافنه تشبث ایده‌جکدر .

قادینلرک لهنده ظنیله وضع ایدلش اولان بو ماده لایقیله تأمل اولنورسه صرف آنلرک علیهنده‌در . چونکه قادین سرخوشک اطوار ومظالمدن اولدن‌ری بیزار اولمش‌ده آیرلمق ایستیورسه شیمدی آیریله‌میوب تحت اعتقادده قاله‌جق . همده کندوسنک تدین ایتدیکی مذهب واعتقادنجه نکاحسز اوله‌رق آنکله یاتوب قالقمسی لازم کله‌جک . بونی‌ده لینه وجدانه یدیره‌میه‌جکندن نفقه‌سندن واز کچوب کندیله کچینمه‌یه چالیشه‌جق ، یاخود معتقد اولمدیغی دیکر بر مذهبدن استعانه‌یه قرار . نامه‌ده کوستریلان عائله مجلسندن استفاده‌یه مجبور اوله‌رق بو کره‌ده حق صریحی اولان مهرندن محروم اولاجقدر .

یوق ، هر کوتولکله برابر زوج وزوجه یکدیکرندن راضی اولوب بر آراده قالمق ایستیورلرسه بونلر تجدید نکاح ایلمک کبی طلاق سکرانک عدم صحتنه ذاهب اولان بعض علمانک قولیله قناعتله کندیلکلرندن آنی اختیار ایتمک کبی بر طریق ایله بینلرنده اویوشور کیدرلر . وبویله اولدیغی‌ده چوقدر .

بو ماده‌یه حاجت یوق . بو کبی مسائل اختلافیه‌ده دعوی یوق ایکن حاکملر مداخله ایتمز . ناسک خصوصیات احواللرندن اولان مذاهب واعتقاداتنه ارباب حکومت تعرض ایلمزلر ایسه عائله‌لر محو اولمق دکل ، راحتلرینه بیله خلل کلمز .

ازهر جهت خلقک منفعتلری ، طرفینک مصلحتلری آرانیورسه حکامی‌ده رأی ووجدانلرینه قارشی تضییق ایتمه‌مک ، دعوی وقوعنده ائمه‌لرینک مبرهن اولان مذهبلری ایله اعتقادلری وفقنجه حکم وعمل ایده‌بیلمه‌لرینی تأمین ایلمکدر . یوقسه بویله قانونلر وضعیله ، یاخود طرف فتواپناهیدن امر سلطانی استحصالیله آنی تغییر ایتمک دکلدر .

شوراسنی‌ده عرض ایده‌لم که مقام مشیختنه کتیریلان ذوات اویله مقبول ومهجور ، راجح ومرجوح اولان اقوالدن هر هانکیسیله اولسه افتا ایتملری ایچون او مقامه کتیریلیورلر . چونکه من القدیم مأمور ومستأجر اولدقلری وظیفه‌لری ، یاخود صلاحیتلری دائره‌سنده ایدوکی فرض اولونسه بیله فتوالری خود بخود عرض ایده‌رک موجبنجه امر سلطانی استحصال ایتملری قاعدهٔ مشروطیته منافیدر . آنلرک رأساً عرض ایده‌بیله‌جکلری مواد آنجق امور اداریه ومیتلرنده‌کی مأمورینک عزل ونصبلری کبی قوانین موضوعه‌یه مستند اولان شیلردن عبارتدر .

خطا ایدلمش . اومارزکه تکرر ایتمز . هیئت تشریعیه وحکومت سنیه‌منجه لازمکلن تدابیر ومقررات اتخاذ اولنور . تکرارینه محل براقیلماز . امر دینده تساهل جائز اولمیوب هر وجهله اعتنا الزم . حسن محافظه‌سی اولیای امور اوزرینه فرض محتمدر .

صدرالدین

مسلمانلق دین فطریدر
٢

فطرت وتوحید:

هر انسان فطرتک سوق والهامیله آکلار وبیلیرکه عالمی بو نظام بدیع اوزره ایجاد ، شئون عالمی تدبیر وتنسیق ایدر بر «واحد» وارکه صفتلرندن هیچ برنده ممکناته بکزه‌مه‌سی امکانی یوقدر . جسم ، عرض اولمادیغی کبی محدود ومتحیزده دکلدر . ادراک وجودینه یول وارسه اوده آثار باهرهٔ قدرتیله استدلالدن عبارتدر . حلول ، صعود ، نزول کبی وصفلرله اتصافی غیر قابلدر .

ایشته وجود صانعی اثبات صددنده « البعرة تدل علی البعیر واثر الاقدام علی المسیر فسماء ذات ابراج وارض ذات فجاج کیف لاتدلان علی اللطیف الخبیر = دوه تزکی دوه‌یه ، آیاق ایزی یولدن کچلدیکه نشانه اولیورده متعدد برجلریله کوک ، طرف طرف یوللریله یر ، لطیف وخبیر اولان صانعک وجودینه نه‌دن دلالت ایتمیور ؟ » دیین اعرابی صانعه استدلال خصوصنده فطرتک عینی ارشاداتندن ملهم اولمشدر .

وحدانيت خالق تأييد وتثبيت خصوصنده اسلامده فطرت سليمه مقتضياتندن اصلا انحراف ايتمامش. طريق استدلاله رهبرلك وظيفه‌سنى ايفا ايدركن آثار صنع كردكارى نظر عبرتله تدقيق وتحرى ايتمسى ايچون عقللرى ايقاظ وتنبيه ايتمكدن نفله برشى ياپمامشدر .

اوت ، برى چيقوب ديه‌بيليركه: توحيد ، فطرتك قبول ايتديكى برشى اوله‌يدى انسانلر عقائد خصوصنده بودرجه اختلاف ايتمزلر ، معبودلره برشكل وصورت ويرمك خصوصنده بومرتبه تباين افكاره دوچار اولمازلر ايدى ، حالبوكه بوتصوير آلهه مسئله‌سنده انسانلر اوقدر فرقلى دوشونمشلر ، متنوع ومتشتت مذهبلره سالك اولمشلردركه طاپدقلرى معبودلر آره‌سنده همان همان جهت تماثل بوله‌بيلمك ممكن دكلدر .

بز بوحالك مقتضاى فطرته منافى بولنديغنى ايلروده قطعى وحقيقى دلائله استناداً اثباته چاليشه‌جغز . بونكله برابر بوراده يالكز شونى سويله‌مك ايسته‌رزكه ، بوحادثه‌نك منشائى انسانك قواى حسيه‌سنك تعلق ايتديكى شيلره وجود وماهيت عطف ايده‌رك ذهننده برشكل وصورت ويره‌مديكى ، حدودينى تعيين ايده‌مديكى شيلرى رد وانكاره طبعاً ميال اولمه‌سيدر . ازجمله اهل كتابدن عناد ومكابره‌يى ييدرلوالدن براقه‌ميانلرك آمال وتمايلاتى تصوير ايتمكده اولان شو آيت كريمه‌ده بوحقيقتى مؤيددر : « يسألك اهل الكتاب ان تنزل عليهم كتاباً من السماء فقد سألوا موسى اكبر من ذلك فقالوا أرنا الله جهرةً فاخذتهم الصاعقة بظلمهم ثم اتخذوا العجل من بعدما جائتهم البينات = اهل كتاب سندن ، كنديلرينه كوكدن بركتاب اينديرمه‌كى ايسته‌يورلر . اونلر موسى‌دن بوندن دها بيوك شيلر ايسته‌مشلر : الهى بزه آشكار برصورتده كوستر ، ديمشلر ايدى . بوتكليفده بولنانلر ظالمانه حركتلرينك جزاسى اوله‌رق صاعقه‌لرله هلاك اولديلر . بوقدر آيات باهره‌يى كوردكدن صكره‌ده عجل (بوزاغ)ه طاپديلر »

امور بديهيه‌دندركه برشيئك ، عدم وجودى برهان قطعى ايله ثابت اولمادقجه ردوانكارى جهتنه كيدلمك دوغرى اوله‌ماز . بناءً عليه قواى مدركه‌نك تصور واحاطه‌سنه ، حدودينى تعيينه مجال بوله‌مادينى هرهانكى برشيئك وجودينى نفى ايچون صاحب عقل اولان كسه‌نك ساده بوعجز تصور مسئله‌سنى برهان اتخاذ ايتمه‌سى ساحهٔ معقولاتده غريبه تشكيل ايده‌جك برحركتدر . دها غريبى شودركه :

عصرمزده ارباب دانشه صورتوتوب كچمكله كنديلرينى علم وفن ساحه‌سنده حقيقى برموقع احراز ايتمش اعتقاد ايدنلر جهل وبلاهت اساسنه مستند اولان بومسلكى كنديلرى ايچون دستور عرفان اتخاذ ايتمشلردر .

اسلامك حق وحقيقتى تقرير وتثبيت خصوصنده تماميله عقل وفطرت سليمه مقتضياتنه رعايتكار بولنديغنه شو آيت كريمه مآل منيفنى درين برنظرله تأمل ايتمكله قناعت حاصل ايده‌بيليرز . « الله لا اله الاهو الحى القيوم لاتأخذه سنة ولانوم له‌ما فى السموات ومافى الارض من ذا الذى يشفع عنده الا باذنه يعلم مابين ايديهم وماخلفهم ولايحيطون بشيءٍ من علمه الا بماشاء وسع كرسيه السموات والارض ولايؤده حفظهما وهو العلى العظيم »

بركره مسلمان بر انكليزله تصادفاً بريرده بولوشمشدم . مسلمان اولمقده مادى برمنفعت كوزتمامش ، برمقصد سياسى استحصاله مدار اوله‌جق برموقع احرازينه دينى آلت اتخاذ ايتمامش اولان بوذات بكا : « قرآن كريمده برآيت واركه تكرار تكرار اوقومقدن ، نقش سطورينه كوز كزديرمكدن بيقمام ، اوصانمام . اوصاف قدسيهٔ الهيه‌يى شرح وبيان خصوصنده بو آيت كريمه بربلاغت خارقه كوسترمكده‌دركه اديان سائره پيشوايانك فوق العاده ذكالرى ، واسع علم وعرفانلريله برابر بويله برقدرت كوستره‌بيلمه‌لرى امكانى يوقدر » ديدكدن صكره انكليزجه بوآيت كريمه‌يى ، آيت كرسى‌يى اوقودى .

ايمدى ، اى اوز مسلمان اولادى ! الله ايچون سويله ، شو آيت كريمه‌نك اوقونديغنى دويديغك زمان عظمت مآلندن متأثر اوله‌جق بر خشوع ديندارانه ايله ديكله‌ديكك ، كندك اوقوديغك زمان تأنى وفكر امعان واعتبار ايله اوقوديغك وارمى ؟

توحيد حقنده سرد ايتديكمز بياناته بعض مطالعات مفيده ايله تنويع ايتمك ايچون مشهور انكليز محررى لورد ما كولى‌نك بومبحثه عائد سوزلرينى ترجمه ايله قارئينك انظار استفاده‌سنه عرض ايتمكى مناسب كوردك :

« منطق علماسى عقيده‌لرينى ، قضيه‌لرينى برهان عقلى‌يه بنا ايتمشلر ، بوسايه‌ده وجود عالمندن عقلك حيطهٔ ادراك و استيعابنه صيغه‌بيلمسى ممكن اولميان شيلر بولنديغى بولنده‌كى فكر ونظرك اصابتنى تسليم كنديلرى ايچون دائرهٔ امكانه كيرمشدر . عوامك قسم اعظمى ايسه بويله دكلدرلر . اوه‌لرنده جارى اولان فكرلرك ، قضيه‌لرك مهم برقسمى وهم وخياله ، شعره مستند اولديغى ايچون اونلر مذاهب واعتقاداتلرينى نظر صحيح وفكر سليمه بنا ايده‌مزلر . بونك ايچوندركه هرزمان هر امتده ، هرطائفه‌ده ظهور ايدن بت پرستلك تمايلاتنك منشائى بوعلل فكريه تشكيل ايتمش ، پرستش ايديلن معبودلرك برى برينه اويمايان صور واشكالنى پرستارلرينك متخالف قواى خياليه‌سى رسم ايتمشدر ،

طائفهٔ يهودك خيال فاسدلرى ، تقديس وتبجيل ايتمك ايچون كوزله كوريلور ، ال ايله طوتيلور براله محسوسه مالكيتى براحتياج شكلنده تصور ايتديكى ايچون اسكيدن برى دينلرنده نه كبى بدعتلر احداث ايتمش اولدقلرينى تاريخ بزه خبر ويريور .

ديله‌بيليركه حيبونك ، ديانت نصرانيه‌نك انتشارينه اساس اولمق اوزره صاحب دوكديكى سبيلردن برچوغنده ، خرستيانلغى كرهٔ ارضك هرطرفنه نشر وتعميم بولنده مشهود اولان تأثير فوق العاده‌نك حكمتى ، ذكر اولنان سببلرك ، عوامك بسيط روحلرى اوزرنده‌كى تأثير بلاغى

جای انکار اولمیان برچوق قضایای وهمیه ایله ممتزج بولنمسنده منحصردر .

اوت ، بد خلقتدن چیقمامش برمعبوده ، گوزلرك گوره‌میه‌جکی ، ظنون واوهامك احاطه ایده‌میه‌جکی برموجوده اولسه اولسه ، تربیهٔ فکریه‌لری مکمل فلاسفه قائل اوله‌بیلیر . عقل ودرایتدن نصیبلری پك محدود اولان عوام ناسه کلنجه ، بونلرك ، ساحهٔ افکاری قوهٔ مخیله‌لرنده حدود دائره‌سنده تعیین وتصور ایده‌مدکاری برمعبودك موجودیتنی احاطه‌یه قطعیاً مساعدکلدر . بویله اولدیغی ایچوندرکه بوصنف خلق غیرمحسوس الهلره ، معتقداولدقلرندن دولایی فیلسوفلرك حاللرینه آجیمشلر ، گولوب اکلنمشلر ، اونلری بلاهت وقات اذعان ایله اتهام ایتمشلردر .

عبدالعزیز چاویش

قنیات :

معدن کوموری

٣

معدن کومورینك اهمیت ورواجی :

زمانمزده معدن کومورینك کسب ایلدیکی اهمیت ایله بولدیغی رواج درجه‌سنی تعیین ایلك ایچون وابورلرك ، شمندوفرلرك ، حرب کیلرینك ومعادن سائره‌نك اذابه وتصفیه‌سی وتخصیص کومور معدننك‌ده تحریات واخراجاتی معاملات فنیه‌سنده ، یعنی هر نوع فابریقه‌لرده ، ماکنه‌لرده والحاصل کافهٔ مؤسسات صناعیه‌ده معدن کوموری احراقنه محتاج بولنلمسی قضیه‌سنی ذکر ایلك کافیدر .

(هوا غازی) ده معدن کومورندن چیقار . شویله‌که : معدن کوموری قبالی قابلر درونده تقطیر ایدیلیرسه یالکز هوا غازی چیقماز . یوز کیلوغرام معدن کوموری تقطیر ایدیلیرسه ٢٥ مترو مکعبی هوا غازیله ٤,٥ کیلوغرام قطران وزفت وتقریباً ١٧٥ لیتره (قوق) کوموری چیقار . بوقوق کوریله قطراندن چیقاریلان مواد ابتدائیه‌نك فروختی عملیات مصارفنك کافه‌سنی تسویه‌یه کفایت ایدر درجه‌ده بر تمتع تأمین ایدر .

معدن کومورندن حاصل اولان قطران التمش سنه اول ایشه یارامز طن اولنورکن مذکورقطرانك زمانمزده برچوق استحضاراته اساس طوتلدیغی معلومدر . معدن کومورندن متحصل قطراندن موادملونهٔ صناعیه استحصال اولنمقده‌در .

مذکور قطراندن متحصل مواد معاینه وتدقیق اولندیغی صره‌ده اولا (آنیلین) کشف اولنمش ، ١٨٥٩ سنهٔ میلادیه‌سنده (فوکسین) ، بالاخره (فنول) (نافتالین) (آنترا) [١] بنزین ، تولوئن ، قیساله‌ن ،

[١] مایع حالنده اموتیاق

حامض فنیك ، کبریتیت قاربون ، پرافین ، قره‌زوئوت کبی برچوق مواد کشف واخراج اولنمشدر .

زمانمزده کوزلرمزی قماشدیره‌جق درجه‌ده پارلاق اوله‌رق ساحهٔ تجارته وضع اولنان قماشلرده‌کی رنکلرك پك چوغی معدن کومورندن آلنان قطراندن یاپیلان ماده‌لرله میدانه کتورلمشدر .

الیوم قطراندن سکز یوز چشیددن زیاده مادهٔ ملونه استحصال اولندیغنی فابریقه قاتالوغلری کوسترمکده‌در . یالکز ١٨٩٧ تاریخنده عموم دنیانك دارالاستحضارلرنده (٢٠٠) رنك کشف اولنمشدر . بونلرك ١٦٨ ای اوروپاده بولنمش ایدی . بونلردن (١٣١) ی آلمانیاده (٢٢) سی انکلتره‌ده (١٠) ی اسویچره‌ده (٥) ی فرانسه‌ده کشف ایدلمشدر . اما بونلرك چوغی بویاجیلقده استعمال اولنمماز . الامقبول بویا مولدالحموضه ایله ضیای شمسك تأثیرینه الچوق مقاومت ایدنی وعین زمانده الك اوجوز اولانیدر .

معدن کومورندن هوا غازی وسائره چیقارلدقدن صکره قالان ماده (قوق) کموریدر . قوق قابلیت احتراقیه‌سی نقطهٔ نظرندن حوی وانتراسیته معادلدر . بناءً علیه قوق تنویر غازی استحصالی ایچون تصفیه وتقطیر ایدلمش حوبدن بشقه برشی دکلدر . معدن کموری توزلری (پره) دنیلن زفت وقطران ومواد سائره ایله ممزوج وخلط ایتدیریله‌رك قالب قالب برنوع قوق کوری اعمال اولندیغی کبی ایکنجی درجه‌ده توزلرده هیئت اصلیه‌سنه خلل کلمکسزین صولردن کچیریلوب ییقاندقدن صکره ویوز درجهٔ حرارتی اولان فرونلردن کچیریلوب دیکر اوع قوق کوری میدانه کتیرلمکده‌در .

خلقتك حصوله کتیردیکی کافهٔ مواد فنون وصنایع حاضره‌یه بر درلو مأخذ اولدیغی کبی (قوق) تعبیراولنان واعمالات فنیه ایله میدانه کلن معدن کومورلری‌ده ذاتاً تحت الارض موجود اولان طبیعی (قوق) کومورندن اقتباساً ایجاد ایدلمشدر . چونکه اوستراليا ، کانئ جنوبی (نووه‌ل رغال) د. بولنان (پرول پاس) ، معدن کموری اوجاقلرنده برنوع (قوق کموری) کشف اولنمشدرکه قوق کومورینك اوسترالیاده موجود معدن اوجاقلرندن اخراج اولنان قوق کومورندن فرقی یوقدر .

بونلر ، پهرا ، برله ، بریکیت وسائره نامیله یاد اولنه‌رق همان الك ایی معدن کومورلرینه معادل طوتیله‌جق درجه‌ده قوهٔ احتراقیه‌یه مالکدر .

اشبو طبیعی قوت فابریقه محصوله نسبةً دها آغیرجه اولوب آز مقدارده قاربون ویك آز برنسبتده‌ده کول ایله کوکرتی حاوی اولدیغی وحین احتراقنده دومان چیقارمدیغی عند التجارب ثابت اولمشدر .

ارباب فنون معدن کومورنی بالتحلیل زیرده‌کی جدول موجبنجه اون قسمه تقسیم ایتمش واشبو جدول (١١٠) درجه حسابیله تنظیم ایدلمشدر .

دنیاده موجود معدن کومورلرینك طبقه‌لری زیرده کوستریلدیکی وجهله اوچ قسمه تقسیم اولنمشدر .

١ — آلت قات (کولم Culm) تعبیر اولنان طبقه‌در . اوروپانك

اجناسی	صافی کورد		مولد الماء		مولد الحموضه		قوت					
	بوزده		بوزده		بوزده		بوزده					
خشب	٥	٧٠	٦	٦,٣٠	٤١	٤١,٩٥			٤	٠٠		٣
فحم مستحاث	٥٨	٦٣	٦	٥,٠٠	٣٦	٢١,٥			٣	٠٠		٣
خشب متفحم *	٦٥	٧٥	٦	٤	٢٩	٢١			٧	٨٠	٦	٦
معدن کوری معتدل	٧٥	٨٠	٥,٥	٤,٠٥	١٩,٥	١٥	٠٠	٥	٨	٠٠		٨
آلوی ممتد یاغلی جنسی	٨٠	٨٥	٥,٨	٥	١٤,٢	١٠	٠٠	٨	٨	٠٠	٥	٨
قوری عادی	٨٤	٨٩	٥	٥,٠٥	١١	٥,٥	٠٠	٢	٩	٠٠	٨	٨
آلوی و قوری منکسر	٨٨	٩١	٥,٥	٤,٥	٦,٥	٤,٥	٠٠	٦	٩	٠٠	٣	٩
ضعیف	٩٠	٩٢	٤,٥	٤	٥,٥	٣	٠٠	٥	٩	٠٠	٣	٩
انتراسیت	٩٢	٩٥	٤	٢	٣	٣	٠٠	٥	٩	٠٠	٢	٩
غاز	٨٠	٨٥	١٥	١٤	٣	١	٠٠		٠	٠٠		١١

بعض جهتلرده آسیا و آمریقاده‌کی معدن کومورلری بو جنسدندرلر. زمینك اك اشاغیسنده‌در.

٢ — اورته‌قات: وسطالیه تعبیر اولنان طبقه‌در. بالخاصه آلمانیاده موجوددر. زمینك اورته‌قاتنده‌در.

٣ — اوستقات: استفانیه‌ن توسیم ایدلمش اولان طبقه‌در. فرانسه کومورلری بو جنسدندر.

ارباب فنونك عندالمعاینه اثبات ایلدکلری اشبو اوچ جنس طبقه حقنده دوچار تردد اولنه‌رق اراضی مختلفه‌ده بولنان کومورلرك جنسلرنجه تعیین اولنان قاتلر خلافنده چیقدیغی یعنی آمریقا کومورلری آلت‌قات جنسنه ادخال ایدلدیکی حالده آمریقانك سانتیاغو داخلنده (٤) بیك‌متره ارتفاعنده کومور بولندیغی، اوسط‌قات جنسندن کوسترلمش اولان فرانسه‌ده ایسه (آژه‌ن) قطعه‌سنده (٨) یوز متره درینلکنده کومور بولنمه‌ده اولمسی حقیقتی پیش تفکره قونیلرق وتقسیمات واقعه بروجه معروض هدف تعریض اوله‌بیلیر فقط معدنجیلکده بهرهٔ کامله‌سی اولانلرجه معلومدر که طمرلر عمود ومنحنی صورتلرله تحت الارض تشعب ایلمش اولدیغندن طمرلرك وضعیت طبیعیه‌لری ایجابنجه مثلا ایکنجی قات جنسندن بولنان کومور طبقه‌سی اشاغیدن یوقاری قیوریله‌رق وکسب انحنا ایده‌دك تکرار اشاغی‌یه اکلوب زیر زمینه منتهی اولمقده بولندیغی کوریلورکه برجنس طمر هم بشیوز متره اشاغیده، هم اولمقدار یوقاریده بولنور. شو حالده، تقسیمات واقعه یالکز کومورك کیفیتی تفریق مقصدیله ایجاد ایدلمشدر. حتی انکلتره‌نك (نیطاطین) کومور معدنلری ٣٥٠٠ قدمه‌قدر درینلك حاصل ایلدیکی کبی بلچیقانك (مونس) معدنلرنده ٤٦٠٠ قدمه‌قدر عمق پیدا ایتمشلردر.

*

* *

٤) انتراسیت. — کومورك مشهور اولان نوعلرندن دردنجیسی (انتراسیت) در. بوکا یاغسز طاش کوموری دخی دنیله‌بیلوب رنکی سیاه چیزکیسی‌ده سیاهدر یوزده ٨٥ — ٩٦ نسبتنده قاربون ایله آزمقدارده مولدالماء ومولدالحموضه وکول حاویدر.

* کومور حالنه کیرمش مستحاث) اودون.

انتراسیت یا عادی انتراسیت اولوب قدیفه کبی سیاه رنکده ونیم معدنی پارلامده اولوب مکسری صدفیدر، یاخود (انتراسیت غرافیتی) اولوب غرافیت معدننه مشابهدر. رنکی تیمورده سیاه اولوب بویاسی چیقار. انتراسیتلر آتش ایچنده غیرقابل ذوباندر. آنجق پك قوتلی برجریان هوا ایله محترق اولوب آلوی ودومانی یوقدر.

فقط حاصل ایتدیکی حرارت کومورلرك جمله‌سنه فائقدر. انتراسیت نادر کومورلردن اولوب باشلیجه امریقای شمالیده وبرمقدار دخی انکلتره وساقسونیاده استخراج اولنور. چین مملکتنده غایت زنکین انتراسیت یتاقلری موجوددر. انتراسیت معدن کومورلرینك اك اسکیسیدر.

احمد نظمی

ممالکتمه کیتدیکمده و کیدوب کلیرکن:

٦ · پارا ایشلرینك طورتولری

نه اولدی؟ برپاریسی زمینك، زمانك تأثیریله ایسه، اوبرپاریسی بزم خویلرمز، خطالرمز اثری اولارق کاغد پارا کوزدن دوشدی، قیمتدن دوشدی؛ یانی صیره‌ده خلق درشوردی، اخلاق دوشوردی، ایشلری دوشوردی.

نه اولمدی؟ یانغینمی پارلادیدی، زلزله‌می اولیوردی؟ برآنده بر ثورکوتی اولدی، خلق یرلرندن قوپوب بربری ارزرینه اوغرادی.. کبی کچینمك، قازین طوپورمق، آچ قالماق قایغیسیله، کیمی قازانمق، زنکین اولمق، چشمه آقارکن دستی‌نی طولدورمق سوداسیله بربری اوزرینه آتیلدی.. هرکس، انصافسز صرافلر کبی، بلکه انصافسز صرافلردن داها انصافسزجه، یان کسیجیلر کبی، خیرسیزلر کبی اوکنه کلنی صویدی.. برحالده‌که اك عفیف و، الی، آتکی تمیز کیمسه‌لرده بو صاغناقدن کندینی قورویامادی؛ مسلمانلر مسلمانلری، همشهریلر همشهریلرینی، قومشولر قومشولرینی، بابالر کندی اوغوللرینی، قارداشلر کندی قارداشلرینی صویدی.

بویوزدن اویله دیکن دیکن ثوزونتولر، اویله چاپرازطارغینلقلر، اویله ایکرنج نزاعلر، جداللر، اویله آجیقلی حاللر اولدی‌که بزلسه کتابلر اولور. لکن سوزی نه‌یه اوزاتمالی؟ عارفه براشارت کافی ایسه بوقان قیرمیزی صویغوجیلقلری بیراقلم، آجیلدیقجه. صوغان کبی آلتندن داها آجی یکی برقات چیقان قاتمه‌ر قاتمه‌ر کرفت (احتکار) دولابلرینی، طولاندیریجلقلرینی‌ده برطرفه بیرقوب کچه‌لم. یالکزجه هرکون یوز دورلوسنی کوردیکمز، کوره کوره معناسنی واهمیتنی آکلایاماز اولدیغمز علی العاده وساده واقعه‌لردن بر ایکیسنه شویله‌جه برنظر ایده‌لم، بونلرك بردقیقه‌جك ایچنی طیشنه چویروب باقالم.

ایشته بوجمله‌دن عادی ایکی معامله: مثلا بریرده، حالی ککیشجه برقارداش، کندی قارداشنه بوندن اوچ ییل اول، الله اودونجی حالنده (١٠) لیرا ویرمش. بونی اوچ آی اول کری آلاجنی وقت

هرلیرایی [یری (٥٨٠) دیرکن ربا وحرام (؟) قبول ایتمیه‌جکی ایچون] زایجدن آز فضله ایله (٦٠٠) غروش حساب ایدوب (٦٠) بوزلك کاغد اولارق کری آلمش .. بر برده‌ده حالی ککیش ، فقط آلی طار برقارداش ، کندی قارداشنك برمسکن آلتنق ملاحظه‌سیله صاقلانان (٦٠) آلتینی کچن ٣٢٩ سنه‌سنده اقله‌امانی صورتنده آلوب ، حاجتنه صرف ایتمش ؛ بونی بوسنه کری ویره‌جکی وقت ، (٦٠) صاری آلتین یرینه [معدن سکه ایله اوراقت رسمیه وقانوناً فرقی اولمادیغی ایچون] (٦٠) آلتین نقشلی ورنکلی کاغد کری ویرمش !...

کوریورز که بوایکی قارداش معامله‌لرینك ایکیسنده‌ده حقسزلق وار ، زنکیلر کوز کوره غدار وظالم ، فقیرلر کوز کوره مغدور ومظلوم .. برنجی زنکین ، حقه اهانت ایتمش ، آونجی (عرف) طریقیله کوروبمز برندن ووروب قانی ایچیه آقیتارق ئولدورمش ، لکن نه دینیرکه اوده بوتون عالمك یاپدیغنی یاپمش . ایکنجیسی خیانته صیانت شکلی ویرمش ، قربانی قانون نچه‌سیله بوغازندن قاوراپوب قانی آقیتمه‌دن بوغمش ، لکن نه‌دینیرکه اوده حکومتك مثالنه امتثال ایتمش؟ برنجی فقیر . فرضا یهودیدن استقراض ایتسه‌ده ، یوزده (١٠)،(٢٠) ویا (٥٠) دکل ، (١٠٠) فائض ویرسه ایدی ، آلدیغنه ا کلیه‌رك ویردیکی (٥٠) نك (٤٠) ی کندینه قالیردی ؛

ایکنجی ایسه ، ویردیکی (٦٠) لرایه مقابل بوکون الله کچن (٦٠) کاغدله فرضا (٧٥) اوقفه قارا بولغور آلدیسه ، وقتیله بونکله نه (٧٥) ، نه (٧٥٠) ، نه‌ده (١٧٥٠) ، بلکه (٢٥٠٠) اوقفه آق پرنج آلیردی . لکن نه‌دینیرسه دینیلسین ، بوفقیرلر ، محکمه‌یه‌ده کیده‌مز ، بری برشی قازاناجق اولسه بیله کیده‌مز ، بری کیده‌جك اولسه بیله برشی قازاناماز .. چونکه عرف بو ، قانون بویله ...

هنوز اونوتولمادی که وقتیله بر معدن لیرا (١٠٨) غروشدی . صوکره برده کاغد لیرا پیدا اولدی . بر آز وقت بونلر آت باشی برابر کیتدیلر . صوکره کاغد لیرا آلتینك یاننده یایا کبی بر قوناق ، اوچ قوناق ، بش قوناق ، برینه کوره وزمانه کوره داها زیاده کری قالدی . وقتیله بر معدن لیرا ایله بالفرض (١٤٠) اوقه صوغان آلنیردی ، یاخود که (٢٠) اوقه صابون ویا (٥٠) اوقه شکر آلنیردی . شمدیلرده بر معدنله ایکی اوقه شکر آلینابیور . بر کاغدله ایسه (٥) اوقه صوغان آلینابیلدیکی کونلر اولدیغی کبی حالده بر اوقه صابون آلینامایور . اییلیك ، ایکنه ، باصمه ، کسمه داها فنا .. حق صاحبلری بونلری البته اونوتمایور ، مال جانك بونفه‌سی اولدیغی ایچون دوشونیور ، دوشوندیکجه یانوب صبرسزلانیور .

واقعا بوایشلر ، کوتو زمانك کوتو ایشلریدر . لکن بویله دیبه « حقدر ، بوقدر » بولی طوتولوب هرشی اولدیغی کبی وکندی کیدیشنه براقیلیرمی ؟ کاغدی دوشدیکی یردن قالدیرمق قابل دکلسه بیله ، او ، جوشقون بر سیل کبی آقه ، آقه ، اوکنه کلن هرمانعی ییقه ییقه ، بلکه کندی کندینه یرشینه بکزمز ، بلکه برنلق طونوب بر آقنتی بولور . لکن اونك طوغرودنی یوروزلر ، حسابلر ، حقسزلقلر ، وباللر کندی حالنه براقیلاماز ، براقیلیرسه قیامته قادار صیرتمزده یوك اولور ، محشر دیوانینك میزاننه آغیرلق ویریر .

کلوب کچن شیلر ، کچمش کیتمش شیلر اولایدی ، بلکه « کچمشه ماضی دیرلر ، بینمشه توزی » دینیلوب کچیشدیریله بیلیردی . لکن بونلر کلوب کچمشسه‌ده کچمش کیتمش شیلر دکلدر . یاغ آجی ایدی ، لکن اونك قازانك دیبنه چوکن طورتوسی داها آجی ، بلکه زهرلی . هرکس شمدی‌یه قادار حربك بیتمه‌سنی بکله‌یوردی . چبکلك ایتمیوردی . قورتولورکه بوماجرالرك کیده‌لکندن خلق آراسنده فنه‌لر طوغار ، مملکتده قیامتلر قوپار ! . . . آتالرمزك بر سوزی واردر : « قان قان ایله ییقانمازلر ، قانی صوایله ییقارلر » دیرلر . قانونجه‌ده « ضرورتلر کندی مقدارلرنجه تقدیر اولونور » . پك کوزل . . . لکن بوقانلر هانکی صولرله ییقاناجق ؟ بوضرورتلر هانکی محکمه‌لرجه ، هانکی قانونلرله تقدیر اولوناجق ؟ بوظلملر هانکی عدالتله اورطه‌دن قالدیریلاجق ؟ دعواسی وشکایتی اولانلر نره‌یه کیده‌جك ؟ حقسزلق ایدنلری کیم جزالاندیراجق ؟ یازیق یازیق که بوسؤاللرکده جوابلری یوق !..

اسپارطه‌لی

حقی

شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك نظرکاه سموحیلرینه

افندم حضرتلری

مقام معلای مشیختده لمیین بیورلدلی چوق اولمادی . فقط کچدیکمز مقامك شمدی‌یه قدر اهمیتدن دوشورلمش بولنان قدر وقیمتنی احیا واعلا ایتمك سزك دوش همتکزه محول بولونیور .

بو اسلام مملکتنده ، التی یوز سنه‌در خلافت اسلامیه‌یه مقر اولان بو کوزل مملکتده اسلامیت عن قصد پك فجیع بر درکه‌یه دوشورلمشدر . خائنانه وخبیثانه برطاقم آمال وافکار مفسدتکارانه‌نك نتیجه سیئاتی اولان بوشایان اسف حال بوکونکی عاقبت مؤلمه‌مزی انتاج ایتمشدر . همان برچوق قوته‌قارشی کوکس کره‌رن بیوك ملتمز دینسزلر اردوسنك مهاجمات خائنانه‌سنه مقاومت ایده‌مه‌مش ، مغلوب اولمشدر . ملت نجیبه واصیله‌مزك بوکونکی حال پرملالنك یکانه سببی دینسزلك ، یکانه عاملی دینسزلك اولمشدر . بوکون اك متموج بر عمان بی‌نهایه‌ده آلدیغی جریحهٔ عظیمه ایله غرق اولمق تهلکهٔ مدهشه‌سنه معروض قالان سفینهٔ ملت ودولتی قورتارمق ، آنجق ملتی دین مبجلنه تمامیله صاحب قیلمق ، شریعت غرای احمدیه‌یی وطن معززمزه حاکم قیلمق ایله اوله بیلیر . ایشته بو ، مقام سامیلرینك الك برنجی ، الك بیوك ، فقط شمدی‌یه قدر هرنه‌دنسه اهمیت ویرلمه‌ین بووظیفه‌سی ، بو وظیفهٔ دینیه‌سیدر . بو ، یالکز سزك دکل ، حکومت اسلامیه‌مزك اك بیوکندن اك کوچوکنه قدر بتون مأمورینك وظیفهٔ مقدسه‌سیدر . بووظیفه‌نك ایفا ایدلدیکنی کورمن ملتمز قطعیاً وابدیاً اولمیه‌جك ، بالعکس کندیسنی منهار قازانلری کومکه بیله موفق اوله بیله‌جکدر ،

اسلامیتك هر اساسی بر حکمت الهیه وطبیعیه یه مستند بولوندیغی حالده او اساساتی هدم ایتمك بولندیغمز دالی کسمکدن باشقه بر شی میدر؟ پك عامیانه وجاهلانه ، فقط هر حالده لئیمانه اولەرق ییقیلمق ایستەنیلن بو اساسات معظمه یه ایندیریلن بالطەدرکه ، ملتمزی قابندن مهلك صورتده یارالامشدر .

بوکون بر درلو کندینی طوپلایەرق دوشدیکی کرداب الیمدن تخلیص چارەسنی بولەمیان ملتمزك خلاصی آنجق لواء وحدت آلتنده طوپلانمسیله قائمدر. بو ایسه انجق بر تشکیلات اسلامیه ایله اوله‌بیله‌جکدر ، مملکت وملتمزی قورتارمق جمله آماللردن ایسه، بو تشکیلات مطلقا وعاجلاً یاپیلمالیدر. آرتق بو خصوصده تردد ، تعللرله کچیریله‌جك وقتمز هیچ یوقدر . هر طرفمز صاریلمش ، بوتون مقدساتمز آیقلر آلتنده. بز حالا کیف وهوسمزله، اجرای طرب ولعبیاتله مشغول بولونیورز: موجودیتلریله بنیهٔ ملت ومملکتی صارصان پیس میخانەلر ، عموم خانەلر ، قمارخانەلر اسلامیتك بودیار اسلامدن بلکه ابدیاً کیتدیکنی اثباته چالیشیور ؛ ایکی دقیقه بر ذوق وبا هوس اوغرینه ناموس اسلامیتك تمثالی اولان نسوانمزی اسلامیتك قبول ایتمدیکی شکل وقیافتلرله انظار عالمده تشهیر ایدییورز ، بو خصوصده حکومتك اوفاق بر شیئه تشبثی ایشیدیلسه قوپاردیغمز یایغارەلرله ، شایان حیرت دکلیدرکه ، حکومتك اجرا آتنه ممانعت ایدییورز .

هپمز طوییورز وبیلیورزکه ، بوتون متمدن مملکتلرده انکلترەده، امریقاده، حتی روسیەده بیله مسکرات یا بوس بوتون منع ایدلمش ویا پك زیاده تحدید ایدلمشدر . ینه بیلیورزکه ، بوتون مترقی مملکتلرده فحشیات ممکن اولدیغی قدر منع، هیچ اولمازسه تحدید ایدلمشدر . بز اسلام اولدیغمز حالده واسلامیتك بونلری قبول ایتمەدیکنی بیلدیکمز حالده بونلره دائر بر ایش یاپدیغمز یوقدر . آرتق یتر، بو زواللی ملت اك آجی تجربەلردن صوکره اولسون هر درلو آلچاقلقلردن ، فناللقلردن محافظه ایدیلسین؛ او آنجاق ناموس وعفتیله، شان وشوکتیله یشامق ایستەیور. ذاتاً بو صورتله یشامقلیه‌درکه عالم اسلامده کندینه بر موقع بلند بوله بیله‌جکدر . و آرتق ثبوت بولمسی ایجاب ایدرکه دین مانع ترقیدر ، جملهٔ منحوسەسی باطلدر .

قوجه بر عالم مدنیت دستور ادارەلرینی کیتدکجه فرقان جلیل عظیم الشانك اساسات قدسیه وعلویەسنه تقریب ایتدیکی حالده بز اوندن اوزاقلاشمقدەیز . . . « اللهم حول حالنا الی احسن الحال » .

بر مقصد مهم وعالی یه ابتناءً یاپیلان جوامع ومساجدیمز — اغلاماقلغمز کرکدر — بوکون هان کلیاً جماعت ومداومیندن عاری بولونیور . حالبوکه اوزون ومؤلم سنەلرك اوزریمزه ویردیکی آلام واکداری آنجاق اونلر دفع ورفع ایده‌بیله‌جکدر ، آنجاق اونلرك نورانیت وقدسیتیدرکه، هر درلو دردومرضمزه دوا وشفا بوله‌بیله‌جکدر. فقط بیوك تأسفلر وپك بیوك تأثرلرله سویلەملك لازم کلیرکه ، مؤذنك الله اکبر ... دیەن، بزی صلات وصلاحه دعوت ایدن صدای لاهوتیسنه اجابت ایدن بولونمەیور ، بولونان بر قسم قلیلده شایان استخفاف کورولیور. هر کوندن زیاده بوکون بزه لازم اولان جمعه وبایرام کونلری ایراد اولنان خطبەلر مقصددن اوزاقلاشمش عادی بر مراسم منزلەسنده قالمشدر.

اسلاملری قورتارمق لازمسه خلیفهٔ اعظم افندیمزك همان بوتون بیاننامهٔ همایونلرنده امر بیوردقلری اوزره بو مملکت وملته شریعت حاکم یکانه بولونمالیدر . آرتق اوبوشوقلغی ، عطالتی ، مجریکسزلکی برطرف ایله معزز وطنمز بر بر الیمزدن کیدرکن ، اسلام نام وشانی هر درلو تحقیراتله شائبەدار قیلنیرکن قلبلریمزده‌کی یارەلرك آجیسی طویولمالیدر ، او کوزل طوپراقلریمز دشمن آیغی آلتنده چیکنەنیرکن آلتنده یاتان اجدادیمزك معلا روحنك فریاد وفغانی ایشیدلمەلیدر . بوینومزه طاقیلان زنجیر اسارت خلقەسنك کیتدکجه طارالدیغی حس ایدلملیدر . اسلامیتك پارچه پارچه آیرلدیغی وبر دها بر لشمك امکانی براقیلمامغه چالیشدیغی شو آنده ، اك کوزل واك مقدس یرلریمزدن ، حقلریمزدن محروم بیراقیلمق ایستەنیلدیکمز شو دقیقەده اجداد عظامیمزك شایان تبجیل خون معلاسنه مالك بولوندیغمز عالمه اکلاتیلمالیدر.

مخوف ومدهش بر موت محقق پنجەسنی اوزریمزه چویرمش ، نرده ایسه روح معصومیمزی قبض ایده‌جك ، نامیمزی تاریخه بر عبرت اولەرق بیراقەجقدر . شوراده ایکی نفسلك بر عمریمز وار . لازم کلن اسباب محفظیه اجرا ایدلمزسه ارقەمزده‌ترك ایده‌جکمز مقدساتمزك عظمتی درخاطر ایدلملیدر . تمثال اسلامیت اولان قادین وقیزلریمزده ساحل سلامتی انجق دشمن قوجاغنده بولەبیله‌جکدر . « اللهم احفظنا »

مشروطیت دینلان اون سنەلك دورهٔ مشئومەده ملته یوزی کوسترلەین حریتی ، عدالتی، مساواتی‌ده بزه آنجاق اسلامیت کتیرەجکدر . ایشته بو فلکزده ملت ، قربانی اولمق اوزره بولوندیغی دینسزلکه، اخلاقسزلغه قارشی غایت قوی بر عزم واراده ایله چالیشەرق قورتارلمنی اوچ وزملیون مسلمانله برابر کوزلرندن قانلی یاشلر آقدیغی حالده، بو فی بو کوك اولەرق بو کونکی حکومتدن قطعی وعاجل بر اجراآت اسلامیه بکلەیورلر . اسلام اولان بو ملت دینسزلکه قربان ایدیلیرسه قباحت اونی بو حاله کتیرەنلردن زیاده قورتارامیانلره عائد اولەجقدر.

علی احسان

ناقابل تلافی بر ضیاع

ساکن بروسەمزك آفاق فضل ودیانتی برقاچ کوندر بر تیرکیك غروب جاودانیسیله شب رنك اولدی . بش اون سنەدنبری بر چوق کتابخانه تجاوزاته معروض قالارق ذاتاً منفعل وپك دلکیر اولان بو محیط ایمان ، شیمدی شو ضیاع عظیم ایله ماتملر ، الملر ، کدرلر ایچنده آغلایور .

مدرس حاجی مصطفی افندینك ارتحالی ... بروسەنك محیط فضل ودیانتنده ناقابل املا بر بوشلق ، دموع حسرت دوکیله‌جك بر تیەلك،

لمیری غیر ممکن بر انهدام ، تلافیسی متعذر بر ضیاع ، تسلیسی متعسر بر کدر والمدر . مصطفی افندی پك ممتاز ومستثنا بر نادرهٔ ذکا وفضیلت، مجمع الفضائل بر نسخهٔ ادب ونزاهت ، ملکهٔ باقیشیر بر هویت زهد وعفت ایدی. مرحوم مشارالیهك احوال عمومیه‌سنده بر نور عصمت لمعان ایدر کبی ایدی . نقیصهٔ غل وغشدن بوقدر منزه ، شائبهٔ هوا وریادن بودرجه پاك ومتعالی بر ناصیهٔ کمال ملیونلرده بیله کوچ بولونور.

افاده وتقریرنده‌کی ساده‌لك ایله فضیلت علمیه‌سنی اورتمکه چالیشیر، حالنده‌کی صفوت وتواضع ایله‌ده زهد واتقای عظیمنی کوسترمه‌مکه اوغراشیردی . نافذ وکسکین ذکاسنه انضمام ایدن متین دماغنك قارشیسنده الك غامض مسائل ، مقاومت ایده‌مز برشکل بسیطه انقلاب واوك تحلیلکار فکرینه انقیاد ایدیوردی . مصطفی افندی‌یی کوروبده سومه‌مك ممکن دکلدی . قلبنه صیغیشه‌مایان نور اتقا وتعبد صافنك سیمای ملکانه‌سندن طاشار وباقانلری مطلقا جذب ایلردی . مصطفی افندینك ارتحالندن طولایی سرشك الم دوکنلر اونك سیمای معصومانه‌سنی بر دها کوره‌میه‌جکلری کبی غالبا اونك نظیرینی‌ده بردها ادراك ایده‌میه‌جکلردر . زواللی بروسه علمیه‌سی ! ... حقیقهٔ تسلیه‌یه محتاج بریتیم اولدی . جنازه‌سی تشییع ایدیلیرکن اهل ایمانك دوکدیکی کوزیاشی بروسه‌ده شمدی‌یه‌قادار مشهود اولمامشدی . هرکس آیاقلرینك اوجنه باقش ساکن ساکن آغلایور ایدی. اختیارلر معصوم کبی آغلایور ، معصوملر اختیار کبی مضطرب بولونیوردی . صنف علمایه بریتیملك چوکمش ، هلی بر غریبلك استیلا ایتمش ایدی . مثلی پك نادر کوروان بر جماعت عظیمه ایله کوز یاشلری ایچنده جنازه نمازی ادا ایدیلدی . (قدرینی سنك بیلوب ای باقی — طوروب ال باغلایلر قارشیکه صف صف) جنازه اوموزلرده دکل، ال آووجلرنده، پارمقلرنده کیدیور ، صانکه اوچیوردی . مقبرهٔ مخصوصنه تودیع ایدلدیکی زمان هچقریقلر یوکسلدی .

ایشته او نیرکان ، او مغربده غروب ایتدی ، کیتدی . انا لله وانا الیه راجعون . الله بس باقی هوس.

بروسه مدرسه‌سی ابتداء خارج صنفلری ادبیات ترکیه مدرسی

احمد فیضی

مقدرات اسلامیه‌یی تذلیل ایتمه‌یلم !

مشاهدات ومطالعاتمزك دائما تایید ایتدیکی بر قناعت وارکه . . مسلمانلرك ترقی وانکشافنه آنجق مسلمانلك ومسلمانلرك عامل اوله‌بیله‌جکیدر . مسلمانلرك انحطاطنی تعجیل ایدن قوتلرك مبذول اولمسنه رغما اونلرك صلاح وفلاحنی تأمین ایده‌جك آنجق « بر » قوتك بولندیغنی تاریخ اسلامك بتون صحائفی برطرف، قرون أخیره‌نك کافهٔ وقایعی پك آجی وپك یقیجی ضربه‌لرله ، اثبات ایدر. اسلام عالمنك اوزرینه مختلف منبعلردن هجوم ایدن سیللر بر غایه‌ده اتحاد ایدیوردی : مسلمانلری الك جان آله‌جق نقطه‌دن بیقمق ! ... یعنی شوکت اسلامیه‌یی تارمار ایدرك مسلمانلرك الك مدهش ، الك مظلم حادثاته قارشی موجودیت ملیه‌لرینی صیانت ایدن ، استثمار ایدلمرینه یکانه مانع اولان و بو وجهه ظالمله متحکملر ایچون دائمی بر تهلکه تشکیل ایتملرینه سببیت ویرن قوتی پی در پی تبدیل ماهیته مجبور ایتمك...

بو فجیع مجادله‌نك تسلسل دوام ایتدیکنه هپمز مطلعز . ممالك اسلامیه‌یه آنجق فحش وفجوری ترویج ایدن بر حریتی بخش ایدرك اخلاق اسلامیه‌نك دوچار تدنی ، امم اسلامیه‌یی بربرندن تبعید ایدن تقییدات وتلقینات ایله روابط اسلامیه‌نك دوچار انحلال ، احکام اسلامیه‌نك عصره مغایرتی ادعاسیله بر کون اول دوچار اضمحلال اولمسی ایچون ابذل اولنان غیرتلر ، وبو اوغورده اختیار اولنان فداکارلقلرك هپسی مسلمانلغی تبدیل ماهیته ، ومسلمانلری تبدیل تابعیته ، وبالنتیجه اسلام تهلکه‌سنك ازاله‌سنه معطوف مساعی جمله‌سندندر .

ایچمزدن بعضلرینك بیلرك ، بیلمیه‌رك بو مساعئ مهلکه‌یه آلت اولدوقلرینی اعتراف ایتمك قدر مؤلم بر حقیقت یوقدر . فقط مع الاسف عصری حیاته اویمق واهمه‌سیله عالم اسلامك الك مهم مراکزنده قومیت جریانی ایقاع ایدنلر مقدرات اسلامیه‌یه الك مهین ضربه‌لری وورانلرله بردر . چونکه هر ایکیسی‌ده شوکت اسلامیه‌نك خصم جانیدر، هر ایکیسی‌ده وحدت اسلامیه‌نك قاتلیدر ، هر ایکیسی‌ده مقدرات اسلامیه‌نك تذلیلنه خادمدر ! .

قومیت جریانی اسلام ممالکی ایچنده محافظهٔ استقلال ایدن یکانه دولت اسلامیه‌ده ایقاع ایدنلرك نتیجهٔ مساعیسی عرب ایله تورکی آییرمقدن ، بوایکی امت اسلامیه‌یی بر برینه قارشی سل سیف ایتدیره‌رك بر برینك قانی دوکدرمکدن عبارت دکلمی ؟ . . . حالبوکه بتون عالم اسلام بو ایکی امت متحده ومتفقه‌نك نشر ایده‌جکی فیض واکتساب ایده‌جکی قوتی بکلیه‌رك، تحکیم امید ایدیوردی . شوکت اسلامیه ، وحدت اسلامیه ، ومقدرات اسلامیه بو قومیت یوزندن کوردیکی ضرردن دها بیوك ، دها وخیم بر ضرر کورمه‌دی . بوایکی قرداش ملتی بربرینه دوشورمکه چالیشان قومیتجیلر تشبثلرینك بو نتیجهٔ هائله‌سی قارشیسنده عجبا نه طویورلر ؟ . . . هیهات ، بونلر نه قدر پشیمان اولورلرسه اولسونلر، بوکون آرتیق تلافئ مافاته امکان یوق.

رابطهٔ اسلامیه‌نك بر آن ایچون انحلال ایتمه‌سندن نلر تحدث، ونلر تولد ایتمه‌دی ؟ . . . قوجه ایمپراطورلق پارچه پارچه اولدی . حجاز، سوریا ، فلسطین ، عراق ، ولایات شرقیه ، استانبول ، وبوغازلرك مقدراتی ایچون دول معظمه‌ایله بونلرك بر ریکی اولان دول صغیره‌نك بیکلرجه مدعیاتی نظر اعتباره آلنیور وآره‌ده روح اسلام ازیلیور. حالبوکه، ایشته بو قومیت جریان ملعوننك تخریباتی اولمه‌یدی بو وضعیت هیچ بر وقت تحدث ایتمیه‌جکدی ؛ عرب وتورك رابطهٔ اسلامیه‌یه حقیله صاریلسه‌یدی واسلامك تعیین ایتدیکی غایهٔ کماله طوغرو ایلرولیه‌

سه‌یدی بو احوال مدهشه وقوع بوله‌جقدی؛ اسلام دیارنده بر ارمنستان دولتی ، بر یهودی دولتی تأسیسی موضوع بحث اولماه‌جقدی ، ارض مقدسهٔ حجازی آریجه بر دولت مستقله حالنده یاشامق ، سوریه ایله حجاز آره‌سنده بر یهودی دولت حاجزه‌سی، اناطولی ایله اسلام عالمی آره‌سنده ارمنی حکومتی ، عراقده‌ده آیری آیری حکومتلر اقامه‌ایتمك، دها صکره بتون بو حکومتده بر حامی ، بر وصی تعیین ایتمك مسائلی اورته‌یه چیقمایه‌جقدی .

بتون بو احوال فجیعه‌نك قارشیسنده تلافیٔ مافاته امکان یوقسه‌ده هیچ اولمازسه فجایع آتیه‌دن توقی ایتمك ایچون ماضینك خطالرندن متنبه اولمق یوقمی ؟! . .

اول بأول نظر اعتباره آلنه‌جق مسئله أرض مقدسهٔ حجازیه‌ده بر دولت مستقله‌نك تأسیسنه مادةً امكان بولنماسیدر. چونکه منابع ثروتدن محرومدر. حجازك ثروت حقیقیه‌سنی سائر ممالك اسلامیه‌ده بولنان اوقاف اسلامیه تشکیل ایدر. مسلمانلرك تبرعاتی واوقافی ایله ادامهٔ حیات ایدن بر مملکت قوی ومستقل بر دولت تشکیل ایده‌بیلیرمی؟. بناءً علیه بر دولت حجازیه تأسیسی ممکن دکلدر. ارض مقدسهٔ حجاز آنجق مقام خلافت ایله برابر یاشایه بیلیر . بونلری بر برندن آییرمق قابل دکلدر. اماکن مقدسه‌یی مقام خلافتدن آییرمه‌نك معناسی ارض حجازی لایتناهی رقابتلره ، مجادله‌لره معروض بیراقق ، اوحوالیٔ مقدسه‌ده أمن وأمانی سلب ایتمك ، فرائض اسلامیه‌دن برینی ، فریضهٔ حجی تعطیل ایتمکدر. عالم اسلام بویله بر فلاکته تحمل ایده‌من !..

ثانیا — سوریه‌ده وعراقده، دول معظمه‌دن برقاچنك حمایه‌سی ، وصایتی ، یاخود مراقبه‌سی آلتنده حکومات مستقله تأسیسی بو دیار اسلامیه‌نك استعمار و استثمارندن بشقه بر معنایی افاده ایتمز . شونك ، بونك خیرخواهلغنه ، لطفکارلغنه اعتماد ایتمه‌نك نه قدر جائز اوله‌بیله‌جکنه عالم اسلامك منظرهٔ رنکارنکی جانلی بر برهاندر . بناءً علیه بو حوالینك ترقی وانکشافی ادارهٔ مختاره یه‌مالك اوله‌رق دولت عثمانیه ایله برلکده یاشامه‌سنده‌در .

ثالثا — فلسطینده بر دولت یهودیه‌نك تأسیسی مسلمانلره یاپیله‌جق اك بیوك ظلمدر . یهودیلرك قاچ بیك سنه اولکی حق تاریخیلرینی نظر اعتباره آلانلر نصل اولیورده مسلمانلرك اون درت عصردن بری دوام ایدن ودها حالا پایدار اولان حقلرینی اهمال ایتمك غفلتنده بولونیورلر ؟. دول مسیحیه‌نك عالم اسلامی بوغان سیلاب استعماری کافی دکلمش کبی زوالی مسلمانلرك باشنه بر ده بر یهودی سیل استعماریسی ایجاد اولنیور ؟.. مدنیت عالمی بونی‌ده یاپارسه اوروپا مدنیتنه قارشی حاصل اولان انکسار أملی تضعیف ایتمکدن بشقه بر شیئه خدمت ایتمیه‌جکدر . هندستانلی دینداشلریمز اصل بو معنایی نظر دقته آله‌رق انکلتره حکومتندن قدس شریفك تخلیه‌سنی ، مقام خلافت حقنده تعقیب اوله‌جغی مقدما وعد اولنان سیاستدن انحراف ایدلمه‌سنی طلب ایتمشلردی وبو محق طلبلریله جدا دوراندیش بر نظرله ، پك صمیمی بر علاقه‌دارلقله مقدرات اسلامی تعقیب ایتدکلرینی اثبات ایتمشلردر . دول مؤتلفه‌نك ایرکیچ بو حقیقتی تقدیر ایدرك مسلمانلرك حقنی تسلیم ایده‌جکنی امید ایتمك ایسترز. عکس تقدیرده بو متوالی ظلملرك عکس العملنی بکله‌مك اقتضا ایدر .

رابعا — ولایات شرقیه‌ده تورکلری دیکر مسلمانلردن آییره‌جق، تورکلرله دیکر مسلمانلر آره‌سنده بر حد افتراق تشکیل ایده‌جك بر ارمنستان تأسیسی ، فلسطینده بر یهودی دولتی تأسیسندن دها امکانسزدر .

ولایات شرقیه‌ده مسلمانلرك یوزده ٧٩ کبی بر اکثریت قاهره ، ارمنیلرك یوزده ١٦،٥ کبی بر اقلیت ضعیفه تشکیل ایتدکلری حالده بو اکثریت قاهره‌یی اقلیت ضعیفه‌یه تسلیم ایتمك نصل اولور ؟ . .

باب عالی دول مؤتلفه‌یه تقدیم ایتدیکی مخطره‌ده « حکومت عثمانیه قطعیاً تأمین ایده‌بیلیر که تهجیر تدابیرندن أول وبالخصوص ولایات شرقیه‌نك چار اردولری طرفندن استیلاسندن صکره ارمنی چته‌لرینك بر ملیونی متجاوز مسلمان قتل ایتدکلری بیطرف شهادتلر وحتی روس امرای عسکریه‌سنك راپورلریله [لاحقه ـ آ] مؤید ومحقق بر وقعه‌در »

« اهالیٔ اسلامیه‌نك بر قسم مهمی ، قتل عامدن قورتولمق ایچون طاغلره ویاخود الآن ساکن بولندقلری ولایات متجاوره‌یه التجا ایتمشلر وتکمیل مملکت روس عسکری و بالخصوص مذکور ارمنی چته‌لری طرفندن اومرتبه تخریب ایدلمشدرکه حال حاضرده تخریباتدن مصون قالمش بر شهر ، قصبه ویا کوی یوق کبیدر وعسکرلری طرفندن اشغال ایدیلان قافقاس اقسامنده ارمنیلر طرفندن بو فعالیت مشئومه‌یه الآن دوام ایدلمکده‌در [لاحقه ـ ب] » دییور .

بر ملیون شهیدك خون معصومنه ، بر ملیون شهیدك نعش پریشاننه مزار اولان او مبارك دیارك بشقه بر اهمیتی ، بشقه بر تاریخی اولماسه بیله ، بو مظلومیت فجیعه‌سندن طولایی ، اوچیوز اللی ملیون مسلمان ایچون أبدی بر مطاف ماتم ، أبدی بر آبدهٔ توقیر اولمسی اقتضا ایدردی. حالبوکه بزم ولایات شرقیه‌مز سکنه‌سیله مسلمان ، مدنیتیله مسلمان ، تاریخیله مسلماندر . بو دیارك بونجه مصائبنه رغما ، مسلمانلغنی انکار ایتمك ، اونی جبراً أرمنیلشدیرمك ، مسلمانلغی ومسلمانلری امحایه قصدی ایتمکدر .

بو خصوصده باب عالینك مخطره‌سنده کوستریلان صورت حل ، منصفانه اولمقدن زیاده تسامحپرورانه‌در .

خامسا — استانبولك مسلمانلقدن اغتصابی مسئله‌سنه کلنجه بویله بر غصبك وقوعی بزجه محتمل دکلدر . نشوهٔ غالبیتك زیر تأثیرنده بولنان بعض دماغلرك ایلرو سوردوکی مدعیاته اسلام عالمی ایلك جوابنی ویرمشدر وبویله بر غصبه قارشی صوك جوابنی‌ده ویره‌بیلیر. بناءً علیه بو خصوصده اطالهٔ کلامه لزوم کورمیه‌رك « استانبول بر بلدهٔ اسلامیه‌در ومسلمان قاله‌جقدر » دیمکله اکتفا ایدرز .

اصل جالب دقت اولان مسئله بتون بو مسئله‌لرك اطرافده قوپاریلان ولوله و پروپاغانده‌نك صلح قونفرانسنده بیله شایان استماع عد اولنمه‌یدر. انكلیزلرك وحدت اسلامیه‌یی، رابطهٔ اسلامیه‌یی تهدید، مقدرات اسلامیه‌یی تذلیل ایچون چالیشان معظم بر قوت وار و بو قوت نائل مرام اولمق ایچون متصل چالیشیور و موفق اولیور. بوكا قارشی بز نه یاپیورز، مسلمانلر نه یاپیور؟..

عربستانی تمثیل ایتمك اوزره شریف حسین پاشا طرفندن پاریسه اعزام اولنان امیر فیصل بك نزدنده صلح قونفرانسی هیئتنه قارشی ایراد ایتدیكی نطقده عرب ایمپراطورلغنك تأسیسنی طلب ایتمش، بونك اوزرینه فرانسز و انكلیز غزته‌لری خیلی سویلنمشلردی. ائتلاف دولتلرینك بو خصوصده قرار قطعیسنك نه‌دن عبارت اوله‌جغی شیمدیلك بزجه معلوم دكلسه‌ده یوقاریده بیان ایتدیكمز وجهله فلسطینده بر یهودی دولتی، ولایات شرقیه‌ده بر ارمنستان، سوریه‌ده، عراقده آیری آیری، مختلف و صغیرلری، مراقبلری حائز دولتلرك تأسیسی ایچون یاپیلان پروپاغانده‌لردن، سویلنان سوزلردن، ویریلن وعدلردن اكلاشیلان برشی وارسه بو كیدیشله شوكت اسلامیه‌نك، مقدرات اسلامیه‌نك اعتلا ایتمیه‌جكی، سقوط ایده‌جكیدر. او حالده نه یاپمق لازم؟..

اعتقادیمزجه اول بأول قومیت فكرندن واز كچمك، مسلمانلغك احیا ایتدیكی، مسلمانلری انحطاطه، ذلته هلاكه سوق ایتدیكی بو كونكی وقایع ایله‌ده ثابت اولان، بو فكری احیا ایتمك لازمدر. آنجق بو فكری احیا ایتدكدن صكره مسلمانلغك منافعی تقدیر ایده‌بیلمك، دائرهٔ وحدته كیرمك قابل اولور.

عالم اسلامك بو كونكی حالی، اك مدهش حال انهزامیدر. عالم اسلام شیمدی‌یه قدر بویله بر ذلت كورمدی. بو انهزام و ذلته قارشی بر مسلمان لاقید قاله‌مز. بر مسلمان بو ذلت و انهزامی تزیید و تشدید ایده‌جك بر عامل اوله‌مز. بناء علیه مقدرات اسلامیه‌یی بو ذلتدن قورتارمق ایچون برلشمك اك بیوك فریضه‌در.

باب عالی صوك مخطره‌سنده رابطهٔ اسلامیه‌نك قوتنه استناد و مقدرات اسلامیه‌نك اعلاسنی استهداف ایدرك عربستان حقنده:

« ولایات عربیه‌یه كلنجه: بر جهتدن بونلری عصرلردنبری دولتك اقسام سائره‌سیله پك صیقی بر صورتده توحید ایدن روابط سیاسیه، دینیه، اجتماعیه و اقتصادیه و عربلرك صورت عمومیه‌ده تخت سلطنته قارشی ابراز ایتمكدن فارغ اولمدقلری اخلاص و صداقت صمیمیه، دیكر جهتدن بو قومك دها سربست بر صورتده حرثی و اجتماعی انكشاف حقوقی نظر اعتباره آلنرق ولایات مذكوره‌یه واسع بر مختاریت بخش ایدلملیدر. »

دیدكدن صكره:

« واسع بر مختاریت ایله حاكمیت عثمانیه‌نك ادامه‌سی – عدالت و اقوامك حرثی اوغرنده حرب ایدن دول معظمهٔ مؤتلفه عربستانه قارشی هیچ بر امل الحاق بسلامدقلری جهتله – بو حوالیده نظام و مسالمتك یكانه ضمانیدر. »

دیورکه اصابتنده ذره قدر شبهه یوقدر. مع مافیه باب عالی‌نك، ارمنیلرك تهجیرینه عائد اصحاب جرائمی محاكمه‌ده كوستردیكی همتی امت اسلامیه‌یی بر برینه دوشورن، اك مؤسف حوادثه سببیت ویرن مجرملر، باغیلر حقنده‌ده كمال عدالتله ابراز ایتمسی لازمدر كه بو سایه‌ده امت اسلامیه اك منفور جانیلردن قورتولمش اولسون و بوكبی جنایتلره جرأت ایده‌جك اراذل‌ده جزاسز قالمیه‌جقلرینی اوكرنسینلر. امت اسلامیه‌نك نظرنده اك الچاق جانیلر اونی تفرقه‌یه سعی ایدنلردر. او حالده وظیفهٔ عدالتی ایفا ایتمك كركدر.

باب عالی مخطره‌ده بیان ایتدیكی نقطهٔ نظری افعال ایله، و تشبثات متمادیه ایله تأیید ایدرسه وظیفه‌سنی ایفا ایتمش، مقدرات اسلامیه‌یی تذلیل ایتمش اولمق مسئولیتندن قورتولمش اولور.

طبیعی امت نجیبهٔ عربیه‌نك هیچ بر فردی بویله بر مسئولیت مدهشه‌یه تحمل ایده‌مز. شریف حسین پاشا ایله اوغلی امیر فیصلك بو خصوصده عرب دینداشلرمزه مقتدا اولملرینی ارزو ایدرز. مقدرات اسلامیه‌نك بو كون اونلردن بكله‌دیكی اك بیوك خدمت بودر!

عمر رضا

عربستان ایمپراطورلغی

حرب عمومی بدایتندن متاركه زماننه قدر رجال اتحاد یك فنا و تخریبكار بر سیاست تعقیب ایتمه‌مش اولسیدیلر، بو كون دولت و ملت عثمانیه بو فلاكتلره، الیم عذابلره دوچار اولمیه‌جقدی. خطئات سیاسیه‌یی بر بر دوكوب صایمق و اسبابنی تشریح ایتمك ایچون بو مجموعه‌نك حجمی مساعد دكلدر. بونی حقیله ایضاح ایده‌بیلمك ایری بر كتابك نشرینه توقف ایدر. حربدن برقاچ سنه اول – یبانجی دولتلرك تشویقیله – سوریه‌ده، عراقده و حجازده عربلغی عثمانلی سلطنتندن آییرمق مقصدیله (جمعیة فتیان قحطان) و (ابناء عدنان) ناملریله مختلف جمعیتلر تشكل ایتمش ایدی. بو جمعیتلر بدایت امرده (مصر)ده‌كی سوریه خرستیانلرینك دلالتیله وجوده كلمشیدی. مذكور جمعیتلرك اك فعال اعضالری‌ده، اجنبی مكتبلرنده، میسیونرلرك تربیه‌سی آلتنده نشو و نما بولان برطاقم مفرط كنجلر ایدی. اتحاد و ترقی اداره‌سندن كوسكون اولان برقاچ عرب مبعوثان و اعیان اعضالری‌ده او جمعیتلره التحاق ایلمشلردی.

بو جمعیت پاریسده، مصرده مكمل مركزلر مالك اولدیغی كبی، جزیرة العربك همان هر طرفنده كوك صالمشیدی.

حجاز شریفی امیر حسین ایله حجاز والیسی وهیب پاشا آره‌سنده وقتیله بیوك نزاع و اختلاف باش كوسترمش و نهایت بو مسئله پاشانك عزلیله بر درجه‌یه قدر كسب سكونت ایلیه‌بیلمشیدی. فقط بو مسئله

حرارتی غائب ایتمه‌مش و یکیدن آلولنمك ایچون فرصت زمانك حلولنی بكلیوردی .

سوریه‌یه صلاحیت فوق العاده ایله ارقه‌داشلری طرفندن تعیین اولنان بحریه ناظری و اسبق دردنجی اردو قوماندانی جمال پاشانك اوطرفلرده یاپدیغی اجرا آت سیاست و اداره‌یه طبیان طپانه مخالفدی . جمال پاشانك مناسبتسز حرکتلری ، کیف مایشاء استبدادی ، مقصد مخصوص تعقیبنده بولنان حجاز امیرینه بیوك بر بهانه حاضرلامش اولدی .

بوراده ، استانبولده ، ائتلاف دولتلری علیهنده ترتیب و نشر اولنان جهاد فتواسی بالطبع مذكور حكومتلری زیاده اعصاب ایتمش ، بوكا قارشو بر مقابله بالمثل چاره‌سنی تحری ایتمكه مجبور ایلمشدی ، اساساً برچوق اسلام تبعه ایله ممالك اسلامیه‌یه صاحب اولان انكلتره و فرانسه دولتلری بوحاله قارشو سیرجی ولاقید قاله‌مزلردی .

حجاز امیری شریف حسین ایسه بدایت امرده ، مستقل ، واسع بر عربستان ایمپراطورلغی تشكیلنی اصلا تصور و تخیل ایده‌مزدی . بوك ممكن الحصول برشی اوله‌جغنی ده بردرلو كسدیره‌میوردی . اویالكز بزه قارشو قویه بیلمك ایچون معهود وضعیتی اختیار ایتدی .

انكلتره و فرانسه اتحاد حكومتنه ایی بر نظیره وجوده كتیرمك ایچون حجاز حكومتنه — صرف مواد و مهمات حربیه ایله عساكرینك تنظیم و تنسیقی مقصدیله — برطاقم مادی و معنوی معاونتلرده بولندیلر . بوندن ده عظیم استفاده‌لر تأمین ایتمكه موفق اولدیلر . بو معاونت نتیجه‌سنده انكلتره قوای عسكریه‌سی جزیرة العربك اقسام مهمه‌سنی ـ كلیه‌سنی ـ اله كچیره‌بیلدیلر . حرب اثناسنده مكافات قبیلندن اولمق اوزره حجاز امارتی تصدیق ایتدكدن ماعدا ، اوچ متفقلرینه‌ده قبول ایتدیردیلر .

حجاز بدویلری شریف فیصلك قوماندانی آلتنده اوله‌رق انكلیز و فرانسز كبی دنیانك ایكی معظم دولتنك جدی یاردیملری سایه‌سنده الك نهایت حجازدن شامه قدر ایلروله‌بیلدیلر .

وقتاكه متاركه زمانی یاقلاشدی ، فتح و ظفرله نشئه‌یاب اولان امیر فیصل حجاز حكومتنك مرخصی صفتیله اوروپایه عزیمت ایتدی ، گرك انكلتره‌ده و كرك فرانسه‌ده بیوك حرمتلره مظهر اولدی . حتی فرانسه حكومتی ، حجازك شمال اردولری قوماندانی اولان امیر (فیصل) ه دالی بر حرب مدالیه‌سی ویرمكی اونوتمیه‌رق ، بو صورتله نزاكت و مهمان‌نوازیی بحق ایفا ایلدی . سبب تلطیف اوله‌رق اردو بیاننامه‌سنده‌ده ۱۹۱۶ دن اعتباراً تورك بویوندروغندن قورتولمق و متفقلر دعواسنی مدافعه ایتمك اوزره امیر فیصل پدرینه التحاق ایدرك یالكز باشنه بعض قطعاته قوماندا ایله برچوق حركات عسكریه‌یی كمال شجاعتله ترتیب و اداره ایلدیكنه مكافاةً دالی حرب مدالیه‌سنك كندیسنه ویرلدیكنه ، دائر تقدیر آمیز جمله‌لر صرف ایدلمشدر .

كرك فرانسه‌دن و كرك انكلتره‌دن یوز بولان امیر مشارالیه ، درعقب آستار ایستمكی اونوتمامش ، اوزون اوزادی مطالباتده بولنمشدر .

بوذات مطلبنی صلح قونفرانسنه و اونلر مجلسنه اسماع ایچون ، بدایةً عربستانده حكومات متحده تشكیلدن ، و بالآخره دها ایلری‌یه كیدرك مستقل و واسع بر عربستان ایمپراطورلغنك احیاسندن بحث ایتمشدر .

امیر فیصل ، پاریس غزته‌لرینك بیاناتنه كوره ، مجلسه ملی لطیف البسه‌سیله ، رفاقتنده‌ده عربجه‌یه واقف ترجمانی انكلیز بیكباشیلرندن (لاورنس) بولندیغی حالده كیتمشدر .

حجاز مرخصی برچوق طلبلر درمیان ایتمش و (اسكندرون) ك جنوبنده‌كی خطدن باشلایه‌رق (بحر محیط هندی) یه قدر امتداد ایدن و عربجه تكلم ایدن یرلرك حجاز ایمپراطورلغنك زیر ادارهٔ حكمرانیسنده بر حكومت اوله‌رق تشكیلنی طلب ایلمشدر . بو مدعیاته متعلق هنوز صلح قونفرانسی قطعی بر قرار اتخاذ ایتمدیكی كبی ، سوریه‌لیلرك افكار و مطالباتنی آكلامق اوزره (شكری غانم) ك و آمریقا رئیس جمهوری (ویلسون) ك نفسیی اوزرینه ، بیروتده‌كی آمریقا مكتبی مدیری مستر (بلیس) ك مطالعاتنی دیكلمكه قرار ویرلمشدر .

عربستانده قوجه بر ایمپراطورلق تشكیلی آرزوسنده بولنان حجاز مرخصی امیر فیصل ، مطبوعات مثللرینه ، فرانسه و انكلتره‌یه ویلسون پره‌نسیپلرینه اولان مربوطیتی ده سویله‌منی اونوتمامشدر .

بو مطالباته نظراً بیوك عربستان ، عدن ، مصر ، طرابلس غرب ، تونس ، فاس كبی عربلرله مسكون و دول معظمه‌نك تحت اداره و یا حمایه‌سنده بولنان افریقانك ممالك اسلامیه‌سی مستثنا اولمق اوزره فلسطین ، سوریه ، عراق و جزیرة العربدن مركب اوله‌جق و انكلتره‌نك تحت حمایه‌سنده بولنان حجاز حكومتنك حقوق حكمرانیسنه كیره‌جكدر .

جزیرة العربه وضعیت جغرافیه نقطه‌سندن بر كوز كزدیریرسه‌ك ، كوره‌جكزكه حجاز مرخصنك طلب ایتدیكی یرلرك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰۰,۰۰۰ كیلو مترو مربعی و ۲۰,۰۰۰,۰۰۰ نفوسی محتوی واسع بر ایمپراطورلقدن عبارتدركه ، بوآنه قدر مستولی و قاهر هیچ بر اجنبی دولته بو اراضیی تصاحب ایتمك نصیب اولمامشدر . دول عثمانیه ایسه هم اسلامی ، همده خلافت دولتی اولمق حیثیتیله بورالره انجق مرور زمان ایله عظیم فداكارلقلر سایه‌سنده مالك اوله‌بیلمشدر .

تایمس غزته‌سنك بوبابده‌كی بیاناتی ده پك معنیداردر : عرب ایله تورك ایمپراطورلغی آره‌سنده بر مقایسه یاپدقدن صكره ، عرب مدنیتندن و بو مدنیتك مركزی اولان حجازدن بحث ایله ، امیر فیصلك بیاناتنی محق كوستریور ؛ خلاصه توركلرك منازع فیه اولان اراضیسندن عرب ، موسوی ، ارمنی دولتلری چیقارمنی صلح قونفرانسنه توصیه ایلیور . فقط پاریس مطبوعاتی حجاز مملكتنك حرص و طمعندن و بو مطالبیله ، امپریالیزم بر مسلك تعقیب ایتمك ایستدیكندن بحثله ، سوریه حقنده امیر فیصلك مدعیاتنی بردرلو تصویب ایتمیورلر . فرانسه مطبوعاتی بر بدوی حكومتنك اداره‌سی آلتنده بوقدر واسع ، مدنی و ملیونلره بالغ نفوسك یشایه‌میه‌جغنی درمیان ایلمكده‌درلر .

تان غزته‌سی بوقدرله‌ده اكتفا ایتمیه‌رك امیر فیصلك ، مذكور

اراضی امور داخلیه‌سنده هیچ بر حکومت اجنبیه‌نك مداخلاتنی تصویب ایتمه‌مك خصوصنده‌كی مطالباتیله ، عراق حقنده مشارالیهك انكلتره‌نك نفوذینه قارشو سكوت ایله ، طرفكیرانه بر وضعیت تعقیب ایتمكده اولدیغی‌ده تنقید ایدرك دییوركه : « دیمككه مقصد ، اسكی عثمانلی ایمپراطورلغنك بوتون عرب مملكتلرینی مكده اوطوران حجاز قرالك اداره‌سی آلتنده جمع ایده‌جك منفرد بر دولت تشكیلاتندن عبارتدر . حجاز هیئت مرخصه‌سی كاتبك [تورك اداره‌سندن قورتولان بوتون عرب مملكتلرینه مكه‌یی پای تخت ایتمكی قرال حسین هیچ دوشونمه‌مشدر .] سطرلرنده بزه خطاب ایتدیكی تكذیبك قیمت حقیقیه‌سی حجاز مرخصنك مطالب رسمیه‌سنك مطالعه‌سیله تقدیر اولونور . بو صورتله ماسكه دوشییور ، اوقرانیاده ویا بالطبع مملكتلرنده‌كی آلمان سیاستی كبی ویلسون دستورلری آلتنده كیرلنمش اولان حجاز سیاستی ، بویوك براحلاق سیاستی تشبثی ، تورك ایمپریالزمی یرینه بربدوی ایمپریالزمی اقامه‌سی شكلنده كورینیور . » فرانسه مطبوعاتی بو سوزلرله هر شیئی اورته‌یه قویمقدن چكنمیورلر .

بزه قالیرسه عربستان مسئله‌سی نه حجاز مرخصنك ، نه‌ده بالكز فرانسه وانكلتره حكومتلرینك آرزولریله قابل حل و تسویه دكل . بویله اولورسه جزیرة العرب متعدد منطقه‌لره و آنك ایچنده‌ده آهنكسز رابطه‌سز ، حریص ، انتقامپرور بر طاقم ملوك الطوائف تشكل ایده‌جك وفخر كائنات افندمزك زمان سعادتلرندن اول ، عربستانده حكمنی اجرا ایدن منازعه ومجادلانه یكیدن برزمین تهیه ایدلمش اوله‌جقدركه عرب متفكرین اسلامیه‌سی بوكا هیچ بر وقت موافقت ایتمیه‌جكدر .

صلح قونفرانسی یالكز امیر فیصلی وباخود شكری غانمی — دها طوغریسی بوقومه منسوب ولیان براس قالی مكتب مدرینی دیكله‌مكله نه مسئله‌یی كوكندن حل ، نه‌ده واجبهٔ عدالتی ایفا ایده‌بیله‌جكدر . یكرمی میلیون نفوسی محتوی قوجه بر جزیره لعربك مقدراتنی جف . اللم تعیین ایتمك وبو معضل ایشك عهده‌سندن كلك اوچ كیشی‌یی دیكله‌مكله ممكن اوله‌مز .

هرحالده بومملكتك بیغرض وبیطرف افكار عمومیه‌سیله بالعموم طبقات وصنوفنه منسوب اشخاصك ده دیكلنمسی اقتضا ایدر .

بزده جزیرة العربی نفوذ منطقه‌لرینه آیرمق ده طوغری برشی اولماز . بو ، ویلسون پرنسیپلرینه‌ده اویماز .

بزه قالیرسه باب عالیك — توفیق پاشا حكومتنك — مخطره‌سنی تدقیق ایتمكده فائده‌دن خالی دكلدر . ظنمزجه عربستانه كورولتوسز برشكل اداره ویره‌بیلمك ایچون بومخطره‌ده پك كوزل تصویر ایدلمشدر . مادامكه بویله تشكل ایده‌جك مملكتلر بر اجنبی حكومتك وصایتنه ترك وتسلیم ایدیلمك ایستنیلیور ، اوحالده بو جزیرهٔ اسلامیه‌یی كندی صاحب اصلیسی اولان دولت عثمانیه‌نك مراقبه‌سی آلتنه وضع ایتمك قدر معقول برتدبیر اوله‌مز . زیرا حكومت عثمانیه مسلمان بر حكومت اولمق وخلافت اسلامیه‌یی حائز بولونمق اعتباریله اوته‌دنبرو عربلره خوش كچیندیكی كبی ، بوندن صوكره‌ده آنلری ممنون ایتمك ایچون هرصورتله بذل غیرت ایلیه‌جكی شبهه‌سزدر .

عربستان عربلرك اولمق لازمكلیرسه وبونلری توحید ایده‌جك بر رابطهٔ قویه‌ده آرانیرسه ، هر حالده بو رابطه‌نك عثمانلی وخلافت سلطنتندن باشقه برقوت اولامیدر . اوزمان حق یرینی بولور ، هم عرب ، همده تورك خشنود اولورلر .

بو ایشك بوصورتله حلی یالكز بزم آرزومز دكل ، احتمالكه انكلتره وفرانسه‌نك زیرادارە وتابعیتلرنده یشایان وبو آنه قدرده دولت متبوعه‌لرینه صداقتكارانه حسیاتله متحسس اولان مایونلرجه اهل اسلامك ده آرزولری بومركزده‌در .

امید ایتمك ایسترزكه انكلتره وفرانسه بوخصوصده برقرار قطعی ویره‌بیلمك ایچون عجله ایتمكسزن ومسئله‌یی درنجه وبالاطراف دوشوندكدن صوكره ، صوك سوزلرینی سویلاسونلر . چونكه بوطرز حل اونلرك ده منفعتلرینه موافقدر .

س.م.ت

آسیای مركزیده اسلام حكومات متحده‌سی

كابلده ملوك اسلامیه مرخصلری آره‌سنده مذاكرات — فغان وهنه مسلمانلرینك مقام خلافته توجه ومحبتلری — تایمس غزته‌سنك مهم برمقاله‌سی

بوصبایدن ۱۱ شباط تاریخیله (تایمس) غزته‌سنه چكیلن بر تلغرافنامه‌ده ازجمله آتیده‌كی معلومات ویریلیور :

بخارا امیری كابل شهرینه وروسیه‌یه برطاقم هیئات مرخصه كوندرمشدر . آسیای وسطی خانلری طرفندن‌ده واسع صلاحیتلر ایله تجهیز اولنان دیكر بعض هیئات مرخصه‌نك الیوم كابلده بولنمسی ، بخارا هیئتنك كیفیت اعزامنه برقات دها بیوك بر اهمیت ویرمكده‌در . آكلاشلدیغنه كوره بونلرك سبب و مقصد اعزامی ، آسیای وسطی مسلمان ملوكی آره‌سنده بر اتفاق وجوده كتیرمكدر . افغانستان امیری ، بخارا اردوسی ایله اداره‌سنك تنسیق و اصلاحنه مظاهرت ایده‌جكنه دائر بخارا امیرینه مواعیده بولنمشدر . دیكر طرفدن مصراً دوران ایدن بر روایته نظراً ، اتفاق جدیدك برنوع ضمانی ولمق اوزره افغانستان امیرینك مخدوملرندن بری‌ده بخارا امیرینك كریمه‌لرندن برینی تزوج ایده‌جكدر .

عثمانلی ایمپراطورلغنك صوك فلاكتلرینه رغماً افغانلیلر ایله حدود قبائلی ذات شاهانه‌یی الآن خلیفهٔ اسلامیه‌ن ولەرق طانیورلر . تركیه‌نك مقاسمه‌یه اوغراتلمسی ایسه فوق العاده انفعالاتنی موجب اوله‌جقدر .

اخیراً ساری بر صورتده مملكتده حكمفرما اولان انفلوئنزا خسته‌لغی اتفاق اردوسنده بر چوق تلفاتی انتاج ایلمشدر . لكن افراد جدیده‌نك سریعاً تحت سلاحه آلنمسی سایه‌سنده اردوده‌كی بوشلقلر تكرار طولدیرلمشدر .

*
* *

۱۲ شباط تاریخلی (تایمس) غزته‌سی ، آسیای وسطی حکومات متحده منظومه‌سنه حصر ایتدیکی بر باش مقاله‌ده شو یولده بسط مطالعه ایدییور :

آسیای مرکزی اسلام ملوکی آره‌سنده بر اتحاد واتفاق تأسیسی تصورینه دائر (بومبای) مخابرمزدن آلدیغمز معلومات ، صوك زمانلرده بو مسئله‌یه دائر دوران ایدن روایتی تأیید ایده‌جك بر ماهیتده‌در. بو تصورك باشلیجه عامل ومروجی افغانستانك امیریدر . آکلاشیلان مشارالیه ، بخارا امیری ایله بر اتفاق عقد ایتمك اوزره بولنیور. بخارا خانك بر هیئت مرخصه‌سی ایله آسیای وسطی ده‌کی دها کوچوك مسلمان ملوکنك ممثلری الیوم کابل شهرنده بولنیورلر. امیر حبیب الله بخارا اوردوسی ایله اداره‌سنك اصلاحی ایچون مقتضی معاونتی کوسترمکه حاضر ایمش. احتمال‌که بو یاردم، بولشه‌ویزمه قارشی اوله‌جقدر. مع‌مافیه شوراسنی اونوتمامق لازم که ، افغانستان امیرلری ایله آسیای مرکزی ملوك اسلامیه‌سی آره‌سنده دائما پك صیقی دوستانه مناسبات جریان ایلمش ، امیر حبیب الله‌پدری سمرقندده منفی ایکن بوراده طوغمشدر . آسیای مرکزیده بر اسلام حکومات متحده‌سی زمره‌سنك تشکلی ، انکلتره ایچون ناخوش بر شی دکلدر . بو منظومه شبهه‌سز افغانستانك نفوذ وتأثیری آلتنده بولنه‌جقدر. امیر حبیب الله ایسه انکلتره‌یه وهندستان حکومتنه قارشی صداقتندن هیچ بر زمان انحراف ایتمدی . مشارالیه، آلمان وتورك محرکلرینك قاندیریجی تکلیفاتی داعما ردایلدی. واقعا افغان کبراسنك فسادجی وقاریشدیریجی قسمی دائرهٔ اعتدالده طوتمق اونه‌دن بری کوج بر شیدر . فقط بوکا مقابل امیر افغانستان قناعت وصداقتده هیچ بر زمان ذره قدر بر اثر تردد کوسترمدی . ائتلافك ظفری ، امیر حبیب اللهك مسلکنده‌کی اصابتی تأیید وتصدیق ایلمشدر . مشار الیهك موقعی هیچ بر زمان شمدیکی قدر امین وقوتلی دکل ایدی .

آسیای مرکزی منظومهٔ متحده‌سنك، تورانجیلق مسلك مردودی ایله شائبه‌دار اوله‌جغی فرض وقبول ایتمك ایچون اورته‌ده جدی هیچ بر سبب یوقدر. لکن عین زمانده کرك آسیای مرکزی وکرك هندستان مسلمانلری آراسنده تورکیه‌یه قارشی پك قوتلی بر حسن توجه وتمایل موجوددر. مسلمان افکار عمومیه‌سنك بو استقامت ومعطوفیتی ، پاریس قونفرانسجه حالده نظر اعتباره آلنمق لازم کلن مهم بر جریاندر .

روسیه‌ده حرکت اسلامیه

بو هفته روسیه‌دن کلن بر دینداشمزك ویردیکی خبرلره نظراً ، روسیه‌ده‌کی مسلمانلر بویوك بر انتباه وفعالیت کوسترمه‌یه باشلامشلردر. چارلغك ظلم واستبدادی آلتنده أزیله أزیله نالان وپریشان اولان مسلمانلر روسیه‌نك انحلالی ابتدالرنده متحیر قالمشلردی . آره‌لرنده اساسلی تشکیلاتك فقدانندن طولایی مهم بر شی یاپه‌مه‌یه ، بویوك بر موجودیت کوسترمه‌یه موفق اوله‌مامشلردی . شوراده بوراده منفرد حرکتلرله ، محلی حکومتلر تشکیلی ایله وقت کچیردیلر. درلودرلو جریانلره قاپیلدیلر. معناسز مناقشه‌لرله اوغراشدیلر . قومیت بلالری اورالرده‌ده اجرای تأثیر ایتدیکندن اسلاملر آره‌سنده تشتت و اختلافات حاصل اولدی . بو صورتله بویوك فرصتلر فوت ایتدیلر .

دیکر طرفدن اوده‌یارده ظهور ایدن بولشه‌ویکلك فتنه‌سی ده اسلام افکار عمومیه‌سنی خیلی صارصدی . بوکا قارشی مسلمانلر اتخاذ ایده‌جکلری طور وحرکت حقنده تردده دوشدیلر . اوکنه چیقان هر موجودیتی ییقان ، ییقان یوپانقین هرکسی تدهیش ایتدی . هیچ بر شی طانیمایان ، بوتون مؤسساته ، مقدساته صالدیران بو قوت ایله اکلاشیلمقده قابل دکلدی . مقاومت ایسه حیات اسلام ایچون بویوك بر تهلکه ایدی .

بو صورتله مسلمانلر خیلی مشکل زمانلر کچیردیلر. چارلق استبدادندن قورتولور قورتولماز دها مدهش بر بلایه دوچار اولدیلر. بو یوزدن پك بویوك فلاکتلره معروض قالدیلر. بر مدت آلمانیادن رها اومدیلر . او خصوصده‌ده افکار خیاله اوغرادیلر .

حادثاتك عنیف ضربه‌لری آلتنده یووارلانه یووارلانه نهایت حق یولنی طوتدیلر. هرشیدن اول آره‌لرنده‌کی اختلافلری ترك ایتمك لزومنده اتفاق ایتدیلر . تورکجیلك ، تاتارجیلق ، قیرغیزجیلق کبی قومیت تفرقه‌لرنی قابلرندن چیقاره‌رق مسلمانلق نامی آلتنده برلشدیلر . آره‌لرنده منتظم تشکیلات وجوده کتیردیلر . اخیراً بولشه‌ویقلرك، وضعیتلرینك ده کسب مشکلات ایتمسی حسبیله مسلمانلرله اوغراشمقدن برده‌جه‌یه قدر واز کچدیلر. بو سایه‌ده مسلمانلر بر آز نفس آلمه‌یه وبنیان موجودیتلرنی تأسیس ایتمه‌یه موفق اولدیلر . بعض محللر اهالیسی استقلاللرنی ، استقباللرینی لایقیله تأمین ایتدیلر . بر قسمی‌ده حسب‌الموقع تأمین استقلاله موفق اوله‌مامقله برابر یولنه کیردیلر . بو مساعیٔ اتحادکارانه دوام ایتدیکی تقدیرده اونلرده هیچ [شبهه‌سز] استقلاللرینه صاحب اوله‌جقلردر . هر شیئك باشی اتحاد وفعالیتدر . بونی تقدیر ایدرك بو صورتله حرکت ایتدکدن صوکره مسلمانلرك‌ده استقلاللرینه صاحب اوله‌جقلری پك طبیعدر .

بو کون روسیه‌ده‌کی اسلام مملکتلری اون منطقه‌یه منقسمدر :

۱) وولغا حوضه‌سی منطقه‌سی . قاما ، اوقا نهرلری بورایه داخلدر .

۲) ساقمار ، اورال حوضه‌لری .

شمدیکی حالده یالکز بو ایکی منطقه بولشه‌ویکلرك نفوذی آلتنده بولونیور. مع مافیه شمدیکی حالده بولشه‌ویقلر مسلمانلرك مقدسات و مؤسساتنه تجاوز ایتمکدن فراغت ایتمشلردر . مسلمانلرك بو خصوصی تأمین ایتملری بویوك بر موفقیتدر .

۳) ایرتیش ، اوبی ، ماورای اورال [که سیبریا بورایه داخلدر.] حوضه‌لری .

٤) قیرغیز و قازاقستانك شمال و شرق طرفلری. بونده بویوك واوروپه جزءلر دیرلر .

٥) تورکستان، اژدرهان‌ده داخل اولمق اوزره قیرغیز و قازاقستانك اقسام سائره‌سی، یعنی کوچوك جزءلر .

٦) مرو حوالیسنده‌کی تورکلر . بونلر پك جنکاور برقومدر .

٧) خیوه . ٨) بخارا . ٩) کاشغر .

١٠) تارانجی مسلمانلری منطقه‌سی، که چین حدودی طرفلرنده بولنان مسلمانلردر .

اینته بوتون بو اقوام و مناطق آره‌سنده بوکون بویوك واساسلی بر ارتباط و تشکیلات حصوله کلمش . جمله‌سی لوای اسلام آلتنده فعالیت سیاسیه‌یه کرمی ویرمشلردر .

روس اردولرینك انحلالی اوزرینه کاملی سلاحلر الده ایتمسی طبیعی اولان بوقوتلر بویوك بر اهمیت کسب ایده‌جك درجه‌یی بولمشدر . حتی بونلرك چین و افغانستان کبی قومشو دولتلرله تأسیس مناسباته موفق اولدقلری ده ظن ایدیلیور .

افغانستان طریقیله تورکستانله مناسبات حسنه تأسیس ایدن انکلیزلره قارشی بوقوتلر متمایلدر . مقام خلافت عظمایه قارشی قوتلی برصورتده مربوط اولان بو اقوام اسلامیه‌یی قازانمق بوکون انکلیزلرك الندهدر . دولت عثمانیه‌یه قارشی انکلتره‌نك کوستره‌جکی مظاهرت بوتون آسیاده انکلتره‌نك موقعنی او قدر تحکیم ایده‌جکدرکه آسیا و جهتلرده هیچ براندیشه‌یه محل قالمیه‌جقدر . امید ایدرزکه حسیاته مغلوب اولمیان انکلیز سیاستی مسلمان عالمك قلبکاهی اولان دولت عثمانیه‌یه دست مخادنت ومظاهرتی اوزاتمقله بوتون بو جهان عظیمك حس محبت وحرمتلرینی قازانیر .

توقیفاته دائر

بو هفته‌نك اك مهم حادثه‌سی، حکومتك توقیفاته کرمی ویرمسیدر . بوتون ملتك افکارینی اشغال ایدن بومسئله‌ده اصلاحسیاته قاپیلمایه‌رق اعتدال وقانوندن آیرلمامق حکومت ایچون نه مرتبه موجب شرف ایسه ملتك موجودیت واستقبالی ایچون‌ده او درجه اهمیتی حائزدر . شیمدی‌یه قدر تعقب وتوالی ایده‌کلن بولمزلقلردن، قانونسزلقلردن بیزار اولان ملته امید فلاح بخش ایده‌جك برشی وارسه انجق اجراآت حسنه وعادله‌در . وطنی دوشمش اولدیغی کریوهٔ انحطاطدن قورتاره‌رق ملته سکون وسعادتلر تأمین ایده‌جك مثبت مساعی‌قدر بویوك و شرفلی خدمت اوله‌مازه . کیدنلرك بولمزلغی کتلرلکده آنلرك اثرینه تبعیت ایتملرینی استلزام ایتمز . طوبولان وللرلرفقالی تحقق ایتدیسه آرتیق اونی بر دها تجربه‌یه قالقیشمق هیچ ده موافق اولماز . مملکت قانونسزلقدن بو حاله کلدی . بوندن صوکره اولسون قانونك حاکمیتی قبول ایدیلملی که مصیبتلر توالی ایتمسون . مادام‌که اورته‌ده برقانون اساسی وار؛ مادام‌که او قانون اساسینك احکامی هنوز مرعیدر؛ حکومت بوتون حرکاتنده کندینی اونکله مقید کورملیدرکه افراد اهالیده قانونه اطاعت حسی رواج بولسون .

صدارت عظمانی، مشیخت علیایی احراز ایتمش ذوات افراد عادیه درجه‌سنده براصول توقیف ومحاکمه‌یه تابع طوتمق قانون اساسینك هیچ ده جواز کوسترمدیکی برمعامله‌در . بالخصوص حرب قابینه‌لرینك دیوان عالیده محاکمه‌سنی بالذات طلب ایدن پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلری کبی هرزمان آلنی آچیق، امت اسلامیه‌نك فلاح وسعادتندن باشقه برشی دوشونمه‌ین اکابر امتك، موسی کاظم افندی حضرتلری کبی صفوت روح صاحبی افاضل علمانك واثالی ذواتك تابع اوله‌جغی معامله هرحالده بویله اولمامق لازم کلیردی .

مرکز عمومینك دینمز و تجربه‌کار قوتنه قارشی سنه‌لرجه مجادله ایدن، کوکس کرن؛ وقوعه کلن فناقلرده اصلا برحصهٔ اشتراکی بولونمیان، بالعکس آزغین وچیلغین قوتلره قارشی طوره‌رق بر چوق فناقلره مانع اوله‌بیلن ومملکتك سلامتندن، سعادتندن باشقه هیچ بر امل وغرضی اولمیان سعید حلیم پاشا حضرتلرینك مسلمانلغك تعالیسی، ملتك ترقی و سعادتی حقنده‌کی صمیمی آرزولرینه، فداکارانه مساعیلرینه یوم انتشارندن بری فرقه جریانلرندن آزاده قالان سبیل الرشاد هیئتنك قناعت کامله‌سی واردر . نته‌کم موسی کاظم افندی حضرتلرینك ده صفوت قلبیه وضعف اراده‌سندن باشقه بر قصوری، هله هیچ بر تمدیسی اولمدیغنه تماملیه قانع بولونیورز . دیکر موقوف ذواتی یاقیندن طانیمادیغمز جهتله اونلر حقنده بر شی سویله‌یه‌مه‌یه‌جکز . بزده صلاحیت کورمیورز . مع مافیه اونلردن برقسمنك‌ده وقوعه کلن فناقلرده عامل اولدقلری، وطن وملته قارشی برخیانتده بولوندقلری عندالمحاکمه تعیین ایده‌جکدر . ظننده بولونیورز . هرقلبك دوشوندیکنی، هرقلبك طویدیغنی آچیقدن آچیغه سویلمك مجبوریتنده بولوندیغی بویله بحرانلی زمانلرده سبیل الرشاد کبی هیچ بر فرقه ایله علاقه‌سی اولمیان برجریدهٔ اسلامیه ایچون‌ده مطالعات مخصوصه‌سنی سرد ایلمك اك متحتم بر وظیفه‌در .

امید ایدرزکه حکومت، فرقه احتراصاتنه تنزلدن متعالی بر نظرله ایش کورمك، حرکاتی مجرای طبیعی وقانونیسنه ارجاع ایتمك یولونکی کوستره .

حقوق مطبعه‌سنده باصلمشدر اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخل ، خارجی هر برایچون
سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .
نسخه‌سی ١٠ غروش ،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در
اداره‌خانه
باب‌عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه
اخطارات
آبونه‌لر پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز

سبيل الرشاد

اخطارات
ادرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرلملیدر
مکتوبلرک امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی و آبونه‌ صره
نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .
ممالک اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرک آدرسلرینک فرانسز-
جه‌ده یازلمسی رجا اولنور .
پاره کوندرلدیکی زمانه دائر
اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی
رجا اولنور .

دینی ، فنی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعۀ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرر: محمد عاکف
صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب
اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٩-٣٩٨ | ١٧ جمادی الاخره ١٣٣٧ | پنجشنبه | ٢٠ مارت ١٣٣٥ | جلد ١٦

اسرار قرآن

فکرمجه ، سماوات ایله ترکب ایتدیکی ماده‌یی ، فضای وسیعه‌یی بیلمش اولان کائنات علویه حقنده برحکم ویره‌بیلمک ایچون فن هیئتک قبول ایتمش اولدیغی اک صوک نظریه‌لره مراجعت ایدلملیدر . چونکه بو نظریه‌لر محض حقیقت اولماسه‌لرده اکثریسی عقلک قبول ، نقل صحیحک تأیید ایتدیکی استدلالات وهمیه‌دن دها زیاده حقیقته قریبدرلر .

اساساً ، بیلدیکمه کوره ، بومسئله حقنده روایت اولنان احادیث کریمه‌نک ، بعضلری کتب صحیحه‌نک برقسمنده موجود اولمقله برابر صحتلری حقنده اجماع حاصل اولمامشدر . نه حاجت ، بو مسئله‌یه متعلق روایاتک اک صحیح واک مشهوری حقنده بیله ام‌المؤمنین عایشه رضی‌الله عنهادن بر تک کلمه دویولمامش اولدیغی ثابت ومحققدر .

بوقبیل احادیثک صحتنده اجماع حاصل اولمش اولدیغی فرض ایدلسه بیله رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز بالذات بزه بیلدیریورکه مسلمانلره فرض اولان‌شی ، امتثال ایدنلری سعادت دارینه ایصالی کافل اولان احکام شرعیۀ سماویه‌یه ایماندن عبارتدر . بونلرک خارجنده طبیه ، ادویه‌یه ، سماواتک کیفیت تکوینه ، ارض وفضایه عائد شئونه متعلق احادیثه کلنجه بونلر ارسال رسلده‌کی غرض فطری دائره‌سنه داخل اولمادقلری ایچون مسلمانلری بویوله‌کی آثاری قبول وتسلیمه مجبور ایده‌جک برسبب موجود دکلدر .

ذاتاً ظاهر قرآن ایله‌ینه قرآن کریم ویا حدیث ، یاخود براهین قطعیه‌یه ، حواس سائره‌نک ، شریطۀ معینه‌سنه موافق صورتده تحت تأثیرنده وقوعه کلن ، مشاهداته مستند قضایای عقلیۀ مسلمه آره‌سنده تعارض واقع اولدیغی تقدیرده ذکر اولنان قرآن وحدیثه عائد عبادات واحکامک نصلرای صحیحۀ عقلیه‌یه موافق برطرزده تأویلی واجب اولدیغنی علمای اصول صریح و قطعی برصورتده بیان ایتمشلردر.

بناءً علیه آخرته ، احوال ملائک وسائره‌یه متعلق امور غیبیه‌کبی کنه وحقیقتنی فهم وادراکه عقل ایچون طریق ومجال اولمیان شیلری برمسلمان بلا مناقشه قبول وتسلیمده تردد ایتمز .

اوت ، مادامکه کنه وحقیقتنه بالذات نفوذ واطلاعه امکان اولمیان بوکبی شیلر حقنده کندیلکندن منفی ویامثبت برحکم ویره‌بیلمک انسانک دائرۀ اقتداری داخلنده دکلدر ، اوحالده سنت وقرآنک دلالت واخباریله رهین ثبوت اولان بوکبی مسائله اعتقادک تحت وجوبده اولمه‌سی طبیعیدر .

جغرافیا ، فلکیات ، طب ، هندسه کبی معارف دنیویه‌یه کلنجه ، بوکبی معلومات ، بشرک تدقیقات شخصیه‌سیله حریم اسرارینه نفوذ ایده‌جکی ، ماهیاتی خصوصنده عقل سلیمک صلاحیت حکم واجتهادینی استعمال ایلیه‌بیله‌جکی شیلردن اولدیغی ایچون رسول فطری علیه السلام بزی ، برر حقیقت اولدقلرینه قناعت حاصل ایتدیکمز بوکبی مسائله مخالفته مجبور طوتمامشدر . حتی بونک عکسی نصل ادعا اولنه‌بیلیرکه رسول کزین افندمز ماهیت قطعیه‌یی حائز اولمیان آثار شویله طورسون روایت ثابته واسانید صحیحه‌یه مستند اوله‌رق کندندن منقول اولان آثاردن حقایق مادیه ایله تألیف ایدیله‌میانلری دستورالعمل اتخاذ خصوصنده بیله‌بزه هیچ برمجبوریت تحمیل ایتمامشدر . نته‌کیم شوراده صحیح مسلمدن ذکر ایده‌جکمز احادیث شریفه بوادعامزک اصابتنه برر دلیلدر .

« عن موسی بن طلحة عن ابیه قال مررت مع رسول‌الله صلی‌ الله علیه وسلم بقوم علی رؤس النخل فقال مایصنع هؤلاء فقالوا یلقحون فقال رسول‌الله صلی الله علیه وسلم ماأظن یغنی ذلک شیئا

فاخبروا بذلك فتركوه فاخبر رسول الله صلى الله عليه وسلم بذلك فقال ان كان ينفعهم ذلك فليصنعوه فانى انما ظننت ظناً فلا تؤاخذونى بالظن ولكن اذا حدثتكم عن الله شيئاً فخذوا به فانى لن اكذب على الله عز وجل = موسى بن طلحه پدرندن روايت ايديور : رسول الله صلى الله عليه وسلم ايله برابر ، خرما اغاجلرينك تپه سنده برطاقم كمسه لره تصادف ايتدك . «بونلرنه ياپيورلر ؟» ديه صوردى . « آغاجلرى آشيلايورلر» ديديلر. «ظن ايتمم كه بونك برفائده سى اولسون» بيوردى . بو سوز كنديلرينه خبر ويرلدى اوزرينه آشيجيلر عمليه يى براقديلر . رسول عليه السلام كيفيتدن خبردار ايدلدكده بيورديكه : « ياپيلان ايشدن حقيقةً برمنفعت ملحوظ ايسه ياپسونلر . بنم شويله برظن وتخمينيدن عبارت ايدى . بنى بويله ظن وتخمينه مستند شيلردن دولايى مؤاخذه ايتميكز ، بويله شيلر دكل، بلكه بن سزه الله طرفندن برشى سويلر ، تبليغ ايدرسه م اوكا امتثال ايديكز . چونكه بن قطعياً الله افترايى قبول ايتمم » .

« روى مسلم عن رافع بن خديج قال قدم النبى صلى الله عليه وسلم المدينة وهم يأبرون النخل فقال ماتصنعون قالوا كنا نصنعه قال لعلكم لو لم تفعلوا كان خيراً فتركوه فنقصت قال فذكروا ذلك له فقال انما انا بشر اذا امرتكم بشئ من دينكم فخذوا به واذا امرتكم بشئ من رأيى فانى انما بشر = مسلم ، رافع بن خديجدن روايت ايديور : رسول الله صلى الله عليه وسلم مدينه يه كلديكده خلق خرما اغاجلرينى تيمار ايديورلر ايدى. «نه ياپيورسكز؟» ديه صوردى. اونلرده «بز بويله ياپاردق» ديديلر. «ياپمازسه كز دها اى اولور» ديدى . اونلرده براقديلر . اوسنه محصول آز اولدى . مسئله يى كنديسنه عرض ايتديلر. «نهايتى بنده برانسانم . سزه دينكزه متعلق برشى سويلرسه م اونى قبول ايديكز ، رأى واجتهاد نتيجه سى برشى درميان ايدرسه م قبول وامتثالنده مختارسكز . چونكه ، غايه سى ، بنده برانسانم »

« روى مسلم ايضاً عن انس ان النبى صلى الله عليه وسلم مر بقوم يلقحون فقال لو لم تفعلوا لصلح قال فخرج شيصاً فمر بهم فقال ما لنخلكم قالوا قلت كذا وكذا قال انتم اعلم بامور دنياكم = ينه مسلم انسدن روايت ايديور: نبى عليه السلام برطاقم كمسه لرك يانلرندن كچديكه خرما اغاجلرينى آشيلايورلر ايدى. « ياپمه سه كز آغاجلر حقنده دها اى اولور» بيوردى. اوسنه محصول فادراك ايدلدى بالآخره تكرار اورادن كچديكى صره ده «خرماليكزك بوحالى نه در؟» ديه صوردى . «شويله شويله ديمش ايدك» ديديلر . جواباً «سز دنيا ايشلريكزى بندن دها اى بيليورسكز» بيوردى.

ايشته ارباب انصافك سرتاجى اولان جناب رسالتمآبك طوغريدن طوغرى يه كندى شخصى حقنده ويرديكى حكم كوريليور .

صراحة بيان واعلان ايديوركه كنديده افراد بشردن برفرددر. هر حرفت وصنعتك اربابى اونك دقايق وخفاياسنى هرحالده ديكرلردن دها زياده مدركدرلر. پيغمبرلرك عصمتى ايسه جناب الهيدن تبليغ ايتدكلرى شرائع وقوانينه تعلق ايدن مسائلده واجب ومتحتم اوله بيلير .

ايمدى بوكبى آثار وارده دن آكلاشيلوركه دنيانك شئون واحوالنه ، حرف وصنايعنه، طبنه متعلق رسالتمآب صلى الله عليه وسلم افندمزدن نقل وروايت اولنان آثاردن تجارب ومشاهداته، ادلهٔ عقليهٔ ثابته يه مخالف اولانلره بهمه حال امتثال لزومى ايچون ضرورى ومبرم بركيفيت دكلدر . چونكه بوكبى شيلرك، حكمى وحى الهى ايله مؤيد مسائل تشريعيه عدادينه داخل اولمادينى ميداندهدر .

آيت كريمه نك وجود صانعه دليل تشكيل ايدن جهتنه كلنجه ، قدرت فاطره كواكبى اجزاء ماديه دن ياراتمش واونلره برده ، ديكر اجسامده اولديغى كبى ، جاذبهٔ طبيعيه خاصه سى توديع ايلمشدركه ارضك فضاده ، معلق برحالده محافظهٔ موجوديت ايده بيلمه سى، كنديسيله اجرام سماويه آره سنده موجود اولان بويولده كى قوانين طبيعيه نك برنتيجه سيدر .

سمانك ارضه نسبتله سقف و بنا مثابه سنده ياراديلمه سنده انسانلر ايچون موجود اولان لطف وعنايت پروردكارك وجهنه كلنجه ، طبيعى دكليدركه اجرام علويه نك مواد مركبه سى بشقه ماهيتده بولنق، مثلا بنيه لرنده معادن و بوكا بكزر مواد ثقيله بولنميه رق خفيف بر جسم هوائى، ياخود ناريدن عبارت اولق لازم كلديكى شو كوريلن فضاى بى پايان ايچنده ارضك، هيچ براساس ودعامه يه، او معظم اجرام سماويه يه موضوع تأثير وقوتدن بشقه هيچ برواسطه يه استناد ايتمكسزين تأمين استقرار ايده بيلمه سى امكان خارجنده بولنور ايدى.

حكمت بالغهٔ سبحانيه اجسام علويه وسفليه يى « قانون تجاذب » ناميله طانمش اولان قانونك تأثيراتنه تابع برطبيعت واستعدادده خلق ايتمامش اوله يدى ارض ، نه شمسك، نه محور شمسك اطرافنده دوران ايدر ايدى. دها دها، بو جاذبه خاصه سنك وجودى اولماسه ير يوزنده نه ذى حيات بر جسم بولنور، نه ده ارض بذاتها بقا واستمرار نعمتندن مستفيد اوله بيلير ايدى. « ان الله يمسك السموات والارض ان تزولا ولئن زالتا ان امسكهما من احد من بعده »

بناءعليه مادامكه اجرام سماويه يه بنا شكلى ويروبده بوسايه ده ارضك زلزلدن مصون برحالده استقرارينى تأمين ايدن، كونشك اطرافنده دوران ايدرك بواثناده اوجسم معظمه ياقينلق ، اوزاقلق اعتباريله فصول اربعه نك ، كوزل كوزل ميوه لريله ، كونا كون منافع سائره سيله تحققنه امكان حاضرلايان، ارضى محورشمس اطرافنده دوران ايتديرك حيات ومعيشتمزك اسبابنى تهيه واستكماله مساعد اولان كوندوزه ، بزه بردورهٔ سكون وحضور تشكيل ايدن كيجه يه وجود ويرن صرف اورب كريمك قدرت و حكمت سبحانيه سيدر ؛ انسانلر اونك پيشكاه عظمت ورأفتنده سجده كذار خشوع وعبادت اولمق مجبوريتنده درلر .

مترجمى : محمد شوكت

عبدالعزيز چاويش

توحيده دائر

صفات الهيه حقنده بر كلام اجمالى:

اثباتنى قصد ايتديكم بو مبحثه بر حديثى درج ايله باشلايورم ، اوده : (تفكروا فى خلق الله ولا تفكروا فى ذاته فتهلكوا) حديث نبويسيدر . والله‌ك عظمت وقدرتى اثرى اولان مخلوقاتى تفكر ايديكز ، فقط ذات بارينك كنهنى تفكر ايتميكز ، ايدرسه‌كز هلاك اولورسكز . » مآل شريفنى متضمندر . بو حديثك صحتى متواتر اولمسه بيله قرآن كريمك احكام اجماليه وتفصيليه‌سى اونك معناسنى مؤيد و فكر حكمتى ناطق اولديغى ايچون ايرادى اختيار اولندى .

عقل بشره مستعد اولديغى درجه‌نك تقديرى ايستنديكى وقت ، عقل ايچون تصور اولنه بيله‌جك غاية كمال ، حساً ، وجداناً وتعقلاً ادراك انسانى تحتنه كيره بيلن بعض موجوداتك عوارضى بيلمكدن حاصل اوله بيله‌جك اطمئنانه وصولدن عبارتدر . بو وسائط ثلاثه ايله‌ده آنجق او اعراضك نره‌دن نه صورتله نشأت ايتديكنى ، انواع كلياتنى اوكره‌نوب بيلمك واونلردن هر برينه عارض اولان احوال وخصائصك تابع اولديغى نظام وقاعده‌لرينى تدقيق واحاطه‌يه توسل ايديلير .

فقط اونلرك كنهنى ادراك ايتمكه قوهٔ عقل ايره‌مز ، زيرا اشياء مركبه‌نك درك حقايقى بونلرك سلسلهٔ اجزا و تركيباتنك حد منتهاسنه يعنى بسيط حرفه قدر وارلمق احتياجنى استلزام ايدر ، بوكا ايسه عقل ايچون طريق امكان اولمديغى بداهةً ثابتدر .

شو حالده انسان ايچون بيلنمسى ممكن اولان شيلرك غايه‌سى كائناتك بعض اقسامنك اعراض و آثاريدر . ضيا كبى اشيانك اك منور وظاهر اولانى بيله محاكمه‌يه آلكز : ضيا حقنده نظر حكمت اربابى بر چوق حكملر ويره‌رك اوكا مخصوص اولان علمده احكامنى تفصيل وايضاح ايتديلر ايسه‌ده اونلردن هيچ برى ضيانك اصل برشى اولديغى آكلايه‌مدقلرى كبى نفس الامرده حقيقت ضيايه‌ده عقل ايرديره‌مديلر . بناءً عليه بوكبى دقايق مهمه‌ده يالكز ايكى كوزك كوره بيلديكى شئ محدود اوله بيلير . احكام سائره‌يى قياس‌ده بو قبيلدندر . جناب حق ، انسان ايچون اجزا وكائناتدن بر شيئك حقيقتنى درك ايتمه‌يى بر احتياج ضرورى قيلمامشدر . آنجق احتياجى ، كائناتك اعراضنه ، خواصنه يعنى الوان و اشكاليله معين اولان قواعد وفوائدينه كسب معرفت ايتمه‌سيدر . ايشته او خاصه‌لرك مختص اولدقلرى شيلره متعلق نسبت منتظمه‌لرينك تحقيقى و بو نسبتلرك حصوله كتوردكلرى نتايج وقواعدك ادراكندن عقل سليم متلذذ اولور . اجزاء كائناتك حقايقنى تعميق ايله اشتغال ايسه وقت اضاعه‌سندن وكريوهٔ تفكراته صرف قوتدن بشقه بر نتيجه‌يى مؤدى اولماز .

انسان كنديسنه اك يقين اولان بر شيئك علمنى تحصيل ايله اشتغال ايلركه اوده كندى نفسيدر . اونك بعض عوارضنى بيلمك ايستر ، مثلا : نفس ، عرضميدر ، جوهرميدر ، جسمدن اولميدر ، صكره‌ميدر ، جسمده داخلميدر ، اوندن مجردميدر ؟ بو صفتلردن هيچ برينك درك حقيقتنه عقل ايريشه‌مز . آنجق بو بابده صرف اوله‌جق غيرتك حصوله كتيره‌جكى غاية عرفان : انسانك موجود ، بر حيات وعقل واراده‌يه مالك اولديغى و اطرافنى احاطه ايدن حقايق ثابته‌يه وقوف ، هر حالده اونلرك اعراض و خصائص ظاهره‌لرينه مقصور قاله‌جقيدر .

اجزاء كائناتك كنه و حقيقتى و بعض اوصاف ايله كيفيت اتصافى ايسه مجهولدر ، اونلره علم حصولنه طريق امكان بولنه‌ماز . بو مجهولات ومعلوماته تعلق ايدر عقل انسانينك حالى ، كنديسنه وجودده مساوى وياخود دون مرتبه‌ده اولان سائر مخلوقاتك حالى كبيدر . كنديسندن صدورينى ظن ايتديكى فكر و بوكا مربوط اولان حركت و نطق كبى افعالك ماهيت نشأتلرينى تحليل وادراك خصوصنده‌كى شانى‌ده بوكاريده ذكر اولنان دائرهٔ محدوده‌يى كچه‌مز .

بويله حقايق كليه‌يه نسبتله جزئيات نوعندن صاييلان شيلرده شائبهٔ عجزدن قورتيلاميان عقلك وجود اعلايه يعنى ذات بارى‌يه نسبت ادراكى حالنده واره بيله‌جكى نتيجه ، حيرت مطلقه‌يه مستغرق اولمقدن عبارت قالير .

مبدأ ومنتهاسى اولميان وجود واجبك آثارينه توجيه نظر اولنديغى صورتده كنه بارى ايله قطع اشتغال ضرورتى حصوله كلير .

صنوف مخلوقاته عطف نظر ، منافع دنيويه‌نك يوللرينى بالبداهه احساس ايدر . نفس‌ده آثار موجوداته و اونلرده تجلى ايدن انوار ومآثر الهيه‌يه حصول معرفتك انكشافنه مدار اوله‌جق خاصيتله ضيادار قيلار .

وجود واجبك نور مشيتى تعلق ايتمكسزين بر نظام بديع اوزره تدوير حيات ايدن آثار اكوانك صدورينه امكان اولمديغنى تيقن ايلر . كونه متعلق انظارك تخالفى حق ايله باطلك مجادله‌سيدر . بونكله برابر حقك مظفر اولمسى ، باطله تغلب ايتمسى تلاحق افكار ايله و قوتلى ادله‌نك ضعيفلرينه صولت معارضه‌سيله ممكن اولور .

خالق تعالانك ذاتى حقنده اعمال فكر ، من جهةٍ اونك كنهنى آرامق ديمكدر . بوكا وصول ايسه عقل بشر ايچون ممتنعدر . ممكنك وجوديله واجبك وجودى آراسنده‌كى نسبتك انقطاعى وجود بارينك تركيبات اضافيه‌دن استحاله‌سى محقق اولديغى بداهةً معلوم اولنجه ديكر جهتدن اونك حقنده قوهٔ بشريه‌نك ايره‌ميه‌جكى يوللره اوزانمق عبث ومهلكدر .

عبثدر : چونكه ادراك ايده‌مديكى بر شيئه سعى ايتمك ديمكدر .
مهلكدر : چونكه هيچ بر حد ايله قابل تعريف اولميان و هيچ بر حد عقلى ايله افاده‌سى ممكن بولنميان ذات بارى‌يى بر شيئله تحديد

وحصر معناسنی اشراب ایدن بولره سلوك، فساد اعتقادی مؤدی اولور.

بو قاریده مآل واحکامنی بیان ایتدیکمز حدیث شریف ، وجود باریڭ کنه ذاتی تفکردن فصل نهی ایدیورسه کنه صفاتیده تفکردن اولیه‌جه نهی ایلدیکنه شبهه یوقدر . زیرا اونڭ حقیقت ذات وصفاتنه وصول مستحیل و نهی تفکر هر ایکیسنه شاملدر .

بزجه بیلنمسی کافی اولان شیئ ، ذات اجل واعلانك حائز اولدیغی صفتلرله متصف اولدیغی بیلمك وبونك خارجنده اولان کنهیاتی علم الهی‌یه تفویض ایتمکدر . اساساً اوکنهیاتی تدقیق وادراك مرتبه‌سنه وارمق عقلاً ممکن اولمدیغی ایچون بوکادائر قرآن کریمده واوندن اول نازل اولمش اولان کتب الهیه‌ده برشی آڭیان اولنمامش وانجق مصنوعاته توجیه نظرایله وجود صانعك بدایع حکمت وقدرتنه وصفات کمالیه‌سنه علم وایقان حاصل ایتمکه سائق اولان بعض احکام ارشادیه وتنویریه منجلی بولنمشدر. بناءً علیه وجود باریڭ آثاری ظاهر بولنان صفتلرله کیفیت اتصافندن بحث ایتمك شان بشردن خارجدر .

خالق تعالی حضرتلری حقنده بزه واجب ومتحتم اولان شی ، اونڭ موجود اولدیغی وممکناتدن هیچ برشیئه بکزه‌مدیکی ازلی ، ابدی ، حی ، عالم ، مرید ، قادر ، وجوب وجودنده ، کمال صفتنده وضع مخلوقاتده، منفرد، متکلم، سمیع، بصیر واسمالرینی شریعت احمدیه نڭ آڭیان ایتدیکی دیگر صفتلرله متصف بولندیغنی بیلوب اعتقاد ایتمکدر.

آنجق ذات باری‌یه صفاتنك زائد اولدیغی واونك کلام صفتنك کتب سماویه‌نك حاوی اولدیغی احکام ومعانیدن حاصل اولان علمك اشتمال ایتدیکی بر طرزده بولندیغی وسمع وبصر صفتلرینك مسموعات ومبصراته علمی لاحق اولمیه‌رق حصوله کلدیکی بولنده ویوکا مماثل آثار صفتلری حقنده اوکی مباحثی تدقیق ایدنلرك اختلاف انظارینی ومذاهبك تفرقی موجب اولان تعمقاته کیریشمك جائز دکلدر ، زیرا اونلرك حقیقتنه وصول وصفات الٰهیه ومتشابهات حقنده قرآن کریمده وارد اولان الفاظ شریفه‌نك وزرینه کنه‌مسائلدن برشی استدلال کیفیتی، حوصلهٔ بشرك دائرهٔ استعدادی خارجنده‌در . ارنلرله اشتغال ، عقله وهن ایراث ایدر ، شرع شریفی آلداتمق قبیلندن اولور .

بدیهیدر که لغت استعمالی دائما حقیقته شامل ومنحصر دکلدر . وجوه کلامك انواع اسالیب وبدایعنی حاوی اولان لغت وضعی ماده‌سنك حقیقته انحصاری حالنده اونك حقایق استعمالنه هیچ کیمسه رعایته قادر اوله‌مازدی. بوکریوه‌یه فلسفه مذاهبی طوتلمشیدی، آنجق بونلرك مسالك اولدقلری مباحث ، ایچلرندن هیچ بر کروهی دلیل قاطعه اقتران ایده‌جك برنور حقیقته ایصال ایده‌مامشدر .

اشبو ایضاحاتدن اکلاشلدیغی اوزره بزم آنجق عقلمزك مساعد وشرعك مؤید اولدیغی احکامی بیلمك واوجله ذکر اولندیغی وجهایله الله ورسل کرامیله کوندردیکی مقدس کتابلره ایمان ایدنلر ایچون فضل ورحمت الٰهیه‌دن مغفرت دیلمکدر .

مترجمی : حسین مظهر — شیخ محمد عبده

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری مقدمه

۳۰

۱۰۵ نجی ماده‌ده: « اکراه ایله وقوع بولان طلاق معتبر دکلدر.» دینلمش . ولایحه‌ده بوقرارك خانه‌سنده مذکور اولان اقرار طلاق مسئله‌سنه وتلویحك بر عباره‌سیله امام مالك بن انس الاصبحی حضرتلرینك رأینه استناد ایتدیرلدیکی کوسترلمشدر .

حال بوکه مکرهاً اقرار باشقه ، انشای طلاق باشقه‌در . تلویح ایسه کتب فقهیه‌دن اولمایوب امام مالکك مذهبیده بودرلو دکلدر ،

تهدیدنی ایقاعه مقتدر اولان کیمسه‌نك اکراهی اوزرینه زوجه‌سنی تطلیق اختیار ایدن زوجك طلاقی صحیح ونافذ اولدیغی کتب مالکیه‌ده مصرحدر. مذهب شافعی وحنبلیده اکا موافق اولوب ائمهٔ دین وارباب مذاهب بیننده بوخصوصده اختلاف یوقدر. اختلاف آنجق ایقاع طلاقی قصد ایتمکسزین لفظی تلفظ ایدن مکرهك طلاقی حقنده‌در، که بوده نوادردن اولوب هرکس ایچون متیسر اولماز . لفظك تأثیری اولماز ، اعتقادنده بولنوب ده ایقاعنه قصد ایتمك جهان او مذهب اوزره فقیه اولمغه توقف ایدر . بالنتیجه لفظ صریحی کنایه منزله‌سنه ایندیرمك حکمنده‌در . مذهب مذکور اختیار وقبول اولونه‌جقسه مادهٔ قانونیه بویله یازلمالی . « طلاق مکره معتبردر . مکرهك اکراه اولونان کیمسه تطلیقنی نیت ایتمش اولماسون . » دینلملی ایدی .

ادلهٔ شرعیه‌یه کلنجه بوکاده مساعد دکل. حذیفة بن الیمان وپدرینك رضی الله عنهما غزای بدرده بولونمالرینه دائر مکره اوله‌رق ایتدکلری یمینك معتبر طوتولمسی، تلفظلرینك نیته مقرون اولوب اولمادیغندن سؤال اولونمامسی کی مذهب مختار جمهوری مفید ومؤید اولان آثار شریفه چوقدر .

طلاق مکرهك شرعاً صحیح ومعتبر اولمه‌سنك تضمن ایلدیکی حکمت ومصلحت ده پك بویوك وظاهردر. مبتلا اولانك سبب حیاتی وباعث نجاتیدر. غرضنی تحصیل اوغورنده آنی اکراهه جرأت ایدن، تهدیدنی ایقاعه مقتدر اولان ظالم اکراه ایله وقوع بوله‌جق تلفظك مثمر اولمایه‌جغی اعتقادنده بولنورسه او بیچاره‌یی تلاف ایدر. قومیه بونجه تصور اولوندیغی اوزره بوکا قارشو چاره بولمقدن عاجز قالمایه‌جق ، طلاقك ابطالنه کیدلمك دیمك معروض اکراه اوله‌جق بیچاره‌لرك حیاتلرینی تهلکه‌یه القا ایلمکدر .

مع ذلك چاره‌سیده بوتون بوتون یوق دکلدر . طرف آخردن اکراه اولنوبده زوجه‌سی کندیسندن خوشنود ایسه تجدید نکاح آسان اولدیغی کی عندالاکراه ایقاعی قصد ایتمه‌مش ایسه مذهب مذکوره کندیلرینك قانع اولملری کافیدر . مسائل اختلافیه‌ده دعوی وقوع بولمادقجه طرف حکومتدن تعرض ایدیلمزسه مقصد حاصل اولور .

مکره توریه‌یه مقتدر اولوب لفظك محتمل اولدیغی معنای آخری

قصد ايتمش بولنورسه مذهب مختار اوزره ده ديانةً مصدقدر . اكر زوجه‌سی كندوسندن متنفره بولنور ، ياخود اكراه آنك طرفندن اولورسه بو كره‌ده آنك چاره‌سنی آرامق عبث اولور . چونكه آرالرنده انتظام معيشت ممكن اولميه‌جقدر . وزوج حقنده خيرلی اولان بو وسيله ايله آنك معاشرتندن ومهرندن قورتولمقدر .

هر حالده حكم شرعينك تغييرينه مذهب چويروك ترك وتبديلنه بر سبب معقول يوقدر . ايجاب مصلحت دكل ، بالعكس مخاطره‌ليدر. افتا اشارت اولونديغی اوزره جنايته‌ده باعث اولور .

تهديد واكراه ذاتاً افعال ممنوعه‌دن اولوب فاعل اله كچيريليرسه تعزير وحبسيله جزاسنی كوره‌جكی‌ده معلومدر . كثيرالوقوع اولان امور دن ايمش كبی اونكی آلمق ايچون طلاقك چارهٔ بطالنی آرامه‌يه ، مذهبدن چيقمه‌يه ، حاجت يوق.

لايحه‌ده: امثالی تشوقدر ، دينيلمسی سوء ظن وتوهمدن باشقه برشی دكلدر ، بالتجربه باطلدر . اكراهله طلاق عجبا صدر اسلامدن بری قاچ كره واقع اولمشدر . هله عصرمزده ومملكتمزده وقوعی بيله مسموع دكل .

بوقانونله بز يوق يره كنديمزی تشهير ايديورز . اوروپا خلق : « اهل اسلام آراسنده اكراهله طلاق پك چوق واقع اولور ايمش ، تبديل مذهبدن باشقه چاره‌سنی بوله‌مامشلر . » ديه‌جكلر . دينمزه واخلاقمزه قارشی سوء اعتقادلری آرته‌جق . فحسبنا الله ونعم الوكيل .

قوميسيون بورالرينی‌ده دوشونه‌مه‌مشلر . بيلمم ، بوكبی نوادر امور ايله نيچون اشتغال ايلمشلر . بوماده‌نك‌ده تصحيحنه احتياج يوق. طيی اولادر .

٣١

١٠٩ نجی ماده‌ده: «طلاق الفاظ صريحه ايله واقع اولور . متعارف اولان الفاظ كنويه دخی صريح حكمنده‌در . اما متعارف اولميان الفاظ كنويه ايله طلاقك وقوعی آنجق زوجك نيتنه متوقفدر . زوجك طلاقه نيت ايدوب ايتمديكی حقنده طرفين اختلاف ايتسه‌لر زوج يمينيله تصديق اولنور . »

دينيلمش . ولايحه‌ده مذهب شافعی‌يه كوره تنظيم اولونديغی كوستريلمشدر .

حال بوكه مذهب شافعيده كنايات متعارفه يوق. هيچ برمذهبه اويمايور. مذهب مشاراليهك آنجق الفاظ كنايه‌دن طلاقده استعمالی قليل اولوب كسب معروفيت ايتمه‌ين الفاظ حقنده قبول ايديلمش ، متجزی اولميان قولرك ينه برر جزئی آلنمش اولديغی آكلاشيليور .

دلالت حال ايسه كثرت استعمالدن اقوادر . زوجك اوبله برنيتی يوق ايكن حالك دلالتنه بناءً سوزندن مقصودی اولميان طلاقك وقوعنه قائل اولمق موافق مصلحت كورولمه‌مش. حيات عائله‌نك، نكاحك ممكن مرتبه خللدن وقايه‌سی قاعده‌سنه مخالف ايمش . بوده عجبا ممكن اولان مرتبه‌دن‌ميدر ؟ زوجك اوبله برنيتی اولمدنی نه‌دن معلوم اولور ؟ حالك دلالتی اقرارله برابر سوزندن مقصودی ، كل ايدی ديمك مصادره ، ياخود تناقضه منجر اولميورمی ؟ دلالت حال وبساط مقال اكثريا قرينهٔ قاطعه تشكيل ايدر ، مفيد يقين اولور . « سنك تحت نكاحنده قالمق ايسته‌ميورم . » دين زوجه‌سنه قارشی زوجنك « بندن بری اول ، - ياخود - ايشنه باغكی چوزدم . » ديمسی ، كذلك مذاكرهٔ طلاق اثناسنده ، ياخود غضب حالنده « كونلريكی صای ، - ياخود - ايشته سنی باشمدن آتدم » ديمسی تطليقدن باشقه نه‌يه حمل اولونه بيلير ؟ حالی كورن وكندوسنه خطاب ايديلمش اولان قادين بومعنايی آكلايوب جزم ايدرك حاكمه شكايت ايدوب‌ده زوجی‌ده حادثه‌نك صورت محكيه‌ده جريانی اقرار ايدرسه طلاق وقوعنده حاكم ايچون تردده محل قالیرمی ؟ وبوحال ايله برابر مدعی عليهك نيتم يوق ايدی «دعسنه اعتبار ايده‌بيليرمی ؟ ناصيل اوقادينی حس ووجدانك خلافنه مجبور ايده‌جك وكنديسنك‌ده مذهب ووجدانه مخالف اولان شويله بر حكمه اقدام ايتمسی ناصل جائز اوله‌جق؟ برده حاكم خوف باری ايله حائل اولمايوب‌ده اويله حكم ايتسون . يا اوحكمی شرعاً نافذ اولورمی ؟

ديانتی بيلن والبته صوروب اوكرنه‌جك اولان قادين انك حكميله نفسنی اوشخصه تسليم ايدرمی ؟

« الفاظ كنويه‌ده طلاق نيت ايتمه‌مشدم . » دين كيمسه يالكز ديانةً مصدقدر. مفتی آكا « مكذبسك » ديه‌من . چونكه تكذيب ايدن يوقدر . قادين طلاقك وقوعنه جزم ايده‌رك قاضی‌يه مراجعتله دعوا ايتمه‌مش ، آنجق شبهه‌لنه‌رك مفتی‌يه مراجعت ايلمشدر . بالذات مشاهده ايلديكی حالك دلالتنه كنديسی جزم ايده‌ميورده زوجك سوزينه قناعت ايله‌يورسه آكا نه دنيله بيلير ؟ زوجك ديانةً مصدق اولمسنك حقيقتی بودر. كندی وجدانلرينه براقيلير . زوجه‌سی آنی وجداناً تكذيب ايتميور. تصديق ايديورسه مؤاخذه اولونماز ديمكدر . بالعكس كورديكی حالك دلالتنه بناءً آنی تكذيب ايدرك قاضی‌يه مراجعتله دعوی اقامه ايلمش ايسه ألبته آكا « نسی تكذيب ايتمه ، تصديق ايت ، مؤاخذه اولونمازسك . » ديه‌من . افتا مسئله‌سی باشقه ، قضا مسئله‌سی باشقه‌در .

شيمدی‌يه قدر بومثللو وقايعده‌دين طلاقك وقوعنه جزم ايلديكی حالده دعوی ايتسون ، ايتمسون اكثريا مصلحين توسطيله تجديد نكاح اولنور ايدی. بوندن صوكره بركره محكمه‌يه مراجعت ايدنلر ايچون بو طريقله حيات عائله‌يی محافظه ايلك‌ده پك مشكل اوله‌جق . چونكه بو مادهٔ قانونيه‌يه بناءً عليه حاكم افندی زوجی قوليله تصديق ايده‌جك . لكن قادين‌ مز بالذات مشاهده ايتديكی قرينهٔ حاليه‌يه قارشی بو حكمه قناعت كتيرميه‌جك . بلكه حاكمك‌ده مذهبی ووجدانی ازه‌رك مجرد دنيا منصبنی محافظه ايچون اوكا قدام ايتديكنی بيله‌جك . ياخود بوراسنی‌ده حاكم افندی تفهيم ايده‌جك. « كرچه مذهب واعتقاديمزه مخالفدر، لكن قانون بويله‌در . » ديه‌جك. طرفين بو حال اوزره محكمه‌دن چيقه‌جقلر . نهايت قادين مهرينی نفقهٔ عدتی فدا ايدرك مخالعه‌يه مجبور اوله‌جق. ياخود تجديد نكاح ايدلمك اوزره باريشه‌جقلر . لكن حاكمك

مساعده‌سی آلنمدن‌ نکاح اجراسی ممنوع . شاهدلر بیله مجازات اولونه‌جق . حاکمدن مساعده ایسته‌نیله‌جك اولورسه اوده اعلامه قالقیشه‌جق . بر چوق مصرف وزمانه متوقف . بلکه حاکم ده بن عقد نکاح ایچون مساعده ویروب مأمور کوندرمم ، قانوناً طلاق واقع اولمادی ، ده‌ییه‌جك . یاخود زوجك کلوب اولکی افاده‌سنده کاذب اولدیغنی اقرار ایتمسنی تکلیف ایده‌جك . زوج ایسه یاروا غیاره قارشو اولکی یمیندن صوکره بوکا جسارت ایده‌مه‌یه‌جك . وصیقیلوب باشقه چاره بوله‌مازسه یکیدن بر طلاق اقرار وتسجیل ایتدیرمیه مجبور اوله‌جق . حیات عائله‌یی خللدن وقایه بویله‌می اولور ؟ بوقانونك موافق مصلحت اولان نره‌سیدر ؟

صدرالدین

مسلمانلق دین فطریدر

٣

فطرت وتوحید :

اسکی زمانلرده انسانلره بر طاشقینلق عارض اولدی . طوغری یولك سالکی قالمادی ، قلبلره قسوت کلدی ، حرمتلر هتك ایدلدی . فطرت بشریه‌نك بو بحرانلی زماننده ایدی که مسیح علیه السلام ساحهٔ عالمه قدمنهاده اوله‌رق خلقی تعلیم وتربیه‌یه ، آچدیغی شهراه سداد وهدایته دعوت ایتمکه باشلادی . نتیجه‌ده انسانلرك برقسمی کندینه ایمان ایله مسعود اولدیلرسه قسم دیکری کفر وعنادلرنده ثبات ایتدیلر .

یالکز شوجهت وارکه مسیحه تبعیت ایدنلرده الالهه ایمان خصوصنده اول کلوب کچن یونانیلر ، فارسیلر وسائره‌نك فکر پرستش خصوصنده دوچار اولمش اولدقلری سقامتدن آزاده قاله‌مادیلر ؛ اونلرك نظرلرنده‌ده معبود شکل آدمیده تمثل ایده‌رك آره‌لرنده کزوب یورومکه ، حیاته عائد برطاقم آمال ومقاصد بسله‌مك ، انحلال واضمحلال صورتیله تأثیرات کونیه‌یه هدف اولمق خصوصنده کندیلریله همحال اولمغه باشلادی . برطرفدن قدسیت ربوبیتی حائز بولنورکن دیکر طرفدن مقابرك‌بانی اوجنده طوره‌رق اغلایور ، چیمنلر آلتنده یاتوب اویویور ، صکره‌ده صلب اولنه‌رق قانلری داراغاجنك اوزرندن آقوب کیدیورایدی .

ایشته اتباع مسیحده دین نامنه پیدرپی احداث ایتدکلری بوکبی بدعتلرله یکی بر بت پرستلك کسوه‌سنه بورونه‌رك عالمه عرض اندام ایتدیلر . مع مافیه ایش بوقدرله‌ده قالمادی . دهاصکره‌لری اونلر یونان قدیمده اولدیغی کبی اعاظم دینی تشکیل ایدر رؤسای روحانیه‌دن معبود آلایلری تشکیل ایتمکه باشلادیلر . ازجمله یونانیلر نزدنده مریخ حرب الهی اولدیغی کبی اونلرجه‌ده (جورج) حرب الهی طانیندی . ینه یونان قدیمده زهره حسن وجمال ، دیکر سیارات سبع صنایع نفیسه معبودلری اولدیغی کبی خرستیانلر نظرنده‌ده مریم عذراء ایله سلیا وسائره عینی وصف وموقعه صاحب اولدیلر .

رؤسای دینك متفکرلری عوامك عقل وخیالنده اساسلی برصورتده انطباع ایتمش اولان بوصورووهمیه‌یی سیلمك ، محو وازاله ایتمك ایچون برخیلی مساعی صرف ایتمشلرسه‌ده هیچ بر موفقیت الده ایده‌مامشلردر .

مع الأسف کوریورزکه بوکونه قدر عوام هیچ برمعناسی اولمیان برطاقم افسانه‌لری دیکله‌مکه سوداوی برشوق ونهالك کوستریورلر ، بازار فضائل ومکرمانده ذره‌قدر قیمتلری بولنمیان بعض کسه‌لرك سیرت ومسلکلرینه عائد ، مناقب ایله حافظه‌لرینی تزیین ایتمکه دینك قواعد اساسیه‌سنه عائد برشی اوکرنمکدن چوق فضله برقیمت واهمیت عطف ایدیورلر .

لوردما کولی‌نك طاشیدیغی ، احکامنه سرفرو ایتدیکی دین ایله دینداشلری اولان امتلر حقنده‌کی مطالعات آنفه‌سنی نقل و حکایه ایدرکن مسلمانلرك ده سلامت عقیده نقطهٔ نظرندن دائماً تحت تهدیدنده بولندقلری بر عنعنه‌لری خاطریمه تبادر ایتدی :

برطاقم کسه‌لرك مزارستانلره کیده‌رك مقدس اعتقاد ایتدکلری مرقدلرك طوزینه ، طوپراغنه یوزلرینی ، کوزلرینی سورمه‌لری ، ایچلرنده خواب مرکه دالمش اولان کسه‌لره املرینك حصولی ضمننده عرض مناجات ایتمه‌لری .

بو غافل کسه‌لر واهب آمال اولان ذات اجل واعلانك کندیلرینه هرشیدن دهایاقین اولدیغنی ، دعاوتضرعلرینی هرکسدن دها ای ایشتدیکنی ، اوزرلرنده‌کی قدرت وتأثیری هرفرددن دها قطعی اولدیغنی وبناءً علیه عرض خشوع وتعبده احق والیق بولندیغنی هیچ دوشونمیورلرده مقاصد مادیه ومعنویه‌لرینك حصولنده ساحهٔ وجوددن چکیلوب کیتمش ، حیات فانیه‌دن دامن‌کش فراغ اولمش بر مخلوق ناچیز ایله بارکاه اقدسه توسلده فضله برتأثیر ومنفعت امید ایدیورلر . « قل افاتخذتم من دونه اولیاء لایملکون لانفسهم نفعاً ولاضرا . » « ان الحکم الا لله امر الا تعبدوا الا ایاه ذلك الدین القیم ولکن اکثر الناس لایعلمون »

خلاصه ، الالهه ایمان واونی حلولدن ، مشابهت غیردن تنزیه وتقدیس ایتمك ، بتون موجوداتك فوقنده یالکز ذات اقدس کبریایی عبادته مستحق کورمك صورتیله شریعت اسلامیه‌نك قبول ایتمش اولدیغی یول بر یولدرکه انسان ، یالکز فطرتنك تمایلاتنه براقیلیر ، برطاقم تلقینات وتسویلات مضله ایله کرپوهٔ ضلاله صاپدیرلمازسه وجدانی اوندن باشقه بر یوله سوق وامالة ایده‌بیلمه‌سی امکانی یوقدر .

بسم الله الرحمن الرحیم (قل هوالله احد الله الصمد لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد)

عبدالعزیز چاویش

فنیات :

معدن کوموری

٤

٥) الماس وپرلانطه :

معدن کومورلرینك بشنجی نوعی اك صاف وخالص (الماس وپرلانطه) در.

فى الحقيقه بوقيمتدار طاشك معدن كمورينك ديكر بر شكلندن بشقه برشى اولمديغى بوكون محققدر .

بوذى قيمت طاش بللوريت كسب ايتمش صافى كموردركه بدايةً اوستى كيرلى رنكلى پاس كبى بر ظرفله محاط اولوب قوم وچاقيل طاشى كبى بر حالده بولنور .

(الماس ، پرلانطه) بر ينارطاغك اعماقنده كيزلى ، بر پوته‌ده تبلر ايتمش كموردر . ياقوت وامثالى آلومين ديديكمز عادى بر مادهٔ ترابيه‌نك اعماق ارضده كسب صفوت وجلا ايتمش برشكليدر . بعض ينار طاغلر الماسى وياقوت اعمال ايدر . بعضيلرى‌ده آلتون ، كموش بايه‌رق بيك درلو خزائن ميدانه كتورورلر . بشقه بر طرفده‌كى طاغ‌ده عادتا معمولات كيمويه فابريقه‌سندن فرقسزدركه بويله ينار طاغك بيكلرجه آغزلرندن حامض بخارلر ، كوكورد ، بروم چيقار . بعض ينارطاغلر كنارلرندن (آسيدبوريك) چيقارير .

والحاصل ينارطاغ جسيم بر فابريقه ودستكاه اعمالاندر . معادن ثقيله وذى قيمت طاشلر بوراده ابرلر ، قاريشيرلر ، محصولات وجوده كتيررلر . ينارطاغك باجه‌سى ايفاى وظيفه ايتديكى وقت هرشئ بولنده ديمكدر . بر سببله طبقاتورسه بخار وغاز تضيقاتى بر مخرج بوله‌ماملقله تزايد ايدر ، چوق كچمه‌دن پاطلار ، حالذوبانده بولنان معادن ، آتشين لاولر ، كورلديلرله فيرلار .

آتشك بوتأثيرينه دكز ، كول صولرى‌ده قشر صلبك بيكلرجه دليكلرندن سوزيله‌رك بو آتشله تماسده بولنور وتصور وتخيلى عقله حيرت ويرر بر سعى ايله بتون عناصر معدنيه بر طاقم تحولات كيمويه‌يه اوغرار وبر مدت صكره ينار طاغك فعاليتى ياواشلار . بوسكوت حالنك درجات مختلفه‌سى واردر .

بعضيلرينك آنجق پك معتدل بر فعاليتى قالمشدر . بونكله برابر اعماق موجوده‌لرندن قانون شديدك مساعئ حيرت بخشاسى دوام ايدر .

ينار طاغك او آنه قدر حصوله كتيرديكى مواد بو مغاره‌لرك اعماق موجوديتنده ذى قيمت معدنلره ، پرلانطه‌لره ، ياقوتلره تحول ايدرسه اولا دميرجيلك ايدن طاغ شيمدى بر ماهر قيومجى اولور .

برده اينجه آغاج دالرينك هواسز بر محلده ياقلمسندن حصوله كلن اودون كمورى واردركه يوزده ٧٥ — ٨٠ نسبتنده قاربونى حاويدر . وبو اودون كمورينك قوهٔ احتراقيه‌سى عادى اودونك ايكى مثليدر .

برده (فحم حيوانى) واردركه زائل اللون اولمق خاصه‌سنه مالك اولديغى ايچون شكر فابريقه‌لرنده پانجار ويا بوكبى نباتاتدن استخراج اولنان عصارهٔ سكريه‌نك قرمزى ويا سائر لونى ازاله ايده‌رك براق قيلمق اوزره استعمال ايدرلر .

كذلك قرمزى شرابلرك رنكنى آلوب بياض شراب ياپمق ايچون ويا دها سائر موادده استعمال ايدرلر . مواد حيوانيه‌يى يعنى (قان ، درى قيرپنتيلرى ، بوينوز ، كميك وسائره‌يى) قپالى قابلر درونده تكليس قيلدقلرنده قابلرك درونده سياه بر ماده ترك ايدرلركه اكا (فحم حيوانى) تعبير اولنور . كميكلردن وفيل ديشندن استحصال اولنان فحم حيوانى اك زياده مستعمل اولانيدر .

كه رك دافع التعفن خاصه‌سى اولديغى ايچون حين حاجتده متعفن صولرى كمور توزلرندن امرار ايتمكله تصفيه ايدلمش اولور .

صولرك كمور توزندن امرارى اثناسنده هم حاوى اولدقلرى رايحه‌يى مص ايدوب قوقوسز برصو حاصل ايدر ، همده ملون بر صو ايسه رنكنى براق قيلار ، برده صويك درونده بولنان بر طاقم مواد اجنبيه‌نك مرورينه مساغ ومساعده ويرميه‌رك صويى صرف صاف اوله‌رق امرار ايتديرمش اولوركه خالص بر صويه مالك اولنمش اولور .

بويوك معدن كورى حوضه‌لرى :

اوروپاده بولونان معدن كمورلرينه كلنجه ، فرانسه‌نك وسط وشمال طرفلرنده غايت جسيم حوضه‌لر واردر . شمالده بولونان حوضه‌دن شرقه دوغرى برطمار آيريله‌رق باچيقا ، بعده المانيا واوستريا وروسيه‌يه كيدر . ديكر برقول شماله طوغرى توجه ايدر . مانش دكزى بوقولى ايكى‌يه آييرر ، شمال جهتنده قالان قسمى انكلتره واسقوچيانك قسم اعظمنى ستر ايدر .

قطعات سائره‌ده‌كى كمور معدنلرينك باشليجه‌لرى بحر محيط كبير وبحر محيط هندى سواحلنده‌در . چين وسيبريا قطعه‌لرى داخلنده بر چوق معدنلرك موجود اولديغى شبهه‌سز ايسه‌ده هنوز خريطه‌سى ترسيم ايدلمه‌مش ، ايشلديلمه‌مشدر . آفريقا واوستراليا‌ده كمور حوضه‌لرينك درجهٔ وسعتى دخى لايقيله معلوم دكلدر . وسطى وجنوبى امريقاده كمور حوضه‌لرندن هان اثر بولنمديغى حالده شمالى امريقا غايت مهم معدنلره مالكدر . كمور معدنى حوضه‌لرى بالخاصه شرقه طوغرى غايت چوق واحمتاليدر . غرب طرفنده‌كى معدنلر هنوز صورت جديده‌ده ايشله‌دلمه‌مكده‌در .

الحاصل كرهٔ ارضك هر طرفنده كمور معدنلرى واردر . ادوار ابتدائيه‌ده اورمان بولنان هر قطعه‌ده بو اورمانلر معدن حالنه كيرمش ، يالكز شيمديكى حالده بو معدنلرك بعضلرى ايشلنلمكده بولنمشدر .

معدن كورينك اصول اخراجى :

كمور اخراجاتنده قوللانيلان اصول هر مملكته كوره دكيشير . فقط حد ذاتنده بونلرك جمله‌سى قويولره عمله‌نك اينمه‌سى ايچون قوللانيلان ماكنه‌لردن ، تحت الارض غاله‌ريلردن معدنجيلرك الده‌كى قازمه‌لردن ، غاله‌ريلرك ييقلمسنى منع ايچون بعض انشاآتدن عبارت اولوب يالكز وسائط مذكوره‌نك مكمليت نقطهٔ نظرندن فرقى واردر . معدن قويولرنده فجيع قضالره سببيت ويرن غريزودن ، امنيت لامبالرندن كوندن كونه تكمل ايدن طلومبه‌لردن ، قويولره صورت دائمه‌ده تازه وسرين هوا ادخال ايدن تجديد هوا ماكنه‌لرندن وسائر لوازماتدن وتدابيردن عبارتدر .

کور معدنلری توکنه‌جکمی ؟

بو سؤاله دها پك چوق عصر ایچون نفی ایله جواب ویرمه‌لیدر . کور صرفیاتنك متمادیاً ، حتی صنایعی تلاشه دوشوره‌جك درجه‌ده تزاید ایتدیکی محققدر . ۱۸۳۵ سنه‌سنده بالجمله مملکتلرك کور اخراجاتی سنوی ۲۵ میلیون طونیلاتو ایکن ۱۹۰۰ سنه‌سنده ۸۱۵ میلیونه بالغ اولمشدر. کیتدکجه ملیارلره بالغ اوله‌جغی تخمین اولونمقده‌در .

صرفیاتده‌کی تزاید بو صورتله دوام ایدرسه الیوم ایشله‌مکده اولان معدنلرده کور قالمیه‌جغی شبهه‌سزدر . فقط هنوز لایقیله معلوم اولمایان قطعه‌لرده یکی معدنلر کشف اولنه‌جق ، یاخود کسب ندرت ایدن کور یرینه بشقه شیلر قوللانیله‌جقدر . عصرمزده الکتریقدن استفاده اولنمغه باشلادیغی کبی ، صودن، هوای نسیمدن وسائره‌دن نه صورتله استفاده ایده‌جکی لایقیله معلوم اوله‌مامشدر .

شمالی امریقا ، انکلتره والمانیا بتون کرهٔ ارضده چیقان کورك اوچ ربعنی حاصل ایدیورلر ، فرانسه‌المانیادن درت، انکلتره‌دن یدی، امریقادن اون دفعه دها آز کور چیقاریبور . بر انکلیز غزته‌سی ۱۹۰۰ سنه‌سنده بتون دنیا یوزنده اخراج ایدلمش اولان ۸۳۰۰ میلیون طونیلاتو کورك قوتی اون ملیار آدمك برساعت ظرفنده چالشمق ایچون صرف ایده‌جکلری قوته معادل اولدیغنی حساب ایتمشدر .

احمد نظمی

کلیسالر اتحادی ممکنمیدر ؟

حرب عمومی‌نك بوکونکی غالبلری اولان ائتلاف دولتلری سرآمدانك ، وضعیت حاضره‌یی محافظه ایتمك اوزره، بر «جمعیت اقوام» تشکیلیله اشتغال ایتمکده اولدقلری معلومدر . بونلرك مدیرانی ، محاربه‌نك تکرار باشلامه‌یه‌مامسنه میدان براقمق ایچون چاره‌لر وتدبیرلر تحریسیله کیجه‌لی کوندوزلی چالیشمقده بولندقلری شو هنکامده ، کلیسالر رؤسای روحانیه‌سنك توحید کنائس مسئلهٔ قدیمه‌سنك تجدیدینه یکیدن تشبث ایده‌جکاری پك طبیعیدی . فی‌الحقیقه بوقانلی حرب عمومی، هیچ بردین اوغورنده یاپلمادیغی کبی احراز ایدیلن مظفریتك ده هیچ بردینه تعلق یوقدر. بناءً علیه هیچ بردین ، نه محاربه‌نك مسئولی اوله‌بیلیر ، نه ده ظفرندن مفتخر . چونکه ایکی محارب زمره‌ده عادتا بالجمله ادیان منتسبی کندی دینداشلریله جنك وجدال ایدیورلردی . اوحالده ، مختلف کلیسالر رؤسامی نه‌دن تام شو صیراده کلیسالر اتحادی مسئله‌سنی اورته‌یه قویمق آرزوسنده بولنیورلر ؟ حقیقةً بو سؤال پك مراق آوردر .

بغیوز بوقدر فرقه‌ومذهبه آیرلمش اولان نصرانیتی یکیدن برلشدیرمك، بوتون اختلافات دینیه‌یی حل و فصل ایتمك ، حضرت‌مسیح علیه‌السلامك پارچه‌لنمش سوروسنی تکرار بر آغیل ایچنه طوپلامق ، واونی بر راعی‌نك، بر چوبانك تحت اداره‌سنده بولندیرمق کبی عظیم بر امر مهم تصور اولنه‌ماز . لاکن بو حسابك یکی اولمایوب بالعکس نصرانیتك همان هر عصرنده موجود بولندیغی تاریخده مشاهده ایدیورز. اون طوقوز عصری متجاوز اولان کلیسا تاریخنده اوقودیغمزه نظراً، بین النصاری منتخب پطریقلر، متروپولیدلر ویسقپوسلردن مرکب اون یدی «عمومی مجلس» عقدیله کلیسالرك توحیدینه غیرت ایدیلمش ایسه‌ده هردفعه‌سنده تفرقه‌وشقاق برقات داها بیومش وکنیشله‌مشدر .

کلیسالرك عمومی مجلسلری ، بوکونه قادار ؛ اتحادی تسهیل ایتمك شویله طورسون ، اونی محال برحاله قویمشلردر . بر طرفدن فلان پطریقی ویا ارباب بدعتی آفوروز ایدرك یکی بر فرقه‌نك آیریلمسنه سببیت ویرمشلر ؛ دیکر طرفدن‌ده اویله یکی وغریب عقیده‌لر ، تعلیملر احداث ایتمشلردرکه هم مذهبلری بولونان بر خیلی انسانلری نفاق وشقاقه سوق واجبار ایلمشلردر . اك ضربی شودرکه ، پاپانك اراده‌سیله عقد اجتماع ایتمش اولان هر عمومی مجلسك دین واخلاقه عائد مقررات واحکامی «نصوص» انجیلیه کبی لایتغیر تلقی اولنیور. چونکه بو مجالس عمومیه‌نك ، کرك پاپانك تحت ریاستنده ، کرك اونك وکیلی ریاستی آلتنده اولسون ــ انعقاد ایدرك ویردیکی حکملر، اتخاذ ایتدیکی مقررات دینیه ، پاپانك تصدیقنه اقتران ایتدکدن صوکرا لایتغیر حقائق عداولنور. بالطبع بوکا مخالفت ایدنلر ــ که پك چوق خرستیانلر هر زمانده بولنمشلردرــ نه او مجلسی تصدیق ، نه‌ده اونك احکامنی قبول ایتمشلردر .

مثلا کچن عصرك اواسطنده پاپا (دوقوزنجی (پیوس) ك تحت ریاستنده انعقاد ایدن «واتیقان عمومی مجلسی» اعلان ایتدیکی احکام وعقائد جدیده میاننده (کاهن اعظم Pontifex Maximus) صفتنده بولنان پاپانك «لایخطی Infallibilis» اولدیغی، «والدة الله Mater Dei» عنوانیله اوته‌دنبری توصیف اولنان حضرت مریمك نوع بشرك یکانه معصومی اولدیغی ، زلهٔ اصلیه‌دن بری ومنزه بولندیغی موجوددر . حضرت مریمه عطف اولنان «حبل العفیف Conceptio Immaculata»

بو مثالی ذکر ایتمکدن مقصدمز ، مجالس عمومیه‌نك مناقشات واجراآتنی درخاطر ایدن مخالف کلیسالرك، تکرار بو مجالس عمومیه واسطه‌سیله باریشه‌بیلملرینه امکان اولمدیغنی آکلاتمقدر . بونکله برابر محافل عیسویه‌ده، «کلیسالرك اتحادی» آرزوسی یکیدن جانلانمش اولدیغی ده انکار اولنه‌ماز .

اولمشدر . ایلك خرستیان جماعتنك مهدی اولان قدس شریفك ضبطی مخالف ومخاصم بوتون کلیسالری خصوصیله شو ظفر صیره‌سنده آنا کلیسایه توجه حسلریله مشبوع ایتمش اولسه کرك .

ایشته بوتون بوکبی احساسات وخاطرات ، خرستیان کلیسالرینی توحیده‌دوغری سوق ایده‌بیلیر. لاکن بونلر برلشه‌بیلیرلرمی ؟ بو مهم مسئله‌یی تدقیق ایتمك فائده‌دن خالی دکلدر. اوت، کلیسالر فکر عاجزانه‌مه کوره ، ایکی شرطله اتحاد ایده‌بیلیرلر: برنجی شرط ، بوتون خرستیانلر بویوك بر عزم وخلوص نیتله، صرف حقیقتی آرایوب بولمق واو حقیقتی بلا عوض وغرض، قناعت وجدانیه ایله قبول ایتمکله قابل اوله‌بیلیر. اما بو تدقیقات وحدت وتوحیده کوتورورسه اونی قبول ایتمك، باطلده اصرار ایتمه‌مك اقتضا ایدر. یوقسه ادیان سماویه‌یه مغایر اولان بر طاقم خرافات آرقه سنده قوشیله‌حق اولورسه ، البته که اتحاد ایدیله‌من.

بو تدقیقاته نره‌دن باشلانه‌بیلیر؟ اولا تورات کتابلری بیطرف مستشرقلر طرفندن یکیدن ترجمه ایدیلملی . صوکره او کتابلرك حاوی بولندقلری لایتغیر احکام وحقایق، انجیل کتابلرینك مندرجاتیله مقایسه ایدیلملیدر. بو تدقیقات نتیجه‌سنده کوروله‌جکدرکه توراتك تبلیغ ایتدیکی دینك باشلیجه اساسی ، کلمهٔ توحیدله آتیاً کله‌جك عمومی پیغمبردن عبارتدر . وبو پیغمبر ، اله ویاخود اللهك اوغلی دکلدر . بلکه «امین» معناسنه کلن « شیلوه » عنوانیله تعبیر اولنمشدرکه اوده داودك نسلندن قطعیاً اولمیه‌جغی مصرحدر [تکوین المخلوقات باب ٤٩ ، آیت ١٠] خاتم لانبیانك ، « جمله ملتلرك مشتهیسی [١] » اولوب « احمد » ك معناً ولغةً معادلی اولان عبرانیجه «حمداه» اسم صریحی ایله بحث اولونه‌جغی (حجی) پیغمبر طرفندن اخبار اولونیور. [حجی باب ٢، آیت ٧.] « بونی ذیشانك، آرادیغکز سید، یعنی مشتهیسی بولندیغکز رسول العهد آکسزین کندی مسجد قصاسنه کله‌جکدر. » دییه (ملاخی) اسمنده‌کی پیغمبر تبشیر ایدیور [ملاخیا ٣ : ٣] . بوه « رسول العهد » ، بر ملائکه دکل ، بلکه جناب حقله حضرت ابراهیم علیه السلام بیننده عقد اولنه‌رق ونبی مشارالیه ایله یکانه اوغلی اولان اسماعیلك ختانلریله ختم اولنان عهد ومیثاقك رسولیدر . عهد مذکور عقدنده ، اسحاق اسمنده‌کی ابراهیم پیغمبرك اوغلی هنوز تولد ایتمه‌مشدی . [تکوین المخلوقات باب ١٧] . بونلر اویله مهم مسائل دینیه‌درکه جداً شایان تدقیق ومطالعه‌درلر .

صوکرا ، انجیل کتابلرینك ماهیت دینیه‌لری ، تاریخ تألیفلری ، واحتوا ایتدکلری تعالیمك نه کبی یونانی واسکندریه فلسفه‌سی تأثیراتی آلتنده وجوده کتیرلمش اولدقلری موضوع بحث ایدیلمك اقتضا ایدر. حضرت مسیحك متکلم بولندیغی آرامی لسانیله هیچ بر انجیل کتابی میدانده موجود دکلدر . بو کتابلر، هپ یونانی العباره اولوب صوکرادن السنهٔ مختلفه‌یه تحویل اولنمشدر . ولوقانك شهادت وافاده‌سنه کوره ، حواریوندن هیچ برینك بر انجیل یازدیغی بیله یوقدر . [لوقا باب ١ ، آیت ١-٤] .

بناءً علیه بربرینه قارشی طبان طبانه ضد اولان کلیسالر، حقیقی ودواملی بر اتحاد وجوده کتیرمك ایچون ، اول امرده عرض ایتدیکمز تدقیقات عمیقه‌ده بولونملری اقتضا ایدر. عکسی تقدیرده ، ادیان سماویه‌نك روح واساسنه مغایر اعتقاداته صاپلانوب قاله جقلرسه حقیقته چوق زمان دها واصل اوله‌مازلر.

کلیسالرك توحیدی ایچون ایکنجی شرط ایسه ، وجداناً قانع بولندقلری بر طاقم اعتقاداتی ترك ایتمك فدا کارلغنده بولونملری اقتضا ایدر . بو تقدیرده ، اتحاددن زیاده ، انقیاد وتسلیمیت حاصل اوله‌جق دیمکدر .

بوراده عالم نصرانیتی ، بوتون شعبات وفروعیله، — یعنی یشیوز فرقهٔ مخالفه‌یی — اوچ بویوك حزب وفرقه‌یه تفریق ایده‌جکز . بو اوچ زمره قتولیك ، اورتودوقس، آنغلیقان یاخود پروتستان کلیسالرندن عبارتدر.

خرستیان فرقه‌لرینك الك اوقاغندن الك بویوکلرینه قادار ، هر بری کندندن باشقه دیکر خرستیان مذهبلرینك کافه‌سنی، اساسات انجیلیه‌دن خارج وضال اولمقله توصیف ایدر . بالخاصه تعداد ایتدیکم اوچ بویوك کتله متوالیاً بربرینك آفورووزی آلتنده بولنیورلر. بوه آناتیم «Anathema» یعنی آفوروز وتلعین رفع اولنمادقجه بونلرك بربرینك آیین روحانیلرنده بولنمالری بیله کناه عد اولنور .

باشلیجه اختلافات شو برقاچ نقطه اوزرنده تلخیص اولنه‌بیلیر :

١ — روح القدسك «خروج وصدوره» [Processio]ی مسئله‌سی.

٢ — ریاست وتفوق [Suprematia] .

٣ — عشاء رب [Eucharistia] .

٤ — خلافت حواریه [Succssio Apostalica] .

خرستیانلغك ایلك آلتی یحق عصری ، هپ حضرت عیسانك ذات وطبیعتی واراده‌سنه عائد مسائل ایله کچیرلدی. موحدلر، عیسی المسیح حضرتلرینی مخلوق بشردن بعقه برشی طانیمادقلری حالده ، « ثالوث » یاخود « تثلیث » طرفداری اولانلر ، حضرت مشار لیهی « تام اله وتام بشر » اوله‌رق ، اونده بری الهی ودیکری بشری اولمق اعتباریله آنده ایکی طبیعت وایکی اراده‌نك وجودینی ادعا ایدیورلردی. بو نقطه اوزرینه وقوع بولان مجادلات شدیده ، یك چوق قان دوکولمسنه، مظالم وخرابیته سببیت ویرمشدر . نهایت ، ظهور اسلامیله ، شرقده‌کی موحدلر دین اسلامی در آغوش ایتمه‌لریله، وعد الهی موجبنجه حضرت ابراهیمك ایاق باصمش اولدیغی بین النهرین ایله سوریه ، ارض مقدس ، عربستان ومصر قطعه‌لری مشرکیندن تطهیر واللهك وحدانیتی معترف اولانلره ابدی بر مالکانه اولمق اوزره بخش اولندی .

[١] خرستیان مفسرلری (احمد) کلمه‌سنی مشتهی کلمه‌سیله ترجمه وتفسیر ایدیورلر .

یدنجی عصردن صوکرا عالم نصرانیت ، کلیسانک تفوق ریاستی ، واسرار سبعه کبی مسائل ایله اوغراشمقده‌در .

قتولیکلرله پروتستانلر ، روح القدسی‌ده « تام الله » طانیه‌رق اونک هم پدردن ، همده اوغلدن خروج ایتمکده اولدیغنی ادعا ایتدکاری حالده ، اورتودوقسلر بالعکس روح القدسک منشأ ومبدأنی یالکز « پدر » ده بیلیورلر ، وبونک ایچون قاتولیکلرله پروتستانلری اوته‌دنبری آفوروز ایتمشلردر .

ینه قتولیکلر ، « عشاء رب » دیدیلان « قربان قدیس » ده‌کی أتمکی خورسز اوله‌رق تقدیس وأکل ایتدکلرندن دولایی ، خورلی أتمك قوللانان اورتودوقسلرك حدت وتلمیناتنی جلب ایدیورلر . استانبولك تورکلر طرفندن فتح اولندقدن آلتی آی مقدم قاتولیکلرله روملر آره‌سنده سطحی بر اتحاد وقوع بولمشدی . لکن مشهور راهب « غنادیوس » ؛ استانبول روملرینی « خورسزجی » و « خروججی » تسمیه ایتدیکی لاتینلرك علیهنه سب وشتملرله قیامه تشویق ایتدیکندن ، اتحاد فسخ اولندی .

دیکر طرفدن جزئی بر مقدار انغلیقانلر مستثنا اوله‌رق ، بوتون پروتستان فرقه‌لری « خلافت حواریه » ایله اسرار سبعه‌یی انکار ایدرلر . بونلرجه رهبانیت ، تصاویر ، پسقپوسلق وسائره هپ منفوردر . پروتستانلر ، اورتودوقسلر کبی پاپانك تفوق وریاستنی تماماً رد وتکذیب ایدرلر .

صوکرا ، قاتولیکلر ، اورتودوقسلر ، پروتستانلرك رتب روحانیه‌سنی تصدیق ایتمدکلری کبی اونلرك بوتون اجراآت دینیه‌لرینی ده غیر مشروع عد ایدرلر .

طبیعی بو اختلافات ، بر موحد ومسلم نظرنده پك غریب وعجیب کورونیور ، لکن کلیساجه اویله دکلدر . اونلرجه آفوروز اولنان ، نار جهنمه محکومدر ، وآکا ، توبه ایدوب تسلیم اولمادقجه خلاص ایدی یوقدر .

ایشته بوکبی اعتقادات واختلافات غریبه ایله اساس دیندن اوزاقلاشان نصرانیت حاضره‌نك اتحاد ایتملرینه هیچده امکان ویره‌میورم . حقیقی اتحاد آنجق حقیقتی آرامق واونی قبول ایتمکله اوله‌بیلیر . تثلیث اطرافنده اتحاد نصل اوله‌بیلیر ؟

خرستیانلرك اساس عقیده‌لری وحدته ، اتحاده منافیدر . بناءً علیه افکار وعقائد خرستیانیه بودرکده بولوندیغی حالده وحدته واصل اولمسی پك مستبعددر . دینی اتحادلر سیاسی اتحادلره بکزه‌مز . وحدت حقیقیه‌یه ظفریاب اولمق ایچون نصرانیت حاضره دها پك چوق بحرانلر ، انقلابلر کچیره‌جکدر .

عبدالاحد

صراط مستقیمه رجوع

حریتك اعلانندن آز زمان صوکرا میدان آلان مصیبتلر آره‌سنده الك تهلکه‌لیسی اولمقله برابر الك پایداری ملته تلقین ایدلمك ایسته‌نیلان « مفکوره‌لر » وبو مفکوره‌لری کوکلشدیرمك ایچون اورته‌یه صاچیلان فکرلردر . زواللی ملتی بو مفکوره‌لرله الداتمق ایسته‌دیلر ، بو مفکوره‌لرله بوکونکی پریشانی‌یه سوق ، بونلرك اوغرنده ذلتلرك الك رذیلنه ، فلاکتلرك الك وخیمنه دوچار ایتدیلر .

ایش باشنده کیلرینه قصیده سویلمکله کچینن برآلای یارداقجی بو منحوس تورنجبه‌سی ایتمکده ، بو مفکوره‌لره طوغرو آتیلان ... وقتیلك ترنمیله مشغول اولمقده ، جاهل خلقمزی حقیقتی اورتن مطنطن کوسترشلرله ، ریاکار پروپاغاندالرله شاشیرتمقده و بو مفکوره‌لر ایچون واسع برساحهٔ استیلا تأمینه چالیشمقده ایدیلر . مملکته ایراث ایده‌جکلری ضررلرك وخامتنی تقدیر ایتمکدن عاجز اولان بو زواللیلر معارضلرینك صدمات اعتراضنه معروض قالدقلری زمان قوردوقلری بنای اوهامك محافظه‌سی ایچون حکومتك قوتنی استعمال ایده‌رك سلامت مملکت نامنه سویلنه‌جك سوزلری سویلیه‌نلرك آغزنده حبس ایدرلردی . یکانه املری زمانی‌الده ایتدکلری بو بیکس ملتی اوکلرینه قاته‌رق ایستدکلری یوله سوق ایتمك ، ایستدکلرینی یاپدیره‌رق مفکوره‌لرینه بر آن قاووشمقدی . بونلرك متفکرلری بك ایی بیلیورلردیکه تشبثات مجنونانه‌لری برصدمهٔ حقیقتله زیر وزبر اولوردی . ایشته بو صدمه‌دن قورقه‌رق افواه حقی اسکات ایتدیلر ، وملتی بونجه صدمات قهره معروض بیراقدیلر .

سرآمدانی تعقیب ایتدکلری یولك برطریق اضمحلال اولدیغنی بیلدکلری حالده ، مملکتك ، طریق تکامله قطع مراحل ایتدیکنی اعلان ایتمکدن چکنمه‌دیلر . چونکه اضمحلالك بتون فجایعنه لاقید ، اضمحلالك بیکلرجه تجلیاتنی کوره‌میه‌جك ، ملتك أنین احتضارینی ایشیده‌میه‌جك درجه‌ده کور وصاغیر ایدیلر . اللرنده طوتدقلری زمام قوته اغبراراً هرحقی چیکنه‌مك ، هرحقیقتی امحا ایتمك اونلر ایچون برشی دکلدی . جاهل قفالرینك بر مولود مشئومی اولان مفکوره‌لرندن بشقه محترم ومعزز برشی یوقدی . فقط بو « مفکوره » بو ملتك مفکوره‌سی اولامازمش ، بو ملتك موجودیتنی بیقارمش ، بوکبی اندیشه‌لر بو مفکوره‌نك قدسیتنه ذره قدر اجرای تأثیر ایتمزدی .

موضوع بحثمز اولان مفکوره‌نك اساسی بویله‌جه ایضاح اوله‌بیلیر :

« بوملت عصری حیاته اویمادقجه حق حیاتندن أمین اولاماز . بناءً علیه ملتك عصریلشمه‌سنه مانع اولان نه وارسه مطلقا ییقیلملیدر . بومملکتده عصریلکك بیوك دشمن مسلمانلقدر . چونکه مسلمانلق بر دیندر . اوروپا دینی ییقدقدن صکره بوکونکی فیض وتعالی‌یه نائل اولدی . بناءً علیه بزده مسلمانلغی ییقاره‌رق ترقی‌یه حائل اولان بومدهش مانعی قالدیرمش ، ترقی یوللرینی کشاد ایتمش اولورز . اوحالده قانون اساسیدن مسلمانلغی ، هیئت وکلادن مشیخت اسلامیه‌یی ، پادشاهلقدن خلافت اسلامیه‌یی آییرمق ؛ مسلمانلغك بومملکتده قوای

قفسادینی قیرمق ؛ دین و شریعت نفوذینی قالدیرمق لازمدر . او وقت بتون اوروپا بو حرکات تجدد پرورانه‌یه ستایشخوان اوله‌جق ، مملکتك عصریلکه طوغری آتدیغی آدیملری تقدیس ایده‌جك ، غرب ملتلری آره‌سنده موقعمز پك بالا اوله‌جق ! . . بو مقصده واصل اولمق ایچون ابذال ایدیله‌جك مساعینك دوچار عقامت اولماسی ایچونده قرون وسطی قفالی معارضلرك کافه‌سی هر درلو واسطه ایله اسکات ایدیلملیدر . »

ایشته مفکوره بوایدی . بو مفکوره‌نك هدف تخریبی مسلمانلقدر . چونکه مسلمانلق حیات عصریه‌یه اویمایان بر دینمش ! . . تعالی ملیمز ایچون غرب مدنیتندن استعانه‌نك ضرورتنی کیمسه انکار ایده‌من . فقط غرب مدنیتندن استفاده‌من او مدنیتی عیناً تقلید ایله ممکن دکلدر . غربلیلاشمق ملیتمزه مخالفدر . ملیت ایله مدنیت توأم اولمق اعتباریله غربلیلاشمق کندی مدنیتمزی ترك ایلمك ، ملیتمزدن فراغت ایتمك دیمکدر . بناءعلیه بز مدنیت غربیه‌دن آنجق مدنیتمزك تکمل و تعالیسی ایچون لازم و اونکله قابل تألیف کوره‌جکمز شیلری اقتباس ایده‌بیلیرز . یوقسه مدنیتمزی یقمق ، ملیتمزی ترك ایتمکله طریق انداراسه سلوك ایتمش اولورز . نته‌کیم غرب مدنیتی استمثال ایله دکل ، اوکا تمثل ایتمکله مملکتمزی اصلاح ایتمك ایسته‌ینلر مملکتی بو کونکی حاله کتیرمکدن باشقه برشی یاپه‌مادی . [١] اوجرأتکارلری بویله بر جنایتی ارتکابه سوق ایدن الك مؤثر عامل ، مسلمانلغی ، صرف بر دین اولدیغی ایچون ادیان سائره کبی مانع ترقی اولدیغی تدقیق و تحقیقه لزوم کورمه‌دن اعتقاد ایتمسی و بناءعلیه اونی یقمغه تشبث ایتمه‌سیدر . اونلر اسلام نقطهٔ نظرنجه دینك نه اولدیغی بیلمیورردی و بیلمك ده ایسته‌میورلردی . ظن ایدییورلردی که دین ، کیف وارزویه تبعاً کاه توقیر ، کاه تحقیر ایدیلر مخیل ویا اعتباری برشیدر . حالبوکه نظر اسلامده دین نوع بشرك موازنهٔ مادیه ، معنویه و عقلیه‌سنك متوقف علیهی بولنان قوانین و دساتیر ابدیه‌یه قارشی پرورده ایدلمسی لابد اولان احترام سایه‌سنده سعادت بشریه‌یی بر خیال اولمقدن قورتاروب بر حقیقت مثبته قیلمقدر . قانون تکاملك انسانلری نافع بر طرزده سوق و اداره‌سنی کافل ، طبیعی ، عقلی و علمی بالجمله وسائطك تحری و تطبیقیدر . ایشته بونك ایچوندر که شریعت اسلامیه حیاتمزك الك خرده تجلیاتنه قدر پایانسز بر تأثیر و نفوذه صاحب اولمشدر .

موجودیت معنویه‌مزك انکشافنه دائما بر قطعیتله اجرای تأثیر ایلمش و مفکوره‌مزك ، صرفانمزك اساسی اولمشدر . اونلرك ساخته علمایی بو حقیقتلردن غافل قاله‌جق درجه‌ده اعمی ایدیلر . اونلر ایچون مسلمانلغك ادیان سائره ایله دین نامی آلتنده طوپلانمسی اونی یقمغه تشبث ایتمك ایچون کافیدی . مادامکه مسلمانلق بر دیندر ، هر حالده مانع ترقیدر ، دیمك اونلر ایچون پك قولایدی . مسلمانلرك دونکی سبب اعتلاسی اونلرك نظرنده بوکون بر سبب تدنی اولیوردی . اخلاق و اجتماعی الك مهم اساسات انسانیه‌یی کتاب عظیمی ایله تثبیت ایتدکدن و پیغمبر عالیشانك یکرمی اوچ سنه‌لك دور نبوتنده‌کی سنن جلیله‌سیله طرز تطبیقنی و تفریعاتنی ارائه ایلدکدن و اجماع و اجتهاد کبی ایکی مهم اساس ایله امت و افراد امته امر تشریعده بر حصهٔ وظیفه افراز بیوردقدن صکره ، حضرت عمر حکومتی کبی تاریخ عالمده بر مثلی دها ارائه اولنه‌میه‌جق درجه‌ده تعمیم عدالته موفق اولمش بر حکومت نمونه‌سی کوسترمش اولان و بتون بو انواردن جهان انسانیته پك چوق لمعه‌لر صاچمش و استقبالده صاچه‌جغی جزم ایتمش بولنان بر دینی اتهام ایده بیلمك ایچون نه قدر انصافسزلق لازم ایسه پك قطعی و عالم شمول اولان منابعی و وثوق تاریخیسنی دوشونمیه‌رك سربست تأویلات ایله تحریف و تغییری امکانه قائل اولمق ایچون دخی اوقدر بلاهت ویا بر سجیهٔ خیانت بولنمق ایجاب ایدر .

مسلمانلغی حکومتدن آییرمق خصوصنه کلنجه . . بر مسلمانك الله ایله آره‌سندکی واسطه‌سی خواجه‌لری دکل ، حکومتیدر . دین اسلام بر ملته وعد ایتدیکی فیضی ویرمك ایچون اولا اوکه دوشن ، اولو الامر اولان زمامدارلرك ، مقتدالرك ، ثانیاً جماعت امتك احکام تکلیفیه‌سنه اخلاص ایله ایمان و اکا کوره ابراز سعی و عمل ایتمه‌لرینی شرط ایتمشدر . کوچوکلره ، کناه اولمیان خصوصاتده اولو الامره اطاعت امرینی ویررکن ، بیوکلره‌ده الله و رسول اللهه اطاعت امرینی ویرر ، نظر الهیده کندیلریله الك وضیع بر فقیرك حقوقده مساوی ، فقط اشغال ایتدکلری مقام نسبتنده آغیر و بیوك وظیفه و مسئولیت آلتنده بولوندقلرینی قید ایدر . ظلم و غدردن منع ایله ، مملکتك الك اوجرا کوشه‌سنده ، کرك مسلم ، کرك غیر مسلم بر کیشی ظلم و غدره اوغرارسه اندن مسئول اوله‌جغنی اخطار ایدر . و صکره بر ساعت عدالت ایچون یتمش سنه نافله عبادتدن فضله ثواب وعد ایلر . اونلرك مفکوره‌لرینه هیچده توافق ایده‌مه‌ین بو اساسانی یقمغه تشبث ایتمه‌لری قدر طبیعی برشی اوله‌ماز . فقط هیچ بر کیمسه بو اساسانك ترقی‌یه مانع اولدیغنی ، حیات عصریه‌یه اویمدیغنی ادعا ایده‌رك دولتمزی دینمزدن تفریق ایتمکه چالیشاماز . دین اسلامك اساساتی بو مرکزده . ایکن بونلرك تخریبی ایچون اوزانان اللر فساد اخلاقی تعمیم ، انتظام حیاتی اخلاله تصدی ایله هیئت اجتماعیه‌مزده روح اجتماعی اولدیریوردی . بو تشبثات خائنانه‌نك نتیجه‌سنده ایشته بوکونکی سقوط و ذلته محکوم اولدق .

دیمك که او « ذهنیت » ، او « مفکوره » بو زوالی ملتك احیاسنی

[١] وقتیله بو خصوصه عائد حقایقی عجیب و اصیل بر جسارتله ، بلیغ و مقنع بر اسلوب ایله افاده ایدن ، بو جریانلرده‌کی روحك بتون اسرارینی ، بو مفکوره‌نك بتون تخریباتنی افشا ایدن قیمتدار أثرلری یازان ، او زمانك ظلام ضلالی ایچنده ملته بر مشعل هدایت اهدا ایدن یکانه اسلام متفکری سعید حلیم پاشا حضرتلریدر . بحران اجتماعیمز ، بحران فکریمز ، انحطاط اسلام حقنده بر تجربهٔ قلبیه أثرلری بو مملکتی غربلیلاشدیرمق ایچون ، مسلمانلغی یقمق ایچون بتون قوتیله چالیشان تخریبکار اللره پاشا حضرتلرینك نه درجه مخالف اولدیغنی تام وقتنده انکار عمومیه‌یه اعلان ایتمشدر . بناءعلیه سعید حلیم پاشا حضرتلرینی او مفکورهٔ عادمه‌یی ترویجه چالیشانلرله بر طوتمق بو مملکتك سلامتندن باشقه برشی دوشونمیه‌نلره قارشی بر کفراندر . غربلیلاشمق سیاستنك مضراتنی ، بو سیاستی تولید ایدن سوائقی ، بو سیاستك کیفیت ترویجی اطرافیله تتبع ایتمك ایچون مشارالیهك أثرلری پك مهم بر منبعدر .

استهداف ايديورردى . وبو ملتى اضمحلال يولنه سوق ايتمكده ايدى. ايشته واصل اولديغمز صوك مرحله بو كونكى وضعيتدر . بتون او تشبثات تخريبكارانه‌نك جانلى بر محصله‌سى قارشيمزده طوريور . آرتيق زواللى مملكتى صوك نفسنده اولسون قورتارمق لازم ايسه ، وبو كون بزم الك معظم وظيفه‌مز اونى قورتارمقسه ينه اومفكوره‌نك طوتديغى يولده‌مى دوام ايده‌جكز ؟ ... ينه مسلمانلغى بيقمغه‌مى چاليشه‌جغز ؟ ينه مسلمانلغى مانع ترقى عد ايده‌رك عصرى حياته اويمق اوغورنده بو جانلى جنازه‌نك بقيهٔ حياتنه‌مى قصد ايده‌جكز ؟ . . .

مملكتمزده دها حالا بو ايكارجى استفهاملره « اوت اوله‌بيله‌جغز؟ » جوابنى ويرنلر وار . ذاتاً مقاله‌مزك باشنده‌ده ديمشدك‌كه : دورك توليد ايتديكى مصيبتلرك الك تهلكه‌ليسى اولمغله برابر الك پايدارى ملته تلقين ايتمك ايسته‌ديكى بو مدهش ، بو مخرب مفكوره‌در . دها حالا بومفكوره‌نك تحققنه ساعى بولنانلرك واونى مدافعه ايدنلرك بولنماسى پك‌ده استغراب اولنماملیدر . چونكه بومفكوره‌يى ، بوساخته مفكوره‌يى احيا ايتمك ، مملكتى اونك شرندن قورتارمق ايچون جدى تشبثلرده بولنمق اقتضا ايدر .

بو كون ملى اوايكى واديده ، اووادئ ترديده بوروتمك ايسته‌ين مفكوره‌جيلرك تأثيرينه قطعياً قاپيله‌رق ملتى صراط مستقيمه ارجاع ايتمك اولياى امورك الك متحتم وظيفه‌سيدر.

مملكتى قورتارمق ايچون ايش باشنه ارباب لياقت ، ارباب اخلاص وايمان كتيرلملى ، ملتك بر آن اول صراط مستقيمه رجوعى تأمين ايديلمليدر . ضلالتلر ايچنده بوزه بوزه بوكونكى اضمحلاله واصل اولان ملت صراط مستقيمى آريور ، صراط مستقيم اسلاميتدن آيريله‌لى كوندن برى باشنه كلن مصيبتلرك تأثيريله راه سلامته دونمك ايستيور. ملتك بو احتياجنى تقدير ايدرك كيدلين يولى دكيشديرمك مقتضيدر .

واقعا بعضى غزته‌لر — ازجمله زمان غزته‌سى — او دينسز وتخريبكار مفكوره‌نك مصالح امته مغاير ، خلقك مصالح ومنافعنه ، عرف وآداب واخلاق مليه‌لرينه منافى ، شرع معلومه ، نصوصه ، اجماعه مخالف اولان بعضى اجرا آتنى خوش كور دورمك ايچون بندلر يازيور ؛ دارالفنون مدير عموميلكنه تعيين اولونان احمد نعيم بك افندى كبى مملكتمزك مدار مباهاتى اولان بر عالم محترمك دار الفنون عثمانى‌يى بر فساد اخلاق اوجاغى اولمقدن قورتارمق خصوصنده‌كى مساعيسنى بر حركت رجعيه شكلنده كوسترمه‌يه چاليشيور . اوروپاده دارالفنونلرك كليسالرك تأثيرندن قورتوله‌رق كسب استقلال ايتديكنى ، رهبانك يالكز كليسالرنده وعظ اجراسيله اكتفايه مجبور اولديغنى بيان ايديور ؛ مسلمانلغى خريستيانلق كبى ، علماى اسلاميه‌يى رهبان كبى عد ايدرك بويله باطل قياسلره استناداً او مشئوم مفكوره‌يى ترويج ايديور . وبناءعليه اسكى يوله كيديلمه‌سنى توصيه ايديور ، مملكتك بقيهٔ حياتى‌ده او مفكورهٔ ملعونه‌يه قربان ايتمكى آرزو ايديور وبالوسيله معارف ناظرينه خيلى تبصبصلرده بولنيورسه‌ده بز بوكبى پروپاغاندالرك هيچ بر تأثيرى

حائز اوله‌مايه‌جغنه قانع اولمق ايستريز. آرتيق حقيقتى كورمك ، طريق حقده يورومك زمانى كلمشدر. حكومت حاضره تعقيب ايده‌جكى مسلك ايله او مفكوره‌نك تأثيرندن نه درجه آزاده اولديغنى اثبات ايتمسى اقتضا ايدر .

وارسين زمان غزته‌سيله امثالى بو مملكتى صراط مستقيمه ارجاع ايتمك اوغرنده ابذال اولنه‌جق مساعئ رهاكارانه‌يى قرون وسطى‌يه دونمك فرض ايتسين آرتيق بوكبى ترهات ساقطه‌يه قولاق آصه‌جق ، بوكبى اراجيف شنيعه‌يى حق ديه قبول ايده‌جك كيمسه قالمادى . مملكتك بو كونكى حالنى احضار ايدن « قرون وسطى » قفاسى دكل ، زمان غزته‌سنك محررلرى كبى غرب پرست اولان عصرى قفالردر ! بو عصرى قفالرك صاحبلرى يره صرديكلرى بو مملكتك صوك نفسنده ابذال اولنان مساعئ تخليصيه‌يه قارشى محافظهٔ سكوت ايده‌بيه‌جك درجه‌ده كيندار ايسه‌لر مملكتك بقيهٔ صالحه‌سى اولان اولاد وطنيله استهزا ايده‌جكلرينه قارشيمزده طوران بو آثر فجيعى كورمك ايچون بر آز كوزلرنى آچسينلرده يادقلرينه نادم اوله‌رق دوكونسونلر . بيلسونلركه بو مملكت اونلرك مفكوره‌لرنى تعقيب ايده‌مز . بو مملكت اونلرك مفكوره‌لرى اوغرنده صوك رمق حياتنى فدا ايده‌مز . بو مملكت اونلرك سوقيله آريلديغى صراط مستقيمه دونه‌جك . واحد نعيم بك كبى ، حمدى افندى كبى ، ازميرلى اسماعيل حقى بك وامثالى كبى مملكتك احتياجات حقيقيه‌سنى الايى تقدير ايدن علماسنك همتيله طريق نجاته سلوك ايده‌جكدر.

عمر رضا

ترنم ماتم

بيوك دردلرك بيوك ماتملرى وبيوك ماتملرده ينه بيوك ترنملرى اولور . سماى بهاره نامزد بر كونشك ايلك اشعه‌سى دون صباح دارالاشتغالك پنجره‌لرندن كيررككن ، او زلف زرتاره كيزلنمش بر بوى مرك وماتم شامهٔ وجدانمى ياقدى. جرائد يوميه‌مزك محتوياتندن بر لطف تسليت ديلندم . نافله . نه ماضئ قريبه ارجاع ايدلمش بر آه تلهف ، نه قريب ، نه بعيد بر استقباله مركوز بر نكاه استكناه . هر قلم ، متواليا اساله غيظ ايدوب طوريور . ميت معزز ، اولادينك چشم بخيلندن بكلديكى بر قطرهٔ تأثردن محروم . قلبى ودردينى كاغد اوستنه دوكه‌بيله‌جك هر وطنداشدن — بالطبع نفسمى‌ده استثنا ايتمه‌رك — بن اودقيقه‌ده منفعل ومنكسر اولدم .

حالبوكه قلب اسلام هيچ بر وقت بوقدر خودكام اولمامشدى . اسكى انهدامارك طراقه‌لرى بيوك شاعرلرينك قلمنده بر نواى مخلده انقلاب ايدردى .

« هلاكو » نك ملعون اردوسى عباسيلرك اريكهٔ خلافتى‌ده ويرو

واو بيوك بلدهٔ خلفايي چيكنرويبقاركن سعدئ شيرازينك ،

آسمان را حق بود كرخون بكريد برزمين
بر زوال ملك مستعصم اميرالمؤمنين

مطلعلی بر نشيدهٔ افغان ايله قوپارديغی و اويلای الم ، كندی عصرينی تعقيب ايده‌جك اعصارك هپسنه توزيع ماتم ايتدی ... وايده‌جك . (آسمان ، بر يوزينه واميرالمؤمنين مستعصم باللهك زوال ملكنه قان آغلاسه يريدر) ديدكدن صوكره ،

ای محمد كر قيامت مى بر آری سرزخاك
سر بر آور وين قيامت درميان خلق بين

خطابيله خلق آراسنده‌كی بو قيامتی كورمك ايچون ، يوم قيامتدن اول بر كره داها سر مباركنی خاك غفراندن قالديرمسنی جناب محمددن نياز ايديور .

مستقبلك مورخلری - كه بزم احفادمز واحفاد لاحفادمز اوله‌جقلردر - زمان حاضرك وقايع وفجايعنه وثائق آرادقلری صره‌ده بزم روحاً نه قدر ذليل اولديغمزی كورمكله هم كندی حسابلرينه ، هم بزم ناميزه اوتانه‌جقلر وايكرنه‌جكلردر .

٩٣ سفری نامق كمالك دهای حيتندن معظم بر (واويلا) قوپارمش ، اوزمانك بويوك ، كوچوك شاعرلری او هنكامه‌نك هر صفحهٔ اقبال وادبارينی كونی كوننه قيد ايتمشدی .

اك رند مشرب ولاابالی اولانلرندن بيله كوش ملت ،

ايشته جان ويردی وطن دينه ، ملتنه
حاضر اول سنك معلادده خدا حرمتنه
حقه قارشی طورمه‌لم (اركشی نيتنه !)
وطنك باغرينه دشمن طايادی خنجرينی
يوق ايمش قورتاره‌جق بختی قاره‌مادرينی

كبی وجدانی نوحه‌لر ايشيتدی .

بالقان محاربه‌سنك احوال وفجايعنی ، شاعرالهی مشرب محمد عاكفله قائق حالی نه قدر شعرلرله تنويم وتأليم ايتديلر ! . . .

فقط شمدی هر تأثر بلند ، خسيس بر غرضك آقنديغی سيل شئوم ايله كرداب نسيان ومعدوميته سوروكلنيور .

* *

بن بو تقبيح وتأثرده ايكن فضائل ادبيه‌سنه واقف اولديغم كوندن بری حيران بولديغم بر محب معزز ، اثر اخير تأليفی اولان ٩٥٠ بيوك صحيفه‌لك بر مجلهٔ معظمه ايله حجره‌مدن ايچری‌يه كيردی . كتابنی ، محسن كرمكارينك كيتمسنی بكله‌مدن مشتاق ومسهوف آچدم .

اندلس ديارينك عربلر طرفندن فتحی صيره‌سنده تميز ايدن فرنك قهرمانلرندن (رولان) ، عائد شرقی ومنظومه‌لرك فرانسزجه‌يه اولان ترجمهٔ منظومه‌سنی تلخيصاً نقل وينه خلاصةً ايضاح ايتدكدن صوكره ، (١٩٨) سنهٔ هجريه‌سنده وفات ايدن اندلس شعراسندن (ابوالبقاء صالح بن شريف الرندی) نك اندلسك انقراضی حقنده‌كی ،

لكل شئ اذا ماتم نقصان — فلا يغر بطيب العيش انسان

مطلعلی عربجه مرثيهٔ مشهوره‌سنی‌كه ،

تلك المصيبة انست ماتقدمها — ومالها من طوال الدهر نسيان

بيتنی متضمن‌ده محتويدر ، محب فاضلم كتابنه عيناً وتركجه‌يه‌ده مهارتله نقل ايتمشدر .

قوجه عرب شاعرينك ، قری حسابيله ، آلتی يوز اوتوز طقوز سنه‌دن زياده برزمان اول قوپارمش اولديغی واويلای ماتم ، يالكز او عصرك دكل ، بالعموم اعصار مستقبله‌نك اعصاب احتساسندن اهتزاز تأثر كچيره‌جك بر صيحهٔ الم . ديبوركه :

هركمالك بر زوالی واردر ؛ اونكيچون انسان ، نعمت وسعادتله مغرور اولماملی‌در . . هرشی كورديكك كبی بی ثبات وبی قراردر ؛ بوكون مسرور اولان كونلرجه محزون اولور . . بو دنيا هيچ كيمسه‌يی پايدار ايتمه‌مش واو نك حال وشاننده رنك بقا كورولمه‌مشدر .

زمانك قطعی ولايتغير بعض احكامی واردر . قليجلرله قارشيلر حدده تأثير ايتمز برحاله كلديلری ايدی ، تخت حايه‌لرنده بولنان زرهلری حمان پارچه‌لامغه باشلار ، يرده بر قليجك قينی ، ياخود بر پادشاهك حصن حصينی دنيانك اك منيع قصرلرندن اولان (غمدان) كبی برشاهقه دخی اولسه ، اونی مطلق اسكيدير وچورودر .

ابوالبقاء بومقدمهٔ فيلسوفانه‌دن صوكره تاريخ بشردن بر قاچ مثال ايراديله سرد ايلديكی حقايق تأييد وتشريح وزمانك لايتغير اوله‌رق بوكاريده بيان ايتديكی احكامنی نصل تطبيق ايتديكنی بيان وتشريح وزمانك پنجهٔ قهرندن رهاياب اوله‌ميان عرب وعجم حكمدارلرندن مشهور اولانلريله قارون كبی برصاحب ثروتك ده خاك هلاكه سرلديكنی انظار عبرته عرض ايتدكدن صوكره او شكوه وعظمتك اوغراديغی عاقبت الميه‌يی آچيق وواضح بر صورتده تحليل ايديور ، ديبوركه :

بتون بو قهار حكمدارلر ، مدافعه‌سی غير قابل براس قطعنك قارشيسنده بولنديلر . وكويا بو حاله هيچ آياق باصامشلر كبی محو ونابود اولديلر . بتون اوتاج ودولت ، اوملك وسلطنت ، اوشوده كورولن برخيال كبی صاووشوب كيتدی . .

(دارا) زمانك پنجهٔ قهرندن قورتولامادی ، بر قاتلك هدف شمشيری اولدی ، صيره قاتلنه كلدی . اوده عين عاقبته اوغرادی . (كسرا) يه‌دوندی ، اونك نه ايوانی ، نه‌ده متين وبيوكسك طاق حياتی قورتاره‌مادی .

شدت وغلظتندن طولايی (المعصب) لقبيله اشتهار ايدن (منذر بن ماء السماء) كويا هيچ بر كون بر املنه نائل اولمامش كبی سونوب كيتدی . كويا حضرت سليمان كبی ؛ بركون اولسون بودنياده حكمدارلق ايتمه‌مشدر .

حاصلی زمانك فجيعه‌لری كوناكوندر ، اونك مسرتی‌ده وار ، فلاكتی‌ده . . حادثاتك آجيسنی‌يوين ايده‌جك تسليلرده بولنور . . فقط اسلامك دوچار اولديغی مصيبتی تلافی ايده‌جك هيچ بر تسلی يوقدر .

شاعر بو دلخون ايدن فجايع ووقايعی نظرگاه عبرته عرض ايتدكدن صوكره اصل تصوير ايتمك ايستديكی اندلس انقراضنه دونيور وجانسوز بر ادا ايله باشلايور ، ديبوركه :

سؤال ايت ، (بلنسيه) نره‌ده‌در ؟ (مرسيه) يی كورن شاطبه‌دن معلومات ويرنوارمی ؟ .. (جيا) نره‌ده قالدی ؟ .. هانی (قرطبه) .. او مهد علما نه اولدی ؟ .. (حمص) دن حمصك چمنلرندن اوماء سيلدن خبر يوقمی ؟ ..

آه !.. بونلرك هربری ، ملكك بوركن بركینی ، مملكتك بر پارچه‌سی ، بر حصن حصینی ایدی . بونلر كیتدكدن صوكره یاشامق نه ایچوندر ؟ ...

اندلس شاعری بد بختی ، فردوس برینه غبطه‌لر ویرن بو یرلرك حاكمیت اسلامیه‌دن صوكره‌كی حالنده آغلادیبور ، دیبوركه :

شریعت غرا ، بر عاشق شیدا كبی ، والهوسرگردان ، اشكریز احزاندر ؛ دین مبین اسلامدن دور اولان او دیار معموره نالاندر ؛ نصل آغلاماسون كه جبین سای اهل ایمان او مساجد نور انورك آفاق ولوله‌دارنده بوكون بانك اذان یرینه نعره ناقوس قوپیور !.. طاشدن عبارت اولان اومحرابلر وآغاجدن بشقه برشی اولمایان او منبرلر بیله كریان وسرشك خواندر .

شاعر مصائبی بتون دهشت وفجاعتیله تصویر ایتدن صوكره غافل طاورانانلره توجیه خطاب ایله اونلری مؤاخذه ایدیبور ، دیبوركه:

ای زمانك عبرت آمیز حادثاته قارشی اویومقده‌ایان غافلر !.. سزاوبوركن اویوقی‌بیلمین — اوزمان سزی آولادی . ای‌وطنك سحرباز آلایشیله سرمست مغرور اولانلر !.. (حمص) دن صوكره‌انسانی فریفته ایده‌جك وطن‌واری؟..

بومصیبت ، ماضینك بتون مصائبی اونوتدیردی . اونك آجیسی ایسه دنیا طوردقجه اونودلمیه‌جكدر .

شاعر بو عتاب كریاندن صوكره ، اقوام اسلامیه‌یه توجیه خطاب ایده‌رك اونلره سنك تعریض آتیور ویانه یاقیلا دیبوركه :

سزه ... ای مسابقه میداننده‌شاهینلر كبی پرواز ایدن اصیلی آتلرك سواریلری !.. وسزه ای توزلرك قاراكلغی ایچنده آتش كبی پارلایان آبدار قیلیجلرله مجهز مسلمان قهرمانلری !. وبالخاصه سزه ، ای دكیزك آرقه طرفنده ، كندی وطنلرنده كال دبدبه ودارات ایله محتشم بر عمر سورمكده اولان دین‌قرداشلری !.. سزه... أوت، سزه‌توجیه خطاب‌ایدیبیورم. اندلسدن اندلسك او بدبخت‌فلاكتزده‌لرندن‌خبركز واری ؟.. اونلرك الای آلای مناقب مصائبی آفاق جهانه یایلدی . ضعیف وناتوان‌اولان‌اوزوالی شهیدلر ، اوبیچاره اسیرلره‌آزی‌فریادایتدیلر آزی‌یالواردیلر ؟ .. ایچكزدن هیچ برینك اعصابی تتره‌مدی ، هیچ بر طارك قانی قایناماذی .

قاردش اولدیغكز حالده نه‌دن بوقدر لاقید قالدیكز ؟. نیچون بوقدر بیكانه طوردیكز ؟.. عارومذلتدن چكیلیر برصاحب‌همت‌قالمادیمی ؟.. حقك‌معینی، ناصری یوقمی ؟..

شاعر بوآجی عتاب ومؤاخذه‌دن صوكره (اندلس) استیلا ایدلدیكی اثناده مسلمانلرك حالنی تصویره انتقال ایدیبور، دیبوركه :

اوج‌اعلای سعادتدن حضیض ذل‌وسفالته دوشن بو قومه آجیان یوقمی؟جور وجفا ، حال وشانلرنی تماميله ده كیشدیردی. دون كندی مملكتلرنده حاكم اولانلر ، دشمنك‌ملكنده محكومدرلر. كورسه‌ك ذلك‌كونا كون جامه‌سی آلتنده نصل‌واله وحیراندرلر!. ملكی‌غائب‌ایدركن‌ناله‌وافغانلری كورسه‌یدك ، اوفاجعه سنی‌ده بی‌عقل‌واذعان‌ایدردی.

صوكره دشمن طرفندن ایقاع اولنان فجایعه نقل كلام ایده‌رك هیجانلی بعض بیانات ایله مرثیه‌سنه ختام ویریبور، دیبوركه :

جانی بدندن آییردكبی، نه‌قدروالده‌یی چوجقندن آییردیلر !... سفیل بی‌دینلر، تن‌سیمینی‌یاقوتدن، مرجاندن‌دوكولمش قدردلبر، كونشك طلوعی‌قدر شعشه‌داراومعصوم قیزی، كرهاً ، آغلایه آغلایه نامشروع‌بوله‌سوق ایتدیلر.. . بوفجایعه‌قارشی‌یوركلرآریر، اكراو‌یوركلرده‌اسلامیتدن‌وایماندن‌اثروارسه..

**

عزیز وفاضل‌دوستم اسم واثرینك اعلان اولنمامسنی بندن‌مصرانه طلب ایتدی . بو اعلانی دهـا مناسب بر زمانه تعلیق ایدیبیورم . او مفتور دقیقه‌ده ، اضطرابنمه بویله لاهوتی بردوای حزین ، بر تسلیت مبكیه كتیرن استاده تصریح نام ایتمكسزین‌ده تشكر ایده‌بیلیرم .

سلیمان نظیف

حادثات

صلح قونفرانسی و آسیا حكومتلری

استقلال غزته‌سی پاریسده منتشر « اومانیته » غزته‌سندن نقل ایدیبور :

پاریس صلح قونفرانسی هیئتی ؛ اعضالری میاننده بر چوق مرخصلرینی بولندیردیغی آسیا حكومتلرینك وبالخاصه توركیا آسیاسنك مقدراتنی تعیین‌ایله مشغول . .

آق دكزدن بحر محیطه ، شمال دكزندن بحر محیط هندی‌یه قدر امتداد ایدن وآسیا قطعه‌سی دینلن بو واسع اراضینك بیوك بر قسمی آوروپانك حاكمیت‌ونفوذی آلتنده‌بولونیور . حربدن‌اول ، سیبریا وتوركستان روسیه‌نك؛ هندستان ، بلوجستان ، بیرمانی وعدن حوالیسی‌ده انكلیزلرك زیر حاكمیتنده ایدی . فرانسه طونكینی ، آنامی ، هند چینی‌یی وقوشینشی ضبط واستیلا ایتدی. ایران ، ۱۹۰۷ انكلیز ـ روس‌مقاوله‌سیله استقلالیتی غیب وروسلرله انكلیزلر بیننده تقسیم اولندی . فورموز آطه‌لرینه ، قوره‌یه آیاق باصان ژاپونیاده چینی تهدیده باشلادی .

حریت وسربستلكلری بر لفظدن عبارت اولمسنه رغماً بیوك دولتلرك أللرینه دوشمكدن كندینی قورتاره‌بیلن یالكز ایكی قطعه وار : چین وآسیای عثمانی . . . چین ، بر استحاله دوره‌سی كچیریبور ونفوسنك چوقلغنه استناداً كندینی‌مدافعه ایدیبور، توركیا ایسه‌زیر حاكمیتنده‌بولندیردیغی عناصر مختلفه‌نك وبونلرك‌سركشانه حركاتنه قارشی مساعده‌كار طورانان ، مسامحه كوسترن‌اوروپا مواجهه‌سنده شاشیرمش ، نه یاپه‌جغنی بیلمز برحالده طوریبور .

آوروپا دولتلری ، فوق‌المأمول وقایعك ظهورینه سببیت ویرمسی احتمالی اولان بر مسئله‌یی آچقدن ، قاریشدیرمقدن‌ایسه حكومت عثمانیه‌نك محافظه‌سی منفعتلرینه دها موافق بولویورلردی . فقط حرب عمومی‌نك اشتمالی شرق مسئله‌سنی یكیدن آچدی . آرتق بوكا بر نهایت ویرمك ، بو حسابی تصفیه وتسویه‌ایتمك هرحالده لازم ...

روس اختلال ، كیزلی معاهده‌لرك ، خفی وثائق سیاسیه‌نك نشرینه ، انظار عمومیه‌یه وضع ایدلمسنه سبب اولدی . روسیه‌نك كوچوك بر ضربه‌ایله محو وافنا ایده‌مدیكی بو وثائق سیاسیه ، كندیسی‌ایچون پك بیوك برضربه‌در. شونی‌ده علاوه ایده‌لم كه آرتق بر اهمیتی قالمایان بوكیزلی معاهده‌لرك كافه‌سی ، دول متفقه باش وكیللرینك امضاسنی حاوی دكلدر . بالخاصه آمریقا ، بونلری اصلا قبول وتصدیق ایتمه‌مشدر .

« نه‌وه‌سنینا » یه نظراً بومعاهده‌لرله روسیه‌یه ، استانبول ، بوغازلرك روم‌ایلی وآسیا ساحللری‌ویریلیور ؛ أرمنستان ، طربزون ، ارضروم ، وان، بتلیس ولایتلریله وكردستانك جنوب طرفلرینك كندیسنه ترك اولنه‌جغی وعد اولونیور ، حتی‌ایران افغانستان مسئله‌لرینك‌حین‌تسویه‌سنده‌ده بر حصه آیریله‌جغی تعهد ایدیلیوردی .

سوریه ساحللریله آطنه ولایتی وروسیه ایله هم حدود اراضی‌نك برقسمی فرانسه‌یه ویریلیوردی . انكلتره ، بغداد ایله برابر عراقك جنوب قسمنی آلیور ، سوریه‌نك یافه وعكا لیمانلری‌ده حصه‌سنه اصابت ایدیبیوردی .

لوندره وپاریس قابینه‌لری كندی وصایتلری آلتنده برطاقم سلطانلقلر تأسیس وتشكیلنی‌ده تصور ایدیورلردی .

فلسطین ، بین‌الملل براداره‌یه تابع طوتولیور . عربستان ، حجازقرالنك زیر اداره‌سنده مستقل بر حكومت اولیوردی . آناطولی‌نك جزئی برقسمی، تركلره الكصوك برملجأ اولاراق براقیلیوردی . ایشته۱۹۱۶ معاهده‌نامه‌لرینك متنی بو . . .

دها بعض معاهده‌نامه‌لر واردركه بونلرله ایتالیانلرك آطنه ، یونانستانك آیدین ولایتی اوزرنده‌كی حقوقلری طانیلمش ، تصدیق ایدلمشدی .

كیزلیجه عقد اولنان بو خصوصی معاهده‌لر ، دول معظمه‌نك تركیایه ویردكلری اهمیتك درجه‌سنی پك كوزل كوستریر . بو مقاوله‌نامه‌لرك بوكون آرتق بر اهمیتی قالمامش وحكمدن ساقط اولمشدر . فقط ، وثائق سیاسیه‌دن معدود اوراق اعتباریله دكرلیدر .

آسیای عثمانی جدی بر تدقیقه محتاج اولمغله برابر بونك اوزون اوزادی‌یه تشریحنه صحیفه‌لرمز مساعده‌سی یوق .

فرانسه ؛ فرانسز سرمایه‌دارلرینك حقوقلرینی محافظه ایچوندرکه سوریه مسئله‌سنه پك چوق اهمیت ویرییور، قاتولیك پارتیسی‌ده خارجیه نظارتی نزدنده اجرای تأثیره چالیشیور . یافه‌ده ، اسکندرونده بولنان فرانسز شرکتلری ، اوراده فرانسز حاکمیت ونفوذینك تفوقندن طوغریدن طوغری‌یه علاقه‌دارلر .

فرانسه لبنانلیلری ، انکلتره حجاز قرالنی بر آلت مقامنده استعمال ایدییورلر .

لبنانلیلر ، اسکندروندن سینایه ، بحرسفیددن چوله قدر اولان اراضیده متحد بر سوریه حکومتی تأسیسی طلبنده بولندقلری کبی حجاز حکومتی‌ده ، اسکندرون ـ دیاربکر خطنه منتهی وفلسطین ، سوریه وعراق محاط بویوك بر (عرب حکومتی) تشکیلنی تکلیف ایدییور . لبنانلیلرك مدعاسی سوریه‌ده فرانسز حمایه‌سنده بر حکومت تشکیلی ، عربلرك مدعاسی‌ده انکلتره‌یه آسیای عثمانینك بر قسمیله ، سوریه ـ عرب حکومتی ، بصره کورفزینه قدر اولان عراق حوالیسی تأمین ایلیور . بو مسئله‌لر هنوز تمامیله حل ایدلمش اولمامقله برابر نه فرانسه ، نه‌ده انکلتره ـ سویله‌مسی فائده‌سز اولاجق بعض جدی اسباب طولایسیله ـ غیر مؤتلف کورونمیورلر .

بونلردن باشقه ، سیوری دیشلرینی کوسترن ایتالیانی ممنون ایتمك ، بالخاصه آناطولی ساحللرنده میلیونلرجه نفوسی بولندیغنی ادعا ایدن یونانلیلری انجیتمه‌مك کوجندیرمه‌مك لازم . . .

فقط اك آز اشتغال اولنان برشی وارکه اوده تورك حاکمیتندن تخلیص نفس ایدن ملتلرك آمال ومطالبی‌در . سوریه‌لیلره ، أرمیلره ، مغشوشه ، بولجه وامثالی قوانم نقدیه نظریله باقیلیور . بناءً علیه اسکی اویون حالادوام ایدوب کیدییور وبر شیئه قرار ویریله‌مییور . بونلرك ، بالخاصه ، بونلر قدر بلکه‌ده دها زیاده یاشامق حقی کیم مدافعه ایده‌جك ؟ بومشکل وآغیر وظیفه‌یی کیم درعهده ایلیه‌جك ؟ . . .

آسیا مسئله‌سنك حلنه متعلق دها برچوق شیلر وار : وایران هیئت مرخصه‌سی ، مملکتنك مقدراتنی آکلامق ایچون پاریسه کلدی . ایرانلیلردن ۱۹۰۷ روس ـ انکلیز مقاوله‌سی ایله تقسیم اولنان ایرانك بوندن بویله مستقل بر حکومت اوله‌رق طانیلوب طانیلمیه‌جغنی اوکرنمك ایستییورلر . بوده حقلریدر. چین ؛ ژاپونیانك آلمانیادن ضبط ایتدیکی کیائوچه‌ئونك اعاده‌سنی طلب ایدییور.

خلاصه ، طلب چوق. فقط هنوز حل وتسویه ایدیلەنی یوق . بونکله برابر بوتون بو مسائل معلقه‌نك پك یقینده حل وتسویه اولنه‌جغی ونتیجه‌نك آز زمان صکره تنور ایده‌جکی محقق . . .

« ولن ترضی عنك الیهود ولا النصاری . . . »

فاتح قسطنطنیه ابوالفتح والمغازی سلطان محمدخان حضرتلری بو دیاره مظفراً کیردیکی هنکامده ، اوروپا نه بوکونکی قدر قوتلی ، نه‌ده سیاست وکیاستده ، علوم وفنونده ، شهراه تعالی وترقیده شهسوار ایدی . چنکیزلرك ، تیمورلرك دنیانی بیقدقلرندن پك آز مدت صوکره نجم طالع وشمس اقباللری پارلامغه باشلایان خاندان آل عثمان ، تمامیله تورك اولدقلری حالده ، قبضهٔ تسخیرلرینه کچیردکلری ممالکك یرلی خلقیله پك پدرانه ونوازشکارانه بر صورتده حسن معامله‌ده بولنمقدن اصلا تحاشی ایتمه‌مشلر و بو خصوصده دیانت مبجلهٔ اسلامیه‌نك قواعد منیفه و احکام شـ[illegible] حقیله رعایت ایلمشلردی . مثلا فاتح حضرتلری دیار رومی ا[illegible]ن صوکره ، بیزانس یرلیلرینه قارشی بر فاتحك آمرانه طوریله حرکت ایده‌بیلیردی . هیچ بر قوت اوذات عالیصفاتی آرزوسندن آلیقویه‌مزدی . اکر فاتح متمدن ، رقیق القلب ، عادل بر اسلام پادشاه ذیشانی اولمیه‌یدی بیزانس روملرندن تك آدم قورتیله‌مزدی ؛ یا اسلامیتی قبول ویا بویونلری قلیجدن کچیریله بیلیردی . فاتح بونی یاپمقدن بشقه، روملر حقنده اوقدر عالیجنابانه حرکت ایتدی‌که، روملر بولطف وانسانیته اسکی حکمدارلرینك زماننده بیله نائل اوله‌مامشلردی . بوکیفیتی کندی تاریخلری‌ده تصدیق ایدییور .

روملرك اوتاریخدن اعتباراً بوتون حقلری محفوظ قالدی . دولت عثمانیه طرفندن بو حقوقه رعایت اولندی . کلیسالری ، پناپرلری ، مکتبلری ، دارالایتاملری ، خسته‌خانه‌لری ، بوتون مؤسسات دینیه وقومیه‌لری هردرلو تجاوزاتدن صیانت ایدیلدی . روملر بونجه اوزون وقتدن بری عرف وعادتلرینی ، اجتماعیاتلرینی سربستجه ایفا ایتمکده‌درلر . ملت عثمانیه وعلو طبع صاحبی اولان پادشاهلری ، صرف اثر سماحت وسخا ، یاخود راسمهٔ تبعه نوازی قبیلندن اوله‌رق کندی تبعه‌لری بولنان روملره برطاقم امتیازات بخش ایلمشلردی . او امتیازاتدن روملر بویوك استفاده‌لر تأمین ایلدیلر . ایش اوراده کلدی‌که بوکون حکومت ایچنده حکومت تشکیل ایدییورلر .

دنیله بیلیرکه روملر اسلامیتك زیر جناحنه صیغندقدن صوکره مدنیت ، ثروت وسامان صاحبی اوله بیلدیلر .

اسکی زمانلره ارجاع نظر ایدیله‌جك اولورسه واستانبولك او زمانکی منظره‌سی کوز اوکنه کتیریلیرسه ، بوراده‌کی روملرك بو درجه مترقی ، منور ، متفکر وثروت وسعادته مالك اولدقلری بر امر آشکاردر. عثمانلی سلطنتی‌واداره‌ٔ عادلانه‌سی سایه‌سنده بو خرستیان عنصر کسب تمدن وفیوضات مادیه ایلمشدر. روم عنصری یالکز وارلغی دکل ، حیاتی ، قانی ، ناموسنی بیله عثمانلی مسلمانلرینه مدیوندر .

او دیانت مقدسهٔ اسلامیه‌نك قوانین ودساتیریله ، معظم نوامیسی سایه‌سنده بیزانس روملری برحیات قاله‌بیلمشلردی . ادوار اسلامیه ایله مسلمانلرك پاك وعالی اولان لواء الحمدی بو ملوث ، اخلاقسز محیط اوزرنده سایه افکن اولمزدن مقدم ، بورالرك شناعتلری ، لوثیاتی اورتبه مشهوردرکه ، روملر دفعاتله بر اسلام استیلاسنی جانه منت بیلوب ، بوسعادتك بر آن اول تقربی ایچون کلیسالرنده دعا ایدرلردی .

او زمانلر ، بورا روملری بر هیچ ایکن ، شیمدیکی زمانده هر شیدرلر . فقط شایان تأسفدرکه بونا خلف وطنداشلر (!) پك نانکورجه‌سنه طاورانوب ، کفران نعمتده بولندقدن ماعدا ، شرق خرستیانلرینك مربیٔ حقیقیسی اولان تورکلره انواع تهمت وافترالرده بولونیورلر . آنلر [illegible] حشت ودها اوکبی قنا خصلتلرله اتهام ایتمکدن چکنمیورلر . مسلمانلرك قانته ، عزت نفسنه ، شرف و حیثیتلرینه طوقونه‌جق صورتده برطاقم حرکات نالایقه‌ده بولونیورلر . بوکبی سبکسرانه و بالا پروازانه حالاتله کویا ائتلاف حکومتلرینه کندیلرینی بکندیرمك واستانبولی ، ازمیری ، قره‌دکزی ، دها بیلمم نه‌لری تصاحب ایتمك ایستەیورلر .

بوقدرله‌ده - یعنی شقشقهٔ لسانیه ، وحشیانه مدعیات ومطالباتله - قالسه ایدی . اما بزم کلبك خویلی وهرجائی مزاج وطنداشلرمز (!) کوندن کونه ایشی آزیتمقده وخطوه باشنده - مالك اولدقلری وعقل وخیاله کلمدك وسائط عادیه ایله - حساس ، شریف النفس ، وقور مسلمان وطنداشلرینی کوجندیرمکدن ذره قدر چکنمیورلر .

روملرك بو وسائط عادیه‌لرینی ، بو چیرکین نزاکتسز لکلرینی بر بر تعداد ایتمك قابل دکیلدیرکه ، بوکا آیریجه بر کتاب تخصیص ایتمك ایجاب ایدر . بو حاللرینی یالکز بز مسلمانلر دکل ، همان هر کون وهر خطوه‌ده ائتلاف دولتلری ممثللری ده کورمکده‌درلر .

مملکتده‌کی بومناحضا یاپیلان احتکار ، شقاوت ، تمایش ، آسایشسزلك ، رهزنلك و دها معایب نامنه نه وارسه هپسنك فاعللری کیملر اولدیغی میدانده‌در . اساساً استانبوله سطحی برکوز کزدیریلسه ، بوتون صنایع خسیسه ایله انسانلری اخلاقسزلغه سوق ایده‌جك نه قدر محل ومکان وارسه ، جمله‌سی کیملرك النده اولدیغی کورولور . استانبولك هر طرفنده موجود ومبذول اولان عموم‌خانه‌لر ، میخانه‌لر ، قمارخانه‌لر سینمالر ، باسته‌جی دکانلری - که آنلرده بر میخانه‌دن بشقه برشی دکلدر - کیملرك اداره‌سنده‌در ؟ بو مؤسسه‌لر ایشته دقیقه باشنده زهر صاچیورلر وزوالی مسلمانلرك پاره‌لرینی آلدقدن بشقه ، اوبدبختلری آلکول ایله تدریجی برصورتده تسمیم ایدیورلر .

صوکره‌ده اجنبیلرك قولاقلرینی هپ بزم علیهمزده طولدیریورلر .

بزم وحشتمزدن بحث ایدیورلر ، حالبوکه ، مملکتمزك ، جوار کویلرمزك همان هر طرفنده متعدد چته‌لر تشکیل ایده‌رك ، قتل نفوس ونهب اموال کبی غیر مشروع ، منفور وملعون حرکتلرله اشتغال ایدنلر میدانده‌در .

مسلمانلری تحقیر ایده‌جك رسملر ، سینه‌ماشریدلری ، بایراقلر ، حرف اندازلقلر ، یلان خبرلر ایجاد وتصنیع ایدیورلر . پولیسلرمزك ، ضابطه‌مزك اخطارات خیرخواهانه‌سنه حواله سمع اعتبار ایتمیورلر . مطبوعاتلری هر کون یکی بر ارجوقه ایله مسلمانلری رنجیده خاطر ایدیور . اورته‌ده نه بریورطی ، نه بر یوم مخصوص وارکن هر میخانه‌نك ایجی طیشی ، هر قالدیرمك طاشی اوزرنده بر رقوجه یلکن قدر بویوك یونان بایراغی صاللانوب طوریور . کورولتیلرله ، بوبایراقلرله کندیلرینی اکثریت موقعنده جلوه‌لندیرمك آرزو ایدیورلر . حالبوکه رسمی ایستاتستیقلر کندیلرینی خطوه باشنده تکذیب ایدیور .

بیکلرجه یونان بایراغی ، وه‌نیزه‌لوس تمثال قهرمانانه‌سنی غلطه قالدیرملری وبك اوغلی میخانه‌لری اوزرنده تشهیر وتثبیت ایتمکله استانبول نه یونانلیلاشیر ، نه‌ده مسلمانلرك اکثریتی اورته‌دن غائب اولور . دیم دیك طوران منارەلرله ، سمالره قدر اعتلا ایدن آبدات اسلامیه‌نك زبان حالی شوبلدهٔ طیبه‌نك اسلامی بردیار اولدیغنی یار واغیاره اثبات ایدر . بو مملکت هانکی قومه منسوب ومربوط ایسه وآنك مالی ایسه ، میخانه وفحشخانه‌لرله دکل ، آبدات قومیه ودینیه ، عرف وعادات ، لسان ودها مثبت شیلرله آکلاشیلیر . بو مملکتی کزه‌ن ، طولاشان اوروپا سیاحلرینك ، ادیبلرینك ، مؤرخلرینك آثار مخلده‌لری ، استانبولك اسلامی بر محیط اولدیغنی بلغاً مابلغ اثباته کافیدر .

بوکون استانبولك الك زنکین مؤسسه‌لری ، تجارتخانه‌لری ، بانقه‌لری ، حکومت دوائری هپ روملرله طولودر . الك کرلی املاك ومحلاته روملر صاحب کسیلدکلری حالده ، الك فقیر ومحتاج معاونته اولانلرده زوالی مسلمانلردر . عجبا بو امر واقعلر حکومت وملت اسلامیه‌مزك عدالت ونصفتنه بر بویوك شاهد تشکیل ایتمزمی ؟ حالا روملرك بزدن شکایت ایتملری ایچون کریده بر حق برامیرمی ؟

هله بو هفته ظرفنده کلیسالرنده اجرا ایتدکلری نمایشلرله ، تنظیم وتخمینه چالیشدقلری محضرلر نه قدر واهی و مناسبز ، نه قدر اجلافانه بر حرکتدر . بو محضرلرله ، بو نمایشلر هیچ بر وقت استانبولی یونانستانه الحاق ایتدیرمز ، روملرده بوراده بر حکومت ویا جمهوریت تشکیلنه موفق اولمزلر .

اونلر آرزو ایدرلرسه اوصلوبر وطنداش صفتیله دائما بزمله برابر بوراده اوطوروب کچینه بیلیرلر ، ایستمزلرسه یونانستانه کیتمکدن کیمسه آنلری منع ایتمز ، بزه یالکز بر (اوغورلر اولسون) دیمك دوشر .

فقط رجا ایدرز ، عجبا روملر یونانستانه هجرت ایدرلرسه ، اوطاشاق ، طاغاق یرلرده ، بو سفورده‌کی شاهانه راحت ورفاهی بوله بیلیرلرمی ؟ هیچ اولمزسه بوسعادتلری نامنه اولسون ، بزم کوزمزه دیکن کبی - هر دقیقه‌ده - باتمغه چالیشمه‌لر دها ای اولمزمی ؟

غیر مسلم وطنداشلرمزه یوزلرجه سنه‌دنبرو درلو درلو ایلکلرده بولنمشیکن ، آنلری اوج ثروت وسعادته یوکسلتمشیکن ، شیمدی بزم بو دوشکون وآجی کونلرمزده بزه یاپدقلری معامله ، مقایسه ایدیلیرسه ، عجبا هانکیمزك وقار ، اصالت ونزاهتی کوزه چارپه‌جقدر ؟ فقط بونلردن نه نتیجه . ورضا بکله‌مك بیهوده‌در . نه‌یاپسه‌ق بوقابل دکلدر . تا که اونلرك ملتلرینه تابع اولمدقجه ، مسلمانلره قارشی غیظ وعداوتده بولنمقدن چکینمه‌یه‌جکلردر . بیك اوچیوز سنه اول مسلمانلره تبلیغ اولونان بو حقیقتی اکلامیانلر وارسه کورسونلر ، اکلاسونلر «ولن ترضی عنك الیهود ولا النصاری حتی تتبع ملتهم ...»

س ، م . ت

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر — اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی ، خارجی هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .
نسخه‌سی ١٠ غروش ،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در
اداره‌خانه
بابعالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمین
یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

١٣٢٦

اخطارات
ادرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرملیدر
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه صره
نومروسنی محتوی بولنملی لازمدر .
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمی رجا اولنور .
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمی
رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرر: محمد عاکف
صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب
اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ١ — ٤٠٠ | ٢٤ جمادی الاخره ١٣٣٧ | پنجشنبه | ٢٧ مارت ١٣٣٥ | جلد ١٦

اسرار قرآن

« وانزل من السماء ماءً فاخرج به من الثمرات رزقاً لکم » بو آیت مواهب فطرتك اوچنجیسنی احتوا ایتمکده‌در . هر ذی حیاتك فیض وجوده مظهریتی صو واسطه‌سیله اولدیغنه کوره صوینك اك بیوك نعمتلردن بری اولدیغی بدیهیدر .

کونشك شعاعاتی دکزلره انعطاف ایده‌رك بخاره قلب ایتدیکی جسیم برکتله‌یی فضایه قالدیریر . بتون اعماق وطبقاتنه یایلمش اولان ملح ، کبریت وحیوانات کبی مواد ذائبه‌دن تصفی ایتمش اولان میاه متبخره تصاعد ایدنجه فضانك تأثیر برودتیله پیدای کثافت ایده‌رك سحاب ثقیل هیئتنه کیریر . روزکارلرك سوق وادارهسنه تابع اوله‌رق فضاده حرکته باشلایان سحاب رهکذرینه تصادف ایدن بی‌تاب وطراوت معمورلره زلال صافیله تازه برحیات ویریر ، عطشان اولان کائناتی سیراب ایدر . بو صولر آجی وطوزلی برحالده دکزلرده قاله‌یدی نه اوله‌جقدی؟ نه صوسز قالان برذی روحك تسکین عطشنه خدمت ایده‌بیله‌جك ، نه‌ده برنبات وحیوانه سرمایهٔ وجود وحیات اوله‌جقدی .

باق ، قدرت فاطره نصل دکزلرك او ، آجی ، طوزلی صولرینی زلال نوشین حالنه قویبور . اونکله شکلاً متجانس وغیر متجانس میوه‌لر زینت باغ وجود اولیور . صکره بونلر عینی ساحه‌ده تنبت ایتدکلری ، عینی صو ایله صولاندقلری حالده طعم ولذت اعتباریله آره‌لرنده مهم فرق بولنیور .

برتارلایه تخملری اکر ، برصودن صولارسك . طوپراق بونلری سکا نه‌طرزده اعاده ایدر؟ « لطیف ونظرفریب رنکلر ، طرز ورسملری بری برینه بکزه‌مز یاپراقلر ، حلاوت وحموضتلری ، حجم وشکللری مختلف ، خاصه ومنفعتلری متفاوت میوه‌لر .

عجبا انسانلر ، آثار صنع وحکمتی وجود ووحدانیتنك اك قطعی دلائلی اولان خالقلرینه پرستش ایتمامك خصوصنده نه‌کبی سوائقه انقیاد ایدرلر ؟ حیات ومماتده ، معاش ومعادده اونلره دکل ، نفسلرینه بیله مدد ومعاونتلری اولمیان شیلری نه‌کبی برفکر ومقصدله سلطنت قاهرهٔ صمدانیه‌سنده اللهك شریکی اعتقاد ایدرلر ؟

جناب حق نوع بشری یاراتمش واوکا مجرد عقل سایه‌سنده موجودات سائره‌نك فوقنده برموقع تمایز ورجحان بخش ایتمشدر . اعماق کائناته شهاب فروزان کبی نفوذ ایله کیزلی آشکار بتون حقایقی انسانك نظر امعانی اوکنده انکشاف ایتدیرن عقلدر . قدرت فاطره عقل ایله جوارح سائره آره‌سنده اعصاب واسطه‌سیله تأسیس رابطه ایتدکدن صکره اونی مدار تکلیف قیلمشدر . ایکنه اوجی برنده بیکلرجه اجزاسی بولنمق درجه‌سنه قدر وجودك هر صفحه‌سنه ، یایلمش اولان جملهٔ عصبیه اوزرنده عقلك برتصرف واقتدار مطلقی واردرکه هرهانکی برجزء وجودی ایستدیکی وقت اعصاب واسطه‌سیله حرکت ایتدیرمك ، دیله‌دیکی زمان سکون پذیر ایتمك دائما النده‌در .

بناءً علیه جناب حق عقلی مناط تکلیف قیلمش ایسه اوکا بو مشکل وظیفه‌یی درعهده ایتمسی ایچون ایجاب ایدن وسائطی حاضرلامش ، اعصاب وجوارح سائره‌یی ، بالجمله تمایلاتنی اسعافه آماده برطرزده ، حکم ونفوذینه رام ایتمشدر .

عقلك بو اقتداری ، حریت حرکاتی مواجهه‌سنده انسانلره لایق اولان بالجمله اشیایی نعمت وجوددن نصیبه‌دار ایدن اوصانع حکیمدن بشقه‌سنه اونك حائز اولدیغی صفت ربوبیتدن برحصه آییرمامق ایدی.

فقط مع التأسف انسانلر میاننده اویله‌لری وارکه حقیقی تحری یولنده عقللرینك استعداد رشد وسدادندن استفاده‌یه لزوم کورمزلر . اونلك محاکاتی یالکز حواس ظاهره‌لرینك تعلق ایتدیکی شیلر دائره‌سنه قصد ایله اوته‌ده‌کی معنوی عاللرده جولانه مساعده ایتمزلر. بونلر ماده‌یوندرکه دائرهٔ بحث واستکشافلری ماده ایله اونك اوزرینه طاری اولان تغیر، تحول، تلون، تشکل کبی عوارض وحالاتدن ایلری کچه‌مز .

عقللری حر وسربست براقوب‌ده شاهدی اولدقلری مناظر عجیبه‌نك، تأثیر رؤیت ومشاهده ایله حصول مألوفیت مسئله‌سی اولماسه طرز بدیع ایجادی مواجهه‌سنده هرهانکی برحکیمی دمبسته ولال، برفیلسوفی مبهوت ومتحیر براقه‌جق اولان مظاهر غریبه‌نك منشأنی تدقیق وتأمل ایده‌بیلمه‌سنه میدان ویرمك اللرندن کلمز .

اویله‌لری‌ده وارکه اسرار کونی آراشدیرمقدن کری دورمامقله برابر نتیجه‌ده قانون طبیعتك جواهر واعراض حقنده تعیین وتثبیت ایتدیکی احکامك دائرهٔ شمولنه کیرمیان، عقول وافکارك کنه ذاتنه نفوذ ایتمه‌سی قابل اولمیان بر معبودك امکان موجودیتنه عقل ایردیره‌مامشلردر .

بومقوله کسه‌لر سرد اولنان اوصاف قدسیه‌یی حائز اله یکانه‌یی دائرهٔ ادراك وتصورلرینه صیغدیره‌مایجه طوتوب اجرام علویه‌یه عطف ربوبیت مسلکنه صاپدیلر . اجرام، خیر وشر هیچ برشی اللرندن کلمدیکی حالده بوصنف خلقك بر ملجأ وملاذی اولدی، خالق حکیمك تعیین ایتمش اولدیغی محور ومدار داخلنده صعود وهبوطه مسخر، مشیئت وتقدیرك تعلقنه کوره انحلال واضمحلاله محکوم اولدقلری حالده انسانلر میاننده برچوق پرستارلری بولندی .

برطاقم کسه‌لرده وارکه هرشی ید قدرتنده اولان بررب معبودك موجودیتنه عقل ایردیرمشلردر . یالکز بوآدملر حریم قدس الهی‌یه بشرك صوقولوب کیره‌بیلمه‌سی امکانی اولمادیغی، درکاه احدیتك بودرجه عاجز وناچیز، بومرتبه لوث خطیئات وشهوات ایله ملوث اولان بشرك ال اوزادوب چاله‌بیله‌جکی مرتبه‌دن پك بلند اولدیغی دوشونه‌رك اللریله یونتدقلری طاشلردن، بودایوب برشکل مخصوص ویردکلری آغاجلردن بر معبود وجوده کتیردیلرکه کت کیده خاطرهٔ تبجیل وتقدیسلری اونلره الهی اونوتدیردی، فرط اخلاصلری اوطاش، اغاج پارچه‌لرینی الهك شریکلری اعتقاد ایتدیردی . بالآخره حقیقتلر بتون وضوحیله کوزلری اوکنده تجلی ایدنجه‌ده « هؤلاء شفعاؤنا عندالله ــ بونلر الله قارشی شفاعتجیلریمزدر » دیمکه باشلادیلر « ویعبدون من دون الله مالا یضرهم ولا ینفعهم ویقولون هؤلاء شفعاؤنا عندالله قل أتنبئون الله بما لا یعلم فی السموات ولا فی الارض سبحانه وتعالی عما یشرکون »

شرکك اشکال فضیحه‌سندن بری‌ده کتب منزله واونلرك منطوق ومفهومندن روکردان اولوب‌ده علما، احبار ورهبانك سوزلرینه اعتماد ایتمك وبوسوزلر کتب منزله‌نك احکام صریحه‌سنه مخالف اولسه‌ده قبول وترویجنده محذور کورمامکدرکه « اتخذوا احبارهم ورهبانهم اربابا من دون الله » قول کریمی اهل کتابك اسکیدن بری تعقیب ایتدکلری بومسلکی حاکیدر .

امام احمد، ترمذی، ابن جریر، عدی بن حاتمدن روایت ایدیورلرکه، عدی دعوت سنیه‌دن خبردار اولونجه شامه فرار ایتدی. عدی اساساً اثنای جاهلیتده تنصر ایتمشدی . برمدت صکره قیز قارداشیله قومندن برقاچ کشی اسیر دوشدیلر، رسول کریم افندمز بر لطف مخصوص اولمق اوزره همشیره‌سنی آزاد وبرمقدار جائزه ایله تلطیف ایده‌رك قبیله‌سنه کوندردی . قادین برادرینك یانه کله‌رك اسلامی قبول وعلیه الصلاة والسلام افندمزی زیارته کیتمه‌سی ایچون تشویقاتده بولوندی. عدی همشیره‌سنك سوزینی دیکله‌یه‌رك برای زیارت مدینه‌یه کلدی . منسوب اولدیغی طی قبیله‌سنك رئیسی اولمقله برابر سخاوت وکرمده بی‌نظیر حاتم طائینك فرزند نجیبی اولان عدینك قدومی خبری مدینه داخلنده چالقانمغه باشلادی . حضور رسالتپناهی‌یه داخل اولدیغی زمان کردننده برصلیب بولنیور ایدی . رسول اکرم افندمز اونی بوحالده کورونجه « اتخذوا احبارهم ورهبانهم ارباباً من دون الله » آیت کریمه‌سنی اوقومغه باشلادی . عدی دییورکه : « خرستیانلرك پاپاسلرینه طاپمه‌لری واقع دکل » دیدم . جواباً : اوت، پاپاسلر اونلره حلالی حرام، حرامی حلال قیلدیلر. اونلرده قبول واتباع ایتدیلر . ایشته کیفیت تعبدلری بوندن عبارتدر » بیوردی .

حذیفة بن الیمان، ابن عباس وسائره بوآیت کریمه‌یی « اهل کتاب، احبار ورهبانك تحریم وتحلیله عائد ویردکلری حکملره تبعیت ایتدیلر » طرزنده تفسیر ایتمشلردر .

سدی ایسه « کتاب الهی برطرفه براقه‌رق برطاقم کسه‌لرك رأی واجتهادلریله عامل اولدیلر » یولنده تفسیر ایتمش وبوآیتی « وما امروا الا لیعبدوا الهاً واحدا » آیتنك تعقیب ایتمه‌سی بو طرز تفسیری مؤید بولندیغنی درمیان ایتمشدر .

شوجهتده شایان قید وتذکاردرکه بوآیت کریمه‌نك حکمی یالکز شو وشو امت ویا طائفه‌یه منحصر دکلدر . کتاب الهی براقوب‌ده علماسنك افکار واجتهاداتنی رهبر اتخاذ ایدن هرقوم، نره‌ده ونه‌زمان اولورسه اولسون مضمون آیتك دائرهٔ شمولنه داخلدرلر .

هله مسلمانلرك برقاچ عصردن بری طوندقلری مسلك ایله آیتك مآل ومؤداسی آره‌سنده نه‌قدر صیقی برروابط ومناسبت واردر. حقیقةً عصرلر وارکه مسلمانلر قرآن نامنه یالکز اونك آیاتنی اوقومق، حدیث نامنه ساده متون والفاظنی، رجال حدیثك اسملرینی تلاوت ایتمك ایله اکتفا ایده‌کلمشلردر . نه‌ضعیف برایمان، نه‌سخیف برفکر !

شرکك الك عادی نوعلرندن بری‌ده، جوامع ومساجده‌کی اغاجلردن، دیرکلردن خیر وبرکت بکلمك، بونلرده‌کی بعض ابوابه بومقصدله ربط امید ایتمکدر . سفیل جاهللر اعتقاد ایدرکه « قطب زمان » نامنی ویردکلری شخص مخیل بودیرکلرله اغاجلرك بولوندقلری یرلره کلوب کیدرلر، بعضاده سکنهٔ بلده‌نك شئون واحوالنی تنظیم ایچون برمدت

اختيار اقامت ايدرلر ، هله مملكتنه بهمه‌حال‌اوقاپيــلردن كيررلرمش . بوكا مثال اوله‌رق مصرده‌كي « باب‌المتولي » يي كوستره‌بيليرز . خلق فوج فوج بورايه كيده‌رك صــاچ تلي ، ايپلك ، بز پارچه‌سي كبي شيلر باغلامقده، بونكله حال وصراملرني قطبه‌عرض ايتمش‌اوله‌جقلرينه معتقد بولنمقده‌درلر .

بعض كســه‌لر بوكبي‌عادات سخيفه‌نك ديناً براصل واســاسه مستند بولنديغي ، ديكر بعضلري‌ده متصوفه‌نك احداث ايتمش اولدقلري‌رسوم وتعاليمه توفيقاً صكرلري اهل اسلام طرفندن ميدانه كتيرلمش بربدعت اولديغي ظن وذهابنده‌بولنيورلرسه‌ده بوتخمينلر طوغري دكلدر . هر امته عائد مشركلرك تاريخنه‌واقف اولانلر تسليم ايدرلركه بوعنعنهٔ سخيفه اسكيدن بري افكار مسلمينده بربولمش برحال وخصلتدر . حقيقتك بويله كزده‌اولديغنه ابن جريرك تفسيرنده ابو واقد الليثي‌دن روايت ايتمكده اولديغي واقعه مهم برشاهددر. ابو واقد رسول‌الله‌صلى‌الله عليه وسلم ايله برابر حنينه عزيمتلرندن‌بحث ايتديكي صره‌ده ديمشدركه:حنين واديسنده كفارك‌طواف ايتدكلري واوزرينه سلاحلرني آصدقلري بر سدره‌اغاجي وار ايدي‌كه « ذات انواط » [١] ناميله ياد ايديلير ايدي. كذركاهمزده بزده بيوك ويشيل برســدر آغاجه‌تصــادف ايده‌رك ؛ « يارســول‌الله ، اونلرك اولديغي كبي بزه‌ده بر ذات‌انواطياپ» ديدك. جواباً:« محمدك حيــاتي يدقدرتنده طوتان ذات اجل واعلايه قسم ايده‌رك ســويلرم‌كه قوم موسانك موسايه ســويلدكلري سوزك عيني سويليورســكز.» ديه‌رك « اجعل‌لنا الهاً كمالهم آلهة قال انكم قوم تجهلون ان هؤلا متبر ماهم فيه وباطل ما كانو يعملون » آيتني اوقودي.

ينه ابوواقددن شــو طرزده روايت واردر: حنين وقعه‌ســندن اول رسول‌الله صلى‌الله عليه وسلم ايله برلكده يولده كيدركن برسدره آغاجنه تصــادف ايتدك . بن « يانبي‌الله ! كافرلرك ذات انواطي وار سن‌ده بوآغاجي بزه ذات انواط ياپ.» ديدم . حقيقة‌ده برســدره‌اغاجي واردي‌كه كفار اوزرينه سلاحلرني آصارلر واطرافني طواف ايدرلر ايدي . رسول اكرم افنديمز « الله اكبر . هذا كما قالت بنو اسرائيل لموسى اجعل‌لنا الهاً كمالهم آلهة. انكم‌تركبون‌سنن‌من‌قبلكم= بوســوز بني اسرائيلك موســايه سويلدكلري اونلرك نصل معبودلري وارسه سن‌ده‌بزه بر معبودياپ سوزينك عيني‌سزده ، اولكي آدملرك كيتدكلري يوله كيتمك ايستيورسكز . » جوابيله مقابله ايتدي .

مصرده مسجد حسيني‌ده‌كي ديرلده بوقبيلدندر . ســيد بدوينك جناب حســيني زيارته كله‌رك يانده وقفه‌كير اولديغنه دائر موجود بر اعتقاد دولاييسيله مطاف انام اولان بوديركي خلق زيارته كله‌رك براي تبرك يوزلرني كوزلريني سوررلر .

مكهٔ مكرمه‌ده مسجد حنفي‌ده بولنــان بر آغاج ايله بر قويوده بوجمله‌دندر . خلق بو قويونك زمزم قويوسنه اتصالي اولديغي قناعتني پرورده‌ايده‌رك صوييله تبرك ايدرلر. بتون بويولده‌كي عنعنات ومعتقدات ايسه برائر ضلال اولمقدن بشقه برشي دكلدر .

مترجمي : محمد شوكت — عبدالعزيز چاويش

[١] انواط سلسله معناسنه اولان نوطك جمعيدر .

توحيده دائر

افعال الهيه :

الهك افعالي مقتضاى علم واراده‌سي اوزرينه‌صادر اولوركه‌اولكي بحثلرده بيان اولنمشيدي . اونك علم واراده‌سيله صدور ايدن هرفعل، اونك اختيارينه تابعدر . اختياريله اصدار ايلديكي افعالدن هيچ بري، فاعل مطلق حضرتلرينك ذاتنه واجب دكلدر. بونك‌كبي‌جميع‌افعالندن هيچ برينك صدوري صفات ذاتيه‌سنه وخلق ، رزق ، اعطا، اعطايي منع ، تعذيب وتنعيم كبي شيلرده صفات افعاليه‌سنه واجب دكلدر .

امور كونيه‌ده حق تعالانك ظاهر وثابت اولان فعللري ، امكان خاص طريقيله يعني براص ممكننك وجود وعدم طرفلري ذات‌الهي‌يه نسبتله مساوي اولوب هرايكي تقدير ايچون ذاتندن سلب ضرورت اولنمسي صورتيله‌در .

الهك علم واراده‌سيله فاعل مطلق اولديغني تسليم ايتدكدن صكره اونك افعالندن هيچ برشيئك ــ ماهيات لوازمنك او ماهياتك ذواتنه واجب اولملري ، كذلك واجب‌تعالانك‌صفات علميه‌سيله‌اتصافك واجب اولمسي كبي ــ ذاتنه واجب اولديغني توهم ايده‌جك برعقل‌عاقل تصور اولنه‌ماز ؛ چونكه اولجه درج واشارت اولنديغي وجهله ايله افعال الهيه‌يه سلب اختيار ايله وجوب ، تجويزي اونك مقتضاى شان وصفتنه تناقض تشكيل ايدر ، بناءً عليه بويله بروجوبك‌اطلاقي بداهةً مستحيلدر .

ايمدي بوبابده يعني بين‌الاسلام تكون‌ايدوب اره‌لرنده‌طبق‌زيرده‌كي حكايه‌ده وقوعه كلمش شاشقينلغه ، پريشانلغه مشابه برحاله باعث اولان اومقالات حماقت آلود حقنده براجالهٔ نظر ايتمه‌مز لازمدر. شويله‌كه :

متعدد قرداشلر ، عائله‌لريله برابر عين مقصدله عيني‌نقطهٔ‌مقصوده‌يه روبراه اولمشلر ايكن نصلسه‌مختلف يوللره صاپمشلر، كيجه اولنجه ينه بربرلرينه راست كلمشلر ايسه‌ده بوكره بربرلريني دشمن جان‌وماللري‌ظن ايده‌رك واقع اولان چاربيشملري نتيجه‌سنده وجههٔ مطلوبه‌يه واصل اولمدن اكثريسي اوراده تلف اولوب قالمش، بالاخره صباح اولدقده بونلرك بربرلريني اكلايوب عقللري باشلرينه كلن بقيه‌سي قورتيله‌رق منزل امللرينه ايريشمشدر .

اكر بونلر ، معامله‌يه شروعدن اول اكلامش اولســه‌لردي ، بربرينه معاونت ايده‌رك مقصدلرينه واصل اولورلردي .

اومقالات احمقانه‌دن مقصدمز ، شوبيان‌اولنه‌جق اصلسزوثباتسز سوزلردر :

افعالنده مصلحته رعايت ، حدود شرعيه‌يي تجاوز ايدن قوللرينه وعيد وعذابي محقق‌اوله‌رق‌اجرا ايتمك‌وبوكا مماثل‌سائر اموركونيه‌يي‌ده علل واغراض تحتنده ايقاع ايلك الله اوزرينه واجبدر ديديلر ، حتى

بووجوب کیفیتنده آنلردن برطائفه اویله برمبالغه‌درجه‌سنه واردی‌که: بوزعم واعتقادلرینی کورن وایشیدن کیمسه اللهک‌ده مکلفلردن بری ایدوکنی وحقوقك ترتب ایلدیکی شیلره جهد ایتمك وشو واجبلاندن اداسی لازم اولانلری ایفا ایلمك اوکا فرض اولدیغنی ادعا ایتمکده معذور اوله‌بیلیردی ؛ حال‌بوکه جناب حق ، بوکبی مخلوقه خاص اولان شیلردن وجمیع نقصانلردن منزه ومتعالیدر .

دیکر برطائفه‌ده افعال الهیه‌نك علت وغرضه مستند اولدیغنی نفی خصوصنده افراط کوستردی . بونلرك بیاناتنه امعان نظر ایدنلر ، اونلرك امر اعتقادده هیچ برصورتله راضی اولیوب آنجق اللهك‌دون بوزدیغنی بوکون یایمقده وبوکون خبر ویردیکی شیئه نقیض اولانی‌یارین ایشلمکده اولان برثباتسز ایدوکنه وعملرینك مستلزم اولدیغی شیلری بیلمکدن غافل بولندیغنه قائل اولورلر . بونلرك وصف ایتدکلری شیلردن رب‌العزة حضرتلرینی تنزیه وتسبیح ایده‌رم‌که: او ، حاکملرك حاکمیدر ، قائللرك اك صادقیدر .

اللهك‌شان جبروتی ، طهارت دینی اوکبی‌اسناداتك کافه‌سندن بری ودرجهٔ کمالده عالیدر . ذکر اولنان مذاهب اهلنك کافه‌سی ، افعال الهیه‌نك حکمتدن خالی اولدیغی نقطه‌سنده اتفاق ایتمشلر واعتقادلرنده غلو وتقصیر التزام ایدنلرك‌ده هپسی اللهك‌افعالی عبثدن، اقوالی کذبدن منزه اولدیغنی تصریح ایلمشلردی ؛ آنجق اخیراً عقاید حقنده‌کی قورونتیلرینه کوره استعمال ایتدکلری لسانلریله عهدلرینی بوزمغه وطورلرله‌ده تعند کوسترمکه باشلایه‌رق قصد ایتدکلری شیئك غایه‌سی نه‌ایدوکنی بیلمدیلر . بوحالده عقاید صحیحه‌دن هرهانکیسنده متفق ایسه‌لر ، اونلری قبول واختلاف ایتدکلری اقسامنی‌ده حقیقت‌واحده‌یه رد وارجاع جهتی اختیار ایتمکلکمز طبیعیدر .

هرایشه ترتب ایدن حکمت ، عالم امکانده جاری اولان قواعد انتظامی محافظه‌یه واوکا عارض اوله‌جق عمومی ویاخصوصی فسادلرك دفعی کبی اوایشه ترتب ایدن غایه‌نك الغاءایدرکه اونك‌اسرار شئونی نه‌وجه‌اوزره‌اولدیغی‌عقله منکشف اولسه‌یدی، آنی درك‌ایدر وحکمت مخصوصه‌یه مقرون اولمق‌لازم کلن عملك عبث ولعب قبیلندن‌اولمدیغنه حکم ایلردی .

حکمتك شو بیان ایتدیکمز معنایه‌راجع اوله‌میه‌جق‌بشقه برمعناسی اولمسنه کیم قائل اولورسه آنی اوضاع ومعانیٔ لغویه‌یه مراجعته ، محاکمه‌یه دعوت ایده‌رز .

بداهت عقلیه ، برفعله ترتب ایدن شی ، اوفعلك فاعلنك‌مقصودی اولمینجه اوشیئه حکمت نامنی ویرمز ..

فاعلك فعلی مرادینه مقارن اولمیه‌رق حصوله کلیرسه اونك مستند حکمت اولدیغی قبول ایدیله‌مز ، ایدیله‌جك‌اولسه مثلا: نائمك‌اوقوسی اثناسنده کندیسندن صادر اولان برحرکت ، یعنی برجوجغه صوقمه یاقلاشان عقربك اولدیرلمسی ویاخود برچقوره دوشمك اوزره بولنان برصبینك اوتهلکه‌دن قورتارلمسی انتاج ایدرسه اونائمك‌حکیم صایلمسی

استلزام ایلر ؛ حتی بعض منافع عمومیه وخصوصیه‌یه یارایان بعض حادثات وتغیراته وسیلهٔ ظهور اولان بهایم وجماداتك شوکبی حرکت ضروریه‌لرینه اثر حکمتلری اولمق اوزره اسمیه اولنمق شائبه‌سنی تولید ایدر .

بوقیاس ایسه صحیح ومسلم اولان قواعد نظریه ایله جمیع عقول عندنده بداهتاً مردوددر . حال‌بوکه بالجمله عقلا نزدنده مسلم اولان قواعد صحیحه‌دندرکه عاقلك افعالی دائما عبثدن مصون اولور . چونکه عاقلك اصدار ایده‌جکی برفعلی علم‌وارادەسنه توفیق ایتمسی‌واونی‌عبثدن صیانت ایلمسی طبیعیدر . شوحاله کوره مقصود اولان برفعلك غایه‌سی عاقل نزدنده‌کی ترتیبه‌تابع اولور، اوفعلك‌بشقه صورتله‌ینی علم‌واراده‌دن تجریدی طریقیله صدوری برعاقل ایچون تصور اولنه‌ماز .

عاقل حقنده احداث فعل خصوصنده اویله برشی تصورینه امکان اولمدیغنه نظراً هرعاقلك مصدری ، علم وحکمتك منتهای کمالی اولان واجب‌الوجودك یاراتدیغی افعالی مقتضای علم واراده‌سنه مستند ایدوکی وعبث ولعبدن مصون بولندیغی‌شکسز اوله‌رق‌تیقن ایدیلیر؛ بوحقایقك کافه‌سی مسلماتدندر . اوکا مخالف ظنیاتك هربری‌نظر اعتباردن‌بالکلیه مجروح وساقطدر .

صنع الهی ، سموات وارض ایله بینلرنده موجود اولان هرشیئی برخاصهٔ بدیعه ایله اظهار وتحکیم وانواع حکمتله تزیین ایلمش اولدیغی کبی کائناتك هیئت مجموعه‌سنی وقت مقدره دکین خللدن وقایه‌یه مدار اوله‌جق برصورتده وضع ایتدیکی قوانین مخصوصه‌ایله تثبیت‌ایتمش‌وهر موجودك . خصوصیله نباتات وحیوانات کبی حیات صاحبی اولان موجوداتك احتیاج وبقالرینه صالح اوله‌جق اسباب وفوائدی مهیا قیلمشدر .

شو بدایع حکمتی ، دائما مشهود ومنجلی اولمسه ایدی ؛ اونك علمنه استدلالمزك امکانی میسر اوله‌مازدی .

ایشته‌بوآثار حکمتدن استدلالاً آکلایورزکه هرموجود ، یرلی یرنده کسوهٔ ایجاده کلمش ومحتاج اولدقاری هرشیٔ کندیلرینه احضار وابذال ایدلمشدر. شوحالده برشیئك حصولی اونك معلوم‌اوله‌رق فعله کلمسنك‌ده مراد ایدلمسنه محتاجدر ، ویا دکلدر، دنیله‌جك اولور ایسه بو ایکنجی قوله امکان یوقدر . زیرا معلوم اولمیان برشیئك ایقاعی فاعلنك نقصان علمنه،یاخود مراد اولنمیان برشیئك حصولی فاعلنك غفلتنه حمل اولنور . حقیقت ثبوتی اولجه ایضاح اولنان علم الهی ایسه هرشیئه شاملدر . بناءً علیه آثار اشیادن هیچ بری متصور دکلدرکه اونك علم واراده‌سی واوکا ترتب ایدن حکمت مخصوصه‌سی تعلق ایتمکسزین حصوله کلمش اولسون . بونك خلافنده برذهاب ، معنای اعتباری قطعاً جائز اوله‌ماز .

بداهتاً ثابتدرکه : هر بر فعل ، حکمت وارادهٔ الهیه‌یه تابعدر . علم وارادەیه مربوط اولمقسزین برفعله حکمت الهیه‌نك تعلقی محالدر. شوحقیقت‌قطعیه‌یه بناءً افعال الهیه‌نك حکمتدن خالی اولمسی مستحیل

ایدوکنه وحکمتك‌ده مشیت ربانیه‌سنه مقرون بولندیغنه اعتقاد ایتمك واجب ومقتضی اولور . بوحالده برفعل مراد اولنمیه‌رق وقوعه کلدیکی توهم اولنورسه بیانی یوقاریده سبق ایدن شرائط حکمتدن خالی اولورکه بونك بطلانی ظاهردر .

جناب حقك افعالنده حکمتك وجوبی ، علم واراده‌سنده کمالك وجودینه تابعدر . بو کیفیتده عقائد دینیه‌نك بعض قسملرنده تخالف ایدنلرك جمله‌سی نظرنده بر نقطهٔ نزاع یوقدر . اللهك وعد ووعید ایلدیکی شیلرك تحقق وجوبلری حقنده‌ده عین صورتله ادارهٔ کلام اولنور . چونکه بونلرده آنك کمال علم واراده وصدقنه تابعدرلر . ذات مقدس ایسه اصدق القائلیندر . بونك مغایری کبی اوله‌رق قرآن کریمده وسنت واحادیث نبویه‌ده بعض نقاطه تصادف ایدیلیرسه قطعی الثبوت اولان سائر آیات واحادیثه ارجاعلری لازمدر . تا که بدیهی درجه‌سنده اولجه تشریح اولنان عقاید سالمیه ، کمالات الهیه ، حکمت بالغه‌سنه ، عظمت شاننه دلالت ایدن قواعده منطبق بولنسون . وبو بابده ورود ایده‌جك هرجملهٔ قرآنیه وحدیثیه‌یه مرجع اوله‌جق اصل الاصول شو آیت کریمه‌در . (وما خلقنا السماء والارض وما بینهما لاعبین) (لو اردنا ان نتخذ لهوا لاتخذناه من لدنا ان کنا فاعلین بل نقذف بالحق علی الباطل فیدمغه فاذا هو زاهق ولکم الویل مما تصفون) مفاهیم شریفه‌لری بز یله کوکی وبونلرك آره‌سنده‌کی هرشیئی عبث ولعب اولمق اوزره یاراتمدق ، آنجق قوللرمز بونلرك بدایع کونیه‌سنه نکاه بصیرتله باقوب وحدانیتمزه استدلال ومؤدی اولدقلری منافعله احتیاجلرینی دفع ایلیه‌لر دیه خلق ایتدك . اکر بز لهوایله استیناسی مرادایتمش ایسه‌ك ، خزانهٔ قدرتمزده بولنان مجرداتدن اتخاذ ایدردك . لکن ربوبیتمزه لایق برحال اولمدیغی ایچون بو ایشی یاپانلردن دکلز ، بلکه باطلی امحا ایدر ، حقی اوکا تسلیط ایده‌رز . زیرا حق ظهوریله باطل فنا بولور . ای منکرلر ! حسرت سزه‌که الله تعالی‌یی شاننه لایق اولمیان صفتله وصف ایدرسکز .

قالدیکه شو بیان اولنان حقایقك طرز تلقیسنده متفکرلر ، ایکی قسمه آیریلیر . بریسی او حقایقك علمنی صرف حظ عقلیسنی تأمین ایله اونك ذوق کاذبیله متلذذ اولمق جهتنی التزام ایدنلردر . بونلر معانئ اشیایی اسماء ظاهره‌لریله توسیم ایدوب حق الهیده اوکبی الفاظك اطلاقنی شرعك تجویز ایدوب ایتمامسنه عطف اهمیت ایتمزلر . وافعال الهیه‌ده مندمج اولان حکمتی‌ده غایه ، غرض ، علت غائیه ، مصلحته رعایت کبی شان باری حقنده اطلاقی اصلا جائز اولمیان شوأسماله تسمیه ایدرلر . بوندن ماعدا بر شیئه اسم اطلاقیله اونك معناسنی عندلرنده صحیح عد ایتدکلری زمان همان بونی اطلاقده عنان قلملرینی ضبط ایتمك یولنده بولنمیه‌رق (وجوب له) یرنده (وجوب علیه) تعبیر ایدرلرده لفظنك ایراث ایده‌جکی ایهامات ناقصه‌یه آلدیرمازلر .

او متفکرلردن قسم دیکری ، او حقایقك علمنی آرامقی امور تعبدیه‌دن عد ایده‌رك وکندیسنه تعظیم وتحمیدله عبادت اولنان الله عظیم الشان حقنده بر طاقم شئونات لایقه اعتقادنده بولنان کیمسه‌لردرکه بونلر تنزیه الهیده درجهٔ نهایه‌ده احتیاط کوستره‌رك ذات باری حقنده بر نقصان وصفی ایهام ایدر صورتده الفاظ مفرده ومرکبه‌یی استعمالدن لسانلرینی کف ومنع ایدرلر .

جناب واجب الوجود حقنده نقصان صفتلری ایما ایدن الفاظك مفردندنده مرکبندنده تبری ایلرلر . چونکه مثلا (وجوب علیه) تعبیری الله حقنده تکلیف والزامی ایهام ایدر ، تعبیر آخرله دیکری طرفندن ایقاع قهر وتأثری استلزام ایلر . (رعایت مصلحت) تعبیری امعان نظر واجالهٔ فکری ایهام ایدر . بونلر ایسه علمده نقصك ایجاباتندندر . (غایه ، علت غائیه ، غرض) تعبیرلری ایسه بر ایشه شروعدن ابتداءً نهایتنه قدر نفس فاعلده بر حرکتی استلزام ایدرکه بو استلزامده‌ده عینیله اولکی تعبیراتده‌کی نقصان شائبه‌لری موجوددر . ایشته بو کبی فرقه‌نك حالی بویله اولمقله برابر تعجب اولنورکه میدان کلامی کنیش طوتمق ویاخود اقوالنده احتیاط وتخففه رعایت ایتمك مؤمنلر اره‌سنده تفرقه‌یه بحسب النتیجه واردقلری شو حال اسفناکه وار دیرنجه‌یه قدر مجادله‌لرنده تمادی ایتملرینه نصل سبب اولمشدر ؟ واولملی میدر ؟ ...

مترجمی : حسین مظهر شیخ محمد عبده

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنه

جریدهٔ فریده‌لرینك تأیید اسلام غایهٔ مقدسه‌سنك تأمینی خصوصنه ایتمکده اولدیغی خدمت وبذل ایتدیکی فداکارلق ، بز طشره‌لیلرك نظر دقتندن دور قالمقده وعقاید اسلامیه‌نك تشویشی یولنده چویریلن انتریقه‌لر دیندار قلبلرده شدتلی تأثیرات اویاندیرمقده‌در . بو کون ملتك اکثریت عظیمه‌سنك صلابت دینیه ایله مشبوع اولدیغنه شبهه اولمدیغندن اومغفل ماسکه‌لر آلتنده کیزله‌نن چهره‌لرك ماهیتلرینی اورته‌یه قویمق ایچون سزك کبی علمای امتك بو مبارك غایه اوغورنده وجائب دینیه‌دن اولان یکوجود برکتله وتشکیلات وجوده کتیره‌رك توحید مساعی ایله‌مسنه شدتله انتظار ایتمکده‌یز .

اوت بو غریب دینك تأثیراتندن بالطبع لمسی ولازم غیر مفارقی اولان حیاتك اورته‌دن قالدیرلمسی ایچون جمعیتلر تشکیل ایدلدی ، ملتك لسانی دیمك اولان غزته‌لره سانسور وضع ایدلمك صورتیله آکثریا بوغولدی ، مواعظ دینیه تحدید اولندی ، بو اوغورده فی سبیل الله مجاهده ایدنلر درلو درلو حقارتلره معروض قالدی ، مروج افکار غزته‌لر نشر اولندی ، پروپاغاندالر یاپیلدی ، ملیونلر صرف اولندی . بونلره قارشو توحید اسلام وحق یولنده حالا قوتلی اسلامی بر تشکیلات وجوده کتیرلمدی . درلو درلو ماسکه‌لرله مواجههٔ ملته چیقانلره بو ضعیف ملتك بیلمیه‌رك یاپدیغی خدمت وفداکارلق ، عجبا حق وحقیقت یولنده دریغ اولنه‌جقمی ظن ایدیلیور ؟ . ملت بوکون ایمان واعتقاد تام ایله حقیقت اوغورنده رهبر اوله‌جقلرك صفوت قلب ووجدانلرینه مطمئن اولدیغی آندن اعتباراً — تهلکه‌یی پك زیاده مدرك اولدوقلرندن — اولکندن دها متنا بر قوت وقدرتله ایثار نقدینهٔ وجود وثروت ایده‌جکندن شبهه ایدیلمامیلیدر .

یك مهلك اولان شو دقیقه‌لرده بوتجه مهاجاته قارشو حالا توحید قدرته جسارت ایدیلمکسزین وحدت اسلامیه یولنده رایگی غزته‌نك فریادندن بشقه مع التأسف برشی ایشیدیلمه‌یور . یالکز ، اوت یالکز حکومتك نظر دقتی جلب اولنمق صورتیله شو غوائل کونا کون ایله محاط اولان حکومتدن اجراآت طلب اولنیور .

طوغریسی امر بالمعروف ونهی عن المنکر ایله مأمور اولان حکومتك وظیفه‌سی بوحیاسزلغی عاجلاً اورتادن قالدیرمق ، بو ماسکلر آلتنده یابیلان رذالتلره نهایت ویرمك ایسه‌ده ظن ایتمکه هیچ بر مملکتده هیچ برحکومت بویله متفرق قوتلردن قوت و جسارت آله‌بیلسین ؛ بوکون منبع فیض وعرفان اولان استانبولکزه‌دکه اجراآتله بو انتقاد سزلغی اورتادن قالدیره‌بیلسین .

بز یك اعلا کوریورزکه ملته رهبرلك ادعاسنده بولونان استانبول ارباب قلمی آره‌سنده — برقاچی مستثنا — دینه قارشی مشترك وحدت مساعی واردر . آره‌لرنده هردرلو شخصی نفاقلره ، سیاسی اجتهادلره رغماً بوخصوصده برلشیورلر . قضارا غزته‌نك بری احکام اسلامیه‌یه دائر کوچوك برفقره درج ایدر ایتمز هپسی بك اواز اوله‌رق اونی بوغمقده قصور کوسترمزلر .

ظن ایدرمیسکزکه بومهم نقطه بز طشره‌لیلرك نظر دقتندن دور قالیور ؟ هیچ برشیدن آکلاماز ، هردرلو اغفاله مستعد ظن ایدیلن بز طشره مسلمانلری استانبولده جریان ایدن مسئله‌لری پك اعلا تقدیر ایدیورز . اعلان مشروطیتدن بری شعائر دینیه‌مزی ییقان ، اخلاقمزی افساد ایتمکدن باشقه هانکی اسلامی بر تشکیلات وجوده کتیریلدی ؟ قادینلری باشدن چیقارمق ایچون دون کوروکلدن غزته‌لر بوکونده مساعیلرینه دوام ایدیورلر . بوراده کان رسملی قادین غزته‌لرندنده قادینلرك نه‌مسخره ، نه‌بی ادبانه شکللره کیردکلرینی کوریورز . ایشته حریتك یکانه یادکار نحوستی !

بونلره قارشی دینمزی اخلاقمزی مدافعه ایچون لازم کلن تشبثلرده بولنمق فرضدر . حقیقی مسلمانلر اورته‌یه چیقملی ، ملته رهبر اولملی . اسلامی تشکیلات وجوده کتیرملی . بوکون مسلمانلر بویله بر دلالته چوق محتاجدرلر . شیمدی‌یه قدر پك فائده‌لی نشریاتیله ملتی ارشاد وتنویر ایدن سبیل الرشادك بویله اسلامی تشکیلاته تشبث ایتمه‌مسنك سببنی بردرلو آکلایه‌مایورز . بزعموم طشره مسلمانلرینك سبیل الرشاد جریدهٔ محترمه‌سنه قارشی بیوك ولایتزلزل اعتمادمز واردر . بو خصوصده لازم کلن تشبثاتده بولونمکزه منتظرز افندم ...

آماصری: مصطفی نظمی

سبیل الرشاد . — سبیل الرشاد حقنده‌کی توجه عالیلریکزه بالخاصه تشکرلر ایده‌رز . بحث بویورولان تشکیلات اسلامیه مسئله‌سی پك زیاده شایان اهمیتدر . انشاءالله صره‌سی کلنجه بوبابده‌کی نقطهٔ نظرمزی ایضاح ایده‌رز .

مهم براثر دینی

حیدری زاده ابراهیم افندی حضرتلرینك زمان مشیختلرنده لوندره‌دن مقام مشیخته وارد اولان بر مکتوبك اهمیتنه بناءً صورت مترجمه‌سنی درج ایدییورز :

حضور مشیختپناهیلرینه

انکلتره کلیساسنك جمعیات دینیه‌سندن بری اولان مطبعهٔ دینیه خلقك ارشاد وتنویری ایچون کوچوك کتابلردن متشکل بر کتبخانه احضار ایتمکده ، و بنده‌کزی بو کتبخانه‌نك باش محررلکنه تعیین ایتمش بولنمقده‌در .

بنده‌کز ، شرقك اهمیت دینیه وسیاسیه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق ادیان شرقیه حقنده مؤلفات جدیده تنظیم ایتمکده‌یم . بو اثرلردن بر ایکیسی مستثنا اولمق اوزره کافه‌سی او ادیانه سالك اولانلر طرفندن تجربه ایدیله‌جك وبویله‌جه شرق بالذات کندی سسنی غربه اسماع ایتمش اوله‌جقدر . بو کتبخانه ایچون الحالةهذه صلاحیتدار قلملر چالیشمقده‌در . مع مافیه بنده‌کز اسلامك دیار مرکزیه‌سی اولان ممالکتکزله مواصلاتك تأمیننه انتظاراً « دین اسلام » حقنده یازیله‌جق أثرك تحریرینی تأخیر ایتدم .

واقعا بزم المزده مسلمانلق حقنده بر چوق أثرلر وار . فقط بونلرك اکثریسنده غرب ، شرق نامنه سوز سویلیور . آثار سائره ایسه شرقلیلر طرفندن تجربه ایدلمشسه‌ده بونلرك محررلری عنعنهٔ أساسیه‌یه مربوط اولمادقلری کبی ، « یك عصری » بر عرفان ایله مشبوع بولنیورلر . حال بوکه بز اویله بر أثر ایستیورزکه اونك ایچنده شرق ، اسلامك صدای حقیقیسیله سویلسین . مسلمانلغی ، صحیح الاعتقاد اوللقله برابر حیات حاضره‌نك احتیاجات ومسائلنی نظر اعتباره آلان برمسلمانك فکرنده وایماننده یشادیغی کبی طانیمق ایستیورز .

حضرت پیغمبرك دینی نه‌در ؟ بودین ، فکر وحیاته نه‌لر بخش ایدییور ؟ زمانمزك مزاحم متنوعه‌سنی نصل تداوی ایدییور ؟ .. دنیایی — کرك دها ایی ، کرك دها فنا بر صورتده — تقلیب ایدن قوای سیاسیه ومعنویه حقنده نه‌دییور ؟ ..

ایشته اصل بوسؤاللره جواب اعطاسنی آرزو ایدییورز .

ذات مشیختپناهیلری بویله برأثرك اهمیت دینیه‌وسیاسیه‌سنی البت تقدیر بیوررسکز . بناءً علیه بونك ، عنعنهٔ دینیهٔ اصلیه‌یه کوره یازلدیغی تقدیرده پك نافع ، فقط بوعنعنه‌یه واقف اولانلر میاننده الك صلاحیتدار اولان طرفندن یازیلیرسه دها مؤثر اوله‌جغی خصوصنده بنده‌کزله همفکر اوله‌جغکزدن امید وارم .

بونك عرض وبیاننده صوکره اشبو أثر مطلوبك بالذات قلم مشیختپناهیلرندن صدورینی کمال احترام ایله استرحامه مساعده بیورمکزی رجا ایده‌رم .

نام عاجزانه‌مك ذات ساميلرنجه معلوم اولديغنى ادعايه جسارت ايده‌ميه‌جكمدن بعض أثرلرمك ليسته‌سنى مكتوبمه ترفيق ايلدم .

كنديسنى كمال حرمت وصداقتله تقديمه مساعده‌كزى رجا ايلەين

آرتور بوت وود .

*
* *

مكتوبك مطالعه‌سندن ده آكلاشيله‌جغى وجهله محرر بزم آوروپايه قارشى مديون اولديغمز بروظيفهٔ مهمه‌يى نظر تقديرمزه عرض ايتديكى كبى كنديمزه قارشى بورجلى اولديغمز بروظيفه‌يى ده اخطار ايتمشدر . بزم بويله برأثره صاحب اولەمزنه‌قدر دوبن براحتياج ايسه‌اوروپايه‌ده بويله برأثر تقديمله دينمزى و كندومزى طانتمەمز او قـدر الزمدر . مملكتمزك بوكونكى حال تدنيسنك اسباب حقيقيه‌سنى آريبوركن مسلمانلقدن اوزاقلاشمق خصوصنك اك مهم سبب اولديغنى بيلديكمز حالده بونى اك مقنع دلائل ايله سرد وتفصيل ايده‌جك برأثر صـلاحيتداره مالك اولەمز بزم بويله شاشـقين وسرسرى ، سـلامت مملكت حقنده رصين برقناعتدن ، افكار عموميه‌مزى طوپلايه‌جق مفكوره‌دن محروم قالەمزه بادى اوليور . بناءً عليه بو محروميت مليـه‌يى تطمين ايتمك علمامزك اك مهم وظيفه‌سيدر . ذاتاً سابق شيخ الاسلام افندى حضرتلرى‌ده بو مكتوبى دارالحكمة الاسلاميه‌يه حواله بويورمشلردى . بناءً عليه دارالحكمة الاسلاميه ، كرك اوروپايه قارشى ، كرك كندومزه قارشى ايفاسى لازمكلن بووظيفهٔ مضاعفه‌يى حسن ايفا ايتديكى تقديرده كنديسندن بكلەنيلن اك مهم برايشى يابمش اولور .

خرستيانلق ، فلسطينده بريهودى حكومتنك تشـكلنه مساعدميدر ؟

بكنلرده انكليز كاردينـالى دوقتور (بورن) جنـابلرينك قدس شريفى زيارت ايتدكدن صوكرا بورايه كلديكى معلومدر . بونى متعاقب ، قدس شريفه تعلق ايدن بعض مسائل مهمه‌دن دولايى ، قتوليك عالمنك رئيس روحانيسى اولان (پاپا) جنابلرينـك ، بر فرانسز كاردينـالنى رومايه جلب ايتمش اولديغنى جرائد يوميه‌نك برنده اوقومشدم .

قـدس شريفك موقع دينيسى اعتبـاريله ، بو بلدهٔ انبيـاء اللهك مقدراتى خصوصنده واتيـقانك لاقيد قالەمىجغى وارستهٔ اشـتباهدر . بويله نازك و تاريخى دقيقه‌لرده جريان ايدن بو ايكى معنيدار زيارتلردن آكلاشـيلديغنه كوره ، خرسـتيانلغك رسمى مقامات عاليه‌سى ، قدس شريفده بريهودى حكومتنك تشكيلى تصورندن انديشه‌ناك بولونيورلر . مكتوم اولمـاديغى اوزره ، كرك موسـويلر و كرك نصرانيـلر ، حضرت مسيح عليه السـلامك قدس شريفده يهوديلر طرفندن صـاباً اعدام اولنمش اولديغنه معتقددرلر . خرسـتيانلرك ، اولوالعظم انبيادن اولان حضرت (عيسى) يى تا مقام الوهيته قدر چيقارده‌قلرى حالده ، موسـويلر ، بالعكس ، اونك نبوتنى تصديق ايتمه‌مكده و مسيحك هنوز بعث ايديلمش اولميوب بلكه آتياً ظهور ايده‌جكنى مصراً ادعا ايلمكده‌درلر.

موسويلرك ، روح القدس واسطه‌سيله وجودپذير اولان حضرت عيسانك ولادتنى انكار ايله والدهٔ مطهره‌سنه قارشى اسناد ايتدكلرى شائبه‌لرى ، يالكز قرآن عظيم الشـان ازاله و رد ايلمكله مشار اليهمايى شيمهٔ لوم و عيوبدن تبرئه ايتمشدر .

ايمدى حضرت مسيحك قاتللرينك اولادى اولمقله مباهى ومفتخر اولان بنى يهودانك فلسـطينده بر حكومت تشكيل ايتمه‌لرينـه ، ايلك اول اعتراض ايدن طرف ، طبيعى‌دركه كليسالر اوله‌جقدر .

حال بوكه يهوديتله عيسويت آره‌سـنده‌كى عداوت دينيه ، يالـكز حضرت مسيحك صلب و اعدامى مسئله‌سندن عبارت دكلدر . بو مسئله ذاتاً او قادارده مهم دكلـدر . چونكه ، اصل صلب اولنان ، ياخود ـ اناجيلك تعبيريله ـ كنـديـنى آصمـاقله انتحـار ايدن ، تلاميـذدن « اسخريوطى يهودا » اولديغنى ، و بر ايكى كون اختفا و غيبوبتـدن صوكرا حضرت عيسانك تكرار ميدانه چيقـه‌رق حواريوندن اقدم قرق كون قدر حواريونى ايله برابر بر يوزنده اثبـات وجود ايتمش اولديغنى اناجيل اربعه تصريح ايديورلر .

فقط حضرت مـسيحك صلب ايديلوب ايدلمديكى مسـئله‌سـندن دولايى ، يهوديلركده امثـالى مثللو حقوق و مطـالب مليه‌لرينه نائل اولمقدن محروم قالملرى نه‌دن ايجاب ايتسون ؟ مسئله‌يى سياسةً دوشونورسه‌كز بلكه بو سؤال وارد اوله بيلير ، فقط ايش اويله دكلدر . مسئله‌نك مهم بر صفحهٔ دينيه‌سى واردر كه هر حالده نظر دقتدن دور طوتولەماز .

ائتلاف دولتلرى مديرانى ، متكلمين ، يعنى علوم دينيه متخصصلرى اولمادقلرى جهتله ، معاونت ماديه‌لرندن استفاده ايتمك اوزره يهوديلره فلسطينده بر حكومت اسرائيليه‌نك تشكيلنه مساعده ايده‌جك اولورلرسه كندى كليسـالرينى جداً پك فنا بر موقعده براقش اوله‌جقلردر . بو سببله دول معظمهٔ مؤتلفه سر آمـدان امورى ، پك بويوك بر معمـا و تخيير (dilemma) ايچـنده بولنمقـده‌درلر . يهـوديلره ، فلسطينده بردولت تشكيلنه مساعده ايتدكلرى تقديرده كليسالرك جهه‌سنى عفو اولنماز درجه‌ده اغضـاب ايتمش اوله‌جقلردر ، عكسى تقـديرده وعدلرينى ايفا ايده‌مه‌مك مسئله‌سى واردر ! . . .

مسئله شـوندن عبارتدر : تورات كتـابلرنده ، حضرت عيسى عليه الصلوة والسـلامه عائد اولدقلرى ادعا اولنان بعض آيات واخبارات موجوددركه ؛ بو آيتلره نظراً ، صوك عمومى پيغمبرك ورود وظهورندن صوكرا حكومت اسرائيليه ، ابدياً ساقط و نابديد اوله‌جقدر . چونكه

«مسیح» تسمیه ایتدکلری [۱] بو ذات ؛ تبلیغ ایده‌جکی عمومی بر دینك احکام وشریعتی اوزرینه تشکیل ایده‌جکی سلطنت ، حضرت ابراهیمك آیاق باصدیغی اراضی اوزرنده و سائر اقلیملرده‌ده توسع ایده‌جکی ، جمله اخبارات توراتیه‌دندر . بونده هم موسویلر ، همده خرستیانلر متفقدرلر . فقط موسویلر ، خرستیانلرك عمومی پیغمبر ، یاخود خاتم انبیا اولدیغنه ذاهب اولدقلری حضرت (عیسا) نك نبوتنی بیله تصدیق ایتمکدن اجتناب ایده‌رك الیوم «مسیح» ك کله‌جکنه منتظردرلر . بناءً علیه اکر موسویلر ، ارض مقدسه‌ده بر حکومت تشکیلنه موفق اوله‌جق اولورلرسه ، حضرت عیسانك بکله‌نیلان آخر زمان پیغمبری اولمادیغی اثبات ایدیلمش اوله‌جق . بو صورتله بر دولتك صوك پیغمبر و حکمدارك کله‌جکنه انتظار ایتمکده‌کی اعتقادلری قوت بولمش اوله‌جقدر .

شیمدی ، بو مهم بحثه عائد اولان اشعارات توراتیه‌دن یالکز برآیتی بوراده ذکر و تدقیق ایده‌جکم . خاتم الانبیانك دینی ، سلطنتی ، یالکز بشری اولان ذاتی ونه زمان کله‌جکنی حضرت دانیال پیغمبر ، کتابنك یدنجی بابنده مفصلاً تصویر وتوصیف ایدیور . بوخصوصده «انجیل وصلیب» نام اثر عاجزیده واسلام مجموعه‌سنك برنسخه‌سنده مفصل ایضاحاتم واردر .

حضرت یعقوب علیه السلام اسیر فراش بولندیغی صیره‌ده اون ایکی اوغلنی نزدینه جلب ایده‌رك هر بر اوغلی حقنده بعض خیر دعالر ووصایاده بولونمش ، بالخاصه اوجنجی اوغلی (یهودا) حقنده شو سوزلری سویلمشدر :

«سلطنت عصاسی یهودادن وشریعت صاحبی ، آیاقلری آراسندن [۱] شیلو کلنجیه دکین ، زائل اولمیه‌جقدر . امتلر دخی اکا اطاعت ایده‌جکدر .»
[تکوین مخلوقات ۴۹ : آیت ۱۰ ، بابیل شرکتلرینك ترجمه‌سی ۱۸۸٦ سنه‌سنده]

بو آیتك مفادینه نظراً ، امتلرك مطاعی اولان «شیلو» نك بعثنه دکین یهودانك نسلندن ملوك وانبیا ظهور ایده‌جکدر . حقیقةً‌ده اویله اولمشدر . ملوك بنی یهودادن داود ، سلیمان ، حزقیا کبی بر خیلی انبیا وسلاطین بعث اولونمشلردر . بنی اسرائیلك صوك پیغمبری اولان حضرت عیسی علیه السلامده اشبو یهودانك ذریتندندر . حضرت عیسادن صوکرا ایسه موسویلرك تصدیق کرده‌سی اوله‌رق هیچ بر پیغمبر بعث اولونمامشدر . فقط انجیل کتابلرینك «اعمال الرسل» و «رسائل» قسملرنده برخیلی نصارا پیغمبرلرندن بحث اولنیور . ذاتاً خرستیانلرجه حواریون دخی انبیا عد اولنمقده‌درلر ، چونکه اونلرده‌ده وحی والهام نازل اولدیغی قناعتنده‌درلر .

خرستیانلرك ادعاسی وجهله مسیحك قاتللری یهودی جمهوریتی ایدی . واقعا ، ارض فلسطین اوزمان روما ایمپراطورینی حمایه‌سی آلتنده بولنمقده ایدیسه‌ده قدس شریفده «سانهدرین» اسمنده برمجلس ملی وار ایدی‌که رئیسی‌ده کاهن اعظم ایدی . «جلیل» قطعه‌سنده‌ده (هیرودیس) اسمنده بر ملك وحکمدار اجرای حکومت ایدییوردی . [لوقا ۲۳] حضرت مسیحك عروجندن یتمش بوقادار سنه صوکرا یهودی حکومتی اسقاط اولندیسه‌ده بنه مختلف زمانلرده عصیان وقیاملر ظهور ایدیوردی . یهودیلرك صوك حکومتی ایسه ، مشهور (غیبون Gibbon) ك تدقیقاتی اوزرینه حجاز قطعه‌سنده «خیبر»ده موجود ایدی‌که اونك‌ده عاقبتی معلوم .

آیتدن مستبان اولدیغی وجهله «شیلو» (یهودا) صلبندن اصلا نازل اولمایه‌جقدر . بویله قطعی وصریحدر . (شیلو)نك ، دیکر اون بر اسباطدن‌ده نازل اولمیه‌جغی ، ذکر اولنان تکوین مخلوقاتك قرق دوقوزنجی بابندن آکلاشیلمقده‌در . اوحالده (شیلو)نك بنی اسرائیل قومنه منسوب اولمادیغی محققدر .

شیمدی بوکلمه ، عبرانیجه «شیلوه Shiloh» شکلنده یازلمشدر . عبرانیجه חוה=ה ایله ح حروفنك عینیدرلر . اکر ה ایله ، یعنی «شیلوه» طرزنده یازلمش ایسه ، «امین» معناسنه‌در . واکر «شیلوح» ، اوتقدیرده «رسول» دیمکدر . معلوم اولدیغی اوزره تورات کتابلری ، عصرلرجه ال یازیلریله تداول ایتمکده اولدقلرندن بوقدر اینجه فرقلی اولان بومشابه حرفلرك ، مستنسخلر طرفندن تبدیلی پك ممکندر .

بدیهیاتندرکه ، فخر کائنات اولان محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم افندیمزدن بشقه هیچ بر پیغمبر «امین» عنوانیله توصیف اولنمامشدر . بنه مبرهندرکه ، انبیای بنی اسرائیلك هیچ بریمی ــ حضرت عیسی‌ده داخل اولدیغی حالده ــ «شیلوح» یعنی «رسول الله» عنوانیله تلقیب اولنمامشدر .

[۱] «مسیح» یاخود «مشیئح» کلهٔ عبرانیه‌سی ، زیتون یاغیله یاغلانمش ، مسح اولنمش دیمکدر . شعائر اسرائیلیه‌دن اوله‌رق ، هر پیغمبر ، هر حکمدار ، هر کاهن اعظم ، بو زیتون یاغیله تقدیس اولندقدن صوکرا مسح اولنوردی . بو مسحه بناءً ایدی‌که مسح اولنان ذوات : «مشیئح» یعنی «مسیح» عنوانیله تعبیر اولنمقده ایدیلر . بونلرك هپسی ، بنی اسرائیل نزدنده ، «ربك یعنی «الله‌ك مسیحی» تعبین اولنیورلردی . جمله مللره مساعد بر دین بین الملل کتیرمکله مأمور اولان عمومی پیغمبرك اسمی ایسه «مشیئح» عنوانیله تورات اسفارینك هیچ برنده اصلا قید اولنمامشدر . یالکز کتب توراتیه‌نك ختمندن صوکره موسوی «تلمود» اسنده‌کی تفاسیر ومجلات اخیره‌ده بو صوك کلن نبی‌نك اسمی «مشیئح» یعنی «مسیح» دیه قید اولنمشدر . حضرت عیسانك زماننده ، هرکس بوعنوانی تخطر ایتدیکی ایچون ، انجیل مبشری اولان عیسائیده «مسیح» تسمیه ایتدیلر .

شایان دقتدرکه ، ایران کیخسروکیری [Kurish — کوریش] اللهك «مسیحی» عنوانیله قید اولنمشدر .

بناءً علیه ، مسیح کلمه‌سی صرف عمومی خاصیتی حائز اولان بر تعبیردن بشقه بر شی دکلدر .

موغوللرجه «خاقان» ، عجملرجه «شاه» ، رومالیلرجه «قیصر» ، الخ ، اولدیغی کبی ملوك وانبیای بنی اسرائیلده «مشیئح» عنوانیله خطاب وباد اولنورلردی .

حالبوکه ؛ تورات ایله انجیلك تبشیر ایتدکلری عمومی وخاتم انبیا اولان ذاتك عنوانی «مسیح» دکل ، آنجاق «احمد» ، «امین» ، «مصطفی» ، «ولی وسید» کبی القاب عالیه‌دن اولدیغی کتب مقدسهٔ عبرانیه‌دن پك جلی بر صورتده استخراج اولنه بیلیر بر کیفیتدر .

[۱] یعنی یهودانك آیاقلری آره‌سندن زائل اولمایه‌جقدر ، شیلو کلنجیه‌یه قدر شریعت صاحبی دائما یهوداده قاله‌جقدر .

خرستيان كليسالرى ، موضوع بحث ايتديكمز آيتك بيان وذكر ايتديكى «شيلوه»نك «عيسى ابن مريم»ك غيرى اولماديغنى ادعا ايديورلر. بو ادعا واعتقاد دوام ايتدكجه ، بالطبع ، يكيدن يهودانك باشنده صاحب عصاى سلطنت بر پادشاه ، شريعت صاحبى بر پيغمبر بولنديرمغه موافقت ايتمه‌مك اضطرارنده بولنه‌جقلردر . چونكه ، اكر ارض كنعانده بر يهودى تاجدار ظهور ايده‌جك اولورسه ، آرتق خرستيانلرك پرستش ايتدكلرى عيسانك ، خاتم انبيا اولماديغنى ، بالذات كنديلرى اعتراف ايتمش اوله‌جقلردر . بونك پك وخيم اولان نتيجه‌سى ايسه ، نصرانيت حاضره‌نك سراپا انهدام وافلاسندن بشقه برشى اولماز . بناءً عليه ، خرستيانلق ، فلسطينده بر يهودى دولتنك تشكيله اصلا مساعد اوله‌ماز فكر وقناعتنده‌يز .

بو مسئله‌يى ديكر بر نقطه‌دن تدقيق ايده‌لم . يهوديلر ارض فلسطينده يرلشدكدن صوكرا ، حضرت داود ايله سليمانك سلطنتنى احيا ايتمك اوزره ، عجبا نه يابه‌جقلردر؟ بونلر ، اسكى عرب مفسرين توراتيه‌نك «صهيون» شكلنده اسمنى يازدقلرى قدس‌ده‌كى تپه‌نك اوزرنده ، داود وسليمانك سراينى انشا ايده‌جكلرى كبى ؛ «موريه» تسميه اولنان ديكر بر تپه‌نك اوزرنده‌ده ، «هيكل» يعنى اللهك بيتنى بنا ايده‌جكلرى محققدر . ذاتاً ، «صهيونيستلر» [sionists]ك ده غايه‌سى بوندن باشقه اوله‌ماز.

حضرت ابراهيم ايله اسحاق ويعقوب پيغمبرلر ، خيمه‌نشين وكوچبه اولدقلرى جهتله مثبت بر «بيت الله»ه مالك اولمادقلرندن ، دائما «صفا» تسميه اولنان بر طاش اطرافنده عبادتلرينى اجرا ايدرلردى . حضرت موسى ايسه ، «بريه» يعنى طورسينا چولنده كوچبه‌لك ايتدكلرى قرق سنه ظرفنده «زمينى» ياخود «زمانى مسكن» عنوانده ، غايت نفيس قماشلر وتزييناتدن معمول بر چادر ياپديرمشدى . اوچ قسمه تفريق اولنان بو عبادت خيمه‌سى ، حضرت سليمانك زماننه قدار باقى وموجود ايدى . ايشته حضرت مشاراليه ، «موريه تپه‌سى اوزرنده ، «زمانى مسكن» شكل وصورتنده ، او محتشم بيت الهى انشا ايتمشدى . بو بنانك ايلك قسمنده جماعت اخذ موقع ايده‌رك عبادت ايتديكى كبى ، بر نجى پرده ايله آيريلمش اولان ايكنجى قسمنده‌ده كاهنلر بولنقده ايديلر ، كاهنلر ايسه صباح واقشـام ، ذبيحه‌لر ، تقدمه‌لر ، ومحرقه‌لرله اشتغال ايتمكده ايديلر . خلقك كناهلرينى ، اوزرلرنده ذبيحه‌لرك قانندن سرپمكله وبر قسم قربانلرى احراق ايدوب كول ورماده تحويل ايتمكله رفع وعفو ايتديريورلردى . معبدك بو قسمى «قدس» ، ياخود «بيت القدس» تسميه اولنوردى . اوچنجى قسمده «قدس الاقداس» تسميه اولنوردى كه بورايه آنجاق باش كاهن سنه‌ده بر دفعه دخول ايده‌بيليردى . كاهن اعظم ، خلقى كفاره وتغفير ايتمك اوزره ، ايكنجى پرده‌يى قالديره‌رق «قدس الاقداس»ه داخل اولدقدن صوكرا ، اوراده آلتون قاپلامه‌لى «تابوت العهد»ك ايكى طرفنده مركوز وخالص آلتوندن ايكى كروبين ملائكه‌نك قناتلرى زيرنده كائن بولنان «سكينه» اوزرنده «كفاره» كچى‌نك قانندن بر مقدار دوكه‌رك ، بعده دونوب جماعتده زويا اوتيله بعض دامله‌لر سرپمكله ، غفران الهى‌يى استحصال ايتمش اولوردى.

بو عبادات وآيينلر مفصلا توراتك ايكنجى ، اوچنجى ، دردنجى وبشنجى كتابلرنده تعريف اولنور .

شيمدى ، بو بيتك يكيدن انشاسى ، كهنوت هارونيه ايله بوتون بو ذبيحه‌لر ، محرقه‌لر ولايعد ديكر آيينلرك احياسنه مظاهرت ومساعده ايتمكله ائتلاف دولتلرى ؛ عجبا كليسالرك رؤساى روحانيه‌سنى رنجيده واغضاب ايتمزلرمى ؟ رسول (پوليس) موسويتك ، يعنى اسكى شريعتك بوتون بو كبى عبادات وذبيحه‌لرينى ، وبيت اللهك ، هپ مثال وكولكه اولدقلرندن لغو وفسخ اولنمش اولدقلرينى سويليور . بو ذاتك غريب تعاليمنه نظرا ، عيسى المسيح ، بنى اسرائيلك كاهن اعظمى كبى آخرلك قانيله قدس الاقداسه كيرمكله دكل ، بلكه قانيله سمواتك «قدس القدسين» » داخل اوله‌رق ابدى كاهن اعظم صفتيله كنديني الهه تقديم ايتمكله خلقك كناهلرينى عفو ايدر . بناءً عليه ، آرتيق بويله آيينلر ، كاهنلر ، وبيت مقدسلره لزوم يوقمش [پوليس رسولك عبرانيلره رساله‌سى باب ٩ و ١٠] .

معلوم اولديغى اوزره قدس شريفده «قيامه» اسمنده بر كليسا بناسى واردر . اوراده اوچ محراب موجوددركه برى قتوليكلره ، ديكرى اورتودوقسلره ، اوچنجيسى ده سوريانيلرله ارمنيلره تخصيص اولنمشدر.

بو محرابلر اوزرنده ، خورلى وبخورسز أتمكلرله شراب اوزرنده معين آيينلر وتغنيلر ، وبعض حركات وكاهنانه جنبشلر اجرا قلندقدن صكرا ، روح القدسك نازل اوله‌رق آكسزين اول أتمكلرله شرابى حضرت عيسانك لحم ودمنه [قانه] تحويل ايتديكنه بوتون عقل ووجدانلريله قانع وقائل بولنان رهابين ، عجبا قارشولرنده‌كى موسوى آيينلرينك اجراسنى تجويز ايده‌بيله‌جكلرمى ؟ طبان طبانه ضد اولان بو ايكى دينك قدس شريفده يان يانه دوام ايتمه‌لرى امكان خارجنده دكلميدر ؟

اسلاملره كلنجه ، مسلمانلرك دينلرى كبى معبدلرى وعبادتلرى‌ده معقول وساده در . دين اوغرنده هر اضطراب و فلاكته جسورانه بر تمكينله تحمل ايدرلر . موغول استيلاسنده واهل صليب تجاوزاتنده دوچار اولدقلرى قتل عاملر وفلاكتلر ، بو حرب عمومينك توليد ايتديكى اضطراباتك قات قات فوقنده ايدى . اسلاملر بيليورلركه :
— قدس شريفك اسم قديمى ، «اورشليم» ياخود «يروشليم» [Jerusalem] اولوب «دارالاسلام» ياخود «دارالسلام» معناسنه‌در . «ملاخى» اسمنده‌كى پيغمبر ، «مرتضاى ملل اولان رسول العهد ، آكسزين هيكلنه [يعنى مسجد اقصاى ديه‌يلن بيت الله‌ه] كله‌جكدر . » ديه خبر ويريور . بو «رسول العهد» ، البته‌كه حضرت عيسى دكلدر ؛ چونكه ، قدسده بولنديغى هان هر كون بيت الله‌ى زيارت ايدردى . او حالده بو بيتى «بغتةً» تشريف بيوران «رسول العهد» كيم اوله‌بيلير ؟ ايشته «سبحان الذى اسرى بعبده ليلاً من المسجد الحرام الى المسجد الاقصى» آيت جليله‌سنك سر وحكمت الهيه‌سى !

عبد الاحد

بوكونك اڭ بيوك احتياجى

بدبخت وطنك سرنوشت الميى جيزيلركن ، اولادينك بر خصم ازلى كبى نفاق وتفرقه واديلرنده پويان اولمقده اصرار ايتـكلرينى كورنلر آره‌سنده ، بوملكتك وبوملتك آتيسندن نوميد اولانلره تصادف ايديلورسه ، هيچده حيرت اتجمك ايجاب ايدر . چونكه ، بومنفور نفاقك توليد ايده‌جكى نتيجه اومدهش عاقبتدن باشقه برشى اوله‌من .

افراد ملتى بنيان مرصوص كبى بربرلرينه ربط ايدن ، صميمى وحقيق بر قارداش محبت وشفقتيله سودرن ، دساتير عاليه‌سيله آهنك اجتماعى‌يى هرنوع صارصينتيلردن قورتاره‌رق دائماحال توازنده بولنديران قدسى رابطه ، انحلاله باشلاديغى كوندن اعتباراً ، بوقورقونج عاقبتك اركج ظهورى طبيعى ومحققدى .

شرقده فضيلتك ، اخلاقك ، عدل وحقانيتك ، محبت متقابله‌نك ، خلاصه آهنك اجتماعى‌نك مسند وناظمى دين ايدى . اودين‌كه ، ارباب ابتصارى مبهوت براقان شمولى وعلوى پرنسيپلريله ، بوكون غربده بردرلو تأمين ايديله‌مه‌ين آهنك اجتماعى‌يى توثيق اتمش ، افرادينى حبل الهى اطرافنده طوپلايه‌رق بشريتك هيچ برزمان ، هيچ برصورتله موفق اوله‌ميه‌جغى بركتلهٔ رصينه حالنه قويمشدى .

اودين‌كه ، وضع ايتديكى فضيلت دستورلريله اليوم جهانى تهديد ايدن طاشقين جريانلرك اوكنى آلمش ، وضيع ايله رفيعى ، سلطان ايله چوبانى پيشگاه عدلنده برابر طوتمش ، سرمايه ايله سعى آره‌سنده هيچ برزمان قانلى مجادلات ظهورينه ميدان ويرميه‌جك احكام تأسيس ايلمشدى .

اودين‌كه ، قورديغى نواميس اخلاقيه ايله ، شوقانلى صحنه‌لرده كورولن فضيحه‌لرك وقوعنه سد چكمش ، هم جنسلرندن بر قسمنه دركديردكلرى اشكابهٔ خونين مقابلنده كنديلرينه بادهٔ نيلگون تأمين ايده‌جك جانيلرك امت اسلاميه آره‌سنده تورمه‌لرينه قطعى مانعه‌لر قويمشدى .

وا اسفاكه ، بوبنياد رصين ؛ ينه اوكا منسوب اولانلر طرفندن ، بيله‌رك بيلمه‌يه‌رك بالطالاندى . افراد امتى يكديكرينه باغلايان رابطهٔ ايمان واخوت پارچالاندى . صخرهٔ اسلام آلتنه تخريب بومبالرى صوقان جانيلر چيقدى . اخلاق قطعى ضربه‌لرله صارصيلدى . فكر عدالت وشفقت ، طبيعى اوله‌رق ، سوندى . تفرقه‌ونفاق بوتون شدتيله آلوولاندى . احتراصات ، اڭ منفور شكللرده ميدان آلدى . حقوقه رعايت ، متقابل محبت وصداقت ، ايمان‌وفضيلته‌حرمت اورتادن‌قالقدى . خود انديشلك ، اڭ وحشى جانوارلرده بيله كوروله‌مه‌ين مستكره وقورقونج اشكاليله تظاهر ايتدى . فضيلت اونوتولدى . رذيلت فضيلت يرينه قائم اولدى . برحالده‌كه ، سيلابهٔ احتراص وشقاوته قاپيلميانلر ، حماقتله اتهام ايديلديلر . عفت واستقامت نشانهٔ بلاهت عد ايديلدى .

خلاصه ، حس دينى سوندى . اونكله برابر ، وطن پرورلك وفضيلت حسى‌ده ئولدى .

بوكا مقابل ، خلقده توالىٔ مصائبدن متولد درين بريأس ولاقيدى ، منور صاييلان صنفده‌ده اويانٖدى .

بدبخت مسلمانلرك نفرت انكيز بركشمكش احتراص ايچنده پويان اولملرى ، فرقه نزاع ومجادله‌لريله ؛ منافع وحقوق مليه‌نك مدافعه‌سى خصوصنده اولسون ؛ متحد بركتله حالنده حركت ايده‌مه‌مه‌لرى ، ايشته بوسقوطك طبيعى ، فقط پك اليم بر نتيجه‌سى‌در .

رومك ، ارمنيلرك ، حتى يهوديلرك كندى آره‌لرنده برلشدكدن ماعدا ، عصرديده منافرتلرينه رغماً بربرلريله‌ده اتحاد ايلدكلرينى كورمك بيله نظر انتباهمزى آچمدى . حالاده آچه‌ميور .

چاليشـدقلرى بر زمانده بدبخت وضلالت‌زده تورك منورلرى‌ده بربرلرينه سب وشتم ايله اوغراشيور .

موجود نفاق بوس‌بوتون فوران ايته‌ره‌جك نشرياتده تجويز قصور ايتميورلر .

دارالخلافه حقنده ايلرى سوريلان مطالعه‌لردن تدهش ايدن هند مسلمانلرينك ، حسياتلرينى لوندره‌ده انتشار ايدن جرائدله ، دولت متبوعه‌لرينه تشريحه مسارعت اتمارى بيله ، بزه تهلكه‌نك وخامتنى آكلاتمغه كافى اولمدى . چشم بصيرتمزى قاپلايان مستكره احتراصات ، بزه هرتهلكه‌يى اونوتديردى . صانكه بيزانسك سقوطى هنكامنده‌كى وضعيتى تنظير اتمك ايستيورمشز كبى ، بر درلو يوغوشمقدن ، ديديشمكدن وازكچه‌مدك . الآن كچه‌ميورز .

زوالى وطن ! بوورطهٔ سقوطه كندى اولادلريڭك حرص وجهلى ، نفاق وشقاوتيله يوارلاندك ! نياز ايده‌رم‌كه ، حيق اسباب سوقيه‌يقيه حياتكده بوس‌بوتون منطفى اولمسون !

*

بوكونكى مادى اضمحلالى انتاج ايدن عوامل ، هيچ شبهه‌يوق‌كه ، يوقاريده ايضاح ايديلن معنوى واخلاقى سقوطلردر . مملكتك بقيه‌سنى قورتارمق ، جان چكيشن ملته بر نفخهٔ حيات صربمك مطلوب ايسه ، ظن ايديورزكه ، بوحياتى تأمين ايده‌جك او بقيه‌يى قورتاروب يوكسلته‌جك سياسى فرقه‌لر دكل ، اجتماعى وارشادى هيئتلردر .

احتراصاته قربان اولان مملكت ، هيچ بر زمان احتراص مجادله‌لريله قورتاريله‌من . اونى قورتاره‌جق ، احتراصدن آزاده ، اوصانمز ، بيلمز ، فداكار ، وطنپرور ، علملى وايمانلى دماغلردر .

اختلاف امتده ، مبنداشلرك بربرلرنك قانه‌صوصامسى صورتنده دكل ، اخوت دينيه صارصيلمامق شرطيله فكر واجتهادك فرقلى اولمسى

شكلنده تجلی ایدرسه ، آنجق اوزمان رحمت واسعه اولور . حالبوكه بزده‌كی مجادلاتك بوشكلده اولمسی شویله طورسون ، آتیاً بوشكله كیرمسی امكانی بیله كوریله‌میور .

فرقه فكرینك ، همان تام معناسیله تفرقه شكلنده تظاهر ایتدیكی بر محیط، فتنهٔ نائمه‌یی ایقاظه فرصت جو اولان بدطینتلر ایچون اك مساعد برزمین فعالیت اولور .

مملكتی ، هشمنلرك درت كوزله بكله‌دكلری وضعیته دوشمكدن قورتارمق ایچون هر شیدن اول لازم اولان شیٔ ، ملی تهلكه‌لر قارشوسنده افراد ملتك لایتزلزل برلكنی تأمینه صرف مساعی ایتمك اولملیدر .

افراد ملت آره‌سندن كین ومنافرتی قالدیرمق ، چوزولن روابط دینیه‌یی تقویه ایتمك ، سقوط ایدن اخلاقی یوكسلتمك ، فضیلت دینیه‌یی نشر وتعمیم ایلمك ، ساری ومستولی خسته‌لقلرك اوكنه كچمك ، سفالتی تخفیف وازاله ایده‌جك اسبابی احضار ایتمك ، خلاصه شو انقاض تارماری متدین ، منور ، فضیلتكار ، فعال بر ملت حالنه كتیرمكه چالیشمق ؛ قناعتمزجه هرفرد مسلم ایچون اك مقدس برفریضه‌در . بوكونك جهاد اكبری بوغایه‌یه مصروف اوله‌جق فعالیتدن باشقه برشی اوله‌ماز .

اومارزكه شو تمنیمز، رهبرلك ادعاسنده بولنان منورلر احتراصاتله بی‌هوش ، كتلهٔ خلق‌ده یأس وسفالتله مدهوش اولدیغی برهنكامه‌ده، هیچ اولمزسه برقاچ ایمانلی قلبده، برنهضهٔ انتباه اویاندیرمش اولسون . تاكه ، بیهوده یره :

لقد اسمعت لوناديت حياً . ولكن لاحياة لمن تنادي

فریادینی قوپارمش بروضعیتده قالمش اولمیه‌لم.

* * *

اسلام مفكوره‌سنه طوغرو

غربك آلایش مدنیتی اوغرنده اختیار ایتدیكمز فدا كارلقلرك قیمتنی ، اهمیتنی بر كره تقدیر ایتمه‌ك ؛ اوروپا مدنیتنك الهام ایتدیكی بر طاقم افكار مجددانه‌ده توهم ایتدیكمز سراب فلاحی تعقیب ایتمك ایچون ترك ایتدیكمز وملته ترك ایتدیرمكه اوغراشدیغمز راه سلامتك هدف عزیمتنی ادراك ایده‌بیلسه‌ك ، ظن ایدرمكه ، بوكون نیچون بویله ظلمتلر ایچنده، مجهولانه طوغرو سرسری آدیملر آتدیغمزی اكلاردق!.

حقیقةً بز بوكون سرسری بر ملتز . چونكه مفكوره‌مزی ضایع ایتمش ، مفكوره‌مزك ضیاعندن طولایی یولمزی شاشیرمشز . نره‌یه كیدیبورز ؟ . . نیچون كیدیبورز ؟ . بیلمیورز . ذاتاً باشمزه كلن فلا كتلرك اصل سببی بودكلی ؟ . . بز مفكوره‌سنه صاحب ، نقطهٔ عزیمتنی بیلن بر ملت اولسه‌ق آنجق قوتمزك ازدیادینه، مملكتمزك تعالی وتكملنه ، كیتدیكمز یولده عزمكار ادیملرله ایلرله‌مه‌مزه خدمت ایده‌جك اسبابه توسل ایدردكده بویله سفیل وپریشان برحاله كلمزدك ؛ تاریخ ومدنیتمزك شاهقهٔ كمالی اولان بوپایتخت اسلامك ایچنده بر آلای نامردك حقارتنه تحمل ایده‌جك درجه‌ده اك هضم ایتمك مجبوریتنده قالمازدق. بونلرك هپسی مفكوره‌سزلكدن، مفكوره‌نك صراط مستقیمندن آیرلمه‌مزدن ایلری كلمشدر .

بومؤلم ، بومدهش وضعیت صرف بزم نره‌یه كیده‌جكمزی ونیچون اورایه كیده‌جكمزی بیلمه‌مزدن اونی تقدیر ایده‌میه‌جك درجه‌ده شاشقین وجاهل ؛ اونی حسابلامقدن عاجز بر سورو مجنونك پشنه طاقیله‌جق درجه‌ده ادراكسز وغافل اولدیغمزدن طولایی حاصل اولدی. بوقسه بز مفكوره‌مزی بیلیر ، اوكا كیدن یولدن آیرلماز برملت اولایدق بوفلاكت ورذالت طوفاننه كندمزی بوغدورمازدق ، اكلامدیغمز؛ طانیمادیغمز ، ایشمزه یارایوب یارامیه‌جغنی اصلا بیلمه‌دیكمز برشی اوغرنده بونجه فدا كارلقلره ، بونجه محرومیتلره قاتلانمازدق ، جانمز چیقنجه‌یه قدر اوغراشوب طورمازدق ! . .

فقط زوالی ملت نه‌یاپسین؟... اونی شاشیرتانلر اوقدر چوق كه. اوكا طوغرو یول كوسترنلر اوقدر آزكه . . . اوده نه‌یاپه‌جغنی ، هانكیسنه اینانه‌جغنی بیلمیور . هركس اونی سلامته ایریشدیره‌جكنی سویلیور. اوده اشتیاق سلامتله وارینی یوغنی فدادن چكنمیور. دیمك كه قباحت ملتده دكل. . . واقعا ملت جاهلدر ، فقط اوقوتدیلرده اوقو. مادیمی ؟ ، . ملت خسته‌در ، ایلكنه چالیشدیلرده او ایسته‌مدیمی؟. ملت كیریدر ، صانكه یوكسلتدیلرده اویوكسلمكدن كیریمی طوردی ؟ اوت ، ملتك هیچ قباحتی یوق ، ملت ، فدا كاردر ، غیرتلیدر ، قابلیتلیدر. قباحت ، بونلری حسن استعمال ایده‌جك، بواستعدادلری انكشاف ایتدیره‌جك، بونلری برمفكوره‌یه طوغرو توجیه ایده‌جك، ملته تعقیب ایده‌جكی یولی اوكره‌ده‌جك یرده بتون بوسجیه‌لرك امحاسنه سبب اولان سوء استعمالاتی یاپانلرده‌در. فقط ملت معصومدر. وظیفه‌سنی ایفا ایتدی . وبوندن طولایی اونی اتهام ایتمك پك یا كلشدر. اوحالده بوملتك منورلری ، بوملتك زمامدارانی اونی نیچون یا كلش یوله سوق ایتدیلر ؟ نیچون مفكوره‌سنك ضیاعنه وبناءً علیه سرسری قالمسنه سبب اولدیلر ؟ بوملتك مفكوره‌سی نه‌در؟ بونلری تدقیق ایده‌لم‌ده كیتدیكمز یولك صوكنده نه‌دن بویله بروضعیتك قارشیسنده بولندیغمزی اكلایه‌لم :

مملكتمزك اك شرفلی دورلرنده قوردیغی مدنیتك مبدءی مبادئ اسلامیه ایدی . بز بومبادی‌یی اكلامایه موفق اولدقدن صكره معظم بر سلطنت وجوده كتیرمش ومسلمانلغه پك بیوك خدمتلرده بولنمشدق . سلطنتمزك ادوار عظمتنی تاریخلر نه‌قدر ستایشكار برلسان ایله اكلاتیورسه مؤسساتمزده دها جانلی بر افاده ایله ماضیمزی احیا ایدیبور . بتون بومؤسسات صرف اسلامی مبدألریمزله اسلامی تلقیلرمزدن طوغمشدر. یعنی بزم سبب ترقیمز مسلمانلقدی . وقتا كه

غرب مدنیتیله تماسه باشلادق . اونلرك تفوق صناعیلرینی كوردك . اوزمان فكریمزیده كیشدیردك . چونكه بوصیره‌لرده بزم اوعظمتلی مدنیتی طوغوران مؤسساتمز حال انحطاطده ایدی . آوروپا مدنیتنك تفوق صناعیسنی تأمین ایدن علوم وفنونی كندی مدنیتمزه ایصیندیره‌رق مؤسساتمزی انحطاطدن قورتارمایه تشبث ایده‌جكمزه اونلری ییقمه‌یی و آوروپا مدنیتنی تقلید ایتمه‌یی دوشوندك. آنجق بوچاره ایله قورتوله‌جغمزه قانع اولدق. آوروپا مدنیتنك بزم مبدألریمزه، بزم تلقیلریمزه اویمادیغنی، بزه یابانجی اولدیغنی تقدیر ایده‌مدك . وار قوتمزله اونی تقلیده قویولدق . عصرلردنبری تأسیس ایتمش اولان عقائدمزی، حسیاتمزی، اخلاقمزی ، كندی المزله تخریب ایده‌رك كندمزی مدنیت غربیه‌یه محكوم ایدیبوردق . غربلیلاشیوردق . مسلمانلغی ییقیوردق . ویزده برابر ییقیلاوردق. هانی آوروپا مدنیتنی تقلید ایدیبورمكله قورتولاجقدق؟ بالعكس كیتدكجه دوشدك . چونكه مدنیت تقلید اولنماز . مدنیت ، وسائل مدنیه‌نك محصولی دكلدر . مدنیت مبدألردن ، تلقیلردن طوغار . بزم مبدألریمز بشقه ، اونلرك مبدألری بشقه. بز آنجق مدنیتمزك تكمل وتعالیسی ایچون الزم واونكله قابل تألیف اولان شیلری آله‌بیلیردك . نته‌كیم مدنیت اسلامیه دعا اسكی مدنیتلردن بویولده اقتباس ایتدی . فقط هیچ بروقت محكوم اولمادی. دائما حاكم ایدی . چونكه مسلمانلق عزت واعتلا ایله مشبوعدر . الاسلام یعلو ولایعلی علیه .

ذاتاً مسلمانلق طوغار طوغماز دنیاده یك بیوك انقلاب یاپمشدی. اسكندر كبیر دورندن تاروما امپراطورلغنك زماننه قدر شرق آوروپا افكارینه، آوروپا حاكمیتنه باش اكمه‌یه مجبور ایدلمشدی. وقتا كه عربلر اعلای كلمةالله ایچون اعلان جهاد ایتدیلر. اسلام مفكوره‌سی شرقك استقلال سیاسیسنی استرداد ایتدی . شرقی برلشدیردی ، مدنیت اسلامیه‌یی قوردی . وتاریخك اك معظم، اك بالادورینی ابداع ایتدی.

بزم مجددلریمز ، غربك آلایش مدنیتنه قاپیلوركن مسلمانلغك بوقوت معجزه‌سندن ، مسلمانلغك حیاتمزده اشغال ایتدیكی موقع حاكمیتدن تمامیله غفلت ایتدیلر . اودرجه‌كه مسلمانلغك ظهورندن أول شرق نصل آوروپا افكارینه وآوروپا قوتنه باش اكه‌رك محكوم یاشامغه مجبور ایدلمشسه بوكونده عینی حیات محكومیتی اصرار ایدیبور.

بومقایسهٔ تاریخیه نه‌قدر عبرت آمیزدر . فلاكتك اصل سببنی نه كوزل ایضاح ایدیبور . ذاتاً بركره مسلمانلغك محكومیتله قابل تألیف اولمادیغی اكلاشلدقدن صكره غرب مدنیتنه تمثل ایتمك سیاستنك بزی نیچون بوفلاكتلره سوق ایتدیكی كندیلكندن تظاهر ایدر . غرب مدنیتنی عیناً قبول ایتمك ، مسلمانلغی ییقمق دیمكدی . حالبوكه ملت مسلمانلغه ، ومسلمانلغك تولید ایتدیكی مؤسساته صادق ایدی. ملت، مجددلرینك كیتدیكی یولی تعقیب ایده‌مزدی . بناءً علیه وهلهٔ اولاده مملكت ایچنده ایكیلك حاصل اولدی: دینلی، دینسز ایكیلكی. بومجددلر ،

سلطنت عثمانیه‌نك عظمت وشوكتنی تأمین ایدن شریعت كرسیلریله مدرسه‌لرك، یعنی محاكم عدلیه مؤسسات علم ومعرفتك اصلاحنه تشبث ایده‌جكلری یرده‌یی دربی امحاسنه چالیشدیلر. بونلرك یانی باشنه یپ یكی طرزده محكمه‌لر، مكتبلر اقامه ایتدیلر. بونلر غربدن باصمه قالب آلنمش اولدیغندن بزمله برمناسبتی یوقدی، بزه بوسبوتون یابانجی ایدی. فقط بوبوسبوتون یابانجی مؤسسات مجددلریمزك همتیله كیتدكجه كسب قوت ایدیبوردی . ملتك كندی مؤسساتیله قطع رابطه ایتمسی ایچون متصل چالیشیوردی وبالنتیجه ملت خراب اولیوردی . چونكه غربدن اقتباس ایتدیكمز مؤسسات بزم مبدألریمزی ، تلقیلریمزی ییقیور ، ایچمزده بر فوضای معنوی ایقاع ایدیبوردی . غرب مدنیتنی تقلید ایتمك ضرورتیله حاصل اولان قناعت تجدد پروانه‌نك اك مدهش اثر تخریبی بو ایكیلكدر . زوالی مملكت بر عصردنبری بو « ایكیلك » یوزندن نه‌لر چكمه‌دی. حالبوكه غرب پرستشكارلرینه كوره بومملكت غربلیلاشدقجه قورتولاجقدی ، غربلیلرك خصومتندن آزاده قاله‌جقدی ، شهرلریمز پاریس كبی ، لوندره كبی بر مهد معموریت اوله‌جقدی . نرده بو خیاللر ، نرده بزم بوكونكی حال ؟ ... بر عصردن بری مجددلریمز بر ادارهٔ منتظمه تأسیسنه ، مقصدلرینی ترویج ایچون قوت قاهره‌سنه التجا ایتدكاری ادارهٔ عرفیه‌نك الغاسنه طوغرو برآدیم آتمه‌مادقلرندن بشقه ترقیات اقتصادیه شویله طورسون ، مملكتك اعماری نامنه طرق مواصلاتی اولسون تأمین ایده‌مدكاری كبی ترقی نامنه‌ده عشیرتك ، وحشیاتك ، سوء اخلاقك توسعندن ، قومیت جریانی ایقاع ایدرك تشتت اجتماعی‌یی تضعیف ایتمكدن ، منافرات متقابله‌دن ، ازدیاد فقر وضرورتدن بشقه برشیئه خدمت ایده‌مدیلر . ایشته بز او تخریبكار تجددك اك مدهش صفحاتی كندی كوزمزله كوردك . هپمز بونتیجهٔ فجیعه‌نك قارشیسنده مبهوت ومتحیر، ذلیل وسركردان طوریبورز !...

* * *

آرتیق هپمز آكلایورز كه غربلیلاشمق ، مدنیت غربیه‌یی عیناً تقلید ایتمك بزی بوكونكی حاله كتیردی . فقط بوحاله كتیرمكله قالمادی، غربلیلاشمق سیاستنی تعقیب ایدنلری ده ییقدی . غربلیلاشمق سیاستی آرتیق افلاس ایتمشدر . بو مملكتك سركار سیاستنده یاشایاماز . اونی یاشاتمغه تشبث ایتمك، بو فلاكت، بو اضمحلال یولنده دوام ایتمك ، منزل هلاكه واصل اولمقدر . مع مافیه بو سفر ملت بوكا مساعده ایتمیه‌جكدر. زوالی ملت بونالدی . هرضربهٔ فلاكت اونی طریق حقه دعوت ایدیبوركن زمامدارلرینك قوهٔ قاهره‌سنه باش اكمه‌یه مجبور اولدیغندن بر درلو یوله كله‌میوردی . آرتیق عكس العمل دوره‌سی باشلادی. ذاتاً بهمه‌حال باشلامه‌سی منتظردی. ملت ، اوغیر طبیعیلكلره نه قدر صبر ایتمك لازمسه صبر ایتدی . بوندن اوته‌سنه تحمل ایده‌مز. بونك اوته‌سنده هلاك محقق وار . ملت بونی ادراك ایدیبور . ملتك بونی ادراك ایتمسی صراط مستقیمه رجوع ایچون حاضر اولدیغنی افاده ایدر . صراط مستقیمه رجوع دیمك، اسلامك اعتقادیاتی ، اخلاقیاتی،

اجتماعياتی، سیاسیاتی دائما زمان ومحیطك احتیاجاتنه اك موافق بر صورتده تفسیر ایدرك بونلره توفیق حرکت دیمکدر. بونلره توفیق حرکت ایدلدیکی، آرتیق ملت مفکوره‌سنه صاحب اولمشدر. اسلام مفکوره‌سی راه‌حیاتمزی تنویر ایتمش اولور. اووقت غربك اسارتندن قورتولمق میسر اوله‌جق، تاریخ تکرر ایده‌جکدر!..

ایشته بزم بوکونکی وضعیتمزك خلاصهٔ افاده‌سی بودر.

اکر بز غربلیلاشمق جریاننك حضور انهدامنده اویانان ملتك بو احتیاج هدایتی نظر اعتباره المایه‌رق ینه اسکی ایزی تعقیب ایدر، یابانجی مفکوره‌لرك آرقه‌سنده قوشه‌رق ینه ملتی ضلالت وادیلرنده یوروتوسه‌ك بویله بر عمای بصیرتك جزای اخیرنی چکه‌رك محوونابود اولمق تهلکه‌سنه معروض قالیرز، فقط بو ملتی ایکیلکلردن، تفرقه‌لردن صیانت ایدرك صراط مستقیم اسلامیه‌ارجاعه موفق اولورسه‌ق، مدنیتمزی غرب مدنیتنك اسارتندن قورتارمغه چالیشیرسه‌ق، اسلام مفکوره‌سنه ایمان ایدرسه‌ك او وقت بزم ایچون صلاح وفلاح واردر. ملت، بوامید صلاح وفلاحی تحقق ایتدیره‌جك زمامدارانه، متفکرلره، عالملره، منور طبقه‌یه. اوکا حقائق اسلامیه‌یی ایچه اوکره‌ده‌جك رجاله محتاجدر. بو احتیاجك تطمینی نسبتنده ملت قورتوله‌جقدر. عکس تقدیرده ینه اسکی یولده کیدلمش، ینه اسکی خطالره دوشولمش، ینه بو عاقبته کرفتار اولمق تهلکه‌سی حاضرلانمش اولور. دیمك که ساده رجال اداره‌نك دکیشمه‌سیله بر ایش اولماز. چونکه اشخاصك تبدلی اسکی طرزك ده کیشه‌جکنی افاده ایتمز. اشخاص سائره‌نك ده عینی یولده، فقط باشقه بر نام التنده، بشقه بر قیافتله قطع مراحل ایتمسی قویاً محتملدر. بناءً علیه، مادام که بو مملکتك سلامتی اسلاملاشمقده‌در؛ اوتقدیرده، مملکتمزه، عقائد، اخلاق واجتماعیات اسلامیه‌نك ماهیت حقیقیه‌سنی اك مدلل، اك واضح بر صورتده تأسیسه چالیشه بیله‌جك وبناءً علیه ملتی جداً توحید ایله صراط مستقیمه ارجاع ایده‌بیله‌جك رجالك ادارهٔ دولتده ایفای وظیفه ایتمسی لازمدر. آنجق بو سایه‌ده مملکت بحرانلردن قورتولور. بو سایه‌ده وقار ملیسنی محافظه ایدر. بوسایه‌ده سرسرلکیدن قورتولور، حق حیاتنی تأمین ایدر وروحندن طوغان بر مفکورهٔ حقیقیه‌یه طوغرو آدیملر آته‌رق ترقی ایدر.

الحاصل، وضعیت حاضره‌نك قارشیسنده، ساخته مفکوره‌لرك بومملکته ایراث ایتدیکی خسارات وخیمه‌یی ادراك وتقدیر ایدن مسلمانلر احتیاج حیات واحتیاج فلاحی تأمین ایده‌جك یکانه مفکوره اولان اسلام مفکوره‌سنه طوغرو کیتمك ایستیور. آرتیق یاپابیله‌جکی تخریباتك کافه‌سنی یاپدقدن صکره ییقیلان ساخته مفکوره‌لر بومملکتده یاشایاماز. حیات آنجق اسلام مفکوره‌سنکدر، اکا صاحب اولمق ایچون صراط مستقیم اسلامه رجوع ایتمك اقتضا ایدیور. اسلام مفکوره‌سی بزی، اولجه ره‌یه کتوردیسه ینه اورایه، رهایه، اعتلایه کتوره‌جك؛ بزی اسارتدن قورتاره‌جق. بزی برلشدیره‌جك ومدنیتمزی احیا ایده‌جکدر!..

عمر رضا

آسیا اقوامی وصلح قونفه‌رانسی

پارسده انعقاد ایدن وپك چوق قومیسیونلره، شعبه‌لره منقسم بولنان صلح قونفه‌رانسی کمال فعالیتله ایی مدتدنبرو اوروپا ایشلریله اشتغال ایتمکله برابر، مسائل ومطالب شرقیه‌یه قارشوده بیکانه قالمیور. برطرفدن تدقیقات ومذاکراته دوام ایتمکده، دیکر طرفدن پارس شهرینی بابل قوله‌سنه چویرن اقوام وعناصرك مطالب ومدعیاتی دیکله‌مکده‌درلر. هرقومك، هر عنصرك مطلوبی، مرامی بشقه بشقه اولوب، قابل اسعاف اوله‌میه‌جق شیلردر. بریننك املی، دیکرینك آرزوسنه توافق ایتمز، حقوق، عنعنات، تاریخ، احصائیات نفوس و اساساتی تشکیل ایدن دها پك چوق شیلر چاپراشیق دوشیور. هله مسائل شرقیه اوقدر مشوش، مغلق، قاریشیق شیلردرکه قونفه‌رانس مسائل مذکوره‌یه ال سورمکدن بیله توحش ایدییور. برآز دها حقیقتی سویله‌مك لازم کلسه، وقتیله بویکی بکلك قیغوسنی کوتمکده اولان اقوام وعناصره یوز ویرلدیکندن طولایی‌ده احتمالکه پشیمان اولمشلردر. عربك دیله‌دیکنی — که اساساً کندی آره‌لرنده اختلافات نظر واجتهادات فکریه‌زیاده‌سیله حکمفرمادر — یهودی ایستمز، یهودینك کنی عرب هیچ آرزو ایتمز، ارمنیلر ایسه خولیاپرستانه براعپراطورلق تشکیله چالیشیورلر.

کلدانی، سریانی، کورد، ارناود، عرب، عجم، تورك ودها نیجه نیجه ملتلر پارس قونفه‌رانسندن، ویلسون پره‌نسیپلرندن دردلرینه شفای عاجل وقطعی انتظار ایدییورلر. هرملت بویوك، کنیش وبوش برهکبه ایله پارسه قوشمش، هکبه‌سنی طولدیرمق ایستیور. اوزرنده یشادیغمز واوچ یانی صو، بریانی قره اولان کره‌منك شویله طورسون، دها بشقه وقابل سکنا بر دیکرکره الده ایدلسه واقوام مذکوره بیننده تقسیم اولنمق ممکن اولسه بیله، آنلرك حرص و اشتهالرینی لایقیله تسکین ایتمك امکان خارجنده‌در.

بز دها چوق اولدن بوایشك یورنك کسب ایده‌جکنی بیلیردك؛ وظن ایتمزدك که پارسه اختیار زحمت ایدن بونجه اقوام حقلرینه راضی اوله‌رق مملکتلرینه عودت ایده‌بیلسونلر. فقط برکره بونلر یوزبولمش اولدیلر، شیمدی یاقالم سقوط خیاله اوغرایه‌جق عجبا متانتلرینی محافظه ایده‌بیله‌جکلرمی؟

بو حقیقتی هرکسدن اول ادراك ایلین انکلتره باش وکیلی مستر (لوئید جورج) جنابلری صوك بیاناتیله اقوام وملل صغیره‌یه پك معنیدار نصایحده بولنمغه مجبوریت حس ایتمش اولسه کرکدر. مشارالیه دیورکه:

«کوچوك ملتلره بوراده بعض نصایحده بولنمق ایچون احوالك مساعد اولوب اولمدیغنی بیلمم. فقط بن اونصایحی، صمیمی بردوست صفتیله اجرا ایدیورم. کوچوك ملتلر، بوکون بر موفقیته، عظیم بر موفقیته نائل اولدقدن صوکره بویوك ملتلرك خطیئاتنی تقلید ایتمك

تهلکه‌سنه القای نفس ایدیورلر . بو کوچوك ملتلرده اویله بر حرص وامل اویاندی که ، آنلر عرق حدودلرینی دخی تجاوز ایتمك وکندیلرینه عائد اولمیان اراضی‌یی الحاق ایتمکه ساعی اولیورلر . توسع ایتمك فکری ، آنلرك هر حرکتنه حاکم اولمغه باشلامشدر . کرك بیوك وکرك کوچوك اولسون هر ملت ایچون بو طرز حرکت کندیسی حقنده اك مخاطره‌لی بر حرکتدر .

« ملتلرك قوتی بوکون اولدیغی کبی یارین ده آنجق کندی عرقلرینك امنیت ومحافظه‌سنده مندمجدر . تاریخ ثابت اولدیغی اوزره ماضیده بر عرقك دنیا اوزرنده‌کی نفوذی او عرقك اهمیت عددیه‌سنه ویا تحت حاکمیتنده بولنان اراضینك وسعتنه اصلا تابع دکل ایدی ، بالعکس درین ایزلر براقمش اولان ملتلر ، کوچوك ملتلر ایدی . »

انکلتره باشوکیلنك بو منصحانه سوزلری — موجز اولمقله برابر — پك چوق معنیداردر . کوچوك حکومتلرك حدود عرقیه‌لری خارجنده توسع املنده بولونمامنی وبویله خام خولیا آرقه‌سنده قوشمامغی آنلرك منافعی مقتضاسندن اولدیغنی افهام واشراب ایتمك ایستیور ، چونکه بویله بر تشبث و خط حرکتك ، مذکور ملتلر ایچون ایلروده عظیم تهلکه‌لر تشکیل ایده‌جکنی آکلاتمق ایسته‌مشدر . بو سوزلر ، بوکون جهان مقدراتنی تأمینه صلاحیتدار اولان بیوك شخصیتلرك الك بیوکنك آغزندن چیقدیغی ایچون جداً بیوك اهمیتی حائزدر . مشار الیه مجبول اولدیغی نزاکت وسیاست نقطه‌سندن پك آز ومعنیدار سوزلرله بو حقیقتی ، بالا پروزانه املارله پارسه قوشان کوچوك ملتلره آکلاتمش وعاجزانه بزم ده اوتدنبری سرد ایتدیکمز مطالعاتی تأیید ایلمشدر .

*
**

ارمنی مسئله‌سی:

ایمدی بو کوچوك ملتلردن (ارمنی) لرله ، تعقیب ایتدکلری (ارمنستان) ی بر آز تتبع ایده‌لم . ارمنیلر طرفندن یکی اوله‌رق چیزیلان خریطه‌یه سطحی بر نظرله باقیلسه ، کوریله‌جکدرکه بو هیولا بر ارمنی عرقی حدودی دکل ، قوجه بر ایمپراطورلغك قبا طاسلاغیدر . بو موهوم ومخیل خریطه‌یه کوره ارمنستان بر طرفدن آق دکزه ، دیکر طرفدن قره دکزله بحر خزره قدر امتداد ایتدکدن بشقه ، اورمیه کولیله شهرنی ایراندن کندی طوپراغنه قاتمش و بر چوق کیلومترو اراضی ایله سواحل ولیمانلری تمنه‌مشدر ، عجبا بو واسع ومعظم ایمپراطورلغی ارمنیلر نه ایله محافظه ووقایه ایده‌بیلیرلر؟ اساساً بو اراضی وسیعه بر ایکی ملیون دکل ، ملیونلرجه نفوسی استیعاب ایده‌بیله‌جك بر حالده‌در . بیلمم که هر کیلومترو باشنه قاچ ارمنی اوراری اشغال ایده‌جکدر ؟ عددلری ، نفوسلری ، عرقلری بو قدر آز بر یکون تشکیل ایدن ارمنیلره بو قدر واسع بر یورد چوق کلزمی ؟

دیمك اولیورکه ارمنیلرك مطالبی اوقدر بیوك ایمش که اولجه فرانسه مطبوعاتنی اعتراضه سوق ایتدیکی کبی ، بو دفعه انکلیز مطبوعاتنی ده تنقیده مجبور ایلمشدر . کچن هفته (تان) غزته‌سی بو خصوصده بر بند مخصوص یازارق ارمنیلره بر طاقم نصائحده بولندقدن صوکره دیوردی که :

« بیوك بر سرایك قاپوجیسی اولمقدن ایسه ، کوچوك بر خانه‌نك صاحبی اولمق دها خیرلیدر . »

بو هفته ایسه (دیلی تلغراف) غزته‌سی ، پارسده‌کی مخابر مخصوصنه عطفاً شو سوزلری علاوه ایدیور :

« ارمنی مثلری طرفندن دون صلح قونفرانسی حضورنده بیاناتده بولونلنجه‌یه قدر ارمنی مطالبنك درجهٔ اقصاسی حقنده هیچ کیمسه‌ده تام بر فکر یوقدی . ارمنیلرك اعظمی مطالب درمیان ایتمکه میل ایتمه‌لری موجب حیرت بر شی دکلدر . ارمنیلر طبیعتلری اعتباریله پازارلق خصوصنده ماهر آدملردر . حال حاضرده کندی اهلرنده بر پازارلغه کیریشمکه مساعد بولنجه بالطبع فرصتی اهمال ایتمامشلردر .

بونکله برابر ارمنیلر طرفندن طلب ایدیلن اراضینك وسعتی پارسده آز چوق موجب حیرت اولمشدر . ارمنیلرك ، درمیان ایتدکلری مدعیاتك محق اولدیغنی عرق نقطهٔ نظرندن اثبات ایده‌مزلر . هر نه‌ده اقتصاداً آز چوق علاقه‌دار بولنیورلرسه ، اوراسنه ادعای تصرف ایتمشلردر . بو جمله‌دن اوله‌رق شرقك الـمهم مرکز تجارتلرندن اولان اسکندرون ، آطنه وطربزونی ده ایسته‌مشلردر . یعنی ارمنیلر هم آوروپادن ، آسیادن غرب جنوبیسنه‌کیدن شمندوفر خطی کذرکاهندن بر پارچه‌یی ، همده عراقك طبیعی اسکله‌سی اولان لیمانی طلب ایتمشلردر . بو مطالبه بولنانلر ، طلبلرینك رد ایدیله‌جکنی بیلیورلردی . دیکر طرفدن وحشیانه قتالرك قربانی اولان بو بدبخت ملت حقنده پك صیقی صورتده داورانیلمامی ، ادعای تصرف ایتدکلری هر یر حقنده مطلقا اهالیسنك آرای عمومیه‌سنه مراجعت ایدلمسی وقتالدن صکره قالان نفوسنه نظراً اکثریتی تشکیل ایدوب ایتمدکلرینه باقیلمسی ده جائز دکلدر .

« ارمنیلری یقیندن تدقیق ایدن هرکس شوراسنه واقفدر که ارمنیلرك مستقل بر جمهوریت وجوده کتیره بیلملری بر آز کوجدر ، طبقی موسویلر کبی ارمنیلرده بدنیله دکل ، دماغیله چالیشمغه آلیشمش بر عرقدر . ارمنیلر بو حاللریله افتخار ایدرلر . بر موسوی حکومتی تشکلنه نه‌کبی موانع وارسه ، ارمنیلر حقنده‌ده عین مانعه‌لر موجوددر . بر عسکری تعبیر ایله مقصدی افاده ایده‌لم : ارمنیلر آره‌سنده پك چوق ضابط ، پك آز نفر واردر . مملکتلری داخلنده اشتغالات زراعیه‌ده بولنه‌بیله‌جك اولان کردلر کندیلرینه خصم جاندر . بو اسباب طولاییسیله ارمنیلر جنبی اقوامك حمایه‌سنه محتاجدر . کندیلری اوزرینه اجرای وصایه‌یه مأمور ایدیله‌جك دولتك وظیفه‌سی پك آغیردر . بو دولتك

يكى مملكتك انكشاف زراعيسى ايچون لازمگلن وسائطى تدارك ايتمسى لازمگله‌جكى كبى ارمنيلرله كوردلر آره‌سنده تأمين آسايش خصوصنده ده پك بيوك مشكلاته اوغرايه‌جقدر. مالى نقطهٔ نظردن ارمنستانك وضعيتى ديكر يكى مملكتلردن چوق مساعددر . ارمنيلر زنكيندر . دنيانك هر طرفنه داغيلمش اولان ارمنى تجارينك بر قسمى هر حالده سرمايه‌لرينى آلارق مملكتلرينه عودت ايده‌جكلردر . »

بز بو مسئله‌يه ديلى تلغرافدن دها زياده علاقه‌دار اولديغمز ايچون ديه‌بيليرزكه ارمنيلر بوقدر جمهوريتى كرك طوغريدن طوغرى‌يه وياخود كندى وصيلرى واسطه‌سيله هيچ بر زمان اداره و ادامه ايده‌مزلر. كوردلرله ارمنيلر بيننده اوته‌دنبرو عظيم اختلافلر حكمفرمادركه هپ اراضى‌يه تعلق ايدر . بوندن بشقه ارمنيلر حاكميتلرينى هيچ بر زمان كوردلره قبول ايتديره‌مزلر . اويله بر ارمنستان تشكل ايتسه بيله ارمنى اغنياسى ثروتلرينى يكى و عاقبتى مجهول بر ارمنستانه كوتوره‌مزلر . خصوصيله ممالك عثمانيه‌ده پرآشوب هر درلو معيشت وراحتنى تأمين ايدن ارمنيلر ، يكيدن راحتلرينى قاچيروب ، يكى بر تجربه‌يه زمين اولمغى اصلا آرزو ايتمزلر . بوندن بشقه ارمنيلرك بوقدر شمولى وواسع امللرينه ، هم دولت عثمانيه وايران ، همده عربلرله كردلر هر حالده معارض بولنه‌جقلردر . اطراف اربعه‌سنى احاطه ايدن حكومات وممالك اسلاميه ، ايلروده بويله بيوك بر ارمنستانك تحكمنه قارشو قولاى قولاى سرفرو ايتميه‌جكلرى آشكاردر . لوئيدجورج جنابلرينك بو بابده‌كى اجتهاداتى هر زمان ايچون واردر . تاريخ صحيفه‌لرنده كاغد اوزرنده خيال ميال شكلنده وقتيله كوستريلن بر ارمنستان بوكون بام باشقه شيلر اولوب ، اورالرى تماميله هر نقطه‌دن اسلاملاشمش وارمنى آثار ونفوذندن هيچ بر شى قالمامشدر . بو اعتراضات منطقيه‌يه باقيليرسه ارمنيلر بر چوق شيلر ايستمشلردركه ، ياريسنى‌ده بولسه‌لر يته كارلى چيقه‌جقلردر .

فقط ظن اولنمزكه ائتلاف حكومتلرى ارمنيلره قارشو بوقدر مسامحه‌كارانه طاورانسونلر . چونكه حقيقةً بو مسائل مهمه يكيدن ايلروده بر چوق فنالقلرك حصولنه يارديم ايتمكدن بشقه بر فائده‌سى اولمز . بو حقيقتى منصف ، آغرباش ارمنيلرده ايى بيليورلر . او حالده ارمنيلر ، تان غزته‌سنك ديديكى كبى ، هر حالده كوچوك بر خانه‌يه صاحب اولمغه چاليشوب ، بيوك بر سرايه بكچى و اوشاق اولمامغه سعى وغيرت ايتمليدرلر .

* * *

يهودى مسئله‌سى :

يهوديلر حكومتيله فلسطين مسئله‌سنه كلنجه بوده حرارتله آوروپا مطبوعاتنى ، صلح قونفرانسنى اولدقجه مشغول ايديور . ده‌با وماتن غزته‌لرى بو مسئله حقنده اوزون بندلر يازه‌رق مسئله‌يى مهما امكن تشريح وتنوير ايتمكلردر . قونفرانس بو آنه‌قدر برى آوروپاى غربى ، ديكرى آوروپاى شرقى ، اوبريده آنغلوساقسون ممالكى يهوديلرى نامنه اوچ مرخصك افادات و بياناتلرينى استماع ايتمشدر . مرخصلردن برى مستقل يهودى جماعتلرى تشكيلاتنه ، ديكرلرى‌ده سوريه‌نك جنوبنى كاملاً احتوا ايدن وحيفادن عقبه‌يه ممتد اولان قطعه‌ده جمعيت اقوامك تعيين ايده‌جكى دموقراتيك بر حكومتك موقت قونترولى آلتنده بر يهودى حكومتنك تشكيلنى طلب ايتمشلردر .

ده‌با غزته‌سى بو يكى يهودى ايشى بر حوته بكزه‌تمش وشو مطالعاتى سرد ايتمشدر : « بونى حل بر حاله افراغ ايچون فلسطينده بر يهودى حكومتى ياپمق اوزره اصل فلسطينليلرى اورادن قوغمق ويرلرينه يهوديلرى كتيرمك ايجاب ايديور . حالبوكه شيمديكى اهالى ، ايكى بيك سنه‌دنبرو هر طرفه طاغيلمش يهوديلردن زياده اوراده حق صاحبيدرلر .

واساساً يوز يكرمى بيكى يهودى اولان بشيوز بيك مقدارنده‌كى يرلى اهالينك يهودى اولمايانلرينى دوستانه بر صورتده بورادن قوغمق بيله بو مملكت دنيانك هر طرفنه ياييلمش اولان يهوديلرك انجق اونده برينى بسليه‌بيلير . او حالده سيونيست ديوارنده قافا قيرمق فائده‌سزدر . بونك منطقى جهتى اورايى اداره ايده‌جك اولان حكومتك حمايه‌سى آلتنده مساعدات اداريه ايله يهودى تأسيساتنه تسهيلات ويرمكدر .

ديك اسكى اجدادلرينك طوپراغنده يربوله‌ميان وشيمديكى يرلرينى قدسده وبحر لوط سواحلنده اوطورمق اوزره ترك ايتمك ايسته‌مين لابد يهوديلر براى زيارت همدينلرينك هوتللرينه كلوب آز چوق اقامت ايده‌جكلر وعموماً عودت ايده‌جكلر ، شو حالده تعيب ايدلمكدن چكنمه‌يورسه‌ك ديه‌بيليرزكه سيونيزم بر اوتل مسئله‌سيدر وصلح قونفرانسى بو ايشى صاحبين قلوبى دلكه‌لرينه حواله ايتمليدر ! »

ماتن غزته‌سى بو مسئله‌ده هر اوچ عنصرك مطالعاتى فلسطين ويهوديلر مسئله‌سنده تدقيق ونشر ايتمكدر . يهوديلره كوره فلسطينده كوزل بر يهودى حكومتى تأسيسى امكان داخلنده كوستريلمكده ايسه‌ده ، حجاز مرخصى امير (فيصل) ايله اورتودوقس رؤساى روحانيه‌سندن ارخيماندريت (واسيلاكيس) ك نقطهٔ نظرلرى بسبتون بشقه شيلردر .

اميره نظراً اكثريت اهاليسى مسلمانلردن متشكل فلسطينده جريان ايدن وقوعاته كنديلرينك علاقه‌دار اولدقلرينى وقدس شريف ايله جوارينك يهوديلر ايچون اولديغى قدر مسلمانلرجه‌ده محال مباركه‌دن صاييلمقده وقرآن كريمك اوامرينه نظراً‌ده انبياى بنى اسرائيل حقنده مسلمانلرك احترام ايتمه‌لرينى آمر اولديغندن بدبخت موسويلرك اورايه بر وطنداش صفتيله يرلشدكلرندن طولايى عربلرك ممنون اوله‌بيله‌جكلرينى وفقط اگر فلسطينده وقدسده مستقل بر حكومت تأسيس حاكميت فكرنده بولنورلرسه بو تشبثك كنديلرينى بيوك تهلكه‌لره سوق ايده‌جك وبو حال يهوديلرله عناصر سائره آره‌سنده دائمى بر مجادله زمينى احضار وتوليد ايده‌بيله‌جكدر .

ارخیاندریت واسیلا کیسك فکرینه نظراً بو قطعه‌ده یهودیلرك تاریخاً حقلری غیرقابل انکار ایسه‌ده عرقاً هیچ بر حقلری یوقدر . چونکه حال حاضرده اوراده‌کی اکثریتی مسلمانلر تشکیل ایدیور . یوذانك اوزون برمدت فلسطینده اقامتی نتیجه‌سنده حاصل ایتدیکی تجربه‌لره نظراً یهودیلرك فلسطینی احیا واعماره موفق اوله‌میه‌جقلرینی وفقط اونلری اولکندن زیاده حسن معامله‌یه تابع بولندیرمق وحقلرنده تسهیلات کوسترمك امکان داخلنده ایمش .

بزه قالیرسه قدسده وفلسطینده هیچ بر زمان بر یهودی دولتی تشکل ایده‌من . چونکه یریوزینه طاغیلان یهودیلر بولندقلری ممالکك آب وهواسنه ، طرز معیشت واجتماعیاتنه آلیشدقدن ماعدا یهودیلرك عالم اقتصادیاتده‌کی موقعلری‌ده بوکا علاوه ایدیله‌جك اولورسه، فرانسه‌دن، اسوچره‌دن، اوروپا وامریقانك اك کوزل ولطیف شهرلرندن قالقوب، مع عائله وساماں، فلسطینك ویاخود لوط کولنك طوزلی وچوراق صحرالرینه هجرت ایتمیه‌جکلری وبوکاده قطعاً راضی وقائل اوله‌میه‌جقلری اصلاه‌درین تدقیقاته احتیاجی اولمیان بر مسئله‌در ، ایکنجیسی یهودیلر بوکون اسکی عنعنهٔ تاریخیه‌سنی غائب ایتمش وشکل حاضری اورالرك کله‌نك بتون معناسیله بر اسلام مملکتی اولدیغنی اثبات ایتمکده‌در. ایکی بیك سنه‌دن برو دنیاده یرسز ، یوردسز ، شو حکومتك ، او برملتك زیر جناح عاطفتلرینه صیغینان پرا کنده یهودیلرك _ که نفوسلری اون بر ملیون تخمین ایدیلمکده‌در _ فلسطینه کلوب تأسیس حاکمیت وحکومت ایتملری اوقدر قولای برایش دکلدر . اساساً مسلمانلر عندنده‌ده قدس محال مبارکهٔ اسلامیه‌دن در . انبیای بنی اسرائیل حقنده‌ده مسلمانلرك احترامکارانه طاورانملری وآنلری ده پیغمبران عظامدن عدایتملرینه دائر قرآن عظیم الشانده نیجه نیجه امرلر وارد اولمشدرکه، مسلمانلرده اونلری بتمه‌مکده حقلری واردر . بوکون ایسه تاریخی عنعنه استناد ایتمك صورتیله پارس قونفرانسی بوکبی مسائلی هیچ بر زمان حل ایده‌من وبونده موفق‌ده اوله‌من . هرشی حال حاضرده‌کی احوالی نظر دقته آله‌رقدن نفوس وعرقی موجودیت وا کثریته کوره حل ایتمك اقتضا ایدر . یهودیلرله متعدد (صهیون) جمعیتلری بوخصوصده پك چوق چالیشمشلر ، پروپاغاندلرده بولنمشلر وحتی اراضی واملاك صاتون آلمق ایچون سوریه‌ده پك چوق چباله‌مشلر ، بومسئله اوزون مدت عثمانلی مجلس مبعوثانی اشغال ایتمش وبویوك قیل وقالی موجب اولمشیدی . بونجه مساعی وفدا کارلقلره رغماً بوکون قدس وفلسطین کرك نفوس وکرك اراضی اعتباریله مسلمان قالمشدر . بومسئله‌نك پك مصلحانه وعموم یهودیلرك منافعنه توفیقاً حلی، اورالری مستقل بر اسلام پرنسنك ادارسنه تودیعی ایله قابل اولور . انجق پرنسك ریاست ایده‌جکی محلی حکومتده برایکی یهودی اعضا بولندیرمق واوراده مقیم بولنان ومسافرةً برای زیارت اورالره کله‌جك اولان یهودیلره بویوك تسهیلات ارائه ایتمکه چالیشمق لازمدر . بزبوکون امینزکه شرقده یشایان یهودیلرك رأیته مراجعت اولنورسه هر حالده بو پرنسك آل عثمان خاندانندن منسوب اولمسنی ترجیح ایدرلر ، چونکه دنیانك هیچ بر طرفنده ، ممالك عثمانیه‌ده اولدقلری قدر یهودیلر سعادت ورفاه ، حریت وحقوق الده ایده‌مامشلردر. وآره صیره الکمتمدن اوروپا ممالکنده وقوع بولان قتل عاملریزم بو ادعامزی بلیغاً ومابلغ تأیید ایدر .

• •

عربستان مسئله‌سی:

بو کونلرده پارسده دولت عثمانیه‌نك مقدراتی حقنده ائتلاف زمامدارلری آره‌سنده مذاکرات باشلامشدر . بومذاکره‌ده فرانسه وانکلتره خارجیه ناظرلری ، ایتالیا باش وکیلی وباش قوماندانی ایله سوریه‌ده‌کی حرکات عسکریه‌نك انکلیز قوماندانی جنرال (اللهنبی) بولنمشدر .

تان غزته‌سنك بیاناتنه باقیلیرسه شرقده اعادهٔ سکونی تأمین ایچون انکلتره ، فرانسه ، ایتالیا طرفندن جمعیت اقوام نامه موکل اوله‌رق اداره‌لری درعهده ایدیله‌جك محللری تعیین ایده‌جکلرمش .

عین زمانده مذکور غزته عربلره انکلیزلر طرفندن برآز زیاده یوزویرلوب قوهٔ خیالیه‌لرینك اوقشاندیغنی وتحدیدات مقتضیه‌نك ایضاحی زحمتی اخبار اولنمقسزین بر طاقم اساسلرك اعلان اولندیغنی ، رأی خودلریله مقدراتلرینی تعیین حقنك کندیلرینی اداره‌دن عاجز اقوامه قابل تطبیق اوله‌میه‌جغنك اولدن سویلنمسی ایجاب ایدرکن ، بالعکس مذکور اقوامك صلح قونفرانسنه قبوللری وبوصورتله استقلاللرینك ضمناً قبول ایدلمسی کیفیتنك برآز تدبیرسزجه وقوعبولدیغنه دائر بیان مطالعه‌ده بولنمش در.

شیمدی ایسه بوحاله‌ره نهایت ویرمك زمانی کلمشدر ظن ایدرز . اکر دول مشارالیهم انصاف ومنطق دستورلرینه رعایت ایده‌جك اولورلرسه شرقه عائد مسائلی قولایلقله حل ایده‌بیله‌جکلرینه امینز . بوده دولت عثمانیه‌نك اقوام اسلامیه وشرقیه آره‌سنده حائز اولدیغی اعتبار وموقعی نظر دقته آلمغه متوقفدر . کرك عربستانده ، کرك فلسطینده دولت عثمانیه‌نك بر چوق حقوق قدیمه، تاریخیه وعرقیه‌سی بولندقدن ماعدا مذکور مسائلك حلی التزام اولندیغی زمانك ، بودولتك حقوق مستقبله‌سنی‌ده نظر اهمیته آلمق ایجاب ایدر ظننده‌یز .

امید ایتمك ایسترزکه بو مسائل مغلقه‌یی ائتلاف دولتلری کمال عدالت وانصاف ایله حل ایتمکه موفق اوله‌بیلسونلر ، ودنیانك هر طرفندن سیل خروشان کبی پارسه قوشوب کلن واورا بابل قوله‌سنه بکزه‌تن بعض افراطپرستلرك یوکسکدن آندقلری مطالبات ایله فصاحت وبلاغت مسابقه‌لرینه آلدانمسونلر . بزم حقوقمزی مدافعه ایتمك ایچون شیمدیلك اوراده هیچ برکیمسه‌مز بولنمدیغی ایچون متوکلاً علی الله اوزاقدن اولسون حادثات جاریه‌یه سیرجی وضعیتی محافظه ایدییورز ، طبیعی صیره بزه کلیرسه البته بزده بر ایسته‌جکمز ، دیه‌جکمز اوله‌جقدر .

س . م . ت

سبيل الرشاد

١٣٢٦ - ١٣٢٤

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر برایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .

نسخه‌سی ١٠ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح ، واوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر

محمد عاکف

صاحب و مدیر مسئول

اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد : ٣-٤٠٢ | ٢ رجب ١٣٣٧ | پنجشنبه | ٣ نیسان ١٣٣٥ | جلد ١٦

اسرار قرآن

« وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ »

مآل کریمی

« قولمز محمده ایندیرمش اولدیغمز قرآنك طرفمزدن منزل اولدیغنده شبهه‌کز وار ایسه سزده اونك سوره‌لرینه بکزه‌ر بر سوره میدانه قویکز . و بو خصوصده اللهدن باشقه طاپدیغکز معبودلردن یاردیم ایسته‌ییکز . محمدك قرآنی کندیلکندن اویدوردیغی بولنده‌کی ادعاکزده حقلی ایسه‌کز بو صورتله اثبات مدعا ایدیکز . بونی یاپامازسه‌کز — که البته یاپه‌میه‌جقسکز — کافرلر ایچون حاضرلانان و یاقه‌جغی شی انسانلرله کوکردن عبارت اولان جهنم آتشندن قورقیکز . »

آیت سابقه صانع حکیمك وجودینی اثبات ایچون ، شك و شبهه‌یه اصلا محل براقیه‌جق صورتده متعدد دلائلی متضمن ایدی . بو آیت کریمه ایسه رسول علیه السلامك تقریر نبوتنه عائددر .

کفار قریش رسالتمآب صلی الله علیه و سلم افندمزه قارشی پك بی امان بر طور تعقیب ایدییورلر ، کاه مجنون اولدیغنی ، کاه کتیردیکی کتاب اقدسك اساطیر اولیندن عبارت بولندیغنی سویلدکلری کبی وقت وقتده قرآنی بشردن تعلم ایتدیکنی ایلری سوریورلر ، دها اولمازسه « خیالپرست بر شاعر » دییوب ایشك ایچندن چیقیورلر ایدی .

آنجق اونلرك بو مفرط و متلون طرز جدال و مخاصمه‌لری مواجهه‌سنده قرآن حکیم ساکت قالمیور . اونلر بحث ایتدیکمز انواع مفتریاتدن برینی ایلری سوردکجه درحال میدان تحدی‌یه آتیله‌رق عظمت اعجازی قارشیسنده کندیلرینی سرنکون براقیور ، کندینك بهتان و افترا محصولی دکل ، کتب متقدمهٔ سماویه‌نك احکامنی مؤید بر بدرقهٔ فلاح و هدایت ، ایمان ایدنلر ایچون برات فوز و رحمت اولدیغنی براهین بیان و بلاغتنك بوتون وضوح و قطعیتیله موقع بداهته وضع ایدییور ایدی .

مشرکلر قرآنك اسلوب بیانینك سلاستنه ، الفاظنك سهولت و انسجامنه ، معانیسنك مأنوسیتنه باقه‌رق بونك قریحهٔ بشر محصولی اولدیغنه حکم ایدییورلر ؛ بناءً علیه تمثیل و تنظیرندن هیچ بر زمان عاجز قالمیه‌جقلری فکر و قناعتنی بسله‌یورلر ایدی . جناب حق کافرلرك بو دعوای اقتدار پرده‌سی آلتنده کیزله‌دکلری انکار وحی و بعثت امللرینی میدانه چیقارمق ، عینی زمانده قرآنی تنظیر خصوصنده‌کی عجز مطلقلرینی صورت قطعیه‌ده اثبات ایله رسالت محمدیه‌یی رد و انکارده عناد و اصرارلرینك سائقی صرف حسددن عبارت اولدیغنی بتون کائناته کوسترمك ایچون کندیلرینه بویله بر ساحهٔ تحدی آچدی .

قرآن دییورکه : آیات بیناتمك طرف باریدن منزل اولمادیغی ظن

وذهاننده بولنيورسه‌كز سزه اونلرى تبليغ ايدن محمد له معارضه ساحه‌سنه آتيلكز . وبونده موفق اولمق ايچون الهـدن ماعدا ايسـتديككز كيمسه‌لرك امداد ومعاونتنه مراجعت ايديكز .

فقط شوندن امين اوليكزكه نه ياپسه‌كز تأمين غالبيته يول بوله‌ما‌يه‌جقسكز . طاپديغكز معبودلريكز ، برطاقم افكار باطله‌يى نظرلريكزده تزيين وتحسين ايده‌رك تشديد ضلالتكزه خدمت ايدن يارداجيلريكز ، زمين وزمانى مساعد بولدقجه كفر وعناده تشويق ايدن شيطانلريكز ، خلاصه ناطقه آرا خطيبلريكز ، خيال آفرين شاعرلريكز بوجدالگاه معظمه‌ده سزه بر حق قازانديره‌ميه‌جق ، سوره‌لرمدن هيچ بريله همعيار عد اولنه‌بيله‌جك بر بديعهٔ كلاميه ايله تأييد و مظاهرتكزه امكان بوله‌ميه‌جقدر . چونكه بو ، هيچ بر مخلوقك دائرهٔ اقتدارى داخلنده دكلدر .

قرآن كريم متعدد سوره‌لرده منكرلرينى موقع تحدى‌يه دعوت ايتمشدر . ازجمله سورهٔ قصصده‌كى « قل فأتوا بكتاب من عندالله هو اهدى منهما اتبعه ان كنتم صادقين = ادعا كزده حقلى ايسه‌كز جانب الهيدن بوكتابدن دها زياده طريق هدايتى كوستر بر كتاب كتيريكزده بن اوكا اتباع ايده‌يم » سورهٔ اسراده‌كى « قل لئن اجتمعت الانس والجن على ان يأتوا بمثل هذا القرآن لايأتون بمثله ولوكان بعضهم لبعض ظهيرا = بوقرآنك نظيرينى ميدانه كتيرمك اوزره انس وجن برآره‌يه طوپلانسه‌لر ، برى برلرينه ظهير اولسه‌لر مقصدلرينه موفق اوله‌مازلر . » سورهٔ هودده‌كى « ام يقولون افتراه قل فأتوا بعشر سور مثله مفتريات وادعوا من استطعتم من دون الله ان كنتم صادقين = يوقسه قرآن حقنده « محمد اونى اثر تصنيع وافترا اوله‌رق ميدانه قويدى » مى ديبورلر ؟ اونلره جوابا ديكه « حقلى سويليورسه‌كز ، قرآنه بكزر اون دانه تصنيع وافترا محصولى سوره ميدانه قويكز ، وبوكا موفق اولمق ايچون اللهدن بشقه كيملردن استمداد ممكنسه ايديكز » « وماكان هذا القرآن ان يفترى من دون الله ولكن تصديق الذى بين يديه وتفصيل الكتاب لاريب فيه من رب العالمين = بوقرآن اللهه قارشى افترا مقصديله ميدانه كتيرلمش برشى دكل . بلكه كندندن اول نازل اولمش بر كتاب سماوى‌يى تأييد وتصديق واحكامنى تفصيل ايدن بر كتابدر . هيچ شبهه يوقدركه او ، رب العالمين طرفندن نازل اولمشدر . » .

ايشته قرآن حكيم شوسرد ايتديكمز آيات كريمه ايله ، هجرتدن اول وصكره ، كرك كتابى ، كرك امى بتون انسانلرى ، ايستر طوپلو برصورتده ، ايستر آيرى آيرى ، ساحهٔ تحدى‌يه دعوت ايتدى . وبرطور عنف ايله ، باشلرينه ووره‌رق ، عزت نفسلرينه طوقونه‌رق تكليفنى قبوله مجبور ايتمك ايسته‌دى .

شورامى‌ده محققديكه كفار قريش رسالتمآب صلى الله عليه وسلمك كرك شخصنه ، كرك نشر وتلقينه مأمور اولديغى دينه قارشى بسلدكلرى فرط عداوت الجاسيله اونك طرفندن وقوعبوله‌جق بويله بر تكليف قارشيسنده عاجز موقعنده قالمامنى صوك درجه آرزو ايدرلر ايدى ، بويله اولديغى حالده ايچلرندن برى چيقوب « او ايشك ارى ايشته نم » ديه‌رك سور قرآنيه‌دن نه‌اوزون ، نه قيصه هيچ برينى تنظيره تشبث جسارتنى كوستره‌مدى . لسان قرآن ايسه ماهيةً لسان مادر زادلرندن بشقه برشى دكلدى .

عجبا نور مبين اسلامى باصدروب بوغمق ، دعوت سنيهٔ محمديه‌نك سريان فيضنه ميدان ويرمامك خصوصنده مفرط برتعصب جاهلانه ابرازندن خالى قالميان بوآدملرك دعوت اولوندقلرى ساحهٔ مسابقه‌يه كيره‌بيلمه‌لرينه مانع اولان ، كنديلرينى تنظير قرآن واديسنده آغيز آچه‌بيلمك اقتدارندن محروم براقان سبب نه‌ايدى ؟ شبهه يوقكه سبب قرآنك قادر مطلق طرفندن منزل اولمه‌سى ايدى . بوحكمته مبنى ايديكه قرآن ، بلاغت اعتباريله اقتدار بشرك تعلق ايده‌ميه‌جكى بر مرتبهٔ بالاترنده بولنيور ، اسلوبى كلام عربك اساليبنه اويميوردى ، وزن وآهنكيله شعر وزن وآهنكى آره‌سنده مجانست يوق ايدى . بواوصاف خارقه‌سندن بشقه قرآن غيبدن خبر ويرمك ، خير عدادينه داخل اولان هرشيئى امر وتكليف ، شردن معدود اولان هر حال وخصلتدن نهى وزجر ايتمك كبى برطاقم مزايايى ده حائز ايدى .

« وتمت كلمة ربك صدقاً وعدلا » فحواى منيفنجه موضوعى سراپا صدق وعدلدن عبارت اولان قرآن حكيم كذب وافترا شائبه‌لرندن كلياً آزاده‌در . شعرده ايسه حال برعكسدر . اوكا كوزللك ويرن ، برجاذبه وتأثير قازانديران شى ، حقيقتدن اوزاقلاشمه‌سى ، واقعه منافى خيالات وتصورانه جلوه‌گاه اوله‌سيدر .

فى الحقيقه شاعر برقادينك تصوير محاسننه ، برآتك ، برسلاحك ، وصفنه ، مدح وذمه دائر اوزون برقصيده سويلر . بونى تحليل ايدرسه‌ك ايچنده ناظمنك حسن ادا وبيانه ، وهمى حقيقت شكلنده كوسترمك خصوصنده‌كى اقتدارينه ، غلو واديسنده‌كى موفقيتنه « خلاصه ايجاد خيال امرنده قريحه‌سنك وسعت وسماحتنه دلالت ايده‌جك حالاتدن بشقه برشى بوله‌مازسك . ذاتاً بر شاعرك شعر نظم ايتمك خصوصنده فكر وخيالنى اتعاب ايتمكدن مقصدى ديكله‌ينلره قدرت شعريه‌سنى تسليم ايتديرمكدن بشقه برشيميدر ؟

شورامى‌ده واركه قدرت شعريه وبدايع خياليه‌سيله زماننده مستثنا واك بالا برموقع احراز ايتمش اولان برشاعرك اك پارلاق واك كوزل آثار شعريه‌سنى تدقيق ايدرسه‌ك ايچنده حقيقى بر قيمت ادبيه‌يى حائز بولنان واهل ادب اسانده بيت القصيد (شاه‌اثر) ديينلن آنجق برايكى بيت بوله‌بيليرسك .

ديكرلرينه كلنجه ، بونلر سفسطه وهذياندن ، هيچ بر نكته وفائده‌يى تضمن ايتميان حشوياتدن عبارت شيلردركه وزن شعرينك سامعه نواز آهنك لطيفى اولماسه كيمسه نه ديكله‌مك ايستر ، نه ده برقيمت واهميت عطف ايدر ايدى .

فقط قرآن كريم بويله‌مى ؟ عربك لسانه ، تصرفات فكريه‌سنه ، اساليب تعبير وبيانه آشنا اولان كمسه تقدير وتسليم ايدركه قرآن

يوقاريدن آشاغى فصاحت وبلاغتك اك علوى واك اعجازكار نمونه‌لريله مشحوندر . طرز افاده وبيانى كمال دقتله تأمل ايدرسه‌ك كوررسك كه آيات وفقراتى سامعينى وجد ذوق وحضوره مستغرق ايده‌جك بر روح علوى ايله مشبوعدر . بونلرك وجيز ويا مفصل اولمه‌لرينك تكرر ايدوب ايتمه‌لرينك هيچ بر تأثيرى يوقدر . نه مضموننه الفت حاصل ايدلمكله بكارت تأثيرينه خلل كلير، نه ده كثرت تكرار ايله ايشيدنه ملال ويرر .

مترجمى : محمد شوكت عبدالعزيزچاويش

حقوق عائله واصول محاكمات شرعيه

قرارنامه‌لرى حقنده

٣٢

١١٠ نجى ماده‌ده : «زوجه‌سنى تطليق ايدن زوج كيفيتى حاكمه بيان ايتمه‌يه مجبوردر » دينيلمش . بو ، مجرد بر تكليف قانونيدر . بر دعواى صحيحه وقوع بولمادقجه مطلقك كيدوب حاكمه خبر ويرمه‌يه شرعاً هيچ بر مجبوريتى يوقدر . دعوى وقوعندن صوكره‌ده قاضينك خلاف شرع شريف حكم ايده‌جكنى، ياخود كندى مذهب واعتقادنده واقع اولميان بر طلاقله كندينى الزام ايده‌جكنى آكلايوب ده كتم وانكار ايتسه و «تطليق ايتمدم» ديه‌رك يمين ايلسه مؤاخذ اولماز .

تجديد نكاح ايله تلافى ايتمك ايسته‌ديكى طلاقى اخبار واشاعه ايتمك زوج ايچون كلفت ومشقتى، زوجه واولادى ايچون مضرتى داعى اولور . قونو قومشو اسبابنى تفحص وتحرى يه قيام ايدرلر . بر چوق قيل [و] قاله باعث اولور . مقصودك فوت وحيات عائله‌نك سونوب محو اولمسنه سببيت ويرر .

باخصوص هر طلاق هر مذهبه كوره صحيح وواقع دكلدر . اهالئ اسلاميه سالك اولدقلرى مذاهب معتبرۀ ائمه‌دن استفاده ايتمك ايسترلر. كندى مذهب وقناعتلرنجه واقع اولميان بر طلاقى ناصيل كيدوب حاكمه تسجيل ايتديره‌بيليرلر .

قوميسيون هيچ بورالرينى دوشونه‌مشلر . بو ماده‌يى استناد ايتديره‌جك قيل قولى ده بوله‌مامشلر . آوروپا قوانيندن آلينمش . جزا قانوننه ذيل ايدلمك ايسته‌نيلن بر ماده ايله ده تأييد اولونه‌رق اخبار وتسجيل ايچون يالكز اون بش كون مهلت تعيين ايديليور . عدتك انقضاسنه قدر اولسون تأخيرينه رخصت ويريليور. تكليف جداً آغير. حكومت سنيه‌ده بو جهتى نظر التفاته آلمش . نشر اولونان بر نظامنامه ايله طلاق رجعيده بو مهلتك انقضاى عدتدن معتبر طوتولمسنه مساعده اولونمش . نكاحه رجوع اولونديغى صورتده اخباره حاجت قالمايه‌جق. بوراسى كوزل . لكن زوجه قبول ايدرسه اثناى عدتده حال نكاحه عودت طلاق بائنده‌ده اولور . واهم والزم اولان ده بويله تجديد عقد ايله نكاحه عودتك اسبابنى تسهيل وتمهيد ايتمكدر.

طلاق رجعيدن زياده طلاق بائنك تسريع تسجيلى ضرر ويرر .

باخصوص طلاق بائن بابى مختلف فيه اولوب مذهبمزده بائن اولان طلاقلر مذاهب سائره‌ده رجعى عد اولنور . اونلر نه يابه‌جقلر ، مذهبلرينه رعايت اولونمايه‌جقمى ؟ البته نظامنامه‌نك شو مساعده‌سندن استفاده‌لرى لازم كله‌جك . بو صورتده حنفيلرى محروم ايتمك لايق اولورمى ؟ حنفى مذهبنده بولوندقلرندن طولايى مهلت ويريليوب جزالنديريلملرى تجويز اولونه‌مازيا . اوزمان ايچلرندن تبديل مذهب ايتديكنى ادعا ايدنلر، مذهب آخرى تقليد ايتمش اولانلرده بولونه‌جقدر.

بو شكلات هپ شو ماده‌نك موافق مصلحت اولمديغندن ، اساس صحيحه مستند بولونماديغندندر . اوت ، وقوعات نفوسك لايقيله قيد وضبطى دولتجه مطلوب ومعتنابه اولان قضايادن اولمغله مناكحات ومفارقاتك وقتيله خبر ويرلمسى لازم كلير. آوروپا دولتلرنجه‌ده بو خصوصك اهم والزم اموردن كوروله‌جكى شبهه‌سزدر. لكن آنلرك قيد وتسجيلنه اهتمام ايتدكلرى حادثه‌لر باشقه، بو ماده‌لرده بحث اولونان وقايع باشقه‌در. آنلرك مناكحات ومفارقاتى بزمكيلر كبى دكل ، ماهيةً فرقليدر . امر معنوى اولوب محض حل وحرمته راجع نكاح وطلاق آنلرده يوقدر . آنلرك مناكحاتى مراسملرينك اجراسيله برابر حساً ازدواج ايتمك ، توحيد معيشتله برابر اقامت ايتمكدر . مفارقتلرى‌ده وقوع بولورسه بالمحاكمه ، ياخود بر معاملۀ رسميه ايله برابر حساً وحقيقةً آيريلمقدر . قيد وضبطنه اعتنا ايتدكلرى‌ده بو وقايعدر .

يوقسه صرف امور معنويه‌يى تعقيب ايتمكدن، وقتيله تسجيلنه اوغراشمقدن دولت وحكومت ايچون مادى بر فائده حاصل اولماز.

بناءً عليه بزم ايچون‌ده آرانيله‌جق ، اعتنا اولونه‌جق جهت اولجه‌ده ذكر اولونديغى اوزره عقد نكاحك دكل ، امر زفافك ؛ طلاقك ، ياخود انقضاى عدتك دكل ، آندن صوكره عن محاكمة ، ياخود بالتراضى طرفينك يكديكرندن قطع علاقه ايله حساً آيريلدقلرينك وقتيله دائرۀ عائده‌سنه بيلديريلمسى ، وقتيله قيدك يورودلمسيدر . قانون آكا كوره تنظيم اولونملى و بومثللو تكاليف واوامر حكومت امور دينيه‌دن اولان حل وحرمت احكامنه قاريشديريلماملى . سجل نفوس قانوننه درج اولونمليدر .

صدرالدين

ارباب فضل وكمالدن بر سؤال

حدوث وقدم عالم مسئله‌سى - نه بر ذره خلق ، نه بر ذره محو اولور نظريه‌سى

عالم اسلامده كائنات حقنده بسلنن اعتقادلرك اك قوتلى وشمولليسى كنديسنك قديم دكل، حادث اولديغى‌در. حدوث عالمى اثباته مقتدر اولانلر بونى اقتدارلرى نسبتنده مختلف دليللرله اثباته چاليشير؛ هيچ بر وقت دائرۀ قدمه يناشمازلر. هرهانكى مذهبه ، مسلكه سالك بولونورسه بولونسون شرقلى اولميان هر عالم مطلقا اختيارى ، ياخود

غیر اختیاری اساسات اسلامیه‌یه دوقونه‌جقدن آرتق بوینن البشر بر عنعنه حالنی آلمشدر . استعیذبالله « یریدون لیطفئوا ..» براقیکزکه بو تعرضلری بالآخره بر سراب ماهیتنی اکتساب ایدیور . ارباب فن ده دائرهٔ ادراک و استقامتلرندن خارجه چیقماسه‌لر ، یاخود بونلرک سوزلرینک قیمتی یالکز فنک ایچنده کورولسه سعادت بشریه ایچین اوغراشمه‌لری جداً دها فضله ، دها جدی توقرایله قارشیلانه بیلیردی . فقط هیهات! مشاهیر طبیعیوندن کیمیاکر لاوازیه‌نک « هیچ برذره یوقدن وار اولماز و وار کن ده یوق ایدیله‌من » نظریه‌سی نه‌قدر رواج بولمش! ثبوت بو نظریه، یالکز فن ساحه‌سنده تأمین رواج ایتمش اولسه ایدی اوقدر حیرتلرله قارشیلانمزدی. بو، دها باشقه ساحه‌لره، حتی دین ساحه‌لرینه قدر صوقولدی؛ نهایت بعض ضعیف الاعتقاد کیمسه‌لرک عقیده‌لرینی صارصاجق قدر بیله واراق کوستردی.

عالم حادث و بونک حدوثی ادلهٔ متنوعه ایله اثبات ایدیلمش ایکن بو نظریه‌یه قارشی نه دیه‌جکز ؟ عجبا بو نظریه ینه غرب حکماسی طرفندن ابطال ایدیلمه‌مشمیدر ؟ جناب قهار لم یزلک سورهٔ صافات‌ده استعیذ بالله « والله خلقکم وما تعملون » ، سورهٔ رحمانده استعیذبالله « کل یوم هو فی شأن » ، « کل من علیها فان ویبقی وجه ربک ذوالجلال والاکرام » آیات کریمه‌لرینک مآل منیفی وجهیله بتون ذرات کائناتک خالقی هرآن، هرلحظه تجلیات الهیه وقدرت سبحانیه‌سی عامهٔ اشیادن منقطع اولیوب عدمدن وجوده کتیردیکی ذات الهیه‌سندن ماعدا بتون عوالم کائنات هرآن معروض فنا وزوال اولمقده، عدمه دوغرو کیتمکده اولدیغی پک آشکار بر صورتده اعلان بویوروب دورورکن واساس عقائدمزی تشکیل ایلین « خالق عالم جناب حقدر . بتون اشیاده مؤثر حقیقی اودر . حتی بر انسانک شخص آخری ضربندن حاصل اولان الم واجسامک قیریلمسنده حاصل اولان قیریلمق جناب حقک خلقیله حاصل » بونی یاراتمقده عبدالعاجزک دخلی یوقدر .» بویورولمش ایکن ؛ اول و آخر ، ظاهر ، وباطن ذات الهیه‌سی ایکن بو قدر حقیقتلر قارشیسنده ارباب فنک ذهننه عادتا بر قطعیت ریاضیه شکلنده یرلشه‌ن لاوازیه‌نک (نه بر ذره خلق اولور ، نه برذره محو اولور) نظریه‌سی نه صورتله تلقی ایدیله‌جک ؟ بتون اشیانک قدمنه ذاهب اولانلرک تدقیقی ترویجه مدار اوله‌بیله‌جک بو نظریه نه صورتله جرح وابطال ایدیله‌جک؟ نه یولده جواب ویریله‌جک ؟ بو نظریه فنون مثبته وقطعیه ایسه علمای متکلمین افندیلرمزک حدوث عالمی اثباتده‌کی اقوال عالیه‌لری قدم عالمی قبول ایلیان حکمای سابقه‌یه قارشی بیکلرجه ردیه‌لری نره‌ده قالیور؟ ایشته بو یولده حدوث عالمه قائل اولان عموم اهل کلام علماسنی رداً عصر حاضر ارباب فنندن بر ذاتک تألیف کرده‌سی اولان بر اثرنده‌کی شو سوزلر علمانی دوشوندیرسه کرکدر . اعتراضات مذکوره بو صورتله خلاصه ایدیله بیلیر :

«عقائدجیلر محدثیت عالم بحثنده آلدانمشلردر. خلقت تکوینی بونلر آکلامیوب غریب بر صورت تفسیره قالقشمشلردر . خلقت تکویندن مراد مادهٔ قوتک تبدیل شکل ایله حال حاضره‌کی عالمک شکل لاحقنده ترکیبه وسیله اولملیدر . یوقسه بر مدت اول هیچ برشی یوق ایدی ، ماده قوتده بولونیوردی . صکره بر دنبره اولیوردی، دیمک ، اک بسیط قواعد عقل وفنی پامال ایتمک دیمکدر. ازل ، ابد ، زمان، مکان، وجود، موجود، وجود قدرت، وجود ماده بونلر نامعلوم زمره‌سنه داخلدر . بزم بونلردن تجردله ،معادلات عقلیه‌ده بولونمقلغمزک امکان احتمالی یوقدر . اسکی هندولرده بزم عقائدجیلرکبی دوشونورلرمش . ثبوت بر واجب الوجود وار . مکوناتی غیر واجب الوجود انک مؤثری واجب الوجود تلقی ایتمکله مسئله حل ایدیلمز . نامعلوم بر طریق ایله بر آزدها اوته‌یه تعلیق ایدیلیر. ایشته اوقدر . حالبوکه بو اصول ایله نامعلومک یعنی واجب الوجودک سر واغلاقی حل ایتمکله برابر برده حدوث عالم کبی هیچ بر معنا افاده ایتمه‌ین بر قضیه‌یی اورته‌یه قویمشلردر.»

دیدکدنصکره معترض اعتراضنه دوام ایدیور ؛ علمای متکلمینک « عالم جمیع اجزاسیله محدثدر . زیرا اعیان اعراضدن عبارتدر » . کلاملرینه قارشی دیبورکه : صورارم نیچون اعیان اعراضدن عبارت اولمقله برشی محدث اولیور ؟

عقائدجیلره کوره مادام که کائنات اعیان اعراضدن ، اعیان دخی جواهردن عبارتدر؛ اوحالده حادثدر. بوکا قارشی‌ده اعتراض ایدیور ودیبورکه: شو جهتی آکلایه‌مادم. اجسام جواهر نه‌دن حادث اولیور؟ متکلمینک بعض اعراضک حدوثی مشاهده ایله ثابتدر. زیرا کوریبورزکه سکونی حرکت، حرکتی سکون، آیدینلغی قراکلق ، قراکلغی آیدینلق تعقیب ایدیور . بیاض سیاهه ، سیاه بیاضه منقلب اولیور . بو انقلاب ایسه علامات حدوث امکاندر .

ایشته اصل بونقطه‌یه اعتراضه دیبورکه : متکلمینک حدوثی بویله اثبات ایتمرلرینه، بو طرز تلقی‌یه حکمت و کیمیا نامنه کولرم . انقلاب حدوث دیمک دکلدر . هیچ بر ماده‌نک، هیچ بر قوتک عقائدجیلرک دیدیکی کبی حس ایله مشاهده اولونه‌بیله‌جک صورتده حدوثی یعنی یوقدن وار اولمسی کورولمش شیلردن دکلدر . قوت تکامل وتبدل ایله بر کیفیتدن دیکرینه نقاب یدر . مادده بویله‌در . دیبور .

ینه دوام ایدیبور ؛ متکلمینک «حرکت موجوده حادثدر. زیرا کندینه عدم طریان ایدر. هرشی‌که آکا عدم طریان ایدر، حادثدر. اویله ایسه حرکت موجوده حادثدر. عدمی ممکن اولانک البته قدمی ممتنعدر. زیرا قدم عدمه منافیدر.» سوزلرینه قارشی‌ده اعتراض ایدیبور : عالمده هیچ بر حرکت صکره‌دن موجود اولمش دکلدر . هر حرکتی آنک مؤثری، آنی‌ده اونک مؤثری وجوده کتیریبور . بردن بره بلاسبب ، بلا وسیله ، بلا مؤثر ، بلا قوه سابقه وسائقه حرکت یوقدر، اوله‌ماز ، ممتنعدر .

ایشته معترضک خلاصهٔ اعتراضاتی بوندن عبارتدر . دیمک که معترض شوقولیله (ابطال تسلسل) قانونی قبول ایتمیور. دیمک الی غیر النهایه بر تسلسل قبول ایدیبور. استحاله‌یی ، انقلابی قبول ایدیبور. بتون عقائدک جان نقطه‌لرینی قطع ایدیبور . یوقدن برشینک خلق اولمدیغنی قبول ایدنجه محو اولیه‌جغنی‌ده قبول ایدیبور . شوقوله کوره

بوتون ماسوا من القديم بر استحاله كچيرمش ، الى غير النهايه استحاله كچيره جك. شو قوله نظراً جهانك حادث اولميوب قديم اولديغنى قبول ايتمك عدم ممتنع ديمك اولويور. بو حالده ـ حاشا ـ نه معاد، نه ده بر شى قاليور . طبيعيدركه، شو باطل قياسلر اعتقاد اسلامه دليل اوله ماز . حتى مفسرين كرامدن فخر الدين رازى حضرتلرى تفسير كبيرينك بشنجى جلدنده (١٥٤) نجى صحيفه سنده سورهٔ انعامده استعيذ بالله « هو الذى انزل من السماء ماء فاخرجنا به نبات كل شى » آيت كريمه سى تفسيرى مقامنده بر چوق مباحث مهمه سرد ايتدكدنصكره قدم عالمى قبول ايدوب يغمورلرك بخارات مائيه دن حصوله كلوب اشيانك بطبيعته حاصل اولديغنى قبول ايليان دهريون طبيعيونك اقوالنى رد اسعد الدين جبائيدن نقلاً شويله بر عباره سى كورولور . « الحجة الثالثه ماذكره الجبائى قال لو كان تولد المطر من صعود البخارات فالبخارات دائمة الارتفاع من البحار فوجب ان يدوم هناك نزول المطر وحيث لم يكن الامر كذلك علمنا فساد قولهم قال فبت بهذا الوجوه انه ليس تولد المطر من بخار الارض ثم قال والقوم انما احتا جوا الى هذا القول لانهم اعتقدوا ان الاجسام قديمة و اذا كانت قديمه امتنع دخول الزياده والنقصان فيها فحينئذ لامعنى لحدوث الحوادث الا اتصاف تلك الذرات بصفة بعد ان كانت موصوفة بصفة اخرى فلهذا السبب احتالوا فى تكوين كل شىء عن الماده معينة و اما المسلمون فهم اعتقدوا ان الاجسام محدثه وان خالق العالم فاعل مختار قادر على خلق الاجسام كيف شاء و اراد فعند هذا لاحاجة الى استخراج هذا التكلفات فثبت ان ظاهر القران يدل فى هذه الآيه على ان الماء انما نزل من السما ولا دليل على امتناع هذا الظاهر فوجب القول بحمله على ظاهره ومما يوكد ماقلنا ان جميع الاثار ناطقه بنزول المطر من السماء قال تعالى وانزلنا من السماء ماء طهوراً وقال ينزل عليكم من السماء ليطهركم به و قال وننزل من السماء من جبال فيها من برد) فثبت ان الحق انه تعالى ينزل المطر من السماء بمعنى انه يخلق هذه الاجسام فى السماء ثم ينزلها الى السحاب ثم من السحاب الى الارض)

ايشته شوراده آيروجه درج ستون قلنان حضرت مفسرك جبائيدن نقلاً شو عبارهٔ واضحه بتون اشيانك حادث اولوب يوقدن وار اولديغنى كوسترييور . بو كلامله هم حكماى سابقه، هم حكماى حاضره يى رد بويوريور .

بوقاريدنبرى عرضنه متجاسر اولديغم شو بياناتدن مقصدم عصر حاضره قارشى بر علم كلام يازيله جق ديليوردى . اساساً ذره نك عدم خلقى، عدم محوى بوكون فن اربابنجه بداهت مرتبه سنده ايكن بو مسئله محضا بر اعتقاد مسئله سيله آنلره قارشى نصل حل ايديله جك ؟ اساس عقائدمزده كى حدوث عالم مسئله سى بو ذهنيتلره قارشى نصل اثبات ايديله جك ؟ دقت بويوريليورايا . كيميا قانونجه حدوث يوقدر. حدوث ظن ايديلن اشكالنك تبدليدر ، ديور. عجبا بو تبدل صفات اشيانك حدوثى محتنه كافى بر دليل تشكيل ايدرمى ؟ ايشته بو مسائل غامضه نك مقنع بر صورتده ومعترضلرى الزامه ويريله جك جوابه ايلك دفعه بضاعه سنك قلتيله عجزنى اعترافله سبيل الرشاد ستونلرنده يازيلرى كورونه جك شو راقم الحروف صاحب مقاله صبرسزلقله منتظردر. خلقت عالم، حدوث قدم بحثنه عائد شهبندر زاده حلمى بك افندى مرحومك تاريخ اسلام اثر عالمانه وحكيمانه سنك اون بشنجى مبحثى تحتنده ٢٧٥ ـ ٢٧٦ ـ ٢٧٧ صحيفه لرنده پك معقول ، پك بيوك مباحث مهمه وارايسه ده سرلوحه منه پك جواب تشكيل ايده مز [نه بر ذره خلق اولور، نه بر ذره محو اولور] ديملرى نه يه متوقفدر؟ عجبا بو نظريه ده حالريمى كنديلرنى آلداديور ؟ نه دن بو قوله ذاهب اوليورلر؟ عقائدمزده كى حدوث عالم بحثى نره ده قاليور؟ بزى درياى حيرتده براقان بو سؤالك فنى ، عقلى ، دينى جواب باصوابنى دين مبين احمديه يى دائما معترضلره قارشى مدافعه دن كرى طورميان آتشين قلملردن ظهور ايدن بر مقالهٔ حكيمانه لريله دائما استفاده واستفاضه ايتمكده بولونديغمز فضلاى متبحرين دينيه مزدن عالم محترم احمد نعيم بك افندى ، ديكر فاضل محترم سير نبوى مؤلفى ازميرلى اسماعيل حقى بك افندى ، ديكر محترم فاضلمز دينى فلسفى مصاحبه لر مؤلفى فريد بك افنديك ها دم عقائد اسلاميه اولان شو كلامه قارشى غايت صريح عريض وعميق آيرى آيرى مقالهٔ فاضلانه وحكيمانه لريله محترم سبيل الرشاد ستونلرنى تزيين بويورملرنى سطورده كشيده ايديلن شو مقاله مك هر بر كلمه سى اوزرينه ماده بماده جواب ويرلمسنى علوم حقيقيه وفنون مثبته نك منبع فيض وكمالى اولان مبارك دماغلردن استماعه تشنه بولونان ذوات محترمه ايچون درجهٔ نهايه ده استرحام وجمله سنه الك حار صميمى احترامات فائقه مى تقديم ايله ختم كلام ايلرم محترم افندم .

بروسه : مكتب سلطانى عقائد دينيه وسير نبويه معلمى

جلال الدين

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

(Yazı kurumunu)
Sayfa 132
Bk.

بوتون موجوديتمزه حاكم اولان سفيل احتراصلر ، خود پرستلك حسلريمزی اوقدر انكشاف ايتديرمش كه ، نه بوكونكی فلاكتی ، نه ده يارينكی وضعيتی دوشونمك خاطرمزدن بيله كچميور . صانكه بو بدبخت ملكده هر كسك معبودی ، كندی شخصی ، غايهٔ آمالی ده منحصراً كنديسنك سعادتی در .

دوشونيلميوركه ، برفرد منسوب اولديغی هيئتك بوتون افرادی مسعود اولديغی زمان بختيار اولور . دوشونيلميوركه خود پرستلك ، هيچ بر زمان ، حقيقی بر انسان ايچون برغايه اولهمز .

وطن فراش احتضاره دوشمش ، كتلهٔ ملت مادی معنوی سفالته بوارلانمش اولديغی برهنگامهٔ ادبارده ، ديناً وجداناً ، حمیتاً هر فرده توجه ايدن مقدس وظيفه ، قادر اولديغی شكل وصورتده ، فلاكت حاضره نك ازاله سيله ، يارين ايچون اميد بخش وامين بر استقبال تهيئه ايتمكه چاليشمقدر . بو ، اويله بر وظيفه در كه ، اهالی پك مدهش عاقبتلر احضار ايده بيلور . بوكون يالكز شخصلرينی دوشونن ، كندی سعادتلرينك تأمينی هرشيئك فوقنده كورن ضلالت زده لرده اوعاقبتدن قورتيله مزلر .

ملتی سوروكله يه جك سيلابهٔ بلادن ، نه وضعيتده بولونورلرسه بولونسونلر ، فردلر ايچون ده خلاصياب اولمق احتمالی يوقدر . تاريخ ، بزه بو خصوصده نه قدر عبرت بخش صفحه لر عرض ايديور : معظم اندلس سلطنتی صارصيلوركن ، يالكز شخصلرينی دوشونن ، يالكز ، احتراصلرينی تطمينه چاليشان بدبختلرده اوسلطنتك انقاض تار ماری آلتنده محو اولوب كيتمديلرمی ؟

برملت افرادی آره سنده خودكاملق ، ديكر كاملغه غلبه ايتمش سه ، اوملتك مقدراتی اوقدر امين دكلدر . تصادم احتراصاتدن چيقه جق شراره ، معاذالله ، بخانمانسوز يانغينلر ايقاع ايده بيلور . اساساً خودكاملق ، آنجق باشقه لرينك ضررينه تطمين ايديله بيله جكندن ، بونك عمومی بر شكل آلمسی ، شبهه يوق كه ، جمعيتك بوتون روابط آهنكنی قيرار كچيرير ، او وقت متحد بر ملت يرينه ، هر آن طاغيلمغه ، پارچالانمغه مهيا ، متنافر افرادن متشكل برغلبه لك قائم اولوركه ، بونك ايچون حق بقا اوله ميه جغی پك طبيعی در .

لايعد اجزای فرديه وذره لردن متشكل اولان اجسام صلبه ده كی رصانت ، آره لرنده كی قوهٔ جاذبه نك غالب اولمسی نتيجه سی اولديغی كبی ، برهيئت اجتماعيه نك ، برملتك متانت ورصانتی ده تماميله بوكا مشابه در .

افراد آره سندن منافرت قالقار ، يرينه محبت متقابله قائم اولور ، خلاصه ديكر كاملق غلبه ايدرسه ، اوملت هرنوع صدمه لره قارشی ، موجوديتنی محافظه ايدرو ياشار . عكس حالده ايسه ، انفساخ ايدر ، محو اولوب كيدر .

چونكه ملت ، طوبيغولری متحد ، افراد متسانده دن مركب برهيئت بشريه در . مشترك طويغو وتساند نه قدر قوتلی اولورسه ; اوملت ده ، خارجی داخلی صدمه لره قارشی او قدر متانتله كوكس كره بيلور .

طويغولرده اتحاد اولمز ، لزومی قطعی اولان تساند فرديه بولنمزسه ، ملت يوق ديمكدر . بويله برهيئت ، ملت نامنه دكل ، عشيرت اسمنه بيله لايق دكلدر . چونكه بشری جمعيتلرك الك ابتدائی شكللرنده بيله قوتلی برطويغو اتحادی ، صيقی برجماعت تساندی بولنديغی كوريليور .

ديمك كه حال وحشتده بولنان بشری جماعتلر بيله ، بقای موجوديتلری ايچون لازم اولان الك ابتدائی حسلرله مجهز بولنيورلر . بو احساسك زوالی ، آنجق انقراض وانفساخه محكوم جمعيتلرده كوريله بيلور . بونك ايچوندر كه ، بدبخت مملكتمزی ، قوانين اجتماعيه نظريله تدقيق ايدن متفكر دماغلرك لرزه دار خشيت اولمه لری قابل دكلدر .

اسلاميت ، عقيده واعمال برلكيله امتنك بواتحاد وتساندينی تأمين ايتمش ، (انما المؤمنون اخوة ...) فرمانيله ، يكپاره بر ملت وجوده كتيرمشكن ، افسوس كه ، كردباد اعصار ايله الك نجيب احتساسلر كبی ، بووحدت وتساند فكری ده بوصونلاندی . بوتون ماديات ومعنوياتمزی اساسندن رخنه دار ايدن شو دورت سنه نك دورهٔ جدالی ، اخلاق عموميه يه اينديرديكی ضربه لرله ده بوتون مقدساتی ييقدی . ذاتاً بزی كميرمكده اولان احتراصات ، منفعت پرستلك ، خودكاملق كبی منفور حسلر ، بوتون بوتون فوران ايتدی . بنياد موجوديتمزده قورقولی كديكلر آچلدی !.....

بوكون برسوری افراديغی حالنده بولنان خلق ، برملت موقعنه اعتلا ايده مزسه ، مقدر ومحقق اولان عاقبته انتظار پك طبيعی در . ديمك كه بوكونی قورتارمق ، يارينی ده تأمين ايده بيلمك ايچون ، الك مبرم وظيفه ، قورقونج سنه لرك ترسباتی اولان سيئاتی ازاله يه چاليشمق ، افراد ملتی تنوير وارشاد ايده رك بر كتلهٔ رصينه حالنه كتيرمك ، خلاصه خلقك روحانی ، جسمانی تصفی وانكشافی اسبابنی احضار ايلمكدر .

حرب سنه لرينك انتاج ايتديكی ضررلر آره سنده الك مدهشی ، مملكتك اخلاقنه اينديرلمش اولان ضربه لردر . مادی ضررلر تلافی ايديله بيلور . فقط ، ملتك معنوياتنی يوكسلتمك ، پك مديد مساعی ; داها طوغريسی بر تعبير ايله ; پيامبرانه برعزم وايمانه متوقفدر .

الك صوك استنادكاهمز اولان اناطولی ده كی مادی معنوی سفالته دائر آلنان خبرلر ، هر صاحب اذعانه قانلی ياشلر دوكدره جك قدر فجيع كوريليور . شمدی يه قدر يالكز جانيله ، ماليله اسرافات منبعی عد ايديلمش اولان آناطولی ، صوك درت سنه ده متمادياً ياغان فلاكت بارانی آلتنده بوس بوتون ييرانمش ، چوكمش ، معناً مادتاً چورومشدر .

اكر ياشامق ايستيورسه ق ، الك اول دوشونه جكمز ، آناطولی وآناطولی خلقی اولمالیدر . ماديات ومعنوياتی صارصيلان ، حياتندن بزكين ونوميد برحاله كلن ، حياتی ، دينی ، اخلاقی هر شيئی اهمال ايدلمش اولان بو خلق ياشايه بيلمك ايچون بر نفخهٔ حيات بخشه محتاجدر .

بوحیاتی اوکا ، آنجق ینه اونك اولادی تأمین ایده‌بیلور .

تطبیقی اصلا دوشونیلمه‌ین پارلاق وجاذبه‌لی فرقه پروغراملریله بودرد تداوی ایدیله‌مز . پروغراملرك جاذبهٔ اغفالکاری آرقه‌سنده نه سفیل احتراصلر گیزلندیکی اون سنه‌لك دور هرج ومرجده بوتون چیپلاقلغی ایله میدانه چیقمش اولمدیمی ؟

شمدیدن دوشونملی‌یزکه ، صلح نتیجه‌سنده آلمیزده قاله‌جق اقسام وطن، بر یقینین انقاض، فراد ملتده جانلی جنازه‌لردن باشقه بر شی دکلدر . ارضی، مالی ، حیاتی بوتون ضایعاتمزه رغماً ، ینه خارجی احتراصلردن قورتیلمش دکلز . ایچمزده بوجانلی جنازه‌لری [illegible] طفیلیات ، فعالیتلرینه ، بو دفعه داها بیوك بر گرمی ایله ، ینه دوام ایده‌جکلردر . هر کویده جاهل مسلمانلره راقی صاتان بر ویا بر قاچ میخانه ، بدبختلرك بدرمانده اراضیلرینه ، تارلالرینه ، باغ وباغچه‌لرینه کوزدیکن سوری سوری مرابحه‌جیلر ، ینه اکسیك اولمیه‌جقدر .

بلکه بزم اهمال وتسیبمزدن ، منور دیدیکمز صنفك شخصی دیدیشمه‌لرندن فرصت بوله‌رق ، فعالیتلرنی داها ایلری کوتوره‌جك، طوپیز سولوکلر کبی او بیچاره‌لرك بقیهٔ زندگیلرینی‌ده سوندیره‌جك ، بیتیره‌جکلردر ! .. کونك برنده سرمستی احتراصاتدن آییلدیغمز زمان، قارشومزده اخلاقی ، دینی ، بنلکنی ، اموال واملاکنی غائب ایتمش، بوتون منابع حیاتیه‌سی قورومش ، بیغین بیغین نعشلردن باشقه برشی کوره‌میه‌جکز ! ..

بیلیورزکه ، اناطولی خلقنك اکثریت عظیمه‌سی ، جهالت وسفالتك محکومی ، برقسمی‌ده بونلره منضم اوله‌رق ، برده قیزیلباشلق کبی برمیقروبك کولتوری اولمشدر .

دینی ، دنیوی رهبرلردن محروم اولان وبوحالده بولنان برکتله‌نك تأصیل براوچوروم‌ه سوروکلنه‌جکنی بیلمکه سویله‌مکه لزوم وارمیدر؟ بوکون کویلریمزك قسم کلیسنده فرائض دینیه‌یی تعلیم ایده‌جك ، حتی جنازه‌لری مراسم دینیه دائره‌سنده دفن وصوك وظیفهٔ تلقینی ایفا ایده‌جك برامام بیله قالمامشدر . یالکز ویرکی تحصیلی ، آنقاریه تحمیلی ایچون خاطرلانان بومنحوس سفالتکده‌لرده مکتب نامنه هیچ بر شی آچیلمه‌مش ، ناصلسه آچیلمش اولانلر وارسه ، شیمدی اوده قاپانمشدر .

بیچاره کویلولرك فطری وارثی معنویاتلری صارصیلمش، مقدساتلری بیله قلبلرندن سیلنمکه باشلامشدر . مسلمان اولدقلرینه اسملرندن ماعدا ، هیچ برنشانه‌لری بولنمیان نه‌قدر بدبختلر کوریورز .

مادیت جهتنه کلنجه ، اوده عینی حالده بولنیور : ساری خسته‌لقلرك موجب اولدقلری تلفات ، درت سنه‌لك حربده تکررلرینه قاووشانلره نسبتله ، مدهش رقمله بالغ اولیور . صیتمه ، نزم ایچون اونوتیلمش اولان کویلرك ازلی آفتیدر . دده‌لریمزك اسمنی بیله طویمدقلری فرنکی ، الك اوجرا کویلرده‌کی معصوملری بیله کمیریور ، چوروتیور . چوجقلر جهالتدن باقمزلقدن ، متصل ئولیور ، ئولیورلر ! ...

بوکون ایچون، یارین ایچون یکانه استنادکاه اولان نفوس ، کوندن کونه تناقص ایدیور . اخلاقسزلغك تعمیمی ، ازدواج آرزولرینی قورودیور . طلاق آلابیلدیکنه تعمیم ایدیور ! ..

مشهور اجتماعیون‌دن (ادمون دمولن)، بر اثرنده بوقدر فلاکت وهجوملر قارشوسنده دولتمزك بقاسنی محیر العقول کوریور ، بوکا اجتماعی سببلر آریور . نهایت ، هیچ برملتك تحمل ایده‌میه‌جکی مهاجمات مواجهه‌سنده‌ینه پایدار قالمه‌مزك سببنی ، عائله تشکیلاتمزده‌کی متانتده بولیور . (ادمون دمولن)ك تدقیقات واستنتاجنده یانیلمه‌دیغی شبهه‌سزدر .

شمدی‌یه‌قدر بزی انهدام وانقراضدن قورتاران ، عائله تشکیلاتمز واوتشکیلاته استناددن صارصیلمز تساند واتحادمز ایدی . هیهات‌که، بروقتدنبری بوتشکیلاتك باغلری‌ده قوپدی ، عائله‌لر ییقیلمغه‌باشلادی ، تشکیل عائله فکری سقوط اخلاق مواجهه‌سنده ، قوتنی هر کون بر مقدار داها غائب ایدوب کیدیور ! ..

دینیله ، ایمانیله ، ملی مفکوره‌لریله بووطنه مربوط اولان هرفرد مدرکه ، قناعتمزجه بوکون پك بیوك مسئولیتلر ، پك مقدس وظیفه‌لر توجه ایتمکده در . بو وظیفه‌لری مدرك اولان ، قلبنك بو فجیعه‌لر قارشوسنده صیزلادیغنی حس ایدن وطن پرورلر ، همان بو یاره‌لرك تداوینه شتاب ایتمزلرسه ، یارین ایچك ایسته‌سه‌لر بیله پك کچ قالمش اوله‌جقلردر .

فکرمزجه مملکتده‌کی اجتماعی ، دینی ، اخلاقی ، صحی واقتصادی بحرانلرك اوکنه کچیله‌بیله‌جك ، قانایان یاره‌لری تداوی ایده‌جك ، ملته نورلی وامیدلی براستقبال حاضرلایه‌جق آنجق ارشاد هیئتلریدر .

مرکزی ، دارالخلافه اولمق اوزره ، تشکل ایده‌جك بویله بر هیئت ، اگر لایتزلزل برعزم وایمانله چالیشیرسه ، هیچ برقوتك موفق اوله‌میه‌جغی خارقه‌لری کوستره بیلور . بزبوکا امینز . الورکه، هیئته کیرنلر خفی احتراصلر پشنده قوشانلر دکل ، ملت و مملکت عشقیله چیرپینانلر ، یانانلر اولسون !

ینه امینزکه بویله برهیئتك مساعیسنه یاردیم ایده‌جك ایمانلی ارباب ثروت ، مملکتمزده ، ظن ایدیلدیکی کبی،مفقود دکلدر .

...

اتحاد ملی

صوك سنه‌لرده ، بالخاصه صوك کونلرده بلاانقطاع تکرار ایده ایده لزومنی ادراك ایتدیکمز حالده نصل تحقق ایتدیریله‌جکنی بیله‌مدیکمزدن بر دورلو میدانه قویه‌مدیغمز « اتحاد ملی » مسئلهٔ معظمه‌سیله هرآدیمده قارشیلاشمقده اولدیغمزدن بومسئله‌نك برآن اول حالنه غیرت ایدلمسی اقتضا ایتمکده‌در . بزظن ایدیورزکه اتحاد ملی‌یی تأمین ایده‌جك واسطه فرقه‌لر تشکیلیدر . مملکتده نه‌قدر چوق فرقه

بولنورسه اتحاد مليمنك اونسبتده حسن تمثيل ايده بيله جكنه، بناءً عليه برقاچ كشى برقاچ طرفداريله برابر برآره يه طوپلانه رق كنديلرينه برعنوان طاقينجه وبر پروغرام اعلان ايدنجه برفرقه نك تشكل ايتمش اولديغنه ذاهب اوليورز . حالبوكه بويله برجمعيت برفرقه دكلدر . برقاچ شخصك اتفاق آراسيله ميدانه كلن برشركت فكريه ملتى تمثيل ايده بيلمك اقتدارينى هيچ بروقت حائز اوله ماز . او آنجق كنديسنى تشكيل ايدن اعضايى تمثيل ايده بيلير . فرقه لر، احتياجات مليه نك توليد ايتديكى مؤسسه لردر . آنجق بو مؤسسه لر ملتى تمثيل ايده بيلير . بو مؤسسه لرده حكمران اولان، روح مليدر . روح مليمنك احتياجاتى تطمين ايدن مباديدر . اشخاصك نفوذى، اشخاصك تحكم قاهرانه سى بو مؤسسه لرده حكم سوره مز . اوراده اشخاص، حاكم دكل، او مؤسسه لرى ابداع ايدن مبدألرك خادميدر .

بو نقطهٔ نظردن محاكه اولننجه مملكتمزده دها هنوز بويله بر مؤسسه نك ، بويله بر فرقه نك طوغمادیغنه قناعت حاصل اولور . شيمدى يه قدر تأسيس اولنان فرقه لردن هيچ برينى احتياجات مليه توليد ايتمدى. شيمدى يه قدر تأسيس اولنان فرقه لردن هر برى بزم مباديمزه اجنبى ، بزم ايچون غير طبيعى ومضر مبادى يه خدمت ايديوردى. بناءً عليه بونلرك بريسى اولسون تأسس ايتمه دى . هيسى تأسيس اولندى . و هيچ بر موفقيت احراز ايده مدى . چونكه قوتى روح مليدن دكل ، اشخاصك نفوذندن أخذ ايديوردى . بو مؤسساتك وظيفه سى احتياجات مليه نك تطمينى دكل ، هر جه باد آباد اجراآت كيفيه يى ترويج ايتمكدى . بناء عليه اشخاصك نفوذى يقلدقچه او مؤسسه لرده دوريليوردى ، ملت بو مؤسسه لردن استفاده ايده جكنه هپ ضرر كوريوردى . بوندن طولاييدر كه مملكتمزك فرقه حياتنده اضرب الغرائبه تصادف اولنيوردى . مثلا مملكتك سلامتى آنجق اسلاملشمقده اولديغى قناعتنده بولنان بر شخص ايله مؤسسات اسلاميه يى ييقه رق ، اونلرك برينه مؤسسات غربيه يى اقامه ايدرك مملكتى غربليلاشديرمقله ساحل سلامته ايريشيله جكى قناعتنده بولنان شخص ديكر عينى فرقه يه منسوب بولنيور . بو ايكى ضد قناعت برآره ده ياشايوردى . هر ايكى قناعتك ساخته لكنه ، و بو ايكى ضدى ياشاتان مؤسسه نك ضعيفلكنه بوندن دها قوتلى بر دليل اولماز . بويله بر مؤسسه مؤسسلرينك نفوذى دوام ايتدكجه، طرفدارانك منافع خصيهٔ شخصيه سنى تطمين ايتدكجه برحيات اولور . عكس تقديرده او مؤسسه برآن ياشايه مز، كنديسى يقار، كيدر، نته كيم اويله اولدى. بناءً عليه متضاد قناعتلرى منافع شخصيه ايله تأليف ايتمكله بر فرقه نك تأسس ايده جكنى، هله بو فرقه نك ملتى تمثيل، اتحاد مليى تأمين ايده جكنى ادعا ايتمك قدر كولونج ويالان بر شى اولماز . او حالده مملكتمزده هنوز بر فرقه تأسس ايتمامشدر، ديمكله حقيقتى سويلمش اوليورز . بونده ذره قدر برشبهه يوق ،

اويله ايسه اتحاد مليى نصل تأمين ايده جكز ؟...

تاريخمزك عصر اخيرينه مراجعت اولنديغى تقديرده اتحاد مليى اخلال ايدن اسباب وحادثات توضح ايدر . تاريخمزك عصر اخيرى بزم عصر اصلاحاتمز ، يعنى غرب دولتلرينك تضييق ايله شريعتك حاكميتى قالديره رق قانونك حاكميتى تأسيسه، مؤسسات شرعيتى ييقه رق مؤسسات غربيه يى اقامه يه چاليشديغمز زماندر . طبيعى، غرب دولتلرينك تضييق نظر اعتباره آلنه جق برشيدر . بالخاصه زمان ضعفمزده بو تضييقك نتائج وخيمه سنى تقدير ايتمامك قابل دكلدر . فقط بو تضييقك تأثيرينى ايلرى سوره رك مملكتده شريعتك هدمنه طوغرومى كيتمك لازمدى ؟ شريعتك هدميله مملكتك نه غائب ايده جكنى تقدير ايتمك ، و بونى تقدير ايده بيلمك ايچون شريعت اسلاميه نك حياتمزه نه درجه حلول ايتمش اولديغنى، اونك هدميله حياتمزك نه درجه متأثر اوله جغنى دوشونمك لازمكليردى . بونلر لايقيله دوشونولنجه شريعت اسلاميه نك هدمنه طوغرو كيتمه نك حيات مليه يه ايراث ايده جكى فلاكتلر اكلاشيلير و بناءً عليه غرب مدنيتندن نه كبى استفاده لر تأمين ايتمك اقتضا ايتديكى توضح ايدردى . حالبوكه غرب پرستلر بو جهتى كاملاً اهمال ايدرك سلامت مملكتى شريعتك هدمنده كورمش و فعاليتلرينه كرمى ويرمشلردى .

بو فعاليت مشئومه نك ايلك اثر تخريبى اتحاد مليى ييقمقده تظاهر ايتدى . ملتك رهبرلرى ، منورلرى ايكى يه آيرلمشدى . بر قسمى ديندار ايدى . شريعتى و شريعتك مؤسساتنى ييقمقله مملكتك خراب اوله جغنى، بناءً عليه حال انحطاطده بولنان مؤسسات اسلاميه يى اصلاح ايله احياسنى التزام ايديوردى . ايكنجى قسم دينسز ايدى ، مؤسسات اسلاميه نك هدميله غرب مدنيتنك عينا تقليدينه طرفدار ايدى .

ملت برنجى قسمك فكرينه متمايل ايدى ، مبادئ اسلاميه نك توليد ايتديكى مؤسساته صادق ايدى . ايكنجى قسمك افعالنه اعتماد ايتميوردى . بالخصوص دول غربيه نك معروض تضييق اولان ايكنجى قسمك ، بو تضييقى تهوين ايده جك اصلاحات واجراآتك مملكتده عدالتى تعميم ايله اسباب رفاهيتى تمهيد وامنيت عموميه يى تأميندن عبارت اولديغى حالده بونلرى اهمال ايله مملكتى غربليلاشديرمه يه ، مؤسسات اسلاميه يى ييقمه يه تشبث ايتمسى ملتى پك حقلى اوله رق شبهه يه دوشوريوردى . مع مافيه مملكتك سلامتى مسلمان قالمقده و دائما اسلاملشمقده كورن برنجى صنف، مؤسسات اسلاميه يى حال انحطاطدن قورتاره جق وسائلى درپيش ايله حيات مليه مزى تأمين ايچون غرب مدنيتندن نه كبى اقتباساتده بولنمغه مجبور اولديغمزى تقدير ايدرك او جريان مضره قارشى طوره بيلمك اقتدارينى ابراز ايده مديكندن غربليلاشمق جريانى مملكتك سركار سياستنده ياشادى . وحقيقى، فعال بر مخالفته معروض قالمادى . بوندن طولاييدر كه بو جريانك تخريباتى بو درجه يه واردى . مملكتى ذره قدر اصلاح ايده مديكى بر طرف، ايقاع ايتديكى خسارات ناقابل تلافى بر راده يه واصل اولدى . بونكله برابر حالا بر حركت اسلاميه نك تأسسنه شاهد اولمادق .

بونك اك مهم سببى بو غرب پرست زمره نك هر حالده

مهم و حقیقی بر قوت اسلامیه‌نك معارضه‌سنه معروض قاله‌رق بیقیله‌جقندن امین اولدیغی ایچون دائما قوهٔ قاهره‌یه التجایه لزوم کورمسی ، مملکتی ادارهٔ صرفیه آلتنده یاشاتمغه ، معارضلرینی اسکات ایتمیه توسل ایتمیسیدر . چونکه غربلیلاشمق جریانی منشأی اعتباریله نصل بر تضییق اجنبی محصولی و بناءً علیه غیر طبیعی ایسه حیاتی‌ده صرف غیر طبیعی احواله مدیوندر . احوال غیر طبیعیه‌نك ایرکج نهایتده ایرمسی محقق اولمقله بو غربلیلاشمق جریاننك‌ده بر صدمهٔ اسلام ایله نابدید اولمسی محققدی .

فقط مع الاسف بو جریان غیر طبیعی ، صدمهٔ اسلام ایله ییقیله‌جغنه صدمهٔ حادثات ایله ییقلدی . وزواللی مملکت بو صدمه‌دن او قدر فجیع تأثراته ، او قدر مدهش ضایعاته اوغرادی که تلافیسی همان همان امکانسزدر . بو صدمهٔ حادثاته رغما بو جریان غیر طبیعینك بنه ، ولوکه سکرات موت حالنده ، برزمان دها یاشامسی محتمل دکل ، مقرردر . چونکه دها هنوز ملتك بو جریانه معارض اولان مؤسسهٔ اسلامیه‌سی تأسس ایتمه‌دی ، ها هنوز او قوت معظمه تشکل ایتمه‌مشدر . مع مافیه بو قوت ، غربلیلاشمق جریاننك تضییقندن آزاده قالمش ، موانع تأسسی همان همان اورته‌دن قالقمش دیمکدر . اوحالده ملتك بو احتیاج معظمی تطمینه غیرت ایتمك بو احتیاجی حس ایدنلرك ، بو مبدأه ایمان ایدنلرك بر وظیفه‌سیدر . بو وظیفهٔ ملیه‌یی ایفایه عزم ایتمك ، ایفاسنه چالیشمق موجودیت ملیه و حیات اسلامیه نامنه یاپیله‌جق الڭ بیوك خدمتدر . بر عصردن بری ملی متفرق و پریشان یاشاتان ؛ قوای ملیه‌نك بلا پروا سوء استعمالنه میدان ویرن ؛ احتضارایتدیکی هر فلاکته ملتك حیاتنی قربان ایدن ؛ بو کونکی وضعیت مدهشه‌یی بو درجه ذلیل ، بو درجه تحملسوز بر حاله ایصال ایدن ؛ اتحاد ملی‌نك تأمینی نامنه اصلندن عقیم بر طاقم مؤسسات واهیه‌نك ملتك ضررینه متمادیاً تأسیسنه بادی اولان سبب حقیقی بو قوت اسلامیه‌نك ملتك احتیاجنه کوره پك طبیعی بر صورتده تشکل ایده‌بیلمسی ایچون ارباب قناعت و ایمانك وظیفه‌لرینی ایفا اوغورنده ایجاب ایدن هر فداکارلقدن چکینمه‌لریدر ، هله بالخاصه بو کون بو وظیفهٔ معظمه‌یی ایفاده قصور ایتمك ملته پك بهالی‌یه مال اوله‌جقدر . چونکه اتحاد ملی‌یی حقیله تأمین ایده‌جك و حقیله تمثیل ایلیه‌جك انجق بو قوت اسلامیه اولدیغی کبی ملی صراط مستقیمه ارجاع ایده‌جك یکانه قوت ده اودر . بو وظیفهٔ معظمه‌یی اهمال ایتمك ملتك پریشانلغنه ، سفالتنه راضی اولمقله بردر . بناءً علیه موانع تأسسك زوالندن بالاستفاده بو قوت منجیه‌نك طوپلانمسنه سعی ایتمك ، فداکارانه سعی ایتمك زمانی چوقدن حلول ایتمشدر . بو مبداه ایمان ایدنلر بو فرصتی فوت ایتمامیلیدرلر . نته‌کیم بر کره بو قوت اسلامنه تأسس ایدنجه بو مخرب جریان یواش یواش معقول و طبیعی بر شکل اکتساب ایده‌جك ، اتحاد ملی الڭ مکمل صورتده تمثیل اولنه‌جقدر .

فقط اتحاد ملی‌یه طوغرو آتیله‌جق الڭ مهم ، الڭ اساسلی ، الڭ بیوك خطوه ، بو غیر طبیعی جریانك تخریباتنه بر خاتمه چکه‌جك ؛ ملی حق یولنه اعاده ایده‌جك ؛ قوای ملیه‌یی سوء استعمال نتیجه‌سندن ، اسلام مدنیتی محکومیتدن ، اسلام مؤسساتنی اضمحلالدن قورتاره‌جق اولان مبادئ اسلامیه‌نك تأمین انکشافی اوغورنده آتیله‌جق عزمکار ، متین خطوه‌در . بو خطوه‌یی آتمق ایچون لازم اولان قوت روح ملتده پایداردر . ارباب قناعت و ایمان میدانه چیقارسه بو قوتك بیوکلکی تظاهر ایده‌جك و ملت بو بحران افتراقدن قورتولمغه باشلادیغنی حس ایده‌جکدرکه اتحاد ملی‌نك آنجق بو صورتله قابل تحقق اولدیغنه بز قانعز .

عمر رضا

حقیقتبین اوله‌لم

طوغریسنی سویلك لازمسه بزم شیمدی‌یه قدر معروض قالدیغمز ، بلمداده معروض قاله‌جغمز مشکلات و مظالم یکدیکریمزی لایقیله آکلایه‌مدیغمزدن و آکلامق ایسته‌مه‌دیکمزدن ، نقطهٔ اتحاد و اتفاقه بیله‌رك ، بیلمیه‌رك التفات ایتمدیکمزدن ایلری کلمشدر .

اولا ملت حکومتدن ، حکومت ملتدن ، آمر مأموردن ، مأمور آمردن ، اهالی قانوندن ، قانون اهالیدن ، ملت فرقه‌لردن ، فرقه‌لر ملتدن ، لیبراللر محافظه‌کارلردن ، محافظه‌کارلر لیبراللردن ؛ مسلمانلر عقایددن الی آخره ... بی‌خبردر .

حقیقت نه‌قدر آجی اولورسه اولسون او درجه طوغریدر . صفوت قلبله اعتراف ایده‌لم که بز نقطهٔ اتفاق و حقیقتدن پك اوزاقلره دوشدك . بزم حالمزی کورن یار و اغیار بزده قابلیتك مفقودیتنه حکم ایله ، استقلالمزی تقییده لزوم کوریورلر ، قلبنده ذره قدر ایمان و انصاف اولان بر قومك بوندن متأثر و متلهف اولمامسی قابل دکلدر . بیلمم که بو دین عالینك هانکی اوامری ، کتاب اللهك هانکی صحیفه و یا سطری بزه نقطهٔ حقیقت و اتحادی تعریف ایتمیور ؟

بر دفعه ملت کندیسنك زبده‌سی اولان حکومتدن بکلدیکی ارشاد و دلالتی ـ طول مدت انتظاردن صکره ـ کوره‌مدیکندن حکومتی اعمار و اصلاحه بیگانه ، جمع مطلوبه ساعی بر ملتزم تلقی ایتمکده ، حکومت‌ده ملتی استعداد و قابلیتدن محروم ، مشاق و مزاحم کونا کونه متحمل ، مع مافیه دفع احتیاجه کافل بر مدیون کبی عد ایتمکده اولدیغندن ، ملت جهالت و سفالته ، حکومت‌ده قوت و قدرتدن محرومیته محکوم اولیور . حالبوکه شریعت ایله توحید بزه اجزا و اشیاده ـ تبیین حقیقت ایچون ـ اوج شیئی تحری ایتمه‌نی ، علم حقیقت‌ده بو اوچی نفس واحده‌ده جمع و توحید رؤیتیله ذوقیاب اولمنی امر ایدیور .

اوحالده حکومت و ملتك توحیدنده نقطهٔ حقیقت اساسات دینیه‌یه رعایتله موجوددر . مادامکه بودینمز ترقی و تمدنی (ان الله یأمر بالعدل

والاحسان) آيت جليله‌سيله عدالت واحسانه رعايت ، منكر وبغيدن اجتناب قيديله مشروط قيليور ؛ اوحالده دين احدى ايله متدين ، احكام دينيه ايله عامل اولديغمز تقديرده افعالمزده اتحاد واتفاق ميسر ، عكسى حالندده‌افتراق وانقراضك مقرراولديغنـه ايمان ايتمه‌مز لازمدر . اوحالده ملتك قصورى اخلاق وآداب اسلاميه‌يى ترك واهالده عناد واصرارى ، حكومتك قصورى‌ده احكام الهيه‌يى تعقيب وتطبيقده‌تردد ولاقيديسيدر . ملتله حكومت آره‌سنده اتحاد حقيقى مطلوب ايسه حكومت وملتك آكلاشمسى ، حكومتك كافهٔ حركات وافعالنده احكام شريعتى اساس اتخاذ ايتمسى، ملتك‌ده تطبيق‌اولنه‌جق قوانين‌مشروعه‌يه مطيع ومنقاداولمسى حقيقى تجلى ايدر .

ثانياً مأمورك آمردن، آمرك مأموردن بى‌خبراولمسى. طوغريدن طوغرى‌يه اهالى ايله حال تماسده بولنه‌جق ، امر بالمعروف ونهى‌عن المنكرله‌موظف ، قوانين انتظام وادارە‌يى تطبيق ايله مكلف بولنان مأمورلرك حين انتخابنده تحريسى لابد اولان خصائل ثلثه‌دن الك‌مهمى اولان اخلاق ـ كه مسلمانلقده اخلاق دينك لازم غير مفارقيدر ـ ثانياً اقتدار ، ثالثاً حسن ادارەده قابليت نظر دقته آلنمقسزين خاطره كوكله رعايت ايتمك ، اودا واقربا قاييرمق صورتيله سوء استعماله اوغرادلمقده‌در . بوصورتله منصوب مأمورلر ، اكثريا متنفذانك آلت شرى اوليور ، منفعت ذاتيه‌سنى دوشونمكدن بشقه برايشه يارامايور . نقطهٔ عدالتدن انحراف وتطبيقنه مأمور اولدوقلرى قوانين ، نظامات واوامرى كيف مايشاء ايفا وتطبيقه سعى ايدن بو قبيل مأمورينك اجراآتنه اهاليده اعتماد حاصل اوله‌ماديغندن رفاه وسعادت حال بردرلو ميسر اوله‌مايور . اهالى كنديلرينه رهبر اولملرى لازمكلن مأمورلردن بلاتفريق بكلدكلرى ايلك ايش اخلاق اسلاميه‌يه رعايت ، فكر سليم ، اعتدال وبصيرتله حركتدر . ايشته بومزاياى آنفه مأمورلرك حين انتخابنده آرانيلمسى لابد اولان خصائل ثلثه‌دن مولود اوله‌جغندن مأمورك وظيفه‌سنده‌كى قدسيتله ، آمرك مادونى آكلامسى انتخاب اولنه‌جق مأمورده‌كى ذكا وعرفانك موجوديتيله قائمدر . عكسى تقديرده بوكور دوكيشى الى‌نهايه دوام ايدر .

مأمورك مافوقنى آكلامسى بحثه كلنجه ، بزده قانونك شكل اولى اولان لايحه وقرارنامه‌نك ، حين تنظيمنده‌اوقانون ويانظامنامه‌يى تطبيق ايده‌جك مأمورلرك افكار و مطالعاتنه مراجعته لزوم حس ايديلمه‌رك صورت تنظيمى علاقه‌دار برمجلسك رأى وتنسيبنه محصور براقلمسى اوقانونك بالآخره تطبيقنده دوچار مشكلات اولديغى وبو يوزدن بر چوق غوائل وخشنودسزلقلرك وقوعبولديغى متعدد تجربه‌لرله ثابتدر . قانون تنظيمنده كوزه‌ديله‌جك نقطه اهالينك اوقانونه نه‌درجه رعايت ايده‌بيله‌جكى ويااتديريله‌جكى ؛ ايكنجيسى اوقانونى تطبيق ايچون نه‌كبى وسائطله‌مجهز اولمسى لازمكله‌جكى كيفيتى اولديغى معلومدر . ايشته بزده شيمدى‌يه قدر بوخصوصه بك‌ده رعايت ايديلمديكندن قوانين منتشره‌نك همان قسم مهمى سعادت عامه‌يى بحق تأمين ايده‌مديكى انكارى محال برحقيقتدر .

اوقاق، بيوك هرمأمور وظيفه‌سنده‌دوچاراولديغى موانع ومشكلاتدن مرجعنه هرآى راپور ويرمكه نيچون مجبور ايدلمسون ؟ بونلرك ايچنده تصادف اولنه‌جغى شبهه‌سزاولان حقيقى مطلوبلرنه‌ايچون اسعاف اولنمه‌سون؟. كرچه بعض دوائرده بوقبيل راپورلر تنظيم اولنمقده ايسه‌ده بووظيفه‌نك بيوك مأمورلره حصر وتخصيصى طوغرى دكلدر ، غير كافيدر . مطلوب و مقصودى تأمين اولنميان بر مأمور آمرينه‌سيرجى نظريله باقه‌جغندن ، اومأموردن ايش و خير بكله‌مك محال اندر محالدر . ايشته بو ملاحظاته بناءً مأمور ايله آمرك نقطهٔ مشورنده توحيدى وجوبى آشكاردر .

اهالى قانوندن بى‌خبردر . اهالينك قسماً بتون سعى وغيرتى منفعت شخصيه‌سنه حصر ايله منفعت عموميه‌يى تعقيب ومحافظه ايتمكله مأمور اولان حكومته دستكير وظهير اولمقده‌كى سروحكمتى مدرك اولمديغندن ، حكومتك كافهٔ تكاليف ووصاياسنى اول بأول منفعت شخصيه‌سنه مخالف تلقى ايده‌رك تنقيداتده بولنمسى كيفى اجراآتى انتاج ايتمكده‌دركه بوحال انلرجه مطلوب منفعتدن زياده مضرتى موجب اولمقده‌در .

بومخالفتك ، تكاليف ميرينك استيفاسنى تأخير ويانچاقچيلغه اجتسار صورتيله بادى اولديغى ضياع حقوق حكومتك قوت وسطوتى تنقيص واجراآتى تأخير صورتيله اهالينك استراحتنى اشكال ايتمكده‌در . مع‌هذا ياپيلان قوانين ونظامات اهالينك سويهٔ عرفانيله توزين ايديله‌رك تطبيقه مكلف مأمورينك لوازم تطبيق ايله تجهيز واحضار ايدلمامسندن هيچ برثمره‌سى كورولمامكده‌در .

ملت فرقه‌لردن،فرقه‌لرده ملتدن بى‌خبردر ! . اسلامده فرقه عالم جمع ، عالم توحيد ، عالم ارشاد ديه تعريف اولنور . اهالى ايسه‌بوقبيل فرقه‌لره انتساب صورتيله آسياب حكومتى مراقبه وتدويره اثبات‌قوت وامام مسلمينه ـ اقصر طريقدن ـ عرض خدمت ومعاونتله طريق ترقى وتمدنده يكوجود حركت وازسرنو منتظم وثابت برمسلك تعقيب ايتمك وجوبنى تصديق وتسليم ايتمسى لازمكلير ايكن ، دوام ايدن اطرادسزلق يوزندن كون‌بكون اخلاق واعتقادات اسلاميه‌سنك برركن مهمنى ضايع ايتمكده‌در . افكار عموميهٔ ملتك تمثالى اولمسى لازمكلان فرقه‌لرده‌قوتى آراى عمومى ملتدن جمع ايده‌جكى‌برده قوت طوپلامه‌دن واحتياج حقيقى‌به پيداى‌وقوف ايتمه‌دن منوران نامى آلتنده‌كى اقليتك افكارينه بناى مطالعه يوزندن افكار ملتده تنفر ونوميدى‌يى تزييد ايتمكدن بشقه برمعرفت كوستره‌مه‌مكده‌درلر . بوسببله امت، مهدينك، ناجى ملينك خروجنه انتظاردن وارسته قاله‌مامقده‌در . فرقه‌ديمك مسلك ديمك اولديغندن هرفرقه برمسلك اعلان ايتملى، هرفردده برمسلك قبول وآنده ثبات ايتمليدر .

لیبراللر محافظه‌کارلردن ، محافظه‌کارلر لیبراللردن بی خبردر !
عرض ایتدیکم مسلکسزلک بر فرقه‌ده ایکی مخالف جریانک موجود قده
آربجه اثبات ایدر . شو زواللی وطنده جاریشان قوتلردن الک مهمی
لیبراللق و محافظه‌کارلق اولدیغی و بو ایکی اجتهاد اصحابی یکدیکرینک
مقاصد و آماله پیدای وقوف ایتمه‌دن کلیشی کوزل بر فرقه‌ده اجتماع
و بالاخره حزبلر تشکیلیله یکدیکرندن افتراق ایتدکلری وقوعاتله ثابتدر.

هر فرد بر فکر و اجتهاده مالک و استقلال فکریسنه صاحب اوله‌بیلیر.
سده بر مسلک اعلان و یا تعقیب اولنمقسزین کلیشی کوزل بر فرقه‌یه انتساب
و بالاخره تبدیل مسلک صورتیله مسلکی کیف و هوسه تابع طوتمق
حق الانصاف قبول ایدیله‌مز صانیرم . اسلامده مذهب و مشرب عینی
ماهیتده اولدیغندن بو نقطه‌نک عینی اهمیتله تعقیب و محافظه‌سی هر مذهب
اهلنه واجبدر .

بدایت مشروطیتدنبری متفرق و اکثریتله محافظه‌کار اولان بو ملتک
منتظم بر قوت و وحدت تشکیل ایتمامسی کی غفلتندن جسارت آلان
لیبراللق ، هر درلو وسائطله بزده حال حاضره‌کی تخریبات و فلاکتی
تولید ایتدی و بو فلاکتک ثقلت و عظمتی والیوم اونلرک مجتمع و منتظم
قوتلرینک استقبالده عینی فلاکتی احضار و اکمال ایده‌جکی حقیقتی،
افکار محافظه‌کاران ایله متفکر اکابری بعدماده ایقاظه غیر کافی ایسه‌ده
بو معتقد و نقطهٔ ارشاده منتظر دینداره‌لی دائرهٔ اتحاده دعوتدن مسامحه
و اعراض ایدن اکابرامته ، بو بابده ترتب ایده‌جک مسئولیت الهیه‌یی تحمیل
و متلهفانه دوکولن اشک تأثرله کندیلرینه اظهار تأسفدن منع نفس ممکن
اوله‌میور . بو ایکی جریانک نقطهٔ التصاق و اتحادی انصاف و ایمان اولسه
کرکدر .

اسلاملر عقائددن بی خبردر ! بو دین الهیده عقیده دیمک حق
و حقیقت دیمکدر . بناءً علیه هر مسلم مؤمندر . فقط اصول توحیده بیکانه
اولدیغندن حقیله موحد دکلدر . مسلمانلر جهانه عبرتله نظر قیلمق و حقیقتبین
اولمق ایچون خلق اولندیلر . بو مقصد حقیقی‌یه پیدای وقوف ایتمه‌مز ایسه
ظاهراً و باطناً یکوجود اولمامز ، جمعیت حالنده مجاهده ایتمه‌مز
متوقفدر . حقیقتاً تفرقه ضعف ، ضعف ایسه خسراندر . بو حالده قالدقچه
بر طاقم قطاع طریق مقدساتمزه تجاوز ایده‌جکلر و بالنتیجه بزی راه
توحیددن آیرمغه موفق اوله‌جقلردر . او حالده زهرناک طرناقلر
بوغازمزه طایانمادن اول برلشه‌لم ، حقیقتبین اولالم . که نصرت الهیه
الله یولنده‌کی مجاهدلره ، سبیل حقده مجاهده ایدن اهل حقیقته
موعوددر . و الی الله المصیر ! .

آماصره‌دن : مصطفی نظمی

مهم بر اثر دینی حقنده

کچن هفته ، انکلتره کلیساسنک مطبعهٔ دینیه‌سی باش محرری ارتور
بوت وودک مقام مشیخت اسلامیه‌یه کوندردیکی مکتوبک صورت مترجمه
سنی درج ایتمشدک . مکتوبک محرری ، مقام مشیخت جلیله‌دن مسلما-
نلق حقنده بر اثر طلب ایدیور .

مسلمانلغی، صحیح الاعتقاد اولمقله برابر حیات حاضره‌نک احتیاجات
و مسائلنی نظر اعتباره آلان بر مسلمانک قلبنده و فکرنده ایشادیغی کبی
طانیمق ایسته‌دیکلرینی ، بناءً علیه عنعنهٔ دینیهٔ اصلیه‌یه تماملیه رعایت
شرطیله بو اثرک میدانه کتیرلمسنی ، مسلمانلغک حیاته و فکره نه‌لر
بخش ایتدیکنک ، و بوکون اوروپانک حیات اجتماعیه‌سنی تقلب ایدن
قوای سیاسیه و معنویه حقنده دینمیزک نقطهٔ نظرینک ایضاح اولنمسنی
بیان ایدیوردی . مکتوبک مجموعه‌مزده انتشارینی متعاقب اقدام
رفیقمز مکتوبک متنی درج ایدرک بو اثر مهمک وجوده کتیرلمه‌سی
ایچون نه کبی تشبثاتده بولندیغنی آکلامق اوزره دائره عائده‌سی اولان دار الحکمة
الاسلامیه ریاست علیه‌سنه مراجعت ایتمش ، مصطفی عاصم افندی
حضرتلرینک بیاناتنی نشر ایلمشدر .

دار الحکمة الاسلامیه رئیسی محترمی اثر مطلوبک طرز تحریری
حقنده هنوز بر قرار قطعی اتخاذ ایدلمه‌مشده ایکی شکلده جواب
ویرلمسی تأمل اولنمقده اولدیغنی: اولا اوتوز بیک کلمه داخلنده بر جواب
یازلمسی ، ثانیا بو جواب یازلمقله برابر دیکر طرفدنده اسئله‌نک بعض
معانئ محتمله‌سنده بر درجه‌یه قدر حاصل اولان تردد حل و ازاله
ایچون صاحب مکتوبدن ایضاحات آلمق و جواب کلنجه‌یه قدرده
ایضاحات واسعه‌یی احتوا ایده‌جک صورتده دها مفصل بر جواب یازلمسنک
تأمل ایدلمکده بولندیغنی بیان ایتمشلردر .

متعاقباً اصل موجب تردد اولان نقطه‌نک حال حاضرک مزاحم
متنوعه‌سی حقنده واقع اولان؟ سؤال اولدیغنی افهام ایدن . بیاناده
بولنمشلردرکه انکلیز کلیساسی مطبعهٔ دینیه‌سی باش محررینک مقصدی
ایله دار الحکمة الاسلامیه رئیس محترمنک بو خصوصده‌کی بیاناتی
آره‌سنده بر آز اختلاف اولسه کرکدر . چونکه دار الحکمة
الاسلامیه رئیس محترمی مزاحم متنوعه‌دن ، بالخاصه مزاحم
معیشتی قصد ایتدیکنی ایما ایدرک دین اسلامک اخوان دینه معاونتی
امر ایتدیکنی بیان بیوریورلر . بزه قالیرسه انکلیز محرری دها زیاده
اوروپانک حیات اجتماعیه‌سنی زیر و زبر ایدن قاپیتالیزم ، سوسیالیزم ،
بولشه‌ویزم کبی جریانلرک حاصل ایتدیکی مزاحم متنوعه‌یی قصد ایتمکده‌در.
بوندن طولاییدرکه مسلمانلغک نصل بر هیئت اجتماعیه قوردیغنی ،
مسلمانلغک بو کبی مزاحمی نصل تداوی ایتدیکنی سؤال ایدیور .

مسئله بو نقطهٔ نظردن دوشونولوجه دار الحکمة الاسلامیه رئیس
محترمنک ترددی زائل اوله‌جغی محققدر .

بناءً علیه اثرک اساسلری دار الحکمة الاسلامیه هیئتی طرفندن

صکره ارباب اختصاصه حواله ایله أثرك بر آن اول میدانه چیقمه‌سنه غیرت اولنمه‌لیدر .

ینه اقدام رفیقمزك استخبارینه کوره صدراعظم پاشا حضرتلری اشبو أثرك مملکتمزده انکلیزجه‌یه محق واقف و مقتدر ذواتدن تشکیل اوله‌جق برقومیسیون طرفندن ترجمه‌سنی تنسیب بیورمشلر . بز بوقومیسیونك ایفا ایده‌جکی وظیفه‌یی آکلایامدق . مقصد أثرك ترجمه‌سی ایسه نه اعلا . فقط اثرك ترتیبندن مقصد مباحثی تعیین و هر مبحثك پروغرامنی چیزمك ایسه بونك علمای اسلامیه طرفندن یاپیلمسی لازمدر . بویله برقومیسیون آنجق أثرك ترجمه‌سنه غیرت ایده‌بیلیر .

مع مافیه دارالحکمة الاسلامیه أثرك اساسلرینی تثبیت ایتدکدن صکره بو ایشله علاقه‌دار اولمقله برابر دارالحکمة الاسلامیه‌نك خارجنده بولنان فضلای امتك نظر دقتنه دخی عرض ایدر و بویله‌جه ارباب اختصاصك چالشمه‌سنی تأمین ایدرسه مکمل بر أثرك میدانه کلمسنه خدمت ایتمش اولور .

فلاکت قارشوسنده سیاسی احتراصلر

اقدام رفیقمز بوسرنامه ایله یازدیغی بر مقاله‌ده بروجه آتی بیان مطالعه ایدییور :

«فلاکتدن متنبه اولمایان ، شخصی احتراصلره دولتك و ملتك سعادتی فدا ایدیلن بر مملکت وارسه اوده تورکیه‌در . فقط تورکیه‌ده بو مکروه وحق منفور غایه‌لری تعقیب ایدنلر ، بوتون تورکلر دکلدر . منور کچینن ، حقیقتده ایسه یارم یامالاق معلومات ایله سیاسی فرقه‌لره طیانه‌رق کندیسنده بدبخت خلقمزی اداره صلاحیتنی کورن ، حقیقتده ایسه شخصی منفعتنی دوشونمکدن باشقه غایه تعقیب ایتمه‌ین زمره‌در . تورك ملتی ، مطیع ، وفداکار ، بو محترص زمره‌نك قربانیدر . تورك ، آناطولینك برکتلی اووالرنده چالیشیر ، چاپالار ، اوت ییر ، محصول یتشدیرر ، چیلاق کزه‌ر و آجلقدن اولور . اونك بوتون فلاکتندن ، سفالتندن ، فجاعتندن استناد بولك بر طاقم منور کچینن ، کویا دولتی اداره ایدن ، رجال و متنفذلری استفاده ایده‌رلر ، تورك کویلوسنك اشیاسنی صاتارلر و یرکیسی آلیرلر ، حق یول ویرکیسی‌ده غصب ایدرلر ، فقط یول یاپدیرمازلر ، کویلو محصولنی صاتاماز ، ذخیره‌سنی صیرتنده طاشیر ، یول یورومکدن آیاقلری پارچه‌لانیر ، ینه صبردن و تحملدن باشقه برشی کوسترمز . دولت آدملرینه اطاعت ایدر ، طیشلری انسان ، ایچلری محترص بر حیواندن باشقه اولمایان بر طاقم شخصلره تمیز ، صاف ، عفیف قابیله بوبون بوکر ، و اطاعت کوستریر . کویلویی بو حاله صوقان ، تورکلکك شرف و حیثیتنی قیران ، تورك غروسنی محو ایدن ، خائنلر سوندیره‌ن هپ رجالمزك جهالتی ، احتراصی ، خود پسندلکیدر . مملکتك باشنه فلاکتی کتیره‌ن اونلردر .»

رفیقمز ، کمال سوزشله اکلاتدیغی دردلرك منبعنی جهالت ، احتراص و خود پسندلکده ارائه ایتمکده‌درکه پك طوغریدر . فقط بزه قالیرسه اصل جهالت ، یارم یامالاق معلومات ایله سیاسی فرقه‌لره طیانه‌رق خلقمزی اداره صلاحیتنی کوره‌ن جهالت ، بزم مملکتمزك بوحاله کلمسنه ، بودرجه ازیلمه‌سنه پریشان اولمسنه سبب اولمشدر . ذاتاً جهالتلرك الا مضری معلومات سقیمه‌دن مرکب برغشای کاذبله مستور اولان شبه معرفتدر .

مملکت ، بو علتك قربانی اولدی . چونکه منور کچینلر بو مملکتك مقدساتنه حرمتکار ، مدنیتنه و تاریخنه واقف اولمدقلری کبی مقدساتمزك حیاتمزده اشغال ایتدیکی موقعی حاکمدن ، مدنیتمزی ابداع ایدن مبادی و تلقیلرمزدن بی خبر ایدیلر . بناءً علیه غربدن اقتباس ایتدکلری پك ناقص و ناتمام معلوماتك فریفته‌سی اولارق مؤسساتمزی ییقمغه ، مدنیتمزی امحایه چالیشدیلر ، ایچمزده برفوضای معنوی ایقاعنه وار قوتلریله چاپالادیلر . بونلرك هیسی او شبه معرفتك تخریبات جاهلانه‌سیدر . مملکتی بو مرضدن قورتارمق ایچون تشبثات جدیده‌ده بولنمق حیات ملیه‌یی قورتارمق یولنده آتیله‌جق خطوات موفقیتك اساسلیسی، الك مهمیدر . اساساً بزی تشبثات نافعه‌دن آلیقویان ، عالم مدنیت نظرنده قیمتمزی تنزیل ایدن ، عصر حاضرده ، مدنیت حاضره‌نك مواجهه قوتنده یاشامغه نه لایق کوسترن آنجق بویله برجهالت مدهشه‌نك اسیری ، قربانی قالمقده اصرار ایدیشمزدر . .

بوجهالتك تولید ایتدیکی مصائبك بار خسرانی آلتنده اکله‌یه ، اکله‌یه بو کونکی منزل هلاکه واصل اولدق . آرتیق بو حقیقتی لایقیله ادراك ایدرك ، مملکتی او جهالتك تخریبات آتیه‌سندن قورومق لازمدر . اساساً بو طائفهٔ جهلایی حادثاتك دست تأدیبی ییقدی . فقط بزی‌ده — او جهالته پیرو اوله‌مزك جزاسی اوله‌رق — بو درجه صارصدی ، بودرجه ازدی . دیمك که بوجهالت یاشادقجه ، مملکت اضمحلالدن قورتوله‌میه‌جق ، هپ بویله یانه‌جق ، هپ بویله خراب اوله‌جقدر . اوتقدیرده ایلك وظیفه‌مز بو مملکتی بو فجیع جهالتدن ، و بناءً علیه بو اضمحلالدن قورتارمقدر .

مملکتی بونجه فلاکتلره دوچار ایدن مخرب بر جهالتدن خیر اومق قابلمی ؟ آنجق تخریب ایله اوغراشان بر مصیبت نصل اولورده مملکتك حیاتنه حرمت ایدر ، مملکتك فلاکتندن ماتمدار اولور ؟

طبیعی بونلر بربریله ائتلاف ایده‌مز . اوحالده بو مصیبتدن بونلری بکله‌مك عبثدر .

فلاکتدن ، جهالتدن خیر بکله‌یه‌جکمزه بو جهالت مخربه‌یی ، بو مصیبت کبرایی تشخیص ایله ، تأثیراتی تعیین و منابعنی کشف ایدرك امحاسنه چالیشلملیدر . هیچ شبهه یوق که بوجهالت مدهشه‌نك تخریبه چالیشدیغی ، تخریبه حصر قوت ایتدیکی الك مهم هدف مسلمانلق و مؤسسات اسلامیه ایدی . چونکه جهالت مسلمانلغك الك بیوك دشمنیدر . مسلمانلقله جهالت بر آرده یاشایه‌ماز . بناءً علیه بو مدهش جهالت ، غربی تقلید ایتمك پرده‌سی آلتنده ، مسلمانلغه ، مؤسسات اسلامیه‌یه هجوم ایدییور . عصرلردنبری تأسس ایتمش عقائدمزه ، افکارمزه ، حسیاتمزه ، عنعناتمزه ، صولت ایدییور . مملکتی قورتارمق نامی آلتنده اضمحلال یولنده سریع آدیملر قطع اولنیوردی . مملکتی بو جهالتدن قورتار-

مغه چالیشنجه انکشافه باشلایه‌جق برشی وارسه اوده مسلمانلقدر .
ایچمزده مسلمانلق انکشاف ایدنجه مجاهداتمزك ثمره‌دار اولدیغنه
قناعت ایده‌بیلیرز . مسلمانلق بزی صلاح وفلاحه کتوره‌جکدر .
اویله ایسه بوجهالتی امحا ایچون ابذال غیرت ایله مملکتی بومصیبتدن
قورتارمق اك بیوك وظیفه‌مز ، اك بیوك احتیاجمزدر . بو وظیفه‌یی
نه قدر ایفا ایدرسه‌ك بو احتیاجی تطمینه نه قدر همت ایدرسه‌ك ؛
مملکت اودرجه مستفید اولور ، موجودیت ملیه‌مز او نسبتده
قورتولور .

صلح مسئله‌سنده موقعمز

صلح قونفره‌انسی هنوز بزم ایشلرله مشغول اولمامشدر . اولمش ایسه
فکرلرینی ، نیتلرینی پك کیزلی طوتیورلر . اوروپا مطبوعاتنك نشریاتنه
باقیلیرسه ، کویا قونفره‌انس ، المانیا حقنده‌کی مقرراتی مذکور حکومته
قبول وامضا ایتدیرمکه موفق اولدقدن صوکره ، تورکیایه تعلق ایدن
مسائل ایله اوغراشه‌جقمش . بزه تعلق ایدن مسائل المانیانککیلر
قدر قولای دکل ، پك مشکل وزیاده‌سیله چتیندر .

چونکه بزم قره‌لرمز ، دکزلرمز ، لیمانلرمز ، یاقین واوزاق
مملکتلرمز هرکسك مطمح نظری ایدی .

بارسده انتشار ایدن غزته‌لره باقیلیرسه ، صلح قونفره‌انسنی اك
زیاده مشغول ایدن وبردرلو چارهٔ حلی بولنه‌میان مسائلدن بری وبلکه
اك برنجیسی (شرقی بحر سفید) مسئله‌سیدر .

بزم بویرلرمز شیمدی دکل ، اساساً اوته‌دنبرو اوروپا دولتلرینك
مطمح نظری ایدی . بر زمانلر ، دلی پترو ایله برنجی الکساندرك
آمالی قوه‌دن فعله چیقارمغی کندیسنه رهبر سیاست اتخاذ ایدن
روسیه چارزمی استانبول ایله بوغازلرینی اله کچیره‌بیله‌جکنی امید ایدرك ،
بوصورتله جهان حکمدارلغنی قزانمق ، هیچ اولمازسه بحر سفید
حوضه‌سنده دیکر دولتلره قارشی احراز تفوق فکرینی تعقیب
ایدیوردی . بوخصوصده اوروپا دولتلری بیننده بر طاقم خفی معاهده
ومقاوله نامه‌لر عقد وامضا ایدلدی‌که چارلغك سقوطیله موقع انتشاره
قونیلان اسرار مذکوره‌نك فویه‌لری میدانه چیقدی واهمیتدن دوشدی .
عبدالحمید ثانی زماننده ایسه ، تدریجی بر صورتده المانیا ،

بغداد خطی انشا وبو صورتله اناطولی ده مدهش بر تفوق تأمیننه چالیشدی. بوکا مقابل اوستریا مجارستان، آطه‌لر دکزینك اك بیوك لیمانلرندن بری اولان (سلانیك) لیمانی ایله ارضا ایدلمش وبونکله قناعت واکتفایه مجبور قالمشدی.

حال حاضرده ایسه (شرقی بحرسفید) حوضه‌سی یالکز بویوك دولتلرك مطمح آمالی اولمقله قالمیوب، بو یرلرده دها نیجه نیجه کوچوك عنصرلرده بر چوق مطالبه‌ده بولنیورلر. ایشته صلح قونفه‌رانسنی پك جدی کشمکش ایچنده بیراقان وآنی مشغول ایدن اك چاپراشیق مسئله بودر.

مسئله‌نك اهمیتی بوندن ایلری کلمشدر: بربرینه مخالف براستقامت تعقیب ایدن سیاسی واقتصادی رقابتلر، قارشی قارشی‌یه کلیور. بو نقطه‌دن بزم ممالکمزك، اهمیتی، قیمتی، ظن اولندیغندن زیاده بویوکدر. هندستانه، اقصای شرقه کوندریلن امتعهٔ تجاریه هپ بزم صولرمزله سویش قنالندن کچمك مجبوریتنده‌در. آق دکز، مرکزی آسیانك بوتون یوللرینه کذرکاه تشکیل ایدیور. اناطولیدن کچن (حیدر پاشا) دمیریولی سوریه‌نك یانندن کچمکله بو یرلرك اهمیتنی قات قات تزیید ایدیور. ناقص قالان بو دمیر یولنی — بغداد خطنی — انکلیزلر اتمام ایتمك اوزره‌درلر. یکی اسکندرون، بصره ویا (کویت) خطنك اهمیت اقتصادیه، تجاریه و سیاسیه‌سنی تقدیر ایده‌مه‌ین کیمسه یوقدر.

بو مسئله‌نك حلنده آز چوق علاقه‌دار اولان دولتلر انکلتره، فرانسه، ایتالیا، یونانستان وحتی بولغارستاندر. ایشته بزم بو یرلرمز بو حکومتلر آره‌سنده بویوك بر رقابت زمینی تشکیل ایتمکله قالمیور، برده یکی حکومتلر، امپراطورلقلر تشکیل ایتمك آرزوسنده بولنانلرك بو یرلر حقنده پك چوق مطالب وادعالری واردر.

کرك محاربه‌دن اول وکرك محاربه اثناسنده بو یرلرده بر موازنه تأسیس ایتمك فکریله اوروپا دول مؤتلفه‌سی بیننده بر طاقم عهود وعقود تعاطی ایدلمشیدی. روسیه چارزمی ده صوك املی استانبول ایله بوغازلری الده ایتمکه باغلامشیدی. سقوطه اوغرایان روسیه چارزمندن صوکره، عجبا بوپایتخت ایله بوغازلرینه هانکی دولت وملت بویکی امل بسلیه‌بیلیر؟

سوریه، لبنان، عراق و حجاز نامی آلتنده جمله سنه بردن (عربستان) اطلاق اولنان یرلرده اهمیتی مسلم اولسه کرکدر. بو یرلرده فرانسه‌نك من القدیم آمال و آرزولری هرکسك معلومیدر.

فقط بوکون ایشك رنکی ظن ایدرسه‌م دکیشمش اولسه کرکدر. انکلتره ایسه (لبنان) ایله (عراق) اورته‌سنده بیطرف بر منطقه تأسیسنی آرزوا یتمکده‌در.

فرانسه بیروتله سوریه‌نك دکز قیلرینی وشمال قسمنی منطقهٔ نفوذ نامیله ایسته‌یور. یهودیلر ایسه هم فلسطینی، همده آکا مجاور اولان کلیکیانی ایسته‌یورلر. فقط بوکا قارشی ایتالیانك نقطهٔ نظرینی‌ده نظر دقته آلمق اقتضا ایدر. یونانلیلرله ایتالیانلر بیننده‌ده بو نقطه‌ده دها شیمدیدن بویوك بر رقابت چیقمقده‌در.

بولغارستانه کلنجه، حربدن اول بونك‌ده آطه‌لر دکزنده، تورکیا ویونانستان آره‌سنده جزئی بر ساحلی اشغال ایدییوردی. سلانیکده کوزدیکوب، بالآخره قواله لیمانیله قناعت ایتمك مجبوریتنی حس ایتمشیدی؛ فقط بو صوك متارکه قواله‌یی‌ده الدن چیقارتدی.

حاصلی بزم ممالکمز بویولده بر چوق حکومتلرله ملتلرك اشتهاسنی تحریك ایتمشدر. قیصه‌جه، کورولیورکه تاریخ قدیمك تجمع ایتدیکی قوجه بحرسفید حوضه‌سی کوچوك وبویوك دولتلرك، اسکی ویکی طوغان ویا طوغمغه باشلایان ملتلرك کوز دیکدیکی، حرص وطمعله یوتمق ایستدیکی بریر اولمشدر.

بزه کلنجه، بویرلرك هیچ برینی بشقه‌سنه ویرمك ایسته‌میورز وبوکاده لزوم کورمیورز. چونکه دنیانك آسایش وسکونی بوزمغه مستعد اولان بویرلری اوته‌دنبرو بزکال سکینت ووقار ایله اداره ایده‌بیلدیکمزی اثبات ایتمشز. بوآنه‌قدر هیچ برعنصر بزدن اینجنمامش وجمله‌سنه حقوق سیاسیه، اقتصادیه، مذهبیه ویردکدن ماعدا، حکومتمز ایچنده مستعد حکومتلرك بولنمسنه‌ده سس چیقارمامشزدر. اساساً بزه تعلق ایدن (ویلسون) پره‌نسیپلرینك اون ایکنجی ماده‌سی — که بز تماماً بو پرنسیپلرك تطبیقنی ارزو ایدرز. — تمامیله بزم موجودیتمزی، حق

حیاتمزی ، هرشیئمزی محافظه وصیانت ایتمش اولدیغنی مذکور ماده‌یه کوره بوکون نفوس، املاك، آبدات ، تاریخ و عنعنات ایله اکثریت قاهره هپ بزده قالیور . کرك ارمنستان زعم وتسمیه اولنان ولایات شرقیه ایله آطنه‌ده ، کرك آیدین ، استانبول ، بروسه و آناطولینك هرطرفنده اکثریت عظیمه‌یی مادةً ومعناً مسلمانلر تشکیل ایلدکلرندن بورالرده نه ارمنیلرك ، نه‌ده یونانیلرك هیچ بر املی اوله‌میه‌جغی آشکاردر .

بوماده پك قطعی اولوب ، هیچ بر تأویل وتفسیر کوتورمز . دولتمزك حربدن اول دکلسه بیله ، هرحالده ۹ کانون ثانی ۱۹۱۸ تاریخنده ، تحت حاکمیتنده بولنان بوتون یرلرك حقوق حکمرانیسنك کاملاً مصون قاله‌جغی محققدر . بونده شبهه یوقدرکه بوندن صوکره حکومتمز بالجمله عناصر غیر مسلمه‌نك بالجمله حقوقلرینه رعایت ایتمك وظیفه‌سیله مکلفدر. حتی بو وظیفه‌سنی شیمدیدن تأمینه چالیشمقده‌در. بناءً علیه رئیس ویلسونك واضح تعبیرلرینی باشقه برصورتده تفسیرایتمك امکانسزدر . اوحالده وه‌نیزه‌لوسك و عثمانلی امپراطورلغنك الغاسی ، استانبولك بین‌الملل براداره آلتنه آلنمسی ، آناطولینك اورته‌سنده بر تورك دولتی تأسیسی ، کبی واهی ومنطقسز پروغراملری ، رئیس ویلسونك مذکور اون ایکنجی ماده‌سنه قارشو محکوم سقوطدر .

بز اوبله ایسترزکه دول معظمه ـ اکر اکثریتمزه اینانمزلرسه ـ کندی طرفلرندن اناطولی‌یه برهیئت کوندروب، بوادعالریمزی تحقیق ایتسونلر . عین زمانده ممالك عربیه‌نك ادارهٔ مختاره‌نی حائز اوله‌رق عثمانلی امپراطورلغنه مربوط قالمسی عربستانك رفاه وسعادتی ایچون لازمدر. ایجاب ایدرسه اهالیسنك افکارینه‌ده مراجعت اولنسون.

فقط مع‌التأسف بوکون کوریبورزکه منافی برپرینه صورت قطعیه‌ده مخالف اولان ملتلرك مقدراتنه تعلق ایدن بو مهم دعواده ، شرق ایله عالم اسلامك موازنه‌سی موضوع بحث اولان بر مسئله‌ده ساده اتهام ایدنلر استماع ایدیلیور. بو عنصرلر کندی ادعالرینی حقلی چیقارمق ایچون بالطبع مسلمانلری ظالم، جانی، قانلی قاتل کوسترمکده و کندیلرینك پك وحشیانه، غدارانه اولدیقلری بر میلیون اهل اسلام ایله، معصوم یاورولرك ، بیکناه وعفت صاحبی قادین قیزلرك جوهر عصمتلرینی تلویث ایله‌دکلری حالده اونلردن نه حساب صورولیور ، نه‌ده عتابه اوغرایورلر ! بو شارلاتانلقلرله بزم محاکمه‌مزه ، ماللرمزه صاحب کیلمك ایستیورلر .

بز ایسه کندیمزی مدافعه ایده‌بیله‌جك بر موقعده دکلز. بزلری آغیر جزالره چارپدیرمق وبزی مجرم موقعنده کوسترمك ایچون نه یاپمق ممکنسه یاپیلیور. حالبوکه بز ـ برقاچ وجدانسز مستثنا اولمق اوزره ـ کندمزی ملت اعتباریله پك معصوم وبوافترا وتهمتلردن بری بیلیورز. فقط حرب اثناسنده بزم حدود و طوپراقلرمزده بولنان کرك انکلیز، کرك فرانسه جنراللریله ضابطلرینك جمله‌سنك بیانات وشهادتلرندن، بزم نه‌قدر مرد، مروت وانسانیت صاحبی اولدیغمز، ویرمش اولدقلری راپورلرله بوکون ثابت اولمشدر .

باخصوص بزم حقمزده تطبیق اولنه‌جق مواد عدل وحقانیتدن بری اولورسه بوندن طولایی عالم اسلامده تعمیر وتلافیسی غیر قابل بر وضعیت تحدث ایده‌جکدر که نه فرانسه‌نك ، نه‌ده انکلتره‌نك منافع مستقبله‌سیله هیچ برصورتده قابل توفیق دکلدر .

مع هذا انکلتره و فرانسه، آتینك قاره کونلرنی دریش ایده‌رك تورکیا مسلمانلریله موجودیت عثمانیه‌نك بقاسندن ایلروده دها زیاده استفاده‌لر تأمین ایده‌جکلری دیهیدر. چونکه بز مسلمانلر حقشناس، صادق، جسور وعهده وفا کار انسانلرز.

س . م . ت

اسلاملاشمق

اکابرامتدن واعاظم متفکرین اسلامیه‌دن پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلری طرفندن تحریر بویرولوب سبیل الرشاد کتبخانه‌سنك نشر ایتدیکی بواثر کزیننك محتوی اولدیغی مسائل مهمه :

اسلاملاشمق تعبیرندن مقصود اولان معنا ـ اسلامیتك کندیسنه خاص اعتقادیاتی، سیاسیاتی حائز اولمسی ـ اسلامده اعتقادیات: مسلمانك ایمان ایتدیکی الله ـ بیغمبرمز واونك اوامر وتعالیمنك حقیقتنه ایمان ـ دینمزلك نقصان تربیه‌دن متولد برانحطاط فکریدر ـ اسلامده اخلاق: اخلاقك حریت شخصیه مبدأنه استناد ایتمسی ـ اسلامده حریت بر وظیفه‌در ـ اخلاق اسلامیه‌نك وجوده کتیردیکی دساتیر اساسیه: حریت، مساوات، تعاضد ـ اسلام نظرنده مساوات وحریتك ماهیتی ـ اسلامده اجتماعیات ـ اسلامده سیاسیات ـ اسلامك اعتقادیات، اخلاقیات، اجتماعیات وسیاسیاتنك اقوام اسلامیه طرفندن صورت تفسیر وتطبیقی ـ ایلك بطون اسلامیه‌نك حالت عقلیه‌لری ـ دینك روحنه مخالف اوله‌رق طوغان روحانیلکك تأثیرات سیئه‌سی ـ قومیتك اسلام بین‌الملیتنه ایندیردیکی ضربه ـ اسلامك مبدألرینی حسن تطبیق خصوصنده تورکلرك کوستردکلری موفقیتك اسبابی ـ بالآخره تورکلری مسلمانلقدن اوزاقلاشدیران عامللر ـ غرب مقلدلکی ـ تجدد دیه هرشیئی بیقمق دردی ـ بو اختلاله قارشی مملکتك حرب ایتمکده اولدیغی ـ عکس العمل غیر قابل منعدر ـ حقایق اسلامیه‌نك ضلالته غلبه‌سی محققدر ـ اسلامدن اوزاقلاشمه حرکتنك اوکنه کچیلمك زمانك حلولی ـ قومیت مسئله‌سی حقنده‌کی یاکلش تلقیلر ـ سقوط حاضرك اسبابی اسلامدن اوزاقلاشمه‌مزدر ـ غربلیلاشمق طرفدارلرینك دعوالری قیمتدن عاریدر ـ ملتك فلاحی آنجق حقایق اسلامیه‌یه صاریلمقده‌در ـ بو خصوصده ملتك پیشوایانه ترتب ایدن وظیفه ـ ملته ویریله‌جك تربیه‌نك اساسی ـ هیچ بر زمان بر ملتك اصول تربیه‌سی دیکر ملته موافق کلمز ـ تربیهٔ اسلامیه‌نك غایه‌سی: فردك قوای معنویه وروحیه‌سنك سربستی انکشافی ـ عرق وملیت جریانلرینه قارشی کله‌رك مختلف قوملر و عرقلر آره‌سنده اخوت انسانیه تأسیسی ـ عرفانه مستند صمیمی بر ایمان .

فیئاتی بش غروشدر. طشره ایچون قرق پاره پوسته اجرتی واردر.

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لگی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .

نسخه‌سی ١٠ غروش ، سنه‌لگی ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه

بابعالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه‌لر پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدیلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات

ادرس تبدلنده آلتمشجه بش غروش کوندرملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه‌ نمره‌ نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٥-٤٠٤ — ٩ رجب ١٣٣٧ — پنجشنبه — ١٠ نیسان ١٣٣٥ — جلد ١٦

اسرار قرآن

ابن مسعود وسائره دیمشلردرکه : جناب حقك قرآن کریمده «یا ایها الذین آمنوا» تعبیریله خطاب ایتدیکنی ایشیدنجه بونی تعقیب ایده‌جك سوزلری جان قولاغیله دیکله . چونکه بو کلمه‌لرله باشلایان بر خطابك موضوعی البته‌یا ایشلمه‌سنی امر وتکلیف ایتدیکی هرهانکی بر خیری ، یاخود اتیان وارتکابندن نهی وتحذیر ایلدیکی بر شری اخطاردن کیرودن بشقه برشی دکلدر . اساساً «یأمرهم بالمعروف وینهاهم عن المنکر ویضع عنهم اصرهم والاغلال التی کانت علیهم» آیتنك مآل کریمی‌ده اوامر وتکالیف الهیه‌نك غایات ومقاصدی بو ایکی شقه انحصار ایتمکده اولدیغنه صراحةً دلالت ایتمیورمی ؟

قرآنده‌برده معادی و اوراده انسانلری بکله‌ین عواقب هائله‌یی ایضاح وتشریح ایدن ، جنتدن واونده جناب حقك ، دوستلری ایچون حاضرلادیغی نازونعیمدن ، جهنمدن ، اونك کوناکون عذاب ونکالندن خبردار ایدن آیتلر وارکه بونلرك‌ده هدف وغایه‌لری تبشیر وتحذیر واسطه‌سیله قوللری فعل خیرات واجتناب منکراته سوق وامالة ایتمك ، اونلری دنیایه پرستش قیدندن قورتاره‌رق بتون قابلریله سعادت اخرویه‌یه متوجه بولندیرمق . خلاصه دین وشریعتك تعیین ایتمش اولدیغی مسلك قویمده ثبات واستقرارلرینی تأمین ایلمکدن عبارتدر .

بو اساس نظر دقته آلنمجه صحیحینده ابو هریره‌دن مروی اولان «مامن نبی من الانبیاء الا قد اعطی من الآیات ما امن علی مثله البشر وانما کان الذی اوتیته وحیاً اوحاه الله الی . فارجو ان اکون اکثرهم تابعاً یوم القیامة» = هیچ بر نبی یوقدرکه دلائل نبوتی بشرك اتیان وتنظیر ایده‌میه‌جکلرندن امین بولندیغی آیات ومعجزاتدن عبارت اولماسین . بکا احسان اولنان برهان ایسه طوغریدن طوغری‌یه الهك بکا ایندیرمش اولدیغی وحیدن عبارتدر . بناءعلیه امید ایده‌رم که پیغمبرلر ایچنده یوم قیامتده اتباعی اك چوق اولان پیغمبر بن اوله‌جغم» حدیث شریفنك حکمت ورودی کندیلکندن تظاهر ایدر .

فکرمزجه سیاق حدیثك دلالت ایتدیکی معنا شودر :

نبی ذیشانمز او رسول فطیردرکه بتون انسانلره هدایت یولنی کوسترمك وظیفه‌سیله کوندرلمش واونلره ، بتون ادیانك فوقنده حق بردین کتیرمشدر . بناءعلیه عهدهٔ رسالتنه مودوع اولان وظیفهٔ ارشاد بویله عمومی وشامل اولونجه بدیهی دکلمیدرکه انبیای سائره قوملرینه قارشی یالکز کندی اللرندن ظهوره کلن معجزه‌لر ، خارقه‌لرله ساحهٔ تحدی آچارلرسه پیغمبر ستوده سیرافندمزك معجزه نامنه میدانه قویه‌جغی شی قرآنه انحصار ایتسون ؟ ریب وشك ایله شائبه‌دار اولمسی امکانی اولمیان او کتاب مبجل ، معارضلرنده ، مثلهٔ اعجازینی باصدیرمغه معطوف امللری نه‌قدر قوتلی اولورسه اولسون «ان تفعلوا» وعد کریمی موجبنجه کندیسیله میدان رقابت ومناقشه‌یه کیریشه‌بیلمك ایچون جرأت واقتدار براقماسین ؟

واقعا عربلر ایچریسنده قرآنی طوبوبده معارضه تمایلنی اظهار ایدنده یوق دکل . فقط بو کبیلر کریشمك ایسته‌دکلری بو جدال خطیرده آز چوق موفق اولمق شویله طورسون ، بالعکس نظیر قرآن دییه میدانه قویدقلری شیلرك جوجقلرینی بیله قهقهه‌لرله کولدیره‌جك هذیانلردن عبارت اولدیغنه عمرو بن العاص ایله مسیلمة الکذاب آره‌سنده جریان ایدن شو وقعه کوزل برمثال تشکیل ایدر .

مسیلمه قبول اسلام ایتمزدن اول ، ساکن اولدیغی یمامه دیارنده

كندينه مسافر اولمش اولان عمرو بن العاصه: « مكه ده بو ياقينلرده پيغمبريكزه برشي نازل اولديمي ؟ » ديه صورار. عمرو بن العاص ده : « اوت، وجيز وغايت بليغ برسوره نازل اولدي » جوابني ويرر. مسيلمه نك: « او، نه ايمش؟ » سؤالي اوزرينه « والعصر ان الانسان لفي خسر الا الذين آمنوا وعملوا الصالحات وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر » [١] سوره سني اوقور، مسيلمه بر مدت باشي اوكنده دوشونوب طاشندقدن صكره « شمدي بكاده اونلر كبي بر سوره نازل اولدي » دير. وشوني اوقور: « ياوبر ياوبر انما انت اذنان وصدر وسائرك حفر ونقر = آي طاوشان! آي طاوشان! سن آنجق قولاقلرله كوكسدن عبارتسك. بشقه طرفلرك ايسه قوپ قورو بر بوشلقدر » بيتيردكدن صكره عمروه، « بنم سوره مي نصل بولدك؟ » سؤالني ايراد ايدرك واندن « الله حقيچون، يالانجيلغكي نم بك اعلا بيلديكمي سن ده بيليرسك » جوابني آلير.

مسيلمه نك، قرآنه معارضه كبي اقتدارينك خارجنده براشه تصدي ايتمزدن اول، ميدان بلاغتك امثالنه نادر تصادف ايديلير برشهسواري طانمش، درايت وكياستي دوست ودشمن هركسه تسليم ايتديرمش اولان اويله مقتدر برشخصك حالنه باق كه محصول وحي والهام ديه نه هذيانلر طوغوريبور. قياس قريحه سي عالملري دكل، جاهللري بيله كولديره جك؛ محررلر، شاعرلردن قطع نظر هيچ اوقويوب يازمه سي اولميانلرك استخفافني موجب اوله جق ترهاتدن باشقه برشي سماحت ايده ميور.

عرب قرآنه معارضه جرأتني هيچ بر وقت حس ايده مدي. اساساً « ولن تفعلوا » قول كريمي ده اونلرك بركون اولوب ده بو مقصدلرينك حصول وتيسري حقنده برابد بسلمه لري امكاني سلب ايتمشدي. بو امكانسزلق مواجهه سنده اونلره ترتب ايدن وظيفه عناد وتمردي برطرفه آته رق كتاب كريمك مصنوعات بشريه دن اولمديغني اعترافدن عبارت ايدي. بالخصوص كه عربك دهاي بيان وبلاغتي قارشيسنده اوكتابي موقع تحدي يه وضع ايدن باش فرقي بولنديغي حالده اوقويوب يازمامش، مشهور حكيملر، ناطقه پرداز خطيبلر، مقتدر شاعرلر ميانده نامي مفيد بولنمامش برنبي امي ايدي. نه فائده سي وار كه بو حقيقتلر بتون وضوحيله رغماً اونلري كبر وعنادلرنده اصراردن واز كچيرمك خصوصنده كافي بر تأثير كوستره مدي. بوندن دولاييدركه جناب حق « فان لم تفعلوا، ولن تفعلوا فاتقوا النار التي وقودها الناس والحجارة اعدت للكافرين » قول كريميله بغي وعنادلرينك نتايج وخيمه سندن تحذيره لزوم كورمشدر.

آيت كريمه اونلره قطعي بر لسان ايله افاده ايديبور كه جهنم آتشندن قورتولمه نك بر چاره سي وارسه اوده كبر ونخوتلرندن واز كچه رك كنديلرينه حق وهدايت يوللريني كوسترن، سعادت دنيا وعقباني كافل بر دين اتحاف ايدن او رسول كريمه ايماندن عبارتدر.

مترجمي: محمد شوكت

عبد العزيز چاويش

[١] امام شافعي رحمه الله « خلق بو سوره يي حقيله تدبر ايده بيلسه لر كنديلرينه يتر آرتاردي » ديمشدر.

شيخ الاسلام افندي حضرتلرينك بياناتي

شيخ الاسلام مصطفى صبري افندي حضرتلرينه مراجعتله بك مهم مسائل حقنده ايضاحات ايستەين وقت غزته سي، طرف مشيختپناهيلرندن تحريري اوله رق ويريلن جوابلري نشر ايتمشدر.

ذات سامئ مشيختپناهي، مشيختده تعديلات وتشكيلات يابه نك متصور اولوب اولمديغي حقنده ايراد اولنان سؤاله « بو مسئله لر غوائل حاضرهٔ سياسيه نك تخفيفندن صوكره نظر دقته النه جقدر. » جوابني اعطا بيورمشلردر.

محاكم شرعيه:

متعاقباً محاكم شرعيه نك مشيخته اعاده اولنه جغي روايتنك طوغرو اولوب اولمديغي حقنده وارد اولان سؤاله « محاكم شرعيه نك مشيخته اعاده سي اخص آمالي تشكيل ايدن مسائلك باشليجه لرندن بريدر. حكومتك اوقات مساعيسني اشغال ايتمكده اولان امور مستعجلهٔ سياسيه نك تسويه سني متعاقب مقام مشيختك بو حقني طلب ايده جكم » جوابيله مقابله بيورمشلردر.

شيخ الاسلام افندي حضرتلرينك حقوق مشيختي طلب بيوره جقلريني وعد ايتملري حقيقةً بك مهم بر مسئله در. محاكم شرعيه نك مشيخت اسلاميه دن تفريقي تصور اولنديغي زمان سبيل الرشاد صرف علمي بر نقطهٔ نظردن تنقيدانده بولنمش، استاد محترم ازميرلي اسماعيل حقي بك افندينك مقالات محررانه لريني نشر ايتمشدي.

بونك اوزرينه سبيل الرشاد ايكي سنه تعطيل ايدلمش واسباب تعطيلنك الك مهمي محاكم شرعيه نك مشيختدن تفريق ايدلمه سني ترويج ايتمه مي بولنمشدي. بناءً عليه شيخ الاسلام افندي حضرتلرينك حقوق مشيختي مطالبه يه قرار ويرمسي، ادارهٔ سابقه نك بو خطاي فاحشني تصحيحه سعي ايتمسي كمال ممنونيتله قارشيلار وبو خصوصده موفقيتني تمني ايدرز.

مشيخت واوقاف:

اوقاف نظارتنك مشيختله تأليف وتوحيدي تصور ايديلوب ايديلمديكي حقنده « مشيختله نظارت مشار اليها مؤتلف برحالده حركت ايديبور. وشيمدليك هر ايكي دائره يي برلشديرمكه لزوم كوروليبور » بيورمشلردر.

مشيخت وتشكيلات دولت:

اك مهم سؤاللردن بري شودر: « مشيختك، بطريقخانه لر قياسيله، مجلس وكلادن تفريقي وقتيله برمناقشه يه زمين اولمش، مقام مشيخت سياست محلدن آيريلماسي تصويب وترويج ايدنلر بولنمشدي. فكر عاليلريني اوكرنه بيليرمي يز؟ »

حقيقةً « دين ودولت » ك بربرندن تفريقي مسئله سني متاركه نك عقدندن صكره ايلك اول وقت غزته سي اورته يه آتمش، عصري بر دولت اولمق ودول غربيه آره سنده محترم بر موقع قازانمق ايچون صلح قونفرانسنه يكي بر قيافت ايله كيرمه مزك لازم اولديغي، بناءً عليه ديني

دولتدن آيرمه‌نك ايجاب ايتديكنی درميان ايلمش ايدی . وقت غزته‌سنك اورته‌يه آتديغی بوفكر اولسه اولسه بردوای قاتل اوله‌بيلير. مشيخت اسلاميه‌يی پطريقخانه‌لره قياس ايتمك مسلمانلقدن بيخبر بولنمق ديمكدر . بناءً عليه بويله برقياس باطله استناداً دولتی ديندن آيرمق قابل اولاماز . باخصوص مسلمانلرك الله ايله آره‌سنده‌كی واسطه‌نك خواجه‌لری دكل، حكومتلری اولديغی معلوم اولورسه . وقت غزته‌سنك اورته‌يه آتديغی بوفكر جدی برمناقشه‌يه زمين اولمشدی. اسلام غزته‌سی بو فكری رد ايتمش ، استاد محترم احمد نعيم بك افندی « بزده دين و دولت » سرلوحه‌سيله يازديغی ايكی مقاله ايله وقت غزته‌سنك توصيه ايتديكی فكرك بطلانی ، استاد متفكر محمد حمدی افندی حضرتلری « دينمز ، دولتمز » مقاله‌ٔ عالمانه‌لريله دينی دولتدن آيرمق ايچون تنظيمات دورندن بری چاليشانلرك مملكتی نره‌لره سوق ايتديكلرينی ، مسلمانلغك دولتمزدن قطعياً آيريلاميه‌جغنی اك قطعی دليللرله اثبات ايتمشلردی . بوخصوصده شيخ الاسلام مصطفی صبری افندی حضرتلری‌ده عين صواب اولان بيانات آتيه‌ده بولنيورلر :

« بومسئله غزته‌جی ملاقاتنه صيغميه‌جق درجه‌ده مهم برشيدر . دين ودولتك تفريقنه ومقام مشيختك سياست دولتدن چكامه‌سنه اصلا موافقت ايده‌مم . باصديغی دالی كسن شيخ الاسلاملردن اولمديغمی بيله‌جككزی ظن ايدرم . »

اسلاميت نقطه‌ٔ نظرنده سياست خارجيه :

مقام مشيختك عالم اسلام ايله مناسبتدار اولمسنه كوره دولت عليه‌نك سياستی نه اولمسی لازمكلديكی حقنده :

« بومسئله اك زياده دولتك سياست خارجيه‌سيله اشتغال ايدن مقامه عائد اولديغی كبی شيمدی‌يه قدر واقع اولان تجاربله‌ده دولت عليه‌نك هانكی سياستی تعقيب ايتمه‌سی لازم كله‌جكی آز چوق آكلاشلمشدر . »

تحت استيلاده بولنان ممالك ايله خلافتك رابطه‌سی :

تحت استيلاده بولنان ممالكك خلافت ايله رابطه‌سنی محافظه ايچون نه ياپيلمشدر ، نه ياپيليور ونه ياپيله‌جقدر ؟ سؤالنه جواباً :

« حكومت ، ممالك مستولاة ايله خلافتك رابطه‌سنی محافظه ايچون آچيلان اوچورومی طولديرمغه ، ورنجيده ايديلان حسياتی مسببلرك تجزيه‌سيله وسائر صورتلرله تعمير و تسكين ايتمكه چاليشه‌جقدر » بيورمشلردر.

تستر مسئله‌سی :

— تستر حقنده بر نظامنامه‌نك قلمه آلنديغی يازيليوردی . بو بابده معلوماتكز ومطالعه‌تكز نه مركزده‌در؟ ديه ايراد اولنان سؤاله جواباً :

— هنوز تستر حقنده بر نظامنامه قلمه آلنديغندن معلوماتم يوقدر . بو سؤالكز مملكتمزده وبالخاصه پايتختده آثار توسعی كوسترن برمرض اجتماعيمزه تماس ايتديكی جهتله درين بر موضوعی احتوا ايديور . مقام مشيختك ، عدم اصغا ايله قارشيلانان وياجدی برتأثير كوسترمه‌ين بياننامه‌لرله مجربی تجربه ايده‌رك نفوذنی هدر ايتمه‌سنی تصويب ايتمم . و نسوان اسلام مسئله‌سنك مملكتمزده نصل بر جريان آلديغی وبو جريانك نه قوتلره ونه ماهيتده طرفدارلره مالك اولديغی بيلن بر شيخ الاسلام صفتيله مسئله‌نك اساسلی وعلمی برصورتده حل اولنمه‌سنی ايسترم . مسلمان قادينلرينك مشروع ومعقول اولان وضعيتی حقنده نشر اولنمش ونشر اولنمامش يازيلرم واردر . ايجاب ايدرسه قادينلرمزك شعار اسلامه موافق برطرزده وضعيت اجتماعيه‌لرينی تعيين ايده‌جك نظامنامه دكل، قانون بيله تنظيم ايديله‌بيلير . ومسئله‌نك اك مشروطی ، اك دموقراتيك برشكلده طريق حله كيديله‌رك ارقامه استناد ايدن حقيقی افكار عموميه‌يه مراجعت ايديلنجه قادينلرمزی خفيف مشرب برحالده نا محرم نظرلرك كذركاه استفاده‌سنه وضع ايتمك ايسته‌ينلر ايچون كنديلرينی هر ايكی معنا ايله كوچك دوشوره‌جك بر اقليت تبارز ايده‌جكنه شبهه يوقدر . قادينلرمزك كندی رأيلرينه مراجعت ايدلسه بيله نتيجه بويله چيقار . هله اونوتمه‌ملی كه توركلر ومسلمانلر استانبوللیلردن عبارت دكلدر . ايشته كوروليوركه نسوان اسلام مسئله‌سنی ايجاب شرعيه وملتك حاكميتی حائز اكثريت عظيمه‌سنك ارزوسنه توفيقاً قطعی بر صورتده حل ايتمك حكومتك دائما حقيدر . « مدرسه سلطنتی چكه‌ميز ! » ديه‌رك ملت اسلاميه حسابنه مدعا درميان ايدنلره: سزلر قاچ كشيسكز ونره‌ليسكز؟ سؤالی ايراد ايتدكدن صكره : « مدرسه دين ايله ممزوج اولان علم محليدر ومكتب ايله فرقی ، شايد وارسه ، بو جهتدن اوله‌جقدر . سزلر دينی اهمال ايتمه‌ين علم سلطنتنی‌می چكه‌ميورسكز؟ ديمك لازمكلير . بو بحثی دها زياده اوزاتميه‌يم . » بيوريورلر .

مملكتمزده نسوان اسلاميه‌يی عصريلشديرمك ايچون اورته‌يه چيقان ذوات معدوده‌نك ماهيت مذهبيه‌لری نه قدر مجهول ايسه بونلرك تستری قالديرمقدن مقصدلری او درجه آشكاردر. قيود اخلاقيه‌يی قيرمق ، حريت فجوری تعميم ايتمكدن بشقه برنتيجه ويرمه‌ين بوكبی تشبثاتك فاعللری انجق رغايه‌يی استهداف ايديورلر : هر هانكی واسطه ايله مسلمانلغی ييقمق . بوغايه‌نك اوغورنده ميميونه‌رجه‌سنه ابذال فعاليت ايدن بوذواتك يوزندن مملكتك نه قدر متأثر اولديغنی تقدير ايتمك ، بوتخريبكار ميميونه‌رلكه بر خاتمه چكمك ايچون چاليشمه‌نك لزومنی اخطار ايلر . نسوان اسلاميه نامنی طاشيان بر طاقم قادينلرك قيافت عجيبه‌سی مسلمانلری اوتاندره‌جق وايكرنديره‌جك درجه‌ده مبتذل بر حاله كيردی .

هله بونلرك افعالنی ترويج ايدنلرك ، بونلره اقتدا ايدلمسنك ايجاب ايتديكی مملكتك ، آنجق قادينلری قيدتستردن آزاد ايتمكله قورتولاجغی برطاقم وسائط نشريه ايله بيان ايدنلرك قلوب اسلاميه‌ده نه مدهش بر نفرت اویاندردقلرينی حساب ايده‌رك ، وبونك نتائج وخيمه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق بومسئله‌نك برآن اول حل ايدلمسی ايجاب ايدر. چونكه مع الاسف ، بوكبی ذوات مملكتك كچيرديكی بحرانلردن ذره‌قدر متأثر اولمامقده ، وظيفه‌ٔ سفيله‌لرينی ايفاده دوام ايتمكده‌درلر. او حالده بومسئله‌نك

حلنه همان ابتدار ایتمك اقتضا ایدیور. ذاتاً حیدری‌زاده ابراهیم افندی حضرتلرینك زمان مشیختلرنده بو مسئلهٔ نستری برحله اقتران ایتدیرمك ایچون بر قومیسیون تشکل ایتمشدی. بو قومیسیونك فعالیته کرمی وبریله‌رك بو مهم مسئلهٔ اجتماعیه‌یی بر آن اول حل ایتمه‌یه غیرت ایدیلیرسه مملکت بیوك بر غائلهٔ اخلاقیه واجتماعیه‌دن قورتولمش اولور.

صوك سؤال دارالحکمة الاسلامیه‌یه حواله اولنان اثر حقنده‌در. معلوم اولدیغی اوزره بو اثر انکلیز کلیساسنك مطبعهٔ دینیه‌سی باش محرری طرفندن مقام مشیخته‌دن ایسته‌نلش و کوندردیکی مکتوب (۱-٤٠٠) نومرولی نسخه‌مزه درج ایدلمشدی. شیخ الاسلام افندی حضرتلری بو اثرك تحریرینی دارالحکمه‌ده‌وقوف و کمالاتلرینه‌اعتماد ایتدیکی قلملره حواله ایتدیکنی، آنجق ایی بر اثرك پك آز بر مدتده وجوده کله‌میه‌جکنی تقدیر ایتمك ایجاب ایتدیکنی بیان بیورمشلردر. بز هر حالده دارالحکمة الاسلامیه رئیس محترمی حمدی افندی حضرتلریله استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندینك علم و فضیلتندن پك بیوك ثمره‌لر منتظرز.

***

کورولیورکه شیخ الاسلام مصطفی صبری افندی پك وجیز فقط غایت بلیغ ومعنادار جمله‌لرله ادارهٔ سابقه‌نك خطئاتیله تعقیب ایده‌جکلری پروغرامی تشریح ایتمشلردر. بناءً علیه بز مشار الیه حضرتلرینك موفق بالخیر اولمسنی دیله‌یه‌رك اجرا آت جدیه‌لرینه منتظر بولنیورز.

اسلاملاشمق ۱)

« تعصب »، « بحران فکریمز »، « بحران اجتماعیمز » « انحطاط اسلامك اسبابی » عنوانلری آلتنده انتشار ایدن غایت مهم درت اثرك بشنجیسی اولمق اوزره « اسلاملاشمق » اسمیله عینی اهمیتده، بلکه اونلردن قیمتلی بر کتاب پك دها چیقدیغنی کمال مباهات ایله کورویورز.

پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلرینك بو صوك اثرینی واقعا سبیل الرشاد صحیفه‌لرنده تعقیب ایتمش ایدك، مع مافیه عینی اثری طوپلوجه بر رساله‌ده تتبع ایتمکله اوراق پریشان حکمنده بولنان جرائد یومیه یاخود رسائل موقوته ستونلرنده پارچه پارچه اوقومق آره‌سنده چوق فرق اولیور.

أوت، مؤلف موضوعی اطرافیله احاطه ایده‌بیلمشمیدر؟ سرد ایلدیکی مقدمات ایله چیقارمق ایستدیکی نتائج آره‌سنده موافقت وارمیدر؟ مقصدینی وضوح ایله آکلاتمه‌یه موفق اولمشمیدر؟ اثرك پلانی کوزل چیزلمشمیدر؟ مباحثك تنوعیله برابر صدد تماميله تعقیب اولنه‌بیلمشمیدر؟ بونلره دائر قطعی بر حکم ویره بیلمك ایچون مکرسه تألیفك پراکنده صحیفه‌لر اوزرنده قالمش اولمامه‌رق طوپلو بر کتاب حالنده بولونماسی جداً پك اهمیتلی بر شیمش. بن، سعید حلیم پاشا حضرتلرینك بو صوك اثرلرینی آیروجه کتاب شکلنده اوله‌رق اوقودیغم زمان عرض ایتدیکم اهمیتی حقیله تقدیر ایتدم.

شو مقدمه‌جکی سرد ایلمکدن مقصدم « اسلاملاشمق » مسئله‌سنی سبیل الرشاد صحیفه‌لرندن تعقیب ایتمش اولان محترم قارئلریمزه ایکنجی دفعه اوله‌رق برده کتابدن مطالعه بویورملرینی توصیه ایلمکدر. بو قدر اهمیتلی بر موضوع اوزرینه بو درجه‌ده واقفانه یازیلمش برائر، امینم که، ایکی دکل، اون کره اوقونسه آزدر.

سعید حلیم پاشا حضرتلری‌ده،

شوصوك تألیفلرنده ایسه مختلف طرزلرده تفسیره مساعد بولنان « اسلاملاشمق » تعبیرندن نه کبی بر معنی آکلاشیلمق ایجاب ایده‌جکنی ایضاح بویوربیورلر. اسلامیتی « کندیسنه خاص اعتقاداتی، او اعتقادیات اوزرینه مؤسس اخلاقیاتی، او اخلاقیاتدن متولد اجتماعیاتی، الحاصل او اجتماعیاتدن دوغان سیاسیاتی احتوا ایتمك اعتباریله اك مکمل و اك نهائی کمالی حائز بر دین انسانی » صورتنده تصویر ایتدکدن صوکره « کندیسنك مسلمان اولدیغنی سویله‌ین بر آدم قبول ایتمش اولدیغی دینك مبادئ اساسیه‌سنه کوره حس ایتمدکجه، اوکا کوره دوشونوب اوکا کوره حرکت ایلمدکجه؛ یعنی اسلامك اخلاقیاتنه، اجتماعیاتنه، سیاسیاتنه تماميله کندینی اویدورمادقجه یالکز مسلمانلغنی اعتراف ایتمکله برشی قازانه‌ماز، هیچ بر سعادت الده ایده‌من. » دیورلر. و بو خصوصده غایت قیمتلی ایضاحاتده بولنه‌رق متعاقباً بو اعتقادیات ایله اخلاقیات، اجتماعیات وسیاسیاتك نه‌دن عبارت اولدیغنی بیان ایچون بر فصل مخصوص آچیورلر ودها صوکره بونلرك اقوام اسلامیه طرفندن ناصیل تفسیر اولنوب نه‌یولده تطبیق ایدلدیکنی سویلیورلر.

غایت اطرافلی، بونکله برابر غایت وجیز بر صورتده قلمه آلنان بو مباحثی مطالعه ایدنلر مسلمانلرك اومدهش تعالیدن بو مهیب سقوطه ناصیل اولوب‌ده اوغرادقلرینی آکلامقده اصلا صیقنتی چکمیور. اسلامی قبول ایدن اقوامدن بالخاصه عثمانلی تورکلرینك بدایتده‌کی عظمتلریله صوکره‌دن دوشدکلری ضعفك اسبابی غایت مدلل بر صورتده ایضاح ایدیلیور.

بدایتده غربك ترقیاتندن بی‌خبر یاشامق بزم ایچون اوقدر مضر اولدیغی حالده صوکره‌لری آوروپا مدنیتیله تماس‌مزك نه‌دن طولایی حقمزده دها مهلك اولدیغی کمال وضوح ایله کوستریلیور.

قومیتك اسلام نظرنده‌کی موقعیله مسلمان بین‌المللی غایت آچیق بر صورتده آکلاتیلدقدن صوکره « ابنای بشر آره‌سنده موجود عرق ومنشأ تفاوتی قبول ایتمه‌مکله انسانی عرقه باغلی بر عنصر دکل، اجتماعی، سیاسی بر عنصر تلقی ایدن » اسلامی قومیته علی الاطلاق مخالف کورمك اك بویوك بر خطادر، دنیلیور.

۱) بالذات داخلیه ناظر سابق جمال بك « مسلمانلرك محبتنی جلب ایدر » دی‌یه پك تحف وقانشیده اسباب موجبه بیانیله کچن هفته بو مقاله‌یی طی ایتمشدی؛ بالآخره مطبوعات مدیر محترمنك همتیله انتشارینه مساعده اولنمشدر.

نهایت یگانه چارۀ نجات اولان اسلاملاشمق ایچون هانکی طریقه سلوك ایدیله‌جکی تمهید اولونیور ...

***

بوزلرجه صحیفه‌یی بحق اشغال ایده‌جك قدر واسع بر موضوعك کمال مهارتله اوتوز صحیفه‌یه صیغدیریلمش اولدیغنی سویلرسه‌ك بو تألیف معظمده موقع طوتان مباحث عظیمه‌یی تلخیص قابل اوله‌میه‌جغی تسلیم اولونور قناعتنده‌یز .

آوروپالیلاشمق ، عصریلشمك ، تورکلشمك ، عثمانلیلاشمق کبی برچوق مصادر تجمولـه کوردك ؛ لکن محافل صحبتده محاوره‌لره ، مطبوعاتده مقاله‌لره ، رساله‌لره زمین وعنوان اتخاذ ایدیلن بو تعبیرلرك حقیله ایضاح ایدلدیکنی کورمدك ، بناءً علیه بونلری ایلری سورمك ایسته‌ینلرك نه‌دیمك ایستدکلرینی بردرلو اکلایه‌مادق .

بعضیلری بوحالی بزم نقصان ادراکمزه عطف ایدیوردی . شیمدی یقیناً کوروبورزکه اورته‌ده آکلایه‌مامقدن زیاده آکلاته‌مامق فلاکتی وارمش . ایشته سعید حلیم پاشا حضرتلری طرفندن « اسلاملاشمق » موضوعنه دائر سرد ایدیلن مطالعاتی پك کوزل آکلایورز . چونکه بو مطالعه‌لر متین ، ثابت ، حقیقی بر قناعتی مدافعه ایچون کمال صمیمیتله سرد ایدیلیور . مؤلف باشقه‌سنك قناعتلرینی دکل ، کندی قناعتنی اورته‌یه سوروبور . دوشونولری ، دوشونجه‌لری تمامیله کندیسنك . اورته‌ده عاریت ، ساخته برشی یوق .

حالبوکه بوقاریده صایدیغمز دیکر تعبیرلرك آلتنده‌کی ملاحظه‌لری بوماهیتده کوره‌میوردق . زیرا صاحبنده بیله قناعت شکلنی آلمامش بر فکر باشقه‌لری طرفندن حقیقی بر قناعت صورتنده مدافعه ایدلمك ایستنیوردی . آرتیق بویله بر مدافعه‌یی باشه چیقاره بیلمك ایچون ایلری سوروله‌جك مطالعه‌لرك وضوحدن نه درجه‌یه قدر نصیبه‌دار اوله‌بیله‌جکی پك قولای تخمین ایدیلیر .

صوك سنه‌لرده بر نظیرینی کوره‌مدیکمز بو اثرلریله سعید حلیم پاشا حضرتلری اسلام متفکرلرینك انظار تدقیق وتتبعنه غایت مهم برچوق حقائق عرض ایتمش اولیورلر . بناءً علیه کندیلرینه عن صمیم الروح تشکرلر ایدر

محمد عاكف

قاتولیك ایله اورتودوقس کلیسالرینك اتحادی ممکنمیدر ؟

« کلیسالرك اتحادی ممکنمیدر ؟ » سرلوحه‌سی آلتنده ، « سبیل الرشاد » ه یازمش اولدیغم برمقاله‌ده مذاهب عیسویه آراسنده حالا بردوام بولنان اختلافات دینیه‌نك باشلیجه نقاط مهمه‌سنی ، شرح ایتمکسزین ، عرض ایتمشدم . کرك « سبیل الرشاد » مدیریتنه وارد اولان مکاتیب ایله واقع اولان شفاهی مراجعتلر ، کرك فقیره ایراز اولنان آرزولر اوزرینه ، قاتولیکلکله اورتودوقسلق آراسنده‌کی اختلافات دینیه‌نك توضیح وتشریحنه لزوم کوردم .

استطراداً شونی ایضاح ایده‌یم که ، « کلیسا » لفظی ، نه لسان عربیه ، نه ده باشقه برلسان سامی‌یه منسوب دکلدر ، یونانی العباره اولان « اقلیسا Ecclesia » کلمه‌سنك عربلشدیرلمش شکلندن باشقه برشی دکلدر . ذاتاً « انجیل » لفظی‌ده لسان یونانینك « ایونغلیون » کلمه‌سندن مشتقدر . « کلیسا » ، « جماعت » معناسنه اولدیغی کبی ، « انجیل » کلمه‌سی ده « بشارت » دیمکدر . حضرت عیسانك متکلم بولندیغی لسانده ایسه ، « کلیسا » یاخود « اقلیسیا » دکل ، بلکه « عیدتا » کلمۀ آرامیه‌سی مستعملدی که اوده « جماعت » ك معادل لغویسیدر .

بو مقاله‌ده بز « کلیسا » لفظنی صرف بر خرستیان « معبدی » معناسنده دکل ، آنجاق بر « مذهب » ، یاخود « دین » اوله‌رق استعمال ایده‌جکز . « دین » دییورم ؛ زیرا اون اوچ عصردن بری خرستیانلق یالکز مذاهبه دکل ، بلکه متعدد ادیانه انقسام ایتمشدر .

مثلا ، بوکون مسلمانلر آره‌سنده موجود بولنان درت مذهبك دردی‌ده اهل سنتجه مقبول ومصدقدر . حال بوکه خرستیانلر ده هیچ ده اویله دکلدر . اونلرجه ، اك جزئی بر فرقله بربرندن آیریلمش اولان ایکی مذهب بیله ، طرفینك مقبولی دکلدر .

شو نقطه‌یی برآز توضیح ایده‌یم . بین المسلمین هیچ براختلاف دینی موجود دکلدر ، اوله‌ماز . دین اسلام ، « توحید » اوزرینه مؤسسدر . بر الله . بر خاتم النبیین وبر کتاب الله . بو اوچ اساسه اوزرنده مخالف اولان هیچ برمسلمان تصور اولنه‌ماز . سنیلرله شیعیلر میاننده‌کی اختلاف ایسه ذکر ایتدیکمز بو اوچ اساس اولمایوب آنجق « امامت » یاخود « خلافت » مسئله‌سندن نشأت ایتمش بر اختلاف اجتهادیدن باشقه برشی دکلدر واوله‌ماز . کرك سنیلر ، وکرك شیعیلر ایی بیلیرلرکه رسالتپناه افندمز ، انبیای بنی اسرائیل کبی خصوصی ، یاخود ملی بر دین کتیرمدی . نبی مشارالیه ، یالکز عربلرك پیغمبری دکل ، بلکه بوتون نوع بشره رحمت وسعادت ویره‌جك بر دینك نشرینه مأمور ایدی . بناءً علیه بو دینك بخش ایده بیله‌جکی بالجمله فیوضاته بلا تفریق جنس ولون هر موحد ومؤمن نائل اوله‌جقدر . دین اسلام نامیله هیچ بر عرب رجحان ادعاسنده بولونمق حقنی حائز اوله‌ماز . مقام معلای خلافت اسلامیه دخی ، هر مؤمنه آچیقدر . اویله اولماسه ، دین اسلام عربلره مخصوص اولمق اعتباریله بر قومه بعض امتیازات بخش ایتمش اولاجقدرکه دین اسلامك صفت عمومیه‌سنه مغایردر . بناءً علیه اسلاملر آره‌سنده‌کی اختلافلر هروقت حل وفصل اوله‌بیلیر درجه‌ده اهمیتسزدر .

حالبوکه خرستیانلرك اوچ بویوك « غربی » یعنی فرقه‌سی

[illegible]

[Unitarians]

[illegible]

تثلیث ارکانی میاننده « ابوت » ـ پدرلك ـ، « بنوت » ـ اوغوللق ـ ، وه « خروج » دن عبارت اوچ نسبت بولندیغی جهتله وحدانیت الهیه انکار اولنمش اولدیغی تبین ایدییور .

چونکه ؛ پدر کندینك هم پدری، هم‌ده اوغلی اوله‌میه‌جغی کبی ، اوغول‌ده هم کندینك پدری ، همده کندی اوغلی اوله‌ماز . ایشته عینی صورتله روح القدس‌ده کندی مبدأی اوله‌ماز . بناءً علیه ارکان الوهیتك هیچ بری تام الله اوله‌میه‌جغی کبی اوچی برلکده‌ده بر کامل الله تشکیل ایده‌مزلر .

عجبا هیچ دوشونیلمیورمی‌که ، بو اوچ رکنك هر بری صفات خصوصیه‌یی حائز بولندیغندن دولایی ، آیری آیری برر معبود اولیورلر . بری والد وخالق ، دیکری مولود وقورتاریجی؛ اوچنجی‌ده اونه‌کیلرك نفسی وروحی اولدیغی حالده، « محیی » یعنی « حیات‌ویریجی» صفتی حائزدر . اوحالده خرستیانلرك طاپدیغی وسجده ایتدیکی الله، بری دیکری اولمیان اوچر ذاتدن مرکبدر . وبو اوچ ذاتك هر بری دیکری اولمیان اوچر ذاتدن مرکبدر . وبو اوچ ذاتك هربری ، قائم بنفسه ، وواجب‌الوجود اولمقدن پك اوزاقدر . چونکه بینلرنده احتیاج ونسبت موجوددر . بری اوغوله محتاج اولدیغی کبی ، اوته‌کی‌ده پدرسز دکل ، روح القدس‌ده برمخرج ومنشاء محتاجدر .

بوتون تورات کتابلرینك روحی و آیتلری تثلیث عقیده‌سنی رد وتکذیب ایتدیکی کبی ، مسیح حضرتلری‌ده بویله بر عقیده‌یی اصلا تأسیس ایتمدی .

۲) خلافت رسولیه، یاخود سلالهٔ حاوریه

اورتودوقسلرله قتولیکلر آره‌سنده‌کی ایکنجی اختلاف، « خلافت رسولیه » یاخود « سلالهٔ حاوریه» دن عبارتدر . هرایکی کلیسا شو نقطه‌ده متحددرلرکه ، بوتون پطریقلرله مترهپولیدلر و پسقوپوسلر حضرت عیسانك اون‌ایکی شاکردی بولنان حواریونك خلیفهٔ بالحقلریدر. یعنی هربر پطریق و پسقوپوس ، وحی والهام مستثنا اولمق شرطیله ، حواریونك بالجمله صلاحیتلرینی حائزدرلر . عجبا بوقوای روحانیه وصلاحیات عجیبه نه‌دن عبارتدر ؟ بوصلاحیتلر ؛ الهه‌مخصوص اولان غفرانك بخش ایدیلمسندن ، وافتیز اولنان چوجوقلرك باشنه‌مسح ایتمك اوزره قوللانیلان زیتون یاغنك تقدیس وبوصورتله چوجوقلرك قابنه روح القدسك ایصال وادخالندن، ؛ اتمك وشرابی تقدیس ایتدکدن صوکرا حضرت عیسانك لحم وقانئه ـ بناءً علیه، (حاشا) اللهك لحم وقانئه ـ تحویل ایتمکدن ؛ وسائر بوکبی فوق العاده قوای عظیمه‌دن عبارتدر .

عجبا بوسلالهٔ حاوریه‌نك رئیسی وسلطانی کیمدر ؟ ایشته اصل مسئله بوندن عبارتدر . پاپا ، (شمعون پطروس)ك حقیقی خلفی اولدیغی وبوصورتله بوتون عالم خرستیانیتك رئیس مطلقی اولدیغنی ادعا ایتمکده‌در. اورتودوقسلر ایسه بو ادعایی قطعیاً رد ایدرلر . بناءً علیه ایکی کلیسانك بی‌امان عداوتنی تشکیل ایدن باشلیجه نقطه شو تفوق وریاست مسئله‌سیدر . روم اورتودوقسلری، کندی کلیسالرینی بالجمله کلیسالرك مادری اوله‌رق تلقی وادعا ایدرلر . چونکه موجود کتب انجیلیه‌نك هپسی یونانی العباره اوله‌رق یازلمشدر . حتی روما کلیساسی بیله ایلك اوچ عصرده عبادات دینیه‌سنی یونانجه اجرا ایدیوردی .

انجیل متی [باب ۱٦ ، آیت ۱۸] ده شوسطر یازلمشدر :

« بن دخی سکا دیرمکه سن صفاسین وکلیسای بوصفا اوزرینه بنا ایده‌جکم وهاویه قپولری اونك اوزرینه غالب اولمیه‌جقدر . »

بوآیتدن استدلال اولندیغنه نظراً حضرت مسیح حقیقهً (شمعون پطروس) ی جماعتك ریاستنه تعیین ایتمشدر . فقط نه‌دن پاپا اونك خلفی اولسون ؟ دیه هروقت اعتراض اولنمشدر .

کچن مقاله‌ده ابراهیم واسحاق ویعقوب پیغمبرلرك «صفا» دینیلن برطاشك اطرافنده عبادت ایتمکده اولدقلرینی قید ایتمشدم. مسیح ایسه، (شمعون)ی ، « صفا » عنوانیله تسمیه ایدیور . اساساً طاش معناسنه معادل اولان یونانجه « پطرا » یاخود «پطروس» کلمه‌سی « صفا »نك عینیدر .

بن برخیلی زمان بو « صفا » کلمه‌سنك حاوی بولندیغی حکمت وسر ایله اشتغال ایتدم . بوتون تورات صحیفه‌لرینی اصل عبرانی وکلدانی لسانلریله تفحص ایتدم . بوبابده‌کی تونغلاغك نتیجه‌سنی عرض ایدیورم.

بنی (اسرائیل)ك برقاچ « مرتفع » ، ویا « مقامات منیعه » دینیلان معابدی « مصفا » ، یعنی « صفا »نك مکانی تعبیر اولنورلردی. «صفا» اوزرنده انشا اولنان برج وقله « مصفا » تسمیه اولنوردی . بوراده دائما بر « خوزی » ، یاخود « رائی» وه « نبی » بولنقده ایدی. بوراده نوبت بکله‌مکده و « اصطفا » ایتمك اوزره اقامت ایدن «خوزه»ی یاخود « رائی » ی « کوریجی » ، «ومصفی» یعنی « اصطفا ایدیجی » عنوانیله یاد اولنوردی . « مصفی »نك بکله‌مکده بولندیغی ظهور ایده‌جك ذاتی اصطفا ایده‌جکدی . اصطفا اولنان ذات ایسه « مصطفی »دن بشقه دکلدی. ایشته شمعونك « صفا » تسمیه اولدیغنك سری وحکمتی .

حضرت مسیحدن برقاچ عصر اقدم موسویلرك « مصفا » دینیلان بومعابد مقدسه‌لری خراب ونابدید اولمشدی . بکا اویله قناعت حاصل اولمشدرکه حضرت عیسی علیه‌السلام ، کندیسی احمدك بشیری اولدیغی جهتله « مصفانی » ی بکله‌مك وظهوری تقدیرنده درحال اونی اصطفا وتبشیر ایتمك اوزره بر « نوبتجی » وه « بکجی » سلاله‌سنی تأسیس ایتمشدر.

۳ و٤) خمور ووافتیز :

اورتودوقسلرله قتولیکلرك دیکر ایکی مهم اختلافی « خمور » و « وافتیز » ه دائردر . قتولیکلر، «عشاء رب» یاخوده «قربان قدیس» ده قوللاندقلری اتمك « خمورسز» اولدیغی ایچون اورتودوقسلرجه ، او اتمك عیسانك لحمنه تحویل اولنه‌ماز وبناءً علیه قتولیکلرك مذکور آیینلری باطل اولیورمش .

وافتیزه کلنجه قتولیکلر بالکز وافتیز اولنان اوزرینه ، یعنی چهره‌سنه برقاچ طامله صو سرپمکله اکتفا ایدرلر. حالبوکه اورتودوقسلر چوجوغی صویه باطیرمقله وافتیز ایدرلر . بناءً علیه قتولیکلرك وافتیزلری مقبول ومشروع دکلمش.

عبدالاحد

اناطوليده كيزلى معبدلر

مملكت غزته‌سنده بو عنوان آلتنده ايكى مقاله‌نك انتشار ايتمش اولديغنى كوردك. محرر، هركسك نظر دقتنى جلب ايده‌جك رعنواله بنه هركسك پك ايى بيلديكى قيزيلباشلق وبكتاشيلكى، عصرى بركسوه آلتنده كوسترمك غيرتنده بولنيور. محرره كوره، بيچاره اناطولى توركلرندن بر قسمى كيرن قيزيلباشلق، هركسك بيلديكى كبى خارجى تأثيراتله بنۀ ملتده برلشمش برقرحه دكل، روح ملتك اسلام روحنه عصيانى نتيجه‌سنك مولودى ايمش.

بر وقتلر تتبعسز تورك كنجلرى آره‌سنده دينسزلك نشر ايتمك ايسته‌ينلر، مليتجيلك كوسنه بورونه‌رك ملتك عمدۀ اساسيه‌سنى ييقمق ايسته‌دكلرى كبى بو مقاله‌لرده، ينه مليت رنكى آلتنده بكتاشيلك وقيزيلباشلغك ترويجى مقصدى تعقيب ايديلوب ايديلمديكندن انسان بحق شبهه‌يه دوشيور.

ملتك الك اساسلى عمده‌لرندن برى دين اولديغنى اونوتان اضلالكارلر دينسز مليت ومات اوله‌ميه‌جغنى تاصيل دوشونه‌مه‌مش، ويا دوشونمك ايسته‌مه‌مشلرسه، كيزلى معبدلر محررى‌ده قيزيلباشلغك تورك روحيله قابل توفيق اولوب اوله‌مديغنى تدقيقه بيله لزوم كورميور. بالعكس قيزيلباشلغى تورك روحنك اسلام روحنه قارشو بر نتيجۀ عصيانى كبى كوسترمكه چاليشيور.

محررك شو:

« بعض عصيانكار اناطول توركلرينك بوقدر مختلف فكرلرده (دين اسلام) شكلنك رسمى معبدندن آيرلمسى، يعنى (مسجد وجامع محرابندن) باشقه برقبلۀ ايمان آرامسى اسبابنك تدقيق، (ملى مفكوره) يى ايى اكلامق وحيات مليه‌يى ايى تشريح وتوحيد ايده‌بيلمك ايچين پك لازمدر. بناءعليه، يوردمزده‌كى بو خصوصيت كندى نقطۀ نظرندن تدقيق اولنه‌بيلير. بو تدقيق نتيجه‌سنده‌ده مملكت خلقنك اداره‌سنى اكلامق امكانى داها قولايلاشمش اولور فكرنده‌يم.

«اناطول توركلرينك تقريباً اونده اوچى (قرآن معبدنده) سجده ايتميور. اونلرك سجده‌كاهى، ايمانى، طويغوسى، حياتى، املى والحاصل بوتون محصلۀ زنده‌كيسى اكثريتك طويغوسندن، اكثريتك روشندن، چوق اوزاقدر .... ايشته بريغين خلقمزك (قيزيلباشلرك) روحى، حياتى وحسياتى، يكى توركيا ايچين چوق وپك چوق لازمدر. كوره‌جكمز كه شمدى‌يه قدر بوتون وارلغيله تورك اوزلكنى قورويان بوجماعت، برنقطۀ نظردن وحدتمزك تمل طاشلرينك الك قوتلى بريركنى، برديره‌كى‌در. توبه‌ك توبه‌ك اناطولك هربوجاغنه سرپيلن بويغينلرده، توركك ابدى حريت دامغاسى كورونور. »

سوزلرندن باشقه برشى اكلاشيله بيلورمى؟

آناطولى‌ده‌كى برقسم زواللى هرقداشلرك ضلالت آميز عقيده‌لرينك ماهيت واسبابنى آراشديرمق لزومى الك مبرم بر وظيفه اولمليدر. بو خصوصده كيزلى معبدلر محررى بكله هم فكرز.

فقط قيزيلباشلغك ملى مفكوره وحيات مليه ايله نه‌مناسبتى اولديغنى تعيين ايتمك پك مشكلدر. اورته آسيانك سنى توركلرنده اولديغى كبى آناطولينك قيزيلباش توركلرنده‌ده، حيات اجتماعيه‌نك، ملى عنعنه‌لرك ايزلرى بولنه‌بيلور.

فقط ملى روح نشانه‌لرينى طاشيان بوايزلرله قيزيلباشلق آره‌سنده هيچ بر مناسبت يوقدر. باياغى تلقينات‌ك آجيقلى نتيجه‌سى اولان قيزيلباشلق، بالعكس ملى روحى اولديرمش، تورك كتله‌سى آره‌سنده درين اوچوروملر آچمشدر. ملى روحى، اضلال ايدلمش براقليتده دكل، اكثريتده آرامق ايجاب ايدر. تورك اكثريت قاهره‌سى ايسه سنى‌در. اساسآسنى مذهبنك امامل‌رى اكثريتله اولديغى كبى بو مذهبك مدافعلرى وناشرلرى ده‌ينه توركلر اولمشدر. ديمك كه روح ملى ايله سنيلك بربرلرينه اوقدر اويغون كلمشدركه، تورك بنمه‌ديكى يوقدر عصرلرجه قانى بدلنده مدافعه ايتمش طورمشدر.

هله محررك مذاهب خفيه‌يى، سامى الاصل، تورانى الاصل ديه ايكى بويه آيرمسى، كنديسنك‌ده اعترافه مجبور اولديغى كبى، جداً برغرابتدر.

توركلرده، قبل الاسلام خفى مذهبلر بولنمشدركه بونلر بعدالا سلامده تمادى ايتمش اوله‌بيلسونلر. توركلرك اسلامدن اولوصوكره‌كى حيات دينيه واجتماعيه‌لرى ايجه تدقيق ايدلمش اولسه ايدى، بو ايكى مقاله‌ده استناد ايديلن تملك چوروكلكى پك كوزل آكلاشيله‌بيلوردى.

كيزلى معبدلر محررينك: (تاريخ دين بو تفرقه‌يى يالكز اهل سنت ومعتزله‌ديه آيرمقدن باشقه برهنره مالك دكلدر.) حكمنى ده ديكر استثنا جاتى كبى كورمكه مجبورز.

محرر بك، هرنه‌دنسه (قرآن دينى) اسمنى ويرديكى ترجيح ايديكى اسلاميتك تاريخنى برآز تدقيق ايتمش اولسه‌لردى، كوره‌جكلر دى‌كه، اسلام متفكرلرى امت آره‌سنده ظهور ايدن تفرقه‌لرى، يالكز اهل سنت ومعتزله‌ديه ايكى‌يه آيرمقله اكتفا ايتمه‌مش، محروجه‌منشألرى مجهول قالديغى آكلاشيلان قيزيلباشلق ضلالتلرينك‌ده منبعلرينى آرا شديرمش، حتى اشكال خصوصيه‌سنى بيله تعيين وتدقيق ايتمشلردر.

كيزلى معبدلر محررى بك، بوزواللى هرقداشلرك بوتون وارلقلريله تورك اوزلكنى قوروده‌رقنى ادعا ايديور. ايران ملتك مولودى اولان عقيده‌نك بوصونلريله معلول اولان بوزواللى‌لرى بالعكس ملى روحدن اوزاقلاشمش؛ باياغى تأثيرات آلتنده اوزلرينى غائب ايتمشلردر.

باطنيلرله الك مدهش مجادلانه كيريشن سلجوق توركلرى، ايرانده اولدقلرى حالده بيله، عجبا نيچون توركك اوزنى صاقلايان بوضلاله قارشى سنه‌لرجه چاريشمش، امحاسنه چاليشمشلردر! سياستاً كنديلرى ايچون پك ايى برقوت اوله‌بيله‌جك باطنيلرى الده ايتمك اونلر ايچون داها فائده‌لى دكليدى؟

حالبوكه سلجوق توركلرى وديكر توركلر، ايران تأثيرى آلتنده بولنان حواليده اسلامى قبول ايتدكلرى حالده، شيعيلكه دكل، سنيلكه ياپيشمش، وشمدى‌يه قدر مدافعه ومحافظه‌سنه چاليشمشلردر.

پت پرستلك وحلول عقيده‌لرينك تورك روحيله هيچ برمناسبتى يوقدر. ماضينك پك قاراكلق دورلرنده بيله تورك معبودينى انسانلر آره‌سنده دكل، سمالرده آرامش، تكريسى حقنده قيزيلباشلقله اصلا علاقه‌دار اولميان تلقيلرده بولنمشدر.

كيزلى معبدلر محررى ديبوركه:

« سامى عقيده‌لرده تخيلات منقوله (اصل ايمان) در. تورانى مفكوره‌لرده

ایسه ، حقائق مشهوده رهبر وجداندر .... سامی عقیده مطلقا کورونمه‌ین ، بیلنمیان شیلره ایمان ایتمز . برنجیسنده قدرت جبروت، مجهول ، ایکنجیسنده فطرت ناسوت، معلوم ! بوقادار جامع‌الاضداد ایکی ذهنیت وقابلیت ایمان هر حالده بروحدت وجدان تمثیل ایده‌مزدی ؛ ایده‌مدی‌ده .»

کوریلیورکه اسلامیتی سامی عرق روحنك مولودی عد ایدن محرر بك ، کندی کندینه اویدوردیغی برتضاده ابتلا ایده‌رك، اسلامیتی عربلر ویهودیلره مخصوص بردین عد ایدییور . جبراً ویا اسلام محیطنه کیرمك کبی سوائقله مسلمانلاشان تورکلرك ملی روحیله اسلامیتك اویوشه‌مدیغی وبونك ایچون ، تورکلر آره‌سنده خفی دینلر طاشیانلر بولندیغنی آکلاتمق ایستیور .

عجبا تورکلرك اسکی دینی حقایق مشهوده‌یه‌می مستند ایدی ؟ عجبا تورکلر مسلمان اولمه‌دن اول ، کوروتمیان وبیلنمیان شیلره ایمان ایتمیورلرمیدی ؟ محرر بکك بیلمه‌سی ایجاب ایدرکه ، شامانیزم ، هرشیدن اول ، سحربازلغه ، جن وپری عقیده‌سنه مستند ایدی . اسکی تورکلر کورمدکلری ، بیلمدکلری ارواحه ، جنلره ، پریلره اعتقاد ایدییورلردی .

فه‌تیشیزم ، توته‌میزم ایزلرنی طاشیان آنیمیزم‌عقیده‌سندن باشقه برشی اولمیان اسکی تورك دینی ایله، حقایق مشهوده عقیده‌سی آره‌سنده عجبا نه‌مناسبت وار ؟ بوکونکی قیزیلباشلرك بیله جنلره ، پریلره‌نه‌قدر قوتلی ایناندقلری عجبا هیچ تدقیق ایدیله‌مشمی ؟ قیزیلباشلرده، ایمان ایتدکلری ارواحك ، جنلرك هیچ برمعین شکلنی بیلمیور وبونلرك‌غیر قابل ادراك اولدیغنه قائل بولنیورلر .

شامانی تورکلر ، ارواح طیبه وارواح خبیثه‌دیه ایکی‌صنف‌روحلره ایناتیورلردی . قیزیلباشلرده جنلره وپریلره معتقد بولنیورلر . جن ، فنالق قوتیدر . یعنی قدیم عقیده‌یه کوره (ارلیك‌خان)ك آلایلری‌در. پریلر ، لطفکار قوتلردر . یعنی اسکی(یرصو)لردر . حرکات انسانیه واستقبال حقنده قطعی وقوفلری واردر . برجنجی بونلرله اکلاشیر وبونلردن استفاده ایده‌بیلور .

دیمك‌که تورانی الاصل عقیده‌ده فطرت ناسوت معلوم دکل ، مجهولدر . اسکی تورکلرده مطلقا کورونمه‌ین وبیلنمه‌ین شیلره ایمان ایدییورلردی .

قیزیلباشلر ،اسکی دینلرینك بوکبی ایزلرنی محافظه‌ایتمکله‌برابرایران دینك تلقیناتیله ، (علوی) اولمش ، مردم پرستلکه صاپمش، کیزلی مذهب طاشیمغه آلیشمشلردر .

بوتون ابتدائی جماعتلرده کوریلن آنیمیزم عقیده‌سی ، اشکالجه آز چوق فرقلره رغماً ، اساسجه متحددر . تاریخ ادیان ، سامی عقیده، تورانی عقیده دیه برایکیلك طانیمز . تعومت ، عرقلرك عقیده‌وی‌بعض خصوصیتلری واردر . فقط ، کیزلی معبدلر محرری بکك چیقاردیغی نتایجله بوخصوصیتلرك هیچ برعلاقه‌سنی کوره‌میورز .

حقایق علمیه حضورنده ، شخصی تصوراتك برشکل‌علمی‌ده‌ایلری سورولمسی ، پك بویوك برجسارته متوقفدر . کیزلی معبدلر محرری ، بلا پروا بوجسارتی کوستریور ، علمی استنتاجلرله مونس اولمیان دماغلرده ، اسلامیتك تورك روحنه اویغون اولمادیغی یولنده ، برشبهه اویاندیرمق ایچون ، حقایق تاریخیه‌یی ، اجتماعیات پرنسیپلرینی بیله آلت اوست ایتمکده بربأس کورمیور .

هرفقره‌سی . دیکرینی نقض ایدن بوایکی مقاله ایله حقایق علمیه تحریف ایدیله‌بیلورمی ؟ قیزیلباشلق وبکتاشیلك فکرلرینك نشری‌ایچون بوعقیده‌لرك اسکی مروجلری طرفندن تعقیب‌ایدیلن یول، ظن‌ایدرسه‌م؛ داها اصیلانه ایدی .

یوق مقصد ، تورکلرك اسکی ملی عقیده‌لرنی ، عنعنه وتوره‌لرنی تحری ایسه ، بونی ایراندن کچمش ، ملی ایران دینیله بولاشمش‌اولان قیزیلباشلرده دکل ، آلتایلرده حالا موجود اولان قبیله‌لرده وبالخاصه یاقوتلرده آرامق ایجاب ایدر .

الیوم (آلتای) و (سایانـق) طاغلرنده‌ساکن اولان وهنوز شامانی عقیده‌یه مربوط بولنان قبیله‌لرك دینلری وملی حیاتلری حقنده مشهور (رادلوف) ك طوپلادیغی معلومات ، تورك روحنك اسلامی پرنسیپلره نه‌قدر اویغون اولدیغنی پك کوزل اثبات ایدیور.

اسکی تورکلر، سمانك اك یوکسك طبقاتندن جهانه حکمران‌اولان براله اعظمه معتقد بولنیور وبوکا (تکری قاراخان) نامنی ویریور- لردی. اونلرجه‌بوتون کائناتی اداره‌ایدن ومقدارت‌جهانه حاکم اولان، کورونمیان ، بیلنمیان ، بولاهوتی اله اعظم ایدی .

ایشته بوقدیم عقیده‌درکه تورکلری ، اسلامیتك تلقین بویوردیغی (الله اجل اعلا) حبل‌متیننه ربط ایتمش، برچوق دینلرك تحت‌تاثیرنده قالان تورکلر ، هیچ برینه قطعی بر مربوطیت کوسترمه‌مش ، یالکز اسلامیته یاپشمش وبوکونه قدر حیاتلریله مدافعه‌سنه چالیشمشلردر . چونکه تورکلر ، اسلامیتده بر (دین ملی) روحنی بولمشلردر ! . .

برآز تاریخه عطف نظرله، تورکلرك قبل‌الاسلام هانکی دینلرك تحت تاثیرنده قالدقلرنی وبودینلره قارشی ناصیل بر وضعیت آلدقلرنی کوره‌لم . تورکلر ، ایلك اول ، ایرانده ظهور ایدن (مازده‌ئیزم) تحت تاثیرنده قالمشلردر. ایران حکمداری (کستاشب) زماننده‌ظهور ایدن (زردشت) ، مازده‌ئیزم دیننك تورانیلر آره‌سنده انتشارنی تامین ایچون حکمداری حربه‌تشویق ایتمش ، ایرانله توران آره‌سنده مدهش بر جدال دینی باشلامشدر .

ایران روحنك مولودی اولان مازده‌ئیزم ، توران روحنه یابانجی کلدیکندن بومحاربه‌لر اساسلی نتیجه‌لر حاصل ایده‌مه‌مشدر.

میلادك آلتنجی‌عصرنده‌چینلیلرك‌غیرتیله(بودیزم) ده تورکلر آره‌سنه صوقولمه‌باشلامشدر. توکیو خاقانلرندن(توبوخان)، یالکزدفعه بودیزمی قبول ایتمش ، فقط ، نشر وتعمیمنه‌موفق اوله‌مامشدر. بونلردن‌صوکره‌ده‌تورکلر آره‌سنه‌خرستیانلق کیرمیه‌باشلامشدر. سوریه‌دن‌طردایدیلن نسطوریلر، خراسان‌طریقیله‌تورکستانه‌صوقولمشلر وبوصورتله‌خرستیانلقده‌اورته‌آسیایه کیرمکه‌باشلامشدر هجرت نبویه‌دن‌ایکی‌یچق‌عصراول ، خراسانده (مرو)

شهرنده ایلك دفعه بر میتره پولیتلك تأسس ایتمشدر . مشهور (بارسابا)، اوزون مدت (مرو) مترو پولیتلکنده بولنمشدر . بر مدت صوکره‌ده سمرقند پسقوپوسلغی تأسس ایتمشدر .

خرستیانلق تورکستان ایچریلرنده بالخاصه ، (کرایت) اولوسی آره‌سنده انتشار ایتمشدر . اون ایکنجی عصر میلادیده بو قبیله‌نك ریاستنده بولنان (اونك) ویا (تولی) خان ، شرق تاریخلرنده (یوحنا) وغرب تاریخلرنده (پاپاس ژان) اسمیله طانیلمشدر .

مازده‌ئیزم وبودیزمه نظراً، خرستیانلغك نسطوری مذهبی تورکلر آره‌سنده داها آز مقاومت کورمشدر. چونکه نسطوریلك، خرستیانلغك مذاهب سائره‌سنه مغایر اوله‌رق، حضرت عیسی‌نك الوهیتنی رد و خالق کائناتك وحدانیتنی تعلیم ایدییوردی .

اولو تکری تلقیناتی ایسه ، تورکلرك ملی عقیده‌لرینه اویغون ایدی . حتی سلجوق تورکلری ، اسلامیتی قبول ایتمه‌دن اول ، بر آرالق نسطوری مذهبنه کیرمشلردی .

اسلامیت تورکستانه نفوذ ایتدیکی زمان الله اعظم عقیده‌سیله تقابل ایتمشدی . عرب اوردولرینك ماوراء النهرده چارپیشدیغی هنکامده رکز ایدیلن اورخون آبده‌لرنده بو حزمه‌لرك واضح انعکاسلری کوریلیور .

بو کتابه شهادت ایدییورکه، بو اثناده تورکلر یالکز (اولو تکری) یی بیلمکله قالمیور ، هر درلو موفقیتلری‌ده اونك لطفندن بکلیورلردی .

اساساً ، (ابوالغازی بهادرخان) و (ابوالفضل رشیدالدین) کبی مورخلرك ضبط ایتدکلری تورك افسانه‌لرنده، بو اسکی عقیده‌نك ماهیتی پك کوزل سچیلمکده‌در .

ایران حکمدارلرینك، توبوخانك مساعیلرینه رغماً مازده‌ئیزم وبودیزمك تورکستانده لایقیله انتشار ایده‌مه‌مش اولمسی سببلری افسانه‌لردن چیقاریله‌بیلور حالبوکه ، تورکلر برخان ویاسیتولی بر حکمدار طرفندن مدافعه ایدیلن نسطوری مذهبنی ، داها ملایمتله استقبال ایتمشلردر . چونکه نسطوری راهبلری کندیلرینه بر (اله مطلق) دن، بویوك بر تکری‌دن بحث ایدییورلردی .

تورکلرك بو اسکی عقیده‌سیدرکه ، اسلامیتی بویوك بر خواهشله قبول ایتملرینی انتاج ایلمشدر . بودی و شامان مذهبلرنده‌کی تورکلر ، ناصیل بر شوقله اسلامیته قوشمشلر ایسه ، اولجه یهودیلکی قبول ایدن خزر تورکلرینك قسم اعظمی ایله خرستیان اولان کرایتلرده عینی خواهشله بو دینلری براقش ، ملی روحلرینه اویغون اولان مسلمانلغه صارلمشلردر .

هیچ بر تضییق واستیلا کورمکسزین اسلامیتی قبول ایدن (وولغا) تورکلری ، آنجق وجدانلرینك تلقیناتیله حرکت ایتمشلردر .

قیزیلباشلغك اساسلرینی، تورکك اسکی دیننده دکل . ایران حکمداری، (قبادبن فیروز) ك زماننده (مداین) شهرینك (موبد موبدان) ی اولان (مزدك) ك نشر ایتدیکی افکارده ، اسلام روحنه عصیان ایدن، وبو عصیانی دینی بر شکلده کوسترمك مجبوریتنده قالان ایران روحنك تأثیراتنده آرامالیدر .

قیزیلباشلق تورك روحی ایچون بر ضلالتدر . تورکلکك وحدتی تأمین ، آنجق بو ضلالتی ازاله وبوتون تورکلری روح ملی‌یه توافق ایدن اکثریتك عقیده‌سنه اماله ایتمکله ممکن اولور . بو عقیده ایسه حقیقی اسلامیتدر .

***

تخریبات حربیه‌نك قارشیسنده وظیفه‌مز

حرب عمومینك مادی ومعنوی تخریباتنی تعداد ایتمك ، بونلرك تعمیرینه اوغراشمق زمانی حلول ایدییور . آرتیق بشریت حربك مشئوم اهوالندن طوغان فلاکتلرك تعمیرینه حصر مساعی ایده‌جکدر . بش سنه‌دنبری حرب جهنمنه القا ایتدیکی قانلری و آلتونلری اوده‌مه‌یه، او جهنمه یاقدیردیغی هرشیئی یکیدن تأسیسه ، بیتمز توکنمز ضررلرینی تضمینه ینه عینی بشریت چالیشه‌جق، محاربه‌یی تعقیب ایدن زمانی تخریبات حربیه‌یی تعمیر ایله امرار ایده‌جکدر . ثمرات مساعیسنك اك مهم برقسمنی دیوان حربیه‌نك تأدیه‌سنه حصر ایتمه‌یه ، نصیب رفاهیتنی اژدر حربك دهان حریصنه آتمغه محکوم اولدیغنی کوره کوره شقاوت متمادیه‌سندن بیقه‌جق واو شقاوتدن قورتولمق امیدیله ینه او اژدر مصیبتك آغزینی طولدیرمه‌یه باشلایه‌جقدر !..

شمدیلك بشریت حرب زماننده اختیار ایتدیکی فداکارلغك حسابنی کورمکده ، واو حسابی بیدرلی تأدیه‌یه مجبوردر . طبیعی زمره غالبه ضرر وزیاننی مغلوبلرك قاشندن استیفا ایده‌جك و بوبله‌جه تلافی ضایعات خصوصنده ساده مغلوبلری قات قات کچه‌جکلر دکل ، عینی زمانده بونلرك جریان انکشافنی تعطیل ایده‌جکلر ، اونلرك موجودیت مستقله‌لرینی ازه‌جکلردر . غالبیتك غرور محقی، مغلوبیتك عجز ذلیلی بونی اقتضا ایدر .

ایشته جهان حربنده مظفر اولان دول ائتلافیه بوکون تخریبات حربیه مسئله‌سیله جدی برصورتده اوغراشیور . المانیادن برچوق ملیارلر ایستیور . بونلرله محاربه‌نك خرابه زاره چویردیکی یرلر اعمار اولنه‌جق، ملتلر کال سماحتله اختیار ایتدیکی فداکارلقلرك مکافاتنی کوره‌جك، ضررلر، زیانلر تضمین ایدیله‌جك... الحاصل تخریبات حربیه تعمیر اولنه‌جقدر .

اوروپا دولتلری بو مهم ، بو حیاتی مسئله‌یی کال دقتله تأمل ایدییورکن بزم ده عینی مسئله‌نك مملکتمزه عائد اولان قسمیله اوغراشمه‌مز لازمدر .

زوالی مملکتمز تخریبات حربیه‌نك اك فجیع صحنه‌سنی تشکیل ایدر .

ایلك اول مملکتی ساحل سلامته ایریشدیرمك غایه‌سی اوغورنده مبارك قانلرینی هدر ایدن یوز بیکلرجه شهیدمز ، یوز بیکلرجه غازیمز خاطرمزه کلیر . بو محاربه‌ده بزم اوغرادیغمز اك بیوك مصیبت بو فعال قوللردن ، بو زنده حیاتلردن محرومیتمزدر .

بو مدهش ضیاعك تلافیسی ایچون سنه‌لر دكل، عصرلر كفایت ایتمز . وطنك بو جریحهٔ معززه‌سی پك اوزون بر زمان بزی داغدار ایده‌جك . هر كون بو اكسیكلكی ، بو ضعفی حس ایده‌جكز . چونكه هر حادثه بزه بو ماتمی اخطار ایده‌جكدر . ملت ، اوغرادیغی بو فقر قالدن آنجق پك جدی، متمادی ، وبالخاصه علمی بر سعی مقدمانه ایله قورتولور . بناءً علیه بو احتیاج ضروری‌یی تطمین ایتمك ایچون صحی بر تشكیلاته لزوم واردر . مملكتمزده منتشر اك مدهش خسته‌لقلردن بری حیاتك قیمتنی بیلمامكدر .

شمدی‌یه قدر مملكتك زمام اداره‌سنی اله آلانلر بالخاصه بو نقطه‌یی اهمال ایدییورلردی . مملكتك حیاتی بر بازیچه ایدی . مملكتك قانی دوكمك ، متمادیاً دوكمك ایچون عادتا فرصتلر آرانیلیوردی . مملكتك حیاتنه قارشی بو درجه لاقید اولمق ، بو آنجق بزم مملكتمزده كوریله‌بیله‌جك بر فجیعه ایدی . مع مافیه زواللی اولاد وطن ده حیاتلرینك قیمتنی بیلمیورلردی . مملكتك اونلرك حیاتلرینه نه درجه مفتقر اولدیغنی تقدیر ایتمكدن عاجز ایدیلر . بناءً علیه بر طرفدن خارجی مصیبتلر ، محاربه‌لر اولاد وطنی استیصال ایدییوركن داخلی مصیبتلرده ، خسته‌لقلر ، بقیهٔ موجودیتمزه صالدیرییور، نفوسمز متصل آزالیوردی . بوكا قارشی طورمق ایچون اساسلی بر تشكیلات وجوده كتیرلمزسه زواللی مملكت محو اولوب كیده‌جك !

تخریبات حربیه‌نك بو مدهش صفحه‌سنی اخطار ایتدكدن صوكره بزی اك فجیع اضمحلاللره دوچار ایدن أمراض اخلاقیه‌یی ذكر ایتمك لازمكلیر . امراض اخلاقیه‌نك تخریبات حربیه میاننده ذكر ایدلمسی احتمالكه مناسبتسز عد اولنور . فقط هیچ‌ده دكل . بو حرب عمومی مصیبتی بزده اویله بر طاقم فنالقلره میدان ویردی‌كه بونلرك اك چیركینی اخلاقه صولت ایدندر . مثلا احتكار . مملكتك احتیاج غداسنی ، انصافسز ، حسز بر طاقم جانیلرك اللرینه ویرمك مملكتك بالخاصه اخلاقنی زیر وزبر ایتدی . الضروری احتیاجلرینی استیفا ایتمكدن عاجز قالان زواللی اكثریت آچلقك سوق مكرهیله فضائل اخلاقیه‌سنی هدر ایتمكه مجبور اولدی .

بر قاچ سفیلك كور وآچلاق ذوقنی تطمین ایتمك اوغورنده بیكلرجه حیات ناپاره‌دن محروم قالدی . بر قاچ سفیلك ادخار ثروت ایتمسی ایچون مملكتك عفت وناموسنه اك مدهش سوء قصدلر ترتیب ایدلدی . زواللی خلقمز قارنی طویورمق ایچون نه‌لر چكمه‌دی ونه‌لر فدا ایتمه‌دی . بتون بو اذیتلری ، بو فداكارلقلری تفصیل ایتمك موقعنده دكلز . آنجق محقق اولان بر شی وارسه حرب عمومینك بر زادهٔ مشئومی اولان احتكارك بو ملتك اخلاقنی پك چركین بر صورتده متأثر ایتمسی ، بر چوق فضائل اخلاقیه‌مزی ییقماسیدر . دنیاده ظن ایتمم كه بزم قدر خودكاملقك ، حرصك صفحات منفوره‌سنی كورمش بر كیمسه اولسون . حیات فردیه‌سی ایچون اخلاقنی فدا ایدن افرادن متشكل بر امتك یكانه نصیبی هلاك وانقراضدر .

بناءً علیه بو زواللی ملتی صوك نفسنده قورتارمق ایچون چالیشه‌جق حیاته سوق ایده‌جكسه‌ك اونك بو امراض اخلاقیه‌سنی تداوی ایتمك اقتضا ایدر . بونی تأمین ایده‌جك یكانه واسطه ، اخلاق اسلامیه‌نك تلقینیدر . عینی زمانده ملتی بو انصافسز محتكرلردن قورتارمقدر .

اخلاق اسلامیه‌یی تلقین ایتمك ایچون مملكتك اخلاق فاضله صاحبی متفكرلری بر هیئت ارشادیه تشكیل ایدرك بو ایشله مشغول اولملیدر . حكومت اخلاقسزلغی اك شدتلی جزالره چارپمالیدر . فقط هر حالده اخلاقسزلغك توسعنی تأمین ایدن اسبابك ازاله‌سنه غیرت اولنملیدر كه بو تلقینات واجرا آتك ثمره‌سی كورولسون .

تخریبات حربیه نفوسمزه واخلاقمزه بو ضربه‌لری ایندیرمكله قالمیور . عینی زمانده محاربه ملتك ثروت مالیه‌سنی بوتونله برابر تحملسوز بورجلره كیرمه‌سنی ؛ رجعت ایتدیكی اراضی‌یی ضایع ایتمكله استحصالاتك اكسیلمه‌سنی ، احوال مالیه‌سنك پك بحرانلی بر حالده بولنمسنی انتاج ایتمشدر . فقر وسفالت مملكتی باشدن باشه صارمشدر ، بونلره علاوةً مغلوبیت دردی‌ده وار .

بتون بو فلاكتلرك ، بو تخریبات مدهشه‌نك ایچندن ملت اصل چیقه‌جق ؟ .. كیمك لطف ومعاونتیله قورتولاجق ؟ هیچ شبهه یوق‌كه بو ملتی قورتارمق ایچون اوزانه‌جق اك صاغلام ، اك صمیمی ال بزم بو ضعیف ، بو مجالسز اللرمزدر . ینه بزم بو مضمحل قوتمز بو وطنك صوك امیدیدر . او حالده بو ضعیف اللرله طوپلانان صوك قوتی پارچه‌لامقله تخریبات حربیه‌نك تعمیری دكل ، بو زواللی ، بو محروم وطن وملتی محكوم اندراس ایتمكدن بشقه بر شی حاصل اولماز . بزم بو كونكی وظیفه‌مز بو دكل . ایچمزده بونی بیلمه‌ین هیچ بر كیمسه یوق . هپمز بیلیورز . هپمزده تخریبات حربیه‌نك فجایعنی كندی كوزمزله كوریورز . بونلرك تعمیرینه غیرت ایدلمزسه او تخریباتك قربانی اوله‌جغمزه عقل ایردیریورز . فقط بونكله برابر دست خرابمزده یاشایان بقیهٔ قوتی پارچه‌لامقله مشغولز . نه‌دن بویله یاپیورز . چكدیكمز محرومیتلر ، طویدیغمز المار ، قارشیسنده بولندیغمز وضعیتلردن ذره قدر متأثر اولمیورمی‌یز . قابلیت تأثریه‌مز بوسبتون كورلشدیمی ؟ . . .

البته خایر . او حالده اك پریشان ملتلری طوپلایان فلاكتلر نیچون بزی داغتیور ؟ ... ایشته قارشیمزده قوجه بر ساحهٔ تخریبات كه ملتمزك یوز بیكلرجه شهیدی اوراده یاتیور . یوز بیكلرجه غازیمزك قانی اوراده قاینایور . ملیونلرجه لیرالرمز اوراده یاتیور . بونجه محرومیتلرمز ، فداكارلقلرمز ، ضایعاتمز هپسی اوراده ... بونلرك هپسی بزم بورجمزدر . بز او شهیدلری جانلاندیرمق ؛ او قانلری قانمزه قاریشدیرمق ، او ملیونلری اودمك ؛ او محرومیتلری ، او فداكارلقلری ، او ضایعاتی تلافی ایتمكله مكلفز . آنجق بو مكلفیتی ایفا ایدرسه‌ك حیاتمزی قورتاره‌جغز . بناءً علیه تهلكه‌لی تفرقه‌لردن ، تهلكه‌لی اختلافلردن توقی ایده‌لم . صایدیغمز بورجلری تأدیه ایتمك ایچون چالیشه‌لم .

عمر رضا

اصل محتکرلر

حرب عمومینك مملكتمزك باشنه ییغدیغی فلاكتلرك اك بیوكلرندن بری احتكار بلیه‌سیدر. بو مدهش بلیه‌دن متأثر اولمامش بر كیمسه یوقدر، دیرسه‌ك آنجق حقیقتی سویله‌مش اولورز. زواللی ملت برقاچ كیشینك ادخار ثروت ایتمسی اوغورنده آچلغك، چیپلاقلغك اك طاقتسوز شدائدینه تحمله محكوم ایدلدی.

بر طرفدن بو محتكرلر ثروت ورفاهیت ایچنده ملتك سفالتیله استهزا ایدییور ایكن دیگر طرفدن زواللی افراد ملت وارنی یوغنی چارشیلره دوكه‌رك قوت لایموتی استحصال اوغورنده هرشیئنی فدا ایدییور وینه عاجز وزبون قالیوردی. ملته مرحمت ایده‌جك، ملتی بو مدهش بلیه‌دن صیانت ایده‌جك هیچ بر قوت یوقدی. بناءً علیه ملت استبداد احتكارك خائن پنچه‌لرنده قیورانوب طورمقده، بر پارچه اكمك ایچون وقف حیات ایتمش. بو لقمه‌یی محتكرلرك ید اغتصابندن قورتارمق ایچون متصل چرپینمقده ایدی.

مع مافیه بو احتكارك تأثیراتی تدقیق ایدییوركن یونك یالكز مادی بر ساحه‌ده اجرای تخریبات ایتدیكی توضیح ایدر. احتكارك معیشتی اك فجیع مشكلات ایله احاطه ایتمسی یوزندن اك زیاده متأثر اولان اخلاق مملكتدر. آچلغك هدر ایتدیكی ناموسلر، هدر ایتدیكی حیاتلردن دها چوقدر. درد معیشتك حصوله كتیردیكی «خوف سفالت» ملتك اخلاقنی او درجه صارصدی كه مملكتده غریب بر تهالك حیات، مدهش بر خودكاملق، منفور بر انصافسزلق حكمفرما بولنیور. مشروع قازانجلرله تأمین حیاتدن عاجز قالان خلق بر بیرینی اضرار ایدرك بر بیرینه مرحمت ایتمیه‌رك، معیشتنی تأمین ایتمك ایچون بیك درلو حیله‌لر دوشونه‌رك یشامق یولنی طوتدی. بونلرك هپسی او احتكار ملعونك آثار فجیعه‌سیدر. بو خیانت كیرانك قاعلرینی تجزیه ایتمك اونك آثار فجیعه‌سنی امحایه طوغرو آتیله‌جق خطوانك اك مهملرندن بریدر.

تصویر افكار رفیقمز بو موضوعه دائر یازدیغی بر باش مقاله‌ده «درت حرب سنه‌سی مصائبی ایچنده اك بیوك باقیجی فاجعه‌لردن بری وبلكه برنجیسی تجارت نامی آلتنده یاپیلان مدهش سوء استعمالاتدر» دیدكدن صكره احتكار طولایسیله مسلمانلرك زنكین اولوب اولمادیغنی موضوع بحث ایدرك:

«هله مسلمانلر زنكین اولمادی، یالكز سكز اون ارقداش وبنده ایشیدیلمه‌مش، كورولمه‌مش وسائط غیر مشروعه وجبریه ایله ثروت وسامانه نائل ایدلدی. مسلمانلر هیئت عمومیه‌سی اعتباریله بالعكس احتكار یوزندن پك زیاده متضرر اولدیلر، ملیونلرجه اختیار، كنج، قادین، اركك، بیوك كوچوك، وبالخاصه یتیم وطول مسلمانلر بی نهایه محرومیتلره دوچار ایدلدی.»

دییور. صكره احتكار یاپانلرك كیملر اولدیغی حقنده شو صورتله بیان مطالعه ایدییور:

«مدهش صورتده احتكار یاپان بوخیلی آدام بولونمقله برابر، احتكاردن اك زیاده استفاده ایدنلرك ینه غیر مسلملر اولدیغنه شبهه یوقدر. چوق شایان تأسفدر كه بزده احتكاردن بحث ایدیلیركن یالكز سكز اون مسلمانك اسمنی ذكر ایتمك عادت اولمش واسكیدن بری تجارتده قورنازلقلری ایله معروف اولان عناصر سائره ایچنده درت سنه‌در سسز، صداسز احتكار یاپارق مسلمان، خرستیان ملیونلرجه فقرانك قانی بهاسنه ینه میلیونلرجه ثروتلر ادخار ایدنلرك نامنی بیله بزم غزته‌لر آره‌سنده كیمسه قاله آلمامقده بولونمشدر. حالبوكه یالكز بر قسم محتكرلری بو صورتله جزالره اوغراتمق ومثلا محمد قدری افندی كبی مجهول بر تاجری تا ازمیردن یاقه پاچه طوتوب ده استانبوله كتیرمك ایله اكتفا ایدیله‌رك دیگر عناصره منسوب محتكرلره هیچ ایلیشیلمیه‌جك اولورسه اوزمان لازمۀ عدالت پك نقصان قالیر كه بوده مملكتك موازنه‌سی نقطۀ نظرندن قطعیاً طوغرو اولماز. بناءً علیه حكومت حاضره‌نك بصیرت وكیاستندن بالخاصه بو خصوصلرك نظر دقته آلنمسنه انتظار ایلرز.»

بو خصوصك نظر دقته آلنمه‌سی حقیقةً لازمدر. مادامكه حرب سنه‌لرنده ملتی مدهش فلاكتلره دوچار ایدنلرك تجزیه‌سنه چالیشلمقده‌در، اوحالده اصل احتكاری یاپدقلری تماميله ظاهر اولان غیر مسلم تاجرلرینك تجزیه‌سنی عدالت نامنه، اخلاق نامنه، ملت نامنه طلب ایتمك حقمزدر. ایشك غریبی شودر كه ملتی صویانلر میاننده اك مهم موقعی اشغال ایدنلر بوكون كندیلرینی شكایتجی موقعنده، مغدور موقعنده طوتیورلر. حقیقتی بو درجه كورلتمكه چالیشانلرك جزالرینی كوره‌رك حدلرینی بیلدیرمك اولیای امورك اك متحتم وظیفه‌سیدر.

مهم بر مدافعه

یوزغاد ارمنی تهجیری محاكماتك ختام بولمسی مناسبتیله متصرف سابق كمال بك طرفندن قرائت ایدیلن مدافعه‌نامه‌نك تاریخی اهمیتنه مبنی شایان دقت قسملرینی عیناً نقل ایدییورز:

ایكی دیوان حربك اون طقوز جلسه‌سنی اشغال، بوكونده قانونك وجدانكزك حكم عادلنه انتظار ایدن بو مسئله كچن كون رئیس پاشا حضرتلرینك عالی بیاناتندن‌ده اكلاشلدیغی اوزره هیئت حاكمه‌جه عریض وعمیق تدقیق ایدلمش اولسه كركدر. بو تدقیقات صره‌سنده هیئت جلیله‌كز حادثات معلومه‌یی یالكز طرز وساحۀ وقوعی اعتباریله دكل، عینی زمانده اسباب وعوامل حدوثی اعتباریله‌ده نظر دقته آلدیغنده شبهه ایتمك ایستمم. پك یوكسك بر وظیفه‌یی ایفایه دعوت اولنان هیئت جلیله‌كز بوكون تاریخمزك صحیفه‌لرینه ملتمزك بر دعواسنی تثبیت ایده‌جكدر. عدالت وجدانكز یالكز بر مسئلۀ منفرده‌یی دكل، بتون ملتك محیط مغدوریتنی تنویر ایده‌جكدر. دونه قدر بر هیئت حاكمه وضعنده اولان سزلر شو دقیقه‌ده بر محكمۀ تاریخ صفتنی اكتساب ایتمش

بولنيورسكز. بنده كنديمى بويله بر محكمه‌ده، بويله ملى بر دعوى ايله علاقه‌دار كوره‌رك صوك مدافعه‌مى ماضيده‌كى حادثاتدن، يعنى مسئله‌نك حقيقى اسباب وسوائقندن استخراج ايتمك ايسترم.

ارمنى قوميته‌لرينك مستقل بر ارمنستان وجوده كتيرمك امليله ايلك اوكجه آوروپاده، بالاخره توركيه‌ده لصل فعاليته چاليشدقلرى ودولتك غائله‌لى زمانلرنده اكثريا ضعفندن استفاده ايده‌رك نه كبى حادثات خونريزانه‌يه سببيت ويردكلرى معلومدر. خاقان مخلوع مغفور زماننده بعض تدابير شديده ايله باصديريلان معهود اختلاللردن صكره ارمنى قوميته‌لرينك ساحهٔ فعاليتى روس چارلغنك مادى ومعنوى مظاهرتيله برقات دها كنيشليه‌رك نهايت بالقان هزيمتى متعاقب ولايات سته‌ده اجنبى مراقبه‌سى تأسيسى يولنده بر تكليف وقوعى درجه‌سنه قدر وارمش اولمسى ده كوستريبورده‌كه ارمنيلر هرنه بهانه‌اولورسه اولسون دولتمزك ضررينه بر استقلال استحصالنى غايهٔ امل ايدنمشلردى. حرب عمومينك ظهورى اوزرينه ارمنى ملتى بو فرصتى نعم الوسيله اتخاذ ايده‌رك عثمانليلغى اك يانين وجان آليجى نقطه‌دن اورمق ايچون روس اردوسى قراركاهنده اخذ موقع ايتدى. بغوص نوبار پاشانك معهود تعميمى اوزرينه فرقه اختلاللرى اورته‌دن قالقه‌رق بوتون ارمنيلر مشترك دشمن ديدكلرى توركلر عليهنه برلشديلر. ارمنيلرك متعدد جبهه‌لرده دشمنلرمزله توحيد مساعى ايتمش اولدقلرينى وبو سايه‌ده استقلاله حق قزاندقلرينى علناً ورسماً ينه كنديلرى اعتراف ايتديلر. ارمنيلر وجدانسوز جنايتلرله وان، قره‌حصار، موش حادثه‌لرينى ايقاع ومسلمانلرى واردونك سوقيات قوللرينى افنايه كيريشديلر. بوقدر عظيم جنايتك مدافعه‌سز وحاميسز قالمش اولان بو صفحه‌سى تدقيق اولنمدقجه وبوكون هيئت جليله‌كزك مشغول اولديغى حادثه بو نقطهٔ نظره كوره محاكمه ايدلمدكچه ويريله‌جك حكم وجدان اسلاميت وانسانيتى تنوير ايده‌من. وهيب پاشا راپورينك مندرجات فجيعه‌سى البته هيئت جليله‌كزده بر قناعت حصوله كتيرمشدر.

عثمانلى عائله‌سنك اك ساكن وحقپرور، اك عجزه‌نواز ومسامحه‌كار بر عنصرى اولان توركلر هرحالده مسبب وظالم موقعنده دكلدى. عنصر اسلام اسكيدن اولديغى كبى بو سفرده بتون وطنداشلر حسابنه مبذولاً قان ويرركن ارمنى ملتى عثمانلى عائله‌سنى ييقوب چيقه‌رق كنديسنه بر استقلال تأمين ايتمك مقصديله بالذات اسلامه، اردويه هر صنف وهر ياشدن، قادين واركك، بتون مسلمانلره صالديريبوره روس اردولرينك پيشدارلغنى ايفا ايده‌رك قوجه بر عنصر معصومى كوب محو ايديبوردى. بو حاللره هم مملكتك، هم ده اردونك سلامتنى تهلكه‌ده براقيوردى. بناءً عليه تهجير اثناسنده وقوعه كلن حادثاته كلنجه ارمنى جنه‌لرينك مظالمى ايله آتشدن قاچارجه‌سنه حدود بويندن ايچرى كلنلرك منظرهٔ المناكى ويوز بيكلرجه معصوم مسلمانلرك سبعانه قتل ايدلدكلرى خبرينك اهالئ اسلاميه آره‌سنده انتشارى ذاتاً حربك فجايعى حدندن فضله كورمش ودويمش اولان خلقك غيظ وكيننى تحريكه كافى وغليان افكارى بادى ايدى. نته‌كيم شهادتلرى عليهمده تلقى ايديلان يوزغاد متصرف اسبق جمال ومبعوث سابق شكرى بكلر بيله بو حقيقتى حضور محكمه‌ده علناً سويلمشلردى.

ارمنيلر طرفندن اتلاف ايديلان دين وعرقداشلرينك ماتم هجرانى مسلمانلرك يوركنى صيزلاتديغى وهركون كلن قره خبرلر خلقك حياتى تحريك ايتمكدن خالى قالمديغى ارمنيلر ايسه دائماروس اردولرينك كاه اوكنه كچه‌رك كاه آرقه‌سنده قاله‌رق، اكثريا مملكتلرك قوهٔ عسكريه‌دن محروم بولنمسنه كوره‌نه‌رك ايقاع فجايعدن خالى قالمالرى احتمالكه ادعا ايدلديكى وجهله يوزغاد لواسى داخلندن سوق ايديلان بعض ارمنى مهاجر قافله‌لرينه ارمنيلرك مسلمانلر حقنده هر نوع ارتكاب ايتديكى فجايعه شاهد اولمش بعض عسكر فراريلرينك تجاوزينه سببيت ويرمشدر. آنجق مغلوبيتك عليهمزده حصوله كتيرديكى جريانى طوردرمق مقصديله مقام عالئ ادعانك طلبى وجهله قربانلر ويرلمسى مطبوعاتك بياناتنه نظراً اكر بر سياست اقتضاسى فرض ايدليرسه هيئت جليله‌لرى سياسى دكل، آنجق حق وعدالته بناى حكم ايتمك وظيفهٔ وجدانيه‌سى قارشوسنده بولنديغندن بو ملاحظه‌نك غير وارد اوله‌جغى قناعتى پرورده ايله بنده‌كز كبى كوچوك بر مأمورك ادعا اولونديغى وجهله مرتب وناظم اوله‌رق قبولى نصل ممكن اولور؟

(كمال بك، مواد قانونيه‌يه متعلق مدافعاتنى اوزون اوزادى‌يه تشريح ايتدكدن صوكره ديبوركه :)

بنده‌كز دولتمه قارشى اختلال ايتمدم. اردونك اوكنده وآرقه‌سنده وطنك مدافعه‌سى ايچون حكومتمك امنيت واعتماديله اللرينه ويرديكى سلاحلرى وطنك بغرينه، دولتمك موجوديت واستقلاله، اهالئ اسلاميه‌نك حياتنه، عرض ومالنه توجيه ايدن ارمنى اختلالجيلرينك لوام داخلنده‌ده افسادندن وآتش اختلالك سرايتندن تحفظ ايچون حكومت مركزيه‌جه ويريلن امر موجبنجه ارمنيلرى تهجير ايتدم. سوق اثناسنده احتمال كه بر طاقم فجايع وقوعبولمشدر. بو، ارمنيلرك مستمر ومعند جنايتلرينك وافعال خونريزانه‌لرينك بحسب الانسانيه بنه اهالئ اسلاميه‌نك قلبلرنده حصوله كتيرديكى حس انتقامك نتايج ضروريه‌سيدر:

بويله بر فعلدن عاميه منزه اولديغمى حضور رب العالمينده ومحكمه‌كز مواجهه‌سنده بر كره دها تكرار وتأييد ايدرم. اهالئ ده يكديكرى عليهنه نه تحريك ونه ده تحريض ايتدم. مدعئ عمومى بك بويله بر شيئى تصور بويوريبورلرسه اونى ارمنيلرك بر بر توسع ايدن خيانتلرنده وعكس صداسى آسمانى طوتان خونريزلكلرنده آرامسى لازم كلير.

تورك ـ آلمان دوستلق يوردى ايچون

يقيلان جامع نه اوله‌جق؟

اولجه حربيه نظارتى طرفندن تورك ـ المان دوستلق يوردى بناسى تأسيس ايدلمك اوزره استملاك ايديلن سلطان محمود تربه‌سى

قارشوسنده‌كی عرصه‌نك ، شهر امانتی طرفندن مبایعه ایدلمسی تقرر ایتمش وحربیه نظارتی‌ده بدل استملاك مقابلنده امانته فراغه موافقت ایتمشدر . استملاك بدلی قرق بیك لیرادر . آنجق كیفیت نتیجه‌لنمك اوزره بولوندیغی بر زمانده حربیه نظارتندن تبدل واقع اولدیغندن مسئله اویله‌جه قالمشدر . امانت بوراسنی ، شیمدیلك پارق حالنده عمومك استفاده‌سنه وضع ایده‌جكنی سویلیور . بالآخره شیمدیكی امانت بناسیله مذكور عرصه‌یی توحید ایدرك اورته‌ده‌كی سوقاغی قالدیره‌رق اورایه معظم بر شهر امانتی بناسی وجوده كتیرمك ایسته‌دیكنی استقلال رفیقمز یازییور . پك اعلا ! فقط آلمان دوستلق یوردینی پارق ویاخود آره‌ده‌كی سوقاغی قالدیره‌رق معظم بر شهر امانتی بناسی حالنه وضع ایتمه‌دن اول بودوستلق یوردینك انشاسی اوغورنده هدم اولنان جامع شریفك اعادهٔ تأسیسی نظر اعتباره آلمق اقتضا ایتمزمی ؟ دوستلق یوردی ویاعمومی پارق ایچون بر جامعك هدمی قطعیا تجویز ایدیله‌میه‌جك بر حركت ایدی . افكار عمومیهٔ اسلامیه ایله مقدسات اسلامیه‌یی استخفاف ایدن بوحركتك بر آن اول تعمیرینی بكلرز . گرك حربیه نظارتی ، گرك شهر امانتنك بونی كمال اهمیتله نظر دقته آله‌رق تدابیر لازمه‌یی اتخاذ ایده‌جكنی امید ایلرز .

ترامواي‌لرده خانملرك یری

بك اوغلی طرفلرنده مسلمانلقله علاقه‌سی اولمیان بر آلای نسوانك ترامواي‌لرده ارككلرك آره‌سنه قاریشه‌رق نسوان اسلامیه‌یی مشكل بر وضعیته القا ایتدكلرینی مشاهده ایدییورز . مملكتك مقدساتنه ، عاداتنه بودرجه تذلیلكار اخانتلرده بولنان بوقادینلرك سالك اولدیغی یول هیچ بر وقت مسلمانلقله قابل تألیف دكلدر . بونلرك اسلام نامی آلتنده اسلام قادیننك موقع وحیثیتنه طوقونه‌جق بر طاقم حركات كستاخانه‌ده بولنملرینی نظر عفو و صفح ایله قارشیلامق ، بوكبی حركاتی خوش كورمك دیمكدر . نسوان اسلامیه بوحركات نالایقه‌دن قطعیاً مصون دكلدر .

بونك اوكنی آلمق ایچون ، بو متجاسرلره تربیه‌لرینی ویرمك حكومتمزك اك بیوك وظیفه‌لرندن بریدر . حسیات و مقدسات دینیه و ملیه‌یی رنجیده ایدن بو حادثه‌نك عدم تكرری تأمین ایدلملیدر . اساساً قادینلرمزده حیثیت شكن حركاتك تمامیله علیهنده‌در . سبیل الرشاد صحائفی بوخصوصده شكایات ایله مالیدر . استانبول غزته‌لرینك برنده انتشار ایدن بو مكتوب نه قدر شایان دقتدر .

محترم بر خانم ترامواي‌لرده قادینلرك حالنی تصویراً شو سطرلری یازییور :

« استانبول جهتنده‌كی یولجیلرك بیوك بر قسمی ترك و مسلمان اولدیغی ایچون بو سمتده اصوله رعایت اولنیور . فقط بك اوغلی جهتنده ایش برعكس . . اكثریا بزم اصرارمزله پرده‌یی قاپاتییورلر . هله تورك خانملرینه مخصوص محللره ارككلر اوطورمشسه قوندوكتورلر بو افندیلری قالدیره‌مییور . افندیلرده ذاتاً نسوانه لازم كلن حرمتی ایفا ایتمكی خاطرلرینه بیله كتیرمیورلر . بز تورك قادینلری ؛ جنسمزه ، ملیتمزه قومپانیه‌نك حرمتكار اولمسنی طلب ایدییورز . حكومتدن‌ده عنعناتمزك محافظه‌سی ایچون قطعی اجرا آت ایسته‌رز .

استطراد اوله‌رق شونی‌ده عرض ایله‌مكی پك مهم كورییورم : ملیت ، اسلامیت وعنعنات حقنده برفكر صاحبی اولمایان ، تعبیرجائزسه نوعلری جنسلرینه منحصر بولنان بعض قادینلرمز ـ بوكیلره همشیره دیمك پك حقلی اوله‌رق دیلمز وارمییور ـ ارككلرله برابر اوطورمقده لشنه‌لك كوسترییورلر . عنعناتمزك محافظه‌سنی علناً طلب ایدن عزت نفس ملی صاحبی خانملرمزی‌ده غریبدركه ، استصغابله تخطئه‌یه اجتسار ایلییورلر . عنعنات ملیه‌یه ، آداب اسلامیه‌یه رعایتكار اولمایانلر كندیلرینك تورك خانملغی ایله هیچ بر علاقه‌لری اولمادیغنی بیلمه‌لی وقیافت ملیه‌مزدن تجرد ایلمه‌لیدر . یوقسه عینی كسوه آلتنده ، عینی تربیه وعینی آدابك محافظه‌سی لازمدر . »

قیافت ملیه‌یی ومقدسات دینیه‌یی پك حیاسزجه تحقیرایدن بوقادینلر حقنده بر قرار قطعینك اتخاذی حكومتدن تمنی ایلرز . حكومت مرتب ومتمادی هجوملره معروض قالان آداب اسلامیه‌نك حیاتی اوغورنده هیچ بر فعالیتدن كری قالماملیدر .

مهم بر نطق

جماهیر متفقهٔ آمریقا خارجیه ناظری موسیو لانسینغ ، پارس مطبوعات اجنبیه قلوبنده شرفنه كشیده اولنان بر ضیافتك نهایتنده ایراد ایتمش اولدیغی مهم بر نطقك شایان دقت بعض فقراتنی نقل ایدییورز :

« بو بیوك محاربه ، بوبادرهٔ عظما نهایته ایردی . پروسیانك « حرب ماكنه‌سی » بوزولدی ، ییقیلدی . فقط شیمدی حل ایدیله‌جك یكی مسئله‌لر ، دفعته چاپشیله‌جق یكی تهلكه‌لر قارشیسنده بولونیورز . « رهن نهری » نك شرقنده بیوك بر آچلق ، ایشسزلك ، مضایقه وسفالت اجرای حكم ایدییور . تشكیلاتی فوق العاده منتظم اولان آلمان حكومت امپراطوریه‌سنه مختلف سیاسی حكومتلر خلف اولدی . هزیمتك آجیلری ونومیدیتی ایله نظام وانتظام بوزولدی ، اساسندن اثر قالمدی ،

« حس انتقام پرورده ایده‌جك ، كین ونفرت بسله‌یه‌جك ، بر مانعه كبی بولك اورته‌سنه دیكیله‌جك بر زمان دكلدر . زیرا ، یانغین كیتدكجه توسع ایدییور ، آلمان حدودلرینه یایلاشیور . دیكر مملكتلری‌ده تهدید ایدییور . بوكا سببیت ویره‌ن شرائطی تبدیل ایتمكه ، آلمانیایی بوسبوتون ضعیفلاندیرمقدن ایسه ممكن مرتبه قوتلی بولندیرمامغه ، طبیعی بر حاله ارجاع ایتمكه چالیشملی‌یز . احوال حاضره‌یی تعریف ایچون ایكی كلمه كافی : ارزاق ، صلح ... آلمانیانك آنارشی‌یه مقاومت ایچون محتاج اولدیغی آنجق بوایكی شیدر . آلمانلره آجیدیغمز ایچون دكل ، بونی یاپمازسه‌ق ایلروده بزده متضرر اولاجغمز ایچون بونی اسیركه‌مه‌لی‌یز .

« ایسته‌دیككز قدر تعمیرات وتضمینات طلب ایدیكز ، ایسته‌دیككز قدر اصرار ایدیكز ، فقط آلمانیانك اعاشه‌سی ، صنایعی ایچون محتاج اولدیغی مواد ابتدائیه‌یی تأمین ایتمه‌دن ، تجارتی سربست براقه‌دن ، اجنبی پیاسه‌لرنده

معمولاتنی صاتەبیلمەسی ایچون قولایلق کوسترمەدن، عمەلەرنی اولـون بسلەمەدن آلمانیا یاپدیغی فناللقلری قسماً بیله تعمیر ایدەمیەجك ، اودەمەیەجکدر .

« بوندن صرفنظر ، حال حاضرده آلمانیاده حکم فرما اولان قاریشیقلق آی بآن بویویور . اکر حکومت سیاسیه کیت کیده ضعیفلار ، قوتدن دوشرسه برمدت صکره صلح عقد ایدەبیلمك ایچون قارشیمزده مسئول ، شرائط صلحیەیی ایفا ایدەجك اوصاف حائز برالمان حکومتی بولامیەجغز .

« بناءً علیه ، اکر آوروپانی حکومت مطلقەدن خلاص ایتدیکمز کبی آمریت مطلقەدن ، آنارشیدن‌ده قورتارمق ایسترایسه‌ك غیب ایدیله‌جك بر دقیقەمز یوقدر . صلحی برآن اول ، ممکن اولدیغی قدر چابوق عقد ایتملی‌یز . ومأکولات ، ارزاق یوکلی کمیلر آلمان لیمانلرینه کیرملی‌در . جهان ایشلرینك اك نازك آنلرنده بولنیورز ....»

توحیده دائر

افعال عباد :

عقلی ، حواسی سلیم اولان برنفس ، کندینك موجود ایدوکندن اوواسطەلرله آکلار . بوحقیقتی کوسترەجك بردلیله ، ارشاد ایدەجك بر معلمه محتاج دکلدر . بونك کبی ایشلەیەجکی فعلارده اختیارنی‌ده مدرکدر ، اونلره نەصورتله باشلایوب نه وجه ایله نتیجەیه ایصال ایدەجکنی عقلیله موازنه وارادهٔ وجدانیسیله تقدیر ایدر . اوندن صوکره مستعد اولدیغی قدرتی صرف ایله قصدایتدیکی فعلی حیز حصوله کتیرر. انسانك بوخاصەلرندن برینك انکاری تکمیل وجودنی انکاره مساوی اولور . بوایسه عقلك بداهته مخالفدر .

انسان ، کندی نفسنده بوخصائصی کوردیکی کبی سلامت عقل وحسه مالك بولنان بنی نوعنده‌ده اوخاصەلرك وجودنی کوریجیدر . بونکله برابر دوستنی ارضا وخشنود ایدەجکنی مأمول ایتدیکی بر خصوصده بالعکس اونك داریلوب غضب کوستردیکنی ، کسب رزق طلبنه قارشی بونك امکان حصولنك فوت اولدیغنی ، بر محل نجاته وصولنه برچوق امك صرف ایتدیکی حالده برمهلکەیه دوشدیکنی‌ده مشاهده ایدر . وبوافعالنك معکوس نتیجەلر حاصل ایتمسی اونلری حسن تدبیر وتعقیب ایتمدیکنه حمل ایله کندی نفسنه لوم ایتمکه باشلار . تشبثنده موفقیتسزلکی موجب اولدیغنی زعم ایتدیکی شیلردن قزاندیغی تجربەیی دیکر تشبث ایدەجکی ایشلر ایچون بررهبر عد ایلر ، تدبیر وایشنده دها صاغلام بریول طوتار ، دها قوتلی سببلره استناد ایدر. اله کچیرمك ایستدیکی آوك اوچوب کیتمسی یعنی مراد ایتدیکی شیئك حصوله کلمەسی بشقه برکیمسەنك اثر ممانعتی اولدیغنی آکلارسه طبیعی اولەرق آرزو کردەسی اولان فعلی دوشونەرك آتش غیظی آلولەنیر. مقصدندن محروم قالمسنه سبب اولانه ، وجداناً انفعال ومنافسه حاصل ایدر . کندی نفسنه بودفعه قصور تصور ایدەمدیکندن اوکا لوم ایتمکه ، آنوب طوتمغه محل کورمز . بعضاً‌ده کندی نفسنجه تدبیرده قصور ایدلمدیکی وبشقه کیمسه طرفندن‌ده بر ممانعت کوسترلمدیکی حالده حصوله کلمەین بر آرزوسندن دولایی سبب حقیقی‌یی تحری وادراك

ایتمکه توجه ایدر . بوصورتله نتیجهٔ عمانی مرجعنه ایصال ایدن سببی فهمه نائل اولور .

برکیمسەنك دکزده فورطنەنك شدت وقوعیله سرمایەسنك صویه دوشەرك محو ونابود اولمسی ، یاخویلدیرم نزولیله حیوانلرینی‌یاقسی ، یاخود کندیسنه معین اولەجغنه حصر امل ایتدیکی ذاتك ئولمسی ویااستنادکاه صایدیغی برمأمورك عزل ایدلمسی کبی امیدوانتظارك خلافنده ظهوره کلن بعض احوال، شوعالم کونده قدرتی هرشیئی محیط، بشرك رأی وتدبیری خارجنده وبتون قوتلرك فوقنده حکم ومشیتی نافذبر قوهٔ عالیەنك وجود وتأثیر ارادەسنه انتقال ایتدیریر . بودلیل قوی ، حوادث کونیەنك هپسی ، کائناتده مقتضای علم وارادەسیله تصرف ایدن واجب الوجود حضرتلرینه مستند اولدیغنه عائد ودالدرکه اونك تجلیات احکامنه خشوع وخضوع ایله متابعت اولنمسنی وبرشیده کوریلان محرومیتك حکمت منشأنك حقه تفویض ایدلمسنی استلزام ایلر. بونکله برابر بعضاً خلاف امل حاللر کوریلنجه اصیبك بسبتون توکنمش اولدیغنه ذاهب اولەرق معطل قالنمسی جائز دکلدر . فضل ورحمت الهیەدن اصلا امید کسلمیەرك قصد واحتیاج حس اولنان دیکر امورده معقول ومشروع اولان هرنوع سعی وتدبیره اعتنا ایتمك صورتیله تعقیب موفقیتدن کیرو طورمامق لازم کلیر. مؤمن اولان کیمسه خالق مکوناتك قدرتی ، بتون ممکناتك قدرتلرندن پك عالی اولدیغنی برهاناً وعیاناً کوردیکی کبی کندیسنك ایستدیکی عقلی وجسمانی افعالی ایشلەمسی ید اختیارنده بولندیغی وبونك‌ده واجب تعالانك کندیسنه هبه واحسان ایتمش اولدیغی ادراك وقوتلرك مفطور اولدقلری طرزده تصرف واستعمالیله قائم ایدوکنی تعقل ومشاهده ایلر . نته‌کیم علمای کرام شکرك تعریفنده دیدیلرکه : حصول مقصد ایچون جانب خدادن رایکان بیوریلان نعمتلرك ، قوتلرك کافەسی مخصوص ومرتب اولدقلری وظائفه صرف ایدلمسیدر .

قول بویله حرکت ایتدکدن صکره نتیجەیه منتظر وبونتیجه هرنه بولده تجلی ایدرسه اوکا راضی اولمق لازمهٔ دیانت وبصیرتدر .

شرایع بومنوال اوزرینه قائمدر ، تکالیف دینیه اوصورتله مستقیم اولور ووجود بولور. بناءً علیه ایضاح اولندیغی وجه‌ایله امور کونیەنك کلیاتنده وجزئیاتنده حق تعالانك قدرت وتصرف حقیقیسنی وبشرك اعمالنده مالك اختیار اولدیغنی هرکیم انکار ایدرسه نفسنده موجود اولوب ایشلنمسی امرونهی اولنان خصوصانده خطاب وارشاد آلهی‌ایله مشرف اولان عقلی یعنی ایمان مکاننی انکار ایتمش اولور . انجق هرشی جناب حقك احاله وتقدیرینه مقارن علم وارادەسیله حصوله کلدیکنه دلالت ایدن برهان مشروح ایله انسانك قوهٔ اختیاریەسنی ایقاع واستعمال ایدەرك نتایج افعالك ظهور طبیعیسی آراسنده تکون ایدن فطر ونظرله صورت تدقیقنه کلنجه بویله افعال اختیاریەیه وآمال محسوسەیه مخالف حاللرك حکمت حدوثنی تعمیق ، درونینه دالوب کنهنی آراشدیرمقدن نهی اولندیغمز سر قدری جستجو ایتمك ، عقلك ایرەمدیکی شیلرله

اخطارات

ادرس تبدلنده آیریجه بش غروش كوندرلیدر

مكتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنملی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلملی رجا اولنور .

پاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلملی رجا اولنور .

سبیل الرشاد

سنه ١٠ ١٣٣٠

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر بر ایچون سنه‌لكی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .

نسخه‌سی ١٠ غروش ، سنه‌لكی ٥٢ نسخه‌در

اداره خانه

بابعالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه‌دلی بشینه‌در

مسلكه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج اولنمین یازیلر اعاده اولونماز

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاكف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد : ٤٠٦-٧ — ١٦ رجب ١٣٣٧ — پنجشنبه — ١٧ نیسان ١٣٣٥ — جلد ١٦

اسرار قرآن

« وبشر الذین آمنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار كلما رزقوا منها من ثمرة رزقاً قالوا هذا الذی رزقنا من قبل واوتوا به متشابها ولهم فیها ازواج مطهرة هم فیها خالدون »

مآل كریمی

ایمان ایدن وعمل صالح ایشله‌ینلره مژده ایت كه اونلره ، مساكن واشجارینك آلتندن ایرماقلر آقان باغلر ، بوستانلر وار . اویله باغلر كه میوه‌لرندن یدكجه « بو ، اولجه یدیكمز شی » دیه‌جكلر ، میوه‌لر لذت ونفاستجه بری برینك عینی اوله‌جقدر . اونلرك پاك ونزیه زوجه‌لری ده اوله‌جق واوراده مخلد قاله‌جقلردر . »

*
* *

بوندن اولكی آیتلر مبدع كائناتك موجودیتی ناطق دلائل سرد ایدییور ، معاندلره قارشی نبی امی افندیمزك صدق رسالتی مؤید حجتلر اقامه ایلیوردی . قرآن ، عناد ومكابره اربابنك ، هر نه پایه‌لر ، سور وآیاتندن برینك نظیرنی اتیان خصوصنده عجز مطلقه محكوم اولدقلرنی عالمه اعلان ایده‌رك سرد ایتدیكی دلائل وبراهینی برقوهٔ معجزه ایله‌ده تأیید ایتدكدن صكره بو آیتله معاندلری ، اورته‌ده موجب شبهه بر حال قالمامشكن ، كفر و معصیتده اصرارك نتائج مشئومه‌سندن تحذیره باشلایور .

فی الحقیقه وحدانیت الٰهیه وبعثت محمدیه‌یی مثبت ومؤید بوقدر دلائل میدانه قونلدقدن صكره كافرلرك حالا رد وانكار مركزنده ثابت قدم قالمه‌لرینه سبب نه اوله‌بیلیر ؟ بو اولسه اولسه متصف اولدقلری فوق العاده كبر ونخوتدن ، كندیلری منسوب اولدقلری قومك سر آمدانی اولدقلری حالده ایچلرندن ، اوزمانه قدر علم وحكمتله اشتهار ایتمامش ، هیچ اولمازسه ثروت وسامان سایه‌سنده ریاست موقعنه گچه‌مامش بر آدمه انقیادی نفسلرینه یدیره‌مامكدن نشئت ایده‌بیلیر . « وقالوا لولا انزل هذا القران علی رجل من القریتین عظیم »

كتاب كریمك عادتی هر وعده بر وعید ، هر تبشیره بر انذار وتحذیر تردیف ایتمك اولدیغی ایچون « وبشر الذین آمنوا .. الی آخره » آیتنك سوق وایرادی‌ده بو طرز بلاغتك اقتضاآتی جمله‌سندندر .

بو آیت كریمه صریح بر افاده ایله بزه افهام ایدییور كه جناب حق اعمال صالحه ایشلین مؤمنلره باغلر ، باغچه‌لر ، اشجاری سایه‌صالمش ، انهاری جریان دائمی حالده بولنمش ، اثماری نفیس ویكجنس ، نسوانی غایتله تمیز ابدی آشیانه‌لر وعد ایتمكده‌در .

شو جهتیده اخطار ایدهلم كه مغفل وساده دل بر چوق مسلمانلر واركه بونلر ساده لسانلریله « لا اله الا الله » دیمكی ، یاخود مسلمانلق ادعای مجردنده بولنمی جناب حقك ، قرآننده صالح قوللرینه وعد وتبشیر ایتمكده اولدیغی مثوبات اخرویه‌یی احرازه كافی كوردیورلر . قلبلرنده ایمانلری اولسون . اما اورته طرفده الٰهك آیاتنی تبدیل وتحریف ایدییورلرمش ، معصیت ومفسدتده ابلیسه پیرو اولیورلرمش ؛ كتاب الٰهی وسنت رسول اللهی بر طرفه براقه‌رق كندیلرینه علمای دین سوسی

ویرن کسه‌لری، اوامر ونواهیلرینه حرفیاً امتثال صورتیله، رب ومعبود اتخاذ ایلیورلرمش، کتاب وسنت احکامنه کزلی آشکار مخالفتلریله الهه ورسولنه قارشی بر مخاصم وضع وطوری آلیورلرمش، اونلرك نظرلرنده مکافات موعوده‌یه نائلیت خصوصنده بوکبی شیلرك هیچ برحکم وتأثیری یوقدر.

بوبدبختلر معصیت نامنه بوصایدیغمز شیلرك هیچ‌نی یاپارلرده صکره اللهك عذاب ونکالندن قورتیله‌جقلرینه دائر صارصلماز براعتقاد بسلارلر. امت محمدك، کندی ادعالرنجه، غضب وانتقام الهیدن مصون ومحفوظ بولندیغنه معتقد بولنورلر «وقالت الیهود والنصاری نحن ابناء الله واحباؤه قل فلم یعذبکم بذنوبکم بل انتم بشر ممن خلق یغفر لمن یشاء ویعذب من یشاء».

مسلمانلر ایچنده اویله‌لری‌ده وارکه برطاقم موضوع حدیثلره، مدسوس قصه وافسانه‌لره استناد ایده‌رك جهنمی بردارلذت ونعیم تصور ایدرلر. فکر باطللرنجه جنتك نعم واذواقنك سکانی اوزرنده‌کی تأثیری نه ایسه جهنمك انواع عقوبات وآلامنك اهلنه قارشی تأثیری اودر. بناءً علیه اهل جنت جنتك نعم باقیاتندن نه‌بولده متلذذ اولیورلرسه اهل جهنم ده جهنمك کونا کون عذابلرندن عینی صورتله ذوق و لذت طویه‌جقلردر.

بوبولده‌کی خرافاتك، کرك موجدلری کرك اونلرك مقلدلری اوزرنده حصوله کتیردیکی تأثیر شوندن عبارت اولیورکه عقوبات اخرویه‌نك اونلرك نظرلرنده هیچ براهمیتی قالیور. عقوبت و جزا اندیشه‌سی قالمانجه‌ده آرتق کناه ایشله‌مك، هتك حرمت، ارتکاب ظلم ومفسدت کبی احواله تصدی، کتاب اللهك احتوا ایتدیکی وعید وتهدیدلری استخفاف ایتمك اونلر ایچون امور عادیه صره‌سنه کچیور.

اوتدنبری اهل کتاب اولان ملل سائره‌ده معاد عالمنده یاقیجی وقیزغین بر آتشك موجودیتی و بوآتشك حقایق دینیه‌دن روکردان اولانلری درآغوش ایتمکه آماده بولندیغی تسلیم واعتراف ایتمکله برابر «لن تمسنا النار الا ایاما معدودة» منطوق منیفنجه وجودلرینه تأثیری برقاچ کونه انحصار ایده‌جکی ادعای واهیسنده بولنیورلر ایدی. «قل أتخذتم عندالله عهداً فلن یخلف الله عهده ام تقولون علی الله مالا تعلمون».

قرآن کریمی اوقویان، آیاتی یکان یکان تدقیق ایتسون. کوره‌جکدرکه نرده «الذین آمنوا» دینلمش‌ایسه بونی «وعملوا الصالحات» عباره‌سی تعقیب ایتمشدر. [۱] «آمن» کلمه‌سی ایسه «وعمل صالحاً» جمله‌سیله توأمدر [۲].

بوحال کوستریورکه عمل قیدنده بولنمقسزین ساده‌جه بردیندار اولمه‌نك صاحبنه هان‌هان هیچ برفائده وتأثیری یوقدر. ایمانایله اسلام آری آری شیلر اولدیغنه قائل اولانلره ایکیسی برشیدن عبارت بولندیغنی ادعا ایدنلر آره‌سنده بوجهتجه اختلاف نظر موجود دکلدر. بومتخالف تعبیرلردن مقصد نه‌اولورسه‌اولسون شوراسی محققدرکه قانون ازلینك بوجهته تعلق ایدن حکمی، افعال قویه، مآثر مفیده ایله حیاتلرنی تجهیز وتزیین ایتمیانلرك اللهك قهروغضبنه هدف اوله‌جقلری مرکزنده‌در. بوکبیلرك دنیاده نصیب‌سی وعملری ذلت ومسکنت، آخرتده نتیجهٔ استحقاقلری عذاب ونقمتدر.

علمای نفس، اولجه‌ده بحث ایتدیکمز وجهله، (ایمان) ك اعضا وجوارح اوزرنده آثارینك متجلی اولمه‌سنه بر حقیقت ثابته نظریله باقیورلر. اساساً بزده صره‌سی دوشدکجه انسانلرك برچوق شئون واحوالندن بحث ایتمش وبونی، برشیئی یقیناً بیلمك ادعاسی آثاری محسوس وباهر براعتقاده، عمل جوارحه مقارن اولمادقجه اساسدن عاری وارباب فکر ورویت نزدنده جای قبول بوله‌بیلمه‌سی غیر قابل بردعوادن عبارت اوله‌جغنه دائر سرد ایتدیکمز ملاحظات دورا دور ایله تأیید وتثبیته چالیشمشدق. قرآنك شهادت عادله‌سنه مراجعت ایدیلیرسه بوحقیقتی مؤید برچوق آیات کریمه‌یه تصادف اولنور. «واقسموا بالله جهد ایمانهم لئن امرتهم لیخرجن قل لاتقسموا طاعة معروفة» آیت کریمه ارباب نفاقك جهاده چیقمق ایچون بر امر تلقی ایدرلرسه درحال امتثال ایده‌جکلرینه دائر ایتدکلری یمیندن وبوکا لزوم اولمادیغندن بحث ایتدکدن صکره «طاعة معروفة» قیدیله افاده‌لرینك معیار صدق وکذبی نه‌دن عبارت اولمق لازم کله‌جکنی بیان ایدیور. واونلره لسان پیغمبریدن «سوزلریکزده نه‌درجه‌یه قدر صمیمیت بولندیغنه، دیناً حاصل ایتمش اولدیغکز یقینك قوتی نه‌دن عبارت اولدیغنه دائر برحکم ویره‌بیلمکلکم ایچون سزدن کوره‌جکم طاعت، فقط هرحالده احوال واطواریکزده آثاری کوریله‌جك، تمایلات قلبیه‌کزك ماهیتی حقنده حکم ویرمکه مدار اوله‌جق برطاعت کافیدر.» دیبور وبومقصدله‌درکه آیت «ان الله خبیر بما تعملون» قیدیله نهایت بولیور.

جناب حق کتاب کریمنده منافقلرك اوصاف وعلائمندن اوزون اوزادی بحث ایتمش، مؤمن کچینلر آره‌سنده کذب وافترانی شعار وجدان ایدنمش، طوغری سویله‌مه‌یی، طوغری یولدن کیتمه‌مکی باشلیجه مسلك طانیمش کسه‌لرده موجود اولدیغنی بزه آکلاتمشدر. ازجمله شو آیت کریمه بوقبیل کسه‌لرك خصائص وماهیاتنه اشارتی متضمندر «انما المؤمنون الذین آمنوا بالله ورسوله ثم لم یرتابوا وجاهدوا باموالهم وانفسهم فی سبیل الله اولئك هم الصادقون».

آیتك معناسی شودرکه، انسانك قلبی برطاقم شکوك وشبهاتك ازعاجاتی آلتنده ازیلوب طوررکن ایمان ویقیندن دم‌اوره‌مسی، حرص وطمع جکرینه ایشله‌مش، بخل وامساك افعال وارادانته حاکم اوله‌رق حقیقت وعرفان، نور وهدایت، عزت وشهامت یولنده مال وهمت صرفنه کندنده میل وآرزو براقامش اولان شخصك دینده اخلاصدن بحث ایتمه‌سی قدر کذب محض وبهتان صرف اوله‌ماز.

عبدالعزیز چاویش

مترجمی: محمد شوکت

[۱] آتیده‌کی سوره‌لره باق: رعد، شوری، مائده، فتح، ابراهیم، حج، یونس، بقره، طلاق، آل‌عمران، نساء، شعراء، نور، سجده، جاثیه.
[۲] بقره، مائده، کهف، مریم، طه، قصص، سبأ.

توحيده دائر

اقعال ابعاد : ٢

تکرار ایده‌رم‌که : مکلف ایچون خالق تعالی‌نك وحدانیتی تصدیق ایتمکله برابر اونك احسان ایتدیکی وتأثیر قدرتنه تابع قیلدیغی اعضا وقوا ایله کسب ایمان وتحصیل افعاله چالیشمق وجوبنه واللهك دین لوازمندن اوله‌رق مکلف قیلدیغی سائر عملره وعبدك مراد ایتدیکی بر شیئك اتمام وانتاجنه مانعه تشکیل ایدن حاللری دفع ایتمکه وعبدك علمنك احاطه‌سی خارجنده‌اولان ودائرهٔ مرادینه‌داخل‌اولمیان برشیئ‌ك حصوله کتیرن اسباب کامله‌یی خاطرلامغه کافل وهر قوتك فوقنده منفرد ویك عالی اولان قدرت الهیه‌یه اعتقاد ایتمکدر .

اولجه بیلدیردیکی اوزره بو اعتقاده توافقدن وعقل و شرعك جوازندن بری برصورته معتقد ومترقب اولمق ، چالیشمدن اومدیغنه واریله‌جغی فکرینی بسله‌مك مقتضای ایماندن دکلدر . چونکه انسان مفروض اولان قواعد تکلیفیه و اسباب معینه خارجنده بر مسلکه دوشوب‌ده حکمت الهیه‌نك تعمیق‌حقایقنه تمایل ایتمك ، هرکسه‌انکشافی میسر اولمیان اسرار پرده‌لرینك رفعنی آرامق عقولك حرص‌وطغیانی اثریدر .

علم قوتلرینی وموهوب الهی اولان عقل وادراك و سائر قوای ممکنه‌لرینی حسن‌صرف و استعمال ایدنلرك بر قسمی خیربخش بر صورتده کندیلرینه اطمئنان ویره‌جك برطاقم افکار عالیه‌یه واصل اولدقلری قابل انکار دکلدر . آنجق بونلرك مقداری پك آزدر . اللهك بوکبیلردن دیله‌دیکی قلبلره القا ایلدیکی فیض جاودانی ، انوار حقیقتی جذب و کشف ایدر . بوده صفای عمل واعتقاده‌و ولایت مرتبه‌سنه نائل اولملرینك اثر خاصیدر . نه چاره‌که دوغری اعتقاددن صاپوب ضلالته اوغرایان وافکار واعمالیله بشقه‌لرینی‌ده صاپدیروب اضلال ایدر وسوزلرینك فنالغی اثری الآن امت اسلامیه‌نك بعض احوالنده جاری اولان کیمسه‌لر پك چوقدر .

عیاناً‌ثابتدرکه عالم‌اکوانده موجود اولان هرشیئك سائرنوعلرندن فرق وتمیز اولنه‌جق صورتده متفاوت خاصه‌لری ، مختلف نوعلری حائز اولمسی قادر متعال حضرتلرینك حکمت بالغه‌سی ایجابندندر . بر شی نوعاً فرقلی بر خصیصه‌یی حاوی اولمنجه‌دیکرشیدن ممتاز اوله‌ماق طبیعیدر. اشخاص آره‌سنده‌کی تمیزحالی‌ده اونك کبیدر . واهب‌الوجود نوع انسان ایله سائر انواع موجوداته لایق اولدقلری خلقتده وجود احسان ایتمش ، هروجود حاصل اولنجه اوندن صکره توالی ایدن نوعلری اووجودك توابعندن معدود بولنمشدر .

بونوعلردن بری‌ده انسان و کندیسنك سائر حیوانلردن تمیزینی موجب اولان خصائصیدر . بو خصائصی‌ده اونك تفکر‌ه مالك وعملنده مقتضی فکری اوزره مختار اولمسیدر . بناءعلیه کندیسنك جانب الهیدن موهوب اولان وجودی ذکر اولنان ممیزاتله‌ده مجبولیتی استلزام ایتمشدر .

اکر بوفارق خاصه‌لردن برشی ، انساندن سلب ایدلسه ایدی ، انسانلقدن چیقوب ملك ویا دیکر برنوع حیوان اولوردی . شوحالده مادامکه وجود انسان ، عطای ربانی اثریدر ، وبحث اولنان خاصیتلری‌ده موهوبدر ؛ اونك شوحیات کچیدنده ایشله‌جکی شیلر ، اختیارینه تابع اولوب بوعمللرینك جبرانیه‌یه حملی معقول ولازم کوستره‌جك هیچ برشی ، هیچ روجه صحیح اوله‌ماز . آنجق واجب‌الوجودك کمال‌علمی انسانك کندی اراده‌سیله وقوعه کتیردیکی افعالك جزئیسنی ، کلیسنی‌ده محیطدر. انسانك ایشلدیکی ایش ، خیر نوعندن اولورایسه فلانك فعل وحرکتی فلان وقتده وقوعه کله‌جکی وآنك برفعل خیر اولوب موجب ثواب اوله‌جغی ، ویاشر نوعندن اولورایسه اونك‌ده‌عذابی انتاج کیفیاتی اونك آثار تقدیری جمله‌سندندر . انسانك متفکر واختیار صاحبی اولدیغنه کوره هرخصوصنده کندیسندن نه‌کبی عمل صادر اولورسه اونك کسب واختیارندن منبعثدر . کندیسنك امر کسب‌ده اختیارینی سلب ایدیجی برشیئك توهمنه محل یوقدر. شوقدرکه انسان اولسون ، سائرموجودات نوعندن بولنسون ، هروجودممکنده ، حتی ذرهٔ موجودده جزئی وکلی هرنه‌شی طاری اولور ایسه اونك و وقت وقوعنك علم الهیدن خارج اولمدیغی وعلم الهینك تغیردن مصون بولندیغی بدیهیدر .

شواراده مسئله‌سنی روزمره متصف اولدیغمز علم وادراکمز پك رعنا برصورتله توضیح وتمثیل ایلر :

اهل عبادن بر شخص ، متبوعنه ، قوانین موضوعه‌یه قارشی کندی اختیاریله عصیان ومخالفتده بولندیغی تقدیرده معین اولان جزائی مستلزم حاللردن ترك اختیار ایتمسی‌ده حال‌ووجدانی عقاب واضطرایدن بری قیله‌جغی علم‌یقین ایله بیلدیکی حالده عنادسائقه‌سیله اختیارینی سوء استعمال ایدرك حدذاتنده نکبت وفلاکتنه سبب‌ویرن ایشی اجرا ایله اوکا مرتب اولان عقوبتی استقبال ایلر .

او شخصك فعل ممنوعك اجراسنی عزم وتصور ایتمسی واو فعل نتیجه‌سنك ایستدیکی صورتده مطابق اوله‌رق ظهوره کلمسی خصوصنده سبق ایدن وواقعه مطابق اولان علمنك اختیار ذاتیسنه اصلا تأثیری اولمدیغی کبی افعال‌قلبیه‌دن اولان اختیارینی‌نفی ویااستعماله اجبار ایده‌جك برشی دخی قانون جاریٔ الهیه‌یه کوره قابل تصور دکلدر . شو حاله کوره برعالم ایچون برشیئك صورت وآن وقوعنك منکشف اولمسی انك اوفعلی منع ویا ایقاعنه اجبار ایدیجی اولمسنی استلزام ایده‌جکنه ذهاب کوسترمسی صحیح اوله‌میه‌جغی عقلاً تردد اولنه‌میه‌جق حقیقتلرندندر. بناءعلیه بومبحثده افکارك تشعبی و اوکا کوره استعمال الفاظ ایله طرز بیانك تغییری وهم وشبهه‌یی انتاج ایدر .

ایسته‌یدم ، بومثاله دها برچوق تمثیلات علاوه ایدردم . حتی بوتمثیلاتك صحت‌تفکره مالك وفطرت سلیمه‌سنی محافظه ایله مألوف‌اولان هرعقلدن اوزاق قالمیه‌جغنی امید ایدر ایدیسه‌مده‌صحت ایمان ایچون‌اوکبی شیلرك ماهیت وتفصیلاتنی بیلمکه حاجت اوله‌میه‌جغی ملاحظه‌سی بنی

اطاله‌ٔ کلامدن منع ایتدی. بالخصوص بر مسئله‌یی تصویرایدن کیمسه‌نك اونی ایضاح ایچون مبالغه‌کار برصورت التزام ایدرسه بونی ادراك واحاطه‌یه عوامك عقلی مساعد اولمدیغندن تشوش فکرینه سبب اوله‌بیله‌جکده سوزی اوزاتمق مانعه‌سنی قوتلندیردی .

جمهور نامدن برقسم مخصوصنك کوروب ایشتدکلرینی تقلیدده ثبات کوستردکلرینه کلنجه : بونلر عقلاً ومنطقاً اولجه برشیئك دلیلنی تحری وادراك ایدوب قناعت حاصل ایتدکدن صکره اوکا اعتقاد ایدلك وجوبندن انحرافله تقلید مرضنه ابتلا اثری اوله‌رق اولا برشیئه دلیلسز اعتقادی ، صکره اوکا دلیل تحریسنی مسلك اتخاذ ایتمشلر ویدا ایلدکلری اعتقادلره موافق اولمیان فکر وبرهانی تحری ایتمه‌مه‌یی، اعتقادلرینه مخالف برشیئك ولو مدلل اولسون اثباتی حالنده عدم قبولی وبلکه اویله برقائل ذی دلیله معندانه مقاومت ایتمه‌یی مسلکلرینك تتمهٔ لوازمندن عد ایتمکده بولنمشلردر . هرنه‌قدر اونلرك بوکیدیشلری ، عقلك کافهٔ مقتضیاتنی انکار دیمك ایسه‌ده اکثریسی اولا برشیئی اعتقاده، صکره استدلاله منهمکدر .

ایچلرنده استدلالی اعتقاده تقدیم ایدنلر آزدر .

اکر اونلره اعماق درونلرندن یا کاش بوله صاپیق ، فنا شیدر ، بوحرکت ، اللهك مخلوقی اوزرنده جاری قانون فطرتنه امتثالدن انحراف ایتمك ورشد وهدایته سبب اولان مشروع یوللرینی تنبیره قالقشمق دکلیدر ؟ بولنده برهاتف ، ندا ایتسه تمسك ایلدکلری فکری تعدیل ایتملری ایچون ینه کندیلرنده براو یا تفاق حاصل اولماز، مألوف بولندقلری مسلکده ثباتی ؛ احتیاج مطلق صایمق کرپوسنده قالمقی سکون واطمئنانله ترجیح ایدرلر .

بز بوبحثده آنجق عقل وشرعك مساعد اولدیغی احکام نظریه‌یی سرد واثبات ایلدك . لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم .

مترجمی : حسین مظهر — شیخ محمد عبده

دارالحکمة الاسلامیه‌نك مهم برمراجعتی

حضور سامیٔ جناب مشیخت‌پناهی‌یه

معلوم سامیٔ جناب مشیخت‌پناهیلری اولدیغی اوزره دها مترقی ودها قوی الشکیمه ظن اولنان بعض دولتلرك یالکز بنیان سیاسیلری دکل، بنیان اجتماعیلرینی بیله بر ایکی بطن ایچنده هدم ایتمکه کافی کلن حادثات عظیمه‌نك صدماتنه قارشی دولت علیهٔ عثمانیه عصرلردن بری مجاهده مجبوریتنده بولنمش وبویوزدن نیجه نیجه احتیاجات ایچنده قالمش اولدیغی حالده ینه قیمتلی برمتانت روحیه وصلابت اجتماعیه ابراز و اثباتندن بروقت محروم اولمامشدر که بو دولت وسائط مدنیه‌سنك نقصانه رغماً بو روحی، بوبنیان اجتماعی‌یی اس معنویانی اولان دین اسلامه و فقدان اهتمام ایله برابر اهل اسلامك قلبلرنده آز چوق جای کیر اولمش بولنان نفسی و اخلاقی مبناره مدیوندر .

موازنهٔ سعادت عالمده اسلامك وبالخاصه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك صلاح ویا عدم صلاح نقطهٔ نظرلریله مبسوطاً متناسب دائما مثبت ویا منفی بر تأثیر مهمی حائز اولدیغی تاریخ کبی وقایع اخیره دخی بر دوران منتظم ایله اثبات ایده‌جکدر . . بو دولتك صلاح روحانی و جسمانیسی محتوی اولدیغی عناصر سیاسیه‌نك صلاحنه ، بوایسه عنصر اسلامك اخلاقاً، اجتماعاً ، سیاسةً صلاح کامله وابسته اولمسنه نظراً عنصر اسلامی باطننده افساد ایده‌جك وبنیان دینی واجتماعیسنی تقلیب وتبدیل سوداسنه دوشه‌جك امانی‌یه اغماض عین ایله‌مك بتون بشریته ساری جنایات عظیمه‌یه اغماض عین ایله‌مك دیمکدر. قابلیت استمثالیه‌سی قابلیت تمثیله‌سندن چوق فضله اولان اسلامك صلاح واصلاحی ایسه روح وقلبندن اوفله‌یه‌جك برنفخهٔ محمدیه ایله قائمدر . اسلام بنیان روحی واجتماعیسی برزمرهٔ بشرك بعض تمایلات عاجله‌ٔ روزمره‌سندن منبعث ارادت واحتراصات قوه محصولی اولان موضوعات قاصره‌یه دکل، بوتون بشریتك فطرت صافیهٔ اصلیه‌سی مقتضیاتنی وبالجمله آرا ومنافع مختلفه‌نك محصله‌سنی ونوع بشرك مسالمت عامه و مسعودیت کامله‌سی غایه‌سنی اعتدال ایله تعقیب ایدن قوانین کاملهٔ حقیقیه‌یه ابتنا ایلمش وهیئتی دستور وحدت خالقه باغلامش اولمقله هروجه ایله افراط وتفریط آراسنده متوسط برموقعی حائزدرکه بو ماهیتدن بعضاً انحرافه سوق ایده‌جك اسباب ظاهره کورونسه بیله عدم انحرافه مجبور ایده‌جك داها مهم اسباب دائما وجودینی محافظه ایلر .

حیاتی وظیفه‌دن، وظیفه ایچون مجاهده‌دن عبارت بیان وترقیات اجتماعیه نسبتنده وظائفك تزاید وتکثرینه قائل اولان اسلام حرص تطمین شهوات وادیسنده حرب وجدال ایچون سربازلق تلقی ایتمیوب اجرای وظیفه‌ده تحکم اغیاردن آزاده‌لك ماهیتنده کوره‌رك بوتون وجههٔ تحولاتی شئونات متجدده ایچنده برسرمایه چویرمك لزومنی ایمان ایلمشدر . بو ایمانی فساده اوغرایان برمسلمانك جمعیت بشریه ایچنده خیره توجهی ایچون ضمان بولمق محال کبیدر .

وجدان اسلامك خواص ممیزه‌سندن بری معروف اولان اوامر شرعیه‌یه محبت ومطاوعت، بدع ومنکراته قارشی فعلاً اولمازسه قولاً، بوده اولمازسه قلباً بغض و مقاومت ایتمکدرکه اهل اسلام بودرجات ثلاثه‌یی مرتبهٔ ایمانه، مصالح ومنافع عمومیه‌نك ایجاباتنه کوره ابرازدن خالی قالماز . مرتبهٔ ثالثه حقنده اضعف الایمان بویورلدیغی ایچون داها آشاغیسنی دیندن خروج ایله متلازم عد ایدر . وجدان اسلام حادثات حیاتیه‌سنی هپ بو نقطهٔ نظردن تحلیل ومقایسه‌یه آلیشمش واونسبتده محیطنه قارشو محبت ونفرت بسله‌مك اعتیادینی قازانمشدر. بو اعتیاد ایله اهل اسلام محبت بسله‌یه‌بیلدیکی هیئت سیاسیه اطرافنده هرنوع ترقیات علمیه ومدنیه‌یی قوجاقلامق ایچون بوتون فداکارلغی اختیار ایده‌بیلدیکی حالده دائما بغض ونفرت بسله‌مك مجبوریتی حس

ایلدیکی بر هیئت سیاسیه‌نك اطرافندن داغیلمغه و روح اصلیسنك ده کن اولدیغی قدر محافظه‌سی بابنده چاره‌لر تحریسنه باشلامق ایچون برمیل وجدانی دویار. ایشته ادارهٔ اسلام ایله قائم بر هیئت سیاسیه ایچون حکمت حکومت بو مبداءدن باشلار.

دولتلك تاریخ ترقی وتدنیسی کوزدن کچیریلیر وبونلردن متحصل تجاربه عطف اهمیت ایدیلیرسه کوریلیرکه تدنیاتمز هپ روح ملتك تبدیلنه دوغرو یورویه‌ن حرکات ایله مبسوطاً متناسب کیتمشدر. بزی الک چوق خراب ایدنلر الک چوق قاریشدیرمق ودکیشدیرمك ایسته‌ینلردر. هر دولت وملتك محفوف اولدیغی محیط مدنیتدن اقتباسی واجب برچوق وسائل ترقیسی واردر. امثلرك احواله احالهٔ نظر ایله عبرت آلمق، متمظ اولمق وایجابنه توفیق حرکت ایتمك کتاب دینمزك اوکرتدیکی اساسلردن بولونمق حسبیله احتیاجات حقیقیه‌نك تداویسی ایچون الزم تجدداتده دینمز تعصب دکل، تمسك وتشبث امر ایلمش واصلاحات تشبثاتنك بر چوغنده دولت ابتدا دینك تشویقه استناد ایتمش ایکن نتایج اصلاحات وتجدداتنده الی نهایه اساسات روحیه واجتماعیه‌مزله ایتلافه دوام لزومندن علی الاکثر ذهول ایلمش وادوار اخیره‌ده اولدیغی کبی بوذهولك قصد واراده‌یه اقترانی ایله متناسباً سقوطه محکوم اولمش وهله بعض ارباب هوسك روح دینی‌یه قارشی آچدیغی مبارزات تسویل کارانه ایله صارصیله صارصیله شمدیکی حالنه کلمشدر.

ادیان ایچنده اسلام الک سماحتکار، الک حریت پرور بر دیندر، حریت وجدانی اسلام قدر انکشاف ایتدیرمش بر دین ووطن عثمانی کبی سینه‌سنده برچوق ادیان ومذاهب منسوبینی سربست یاشاتمش بر وطن کوستریله‌من، اسلام بر فردی الک بسیط، الک ظاهری بر عقد ایله، بر کلمهٔ توحیدی اقرار ایله عائلهٔ اجتماعیه‌سنه قبول ایلمش وآنجق بر خیانت فعلیه ویا قولیه‌سیله سیئهٔ باطنه‌سنی اظهار ایدنلری رد ایلمك حقنی محافظه ایتمشدر. بو دستور حریتدن، بو سماحت شامله‌دن بالاستفاده حریم اسلامده نفاق ایله یاشان فردلر، زمره‌لر عصر سعادت پیغمبریدن بو آنه قدر بولونمش وکتاب عظیم الشان بونلرك اوصافنی طانیتمشدر. بو کبیلر حقیقتده اسلام دکل، جدی بر انسان بیله اولمدقلری حالده‌دین بونلردن حقوق انسانیت واسلامیتی دریغ ایتمه‌مش وحال بوکه بونلر دائما فرصت بولدقجه ضرر اسلامی منفعت وغنیمت عد ایتمکدن چکینمه‌مشلردر. تاریخده حکومات اسلامیه‌نك بوتون تزلزلات اصلیه‌سی واضطرابات داخلیه‌سی هپ بونلرك یوزندن اولمشدر. صوك زمانلرده اسلامك ترقیسنه خدمت بهانه‌سیله روحی عادتا احیایه دوغرو یول آلمق ایسته‌ین بو قبیل بعض جریانلر حادث اولمشدرکه بالخاصه هنکامهٔ حربده بونلر مملکت ایله دینی واجتماعی حروب داخلیه‌یه کرمی ویره‌رك قلب اسلامی پك زیاده جریحه‌دار ایلمشدر. بو جریحه‌لری اکلامق ایچون طشره‌لردن پیدرپی الیمزده بولونان محررات واخبار مندرجاتی ایضاحه

حاجت اولمیوب مرکز خلافت سنیه‌نك سیمای اخلاقی واجتماعیه‌سنی کوزدن کچیرمك کفایت ایده‌جکدر.

بنای اجتماعیٔ اسلام اوقات خمسه‌ده صلات جماعت ایله ناموس عائله‌دن باشلار. فضائل اخلاق اسلامیه ایسه محبت الله ومخافة الله ایله حیاتك تحت ضماننده‌در. حال بوکه ترقی وتجدد نامیله اسلامه اوزانمقده اولان دست تطاول بونلره قدر تعدی ایتمك ایسته‌مشدر. حرب تیاترو بنالرینك فعالیتی اخلال ایتمك ایسته‌مدیکی حالده مدارس، مساجد، جوامع وسائره کبی محال مقدسه‌نك فضولی اشغاللری، تخریبلری، حتی بعضا هدملری النده کیزله‌نن معنای التزام برچوق محله‌لرده مسلمانلری معبدسز براقمه وجماعته مداومت اعتیادینك تزلزلنه باعث اولمش وبوکون بو تخریباتی تعمیر ایتمك ایچون لازم کلن وسائط مالیه برجارهٔ تضمین بولنمازسه تدارك ایدیله‌میه‌جك درجه‌یه واصل اولمشدر.

سوق احتیاج واضطراب ایله طبقهٔ جاهله‌نك معروض اولدیغی سقوط اخلاقی‌یه چاره تحری اولونه‌جق یرده بو احتیاجدن ازاده وحتی تعلیم وتحصیله دلداده اولان شبان ونسوانك روحلرندن صنعی تدبیرلر ایله آب حیاتی سیلمك ایچون فوق العاده غیرتلر کوسترلمکده وهر یرده (اذالم تستحی فاصنع ماشئت) سری تجلی ایلمکده‌در. بوسقوطك نه‌سفیل بر مرتبه‌یه کلدیکنی کوسترمك ایچون سوقاقلرده قضای حاجت لاابالیلکی کافی بر شاهددر.

بر طرفدن دین اسلامك ترویج وتسهیل ایلدیکی امر نکاحك تحدید وتضییقی آدیملری آتیلیرکن دیکر طرفدن حیات فردیه واجتماعیه‌ده مضرات المه‌سنی بیله‌رك پك زیاده تحذیر ایلدیکی فواحشك تکثیر وتزیید اسبابنه رواج ویرلمکده بولنمشدر. مقدما انظار اجانبدن محفوظیتی وعفتك وقار وجدیتی سایه‌سنده هر طرفده علویت روحیه‌سنه حرمت ایتدیره‌رك مسعود یاشایان اسلام قادینلری جاهلیت اولایه ارتجاع ایچون تبرج جاهلی‌یه سوق اولنه‌رق تذلیل ومحافل ومجامعده بازیچهٔ احتراص اولمق درکه‌سنه تنزیل ایدلمشدر. بو حالك احتیاج زماندن دکل، مؤسسات علمیه‌یه قدر صوقیلان بعض تسویلات صنعیه‌دن نشئت ایلدیکنه مطبوعات صحائفندن بعضیلری پك ای شاهد اوله‌بیلیورلر.

افکار وحسیات عمومیه هیچ کوزه‌دلیه‌رك اتخاذ ایدیلیورن بعض خصوصی قرارلر، استبدادی آرزولر نتیجه‌سی اوله‌رق بوکونه قدر حدونه کلن حادثات سیئه یالکز مملکتمزده دکل، بوتون دنیا اوزرنده فنا انطباعلر حصوله کتیرمش ودقتور کارك ترقی نامنه یاپدقلری یکانه‌شی قادینلرینی تزییلدن عبارت اولدی» دیدیرتمشدر.

اسلامده طلب علوم نافعه ذکور و اناث ایچون بر وجیبه اولور حیثیله مسلمانلرك دخی دوائدن کرك ذکور، کرك اناثلری نامنه علوم ومعارف مؤسسه‌لری ایسته‌مکه البته حقلری واردر. فقط بو مؤسسه‌لر اویله بر ساحه‌یی، اویله بر روح تربیه‌یی حائز اولملیدرلرکه اورالرده مسلمان اولادلری بوتون روحیله یوکسلمك غایه‌سنی تعقیب ایتملی وحسیات نجیبه‌لری افساد دکل، اصلاح اولنملی وبناءً علیه الك

مشکل‌پسند عائله‌لریله اولادینی کوندرمک ایچون بویوک انجذابلر طوغلی وبوصورتله نورسیدکان معارف دائما کزیده عناصری محتوی بولنملیدر. عکسی حالده ارباب تحصیلی جاهللرندن دهادون بر سویهٔ اخلاقیه‌ده بوله‌جق اولان بر ملتک حال واستقبالندن هیچ بر امید بسلنه‌مه‌مك طبیعیدر .

وظائف اسلامیه ضروریاته، حاجاته، محاسن وکمالاته عائد اولمق اوزره نوعی احتوا ایتمش وحقوق طبیعیه و اساسیه دیمك اولان ضروریات شرع اسلامیه‌ده حفظ دین ، حفظ نفوس، حفظ نسب ، حفظ اموال، حفظ عقل ، حفظ عرض وناموس اولق اوزره تثبیت اولنمشدر . ایشته مسلمانلرك دارالخلافه‌لری اولان کندی وطنلرنده بوتون بو مراتب ثلاثه‌ده حریته مظهر انکشاف اوله‌جقلری یرده سالف‌الذکر ضروریاتلرندن بیله محرومیتلرینه کیدیله‌رك رنجیده ایدللرینه دوام اولنمسی ساده حیات ومنفعت دولته دکل، منفعت عمومیهٔ بشریه ایله بیله قابل تألیف اولمامقله حکومت حاضره‌دن بوفنالغك ازاله‌سی ایچون کمال دقت و اهتمام ایله مکتبلرك تربیهٔ دینیه واخلاقیه‌لرینه موفق اوله‌جق وملتك شبهه‌لی نظرلرنی تصحیح ایده‌جك وادب وحیا ووقار وعفنده سویهٔ معرفتی قدر یوکسك طلبه وطالبات یتیشدیره‌جك مدیرلر ، معلملر ، معلمه‌لر ، مأمورلر تعیینه و پروغراملرینك اصلاحنه اعتنا ایتمك کبی امیدلر بکلندیکی بر صره‌ده ذکور واناث دارالفنونلرینك توحیدی دعواسی کبی یکی بر مسئله‌نك حدوثنه میدان ویرلمسی وبونلرك بربنا آلتنده جمعنه رضا کوسترلمسی دارالفنونك جدی وسنی مسلمان اولادلرینه قارشی سد بنه معادل برقرار اتخاذ ایدلمش کبی کورونه‌رك علی العاده قانونلرله بیله تغییری جائز اولمیه‌جق اولان حقوق اسلامیه‌نك نظر دقتدن دور طوتلمسی امید اولنان بصیرت سیاسیه‌یه مخالف بر حادثهٔ غریبه دکلیدر ؟

وطنك بوتون تکالیفنی یوکلنن وبوبابده هر نوع فلاکتلره تحمل ایدن روحك قدسیتی ، قلبك نزاهتی بوتون لذائذ نفسانیه‌نك فوقنده طانیدیغنی هرزمان اثبات ایتمش وبوخصلتیله دولتك استناد کاهی بولنمش اولان اهل اسلامك مصادمات حادثات ایچنده دائما ازیلمکدن خالی قالمیان حقوق اساسیه‌سنك حمایه وصیانتی تربیهٔ دینیه واساسات اجتماعیه‌سی وبین‌العناصر حقوق متقابله‌سی نقطهٔ نظرلرندن حسن انکشافه مظهرتی بابنده‌کی آمال وتمنیات مشروعه‌لرینك تنظیمی حکومتمزك الك اول اعتنا ایده‌جکی وظائف قانونیه وشرعیه‌سنی تشکیل ایلدیکی کبی بالخاصه مقام جلیل شیخ الاسلاملرینك وظیفهٔ اساسیه‌سی احکام اسلامیه‌نك محافظه وتطبیقنی تکفل ایلین قانون اساسیده‌کی حقوق پادشاهینك الك بویوك حصهٔ مسئولیتنی درعهده ایتمك مملکت وحکومتك احوال وجریان دینیسنی مراقبه ایله ایجابنك اجراسنه توسل ایلمك اولدیغندده شبهه یوقدر .

بوکا بناءً حقائق ومعالیٔ اسلامیه‌نك نشری واخلاق فاضلهٔ اسلامیه‌نك تعمیمی وظیفه‌سیله مکلف اولان دارالحکمة الاسلامیه مقصد تأسسنه بوسبوتون مغایر اولان حالات معروضه حقنده مطبوعات ایله تشریح حقیقی محذوردن غیرسالم کوره‌رك اول امرده اناث دارالفنوننك ذکور دارالفنوننذن بوسبوتون آیری وحتی اوزاق بربنایه نقلندن صوکره تدریسات وادارهلرنده آداب وتربیهٔ اسلامیه‌یه مراعات ایتدیرلمسی اسبابنك استکمالی، ثانیاً مکاتب سائره حقنده دخی عینی نقطهٔ نظردن اصلاحات جدیده‌ده بولنلمسی ایچون مقام سامیٔ فتوا پناهیلرنجه کرك مجلس وکلا وکرك معارف نظارتی نزدنده تشبثات لازمه‌نك وجوبنی بالاتفاق متحقق کورمش ایسه‌ده اجرای ایجاب منوط رأی مفتی الانامیلریدر.

بیانات مشیختپناهی اطرافنده

بو هفته مطبوعاتمزی اشغال ایدن مهم مسائلدن بری شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك بیاناتی ایدی . شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك بیاناتی مطبوعات یومیه‌مزده پك درین بر تأثیر اجرا ایتمشدر. چونکه شیخ الاسلام افندی حضرتلری، پك طبیعی اوله‌رق، مسلمانلغی ومسلمانلغك نقطهٔ نظرنی مدافعه ایتمشلردر . بالخاصه تستر علمنده بولنه‌رق مملکتك اخلاقنه قاتل برضربه ایندیرمکه چالیشانلرك افشای ماهیتی صددنده سویلدکلری سوزلر مسلمان قادینی اضلاله چالیشانلرله بونلره اویانلری پك حدتلندیردی . شیخ الاسلام افندی حضرتلری، « مدرسه سلطنتی چکمیز » دیه‌رك ملت اسلامیه نامنه سرد مدعا ایدنلره « قاچ کیشیسکز ونه‌لیسکز ؟ » دیه سؤال ایتمشدی . مشارالیه حضرتلری بوسؤالیله ، بوادعالری سرد ایدنلرك ملتك احتیاجات حقیقیه‌سنی دوشونن ملته پك صمیمی برخیرخواهلقله خدمت ایدن متفکرلر زمره‌سندن، ملتی بوکبی ایشلرله اوغراشدیره‌رق احتیاجات حقیقیه‌سنی اهمال ایدن وایتدیرن بو ذواتك یزدن اولمدیغنه اشارت بیورمشلردی . بناءً علیه بویله بر طاقم ساخته‌لرك دینمزه ، دینمزك اوامرینه ، حیاتمزه فضولیانه قاریشمه‌لری ، سلامت مملکتك آنجق دینی یبقمقده اولدیغنی ایلرو سورمه‌لری ، وبو کبی تشبثات بدخواهانه‌لرنی معاصرلشمق پرده‌سی آلتنده ترویج ایتمه‌لری ، بزم وبزمله برابر بتون مسلمانلرك هیچ بر وقت قبول ایده‌میه‌جکلری ، قبوله تنزل ایتمیه‌جکلری بر شیدر . طبیعی خلقمزك دینه مربوطیتی ، بوه معاصرلشمق » نجیمه‌سنك آلایشنه ، طنطنه‌سنه آلدانامسی مملکتی تعصب ایله اتهام ایتمه‌یه وسیله اولیور . بو معاصرلشمش آدملر اونوتیورلرکه بو ملتی تعصبله اتهام ایتمکله ایلك أول کندیلرنی لکه‌لیورلر . و ایل طامه قارشی ملتك شرفنی پایمال ایدیورلر . کندیلرنی لکه‌لیورلر ، چونکه شو قدر زمان مملکتك سرکارنده قالان بر حکومت بونلرك أفکارنی ترویج ایتمکدن بشقه برشی یاپمامق ، بوکبی مسائل شخصیه ایله اوغراشمق، وبناءً علیه ملتك احتیاجات حقیقیه‌سنی اهمال ایتمك طولاییسیله بونجه فلاکتلرك وقوعنه سببیت ویردی . مع الاسف بو ذوات بو مملکتده

ایراث ایتدکلری ضررلرك حضورنده ذره قدر معذب اولمایورلر . وینه او اسکی نقراتی ترنم ایتمکله مشغول اولمقدن حیا ایتمیورلر . شیخ‌الاسلام افندی حضرتلری ، بو ذواتك زهلی اولدیغنی صورمقله بونلرك یابانجی اولدیغنه ، فلاکتلرمزدن متأثر اولمدیغنه اشارت بیورمقده اصابت ایتمشلردر .

اك شایان تأسف جهت بونلرك فریفته‌سی اوله‌جق درجه‌ده ادراکسز برقاچ کنجك بونلره التحاق ایتمسیدر . فقط بو التحاق ایدنلرك عددی سوز غزته‌سنك باش محرری طرفندن اعظام ایدلدیکی درجه‌ده دکلدر . سوز باش محرری :

« بزلر ، حیاتك معناسنی حساً وعلماً ، فناً آ کلامش بتون منورلر وبو مملکتك دها واسع معناده تربیهٔ مدنیه آلمش اولادلری یز . شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینك مقام افتاسنی قبول وایفا بیوردقلری دولت عثمانیه‌نك غرب قدرت مدنیه‌سنه یتیشمك اوزره احیا ایتدیکی ملکی وعسکری مکتبلردن بوکونه قدر باشهادتنامه نشئت ایدنلرله بوتون بر تحصیل مکمل تعقیب ایدنلر مجتمعاً بو سلطنتك (مدرسه سلطنتنك) علیهنده بولنیورلر »

دییور . سوز باش محررینك بو سوزی طوغری ایسه دیمك که غرب قدرت مدنیه‌سنه یتیشمك اوزره چالیشان وچابالایان بر اردومز وارکه ایرکیج مملکتی ساحل سلامته ایصال ایده‌جك . مع الاسف حادثات سوز باش محررینی پك آلیم بر صورتده تکذیب ایدییور . بویله بر اردونك آثار همتندن اورتده برشی یوق . غرب قدرت مدنیه‌سندن مملکتمزك نه استفاده ایتدیکی وکیمك الیله استفاده ایتدیکی میدانده !

بونی پك اعلا بیلیورز . فقط ایستیورزکه آرتیق هرشی میدانه چیقسون . بو اردونك ماهیتی کیزلی قالماسون . مملکت حقیقی دشمنی طانیسین . وبو دشمندن قورتولمق ایچون صوك قوتنی ابذال ایتسین ده بو مدهش مانعه‌دن قورتولسون . یوقسه غرب قدرت مدنیه‌سی نامی آلتنده ایقاع فجایعه تشبث ایدیلمه‌سون . بز تعالئ ملیه‌مزی تأمین ایچون غرب مدنیتندن استعانه‌یه مجبور اولدیغمزی پك اعلا تقدیر ایدرز . فقط غرب مدنیتندن نه اقتباس ایدرسه‌ك اونی کندی مدنیتمزه ایصیندیره‌رق آله‌بیلیرز . بلاقید وشرط غربی تقلیده قالقارسه‌ق آنجق بوکونکی نتیجه‌یه واصل اوله‌جغمز محققدر . بناءً علیه کندی مبادی وتلقیاتمزله قابل تألیف اولان ترقیاتی آلمغه میل ایدرز . مؤسساتمزی ییقمغه‌یه دکل ، اصلاحه چالیشیرز .

سوز غزته‌سنك موجودیتنی ادعا ایتدیکی اردو ، نه یازیق‌که بو درجه غرب‌پرست اولدیغی حالده ، مملکتك ترقیسنه خدمتی بر طرف ، طرق مواصلاتمزی تأمین ایده‌میه‌جك درجه‌ده ابراز عجز ایتدکدن ماعدا مملکتی اچدیغی طریق اضمحلاله سوروکلیه ، سوروکلیه بوکونکی وضعیت ذلیله‌یه ایصال ایتدی . چونکه ، بونلرك ادعا ایتدیکی کبی مملکتده هر ترقی‌یه حائل اولان بر تعصب اولدیغندن دکل ، بونلرك عصرباشدیرمق نامی آلتنده هرشیئی ییقمغه هوسکار ، عصرلردنبری تأسس ایتمش هرشیئی منکر ، تاریخمزی مدنیتمزی ، مبادیمزی ، تلقیاتمزی ادراك ایده‌میه‌جك درجه‌ده حیات ملیه‌یه یابانجی اولدقلرندن ایلری کلمشدر . شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینك بو یابانجیلغی ایضاح خصوصنده قوللاندقلری کلمه ، پك بلیغ و پك مؤثر اولمقله برابر بیوك بر حقیقته ترجمان اولمشدر .

مع الاسف مطبوعاتمزك برقسمی بو حقیقتی لایق اولدیغی اعتنا ایله ایضاح ایده‌جکی یرده شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینك « مدرسه ، دین ایله ممزوج اولان علم محلیدر . ومکتب ایله فرقی ، شاید وارسه ، بو جهتدن اوله‌جقدر . سزلر دینی اهمال ایتمه‌ین علم سلطنتی‌می چکه‌میورسکز ؟ » سوزلرینی سررشتهٔ مقال ایدرك « مدرسه سلطنتی » حقنده اوزون اوزادی‌یه سویلندیلر . بالخاصه سوز غزته‌سی ، دینی اهمال ایتمه‌ین علم سلطنتنك « کمال قطعیتله علیهنده بولندیغنی » بلا پروا سویلیور . آکلاشیلیورکه بو غزته نه‌یك علیهنده بولندیغنی پك‌ده تمییز ایده‌میور . بزم اسلامی مبادی وتلقیاتمزك ابداع ایتدیکی ، بزم تمامیله خدمت ایتدیکی آثار پایداریله ثابت اولان مؤسسات اسلامیه‌نك علیهنده بولندیغنی فرق ایده‌میور .

بونی حقیله تقدیر ایده‌بیلمش اولسه بویله برلسان ایله اعلان خصومتدن برقاچ سطر صوکره مدرسه‌لرك حال انحطاطده اولدیغنی ، عصرك ایجاب وترقیات مدنیه‌سنی لایقیله احاطه ایتمه‌دیکنی ، علوم غربیه وشرقیه‌نك ، تکامل وایجاب مدنیتك بتون نکاتنی احاطه ایده‌بیلمش بر مدرسه سلطنتی تأسیس ایدیله‌بیلرسه اوکا اعتراض ایدن برکیمسه‌نك بولونمایه‌جغنی سویلیه‌مزدی . مدرسه‌لرمز حال انحطاطده ایسه ، تکامل وایجاب مدنیتك بتون نکاتنی احاطه ایده‌مه‌مش بولنیورسه بونك اك مهم سببی اصلاح نامنه اونلرك هدمنی استهداف ایدن برجماعت باغیه‌نك توره‌سی وکندیسنه ، سوز غزته‌سنك اکلاتدیغی کبی ، طرفدار بر اردو بولمسیدر .

فقط عجبا مدرسه‌لرمز انحطاطده بولندیغی حالده مکتبلرمز محررك دلخواهی اوزره تکامل ایتمشمی بولنیور ؟ مکتبلرمز نصل بر محصول یتشدیریور ؟ . ویتشدیردیکی محصول نه‌یه خدمت ایدییور ؟ ایشته بر سورو سؤاللرکه نظر اعتباره آلنتجه بو مجددلرك مؤسسات اسلامیه‌یی ییقمق حسابنه نه‌یاپدقلرینی میدانه قویار ومدرسه سلطنتنی چکه‌مزلکلری ، اونك قطعیا علیهنده بولنمه‌نك نه درجه غرضکیرانه اولدیغنی اثبات ایدر . هیچ شك وشبهه یوقکه مدرسه‌لریمز بو حال انحطاطنده بیله مسلمان یتشدیریور . حالبوکه مکتبلرمزك

بو ؟

هیچ اکلاشلماز برشیدر . بوندن طولاییدرکه مملکتمزده رجال یتشمیور . وکیتدکجه اوکوزلشیورز . مدرسه سلطتنی چکمه‌ینلر بوخصوصاتی نظر اعتباره آله‌جق قدر بصیرتکار اولسه‌لر بو درجه قطعی بر علیهدارلغی اعلان ایتمکدن تحاشی ایدرلردی .

الحاصل شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینك بیاناتی جداً مصیب فکرلرله مالی ایدی . بوخصوصده ذات مشیختپناهیلرینه موفقیتلر تمنی ایدرز .

حمای اصلاحات!

« بش اون وطنسز ایچون ناره یاقاییك وطنی ! »
محمد عاکف

زوالی مملکتمزك بحران زمانلرنده اوغرادیغی مزمن ، مدهش بر خسته‌لق واردر : حمای اصلاحات !

بو صاریجی ویقیجی حما بر قاسیرغه کبی اسر ، بیقار ، خراب ایدر ونهایت کچر ، کیدر . فقط بحرانلرك صاییسز زیانلرینه اویله بر یکون علاوه ایدرکه زوالی ملت شاشیرر ، قالیر . هانکی فلاکتله اوغراشه‌جغنی ، هانکی یاره‌یی صاره‌جغنی بردرلو کسدیره‌میه‌رك طوفان مصائب ایچنده بوجالایه ، بوجالایه طریق خسرانی تعقیب ایدر . ودائما یکی فلاکتلره معروض قاله‌رق بتون قوتلرینی بونلرله مجادله‌یه حصر ایدرك سفیل وپریشان ، ذلیل وسرکردان بر حیات نومیدانه ایچنده ایکله‌یه‌رك دمکذار اولور .

عصر حاضر تاریخمزك هر صفحهٔ بحراننده بو حمانك تخریباتی تجلی ایدر . بالخاصه اون سنه‌دن بری بوقورقونج حما اوقدر سورکلی واوقدر تخریبکار بر حالده دوام ایتدی‌که ممالك محروسهٔ شاهانه تارمار اولدی .

خرابیت ، مملکتی باشدن باشه صاردی . . . بونك اك مهم سببی فلاکتی متعاقب مملکتك سکون و اطمینان ایچنده ، بصیرت وتدبر ایله اسباب فلاکتی ازاله‌یه چالیشه‌جغی یرده رهبرلرینك قفاسندن قوپان حمای اصلاحاتك مواجههٔ تخریباتنده برقات دها مأیوس اوله‌یه محکوم اولماسیدر . چونکه بو رهبرلرك سلامت مملکت حقنده بر قناعتلری اولمدیغی کبی صرف کوستریش یاپمق ، جهانتلرینی اورتمش اولمق ایچون ریاکار وبدخواه بر غیرت ایله اورته‌یه برطاقم اصلاحات پروژه‌لری آتیور ، نه‌یاپدقلرندن ، مملکتی هانکی یوله سوق ایتدکلرندن بیخبر بر فعالیت مهلکه‌یه ابتدار ایدیورلردی .

دون بو حاله نصل شاهد اولدیسه‌ق بوکونده عینی حاله شاهد اولیورز .

مملکت ، حدودلرده قانی ، جانی ، وارینی ، یوغنی فدا ایدوب طوریبور ، آچلقك ، چیلاقلغك ، بالجمله محرومیتلرك شدائد قاتله سنه تحمل ایدییورکن قیزیل بر قوت « معاصرلاشدیرمق » نامی آلتنده وخیم برطاقم تشبثات فجیعه‌ده بولنیوردی . معاصرلشدیرمق لفظنك برطاقم قوف قفالرده حاصل ایتدیکی فسون ، بالخاصه بو سرنامه آلتنده اورته‌یه قونان اجراآت سخیفه‌یی آلقیشلامق ، ایستر بو مملکت باتسین ، ایستر محو اولسون ، بونلری ذره قدر قاله آلمیه‌رق بو افعال باطله‌یی تحسین ایتمك ایچون کبرالدیغی دالغاوقلر سایه‌سنده ، مقاصد مضره‌سی اجرا ایدییوردی . مملکتك موجودیتنی صیانت ایدن ، او موجودیته نفخ روح ایدن ، احیا ایدن نه وارسه هپسنه هجوم اولنیوردی . بر طرفدن ملتك قانی ، تویلری اورپه‌نه‌جك سوء استعمالات ایله هدر اولنیورکن دیکر طرفدن صبرتنده ویا کیسه‌سنده نه وارسه مدهش بر تجبر قهارانه ایله غصب اولیور .

مسلمانلغی ییقمق . . . .

بالنتیجه شو مملکتك حیاتنه بر خاتمه چکمك ایچون تصور اولنه‌میه‌جق بر عداوت جانیانه ایله چالیشیلیور ومتصل چالیشیلیوردی . ایشته مملکت قان آغلایورکن ، ملت جان چکیشیورکن اوقیزیل قوت جیزدیکی پروغرامی ایفا ایچون کیجه‌لی کوندوزلی اوغراشیوردی .

حادثاتك صدمهٔ بی امانیله قولی قنادی قیریلان بوقوت حالا ملتك باشندن چکیلمك ایسته‌میور . آچیلان طریق اضمحلالده ملتك سوروکلنمسی ایچون وار قوتنی صرف ایدییور ، ایستیورکه موقع اجرایه قویامدیغی صوك تشبثی ، اسلامی تماميله ییقمق أمر مهمی بوکون وجود بولسون . آمان یاربی ، بو نه مدهش خیانتدر ! شونك بونك کیفی ایچون مملکتك مقدساتنی ، تاریخك بزه بیراقدیغی مؤسساتی ییتمق ، ماتی تبدیل دینه مجبور ایتمك ، عصرلردنبری تأسس ایتمش اخلاقمزی ، عنعنامزی ، حسیاتمزی ، افکارمزی بر قاچ سفیهك کیفی اوغورنده قربان ایتمك . . . بویله بر هائله‌یی روایت ایتمکدن تاریخ حیا ایدر . فقط بزم قهرمانلرمز اصلا ! . . . .

ایشك اك غریب جهتی شو درکه مملکتمزده منور دینیلان کتله‌لر بو حقیقتدن غفلت ایدرك عینی مفکوره‌یه عادتا ابراز صداقت ایدییور . او قیزیل قوتك سر آمدانی ملتك قانی ، ثروتی سوء استعمال ایده ایده بو حال پریشانی‌یه سوق ایدییورکن بالخاصه اونك حسیات دینیه‌سنی امحایی استهداف ایدییوردی . چونکه اونك اجراآت کیفیه‌سنه یکانه حائل اوایدی ، بناءعلیه مسلمانلغی ، کندی عقلنجه تعصب ایله شائبه‌دار ایتمکله ، تعصبی ترقی‌یه مانع کوسترمکله اولا کنجلری دینسزلشدیرمك ، ثانیا بو کنجلر واسطه‌سیله دینسزلکی تعمیم ایتمك یولنی طوتدی . منافع خسیسه‌یی تطمین ایتمك خصوصنده احراز ایتدیکی ملکه واقتدار

سایه‌سنده کندیسنه پك چوق طرفدارلر بولدی. بونلر قونفرانسلرله، رساله‌لرله، یومی غزته‌لرله ایفای وظیفه‌یه باشلادیلر. بونلر « دین بر قاره قوت، تعصب دینك لازم غیرمفارقیدر. تعصب ایسه جهالت، اضمحلال، اولوم دیمکدر؛ اوحالده بونلردن قورتولق کرکدر... » دیه‌رك مسلمانلرك علیهنده اك شنیع تهمتلرده بولنمه‌یه باشلادیلر. بو زهرلری صاچمقده دوام ایتدیلر ودها حالا بو وظیفهٔ مشئومه‌یی ایفاده دوام ایدییورلر.

دها کچنلرده وقت غزته‌سی « تجدد وتعصب » سرنامه‌سیله‌یازدیغی مقالات ایله عینی وادیده خرامان اولیوردی. عینی زهرلری اورته‌یه دوکیوردی. مقصدی حکومت حاضره اوزرنده اجرای تأثیر ایتمك، دام اغفاللرینه دوشن بر قاچ کنجی تهییج ایتمك، بر طاقم مشکلات جدیده ایقاع ایتمکدر. ینه او مفکوره‌جیلردن اولان زمان غزته‌سی‌ده الا ارککلرله قیزلرك برلشمه‌لری لزومندن دم اوریپور، مملکتده تعصبك تجدده غلبه ایتمه‌سی ایچون حکومت حاضره‌یه درلو درلو مداهنه‌لرده بولنیور.

او مفکوره‌نك دائرهٔ سرایتی اساساً اوکا میسیونه‌رلك ایدن بر ایکی غزته‌یه انحصار ایتسه بونلرك ماهیتنه واقف اولدیغمزدن طولایی بو خصوصاتی موضوع بحث ایتمه‌یه تنزل ایتمزدك. فقط بونلرك تلقیناتندن متأثر بر کنجلك وار. دها هنوز دماغلری نشو ونما بولمامش، مغلوب حسیات، مجلوب احتراصات بر طاقم ارککلرله‌قادینلر بونلرك صاوودیغی هذیانلری عینی حقیقت تلقی ایدییور. مطبوعات یومیه آره‌سنده بونلرله مجادله ایده‌جك، بونلرك تشبثات بد خواهانه‌لرنی عقیم بیراقه‌رجق، بو اوغورده وقف مساعی ایده‌جك بر غزته یوق. مخالف اوله‌رق انتشار ایتمکده اولان غزته‌لرك هیچ بری بونلرله مجادله ایتمك شویله دورسون، بونلرك نقطهٔ نظرینی ترویج ایتمکدن خالی قالمیور. کذلك صلح وسلامت عثمانیه فرقه‌سنك مروج افکاری اولان سوز

صانکه قیزلرمزی اوقوتمق خصوصنه ملت اعتراض ایتمش‌ده اوقوماسونلر دیمش، قیزلرمز ضرورتك ایجابی نسبتنده چالیشمغه باشلامش‌ده خایر چالیشماسونلر دیه سس چیقارمش. خایر افندیلر، بو مملکتده تعصب اوله‌یدی سزك کبی سویله‌دکلری سوزلرك قیمتنی، اهمیتنی، ادراك ایتمه‌ینلره سوز سویله‌تمزدی. سزی بورادہ رفاه وسعادت ایچنده یاشاتمازدی. سزك معروض استخفافکز اولمغه تحمل ایتمزدی...

فقط بو ملت متعصب دکلده سزك اوغورکزده، سزك کوکلکز خوش اولسون دیه مقدساتنی، سزك یڭنکزی صارصان حمای اصلاحات ایچون دیننی، دولتنی، حیاتنی فدا ایده‌مز. شیمدی‌یه قدر چکدیکی فلاکتلر کافی. بو قدر مزاحمه مقابل کوردیکی ذلت، حقارت ایشته میدانده! سزك کیتدیککز یولك اوته‌سی معلوم. بناءعلیه آرتیق بو ملت طوغرو یوله، صراط مستقیم اسلامه دونه‌جکدر. سزك ماهیتکزی هرکس‌ده اکلادی.

بز قیزلرمزی، ارککلرمزی اوقوتمه‌نك برفرض، دینی برفرض اولدیغنی بیلیورز. قیزلرمزدن عالم، واعظ، معلم، مربی، طبیب، خطیب یتیشه‌بیله‌جکنی، بونلرده بو مملکته بیوك خدمتلر ایفا ایده‌جکنی سزدن اوکرنه‌جك دکلز. فقط بونلر مطلقا ارککلرله برابرمی اوقویه‌رق یتیشیر؟ خایر، مقصد علم تحصیلی اولدقدن صکره ارککلرله‌قادینلرك برآره‌ده بولنمه‌لرندن ملحوظ اولان، هله نه‌درجه اخلاق دوشکونی اولدیغی معلوم اولمقله بر قات دها آرتان محاذیردن سالم بر صورتده اونلری اوقوتمق، اونلری هیچ برشائبه ایله لکه‌لنمه‌دن، صفوت اخلاقیه‌لری قطعیا تلوث ایتمه‌دن ملتك حضور واستفاده‌سنه چیقارمق ایسترز. هیچ برکیمسه بوکا اعتراض ایده‌مز، دیمز بویله‌ام ایدییور. وبزده آنجق بویله یاپابیلیرز.

ماهیت مذهبیه‌سی مجهول برطاقم منافقلر بوندن ممنون اولمیورلرسه، دین اسلامه اولان عداوتلرندن طولایی بوکا تحمل ایده‌میورلرسه بر آن اول ماهیتلرنی اعلان ایدرك ایسته‌دکلری قابه کیرسونلر. بزده اونلرك شرور ومفاسدندن قورتوله‌لم...

فقط بو ملت مسلماندر. ومسلمانلغی اصلا فدا ایده‌مز. نته‌کیم حکومتی‌ده برحکومت اسلامیه‌در. مسلمانلغی یقمه‌یه تشبث ایدن، اوحمای اصلاحاتك نوبتلری، قاصیرغه‌لریله بو مملکتی خرابه‌یه چویرن، بو ملتی اضمحلاله سوق ایدن مفکوره‌لرك مروجی اوله‌ماز. حکومت دینسز مفکوره‌نك تأثیراتندن، فارماسونلق تخریباتندن آزاده اولدیغنی کوسترملیدر. حکومت حاضره‌نك ایلك ایشی کندیسنه اومهلك حمایی، حمای اصلاحاتی تسلیط ایتمك ایسته‌ینلرك بیهوده یره اوغراشدیغنی، بناءعلیه کندیسنك بو مملکتی صراط مستقیمه ارجاع ایده‌جکنی، اضمحلال یولندن قورتاره‌جغنی اثبات ایتمك اولملیدر. چونکه مسلمانلرك اعتمادینی آنجق بو سایه‌ده قازانه‌بیلیر.

عمر رضا

دارالفنونده مختلط تدریساتك عقامتی

مملکتك مقدساتنه ، دیننه هجوم ایتمکه‌تأمین منفعت ایدنلرك صوك سنه‌لرده استهداف ایتدکلری غایه‌لردن بری تستری قالدیره‌رق ، حیات اجتماعیه‌مزده یکی بر هرج ومرج ایقاع ایتمك ایدی . بوغایه‌یه واصل اولق ایچون یاپیلان پروپاغاندالر ملتی اضلال و افکار عمومیه‌یی بوانقلابه احضار ایتدکدن صکره تسترك قالدیرلدیغی اعلان ایدیله‌جك ، ملتمز عصریلشمش وحق حیاتی قازانمش اوله‌جقدی ! بناءً علیه بش آلتی سنه‌دنبری بو غایه‌یه واصل اولمق ایچون ماهیت مذهبیه‌سی مجهول، مسلمانلقله اصلا علاقه‌دار اولمیان، مملکتك مقدراتیله اوینایان برسورو منافقلر ، صورت حقدن کورونه‌رك عائلی بر انقلاب یاپمق ، موجودیت ملیه‌یی وادیٔ فحشه القا ایتمك ، مملکتك انقراضنی تعجیل ایتمك ایچون وار قوتلریله چالیشدیلر . برقاچ دفعه ارککارله قادینلری فعلاً برلشدیرمه‌یه غیرت ایتدیلر . فقط نائل مرام اوله‌میه‌رق خائب وخاسر قالدیلر. ایلك دفعه اوله‌رق، حرب عمومی‌یه اشترا کمزك ابتداسنده زونغولداقده برقاچ واپورمزك باتیریلدیغی زمانه مصادف برکیجه‌ده تیاتروده ترتیب اولنان مسامره‌ده تسترك رفعی اعلان ایدیله‌جك ، ارککلرله قادینلر برلکده صفالی دملر کچیره‌جکلردی . بومسامره‌نك کمال احتشام ایله اجراسی ایچون هرشی حاضرلانمش ، شورادن ، بورادن ، بالخاصه سلانیکلیلردن اسلام نامی آلتنده کچینن برقاچ سفیله تدارك اولنمشدی . بونلر صحنه‌ده چارشافلرینی ییرته‌رق انقلاب اجتماعی‌یی اعلان ایده‌جك وملتك باشنه قهرمان کسیله‌جکلردی. برقاچ دینسز، وطنسز طرفندن خوش کوریله‌جك قدر اهمیتی حائز اولان بوحادثه‌نك وقوعنه زمانك حکومتی ممانعت ایدرك حادثه‌یی ایقاع ایتمك ایسته‌ینلری دعوتلیلره قارشی محجوب ایتمشدی !

مع مافیه بوموفقیتسزلك بونلری اصلا مأیوس ایتمه‌مش، بونلر ایکنجی فرصته انتظاره باشلامشاردی .

پروپاغاندالرینه کرمی ویردیلر . کتابلر ، رساله‌لر نشر ایتدیلر . بالخاصه « یکی مجموعه » اطرافنده طوپلانان محررلر تستره قارشی حرب آچدیلر، اسلامده تستر اولمدیغنه، بونك رومالردن مسلمانلره کچمش بر عادت اولدیغنه دائر درلو درلو مفتریاتله حقایقی تحریفه یلتندیلر . یالکز تستره دکل ، بتون شعائر دینیه‌یه هجوم ایتدیلر . بعض بیلمزلر حربی کوزل بر فرصت اتخاذ ایده‌رك آلابیلدیکنه بیقیجیلقده میدان آلدیلر . « اجتهاد » مجموعه‌سنك دینه قارشی آچدیغی حربك مروجلری طرف طرف فعالیته باشلادیلر . موده‌لر اخباری صورتیله قادینلری مسخره‌جه شکللره صوقدیلر. قونفرانسلر بهانه‌سیله برطاقم کنج قیزلری اوجاقلرینه طوپلادیلر . زواللیلری باشدن چیقاردیلر . ایستدکلری شکله قویدقدن صکره اورته‌لغه صالدیلر . درلو درلو جمعیتلر یاپدیلر . اعتراض ایتمك کیملك حدینه دوشردی ؟ یکی مجموعه‌نك محررلری همان قطبلرینه مراجعت ایدر، اعتراضه جرأت ایدن غزته‌لری سد و بند ایتدیررلردی.

ایشته بوصورتله سنه‌لرجه پروپاغاندالر یاپیلیور ؛ حاضرلقلر اکمال ایدیلیوردی . وقتا که دوقتور ناظم نظارته کلدی . قیز دارالفنونیله ارکك دارالفنونك برلشدیرلمسی زمانتك کلدیکنه حکم اولوندی . دوقتور ناظمك جسارت جاهلانه‌سنه خیلی کوه‌نیلمشدی . مع مافیه دوقتور ناظم‌ده بوایشی باشاره‌مدی .

مشارالیه سعید حلیم پاشا صدارت عظما مقامندن انفکاك ایتمه‌دن مقدم بوخصوصده‌کی قناعتلرینی « بحران اجتماعیمز » نام اثریله نشر ایتمشلردی . « بحران اجتماعیمزه‌ك » حریت نسوانیه مبحثی تستر علیهدارلرینی بر ضربهٔ الزام ایله اسکات ایده‌جك درجه‌ده مهمدر .

فقط بویله بر اثرك نه اهمیتی اولوردی ، حقیقتی کیم دیکلردی ؟ اثرك ده بولماسی ، انتشار ایتمه‌مسی ایچون اللرندن کلنی یاپدیلر. پاشا حضرتلری صدارتدن چکیلدکدن صوکره آرتیق کنیش نفس آلدیلر. کندیلرینه قارشی ممانعتی مؤثر اوله‌بیله‌جك کیمسه قالمامشدی. ذاتاً ارباب مشیختك بیاناتنامه‌لرینه ، تذکره‌لرینه اهمیت ویرن یوقدی . اوندن صوکره دین و تستر علیهدارلرینك حالی فعالیتلری ، اجرا آتلری معلومدر . واقعا دوقتور ناظم برنجی تشبثنده موفق اوله‌مادی. فقط قطعاً امیدسزلکه دوشمه‌دی. حاضرلغك تمام اولمدیغنی آکلایوب تدبیرلرینی اکماله چالیشدیلر . بر آره‌لق طنین انقلاب اجتماعی حقنده نشریاته باشلادی. انقلاب دیدکلری قادینلرك آچیقلغنه ، رذالتنه برشکل رسمی ویرمکدی . آرتیق مسلمان قادینلری رسماً چارشافلری آته‌جقلردی . اوندن صوکره مدنیت حاضره‌یی اکتساب ایتمش اولاجقدق . فقط احوال دکیشدی . بکله‌نیلمه‌ین عواقب ظهوره کلدی . دردلرینه دوشدیلر . لکن اونلرك پیرولری تصورلرندن واز کچرلرمی ؟ زمانك ایجابنه کوره پلانلرینی دکیشدیردیلر . مقصدلرینه واصل اولمق ایچون درلو درلو حیله‌لره توسل ایتدیلر . بر استعداد حس ایدر ایتمز همان اوچنجی بر تجربه‌یه ابتدار ایتدیلر .

وقتا که معارف نظارتنه علی کمال بك تعیین اولندی ، بوجریان خسرانك ایقاعنه چالیشانلر مشار الیهك اوزرنده اجرای تأثیر ایله بوتشبثك تحقق ایتدیرلمسنه سعی ایتدیلر. دارالفنون مدیر عمومیلکنده استاد محترمز احمد نعیم بك افندی حضرتلری کبی علم و فضیلتی عزم وجلادت ایله تزیین ایدن برمسلمان بولنمسه ایدی احتمالکه بوذوات نائل مرام اولمق خصوصنده برقاچ آدیم دها آتارلردی . فقط نعیم بك افندی استادمز کمال اهتمام و اقدام ایله مسلمانلقله حرب ایدن،

مسلمانلغی رسماً ابطاله چالیشان بو ذوات ایله مهم بر مجاهده‌یه باشلادیلر .

معارف نظارتی بو خصوصی نظر دقته آله‌رق قیزلرله ارککلری تفریق ایتمشدی . فقط بو اویله بر تفریق ایدی که برلشدیریلمکله همان همان بردی . زیرا قیزلرله ارککلر عینی سقف آلتنده بولنیور . هر ایکیسیده برلکده بولنمه‌یه ، ال اله ویرمکه چالیشیور ، دها طوغریسی چالیشدیر . یلیوردی . زیرا بو معصوملرك افکارینی تسمیم ایدنلر ، اونلری تشویق ایدنلر ، ارککلرك قیزلرله ، قیزلرك ارککلرله برلشمدکجه تحصیلك فائده‌سزلکنه اقناع ایتمشلردی .

بوندن ماعدا بو انقلابك ایقاعنه چالیشانلر پیرلری اولان دوقتور رضا توفیق بکی اوکه سوره‌رك قادینلرله ارککلرك برلشمه‌لرینه اوغرا . شدیلر . مع‌مافیه نعیم بك افندی بوکاده مانع اولمشلر ودرسلری تعطیل ایتمشلردی . فقط هرچه‌باد آباد بو تشبثی تحقق ایتدیرمك اوغورنده ابذال مساعی ایدنلر مسلمانلغك نقطهٔ نظرینی مدافعه ایدن بر عالم محترمك مجاهدات دیندارانه‌سندن قورتولمق ایچون دارالفنون مدیر عمومیلکنك الغاسیله نعیم بکك دارالفنوندن انفصالنی تأمین ایتدیلر . بویله‌جه ، کمال سربستی ایله ارزولرینی اجرا ایده‌جکلرینی ظن ایدیور ، افکار عمومیهٔ مملکتی نظر اعتباره آلمیورلردی . بو مملکتك اوچ بش کیشینك کیف وذوقی ایچون مقدساتنی ، دینی فدا ایده‌میه‌جکنی تقدیر ایده‌میورلردی . بناءً علیه بز بوکبی تشبثات مضره‌نك ازاله‌سی ایچون وقوعبوله‌جق اجراآته منتظر بولنیوردق . چونکه دارالفنونه برقاچ کیشینك آرزوسنه کوره برشکل ویرمك ، بنات مسلمینی علم وعرفاندن محروم ایتمك ، اورایی آنجق ماهیت مذهبیه‌سی مجهول برطاقم ساخته‌کارلره آچیق دیمکدر . بو حیاتی مسئله‌نك اهمال ولاقیدی ایله قارشیلانه‌میه‌جغی بدیهی ایدی . دینك علیهنده طولودیزکین کیدن برقاچ کیشینك خاطری ایچون مملکتك دین رسمیسی هدر می ایدیله‌جکدی ؟ شبهه‌سز خایر .

مسئله اهمیت کسب ایتمسی اوزرینه مجلس وکلایه‌قدر عکس ایتدی . شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك شدتلی ممانعتلرینه اعیان رئیس محترمی مصطفی عاصم افندی حضرتلرینك رسمی تشبثیده انضمام ایدنجه بو تشبثدن واز کچیلدی .

استخبارات مخصوصه‌مزه نظراً اعیان رئیس محترمی مصطفی عاصم افندی حضرتلری بالخاصه ، دولتك دین رسمیسی اولان مسلمانلغك علیهنده وقوعبولان بوکبی تجاوزاتك قانون اساسی‌یه مخالفتی نظر دقته آله‌رق صدراعظم پاشا حضرتلرینه مراجعتله معارف نظارتنك

کرك اعیان رئیس محترمننك ، کرك صدراعظم پاشا حضرتلریله شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك ودارالفنون مدیر عمومی سابقی احمد نعیم بك افندی‌نك مسلمانلغی مدافعه ایتمك خصوصنده ابراز بیوردقلری غیرت وهمته کافهٔ اهل اسلام متشکردر . جناب حق‌ده جمله‌سندن راضی اولسون .

مهم بر اثر دینی حقنده

اخیراً انکلتره‌ده ، « کلیات ادیان جمعیتی » عنوانی آلتنده بر هیئت علمیه تشکل ایتمشدر . بو جمعیت ، ادیان حقنده یازیله‌جق مهم اثرلردن بر کتبخانه ترتیب ایتمك اوزره ریاست تحریریه‌سنه مستر « بوت وود »ی تعیین ایتمشدر . رئیس مومی‌الیه کچنلرده شیخ الاسلام افندی حضرتلرینه بر نامه ارسال ایده‌رك : « دین اسلام نه‌در ؟ حضرت پیغمبر نه او کرندی ؟ دین اسلام ، فکر وحیاته نه‌لر بخش ایدیور ؟ » طرزنده بعض سؤاللر ایراد ایتدکدن صوکرا ۳۰۰۰۰ کلمه‌یی تجاوز ایتمه‌مك اوزره ، بالذات شیخ الاسلام افندی حضرتلری طرفندن بر اثرك تألیفنی رجا ایدیوردی . شیخ الاسلام افندی حضرتلری‌ده بو مکتوبی مرجع عائدی اولان دارالحکمة الاسلامیه‌یه حواله بیورمشلردی . دارالحکمة الاسلامیه رئیس محترمی مکتوبی محرر عاجزه ارائه بیوردقلرندن مندرجات ومقاصدینه بالطبع آکاه اولدم . بو سببله انکلیز هیئت علمیه‌سنك شو مراجعتی ، نه کبی مقاصده مبتنی بولندیغنی بر نبذه ایضاح ایتمك ایسترم . ظن عاجزانه‌مجه بو مکتوبی ایی آکلامق ایچون هرشیدن مقدم کائناتی آلت اوست ایدن حرب عمومی‌یی بر کره نظر تدقیقدن کچیرمك اقتضا ایدر . بو مقاتلهٔ عظمایه خریستیان ملتلرك کافه‌سی اشتراك ایده‌رك کندی دینداشلری اوزرینه حمله ایتدکلری کورولدی . حرب عمومی اسباب دینیه‌دن طولایی وقوع بولمادی . خرستیانلق‌ده اونی منع ایده‌مدی . حربی ایقاع ایدن قوت نه ایسه صلحی‌ده عینی قوت آرزو ایتدیکی وجهله تنظیم ایدیور . دیمك اولیورکه ، اوروپا کرك حرب عمومی‌ده ، کرك صلح جهانده ، خرستیانلقدن هیچ استفاده ایتمدی ! اك مترقی واك دیندار عد اولنان اقوامك چکدکلری آلام واضطرابات ، ویردکلری تلفات وضایعات عظیمه ، حد وحسابه کلیه‌جك قادار بیوك ومدهشدر . بوکون یکیدن اوروپایی تهدید ایدن فلاکت ،

بو آفتی استیصال ایده‌بیله‌جك یکانه چاره ، یکانه قوت دیندر ودین قوتیدر . انکلیز کلیساسی بونی تقدیر ایده‌رك موضوع بحث ایتدیکمز تشبثه ابتدار ایتمشدر . بوندن طولاییدرکه شیخ الاسلام افندی حضرتلرینه « دین اسلام ، بشریتك

معروض بولندیغی آلام واضطراباتی تسکین ایتمك اوزره نه کبی تعالیمی حائزدر ؟ » ، طرزنده برسؤال ایراد ایدیور .

انکلیز هیئت علمیه‌سی ، دین اسلامك انسانلر آره‌سنده اخوت ومساواتی نصل تعمیم ایتدیکنی ، حقوق عبادی نصل تأمین ایتدیکنی وعباد للهی کیملرك اللرینه تسلیم ایتدیکنی ، مسلمانلرك آره‌سنده دها فضله بر حریته مالك اولمق املیله هیچ براختلالك وقوعبولمادیغنی البت بیلیر . بونك ایچون بوخصوصده شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك سویلیه‌جکلری سوز ، یالکز اهل اسلام اوزرنده دکل ، بلکه ادیان سائره منتسبنی اوزرنده‌ده بیوك برتأثیری حائزدر .

انکلیز جمعیت علمیه‌سی ؛ بر « کلیات ادیان » ، یاخود بر « محیط الادیان » کبی براثر میدانه کتیرمك ایچون ، هردین ومذهبی ، صلاحیتدار مرجعندن یازدیرمغه قرار ویرمشدر . بناءً علیه بوعظیم « کتبخانهٔ ادیان » بتون ادیان ومذاهب ایچون ، اك صلاحیتدار وموثوق برمأخذ اوله‌جقدر . بواثره مراجعت ایدن ، تدقیق وتتبع ایتمك ایسته‌دیکی دین ومذهبك ماهیتنه ، حقیقتنه تماميله واقف اولدیغندن امین اوله‌بیله‌جکدر .

« سبیل الرشاد » بومسئلهٔ عظیمه‌نك قیمت واهمیتنی لایقیله ادراك ایتمشدر . بو اویله‌مهم برمراجعت تاریخیه‌درکه طولاییسیله دین اسلامی رسماً شرح وتبیان ایده‌جك براثر وجود کتیریله‌جك ، وبواثرده ، شیخ الاسلام ومفتی الانامك امضاسیله توثیق اولندیغی تقدیرده ، کرك دین مبین علیهنده بوکونه قدار یازلمش اولان یوزلرجه کتابی اعتباردن اسقاط ایده‌جکی کبی اهل اسلامه قارشی اوته‌دنبری بسله‌یلمکده اولان بونجه سوء تفهم وعداوتی ازاله خصوصنده پك مهم برتأثیر اجرا ایده‌جکی هیچ شبهه‌سزدر . بالخاصه بواثر ارزو ایدلدیکی کبی تألیف ایدیلیرسه انکلیزجه‌یه ترجمه اولوندقدن صوکرا ، بالطبع السنهٔ سائره‌یه‌ده نقل اولنه‌جق وبناءً علیه یوز بیکلرجه حسن نیت صاحبی ایله متفکر انسانلرك تنویرینه ، اصلاحنه وحتی هدایته بیله خدمت ایده‌جکدر .

بناءً علیه دین اسلامك نه اولدیغی ، علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرینك نه‌یی تعلیم و تبلیغ ایتدیکی ؛ دیمزك فکره ، روحه ، اخلاقه ، حیاته ، اجتماعیاته ، نوع بشرك سعادت واپیلکنه نه کبی شیلر بخش ایتدیکی حقیله ایضاح اولنمق لازمدر . بالخاصه ویریله‌جك اولان جواب مشیخت اسلامیه نامنه ویریله‌جکندن ازهرجهت مکمل اولمسی ، ذره قدر بر نقصان ایله شائبه‌دار اولماسی مقتضیدر .

طبیعی ، اثرك محررلری مراجعتك نره‌دن وقوع بولدیغنی وخطاب ایده‌جکلری افکارك ماهیتنی نظر اعتباره الاجقلردر .

شایان دقتدرکه ، دین اسلامی بحق اوکرنمك ارزوسنی ناطق اولان بومراجعت و انغلیقان » ، یعنی قرال حشمتلو بشنجی (جورج) ك منسوب بولندیغی رسمی دولت کلیساسی طرفندن و قوعبولیور ، بو کلیسا ایسه ، نه قاتولیك واورتودوقس کلیسالری کبی برطاقم عقائد خرافیه ومعنادسز آیینلره اعتقاد ایدر ، نه پروتستانلر کبی تماميله محرف ومسیحك متکلم بولندیغی لسانله یازلمش اولمیان « انجیل » نامنی طاشیان کتابلری کندیلرینه یکانه رهبر هدا وارشاد طانیه‌رق ، هرآنی ایسته‌دکلری کبی تفسیر ایده‌رك اوکا کوره یکی برمذهب ابداعنه تشبث ایدر . فکرمجه ؛ انکلیز کلیساسی ، بوکون ، حال حاضرده‌کی خرستیانلغك موقع متوسطنی احراز ایدیور . بونك ایچون انکلیز کلیساسنه مقنع برجواب ویرمه‌نك پك مصیب وبجا اوله‌جغنی ظن ایده‌یم . شونی‌ده علاوه ایده‌یم‌که ، بن اون سنه‌دن زیاده انکلیزلر میاننده یاشادم ، واکثریا بوانغلیقانلرله مناسباتده بولندم . بونلرك علماسی ، هپ « اوقسفورد » وه کمبریج » دارالفنونلرندن نشئت ایتدکدن صکره علوم دینیه‌دن « دوقتورا » یعنی « مدرس » عنوانی ودیپلومانی آلمق اوزره آیریجه تحصیل کورمشلردر .

ذات سامی مشیختپناهیلرینك نه‌قادار عالم وصاحب فضیلت اولدیغنی « بیان الحق » نام جریدهٔ اسلامیه سنده برابر چالیشدیغمز زماندنبری معلومدر . طبیعیدرکه ، موضوع بحث اولان بواثر ، انکلتره‌یه کوندریلمزدن اقدم نظر تدقیق فتواپناهیلرندن کچیریله‌جکدر .

دارالحکمة الاسلامیه اعضای فضیلتمندانندن‌ده ایکی اوچ ذاتی طانیورم . بونلرك علم وفضلنه‌ده تقدیرخوانم . بو بیلدیکم ذواتك ، هر حالده دین اسلامی اقوام اسلامیه‌یه اکلاته‌بیله‌جکلرنده شبهه‌م یوقدر . فقط عیسویتی و اوروپایی حقیله طانیمادقلرندن دولایی ، دین نقطهٔ نظرندن پك قیمتدار اولان شوفرصتی غائب ایتمه‌مك اوزره ، انظار حکیمانه‌لرینی برقاچ نقطه‌یه جلب ایتمه‌یی مناسب کوریورم .

استطراداً شونی‌ده عرض واخطار ایده‌یم‌که ، مشیخت اسلامیه نامنه صادر اوله‌جق براثرك بوتون علمای نصارانك مطمح مطالعه‌سی اوله‌جغنه شبهه ایتمه‌ملیدر . اونك ایچون ، بواثری تألیفه خواهشکر ، یاخود غیر رسمی اولان ذوات حمیتمندان شو نقاطی مطالعه ایله ، اوکا کوره توفیق حرکت ایتملری مقتضیدر ، ظن ایده‌یم .

۱. — شیخ الاسلام افندی حضرتلرینه کمال احترامله مراجعت ایدن انغلیقان انجمن علمیسی ، اوروپانك علوم وصنایعنده ؛ فن واختراعات عجیبه‌ده ، قوت وثروتده ، انتظام وتشکیلاتده ، نه‌قادار مترقی اولدیغنی تقدیر ایدر وخرستیانلغك اعتلاسنه خادم یکانه عاملك انجیل اولدیغی قناعتنده‌در . ایشته بومذهاب وقناعتده بولنان برمتبحر هیئتك مدیری : « دین اسلام ؛ فکر ، وحیاته نه‌لر بخش ایدیور ؟ » سؤالنی ایراد ایتمکده‌در .

۲. — قرآن کریمك — عمومیتله قبول وتحسین اولنه‌جق احکام ونواهیسنی تفصیلدن زیاده آنلرك روحنی توضیح ایتمك کرکدر .

۳. — دین اسلام علیهنده اوته‌دنبری خرستیان محررلریله بالجمله رهباننك اعتراض ایتمکده اولدقلری نقطه‌لر ، کمال اهتمام ایله توضیح اولنملیدر .

دارالحکمة الاسلامیه ، علمی برانجمن اولمق اعتباریله بونقاطی البته تفحص وتحری ایده‌جکدر . بومسائلك مناقشه ومدافعه صورتیله دکل ،

بلکه شرح وبیانله تصریح ایدلملری مرجحدر. چونکه مدافعه ومناقشه جهتی بوراده موضوع بحث دکلدر. آرزو اولنان اثر، دین اسلامك نه‌دن عبارت اولدیغی، وفکر وحیات اوزرنده نه کبی تأثیراتی حائز اولدیغی مرکزنده‌در.

٤ — دین اسلامك موسویت وعیسویتله مشترك نقطه‌لری وار میدر، یوقیدر؟ بونلر ایضاح اولنملیدر. تورات وانجیل کتابلری دین اسلامی اخبار ایتمشلرمیدر؟ بو کتابلر محرف اولمقله برابر، ینه عجبا دین محمدی‌یه دائر هیچ بر افاده‌لری یوقیدر؟ بو کتابلرك ترجمه‌لری عجبا دوغریمیدر؟ ارباب اختصاص طرفندن تورات کتابلرینك یکیدن واصول جدیدهٔ السنه اوزرینه ترجمه ایدیله‌جك اولورلرسه، عجبا «محمد» و «احمد» و «مصطفی» اسملری میدانه چیقمازمی؟

٥ — شفاعت مسئله‌سی. بو نقطه‌یه بالخاصه هیئت علمیه‌نك نظر دقتلرینی جلب ایدرم. خرستیانلغی باشلیجه اضلال ایدن نقطه شفاعت مسئله‌سیدر. ایشته بو مسئله، هم الوهیته همده دین مؤسسلرینه تماس ایدیور. خرستیانلر؛ جناب واجب الوجودی عظمت وعلویتی حسبیله انساندن نامتناهی درجه‌ده اوزاق عد ایتدکلری جهتله، آکا بالذات تقرب ایتمك وبلا ذبیحه وشفیع آندن غفران آلمق بنی آدم ایچون محال اولدیغی اعتقادنده‌درلر.

بونلرك اعتقادنجه؛ اطاعتسزلکی یوزندن، حضرت مسیح [قاتولیکلرجه حضرت مریم دخی] مستثنا اولمق، بالجمله بنی آدم «زلهٔ» اصابه‌» وکناه فطری ایله لکه‌دار اولمشدر. بناءً علیه، جناب لم یزل حضرتلریله انسان آره‌سنده کناهلکسندن منزه ومعصوم اولمقله برابر، هم اله وهمده انسان اولان برشفیع مطلقه ضرورت حس اولنمقده‌در. چونکه، الهدن بشقه الاهه تقرب ایده‌رك شفاعت ایده‌بیله‌جك هیچ بر وجود تصور ایدلمیورمش. و انسانلره شفاعتنك ثمراتی کندی ذبیحه‌سی وقایله ارائه ایده‌جك اولان شفیع الهکده بالذات تجسم ایده‌رك انسان اولمسنی ایجاب ایدییورمش. ایشته بوتون کلیسالر، حضرت عیسی علیه السلامی، هم اله همده بشر اوله‌رق الله ایله انسان آره‌سنده یکانه میانجی وشفیع طانیورلر.

بو فکر وعقیده ایسه، پروتستانلر مستثنا اولدقلری حالده، طریق رهبانیه واسرار سبعه منتسبینی بولنان بوتون کلیسالری، یعنی پطریق وپیسقپوسلره مطیع اولان جماعتلری، دها ایلرویه سوق ایده‌رك لایعد شفیعلرك ایجاد وتعبیدلرینه سببیت ویرمشدر. بالجمله اعزه دخی، حضرت مسیح نزدنده بولندقلری ایچون اونك حضورنده شفاعت ایتمکده ایمشلر. بناءً علیه، بونلرك کیکلرینه، تصاویرینه‌و بوتون متروکاتنه قارشی پرستش ایتملرینك اسبابی بودر.

معلوم اولدیغی اوزره، آوروپا وآمریقاده الیوم خرستیانلقله مبارزهٔ دینیه‌ده بولنمقده اولان ملیونلرجه موحدین [unitarians] ك عیسویتدن افتراق ایتدکلری اسبابك باشلیجه‌سی اشبو شفاعت مسئله‌سیدر.

بونك ایچون شفاعتك دین اسلام نظرنده موقعی نه مرکزده اولدیغی کمال صراحتله توضیح اولنملیدر.

خرستیانلرك وردزبان ایتدکلری عشق الهی، حقیقةً قلبلرنده موجود دکلدر. چونکه اونلرك موجود عشق ومحبتلری آنجاق حضرت مسیح ایله والده‌سی وطاقم طاقم اعزه‌یه قادار صعود ایده‌بیلیور. بو لایعد شفیعلر، الله ایله بشر آره‌سنده عادتا کثیف وغلیظ بر سحاب مظلم تشکیل ایدیور. بو نقطه بالخاصه توضیح ایدیله‌جك اولورسه بیوك وخدا پسندانه بر خدمت ایفا ایدلمش اوله‌جقدر.

٦ — علمای مسیحیه‌یه پك غریب کورونن «خیر وشر» مسئله‌سنك تنویری ده غایت عالمانه برصورتده ایفا اولنمسی لازمدر. کرك تورات وانجیل اسفارنده «خیر وشر» عائد تعالیمك، کرك آ تفلیقان وسائر علمای عیسویه‌نك بو بابده‌کی اعتقادات متنوعه‌سنك تدقیق ایدلمسنی الزم کوردییورم. «خیروشر»، حق وباطل کبی بری دیکرینك ضدی وقاتل متضاد شیلردر، اوحالده بو ایکی متضادك، بری ایی، دیکری فنا شیلرك بر منشأدن خروج ایتمسی هیچ بر خرستیانك ادراك ایده‌میه‌جکی بر نقطه‌در. دین اسلام؛ خیر و شر اللهدن در بیوریور. بو حکم جلیل، زردشت دینك «خیر وشر» ك «ایکی مبدأدن، یعنی بری «اهورامازدا» یاخود «هورمز» ودیکری «اهرمان» دن خلق اولندقلرینه دائر اولان تلقینی رد ایتدیکی کبی، عیسویتك ده «خیر اللهدن فقط شر شیطاندن نشئت ایتدیکی تعلیمنی تکذیب ایدیور. زیرا، خرستیانلرك اقرار ایده‌جکلری وجهله، خدا ابلیسكده خالقیدر. بناءً علیه بزم هیئت علمیه‌مزك وظیفه‌سی «شر» ك نه‌دن عبارت اولدیغنی ارائه ایتمکدر. بو ایسه او قادار مغلق ومشکل بر مسئله اولمسه کرکدر. انشاءالله موفق اولورلر.

٧ . «قضا وقدر» ك ایضاحی کرکدر. بو مسئله، بوتون کلیسا علماسی ایله أعزه‌سنی شاشیرتمشدر. بو مسئله‌یه دائر تورات ایله انجیل کتابلرنده‌کی اشعارات نظر تدقیقدن کچیریلیرسه افکار خرستیانیه‌یی آکلامق نقطهٔ نظرندن فائده بخش نتائج استحصال اولنه‌جقدر.

٨ . دین اسلام؛ حضرت محمد [صلی الله علیه وسلم] ی ناصل طانیور؟ خلیفهٔ مسلمینك صلاحیتی وقوتی نه‌دن عبارتدر؟ مفتیٔ انام کیمدر؟ واونك صلاحیت وموقع دینیسی نه‌در؟ بونلر ایضاح اولونملیدر.

٩ . اوروپالیلر آیات قرآنیه آره‌سنده‌کی ارتباطی نیچون آکلایه‌میور؟ آیات قرآنیه‌نك تماميله مرتبط اولدیغی و قرآن کریمده هیچ بر تحریفك وقوعبولمدیغی توضیح اولنملیدر.

١٠ . دین اسلام، معجزه‌لره دائر نه دییور؟ آخرت نه‌در؟ حیات اخرویه نصلدر؟

١١ . دین اسلام، تکوین موجودات حقنده نه بیوریور؟ الله،

موجوداتی یوقدمی خلق ایتدی؟ وحدانیت الهیه ، وحدت وجوددن ناصل تفریق اولنور؟ حضرت آدمك یارادیلیشی حقیقتمیدر ، یوقسه بر تمثال معنویمیدر؟ حضرت آدمدن مقدم انسانلر وارمیدی؟ دین اسلام «داروینیزم» یاخود «تکامل بشر» قاعده‌سنی ناصل تلقی ایدیور؟ بونلره ده جواب ویرلمنی لازمدر .

۱۲ . عقلك ادراك ایتمدیکی بر مادهٔ دینیه‌یه ایمان ایتمسی قابلمیدر؟ دین اسلام ، عقل ایله‌می یوقسه ایمانله‌می قائمدر ، دین مبین فنون مثبته‌یه قارشی نه وضعیتده بولنیور؟ Positivism دوغریمیدر؟

۱۳ . شریعت اسلامیه‌نك عرف اوزرینه مستند اولان بعض نصوصی ، احوال وزمانه کوره تعدیل وتغییری جائزمیدر؟ اولوالامر کیمدر؟ اولوالامر ، پاپا کبی ، ویردیکی بر فتواده لایخطیمیدر؟

۱۴ . دین اسلام ، مترقی وتجدد پرورمیدر؟ باب اجتهاد مسدودمیدر؟

ایشته بوکبی مسائل دینیه تنویر و ایضاح ایدلدیکی تقدیرده ، آوروپاده خرستیانلقله مجادله ایتمکده اولان بیکلرجه ارباب علم وفنك دخی بالخاصه مستفید اوله‌جقلری آشکاردر. دارالحکمة الاسلامیه علمای کرامنك معظم ومکمل بر أثر وجوده کتیرملری خصوصنده توفیقات الهیه‌یه مظهر اولملرینی تمنی ایلرم .

عبدالاحد .

مسلمان قارداش !

سنك وارلغك وحدت تملی اوزرینه قورولمشدر. سکا تفرقه یاقیشماز. تاریخکی اوقو . کوره‌جکسك که اجدادکك قوردوقلری اسلام سلطنتی وحدتله ، عدالتله وجود بولمشدر . اونی دوام ایتدیرمك ایچون او اساسلردن آیرلماق اقتضا ایدر. مسلمانلر بر برینك قارداشیدر. هپسی بر الهی طانیر . هپسی عینی پیغمبرك امتیدر . الرنده کی کتاب ایدی بر پروغرامدر. اونده سعادت یوللری ده ، فلاکت کریوه‌لری ده کوسترلمشدر. او ، هم دنیا ایچون ، هم عقبا ایچون کافیدر. مسلمانلر اونك احکامنه رعایت ایتدکجه یوکسلدیلر ، شوکت وقدرت صاحبی اولدیلر ، سعادتلره ایردیلر ، مقدرات جهانه حاکم اولدیلر . اوندن یوز چویردکجه دوشدیلر ، ذلیل وحقیر اولدیلر ، فلاکتدن باش قالدیرمادیلر .

مسلمان قارداش !

سنك ایچون او کتابدن باشقه چارهٔ سلامت یوقدر . سنی اوندن آییرمق ایسته‌ینلر سنك دشمنلرکدر . اونلرك اسملرینه آلدانمه ، نصیحتلرینه قولاق آصمه . سوزلری ده کندیلری کبی ساخته‌در . بوتون فلاکتلری باشکه کتیره‌ن هپ او منافقلردر. مقدساتکی چیکنه‌دیلر. دینکی ییقمق ایچون اللرندن کلنی یاپدیلر . سسکی بوغدیلر . یالکز کندی چاکرینی اوتدیره‌دیلر. اهل ایمان وناموس آیاقلر آلتنده قالدی . سفیهلر یوز بولدی ، اسلام اخلاقی ، اسلام آدابی بوزدیلر. قادینلری باشدن چیقاردیلر. عفت وعصمت یرینه فحش وفجور میدان آلدی . قومیت تفرقه‌لریله وحدت اسلامیه‌یی پارچالادیلر . تورکی ، عربی ، آرناوودی ، کوردی ، لازی ، چرکسی ... طارمه طاغینق ایتدیلر . هم مادةً ، هم معناً اسلامه بیوك یاره‌لر آچدیلر .

مسلمان قارداش !

بو فنالقلردن کندینی غیر مسئول ظن ایتمه . سس چیقارمدیغك ایچون ، مانع اولمدیغك ایچون سن ده مسئولسك . حقیقی مؤمن اولانلر فنالغه میدان ویرمزلر ، کوردوکلری فنالغی یا اللریله ، یا دیللریله منع ایدرلر .

عدم تمونیتلرینی قلبلرندن طیشاری چیقاره‌میانلر که‌وشه‌ك ایمانلیلردر. اعتراف ایدهلم که هپمزك ایمانی که‌وشکدر . یوقسه کوزلرمزك اوکنده دینمزی ، اخلاقمزی بیقدیرمازدق . قارشو قوینك یولی بیلیردك . باش باشه ، ال اله ویروب اسلامی تشکیلات یاپار فنالقلره میدان ویرمزدك .

هرنه ایسه اولان اولدی . کیدن کیتدی . اوطوروبده قادینلر کبی آغلایه‌جق زمان دکلدر . مؤمن اولانلر فلاکتدن عبرت آلیرلر . قصورلرینی کوره‌رك حقه رجوع ایدرلر . آغلامق عاجزلرك ایشیدر.

. امر بالمعروف ، نهی عن المنكر ایله مأمور الك خیرلی بر امتز . ذلت و مسکنت بزه یاقیشماز . هر فنالغه قارشی مجاهده ایله مکلفز . هیچ بر مسلمان بو مجاهده‌دن کندینی آزاده کوره‌من. هرکس اقتدارینه کوره ، اهلیتنه کوره بر وظیفه ایله مکلفدر. اولیای امور درایتلریله ، علما لسانلریله ، رهبرلر تدبیرلریله ، تشکیلاتلریله ، اغنیا ثروتلریله ، قهرمانلر بازولریله ، حاصلی هر مؤمن عهده‌سندن کله‌بیله‌جکی ایشی ایفادن چکینمزسه امت اسلامیه آهنکنی ، وحدتنی ، موجودیت وسعادتنی تأمین ایدر .

اسلامیت بویله قورولدی . بو سایه‌ده بویودی ، جهانی قاپلادی. انسانلری بر برینه ربط ایدن الك قوتلی عامل ایمان قارداشلیغیدر .

هیچ بر شیئك ییقه‌مدیغی ، صارصه‌مدیغی بواخوتی مسلمانلق قدر صمیمی واساسلی بر صورتده هیچ بر دین، هیچ بر شی وضع ایده‌مامشدر. چونکه اسلامك ایمانی وحدت اوزرینه مؤسسدر . ایمانمزك درجه‌سی نسبتنده قارداشلغمز قوت بولور. اونك ایچون هرشیدن اول کوشه‌مش اولان ایمانلری تقویه لازمدر ، طاغیلان صافلری طوپلایه‌رق بنیان اسلامی یکیدن تأسیس ، فساده اوغرایان اخلاقی تهذیب ایتمك ، چوزولن باغلری صیقمق ، چکنه‌نن حقلری تأمین ایتمك ، ییقیلان مؤسسه‌لری احیا ایتمك ، حاصلی امت اسلامیه‌یه بر حیات نوین بخش ایده‌بیلمك ایچون بوتون مسلمانلر طرف طرف فعالیته باشلاملی . آره‌لرنده کی بوتون تفرقه‌لری ، کینلری براقملی . ال اله ویروب باش باشه اوطورمه‌لی ، امتك فلاح وسعادتی ایچون چاره‌لر دوشونملیدر . زمانك ایجابانه کوره چالیشمه‌نك یولنی طوتمالیدر .

معلومدرکه هرزمانك کندیسنه مخصوص بر اصول مجاهده‌سی واردر . تعقیب ایدیلن غایه‌یه واصل اولمه‌نك یولی بودر. بولمالیدر. یوقسه بوتون مساعی هدر اولوب کیدر . ایچه بیلملیدرکه بوکون تشکیلاتسز هیچ بر موفقیت تأمین ایدیله‌من . هرهانکی بر مقصد ایچون تشکیلات لازمدر . بزم مقصدمز شعائر دینیه واخلاق اسلامیه‌یی محافظه‌دن ، معارف اسلامیه‌یی نشر وتعمیمدن ، بیچارکان اسلامه معاونتدن باشقه برشی دکلدر ، هرحقیقی مؤمنك بومقصدمزه اشتراك ایتدیکنه شبهه‌مز یوقدر. فقط بالکز اشتراك فكری کفایت ایتمز. عینی فکرده اولانلر ال اله ، باش باشه ویروب برلکده چالیشملیدرلر . بز اوده‌مشده‌کی اخوان دین طوپلاندق ، بو اسلامی مقصدلری تأمین ایتمك اوزره بر « جمعیت خیریهٔ اسلامیه » تشکیل ایتدك . محیطمزده‌کی اخواندن بالفعل بزم مساعیمزه اشتراك ایدییور . جمعیت خیریه‌مزه داخل اولانلر آیده یکرمی غروش ویرمه‌یی تعهد ایدییورلر . مقدار کافی پاره‌مز طوپلاندقدن صوکره جمعیت خیریه کندینه مخصوص بر مطالعه‌خانه تأسیس ایده‌جکدر. دینی، اجتماعی درسلر ، فنی ، صحی ، صناعی ، تجاری قونفرانسلر ویره‌جکدر. جمعیته داخل اولانلر اخلاق وآداب اسلامیه‌یه رعایتله مکلفدرلر . جمعیتمز ضعفای اسلامه مظاهر اولور. عجزه‌یی حمایه ایدر . اوکسوزلری قورور ، مکتبه ویرر ، صنعته یرلشدیرر، تجارته الیشدیرر . ختانلرینی اجرا ایدر . یتیشه‌نلرك جهازلرینی تأمین ، ازدواجلرینی تسهیل ایدر. اورته‌ده قالان جنازه‌لری تجهیز ودفن ایتدیرر . وارداتی مستوفی اولمیان جوامع ومساجد خدمه‌سنك اعاشه‌لرینی اکمال ایدر. مسلمانلری اویاندیره‌جق ، اخوت اسلامیه‌یی تأیید ایده‌جك ، مسلمانلره دین ودنیاسنی بیلدیره‌جك رساله‌لر نشر ایدر . ایجابنه کوره کویلره واعظلر کوندریر . آواره‌لره ایش بولور . تنبللك ، دیلنجیلك اوکنی آلمغه چالیشیر . امر بخیره دلالت ایدر . منکراتی قالدیرمق نه‌یه متوقف ایسه آنی اجرادن اصلا کری طورماز . وارداتی مساعد اولورسه خصوصی مکتبلر آچار . آثار نافعه وجوده کتیرر . حاصلی مسلمانلرك مادی ، معنوی بوتون احتیاجلرینی تأمین ایله دین قارداشلغنی تحکیم ایتمك جمعیتك اخص آمالیدر .

ایشته ای مسلمان قارداش ! بز کندی محیطمزده بویله بر جمعیت خیریه تأسیس ایتدك ، بویله بر تشکیلات وجوده کتیردك . ان شاءالله سزلرده بزه امتثال ایدرك کندی محیطلرکزده کندی باشلریکزه بویله اسلامی تشکیلاتلر یاپه‌رق متحداً چالیشیر ، اسلامی یوکسلتمه‌یه همت ایدرسکز . بوخصوصده اولا آیاق اولمق بالخاصه مفتی افندیلر حضراتیله علمای کرامه توجه ایدر . مع مافیه هرمؤمن اسلامك اعتلاسنه چالیشمقله مکلفدر .

ان شاءالله هرطرفده بویله اسلامی حرکتلر باشلارده شوکت اسلامیه یکیدن رونق بولور . وحدت واخوت اسلامیه تأیید ایدر . یأسه هیچ محل یوقدر . اسلامده یأس کفردر. مسلمانلق الی الابد یاشایه‌جقدر . واونی یاشاده‌جق ده فی سبیل الله مجاهده‌دن کری طورمیان اهل ایماندر . الله جمله‌یه ایمان وهدایت نصیب ایلسون .

اوده‌مش :

مؤسس جمعیت
مرکز مدرسی : آقسه‌کیلی
مصطفی حقی

هندستان مسلمانلری ودولت علیه‌نك آتیسی

انکلتره‌ده‌کی هند مسلمان معتبرانی طرفندن انکلتره خارجیه ناظرینه تودیع ایدلمش بر مخطره‌نك صورتی ۲۲ مارت تاریخلی دهلی تلغراف غزته‌سندن نقلاً بوی غزته‌لرمز نشر ایتمشدر. عیناً نقل ایدییورز :

١ — استانبول ، تراکیا و ترك ملتنك وطنی حقنده تقدیم ایتدیکمز ١ کانون ثانی تاریخلی مخطره‌ده تورك ایمپراطورلغك اقسام سائره‌سی حقنده‌کی فکریمزی ایضاح ایتمه‌مش و بوخصوصده بیان فکری دیکری بر مخطره اعطاسنه تعلیق ایتمشدك، زیرا او وقت اقسام مذکوره ایچین صلح قونفرانسنه درمیان ایدیلان مطالبدن خبردار دکل ایدك .

٢ — اقسام مذکوره‌نك ، دول متفقه ومشترکه‌نن برینك تحت حمایه‌سنده اولارق مختار حکومتلر شکلنه افراغ ایدیله‌جکنی شمدی غزته‌لردن اوکره‌نییورز . عالم اسلامه متدائر مسائل مهمه حقنده انکلتره‌نك اسلام تبعه‌سنك افکارینی صلح قونفرانسنه بیلدیرمك اوزره قونفرانسده اسلام ممثلری اولمادیغندن ، افکاریمزی انکلیز حکومتنه ودول متفقه ومشترکه‌یه بیلدیرمك ایچون اصول مشروطیته موافق بر طرزده مراجعت یعنی بو افکاریمزی اشبو مخطره ایله عرض ایتمکه جسارت ایدییورز .

٣ — تورکیانك اشغال ایدیلان ولایتنده وارمنستانده بر اتحاد مللی حمایه‌سی تحتنده مستقل اداره‌لر تشکیلی تصورینی حسن تلقی ایدرز ؛ آنجق بونلرك تورکیادن تماماً انفکاکنه شدتله معارضز . بوخصوصده‌کی سائقلریمز حسیاته مستند دکلدر ؛ علمی وسیاسی نقطهٔ نظرلره مستنددر. بو اسبابك انکلیز حکومتی ایله دول متفقه ومشترکه‌نك نظر دقتنی جلبه

جداً شایان اولدیغنی ظن ایدرز . یالکز هندستان اهالئ اسلامیه‌سنده دکل، افغانلیلرده، حدود قبائلنده‌ده (بونلر هند اردوسنده اسلام عنصرینك اساسنی تشکیل ایدر) تورکیانك تقسیمی علیهنده و تورکیانك نفوذ واعتبارینك محافظه‌سی لهنده پك‌درین حسیات موجود اولدیغك دلائلی کیتدکجه آرتیور .

٤ — یکی صلحك ؛ شیمدی‌یه قدر آسیاده‌کی قاریشیقلقدن وسوء اداره‌دن استیلای سیاسی ویا اقتصادی مقصدیله استفاده ایتمش اولان ایکی ایمپراطورلغه بکزه‌یه‌رك غربی ووسطی آسیاده ترقیات مسالمتکارانه‌نی صورت دائمه‌ده تأمین ایده‌جکنی امید ایدرز . تورکیانك ، شیمدی مظهر اولدیغی حکومتك تحت اداره‌سنده ؛ بوتون جهانك مسلمانلری آره‌سنده حائز اولاجغی نفوذ وحیثیتی ایله برچوق اسلاملر اوزرنده اجرای حکومت ایدن انکلتره ودول متفقه ایچون بیوك برمنبع قوت اوله‌جغی حقنده‌کی قناعتمزی بلاتردد اظهار ایدرز . اناطولینك اداره‌ٔ ملکیه ومالیه‌سنی درعهده ایتمك اوزره مشهور بر انکلیز هندستان اداره‌ٔ مأمورینك مقتدر برهیئت ایله برابر تعیین ایدلمسی حقنده تورك حکومتی طرفندن حرب عمومیدن اول واقع اولان تکلیف انکلیز حکومتی جانبندن قبول ایدلمش اولسه ایدی ، شیمدی‌یه قدر غربی آسیاده یکی بر دور رفاه طلوع ایتمش اوله‌جقدی .

٥ — مقررات آتیه‌سی موضوع بحث اولان ولایتلر تورك ایمپراطورلغندن صورت قطعیه‌ده‌ فك ایدلدیکی حالده بونك بر عدالتسزلك تأثیری حاصل ایده‌جکندن قورقارز .

٦ — هرحالده تشکیلی تصور ایدیلن بو یکی حکومات مختاره‌نك عثمانلی حکمدارینك خلیفه صفتیله موجود حاکمیت معنویه‌سندن آیرلماسی لزومنی قویاً ادعا ایدرز . بو معروضاتمز ؛ اولا غربی آسیانك ترقیات مسالمتکارانه‌سی حقنده‌کی آرزومزه وثانیاً حکومت قرالیه‌نك انکلیز ایمپراطورلغنك نفوس عمومیه‌سنك بر ربعنی تشکیل ایدن اسلاملرك حیات مشروعه وآمالنی امکان دائره‌سنده تطبیق ایتمکه غیرت ایتمسی مقتضی بولندیغی حقنده‌کی قناعتمزه استناد ایتمکده‌در .

٧ — سنی شریعت مقتضاسنجه یکی بر حکمدارك خلیفه طرفندن نصبی، اونك موقعنی تبعه‌سنك نظرنده مشروع وعلیهنده واقع اولاجق هردرلو قیامی غیر مشروع قیلار وعالم اسلامده اوکا بر نفوذ معنوی اعطا واونی غیر قابل تسخیر برموقعه اصعاد ایدر . ایشته بو سببدن ناشی ایدی‌که هندستانك اسلام حکمدارلری ؛ کندیلرینی ، غربی سنیلردن آییرمش اولان شیعه ایمپراطورلغنك ظهورندن اول ، خلیفه‌یه مراجعتله اونك طرفندن نصب اولنورلر ایدی . بناءً علیه ، بزم فکریمزجه ، صلح قونفرانسی ، اسلام حکمدارینه یعنی خلیفه‌یه یکی تشکیل اولونه‌رق حکومات مختاره رئیسلرینك تخته قعودلرنده اصولاً اونلری نصب ایتمك صلاحیتنی اعطا ایدرسه یالکز اسلاملرك حسیاتنه رعایت ایتمش اوله‌جق دکلدر ، بو مملکتلرك اهالیسی آره‌سنده صلح وسکونتك محافظه‌سی وترقیات مسالمتکارانه‌نك انکشافی ایچون تأمینات متضمنه اعطا ایتمش اوله‌جقدر . عکس حال ، یعنی بو یکی حکومتلری دولت عثمانیه‌دن هم جسمانی هم روحانی نقطهٔ نظردن فك ایتمك فکریمزجه دائمی برقاریشقلغی انتاج ایده‌جکدر .

٨ — فلسطینده برموسوی حکومتنك تشکیلی بحثنده شو نقطه‌یی ایضاح ایتمك ایسترزکه صلح قونفرانسی فلسطینی برحکومت مختاره حالنه افراغ ایتمك ایستیورسه، بو حکومت هرنه شکل اخذ ایدرسه ایتسون، اسلام اولمایان بر حکمدارك تحت اداره‌سنه وضع ایدلدیکی حالده بتون عالم اسلام بوندن منفعل اوله‌جقدر . قدسه احترام ، اسلام دینی واسلام عنعنات دینیه‌سی ایله مشترك اولدقدن باشقه اون درت عصردن بری بو مملکت دین اسلامه عائد آثار وخاطرات ایله طولمشدر . بو مملکتی برموسوی حکومتی حالنه افراغ ایتمك ویا برموسوی حکمدارینك تحت اداره‌سنه وضع ایتمك اسلام حسیاتنه پك زیاده کران کله‌جکدر ، علی الخصوص که فلسطین اهالیسنك یدیده بری موسویدر . موسویلرك اسلام حکمدارلرك تحت ادارسنده اسلام وطنداشلریله پك زیاده دوستانه بر صورتده یاشایه بیلدکلری وحتی شیمدی بیله بر چوق آوروپا دولتلری طرفندن کندیلرینه اعطا ایدیلن مساعدات استثنائیه‌یه مسلمان حکومتلرنده مظهر اولدقلری تاریخله ثابتدر .

٩ — الحاصل ، ارمنستان حکومت جدیده‌سنك شکلی تعیین ایدلدیکی وقت، مذکور حکومت داخلنده ، ساکن بولنان بر چوق محللرده کثیف کتله‌لر حالنده اکثریتی تشکیل ایدن اسلام اهالینك حقوق ومنافعنك ومؤسسات دینیه‌سی ایله عبادت محللرینك محافظه ایدلمش وهردرلو تضییقاتدن محفوظ بولندیلرق وبالجمله حقوق ملکیه وامتیازاتده غیر مسلم اهالی ایله مساوی طوتولمسی اقتضا ایلدیکنی حکومت قرالیه‌یه و صلح قونفرانسنه بر دها عرض و ایضاح ایدلمشدر بو مهم مخطره‌نك زیرنده‌کی امضالر میاننده ، آغا خان ، امیر علی، اصفهانی، میرزا، خواجه کمال‌الدین ، حاجی ابراهیم اسملری واردر وامضالرك مجموعی ٣٣ در .

انکلیزجه الفبا واصول تدریس

سبیل الرشاد هیئت تحریه‌سندن س . م . ت بك طرفندن غایت مکمل انکلیزجه بر الفبا ایله ایکی جلددن عبارت براصول تدریس کتابی تألیف اولونمشدر . انکلیزجه‌یی تعلم ایتمك ایسته‌ینلر بو اصول سایه‌سنده کندی کندینه معلمه حاجت قالمقسزین ، انکلیزجه‌نك صورت تلفظنی ، قواعدینی ، تصریفاتنی ، پك سهولتله اوکره‌نه بیلیرلر . کتابك محتویاتی اولان انکلیزجه کلمه‌لری قولایلقله ازبرله‌یه بیلمك ایچون‌ده ایکنجی جلدك صوکنده بیك کلمه‌یی متجاوز برلغتجه علاوه ایدلمش، بو صورتله هوسکارانك تأمین استفاده‌لری نظر دقته آلنمشدر . مرکز توزیعی باب‌عالی جاده‌سنده اقبال کتبخانه‌سیدر .

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر
اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی ، خارجی هر بر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .
نسخه‌سی ١٠ غروش ،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در
اداره خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع ... نیه
قبول اولنور . درج ا ... ین
یازیلر اعاده اولونماز

سبيل الرشاد

سنه ١٣٣٠

اخطارات
ادرس تبدلنده آیریجه بش
غروش کوندرلیدر
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه‌ نمره
نومرسنی محتوی بولنمسی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحا بیلدیرلمسی
رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد : ٩–٤٠٨ | ١٦ رجب ١٣٣٧ | پنجشنبه | ١٧ نیسان ١٣٣٥ | جلد ١٦

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

« وبشر الذین آمنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار . . . . . هم فیها خالدون . »

زمانه آدملری‌ده بویله . اونلرده « مسلمانز » دییورلر . فقط ادعالرنده حقلی اولسه‌لر مملکتلرینك نصل هرکون بر پارچه‌سی دشمنلری طرفندن قوپاریلوب آلنمقده ، کرهٔ ارضك هر طرفنده مسلمان کتله‌لرینك ظلم وتعدی‌یه هدف تشکیل ایتمکده اولدیغنی کورمه‌لری ایجاب ایدر ایدی .

سوزلرنده صمیمیت بولونسه‌یدی ، یریوزنده اسلامك عز وسطوتنه بتون بتون خاتمه چکیلمك ، دعائم وارکانی خاك ایله یکسان اولمق ایچون چوق برشی قالمامش اولدیغنی ، امم واقوام عالم آره‌سنده اسلام اقوامنك سطوت و مکانت ملیه‌دن بی‌نصیب ، عاجز ومحروم بر موقعده قالمش اولدقلرینی ادراك ایتمه‌لری لازم کلیردی .

اوت ، مسلمانلق ادعاسنده بولنان بوکتله‌لر اسلامك حقیقی سالك ومنتسبلری اولسه‌لردی بوکون ساحهٔ عالمده حریم اسلامك یکانه حامی ومدافعی اولان دولت عثمانیه‌نك موقعنی تأیید وتوصینه ال بر لیکله چالیشیرلر ، ممالك اسلامیه‌یی ، اماکن مقدسهٔ الهیه‌یی اعدای اسلامیه قارشی مدافعه اسبابنی استکمال ایچون قوتلی بر دونانما وجوده کتیرمك امل علویسیله بو دولت معظمه‌نك واقع اولان طلب مظاهرتنه بیوك بر شوق وتهالکله اجابت ایدرلر وبویله مهم ومقدس بر مقصدك حصولنی تأمین ایچون مالله‌ریله ، جانلریله معاونتدن کری طورمازلر ایدی . چونکه شو عصرده مسلمانلق عالمنك برپارچه یوزینی کولدیره‌جك ، پامال ایدیلن

حقوقنی مدافعه ، نظر استخفاف ایله قارشیلانان رابطه‌سنی تأیید ایده‌بیله‌جك بوندن دها مؤثر بر واسطه الده ایتمه‌نك امکانی اولمادیغی غایت بدیهی بر حقیقت ایدی .

امیرالمؤمنین ، الله یولنده ، حق وحقیقت یولنده ، عزت وسطوت یولنده ، جامعهٔ اسلامیه‌نك سلامت وتأییدی یولنده ، حاصلی دین حنیفك بدخواهلری طرفندن چویریلن انتریقه‌لره قارشی حمایه ومدافعه‌سی یولنده اعانه جمع ودرجنی امر ایتمش ایدی . حق وحقیقته خدمت ، عدالتی ترویج مسلکنی التزام ایتدیکی مدتجه اطاعتی واجب خلیفهٔ اسلام اولان بوذاتك دین مبینك تأیید واعلاسنه معطوف اولان بو امر و تکلیفی قارشیسنده اقوام اسلامیه نه یولده حرکت ایتدیلر ؟ نه کبی معاونتلرده بولندیلر ؟ بومسلمانلرکه بیونلرینه بورج اولان زکاتلرینك ، صدقهٔ فطرلرینك عشر معشارینی طوپلایوب کوندرمش اولسه‌لر خلافت اسلامیه‌نك مأوای یکانه‌سی اولان بو دولتی دول موجوده میاننده قدرت وسطوت ، نفوذ و مکانت ، شرف و نباهت اعتباریله اك عالی بر موقعه اصعاد ایدرلر ایدی .

هیهات ، بوآدملر صاحب ایمان اولدقلرینی ادعا ایدوب دوریورلر ، فقط کندیلرندن هر حالده بر امتك مدار بقا وموجودیتی اولان مستقیمانه برسیرت ، مردانه بر حرکت ایسته‌نیلنجه یان چیزوب آلدیرمامقدن ، معالی اسلامیه‌یه طوغری کیدرکن اولومه کیدییورلرمش کبی کری کری قاچماقدن بشقه برشی یاپه‌میورلر .

جهالتدن شکایت ایدییورلر ؛ حالبوکه بر طرفدن مبنای جهله کندی اللریله متانت ورصانت ویرییورلر . کوردکلری ذلت وحقارتدن ملول ونومید کورنیورلر ؛ حقیقتده ایسه فنا فنا حرکتلریله قلادهٔ ذلت وسفالتی بویونلرینه کندی اللریله کچیرییورلر . عزت ومکانت صاحبی اولمق ایستیورلر ، بونی الده ایتمك ایچون هیچ بر فدا کارلق اختیارینه

طرفدار اولمیورلر. زمانه، تقلبات زمانه سوکوب صاییورلر، حالبوکه زمان دینلن شی نه‌در؟ زمان، اونلرك ضعیف قلبلرندن، چوروك ایمانلرندن، دشمنلری ال اله ویرمشکن اونلرك یك دیکره بیگانه بر طور آلملرندن، کندیلرینه اعلان خصومت ایدنلر متحد برکتله حالنده بولورکن اونلرك شورش وشقاق وادیلرنده پویان اولملرندن بشقه بر شیمیدر؟

بوغازلر بر طرفدن بر بوزنده حاکم اولاق ایستیورلر، دیکر طرفدن نقد وثروتلرنی رباخوارلره تاراج ایتدیرمکدن، حریم موجودیتلرنی غاصبلرك پای احتراصلرینه چکنتدیرمکدن هیچ بر تأثر حس ایتمیورلر. چارشیلری، بازارلری اجنبی امتارك معمولات ومصنوعاته مشهر اولمقدن قورتیله‌میور، قوای مدرکه‌لرنده علوم وفنونك قشرلرندن بشقه رشی جای قبول بوله‌میور. هپ بوحاللر، تردئ اخلاق وتدنئ آداب ایله مترافق یورویوب کیدیور.

خایر، خایر، جناب حق بومقوله آدمدره هیچ بر وقت حاکمیت جهان وعدنده بولنمامشدر. بو وعد قدسی‌به ادعای استحقاق ایده‌بیله‌جکلر، اولسه اولسه شوآیت کریمه‌نك مضمونه ماصدق اولانلردر. «وعد الله الذین آمنوا وعملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم ولیمکنن لهم دینهم الذی ارتضی لهم ولیبدلنهم من بعد خوفهم امنا = الله، ایمان ایدن وعمل صالح ایشله‌ینلره وعد ایدیبورکه اونلری، کندیلرندن اول کان مؤمنلره یاپدیغی کبی، یر یوزنده استخلاف ایده‌جك یعنی حاکم قیله‌جق، کندیلرینه لایق وجسبان کوردیکی دین اسلامك قوت ومکانتی آرتیره‌جق، چکدکلری قورقویی امن وحضوره قلب وتبدیل ایده‌جکدر.» [۱]

واقعا برقوم که افکار ملیه‌لرنی زمانلرینك ایجاب ایتدیکی انکشافه مظهر ایتمك ایچون هیچ بر سعی وتشبثده بولونمازلر؛ مالرینك نمو وزیادینه، صنعتلرینك ترقی وواجبه خدمت ایتمه‌نك یوللرینی اوکرنمك لزومنی حس ایتمزلر، سفائن حربیه وتجاریه‌نی چوغالتق، معمل فابریقه‌لر وجوده کتیرمکده‌کی منافع ملیه‌یی تقدیر ایده‌مزلر، مؤسسات اقتصادیه تأسیسنه طرفدار اولمازلر، بونلرك باشلرینه بلابارانی یاغماز، اوزرلرنده هول ودهشت فورطنه‌لری اسمزده نه اولور؟

باشقه‌لری قرضاً پاره ویرمسه افلاس ایتمکه، قارنلرنی طویور، مازسه آچ قالمغه، صو صوکمازسه درد عطشله هلاك اولمغه محکوم اولان، معمولاتی کتیروب ساتمازسه یه‌جکی، ایچه‌جکی قوباجق قاب قاجاق، چیپلاقلقدن قورتولق ایچون کیه‌جك بولامیان بر امت ام موجوده میاننده ذلت وحقارتك تمثالی اولمقدن بشقه نصل بر وصف وماهیتله عرض اندام ایده‌بیلیر؟

ابی بیلمش اولملی که انسانلرك حیات مادیه ومعنویه‌جه مقدراتنی تعیین ایدن قانون الٰهی «ومن یعمل من الصالحات وهو مؤمن فلا یخاف ظلما ولا هضما = کیم که مؤمن اولارق صالح عمللر ایشلرسه ظلم کورمك، حقندن محروم اولمق کبی شیلردن قورقوسی اولماز» [۲] مرکزنده‌در.

شخصلری، ملتلری اعتبارله مفید وخیرلی افعال وحرکاته یناشمیان، بر موهبهٔ فطرت اولان قوای حسیه وعقلیه‌لرنی لهو ولعب یولنده، واهی امللر آردنده صرف واستعمال ایدن کمسه‌لره کلنجه، بو کبیلر بو جدالکاه حیاتده شرف موجودیتلرنی هرآن رخنه‌دار ایده‌جك مظلومیتلره، دیارلرنی دشمنلرینك آیاقلری آلتنده براقه‌جق تعدی وتجاوزلره هدف اولمقدن قورتیله‌مازلر. بو بدبختلرك تجلیات حیات نامنه نصیبلری رعشهٔ اضطرابیله قلبلرنی یرندن قوپاره‌جق قورقودن، کردنلرنی دشمنلرینه تسلیم ایده‌جك عجز وضعفدن عبارتدر.

شو سرد ایتدیکم بیاناتی ایشیده‌نلرك ظن ایتمکه اوتمدن بری بر اندیشه واضطراب ایله بکله‌دکاری بویله بر عاقبتك حتی بوکون تحققنده شك وترددلری اولسون. نه حاجت، هپمز بلاد اسلامیه‌ده مسلمانلر حقنده روا کوریلان معامله‌لره رأی العین شاهد اولمقده‌یز. بو چکدیکمز مادی معنوی عذابلر جناب حقك، کتاب کریمنده شو سرد ایده‌جکمز آیتلرله وقوعدن انذار وتخویف ایتمکده اولدیغی وعیدلرك تجلیات کونا کونندن بشقه برشیمیدر؟ «والذین یکنزون الذهب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله فبشرهم بعذاب الیم» «ولا تنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم» «ویقولون آمنا بالله وبالرسول واطعنا ثم یتولی فریق منهم وما اولئك بالمؤمنین واذا دعوا الی الله ورسوله لیحکم بینهم اذا فریق منهم معرضون وان یکن لهم الحق یأتوا الیه مذعنین أفی قلوبهم مرض ام ارتابوا ام یخافون ان یحیف الله علیهم ورسوله بل اولئك هم الظالمون» دقت اولنسونکه جناب حق بوصوك آیتده ایمان ایتدکلرنی دیللریله سویلیوب طوردقلری، الله ورسولنه انقیادلرنی علناً بیان ایتدکلری حالده فعلیات ایله تأیید مدعا زمانی کلدیکی وقت سوزلرنده ثبات ومتانت کوستره‌میان، لهلرنده صادر اوله‌جقدن قطعیاً امین اولمالا قجه جانب الٰهیدن ویریله‌جك حکمه عرض رضا وانقیاد ایتمیان کمسه‌لرك هیچ بر وقت ایمان حقیقی ایله متصف عد ایدیله‌میه‌جکلرنی نه‌بلیغ بر افاده ایله بزه آکلاتیور.

مترجمی: محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

افعالك حسن وقبحی

۱

انسانك افعال اختیاریه‌سی قوای مدرکه‌سی تحتنده واقع ورو حلرمز آنلری حفظ ایتمك ویاسور مثالیه‌لرنی استحضار ایلمکله منفعل اولان اکوان عدادنده اولمقدن خارج دکلدر. بوطبقی حواسمز قارشیسنده وقوعه کلن بر کائنه‌نك حواسمزله ادراك اولنمسندن یاخود قوهٔ متخیله‌مزله اویله بر کائنه‌نك استحضار ایدلمسندن طولایی حصوله کلن تعلقات روحیه‌مزه تماميله مشابهدر وبو کیفیت اوقدر بدیهیدرکه دلیله محتاج دکلدر.

[۱] سورهٔ نور [۲] سورهٔ طه.

نفسمزك مزیتی محاكمه ممكنه‌دن كچیریسه‌ك اكلارزكه اشیانك كوزل وچركین اولانلرینی تمییزه مدار اولان فطری بر قابلیته مالككز. یالكز اركككلر ارەسنده قادین كوزللكنی ، بونك كبی قادینلرك ده اركككلرك كوزللكنی آكلاملری خصوصنده هر ایكی طرفك مشربلرنجه اختلاف بولنسه بیله چیچكلرك رنكلرندەكی كوزەللكنی سچمك امرنده اختلاف كوسترەجك هیچ كیمسه تصور اولنه‌ماز .

آغاجلرك ، اونلرك یاپراق وساقلری یرلی یرنده ونسبت منتظمه دائره‌سنده نشو ونما بوله‌رق قلم قدرتك كالنه دلالت ایدیجی اشكال ومناظر بدیعه پیدا ایتدكلرینی، خصوصیله درلودرلو رنكلرله ممزوج چیچكلرك مختلف وضع وشكللرده بر تناسب تام كوستردكلرینی درك وتقدیر ایتمیه‌جك بر عاقل ده بوله‌ماز ؛ ینه بونك كبی اشجار ، نباتات وازهارك بعض اجزاسی قیریلوب كسیلدیكی وتناسب طبیعیلری بر صورتله بوزولدیغی تقدیرده كوستره‌جكلری شكل وصورتك قبحندن ده انفعال حاصل ایتمكدن خالی قالمدیغمز بدیهیدر . خلاصه : نفسمزك كوزل برشی كورمكدن سرور وحیرت حاصل ایتمسی، چركین برشیدن ده نفرت وقطع موالست ایلمسی طبیعیدر ؛ قوۀ تمییزیه‌مزك شو خدمتی كوزله كورولان شیلرده اولدیغی كبی؛ سمع، لمس، ذوق، شم واسطه‌لریله ادراك اولنان شیلرده ده بارز اولور . نته‌كیم : نوع بشر، ذكر اولنان حواس ایله هر شیئی حس ایدیجی اولدیغی هركسجه معلومدر .

مقام كلام ، اشیادن هانكیسنك كوزل وچركین اولدیغنه احاطۀ كامله‌یی حاوی برحد تعیینی بری دكلدر، لكن اونلرك هر برینی سچمك انسانك خصائصندندر . بو تمییز قابلیتی بعض حیوانلرده ده فطرتلرینك مساعد اولدیغی درجه‌ده كوریلیور. هركسك قبیح وجمیل اولان شیلره قارشی ذوق ذاتیسی متفاوت اولمقله برابر صنایعك مختلف نوعلرنده حصولی كورولمكده اولان مهارت وتكامل، مآثر عمران و انتظامك واصل اولدیغی درجۀ ترقی انسانلرك او خواص تمییزیه‌لرینك جملۀ نتایجندندر . اویله ایسه شبهه‌سز اشیا وكائناتده بر كوزەللك وچیركینلك واردر .

خاصۀ تمییزیه‌منك حس ومشاهده اولنان شیلرده‌كی درجه‌سی نه مركزده ایسه موجودات معقوله‌یی تیقنه صالح اولان عقلمزك نور ادراكی تأمینده كی خدمتی اوندن اشاغی دوشمز؛ معقولاتك احساس ایتدیكی كوزللك مراتب اعتباری مختلف اولمقله برابر هر برینك تمییزینه متعلق قابلیتمز مساعد اولدیغی درجه‌ده منعطف ومدركدر .

وجود واجب ، ملائكۀ كرام ، انسانلردن ظاهر ومتعالی اولان قسمنك ارواح عالیه‌سی كبی معقولات، حائز كمالدر؛ بونلرده‌كی جمال صفتی عارف بالله اولانلرك وجدانه منكشف اولور ، اونلرك موجودیتلرینی بر طرز معقولده ملاحظه ایدنلرك نور بصیرتلرینه رونق تام ویرر .

مشهود اولان شیلرده چركینلك حس اولنمسی تأثیریله وجدانده بعض ناملایم انطباعات حصوله كتیرن عقلمزك اثر استعدادی بردرجه‌ده اولمامقله برابر لوازم تناسب وكمالدن عاری ونقصانی بدیهی اولان اشیانك قبحه مقرونیتی تعیینه حواس مدركه‌مز دائما دلالت ایلر .

عقلك نقصانی ، همت وغیرتك سقوط وفقدانی، عزم ونیتك ضعفی، قبیح صاییلان حاللردن اولدیغنی كیمسه انكار ایده‌بیلیرمی ؟ بو معنوی نقصانلری حائز اولانلرك او آثاری كیزلمكه چالیشملری وضدیله متصف اولدقلری اوصاف برینه مرغوب اوله‌جق بعض صفات جمیله كوسترمكه یلتنه‌رك بونكله فخر ایتملری انسانك نیك وبد اشیایی فرق وتعیینه مجبول ومنهمك اولدیغنه كفایت ایدن برهانلردندر .

برنقطۀ نظرجه ایشلنمسی چركین دیه توصیف اولنان برفعل، وقت اولور كه تأمین ایتدیكی نتیجۀ نافعه اعتباریله كوزل صاییلیر . حد ذاتنده كوزل اولمق اوزره معروف بولنان برشیده اقتران ایتدیكی شكل وحاله كوره چیركین وصفنی قزانیر . مثلا : آجی اولان برشی نفرت آور وكریه اولور . بونكله برابر بعضاً برمرضك علاج شفاسی خاصیتنی كوستریر . برحاكمك شكل وقامتی تناسبسز ، چیركین اولمسی كندیسندن انظار خلقك استكراهنی موجب اولورسه‌ده بین الاهالی معامله‌سنك عدالتله جریانی ویاخود سنك شخصكه عائد برایلك ایلمسی آنك او صورت وهیئت قبیحه‌سی حقنده سنك احوال وحسیات روحیۀ اولیه‌كی تغییر ایده‌رك كندیسنی سكا سویملی قیلار . زیرا برشخصدن صادر اولان آثار و افعالك كوزللكی او شخصه كندی بها ورونقندن اشه باش اوله‌جقندن سائرلری اونك حقنده حسیات حسنه‌دن بشقه بروجه ایله متحسس ومتأثر اولماز . كذلك اساساً طاتلی اولان برشی ضرر ویره‌جك اولور ایسه آنی تناول ایدن ذات اوزرنده چیركین بر تأثیر وحس براقیر . كوزەل طانیلان برآدمدن ده ظلم صادر اولور و بو فعلده اصرار كوستریلیر ایسه اونك حالی اهل وجدان نظرنده انفعال ونفرتی تولید ایدر .

انسانك افعال اختیاریه‌سی موجودات كونیه‌دن معدود اولوب ادراكات حسیه وعقلیه‌مز تحتنده جاری بولندیغی واو افعالك نفسمزده بالقوه موجود و یا آثاری مشهود اولمق و بونلرك طرز تأمل وظهورندن صور كائناتده محسوس احوالده اولدیغی كبی بعض انطباعات وجدانیه حصوله كلك طبیعی ایدوكی بر عاقل ایچون تیقن وتسلیم ایدلمامك ممكنمیدر ؟ خیر ، چونكه افعال اختیاریه‌نك جملۀ اكواندن بولندیغی و بونك حكمی هم محسوساته، هم معقولاته متعلق طرزاده را كائنمزده جاری ومؤثر ایدوكی بداهةً ثابتدر . بناءً علیه افعال اختیاریه‌نك بر قسمی حد ذاتنده كوزل وایی اولدیغندن اوكبی افعالی كورن وحس ایدنلر ، طبق اشیای محسوسه‌ده كوزل شیلری كوردكلری زمان نصل متحسس اولورلر ایسه ینه اویله‌جه تحسس ایدرلر .

عساكر منتظمه‌نك رسم كچید اجراسنده و (جیمناستیك) فننه موافق اوله‌رق كمال مهارتله یاپیلان جانباز اویونلرنده وقوانین موسیقیه‌یه آكاه بر ذات طرفندن ایقاع ایدیلن نغمات موسیقیه‌نك استماعنده حاصل اولان حالات كبی . .

افعال مذکوره‌نك بر قسمی دخی نفس الامرده قبیح اولدیغندن اومثللی افعالك مشاهده سیله عینی جیرکین خلقتلی برشیئی ویا برشخصی کوردیکمز زمان روحمزده تنفر واستکراه حصوله کلیر . نته کیم : بعض ضعیف عقللی کیمسه‌لر بر قورقو ویاصیقینتی یه معروض قالدقلری وقت کوزدکاری شاشقینلق وبعض مملکتلرده جاری عادت مشؤمه‌وجهایله ئولولر اوزرینه بالاندن آغلایان قادینلرك ولوله وفغانلری وقورقاق کیمسه‌لرك همان رنکلرینك اوچمسی کبی حالاتده بوقبیلدندر .

افعال اختیاریه‌نك دیکر برقسمی واردرکه حسن وقبحی لذاته اولمیوب بلکه ایراث ایده‌جکی الم ولذته نسبةً اعتبار وقبول اولونور . مثلا : ضرب وجرح تأثیراتی وافعال انساندن المتولد ایدن هرشی کبی .

بوده آچ ایکن اکل طعام ایتمك ، صوصامش ایکن صو ایچمك وحصول لذت واندفاع المه یارایان – صایلمسی غیر قابل – افعال کبی .

ایشته افعال اختیاریه‌نك برقسمنده حسن تعبیری لذت ویرن ، قبیح لفظیده المکتیرن شی معناسنده مستعملدر . اشبو معناره نظراً کوزل وچیرکین اولان افعالی ، انسانك تمییز ایتمسیله حیوانات صنفلری میاننده قابلیت حسیه وکوردکاری تربیه سببیله صنفلری هم جنسلرندن فرقلی اولان بعض حیواناتك تمییزی ارەسنده اختلاف پك آز نسبتده اولابیلیر ؛ یعنی بو معنالری ادراکده همان انسانلر ایله سائر مترقی حیوانلر مساویدر . بالکز حسلرك قوت وضعفنده ، کوزللك و چیرکینلك درجاتنی تحدید وتعیینده برتفاوتلری بولنه‌بیلیر .

ینه بوقسم افعال اختیاریه‌نك بر نوعی دها واردرکه برفعل ، جالب منفعت اجتماعی اعتباریله کوزل ، نتیجه‌سی ضرره منجر اولمسی اعتباریله‌ده قبیح صایلیر ، بو معناجه اولان حسن و قبیح بینلرینی کمالیله فرق وتمییز ایتمك آنجق نوع انسانه مخصوصدر ؛ بوده محضا خاصهٔ عقل مقتضاسی وطرف الهیدن نوع بشره موهوب اولان خصیصهٔ تفکرك احسان ایدلمسنده‌کی سروحکمت آثر انجلاسیدر . بوتمییز نقطه‌سنده سائر حیواناتك اشتراکی اولاماز ، آنجق اولسه اولسه ادنی وجهله اوله بیلیر .

ایشته بعض لذت بخش وذوق آمیز شیلر واردرکه شأمت انجامنه بناءً قبیح عد اولونور . ییمك ایچمك خصوصنده افراط اولنمسی ، موسیقی نغماتنه بلاانقطاع ابتلا کوسترلمسی ، شهوات نفسانیت آرقه‌سنده قوشولمسی کبی . زیرا بو حاللر ، صحت وجودك افسادینه ، عقلك اضاعه‌سنه ، مال موجودك الدن کیتمسنه وعجز وپریشانی یه دوشولمسنه سبب اولور . شوصورتله نتیجه‌سی ، قبحی مؤدی اوله‌جق درجه‌یه واردیریلان لذیذ برشیدن حاصل ایدیله‌بیلن ذوق آنجق بر زمان قلیله منحصر اولوب باعث اوله‌جغی الم واضطرابك تأثیراتی ایسه مدت مدیده دوام ایده‌جکی وبلکه اشنع حال اوزره موءبد رفاقت ایلیه‌جکی امر ظاهردر . بویله برلذتك فائده‌سی ، نتیجةً مورث اولدیغی شدائد الملك تعیین درجه‌سی ممکن اولمیان مادی ومعنوی ضررلرینه اصلا نسبت قبول ایتمز .

نیجه‌الم آور افعال وحرکات واردرکه مستحسن عد ایدیلیر ، کسب رزق وضعف وپیری هنکامنده احتیاج حس اولنه‌جق شیلره قارشی نفسك امین اوله‌بیله‌جکی مستحضراتی تأمین ایتمك خصوصنده ، برطاقم مشاق ومزاحمه قاتلانمق وقوای عقلیه وبدنیه‌یی زیاده‌لشدیرمك ایچون لذائذدن شدت امسا کو شهوات نفسیه‌یی قیرمغه چالیشمق کبی .

عقل بشرك حسن عد ایتدیکی حالده موجب الم ومشقت اولان احوالدن بریسیده برکیمسه‌نك کندی ، نفسیله توابعندن ، قرداشلرندن ، قبیله‌سندن ومنسوب بولندیغی ملتدن تهلکه‌یه معروض قالارق حیات وحقوقنی لزوم حس اولندیغی درجه‌ده ، حتی بذل نفسی ایجاب ایتدیره‌جك مخاطره‌یی بیله مؤدی اولسه کندی نوعندن ، یعنی انساندن ویاکندی نوعنك غیریسندن ، یعنی سائر حیوانلردن اولان دشمننه صالدیروب قاوغا ایتمسیدر ؛ زیرا اویله برآن تهلکه‌ده کندی حیاتنی فدا ایله دیکرلرینك تأمین بقاسنه خدمت ایده‌جکنی وجداناً حس ایدر و شو حسیاتك بو وجهایله فدا ایدلمی نتیجه‌سنده هرحالده کندیسنه‌دیکر برحیات اولاجغندن امین اولور ، بو حیات اخرانکده کیفیت وسائر حالاتی ، عقلی تحدید وادراك ایده‌مسه‌بیله ینه روحی اویله برحیاتك کندیسنه حصولنی جزماً حس ایدر .

بشقه‌سنك کندی سعیله اکتساب ایتدیکی امواله ید غصبك اوزادلمسی ، حسد اولان کیمسه‌نك نفس ومالك اتلافیله الم حسدن تشفی ایدلمسی کبی حالات دخی چرکین اولان لذتلی شیلردن عد ایدلمشدر ، چونکه بوکبی غیرك حقوقنی محو وافنا ایدن حاللر ، عامه‌نك ، حتی او تعدیاتی یاپن کیمسه‌نك حقوقنی بالنتیجه تهدید واخلال ایدر ؛ بناءً علیه عهده وفا ، عقود مسالمه رعایت ویابوکبی خصوصلرده غدر وعدم وفا بوبابلك تفرعاتندندر .

ایشته بو خصوصاتك جمله‌سنی عقل بشر ادراك ایتمش وضرر و منفعت وریجی شیلرك هپسنی فرق وتمییز ایده‌رك ضرر ویرن بر فعله شر ، نافع اولان بر عمله‌ده خیر نامنی ویرمشدر . بوتمییز خاصه‌سی ، فضلیت ورذیلت قسملرندن معدود اولان شیلرك واسطهٔ ادراکی اولمالیدیر .

شیخ محمد عبده مترجمی : حسین مظهر

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری حقنده

۳۳

فصل ثانیدن ۱۱۸ نجی مادده « بینونت قطعیه زوجه‌نك عدتی مرور ایلدکدن صوکره مقصد تحلیل ایله اولمایه‌رق زوج آخره واروب بعدالتقرب آندن افتراق وعدتنك مروری ایله زائل اولور . » دینلمش .

منطوقه دییه‌جك یوق . لکن « مقصد تحلیل ایله اولمایه‌رق » قیدینك مفهومی طوغرو دکل . مقصد تحلیل ایله زوج آخره وارمش ایسه‌نه

اوله‌جق ؟ اوزوج دگلی‌در ؟ قبل الافتراق بریسی وفات ایدرسه آرالرنده توارث جاری اولمایه‌جقمی ؟ بعد القرب بوشارسه طلاق صایلمایه‌جقمی ؟ نیچون بینونت قطعیه زائل اولماسون ؟ حق تعالی « حتی تنکح زوجاً غیره » بیورمش . « لم یقصد التحلیل » قیدی یوق . لایحه‌ده بوقیدك هیچ برقوله استناد ایتدیریلدیکی کوسترلمه‌مشدر . مبرهن اولان مذهب جمهوره مخالف اولدیغی ده آشکار . بالخصوص قادینك ایکنجی زوجنه واریرکن اویله برمقصدونیتده بولونمش اولمه‌سنك هیچ حکمی اولمایه‌جغی مذاهب اربعه‌ده جای خلاف اولمیوب مجمع علیهدر . اختلاف آنجق تحلیلك شرط ایدیلدیکی وزوج ثانینك اونیتله تزوج ایتدیکی صورتلرده‌در . صراحةً شرط تحلیل ایله عقد اولونان نکاحك مثلاً نکاح متعه‌یه بکزه‌دیکندن فاسد اوله‌جغنه دائر امام ابویوسفدن قول مشهورینه مخالف برروایت وار . امام شافعینك ده مذهبی اولوب قول قدیمی دینیلیور ، لکن مشابهت مذکوره غیر معتبر اولان شرط مذکوره رعایت اولوندیغی صورتده قالیور . هله عقدده شرط اولونمقسزین زوج ثانی اومقصدله آلمش ایسه بونده قیاس مذکورك ممکن اولمیه‌جغی ائمهٔ مذاهب بیننده جای اختلاف دکلدر .

نکاح مذکورك فسادینه قائل اولان علمای حنابله صحتنه قائل اولدقلری « لعن الله المحلل والمحلل له » حدیثیله استدلال ایتمشلر . طلاق ایله فسخی لازم کله‌جکنه ذاهب اولان فقهای مالکیه اونکاحك بینونتی ازاله ایتمیه‌جکی حقنده‌کی مذهبلرینی مؤید اولدیغنی ذکر ایتمشلردر . تحلیلك نکاحده شرط اولندیغی صورتده بوجهته امام محمدك ده موافقت ایتدیکنه دائر برروایت وار . لکن ظاهر الروایه‌ده محفوظ اولان قولنه مخالفدر . امامینك بومسئله‌ده صحیح وثابت اولان قوللری امام اعظمك مذهب صحیح مشهورینه وامام زفر وسائر اصحاب کرامك قوللرینه موافق اولوب نکاحك مع الکراهه صحیح وشرط مذکورك غیر معتبر اولمسی ، تقرب وقوعنده بینونت قطعیه‌نك زائل اولمسیدر .

کتب حدیثده عبدالله بن عمر کبی بعض صحابهٔ کرامك رضی الله عنهم قوللری اولمق اوزره مروی اولان اثر مذکورك مفاد صحیحی ده بودر ، ومرفوعاً نبوتی بوحکمه متوقفدر . شرطله تحلیلك ممکن اولدیغی عهد نبویده بیلنمش واکا بناءً ذکر اولوب ده وثوقه شایان کورولمش اولمسنی ایجاب ایدر . شرعاً محلل و محلل له یوغیکن آنلره وجود ویریله‌رك لوم اولونملری ممکن اولماز . شرط تحلیل ایله اولان نکاح صحیح ، یاخود مفید تحلیل اولمیوب ده بونی بیلدیرمك مراد اولسه « ولا نکاح للمحلل » ، یاخود « المحلل لایحل حتی تنکح من لم ینو التحلیل » بویورلور ایدی .

اثر مذکورده محلل ومحلل له لفظلرینی ظاهر اولان معنالرندن اخراج ایله تحلیل ایده‌مه‌ین وتحلیله نائل اوله‌مان قاصدلر معناسنه حمل وتأویل ایتمك لااقل بوحکمك دها اول بیلنمسنه متوقفدر . آنی بونکله اثبات ایتمك دور قبیلی‌بی استلزام ایدر . بومعناده قوللانیلملری اختلافك ظهورندن صوکره حادث واو مذهبده بولونان فقهانك الفاظ واصطلاحنده واقع وشایع اولمشدر . اثرك ده قول صحابی اولمسی محتمل لکن بنه خلاف ظاهردر . هرحالده آنکله نص اوزرینه زیاده جائز اولماز .

طلاق ثلاثه‌نك منصوص اولان حکمی بلا موجب آکا جرأت ایدن زوج وتکرار آکا رغبت ایدن زوجه‌نك جزلری ویأس‌لرایله اراحه ایدیلیوب زوال حرمتك نکاح آخره تعلیق اولونمسی کبی مکروه اولان طریق تحلیلك کندیلریچون ممکن برحالده براقیلمسی ده تمام جزالریدر . آنك اوزرینه مترتب اولان لوم و ذم آنجق نفسلرینه عائد اولوب مستحق اولدقلری عقوبت الهیه‌دن فضله برشی دکلدر . لایق اولدقلری جزانك تمامندن کندیلری توقی ایتملری لازم کلیرکن نفسلرنده بوکا استعداد اولمیانلری طریقدن حجر ایتمه‌نك مقتضیسی بوقدرکه بینونتی مزیل اولان نکاح الغیر معناسندن نکاح محلل شرعله استثنا ایدیلسون .

ارباب حکومت ایچونده بوکیلرك شانه اعتنا ایله تکلفانه دوشمك مذهب صحیحك ترك وتبدیلیله تصعیبانه قیام ایتمك نابجادر . لایق اولماز . بلکه نی فائده‌سندن زیاده سوء تأثیری ده اولور . نه‌قدر مکروه اولدیغی معلوم اولان بوطریق اختیار ایدن عائله‌لر : « بوتحلیل صحیح دکلدر » دینیلنکله انلر مقصدلرینی ترك ایتمیه‌جکلر . بلکه ایکنجی بر تحلیلك چاره‌سنی دوشونه‌جکلر . اولجه نکاح محلل محکمه خارجنده اجرا اولنور ، ممکن اولدقجه مخفی طوتولوردی . بوندن صوکره مقصدی کتم ایله‌حاکمدن مساعده ایتمه‌ینلر ، اعتراضاته اوغرایانلر ، بعد العقد اخبار اولنوب جزا کورنلر ، تفریق ایدیلملر بولونه‌جق . شیوعی وقوعندن بدتر اولمقله برحالده اوقادینلرك هروجهله ناموس وحیثیتلرینك برباد اولمسنه وفاحشه‌لکه قدر تنزل ایتملرینه سبب اوله‌جق .

اوت ، بویوزدن متضرر اوله‌جقلر چوق دکلدر . لکن بونلرك آزلغی بو قانون ایله متجاسرلرك آزاله‌جغندن دکل ، مملکتمزده بونکاحلرك اولدن بری نادر الوقوع اولدیغندندر . برانسانك زوجه‌سنی اوچ کره بوشامسی پك آز اولور . واندن صوکره تکرار المق ایسته‌ینلرده بالطبع دها آزدر . بونلرك ده چوغی ایش اودرجه‌یه کلنجه هر مذهبده هرنکاحك صحیح وهر طلاقك واقع اولمایه‌جغنی دوشونه‌رك مذاهب اربعه فقهاسنك اختلافلرندن استفاده‌یه دوکولیورلر . اکثریا شافعیلر بوطریقی استعمال ایتمکده اولدقلری کبی علمای حنبلیه‌دن طلاق بدعی مسئله‌سنده اسماعیل بن علیه‌نك کلهٔ واحده ایله ثلاثهٔ مجموعه مسئله‌سنده حجاج بن ارطاتك مذهبلریله افتا ایدنلر بولونمش ، ایکنجی مسئله‌ده حنفیه‌دن محمد مقاتلك ده برابر اولدیغی روایت اولونمشدر . ناس آنلری ده تقلید ایدیبیورلر .

کرچه بونلر اقوال شاذه‌دندر . اتباعه شایان اوله‌ماز . لکن قرارنامه‌نك مناکحاته دائر اولان برنجی بابنك ویدنجی ماده‌سنك مستندالیهی اولان ابن شبرمه‌نك خلاف منقولندن دها آشاغی دکل ، خطا ایسه‌ده هیچ اولمازسه اقوال مجتهدیندن اولدیغی ثابتدر . آکا قناعت

كتوروب قبول ايدنلره برشی دينيله‌ميور . دينه‌ده تأثيری اوليور . مقصد تحليل ايله تزوج واقع اوليور ‌ی‌در .

قوميسيون بو خصوصده لزومندن زياده اهتمام كوسترمشلر . اوروپاليلردن وخصمارمزدن بومادهٔ قانونيه‌يی كورنلر اخلاقمزه طعن ايده‌جكلر . اهل اسلام ايچنده بويله شيلر كويا پك چوق واقع اولور ايمش‌ده حكومت چاره‌سنی بوله‌ميوب تبديل مذهبه محتاج اولمشلر ظن وذهابنه دوشه‌جكلر . كنديمزی يوق يره تشهير ايتمش اوليورز . هر نه‌درلو دوشونولسه بوفقره‌نك طی اولونمسی اولادر . خلقك وجدان ومذهبلرينه عائد اولان بومثللو اموره ارباب حكومتك تعرض ايتمسی، تعقيباته دوشمسی موافق مصلحت اولماز .

حكومتجه مطلوب اولوب سجل نفوسك انضباطی غايه‌سی نكاح اوزرينه تأسس وطلاق اوزرينه تفرق ايدن عائله‌لرك اولجه بيان اولونديغی اوزره بالفعل تأسس و بالفعل تفرقلرينی مهلت مناسبه ظرفنده قيد ايتمك وايتديرمك خصوصندن عبارتدر . فضله‌سی فضله‌در .

صدرالدين

توركلر واسلاميت

عصرمزده حكمران اولان محيطه انطباق قانونی ، اجتماعيات ساحه‌سنده‌ده ؛ عينی قوت وشدتله فرمانفرمادر . محيطه توافق ايده‌مه‌ين بر ذی حيات ياشايه‌مديغی كبی ، هرهانكی بر دين‌ده ، آره‌سنده انتشار ايتديكی قومك روحنه اويغون كلزايسه اوقوم آره‌سنده پايدار اولماز . بالعكس ، هرهانكی بر قوم آره‌سنده انتشار ايتمش اولان بر دين ؛ كردباد اعصاره رغماً ، پايدار قالمش اولورسه ، بوحال ، دينك تماميله اوقومك روحنه اويغون اولديغنك شاهدی اولور .

چونكه مقدس وذميم ، حلال وحرام كبی برطاقم اعتقادات واحكام ايله ساحهٔ حريتی تحديد ايدن دين ، ملی روحه اويغون اولمادقجه حق انتشار و استمراری‌ده اولماز . اكر بر دين ، هانكی بر قوم آره‌سنده منتشر ومستمر بولونيورسه ، حكم ايتملی دركه ؛ او دين بو قومك روحنه توافق ايتمشدر . بناءً عليه ، او قومك فطری دينی در .

بو حقيقت پك بديهی ايكن ، اسلامه جبهه‌دن هجوم جسارتنده بولونه‌مايانلرك ويا بوخصوصده احتياطكارانه حركتی التزام ايدنلرك ؛ اسلامی ضربه‌له‌مك ايچون ؛ باشقه بر يول طوتمش اولدقلری كوروليور . بعض نشرياتدن آكلاشيلان بو يكی طريق هجوم شو اوليور :

«عربستاندن اعلان ايديلن اسلاميت ، عرب روحنك مولودی‌در . بناءً عليه عربلره مخصوص بر دين‌در . آلتای محيطنده عربلردن پك فرقلی شرائط حياتيه ايچنده يتشمش اولان توركلره ، عربستان پيغمبرينك نشر ايتديكی دينك يابانجی كلمه‌سی پك طبيعيدر . تورك وقتيله قلنج قورقوسيله بو دينی قبوله مجبور اولمش ايسه‌ده روح وحياته اويغون اولمديغندن ، فلا كتنی احضار ايتمش‌در . بر قسم توركلرده بو يابانجی دينه قارشی روحاً عصيان ايده‌رك كيزلی دين طاشيمش ، عربستان مكه‌سندن باشقه كعبه‌لره دونمش ، قرآن دينك جامع ومسجدلرندن آيری معبدلر اتخاذ ايتمشلردر .

ثانياً بيك سنه‌اول ايچون ايی اولان اسلاميت وتلقين ايتديكی (قوانين سماويه) آرتق اسكيمش در . تورك آتيسنی تأمين ايتمك ايچون بو كهنه قوانين سماويه‌دن قورتيلمغه چاليشمالی‌در .»

كچن نسخه‌مزده اناطولی‌ده‌كی قيزيلباش وبكتاشيلرك كيزلی معبدلرينی بوروحی عصيانك مولودی كوسترن ايكی مقاله‌نك ماهيتنی ميدانه قويمشدق . اخيراً صحيه مديريت عموميه‌سيله بكام اولان (عبدالله جودت) بكك‌ده (بويوك مجموعه) نك (٣) نومرولی صايسنده عينی ماهيتده بر مقاله‌سی انتشار ايتمشدر .

بويوك مجموعه مديری طرفندن (توركك آتيسنی نصل بولورسكز؟) يولنده ايراد ايديلان برسؤاله ، يكی صحيه مدير عموميسی بو مقاله‌سنده عيناً شو جوابی ويريور :

«توركك يكانه وپك فنا اولان صفتی توكل كارلغی‌در . بوفنا دردی ايی بردين‌دن طوغمشدر . فقط عربستان ايچين ياپيلان ايی برلباس سبرباده كيلمز . بيك سنه اول ايچين پك ايی اولان قوانين وبالخصوص قوانين سماويه بيك سنه صوكره ينه ايی اولمقده دوام ايده‌مز . توركك وتوركلكك آتيسی پك ايی اولابيلير . اكر بو دردينی آكلارسه .

بو دردينی توركده ، كوردده سنه‌لردن بری آكلاتمايه چاليشيوردم . وسنه‌لر توالی ايتدكجه داها بوكسك وداها بويوك تلاش وهيجانله باغيريوردم . چونكه روحی قانغيره‌نك ايلروله‌ديكنی كوروبوردم . مقدراتنك آلتنده يازلمش اولديغنه اعتقاد ايدن توركك آتيسی نه اولابيلير؟ تورك روحی نكريسنی ياراتملی واونك آلتنه مقدراتی كندی الیله يازمالی‌در .»

اوتدنبری امراض معنويه طبيبی كبی كچينه‌رك بر قسم زواللیلره يولرينی شاشيرتان واخيراً امراض ماديه‌نك تداويسی وظيفهٔ مهمه‌سی ده عهده‌سنه توديع بويوريلان يكی صحيه مدير عموميسنك شو يازيلرله افراد امتی نه تهلكه‌لی كريوه‌لره صاپديرمق ايسته‌ديكی پك كوزل كوريله‌بيلور .

شايان شكراندركه ، بوامراض معنويه متطبينك سنه‌لردنبری توركی وكوردی سوروكله‌مك ايسته‌ديكی مدهش اوچوروم ، هر ايكی نجيب ملت نظرنده‌ده تظاهر ايتمش اولديغندن ، سنه‌لر توالی ايتدكجه داها يوكسك ودها بويوك تلاش وهيجانله باغيرماسنه‌ده كيمسه اهميت ويرميه‌جكدر .

چونكه تورك روحيله اسلاميت آره‌سنده ، تضاد دكل ، صيقی بر آهنك وتوافق واردر . عصری عرفان ، مثبت علوم ايله مجهز اولدقلرينی ادعا ايدنلرك ، تاريخك قاهر شهادتی ، حيات اجتماعيه‌نك دواملی آهنكی قارشوسنده ، منهج علمی‌دن بالكليه اوزاقلاشه‌رق ، تماميله عندی مطالعه‌لری علمی بر كسوه آلتنده ايلری سورمك خصوصنده كی جرأتلری شايان حيرتدر :

تاريخ كوستريوركه : اسلاميت عربستانده طلوع ايتديكی حالده حرمانته مشتاق وجدانلری توركستانده‌ده بولمشدر .

تورکلر اسلامیتی وجدانلرینك عصرلرجه اوزله‌دیکی بر معشوقه کبی استقبال ایتمش ، بوکونه‌قدرده بوتاقی‌ده دوام ایلمشلردر .

تورانك واسع یایلالری ، پایانسز استپلری ، براق ویلدیزلی کیجه‌لری ، آلتون طاغلرینك معظم شاهقه‌لری ، کچیدسزاورمانلری عصرلردنبری تورکك روحنه‌علوی وخفی سانحه‌لر‌تزییل ایدییور. اونی خلقتك‌حضور عظمتنده عشق عبودیتله تیتره‌تیور ، کندیسنده درین برمیل وحدت پرستی اویاندیرییوردی .

تورك اوته‌دنبری ، یالکز عائله واویماغـك بویوکنه ، مملکتك خاقاننه عرض اطاعته آلیشـمش ایدی . محیطك بلند ادا تلقینـاتی روحنی یوکسـلتدیکی کبی شرائط حیاتیه‌ده اونی دائما حال فعـالیتده بولندیرییوردی . تورکلر، نه‌بودا مذهبنك اوبوشدیریجی آیینـلرینه، نه‌آتش‌پرستلکك ثنـائیت‌تلقین ایدن عنعنه‌لرینه، نه‌ده شامانلرك ابتدائی افسـونلرینه ربط قلب ایده‌میورلردی . بالعکس ، روحلرینه عظمت، قانلرینه حدت ، نفسلرینه غرور وحشـمت ، محیطلرینك یوکـلك الهاماتنه شدت بخش اوله‌جق بردین آرییورلردی .

تورك مادی دوشونیور ، مادی یاشیور ، عمرینی حرب وجدال میدانلرنده کچیرییوردی . بر (سومنات) ك قابوسی اوکنده بوینی بوکه‌رك مـسکینانه کونلرجه بکله‌مك ، بر (آتشکده) نك دیوارلری دیبنده ذلیلانه آیلرجه ایکله‌مك برهندلیك ، بر ایرانلینك یاپه‌بیله‌جکی بر ایشدی . فقط اك بیوك ذوقی چوللرده ، اووالرده ، آت اوستنده دولاشمقدن ، سد راهی اولمق ایسـته ینلرله چارپیشـمقدن عبـارت اولان تورك ، وجد واستغراق حیاتندن برشی آکلامیوردی .

هنـدده ، ایران‌ده طبیعتك عواطف بی پایانی ایچنه غرق اولان انسانلر ، چارپشمه‌دن ، چاپشمه‌دن کچینه بیلیورلردی . فقط اورته آسیا استپلرنده یشایان خلق ، ئولمه‌مك ایچون دیدنمك ، قوشـمقه ، چارپشمغه مجبور ایدی .

تورلا روحی ، زنکین ومعتدل اقلیملرك اسـطوره‌لر طوغوران تلقیناتنه بیکانه ایدی . او ، ایستیوردی‌که دینی‌ده وطننك سماسی قدر براق ، حیاتنك کذارشی نسبتنده ساده ، یایلاسنك یوکسـکلکی قدر بلند اولسـون !

سماپیوست طاغلر ، پایانسز اووه‌لر ، نهایتسز چوللر ، کیجـه‌لرك صمت وسکونی ایچنده پارلدایان اوزاق ییلدیزلر،تورکك روحنده کیزلی حسلر اویاندیرمشلردی . تورك ، فکرینی یوکسلته‌جك ، قوتلی طمار- لرنده قوشانقانه شدید برجولان ویره‌جك ، دینچ و کوربوزعضه‌لرینی ایشله‌ته‌جك بردین ایسته‌یوردی .

اسلامیت ماوراءالنهر افقلرندن لمانه باشلایجه،تورك‌روحنی تطمین ایده‌جك حزمه‌لری طاشیمش ، ئوزله‌دیکی معشوقهٔ وجدانی بولمشدی . هجرتك (٩٤) نجی سنه‌سنده (بخارا) ده ایلك جامع انشا اولندیغی زمان ، تورکك قلبنك آبدهٔ ایمانی دکز ایدلمش‌اولدی . تورکلر ، فوج فوج دائرهٔ اسلامه کیرمکه باشلادیلر . هجرتك ٣٤٩ ـ ٣٥٠ تاریخنده ایدی‌که اوچ ملیونی متجاوز تورك (سالور خان) ایله برابر برکون ایچنده دائرهٔ اسلامه کیردیلر .

کرچه ایلك زمانلرده‌ده اسلامیت ماوراءالنهرده آزچوق مقاومت کورمشدی . فقط بونك سـببی اموی قوماندانلرندن بعضـیلرینك خلیفه‌نك آرزوسی خلافنه جزیه آلمق ، حاکمیت تأسـیس ایتمك کبی شدتلی حرکتلری ایدی، عجاجك قوماندانلری آره‌سنده تورك‌روحنی اوقویه‌جق دها کیمسه بولنمامش ، تورکك ملت محکومه معامله‌سـنه تحمل ایده‌میه‌جکنی آکلایان اولمامشـدی . تورکلرله اموی اردولری آره‌سنده وقوعه‌کلن نزاعلرك سببی ایشته بودر .

فقط ، وقتا که‌تورکلر اسلامیتده حاکم ومحکوم عنصرلر اوله‌میه‌جغنی آکلادیلر . وقتاکه دین تشرف جزیه تحصیلنه ترجیح ایدن‌قوماندانلر کوندرلدی . اوکوندن اعتبارآتورکلر ، بیوك بر شوقله آغوش‌اسلامه آتیلمغه باشلادیلر . حتی، تورکستانده نشر دین‌وظیفه‌سی ، دهااول اسلامی قبول ایتمش اولان تورك امراسی طرفندن درعهده ایدیلدی. بالنسـبه پك آز زمان ظرفنده تورکلرك همان کافه‌سی دین اسـلامه کیرمش اولدیلر .

چونکه اسلامیت ، تورکك روحنه مونس ، هم‌ده اویغون کلمشدی . تورك ، دین احمدی‌ده ، وجدان ملیـنی‌انکشاف ایتدیره‌جك اسـاسلر کورمش ، عرف ملیسنی مؤید نصوص بولمشدی .

تورك ، قلبنده هرشـیئه قادر بویوك بر (تکری)نك، باشنده‌ده اولو بر (خاقان)ك بولنمسنی ایستیوردی . اسلامیت‌ده قادر مطلق بر (الله) ایله‌اونك‌اوامرینی‌اجرایه‌مأمور بر (ولی‌الامر) کوستریـیوردی.

تورکك روحی وحدتجی ، تشکیلاتی ولایت عامه اساسنه مسـتند ایدی . اسلامیت‌ده عینی‌اصوللری تعلیم‌ایدییوردی . تورك (ایل)جی ایدی . مسلمانلقده وحدت امتی أمر ایدییوردی .

تورك فطرتاً عسکر ایدی . مسلمانلق‌ده جهادی اسـاسات دینیه صره‌سنه ادخال‌ایتمشدی . تورك طبعاً جوانمرد ، بیکسلره قارشی‌مشفق ولطفکار ایدی . اسلامیت‌ده زکاتی ارکان دیندن صـاییوردی .

اوغوزعنعنه‌سی، تورکلری بردین(حنیف)ایله علاقه‌دارطانیتیوردی. حضرت محمد (ع . م) ده ، کیجه‌سی کوندوزی قدر پارلاق‌وسمیح اولان (دین حنیف) ایله بعث ایدلمش اولدیغنی تبـلیغ ایدییوردی.

خلاصه تورك فطری دینی اسلامیتده بولمش ، اسلامیت‌ده تورکك احتیاجات روحیه‌سنی‌تطمین ایتمش ، اونی‌ردنبره‌یوکسلتمش ، تاریخك الا احتشاملی صحیفه‌لرنده بر موقع ممتاز قازاندیرمشدر .

اسـلامیتك ، عرب روحنك مولودی وعربلره مخصوص بر دین اولدیغی ادعاسی‌قدر معناسز واساسسز بردعوا اوله‌من. عرب عرقلریله اسلامیت پرنسیپلرینی‌قارشولاشدیرمش اولانلر آره‌سنده بویله برادعاده بولنه‌جق برفرد چیقه‌من . فقط ، هر ایکیسندن‌ده بی‌خبر اولانلر ، صاچمه صاپان ، آغزلرینه کلنی سـویله‌یه‌بیلورلر .

عربلرك ملی روحلری عشیرتجی‌ایدی : حالبوکه اسلامیت بوروحه

كلياً ضد اولان وحدت اساسنی قورمشدر . تاریخ كوستریوركه ، اسلامیتك یوكسك مبادیسی ، عربلرده‌كی عشیرتجیلك روحنه غلبه چالدیغی دورلرده ، عربلریك وجود بركتلهٔ آهنین حالنده ایران ایجریلرینه ، آفریقا چوللرینه ، اندلس كلبتلرینه قدر صوقولمش ، ظفردن ظفره قوشمش علماً ، عرفاناً یوكسلدكجه یوكسلمشلردی .

فقط ، وقتاكه جاهلیه دورینك عشیرتجیلك روحی اسلامك وحدتجیلك وحكومتجیلك تلقیاتنه غلبه ایتدی . وقتاكه عربلر مادةً حاكم اولدقلری ایرانیلره روحاً محكوم اولدیلر ، وقتاكه ایران ملت‌پرورلری منقرض ساسانیان سلطنتنك اعادهٔ‌سی ایچون اسلامیتی ایران خرافاتنه بوغمق مهارتنی كوسترهبیلدیلر ، سوریه ، بیزانس ، مصر . . . ذهنیتی اسلام نجاتنی چوروندی . اوكوندن اعتباراً حقیقی مسلمانلغك عربلرده انكشاف ایتدیردیكی سجیه‌لر ، تدریجاً سونمكه یوز طوتدی وسوندی .

معظم بر سلطنتك تخت معلاسی ، ئولمش سجیه‌لر اوزرنده پایدار اوله‌مزدی . واوله‌مدی . كونك برنده بو تخت مدهش طراقلرله سقوط ایتدی ، كیتدی ! . . . .

اسلامیت ، عربلرده انكشاف ایتدیردیكی اصیل سجیه‌لری ، توركلرده‌ده نمالاندیرمشدی . توركلرك اسلامیته صوقه‌جق كهنه خرافه‌لری یوقدی . توركلر بویوك بر شوقله قبول ایتدكلری بودینه ؛ اقوام سائره كبی ، پابالسز خرافه‌لرله كیرمدیلر . چونكه توركلرده ، ایران خرافاتنه ، یونان اساطیرینه ، هند خیالاتینه بكزر عنعنه‌لر یوقدی . تورك اووقته قدر روحنك اینانمق احتیاجنی تسكین ایده‌جك ساده بر عقیده ایله یاشامشدی . او عقیده‌نك اعماق صمیمیسندن كزایدن كیزلی‌یه وحدت نورلری پارلدایوردی . اسلامیتك بلند اساسلریله قارشولاشدیغی زمان بونلرك عصرلردنبری اوزله‌دیكی شیلر اولدقلرینی آكلادی . همان آغوش وحدته آتیلدی .

تورك روحی خرافه‌دار بر عقیده ایله انكشاف ایده‌مزدی . او روح ، شهامته ، ساده‌لكه ، نجابته مفتوندی . توركلرك اهل سنت مذهبنی قبول ومدافعه‌سنی درعهده ایتمش اوله‌لرینك سببی بو نقطه‌ده آرانیلیدر .

توركك طبعاً دیندار اولمسنی بر نقیصه كبی كوسترمك ایسته‌ینلر ، بو سجیه‌نك جمعیت روابطی تأمین خصوصنده حائز اولدیغی اهمیتی تقدیر ایده‌میورلر دیمكدر . ئوت ، تورك طبعاً دیندار‌در . روحنه اویغون كلن دین مبینه صوك درجه ربط قلب ایدر . فقط ، بر ملت ایچون بوحال ، بر نقیصه دكل ، بر مزیتدر . بو سجیه‌یی ئولدیرمكه دكل ، انكشاف ایتدیرمكه چالیشمق ایجاب ایدر .

دیندارلق سجیه‌سی ، عجبا (آنغلوساقسون) و (جرمان) عرقلرنده توركلردن داها آزمی قوتلی‌در ، انكلیز و آلمان ملتلرینك تمایلات وجیه‌لری ، جیه‌لری ، فضیلتكار اعتبارلری ، عنعنه‌پرستلكلری ، عائله حیاتلری تدقیق ایدیلیرسه ، دیندارلق سجیه‌سنك بونلرده نه‌قدر قوتلی وتربیتكار تأثیراتی حائز اولدیغی پك قولای سجیله‌بیلور .

اسلامیت ، خرافاته بوغولمه‌دن اول ، صاف و علوی اساسلریله عربلركبی توركلرده‌ده نجیب سجیه‌لرینی تربیه ایتمش ، فضیلتكار مدنیتلرینك انكشافنی تأمین ایلمشدی ، غزنه ، خوارزم ، سلجوق ، طولون ، آخشید ، دانشمند ، اتابك ... وعثمانلی توركلرینك ایلك دورلرده كوستردكلری علوی سجیه‌لر ، حیرت‌بخش شهامتلر ، بلند فضیلتلر ، روحلرینه اویغون اولان صاف مسلمانلغك اثری اولدیغنده شبهه یوقدر .

صوكره‌كی سقوطلرده ، دین مبینه اویغون اولمیان خرافه‌لرك اسلامك یوكسك اساسلرینه غلبه ایتمسندن نشأت ایتمشدر . توركك استقبالنی قورتارمق ایچون اونی بر تاكری یاراتمغه ، یكی بردین بولمغه ، تعبیر دیكرله ، دینسزلكه قوشمغه سوق ایدنلر ، توركی ابدی ئولومه خسرانه سوروكله‌مش اولورلر .

توركك فطری دینی اسلامیت حقیقیه‌در . تورك حقیقی اسلامیته مربوط قالدقجه ، متصل تعالی ایتمش اولدیغنه تاریخدن بویوك شاهد آرامغه لزوم وارمیدر ؟ توركی ئولدیرن ، سقوط ایتدیرن اسلامیت دكل ، دین كسوه‌سنه بورونمش اولان خرافه‌لردر . تورك ، بوخرافه‌لرله ، صاف وحقیقی مسلمانلغی اونوتمش ، یابانجی وقهار عنعنه‌لرك كابوس عاطل آلتنه كیرمشدر .

توركلر ، حاكمیتی اله كچیردكدن صوكره ، اساطیری خرافه‌لرندن هنوز صیریلمامش اولان یكی دینداشلرله تماس مجبوریتنده بولنمشلردی . اساطیری ماضیلریله افتخار ایدن ، ملی دینلرینك خرافه‌لرینی بر درلو اونوته‌میان قوملرله اختلاط مجبوریتی توركلرك سجیه‌لری كبی صاف عقیده‌لرینی‌ده قاریشدیردی ، اساسندن صارصدی .

حقیقی مسلمانلق اونوتیله‌رق آفاق ، جهالت وخرافات كابوسلری استیلا ایتدكدن صوكره ، بو نجیب عرق ، ظلمت ایچنده قالمش ، عطالت چامورینه صوقولمش ، انقراض چوقورینه یووارلانمغه باشلامشدر .

توركلره یكی بر حیات ویرمك ایچون ، اونی خرافاتدن قورتارمق ، حقیقی معناسیله بر مسلمان یاپمقدن باشقه چاره یوقدر . فطرتاً دیندار اولان تورك ، دینسز یاشایه‌مز . توركك قاتلی دین دكل ، دینسزلك اوله‌جقدر . توركك آتیسنی دوشونن واونك ایچون تیتره‌ینلر ، توركجی ، كوردجی هر كون یكی بر ماسكه ایله توركی‌ده كورددیده اضمحلاله سوروكله‌ین تلقیناتلرك ماهیتی پك كوزل تقدیر ایدرلر .

. . .

دین وعصریلك

بیوك مجموعه ، نك درت نومرولی نسخه‌سنده (عصری جمعیتلرده دینك موقعی) عنوانیله برمقاله كورولدی . بومجموعه‌یی یازانلرك عمومیت اعتباریله بر مسلكی وار كه اووادی ده‌كی یازیلان یازیلاری همان دائما علوم متقرره‌یه مخالفدر . چونكه اونلرك اجتماعیات علمی دیبه میدانه

جیناردقلری شیلر اکثر مسائلی ارباب علم طرفندن قبول ایدلمه‌مش اویدورمه نظریه‌لردن عبارت بر طاقم تخیلات‌در. و اونلر بو تخیلاتی نص قاطع‌لردن ، الك بدیهی منطق وفلسفه اساسلرندن یوکسك وقطعی طوتمق‌ده وعصریلك، عصری جمیتلر ، عصری فکرلر ،عصری دینلر، عصری ویازهدی‌دوشونجه‌لر . . . . .الخ بر طاقم کله‌لرله هرکسك وبا خصوص‌سویاعلمیه‌لری‌طبیعتیله‌دون‌اولان کنجلرك ذهنلرنی تغلیط ایله حقیقتلردن اوزاقلاشدیرمق‌ده اولدقلرندن بونلرك حقیقی علملردن نه‌قدر اوزاق اولدقلرنی کوسترمك لزومی حاصل اولمشدر .

هیسندن اول شوراسنی تأکید ایدملم که اونلرك اجتماعیات دیدکلری شی‌دها بر علم حالنی المامشدر . احتمالکه ایلری‌ده علم اولور . فقط حال حاضرده مؤسس علملرجه قبول و تصدیق ایدلمه‌مش پك زیاده محتاج اثبات مسئله‌لردن عبارت در. نته‌کیم « عصری جمیتلرده دینك موقعی » مقاله‌سنده کوروله‌ن دعوالرده اصلسز فصلسز شیلردر . ایشته سویلدکلری :

« بویوك دینلرك کچیردیکی تکامل دورلرینی تدقیق ایندیکمز زمان هردینك اوچ اساسلی صفحه‌دن سرور ایتدیکنی کوروبورز : اقتصادی دور ، حقوق دور. بدیعی دور .

١ . — اقتصادی دور : ابتدائی دینلرك بولندیغی صفحه‌در . ابتدائی جمیتلرده الهلر اقتصادی برالهدر . وظیفه‌لری مزروعاته برکت ویاقحطویرمك، یاغمور یاغدیرمق، قوراقلق یاغق، سماوی آفتلرمیدانه کتیرمك کبی شیلردر. . .الخ »

برکره بو سوزلرك اصلی یوقدر . چونکه دینلر تا ابتدالرندن اعتبار آقدسی صفتلری حائزدرلر واساسلری‌ده انسانلرده فطری اوله‌رق موجود اولان تحری‌ٔ حق ووظیفه ومسئولیت حسی اوزرینه مستنددر. واقعا بوکا قارشی انسانلرده وظیفه و مسئولیت حسی صکره‌دن حاصل اولمشدر .

انسانلرده‌ابتداسندنبری حاکم‌اولان‌سائق‌اصلی منفعت حسی در. بناءعلیه اولا، دینك ده‌منفعتدن بشقه برشی اولمیان اقتصاد اوزرینه تأسس ایتمش اولماسنی قبول ایتمك دها طوغری‌در کبی برجواب ویره‌بیلیرلر . فقط بوجواب دیدیکمز کبی تخیلی بر جواب اولور . نته‌کیم اجتماعیاتجیلر انسانلرده عائله‌می تشکل ایتمش، یوقسه‌قبیله حالنده طوپلانمش‌ده عائله صکره‌دن می حاصل اولمشدر؟ مسئله‌لرنده‌درلودرلو نظریه‌لره، خیاللره‌دوشمشلردر. بعضیلری عائله‌لرك تشکلی دها بسیط اولدیغندن ایلك دفعه بری بریله مناسبت پیدا ایدن قادین و ارکك چوجق دنیایه کتیرنجه چوجقلره قارشی، والده‌لرده اولدیغی قدر دکلسه‌ده، آزچوق ارکك‌ده‌ده برحس محبت موجود اولاجغندن بومحبتك ویردیکی مربوطیتله عائله‌نك تشکله باشلامش اولمسی لازمکله‌جکی جهتنه‌میل ایتمشلر. حالبوکه دیکرطرفدن حالا ایجلرنده عائله‌حسی اولمیان قبیله‌لر موجود اولدیغندن اولا انسانلر قبیله حالنده طوپلانوب صکره‌دن عائله‌لره آیرلمش اولدیغنه تمایل ایدلمشدر. لکن حقیقت‌ده‌هرایکیسنی‌ده اثباته‌مقتدراولامامشلردر. ایشته دین وفکر اجتماعی مسئله‌لری‌ده بویله‌در . کندی عقللرنجه تخیل ایتدکلری تکامل قواعدینه کوره حکم ایتمك ایسته‌ین اجتماعیاتجیلر اولا تکامل اجتماعی حاصل اولمش اوندنصکره فکر دینی ظهور و ادیان تشکل ایتمشدرديرلر . حالبوکه تاریخ انسانیت بالعکس نظام اجتماعینك دینلر سایه‌سنده و دینلردنصکره حاصل اولمش بولوندیغنی کوستریبور . طبیعیدرکه تاریخ اوزرینه بنای حکم ایتمك فرضیات اوزرینه سوز سویلمكدن البت دها صاغلامدر . انجق انسانیتك تاریخی بزم احاطه ایتدیکمز تاریخلردن پك اسکی ومقایسه‌لی تشریح وعلم احوال بشرك حل ایده‌میه‌جکی درجه‌ده قاراکلق اولدیغندن نه الیمزده کی معلومات تاریخیه‌یه، نه‌ده اجتماعیاتجیلرك استناد ایتدکلری تصور وتخیللره اعتماد ایدیلمز . اعتماده شایان اولان انجق دینلرك هرحالده اخلاق حقیقیه کبی وظیفه ومسئولیت وتحری‌ٔ حقیقت حسی اوزرینه استناد ایتدیکنه حکم ایتمكدر. چونکه علم احوال روح وجدان نفسی تدقیقاتنه استناداً بوندن باشقه‌سنی قبول ایتمه‌نك طوغری اولامایه‌جغنی اثبات ایدیبور . بناءً علیه بیوك دینلرك اقتصادی دوردن باشلایوب حقوقی دوره کچمسی طوغری دکلدر، بیوك دین اساساً بیوك اوله‌رق طوغمش وبیوك اوله‌رق یاشامشدر. جاهللر قبول ایدن خرافه‌لری دینلردن عدایتمه‌لری صریح صورتده کوستریبورکه مقاله‌نك محرری بك افندی دینك نه‌دیمك اولدیغنه‌واقف دکللر . شمدی کچه‌لم ایکنجی دور دیدکلرینه :

« ٢ . حقوق دور : خریستیانلق‌دن صکره باشلایان دوردر. خریستیانلق و اونی تعقیب ایدن بویوك دینلر انسانلر اراسنده عدالت وحقوق فکرلرینی طوغورمش‌در الهك وظیفه‌سی انسانلراراسنده عدالتی تأمین ایتمكدر. بو دورده دین فردلرك بوتون حیاتلرینه نفوذ ایتمش وبوتون اجتماعی مؤسسه‌لری نفوذی آلتنه آلمشدر . . . . . الخ »

دیبورکه بوسوزلرده تضاد واردر. چونکه هم حقوق دوردیبور، هم‌ده ادیانك ،اخلاقك ، عادتلرك ، مؤسسه‌لرك والحاصل هرشیئك وصایت دینیه آلتنه آلندیغنی درمیان ایدیبور . اوحالده بودینلر یالکز حقوقی دکل، هرشیئه قاریشیر کلی برشی ایمشلر . ودینلرك بویله برچوق مسئله قارشماسی، یاخود برشکل حقوقی‌یی حائزاولمسی خریستیانلق‌دن صکره‌یه مخصوص دکلدر . موسویت‌ده بر چوق شیلره، حتی الك زیاده حفظ صحته بك زیاده قاریشیر.

دین اسلامدن باشقه بیوك دین اولمدیغی جهتله بو سوزلرك الك زیاده دین اسلامه عائد اولدیغنی اکلامامق کوج دکلدر . فقط بز مع‌الافتخار قبول ایدیبورز که دین اسلام دنیا و آخرته متعلق هر ایشه قاریشیر واکمل اولمسی‌ده بو قاریشابیلمسندن ایلری کلیر. بز « خریستیانلق، منسوبلرینی هر ایشده سربست براقدیغندنطولایی‌درکه ترقیلرنی تأمین ایتمشدر؛ دین اسلامك هر شیئه مداخله‌سی‌ده ترقیلرینه مانع اولمشدر . » دیه‌نلرله برابر دکلز. اونلرك بوفکرلرینك پك سطحی وپك خطا الود اولدیغنه قانعز . چونکه مثلا خریستیانلق حقوق، قضا وافتا، امامت وسیاست، وراثت کبی مسئله‌لری لزومی وجهایله محتوی اولمدیغندن بو خصوصلر علمای دینلری طرفندن لزومی وجه ایله مطالعه وتدقیق ایدیلمه‌مش وکندیلری دیکر برچوق علملر کبی حقوق

و سائر علملرینی ده علوم اسلامیه دن المشلر وشمدی یه قدرده آنلقدن خالی قالمامشلردر . لکن دینلری بو خصوصلره لزومی وجهایله قارشیلادیغندن هیچ بر اساس قانونی وعلمی افکار عمومیه لرنده مقتضی قدسیتی اکتساب ایده مه مش وبناءً علیه بوکونکی ایچندن چیقلماز وضعیتلرك حدوثنه سبب اولمشدر . حالبوکه دین اسلامده هرشیئك اساسی دینی صورتده تثبیت ایدلمش اولدیغندن نظام عالمك تغیرینه بادی اولاجق حرکات مضره یه میدان براقیلمامشدر . بوکا قارشی بیك اوچیوز سنه اول یاپلمش قانونلر ناصل اولورده بو یکرمنجی عصرده « مابه العمل » اولابیلیر؟ دیه جکلر ده بیلیرز . فقط بو سوزلری ده پك سطحیدر. چونکه دنیاده اساس اعتباریله احکام دینیه نك طوغرولغی زمان ومکان ایله مقید دکلدر. الك اوزاق زمانلرده نه درجه طوغری ایسه الی الابد ده اویله جه طوغری قالاجقدر . زمانك تبدلیله تبدل ایده جك اولان احکام فرعیه در . مثلا قاتلك جزاسی قصاص در . فقط دینك بونده کی مقصد اساسیسی قاتلك اولدورلمسی دکل قتلك منعی در . « ولکم فی القصاص حیاة » بیورلمسی بوکا صریحاً دلیلدر . بناءً علیه قتلك منعیچون بشقه جزالرك قصاص قدر مؤثر اولاسی احوالده دین او جزالرله اکتفانی موافق بولور . نته کیم ولی لره ویرلمش اولان حق عفو ودیت مسئله لری کبی مساعده لرده بونی کوسترر. شمدی برده دینلرك تکاملنده احداث ایدیلن اوچنجی دوری کوره لم:

۳۵ — بدیعی دور : بوده دینك صوك زمانلرده الله باشلادیغی شکلدر. زمانك ترقیسیله اجتماعی ایش بولوی ایلریله مش و جمعیتك بتون مؤسسه لری یاواش یاواش دینك وصایتندن قورطوله رق استقلالی تأمین ایلمشدر . دینك وظیفه سی ارتق فردلره بدیعی بر ذوق ویرمکدن عبارتدر. یوقسه اونلری هیچ برشیئه تفرقه مقتدر دکلدر . دین یالکز فردلرك معنوی حیاتنه خطاب ایدن واونلره بدیعی دویغول تأمینه چالیشان برمؤسسه در .

عصری جمعیتلرده دین « بو اوچنجی شکلده تجلی ایلمکه باشلامشدر. اجتماعی ایش بولوی او قدر ایلرلمشدر که هر اجتماعی مؤسسه نك وظیفه سی بری برندن تماماً آیرلمشدر دین یالکز اخروی شیلره قاریشان ، انسانلرك یالکز آخرته متعلق حرکتلرینی تنظیم ایدن برمؤسسه حالنی آلمشدر.

ایشته دینك کچیردیکی بو تکامل نتیجه سی اوله رق عصری دولتلرده دین ایله حقوق ، دینله دولت ، دینله علم تماماً بربرندن آیرلمشدر .

بو تصنیفه کوره عصری جمعیتلر ، بوتون اجتماعی مؤسسه لرنده تقسیم اعمال موجود اولانلردر . حقوقی ، بدیعی ، اقتصادی مؤسسه لرنده هنوز دینك ولایتی حکمران اولان جمعیتلر عصری جمعیتلر میانه ادخال ایدیله مزلر» بو سوزده کی تناقض ده ظاهردر. چونکه بر کره دینك بدیعی دوره کیردیکی ادعا ایدیور الك صوکره ده حقوقی ، بدیعی ، اقتصادی مؤسسه لرنده هنوز دینك ولایتی حکمران اولان جمعیتلر عصری جمعیتلر میانه ادخال ایدیله مزلر دییور. بك اعلا دینك بدیعی مؤسسه لرده یری قالمایجه او ناصل بدیعی اولور؟

ایش بولومك ایلریله مسیله هر اجتماعی مؤسسه نك وظیفه سنك بری برندن آیرلمسی ده وصایت دینیه التنده بولونمالرینه مانع دکلدر . چونکه بو بولوم دین اسلامده اساساً واردر . فقه ، حقوق ، کلام ، اخلاق وتصوف هپسی آیرلمشدر. یالکز اساس اعتباریله دینه مربوطدرلر . شوراسی بك ظاهر اوله رق اکلاشیلیورکه محرر مقاله دینی ده علم اخلاقده بیلمیورلر . واجتماعیات دیدکلری وقتده هانکی اقوامی نظر اعتباره آله رق سوز سویلیورلر اونی ده بولمق مشکل؛ زیرا برکره حکمی فردلره بدیعی ذوق ویرمکدن عبارت قالمش اولان دین دین اولورمی؟ ومعنوی حیات ، آخرته متعلق حرکتلر دیدکلری نه در ؟ مادیات ایله مناسبتدار اولمیان معنوی حیات ودنیایه مربوط اولمیان آخرت ایشی هانکیلریدر؟ صکره بو سوزلردن مقصدلری بوکون عصری ملتلرده ، دولتلرده هیچ دین یوق دیمك ایسه انغلو ساقسون قوملرینك، انکلیزلرك، امریقالیلرك هرشی ده دینه پك زیاده اهمیت ویرملری کورولمیورمی ؟ دها برقاچ آی اول امریقا مجلس اعیانده بر رئیس روحانی یه المانلر علیهنده رسماً دعا ایتدیرلدیکنی بتون جریده لر یازمادیمی ؟ بتون علوم مثبته ومادیه نشر ایدن میبوز مکتبلری دیندن چیقمشلرمی ؟

یاهر ایشك ایچنه صوقدقلری عصری تعبیرلرینه نه دییه لم؟ بونلر هیچ شبهه یوقدرکه زواللی کنجلریمزی معناسی مبهم برطاقم تعبیرلرله شاشیرتمق وهرکسه کویا بو زمانده اوروپالیلر، امریقالیلر طرفندن ادم یرینه قونماق ایچون بز مسلمانلرك مطلقا دینی دولتدن آییرمامز ، دینی هیچ بر ایشه قاریشدیرمامقلغمز، دها طوغریسی کندیلرنده اولدیغی کبی بتون بتونه آتماغمز لازم کله جکی فکری ویرمك ایچون قورولمش حیله لردر .

بونلرك دینی ده ، اخلاقی ده اکلامامش اولدقلرینی سویله مش ایدك. دین واخلاق اساس اعتباریله بردرلر. وهرشیئه قاریشیرلر. بوکون بتون عصری دیدکلری ملتلرك اخلاق کتابلرینه اونلرك عریض وعمیق وعلمی صورتده تدقیق طبیعی بو محررلرك سعه علمیه لرندن چوق اوزاقدر. یالکز فهرستلرینه باقسه لر اکلارلرکه برعلم اولان علم اخلاقك قاریشمادیغی مادی برایش یوقدر . حقوق ، سیاسی ، اقتصادی ، بدیعی ، تربیوی ، اجتماعی هرشی اونك ولایتی ، حکمی التنه کیرمکده در . حتی شدیداً دینسز اخلاق طرفداری اولان علم اخلاق مؤلفلری کتابلری ده بونده متفقلردر. ازدواجات، انتخابات وسیاسیاته وارنجه یه قدر قاریشیرلر . ایشته عصری! دیدکلری ملتلرك دینلرنده حقوقك و سائره نك دین ایله بزده کی قدر علاقه دار اولماسی یوقاریده اشارت ایتدیکمز وجه ایله دینلرینك دین اسلام قدر مکمل اولمامسندندر. اونلر بو جهتی علم اخلاقك انضمام معاونتیله اکمال ایتمك ایسته مشلرسه ده اوکا ده لازم کلن قدسیت ویره مدیکندن بو کونکی ایچندن چیقلماسی مشکل وضعیته دوشمشلردر .

دها صکره محررك کندی یاکلش تصنیفی اوزرینه قوردیغی نتیجه لرده طبیعی مقدمه سی کبی تماماً خطادر .

شمدی برده مقاله نك نهایتنده کی تهدیدلرینی عیناً نقل ایتدکدن صکره مطالعه مزی علاوه ایده لم :

«عصریلشمك ایستیورسه ق — که بوکا چوق مجبورز. چونکه یکی تأسس ایدیلن جمعیت اقوامه انجق عصری ملتلر داخل اولابیله جکدر . دیکرلری او لیاقتی احراز ایدنجه یه قدر حمایه التنده بولوندیریله جقدر — هرشیدن اول دینك شمولی حاکمیتنی تقیید ایتمه لی ودینی ولایتی یالکز اخروی شیلره تخصیص ایده رك دنیوی شیلره الی اوزاتماسنه میدان ویرمه مك لازمدر ...... الخ » دییور .

بو سوزلرده‌کی دین ایله دنیایی روح ایله جسمی بری برندن آکلاشیلامایه‌جق صورتده آییرمق بیلکیسزلکنك جوابلری ویرلمش اولدیغندن بوراده اصل ذهنی شاشیرمق ایچون قوللانیلان وتهدید معنالرینی محتوی اولان عصریلشمك وعصری ملتلرك اصل حقیقی معنالرینی اکلادالم :

افندیلر! اگر اکلادیغکز حالده مجرد ملت اسلامیه‌نك عقیده‌سنی بوزمق وبو صورتله بزی بر آن اول بیتیرمك ایچون سویله‌میورسه‌کز سزه اکلادالم که عصری اولمق یعنی بوکونکی مترقی اقوام ایله هم حذا وهمسویه اولمق ایچون لازم اولان، بزم دینی ترك ایتمه‌مز یاخود ینه عینی معنایی افاده ایدن تعبیریکز وجهله دینك شمولی، حکمنی حیاتدن قالدیرمامز دکلدر. بزه لازم اولان ملتك هر فردینی اوقور یازار ایتمه‌نك یعنی ابتدائی تحصیلك تعمیمی چاره‌سنك و بو صورتله هر صنفدن قادین ارکك هرکسك کندی ایشنی علمی وعصری بر صورتده تام یاپابیلمسنی تأمین ایده‌جك وتربیه صاحبی اولماسنی استحصال ایتمه‌نك یولنی بولمقدر، یوقسه شیمدی اولدیغی کبی جیمك قارننده بر نقطه مدرسلر، محررلر، معلملر، مأمورلر الینده قاله‌رق حالمزك دها بدتر اولماسندن قورتولامایز. و ایشته شمدی اولدیغی وجهله، بتون ذکرلری، فکرلری، حرمتمزك مؤسسه‌لریمزك محافظه‌سی نامنه اك مهم مؤسسه‌لریمزی، مقدساتمزی ییقمق اولان غیرطبیعی وروح طبیعته یابانجی محیطلردن کلمش و یا بیلمه‌یه‌رك اونلره پیرو اولمش کسه‌لر ایچمزده ایقاع ضرره و اضلال افکاره مساعد زمین بولمغه هر وقت موفق اولورلر.

افندیلر! سزه ینه تکرار ایده‌یم که عصریلك وعصری فرد ویا عصری ملت اولمق دیمك مترقی ملتلرك علملرینی، معرفتلرینی، هنرلرینی، صنعتلرینی، مقبول ومعقول تربیه و عادتلرینی آله‌رق مادی و معنوی صلاح ولیاقت صاحبی اولمق دیمکدر. یوقسه حیاتدن دین واخلاقی قالدیره‌رق الامود بر قیافتله سواره‌لره، قونسرلره، باللره کیره بیلمك، ایچکی وقومار عالملرنده سوروکله‌نمك وقادینلریمزی بوکی یوللره سوروکله‌مك بزه لازم اولان قورتاریجی عصریلك دکلدر. اصل عصریلك دینی اخلاقی، عنعنه‌سنی محافظه ایتمك وکرك فرد وکرك ملت وکرك دولت هر اخلاق علمیه‌یه تماماً موافق اولان دین اسلامك تحت ولایتنده بولونمقله مفتخر اولمق وعینی زمانده‌ده دیدیکمز کبی عصرك اك مترقی ملتلرینك هر درلو هنر ومعرفتلرینی کمالیله ایدینمك سایه‌سنده اولابیلیر. کرك ملتك اوز اولادلرندن اولسون وکرك اوز اولمایوب ده بوملته منسوبیتلری اولانلردن بولونسون هرکیم بودیدیکمز طرزده سعی وغیرت وارشاداتده بولونورسه اونك صدق ومخالصتنه اینانیرز والا فلا.

میلاسلی
اسماعیل حقی

آنغلیقان ایله اورتودوقس کلیسالرینك اتحادی ممکنمیدر ؟

میلادی ٥٩٦ تاریخنده، پاپا برنجی (کریغوریوس) انکلیزلرك دین مسیحی‌یه دعوتلری ایچون (اوغوستین) اسمنده بر راهبه، قرق کشیدن مرکب بر رهبان قافله‌سنی ترفیق ایله انکلتره‌یه اعزام ایتمشدی. انکلیزلر، بو راهبلرك مواعظ وتعلیمیه اینانارق بتخانه‌لرینی احراق ایتدیلر ووافتیز اولندیلر. راهب (اوغوستین)، انکلیزلرك ایلك سرپیسقوپوسی اولمشدی، انکلیز قومی قتولیك مذهبنه داخل اولمشدی. انکلیز کلیساسی، میلادی ١٥٣٤ سنه‌سنه قادار قتولیك مذهبنده دوام وپاپایه صوك درجه صادق ومطیع قالدی. بو تاریخده قرال سکزنجی (هانری)، بر نکاح مسئله‌سندن دولایی، پاپا یدنجی (قله‌مانس) ایله فك ارتباط ایده‌رك، پارلامانتونك قراریله: «انکلیز قرالی انکلتره کلیساسنك یکانه رئیس عالیسیدر» دیه اصدار اولنان قانون موجبنجه، پاپانك حکم وتفوق اسقاط اولندی.

بو آوانده انکلتره‌ده پك مدهش فجایع سرزده ظهور اولدی. مظالم واعتسافات دینیه دورت حکمدارك دور سلطنتلرنده دوام ایتدی. پاپانك طرفدارانی اولان پیسقوپوسلرله رهابین، یاقلدی ویاخود اعدام اولندیلر. بوتون مناسترلرك املاك واموالی ـ که انکلتره‌نك مجموع وارداتنك ربعنی تشکیل ایدییوردی ـ غصب وحجز اولندیغی کبی دیرنشین راهبلرله راهبه‌لرده کاملاً داغیدلدیلر. «هانری»نك اوغلی وخلفی اولان آلتنجی (ادوارد)، پدرینك سیاستنی تعقیب ایده‌رك افتراقی ادامه ایتدی. فقط (ادوارد)ی استخلاف ایدن اوکی همشیره‌سی قرالیچه (ماری)، روما ایله باریشه‌رق تکرار قتولیك مذهبنی انکلتره‌ده اعاده وتأسیس ایتدی. (١٥٥٤) تاریخنده پارلمنتو، پاپانك ریاست روحانیه‌سنی تصدیق ایتدی. بش سنه صوکرا، (هانری)نك ایکنجی قیزی قرالیچه (الیزابت) ایسه، قتولیك مذهبنی رد، مجدد کلیسایی تکرار تأسیس ایتمکله رومادن بوسبوتون فك ارتباط ایتدی. البته (الیزابت) زماننده تأسس ایتمش اولان انکلیز کلیساسی بوتون تشکیلات واساسات دینیه‌سی ایله بوکونه قادار بردوام بولنمقده‌در.

انکلتره‌ده وجوده کلن بو عظیم انقلاب دینی، قناعت وجدانیه‌دن زیاده سیاسی عواملك نتیجه‌سی اولمقله توصیف اولنمق کرکدر. قرال (هانری)، برقاچ سنه اقدم (مارتین لوته‌ر)ك مذهبنه قارشی لاتینجه بر ردیه یازه‌رق پاپا طرفندن «دین مدافعی» عنوانی احراز ایتمك مکافاتنه نائل اولمشدی. بوکونه قادار بوتون انکلیز حکمدارلری مذکور عنوانی طاشیمقده‌درلر. (هانری)، متوفی قارده‌شنك زوجه‌سیله اولنمش؛ حاصل اولان چوجوقلردن یالکز (ماری) اسمنده ناتوان وعلیل بر قز قالمشدی. قرال، زوجه‌سی (قاته‌رین)ك معیتنده بولنان (آنه بولین Anne Boleyn)ك دام عشقنه کرفتار اوله‌رق، مشروع زوجه‌سنك تطلیقنه، و(بوله‌ین) ایله ازدواج ایتمسنه پاپادن مساعده طلب ایتدی. پاپا قطعیاً طلاق تجویز ایتمدیکندن، قرال پاپا علیهنه قیام ایده‌رك کلیسایی

آیردی . (بوله‌ین) ایله عقد نکاح ایدن (هانری)، ذاتاً پاپانك ریاست ویوبوندروغنی آتمش اولان یکی پسقپوسلرك حکمیله اسکی زوجه‌سنی تطلیق ایتمشدی . قتولیك مذهبنده طلاق حرامدر ، مشروع ازدواج هر نه صورتله اولورسه اولسون طلاق بوزولماز . آیریلق تجویز اولندیغی تقدیرده زوجین بر حیات بولندقجه یکیدن تزوج ایده‌مزلر. ایشته بوتون ملت ، بر طلاق مسئله‌سندن دولایی آنا کلیساسندن آیریلمغه سوروکلندی . هانری‌نك وفاتندن صوکرا، ایکنجی زوجه‌سی (بوله‌ین) دن متولد اولان اوغلی (ادوارد) ده پدرینك مذهبنی تعقیبه مجبور ایدی . چونکه قتولیکلر ، اونی غیر مشروع بر اولاد اوله‌رق طانیدقلرندن دولایی تخته خلف اوله‌مازدی . فقط صیره (قاته‌رین) ك قزی (ماری) یه کلنجه ، موسی‌الیها قتولیك مذهبنی اعلان ایتدی . چونکه اسکی مذهبجه (هانری) نك یگانه مشروع اولادی ایدی . حال بوکه (ماری) نك وفاتندن صوکرا ، صیره الیزابته کلدیکه اوده (بوله‌ین) ك قیزی اولدیغندن دولایی قتولیك فرقه‌سنك غیر مقبولی ایدی . بونك ایچون (الیزابت) ك یا مذهبنی تبدیل، یاخود تختدن فراغت ایتمسی لازمدی . اگر قتولکلکی قبول ایتسه‌یدی قرالیچه اوله‌مازدی ، بناءً علیه یکی مذهبی درآغوش ایده‌رك مقام حکمدارانی احراز ایتدی . بوقادین زماننده انکلیز دولتی بیوك بر سطوت وکاله ایردی ؛ واونك زماندن بوکونه قدر حاکمیت بحریه‌یی محافظه ایتمشدر .

شمدی بو «آنغلیقان» تسمیه اولنان انکلیز کلیساسنك مذهبنه دائر پك مختصر بعض معلومات ویره‌لم . أول باول شونی عرض ایده‌یم‌که ، بو کلیسا ، دوغریدن دوغری‌یه حکمدارك تحت ریاستنده بولنیور . حال بوکه حکمدار ، هیچ بر رتبهٔ اقلیسیه‌یه مالك دکلدر، یعنی نه کشیش‌در. نه‌ده پسقپوس . بو کلیسانك الوهیته عائد اولان اعتقادی قتولیك کلیساسنك عینی‌در . بناءً علیه بو نقطه‌ده اورتودوقسلردن آیریلیور .

انکلیز کلیساسی ، مسیح‌دن باشقه هیچ بر شفیع طانیماز . هیچ بر عزیزه دعالر ومراجعتلر ایتمدیکی کبی ، کلیسالرنده‌ده اونلرك تصاویرینی بولندورماز. معبدلرنده نه مجسم رسملرك، خاچلرك، نه‌ده پتلرك، تصاویرك تعلیقنه قطعیاً مساعده ایده‌مز . بو کبی شیلری بت‌پرستلکله توصیف ونفرت ایدر . اشته اورتودوقسلردن ایکنجی نقطهٔ اختلافی‌ده بودر .

آنغلیقان کلیساسی ، حضرت مریمك « الله‌ك آناسی » عنوانی رد ایتمکله اوکا هیچ بر نوع عبادتده بولنمز. شفاعتنده‌ده مراجعت ایتمز. اونك تصاویر وتمثالرینی اصلا تجویز ایتمز . بو ایسه ، اورتودوقسلرك عفو ایده‌میه‌جکلری بر ارتداد در !

انکلیز کلیساسی بوتون تورات وانجیل کتابلرینی سنه‌ده ایکی دفعه رسماً جماعته اوقویور. همده انکلیزجه لسانیله ـ یعنی لاتینجه دکل، فقط عینی زمانده بو کلیسا، رومالرله قتولیکلرك تصدیق ایتدکلری بر طاقم ایکنجی صنف کتب نورانیه‌یی رد ایدیور . دردنجی اختلاف بو نقطه‌در .

شایان دقتدرکه بالجمله فرقلر ارا میانده یالکز آنغلیقان کلیساسیدرکه کتب مقدسه‌یی صیره ایله ومنتظماً سنه‌ده ایکی دفعه جماعته اوقور . حالبوکه بو کتابلرده اویله غریب فقره‌لر وقصه‌لر واردرکه اونلری عائله ایله اوقومقدن انسان حجاب ایدر . مثلا هیچ بر عائله رئیسی ، (حزقیال) ك یکرمی اوچنجی بابنی ، بالخاصه باب مذکورك یکرمنجی آیتی (١) ، قیزلری وکلینلری یاننده اوقومایه جسارت ایده‌میه‌جکی شبهه‌سزدر. حالبوکه آنغلیقان کلیساسی، بو کتابلرك حرفیاً وحی صورتیله نازل اولدقلرینه ایمان ایتدیکندن بوکبی قصه‌لری جماعت حضورنده تلاوت ایتمکده هیچ بر بأس کورمیور. ایشته بشنجی نقطهٔ اختلاف.

آنغلیقان کلیساسنك ، اوتوز طقوز ماده‌دن عبارت بر عقیده‌سی واردرکه، بونلرك قسم کلیسی اورتودوقس کلیساسنك مردود ومنفوریدر.

آنغلیقانلرك بوتون پاپاسلریله پسقپوسلری وایکی سرپسقپوسی متأهلدرلر . بوکلیسا ، بکارلی ، یعنی اصل رهبانیتی منع ورد ایدییور . بو نقطه ایسه ، اورتودوقس مذهبنجه، مردود ومنفوردر .

وافتیزده، انکلیز کلیساسی‌ده قتولیکلرکبی وافتیز اولانی صویك ایچنه باطیرمزلر. بو وافتیز ایسه اورتودوقسلرجه مقبول ومشروع دکلدر. بونلرجه آنغلیقان وافتیزی کأن لم یکن‌دردر .

الاهم نقطهٔ اختلاف ایسه ، آنغلیقان کلیساسنك خلافت رسولیه Apostolical Succession مسئله‌سیدر . روما ، بونلرك رتب روحانیه‌سنی هیچ بر وقت تصدیق ایتمیور . بوکون بر انکلیز پسقپوسی قتولیك مذهبنی درآغوش ایتمك ایسترسه ، پسقپوسلقدن وازکچه‌رك باشی بوزوق قالمق اضطرارنده بولنه‌جقدر . بناءً علیه ، اورتودوقس کلیساسی دخی بو انکلیز رؤسای روحانیه‌لرینك رتب ودرجاتی قبول ایده‌مز . هله اولی ومتأهل پسقپوسلری قطعیاً طانیماز .

دیکر مهم اختلافلرده واردر . ایمدی آشکاردرکه اورتودوقس کلیساسی بو یله نیم پروتستان ونیم قتولیك بر مذهبله اتحاد ایده‌مز .

او تحدنبری انکلیز کلیساسنك بر قسم متفننی وعلماسی شرق کلیساسیله اتحاد ایتمك آرزوسنده بولنمقده‌درلر . لاکن روم پطریقخانه‌سی بوکا یاناشمقدن هر وقت استنکاف ایتمشدر . اساساً بو یله رسمی بر مراجعت وتکلیف اولندیغی‌ده واقع دکلدر ، ظن ایده‌رم .

بوراده بر سؤال وارد خاطر اولور . عجبا انکلیز کلیساسی ، روم وروس اورتودوقسلریله اتحاده راضی اولورمی ؟ بوکا ویره‌بیله‌جکم یگانه وقیصه جواب « خیر » دن عبارتدر . انکلیز کلیساسنده اقلی تشکیل ایدن « بویوك کلیسا » (High Church) اسمنده‌کی فرقه دائما روماقتولیك مذهبنی تقلید ایده‌رك اوسمته متوجهدر . ایشته بونلر ، رومادن توجه کورمدکجه روم پطریقخانه‌سنه اظهار توجه ومیل ایدیورلر . حالبوکه مذکور انکلیز کلیساسنك اکثریت عظیمه‌سی ایله برابر بالجمله پروتستان فرق مختلفه‌سی، قتولیکلری سه‌ویه‌مدکلری کبی اورتودوقسلری

كمراه وضال عد ایدرلر. بونلر، ایچنده تصاویر وستارلر بولنان بر معبدده – هله اوكارنده‌ده قندیللر بولندقجه – قطعیاً وقاطبةً عبادت ایده‌مزلر.

هرحالده اورتودوقسلرله قتولیكلر آره‌سنده‌موجود اختلافات دینیه اورتودوقسلرله آنغلیقانلر آره‌سنده‌كی اختلافلردن داها آزدر. بناءً علیه بوایكی كلیسا آره‌سنده بر اتحادك وجودپذیر اوله‌بیله‌جكنی، عقلم ارمیور. بویله بر اتحاد وقوع بولدیغی تقدیرده هم انكلیز كلیساسنك قسم كلیسی كال شدتله مقاومت ومخالفت ایده‌جك همده تكمیل پروتستان فرقه‌لری بو اتحادك علیهنده بوتون قوتلریله قیام ایده‌رك اورتودوقسلرله اتحاد ایدنلری آدم وز ویدنلرندن طرد ایده‌جكلرینه هیچ شبهه یوقدر.

عبدالاحد

مقدرات اسلامیه‌نك اهمیتی

مسالمت جهان موضوعنده نظر اعتباره آلینه‌جق الك مهم مسائلدن بری، مقدرات اسلامیه‌یی اهل اسلامی ممنون ایده‌جك بر صورتده تعیین ایتمكدر. بوخصوصك اهمال ولاقیدی‌یه دوچار اولماسندن تولد ایده‌جك نتائج شیمدیدن تظاهر ایده‌رك مسئله‌نك اهمیتی تضاعف ایتمكده‌در. صلح قونفرانسی مساعیسنی ختامه ایردیرمه‌دن أول بو مسئله‌نك اهمیتیله متناسب، زمانك احتیاجاتیله متوافق برحله دسترس اولدیغی تقدیرده مسالمت جهان نقطهٔ نظرندن عظیم بر موفقیت احراز ایتمش اوله‌جقدر.

حرب عمومینك جهانشمول تأثیراتی تدقیق اولندیغی زمان بالخاصه نظر دقتمزی جلب ایده‌جك حادثات آره‌سنده، قوهٔ قاهره‌یه استناد ایدن دولتلرك، ایركیج، محكوم اندراس اولماسی بونلرك الك غیرتخشی تشكیل ایدر.

بو حادثه‌لرك الك فجیع تجلیاتی روس چارزمنك، آلمان میلیتارزمنك انهدامنده تظاهر ایتمشدر. چارزم ایله میلیتارزمك بیقلماسی امپریالیزم دورینك كچدیكنی افهام ایدییوردی. ذاتاً روسیه‌والمانیا امپریالیزمك قهار پنچه‌لریله دنیایی بیترتمكده ایدی. حرب عمومی بو مدهش پنچه‌لری سوكدی، آتدی. فقط امپریالیزم المانیاده وروسیاده محقق بر أولومه كرفتار اولمقله برابر موقعنی دها فلاكت آمیز، دها تخریبكار جریانلره، اونی ییقان ومحو ایدن قوتلره ترك ایتدی. هیچ شبهه یوقكه بو جریانلر وبوقوتلر بالذات امپریالیزمك فنالقلرندن طوغمشدر. عینی فنالقك عینی جریانلری وعینی قوتلری طوغوره‌جغی محققدر. بناءً علیه روس چارزمك والمان میلیتارزمنك مولوداتی، جهانك دیكر ساحه‌لرنده حكمران اولان امپریالیزمكده طوغوره‌جغی خصوصنده تردد اولنه‌ماز. شمدیلك بو مولوداتك كندینی كوسترماسی آن ولادتك حلول ایتمامش اولدیغندن دكل، هنوز نشو ونما بولمامش اولماسندندر. بو زمانك حلول ایده‌جكنی تقدیر ایتمك، اوكا كوره احتیاطلی داورانمق، بو مولوداتك شرندن صاقینمق... ایشته صلح قونفرانسنك كمال اهمیتله نظر اعتباره آلمغه مجبور اولدیغی بر مسئله‌كه بونكله علاقه‌دار اولمیان بر دولت معظمه یوقدر. اوحالده احتراصات استعماریه‌یی تطمین ایتمك هوس مهلكندن فارغ وله‌رق مسالمت جهانی، غل وغشدن آزاده بر حسن نیت وصمیمیتله تأمینه چالیشمق دول معظمه‌نك الك اساسلی، الك بیوك وظیفهٔ انسانیه‌سیدر. بو وظیفهٔ انسانیه‌نك ایفاسی اوغورنده اختیار اولنه‌جق فداكارلقلر بلكه پك بیوكدر. ملتلری بوكبی فداكارلقلری اختیار ایچون اقناع ایتمك پك مشكلدر. هرملت حربك ثمرات مظفریتدن اعظمی استفاده‌لر تأمین ایتمك ارزوسنده‌دركه بونی یرینه كتیرمك ملل غالبه‌نك كال شوق وخواهشله بكله‌دیكی برحق ظفردر. بو اعتبار ایله ملل غالبه‌نك ممثللری بر جهتدن آمال ملیه‌یی تطمین، دیكر جهتدن وظائف انسانیه‌لرینی ایفا ایتمك كبی متعارض، متضاد حسیات واجرا آتی تألیف ایتمك موقعنده بولنیورلر. بویله بر موقعك اهمیت ونزاكتی تقدیر ایتمامك قابل دكلدر. مع مافیه بشریتك بوحرب عمومیده اختیار ایتدیكی فداكارلقلر بركره حساب ایدیلیر، بویله بر مصیبتك تكرریله بشریتك نه‌لر چكه‌جكی، نه قدر آجی احواله تحمله مجبور اوله‌جغی تحقق ایدرسه احتراصات ملیه‌یی تعدیل ایتمك، مغلوب ومظلوم، وامپریالیزمك دها بشقه ساحه‌لرده ایقاع ایتدیكی تخریباتك هدفی اولان بیچاره‌لرك حق حیاتی احقاق ایتمك، بویله‌جه امپریالیزمك هرحالده تولید ایده‌جكی فنالقلردن وقوتلردن ممكن مرتبه احتراز ایتمك اقتضا ایدر.

بو خصوصده جای تردد برشی یوقدر. قارشیمزده‌كی مناظر سفالت، نظام جهانی تهدید ایدن آفتلر بویله كیدلمسی اسا ایدییور. وبو یولده كیدیله‌دیكی تقدیرده بو سفالتلرله آفتلرك بشریتی خاطر وخیاله كلمه‌ین كردابلره سوروكله‌یه‌جكنی كوستریبور. بناءً علیه دول معظمه ممثللرینك تعقیب ایتملری لازمكلن پرنسیب «مسالمت جهان»ی حالاً وآتیاً محافظه اوغرنده احتراصات ملیه‌یی تعدیل وایجابنده اسكات ایتمكدر.

اساساً حرب عمومی اثناسنده الك دوربین نظر بر رجل دولت اولدیغنی، چیزدیكی پروغراملرله اثبات ایدن مستر ویلسون [روس چارزمنك عقب انهدامنده اعلان ایتدیكی پرنسیپلرله امپریالیزمك حجت افلاسنی تشهیر ایتمشیدی. مستر ویلسون كافهٔ اقوامه حریت انكشافی تأمین ایتمكله مسالمت جهانك الك قوی ضمانتی بولمش، امپریالیزمك اورته‌دن قالقمسی، امپریالیزمك طوغوردیغی فلاكتلردن جهانك سلامت بولمسی ایچون الك امین والك شافی دوایی كشف ایدرك اقوام جهانه تقدیم ایتمشدی. امپریالیزمی امحا ایده‌جك بو دوادن هر ملت استفاده ایتمك ایستیور. هرملت حریتی طلب ایدییور. حریتی صیانت ایچون بوپرنسیبه صاریلیور.

امپریالیزمك هدف احتراصی اولان اقوام اسلامیه بوكا بیكانه قالماه

دیلر ، قالەمازلردی . اونلر ده بو دوادن نصیب شفالرینی آلمق ایستیورلر .

ایشته بوندن طولایی صلح قونفرانسی مقدرات اسلامیه ایله کمال اهمیتله مشغول اولمغه ، دنیانك نصفنی تشکیل ایدن بو اقوامك مطالب مشروعەسنی نظر اعتباره آلمغه و بویلەجه مسالمت جهانی تأمینه مجبور بولنیور .

اقوام اسلامیه امپریالیزم سیاستی یوزندن مظالم و اعتسافاتك اك شدتلیسنه تحمله مجبور اولدی . استقلال و حریت ، حیات و ثروتی امپریالیزمك پنجەلرنده بولنیوردی؛ بوکابوس، اقوام اسلامیەنك انکشافنه حائل اولمق برطرف ، حیاتنك هر صفحەسنه مداخله ایدرك بونلرك اسارتنی تمدید ایتمك ، بونلری صرف احتراصات استعماریەیی تطمین ایتمك اوغورنده استثمار ایچون اك بی أمان بر استبدادی روا کورەرك وظیفهٔ قهر وتدمیرینی حسسز وانصافسز بر تجبرله ایفا ایدییوردی . الحاصل اقوام اسلامیەنك بوکونکی حال پریشانینك اك مهم عامللرندن بری امپریالیزم سیاستیدر . بوسیاستك فجاعتنه وبو فجاعتك تولید ایدەجکی مصیبتلره ایناناماق حقیقتدن تغافل ایتمك، بشریتك آلام واضطرباتنه بیکانه قالمقدر .

امپریالیزمك عالم اسلامده نەلر تولید ایتدیکنی تدقیق ایدنجه ایلك کورەجکمز شی، انتباه اسلامدر . مسلمانلر، شانلی بر ماضیەیه، محتشم بر مدنیته، متسلسل بر عنعنەیه ، رها کار بر دینه ، پایدار مؤسساته ، فیاض بر وطنه مالك اولمق اعتباریله انحطاط دورلرینك الی الابد تمادی ایتمسی قابل دکلدی . بر ضربهٔ انتباه ایلك اول بو دور انحطاطه اصابت ایدەجك، مسلمانلری ، صاپدقلری طریق خسراندن قورتارەجقدی ، عالم اسلامه بو ضربەیی وروان امپریالیزم ایدی . بو ضربەنك تأثیری عالم اسلامده حقیقی بر انتباهك تولدینه بادی اولدی . امپریالیزم سیاستی آزدقجه انتباه اسلام انکشاف ایدییوردی ! آرتیق بو انکشاف اودرجەیه واردی‌که امپریالیزمك قطعی بر هزیمته دوچار اولدیغنه و اوان نجاتك حلول ایتدیکنه قانع اولەرق محسنهٔ مجادلەیه کیرمش بولنیور .

اوحالده اقوام اسلامیەنك هدف آمالی تعیین ایتمك اقتضا ایدر .

هیچ شبهه یوق‌که اقوام اسلامیه اول بأول خلافت اسلامیەنك محافظەسنی ، صیانتنی استهداف ایدییور . مسلمانلقده خلافتك قیمت واهمیتنی تقدیر ایدنلرله اقوام اسلامیەنك مقام خلافتله نه درجه علاقەدار اولدیغنی بیلنلر بوخصوصده اصلا تردد ایتمزلر . اقوام اسلامیەنك مظهر تأییدی اولان مقام خلافت پایتخت عثمانیده متمکن خاندان آل عثمانك، بتون مسلمانلرك اجماعیله، بحق اشغال ایتدیکی مقام معظمدر . بوقدر شونك بونك اغفالیله ، اطماعیله ؛ صرف منفعت خصوصیه تأمینی ایچون وحدت اسلامیەیی بالطه‌لامەیه چالیشان بر قاچ احتراصکارك شورادە بورادە مرد ایتدکلری دعوالرك نه قدر چوروك اولدیغنه بتون مسلمانلق عالمی واقف اولدیغندن بونلره هیچ بر اهمیت عطف ایتمامکده ، عینی زمانده مرش خلافتی بتون قوتیله تأیید ایتمکدەدر .

اقوام اسلامیەنك اك بیوك املی ، اك بیوك غایەسی ایشته بودر !

مسالمت جهانی تأمین ایچون چالیشان دولتلرك ممثللری بالخاصه شو حقیقتی لایقیله تقدیر ایتمك موقعنده بولنیورلر . بوندن ذره قدر تغافل اسلام عالمنك اك بیوك غایەسنی اهمال ایله حال سابقی ادامەیه چالیشمقدرکه بونك نتایج وخیمەسنی تقدیر ایتمامك پك تهلکەلی بر شیدر . بو اویله بر مسئلەدرکه بتون اقوام اسلامیەجه هر منفعت خصوصیەیه مقدمدر .

بناءً علیه مقدرات اسلامیەیی تعیین ایتمك امر مهمنده نظر اعتباره آلنەجق ایلك حقیقتی کمال اهمیتله بیاندن صوکره اقوام اسلامیەنك حقوق خصوصیەسنی ، حریت انکشافنی تأمین ایتمك مسئلەسی قالیر .

چارزمك، امپریالیزمك هدف تعرضی اولان اقوام اسلامیه حقنده بوندن صکره ینه عینی سیاستی تطبیقه اوغراشمەنك امکانسز اولدیغنی کوسترن امارات کوزمزك اوکنده در . خیلی زماندر چارزمه ، امپریالیزمه سرفرویه مجبور قالان شرق باشنی قالدیرمش بولنیور . اونی تکرار چارزمه ، امپریالیزمه اکدیرمك محال کبی کورونیور . چارزمك، امپریالیزمك تولید ایتدیکی فنالقلر او درجەیه واردی‌که اونلرله مجاهده ایدەجك بر قوتك تشکل ایتمش اولدیغنی حادثات اثبات ایدییور . بو قوتی استخفاف ایتمك ، اونك طوپله ، تفنکله ، امحا ایدیله‌بیلەجکنه ایناناماق پك عمان بر بلاهتدر . بویله بر قوتك تشکلی چارزمك ، امپریالیزمك شرقده‌ده تماماً افلاسنه اك قوی بر حجتدر . چارزمك ، امپریالیزمك طوغوردیغی بوقوتك شره ، مسالمت جهانی اخلاله ، یکیدن بر طاقم مشکلات فجیعەنك ظهورینه خادم اولمسی ترویج ایدیله‌جکی یرده بالعکس خیره ، سلامت عالمی تأییده استخدام ایدلمسی ایچون اقوام اسلامیەنك حریت وانکشافنی تأییده همت اولونمسی کرکدر .

دول معظمه ممثللری بوخصوصی کمال جدیت واهمیتله دریپش ایتدکلری تقدیرده وظیفەلرینی ایفا ایتمش، بشریتی قورتارمش اولورلر . بو اوغورده ملتلری بر آز فداکارلغه سوق ایتمك، حربك ثمرات موفقیتنی جهانه تشمیل ایتمك ایچون حرب عمومی فجایعنی ، عینی کریوەیه دوشمەمك ، بودرجه الیم فداکارلقلره معروض قالماق ایچون وظیفهٔ انسانیەیی ایفا ایتمەسی اقتضا ایتدیکنی اخطار ایله احتراصات ملیەیی تعدیل ایتمەنك امکانی واضحدر . هیچ بر ملت بیله‌بیله بویله بر مصیبته آتیلەماز . و بویله بر مصیبته آتیلماق ایستەین اونك اسباب مانعەسنی نظر دقته آلمغه مجبوردر .

اوحالده مقدرات اسلامیەنك تعییننده حق وعدالتدن انحراف ایتمەمك مسالمت جهان نقطهٔ نظرندن پك مهم بر کیفیتدر . بونك اهمالی بشریت ایچون مدهش بر تهلکه احضار ایلر .

بالخاصه قطعیاً اونوتلمامسی اقتضا ایدن اك مهم مسئله مقام خلافتك تأییدی خصوصنك اهل اسلام عندنده اك بیوك غایه اولدیغیدر . بوقاریده دیدیکمز کبی بو اویله بر مسئلەدرکه بتون اقوام اسلامیەجه هر منفعت خصوصیەیه مقدمدر ...

عمر رضا

دوقتور «غەتس» ك مهم بياناتى

اخيراً اناطوليده اجرا ايتديكى سياحتدن عودت ايدن « روبرت قولەژ » مديرى دوقتور غەتس مكتب مذكورده ارمنستان حقنده ويرديكى برقونفرانسده بالخاصه شوصورتله اداره‌ٔ كلام ايتمش اولديغنى يومى غزته‌لرمز يازييوردى :

« مستقل برارمنستانك ارمنيلرايچون بيوك برفائده تأمين ايتميه‌جكنه قانعم. چونكه ارمنيلر هيچ برير‌ده حائز اكثريت دكلدر. حالبوكه تورك‌لر هرطرفده حائز اكثريتدرلر . وبونلر هيچ بريرده برارمنى اداره‌سنى نظر مسامحه ايله كوره‌ميه‌جكلردر. »

اساساً بزجه معلوم اولان بوحقيقتى دوقتور « غەتس » كبى بيطرف برذات محترمك تقدير ايتمسى آيريجه براهميتى حائزدر . چونكه ارمنيلر بوحقيقتى تحريف ايچون اللرندن نه كليرسه يابمقدن اصلا ترددايتميورلر . وبويله‌جه أرمنستان خيال محالنه قووشمق ايستيورلر . حقيقتك اصلا تحريف ايدلميه‌جكنه بز قانعز . بناءً عليه اوروپا آفاقنده قوپاريلان كورولتولرك بلاعقيم قاله‌جغندن اميدوارز. باخصوص بيطرف ذواتك تدقيقات وتتبعاتى بزى تأييد ايتدكدنصكره اميدلرمز كيتدكجه كسب قوت ايديور .

« سبیل الرشاد » مجموعهٔ اسلامیه‌سنه

« دیکن » غزته‌سنك ١٣ نجی صایسنده عمر سیف الدین بك (قورقونج بر جزا) عنوانیله آنادولی بر اسلام عائله‌سنی فنا بر یولده تصویر ایده‌رك اسلام اجتماعیاتی طولاییسیله صاف و تمیز قلبلی آنادولو خلقنی تذلیل ایدییور . جدومزاحك‌ده بر حدی واردر . بونی بیلمه‌لری و تصدیق ایتمه‌لری لازم ایکن بالعکس بشقه وادیلرده طولاشیور . حربدن متأثر اولان خلقك تفسخ ایتمك درجه‌لرینه کلن اخلاقی تصفیه‌یه خدمت ایده‌جکلرینه ، دها زیاده سقوط اخلاقه اوغراشه‌رق بر چوق کنجلرمزك ده فکرینی زهرلیورلر . اسلام عائله حیاتنی غایت آچیق بر صورتده لکه‌لمکه قالقشمه‌لری ، بیانجیلره قارشو ترکلری حسسز کوسترمه‌لری افکار عمومیه نظرنده هیچ ده خوش کوروله‌مز . اکر تعقیب ایتدکلری مسلك ـ ساعد ایسه ـ حقیقی اسلام اولمیان فنالقلری تشهیر ایده‌بیلیرلر . یوقسه بر قسم قلیل بدمایه‌لرله آنادولو خلقنی مقایسه‌یه قالقشمق یاقیشماز . مادامکه مقصدلری ملته ایلك ایتمك کلدر ـ شو حالده باری مقدساتمزه تعرض ایتمه‌سینلر .

« آطه پازاری » محمد نوری

*
**

مجموعه‌مزه وارد اولان بو مکتوبی عیناً درج ایدییورز . عمر سیف الدین امضاسیله انتشار و علی الاکثر حیات ملیه‌یی و مقدسات اسلامیه‌یی استخفاف ایدن ساخته لوحه‌لرك ابداعیله اشتهار ایدن مرمی الیهك حکایه‌لری بزم‌ده منظورمز اولیور . دها بر قاچ آی اول مدفون صدر شستانی ، سرنامه‌سیله اورته‌یه آتدیغی خرافه الکلیرالکچیلنلری بیله حدتلندیرمش ، تورك قادینی او درجه ذلیل و مسکین بر وضعیتده کورمه‌یه تحمل ایده‌مه‌مشلردی . مع مافیه شو محققدرکه مومی الیهك سالك اولدیغی وادینك تشریح ماهیتنده سویلنه‌جك یکانه طوغرو سوز یازدیغی حکایه‌لرك حیات ملیه‌یه یبانجی اولمسی و بر مقصد مخصوصی ترویجا تصنیع ایدیلمش بولنمسیدر .

بوندن طولاییدرکه عمر سیف الدین بکك حکایه‌لری دیکن سلسلهٔ نشریاتنی تشکیل ایدن ، دیکن ، اینجی و بیوك مجموعه‌ده مهم بر موقع اشغال ایدییور . بو سلسلهٔ نشریاتك ابراز و مدافعه ایتدیکی تجددك ایکی مهمی بر طرفدن تورك قادینی صحیفهٔ منزاحه نقل ایدرك وقار و حرمتنی تنقیص ، دیکر طرفدن حیات اجتماعیه‌مزی تحریف ایدرك ایسته‌دیکی شکلده تصویر و ایقاع ایتمك ایسته‌دکلری انقلاب اجتماعی ایچون افکار عمومیه‌یی احضار ایتمکدر . ایشته بو وسائط نشریه‌نك استهداف ایتدیکی غایه ایله ماهیت نشریه‌سی میدانه چیقدقدن‌صکره بو اوغورده ابذال ایتدکلری مساعینك آنجق ماهیت مذهبیه‌سنی اعلاندن چکینن کسان طرفندن تقدیر ایدیله‌جکی و افکار عمومیه نزدنده حقیر قاله‌جغی آشکاردر . بز بو خصوصی تام وقتده میدانه قویمقدن کری قالمادق . اینجی غزته‌سنه توجیه ایتدیکمز سؤال ایله اونی تعقیب ایدن نشریاتمز خاطرلرده اولسه کرکدر .

مملکتك حیات اجتماعیه‌سیله اویناین ، تحریف ایدن ، ذوق و کیفنه کوره تبدیل ایچون پروپاغانداده بولنان بو جور آدملر مع التأسف تك بر سؤاله جواب ویرمك ، ماهیت مذهبیه‌لرینی اعلان ایتمك جسارتنده بولنه‌مادیلر . بونلره قارشی دین و علمدن ، حق و حقیقتدن ، انصاف و انسانیتدن بحث ایتمك معناسزدر . بونلرك قلبلری اویله بر خسته‌لغه مبتلادرکه کوندن کونه بو مرضلری اشتداد ایتمکده‌در . « و اذا قیل لهم لا تفسدوا فی الارض قالوا انما نحن مصلحون . الا انهم هم المفسدون و لکن لا یشعرون » . مسلمانلر بونی بیله‌رك بونلرك مفاسدینه آلدانمامل . اولیای امورك ده اسلامك حیات اجتماعیه‌سنه وقوع بولان بو سوء قصدلره حائل اولمسی اك متحتم وظیفه‌سیدر .

قرآن « ترجمه ایدیله‌بیلیرمی » ویکی وادیده فاتحه ترجمه و تفسیری

دوقتور میلاسلی اسماعیل حقی بك افندینك بو عنوانلرله سبیل الرشادده نشر ایتدیکی ایکی مقاله آیریجه رساله حالنده طبع اولنمشدر . باب عالی جاده‌سنده اقبال کتبخانه‌سنده بش غروش فیأتله صاتیلمقده‌در . طشره ایچون پوسته اجرتی یکرمی پاره‌در .

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر اشرف ادیب

آبونه شرائطى

داخل، خارجى هر يرايچون سنه‌لكى (٢٥٠)، آلتى آيلغى (١٣٠) غروشدر.

نسخه‌سى ١٠ غروش، سنه‌لكى ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالى جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلى پشيندر

مسلكه موافق آثار مع المنونيه قبول اولنور. درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز

سبيل الرشاد

دينى، فلسفى، علمى، ادبى هفته‌لق مجموعهٔ اسلاميه‌در

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم

باش محرر: محمد عاكف

صاحب و مدير مسئول: اشرف اديب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

اخطارات

ادرس تبديلنده آيريجه بش غروش كوندرلمليدر

مكتوبلرك امضالرى واضح واوقوناقلى اولملى وآبونه صره نومروسنى محتوى بولنمسى لازمدر

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسى رجا اولنور.

ماده كوندرلديكى زمانه نه‌يه دائر اولديغنك واضحا بيلديرلمسى رجا اولنور.

عدد: ٤١٠—٤١١ | ٣٠ رجب ١٣٣٧ | پنجشنبه | ١ مايس ١٣٣٥ | جلد ١٦

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

وبشر الذين آمنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات تجرى من تحتها الانهار .. هم فيها خالدون .

ظاهرحال دلالت ايديوركه قرون ماضيه‌ده مسلمانلر، لسان قرآن اولان لسان عربى بيلمدكلرى واونك نكات ومزاياسنه واقف اولمادقلرى ايچون اعمال صالحه ايشله‌مه‌نك معناسنى آكلايه‌مامشلر، ظن ايتمشلركه عمل صالح كوشهٔ معابده اختيار انزوا ايله، مآل و معناسنى دوشونمكسزين اسم جلالى، ياخود هرهانكى بر آيتى ورد زبان ايده‌رك سبحه كردان اولمقدر.

ظن ايتمشلركه اعمال صالحه اياقلردن چورابلرى، فسلردن پوسكولرى آتمقدن عبارتدر.

ظن ايتمشلركه اعمال صالحه، دنيا وزخارف دنيادن تنفير وخانه‌لرك بر كوشه‌سنده انزوا، صيق صيق مقابرى زيارت صورتيله آخرته انقطاعه تشويق ايدن حديثلر روايت ايتمكدر.

ظن ايتمشلركه اعمال صالحه مسلمان اولان كمسه‌نك ربا خوارلره نقدينى بذل ايتمكله برابر ربا يمه‌مه‌سى، مدمن خمر اولانلرك سردفترى اوله‌رق خمر بيع ايتمه‌مه‌سيدر.

ظن ايتمشلركه اعمال صالحه بر معجزهٔ ابديه، بر قانون سديد ومتين اولان كتاب الله احكامنه قارشى اغماض عين ايده‌رك مرور زمان ايله اسكيمش بر طاقم خرافه وبدعتلرى تجديد واحيا ايلمكدر.

ظن ايتمشلركه اعمال صالحه بر مسلمانك، دينه قارشى بدخواهانه مقصدلرله شبهه‌لر ايراد ايدلمكده اولديغنى كورديكى حالده مدافعه‌سى ايچون هيچ بر اثر حركت كوسترمه‌مه‌سى، سالك اولديغى شريعت محمديه‌يه بر طاقم ظالملرك اعلان حرب ايتدكلرينه شاهد اولديغى حالده «اونك صاحبى وار، صاقلار» ديوب كچيويرمه‌سيدر.

امم اسلاميه‌يى فلاكتدن فلاكته صوقان، سهام اضمحلال وفنايه هدف ايدن ايشته بويله برطاقم ظنون واوهام باطله اولدى. تقلبات زمانك مسلمانلرك موجوديتلرينى نه‌درجه‌يه قدر رخنه‌دار ايتديكنى رأى العين مشاهده ايتمك ايسترسه‌ك آق دكز آطه‌لرينه واونك افريقا واوروپا ساحللرينه بر كوز كزدير، صكره سويله كه خلافت امويه، خلافت عباسيه دورلرنده بويرلرك، حاكم مستقلى اولمق شرطيله، دره‌لرينى، تپه‌لرينى دولديران، مقدارلرى بر چوق مليونلره بالغ اولان مسلمانلر نره‌لره كيتديلر؟ اسپانياده، ميورقه‌ده، مينورقه‌ده، سجليه‌ده، جنوبى ايتالياده، يونان آطه‌لرنده مسلمانلرك آثار موجوديتى تدقيق وتحرى ايت؛ عجبا بويرلرده سلطنت سابقه‌لرينه دلالت ايده‌جك بر اثر ونشانه بوله‌بيله‌جكميسك؟ برچوق بلده‌لرده كشت وكذار ايله، كوركه مسلمانلر نصل، يكى فاتحلرك قوت وسطوت استيلا پروراننه عدم مقاومت يوزندن شهرلرى ترك ايدرك طاغلره چكيلمك مجبوريتنده قالمشلردر.

عالم اسلامى سطوت قاهره‌سى آلتنده زار وزبون ايدن بو حادثات اليمه‌نك سبب ومنشألرينى منصفانه بر فكر ونظرله تدقيق ايدرسه‌ك جناب حقك مؤمنلره امر وتكليف ايتديكى و اسلامك سلامت ومحفوظيتنه اساس قيلديغى «عمل صالح» قضيه‌سنك معناسنى آكلايه‌بيليرسك.

ايمدى اى مسلمان! بوكونه قدر شدائد آلام ايله قيورانوب دوردوغك مرض اجتماعينك علل واسبابنى تدقيق واسكنداه جهتلرينه ياناشميه‌رق اسكيدن برى اولديغى كبى آمل واهيه آردنده قوشار،

تعدیلات بحثنه کلنجه احکام دینیه‌یی هر زمانك ایجابنه اویدوره‌جق صورتده تغییر ایتمك دیمك اولان بو تعدیلك ، هر زمان ایچون یکی یکی دین یاپمقدن و دها یکی تعبیر ایله دین یاراتمقدن فرقی یوقدر . بو مسئله‌ده دین اسلامك ینه کندی قواعدندن بعضلرینه استناد ایله ترویج مدعایه قیام ایدنلرده او قاعده‌لرك ماهیتی ودائرهٔ شمولی حقنده جدی معلوماته مالك دکللردر . شیمدی بوراده اوجهتی تدقیق ایده‌جك اولمادیغم ایچون سوزی اوزاتمامق اوزره یالکز شو نقطه‌یی سویله‌مکله اکتفا ایده‌یم که اکر دین اسلامك هان بتون احکامی ، اونلرك ظن ایتدیکی تحولاته مساعد اوله‌جق درجه‌ده غیر ثابت ایسه بو حال ، دین اسلام دیدیکمز شیئك وجودی و معین بر حقیقتی اولمامق معناسنجه غیر ثابت اولمسیله مساویدر . [١]

علم ایله توأم اولان دینمزك وسعت احاطه‌سندن و عقل ونقله موافق دوشه‌جك اجتهاده متحمل نقطه‌لرندن استفاده طریقنك اوکنه سد چکه‌جك تقلیده بزده طرفدار اولمادیغمز ایچون ، یکی شکلده اورته‌یه چیقان دین اصلاحجیلریله هر هانکی بر مسئلهٔ اسلامیه‌یی ، علمی وجدی بر طرزده تدقیق و مناقشه ایتمکه حاضر اولدیغمز حالده هر شیدن اول بو اصلاحجیلردن بر نقطه‌نك تعیینی طلب ایتمك و بو خصوصده کندیلرندن قطعی بر سوز آلمق لزومنی حس ایدیورز : دین اسلامه حقیقةً اینانیورلرمی ، اینانمایورلرمی ؟ کندیلریله مباحثه ومناظره‌مزك ، جدی وصمیمی بر حسبحال طرزنده اولمسنی آرزو ایتدیکمز ایچون ، براز کستاخانه کورونن بو سؤالك جوابنی ایسته‌مکه مجبورز .

دین اسلامی تجدید وتعدیله قالقیشانلردن ، اولا کندیلرینك حقیقة مسلمان اولدقلرینه دائر صاغلام بر سوز المق ، وانجق بویله بر مقاوله‌یی امضالاندقدن صوکره کندیلریله مسائل دینیه‌نك مباحثه ومناقشه‌سنه کیریشمکی قبول ایتمك بانده‌کی شرائطمز ، مسلمان اولمادقلری تقدیرده کندیلریله دین بحثنه کیریشمکی کوزیمزه کسدیره‌مدیکمزدن نشئت ایتمه‌یور . دیمزه قارشی جبهه‌دن حرکت جارتنی اونلرده کوروسه‌ك کندیلریله دها سربست بر ساحه‌ده مسائل دینیه‌مزی مناقشه ومدافعه ایتمکه حاضرز . آنجق اولا اونلره ماهیت مذهبیه‌لرینی تعیین ایتدیرمك آره‌مزده متنازع فیه اولان دعوانك تعیین وتشریحی نامنه بزم ایچون برحق صریحدر . بوکا مقابل ، اونلرك دین اسلام ایله صمیمی برعلاقه‌لری اولمایان حالده مسلمان کورونه‌رك کندی سلاحمزله بزه هجوم ایتملری بیوك برحقسزلق وشایان تعییب برکوچوکلك تشکیل ایدر . دینداراق مذهب ومسلکنده حسب اللزوم دینمز کورونمکه مساغ یوقدر . فقط دینسزلك ذهنیت اخلاقیه‌سی بیلمم ناصل اله آووجه صیغماز برآفتدرکه ایجابنده ، ماهیت اصلیه‌سنه مخالف برصفت اولان دیانت کسوه‌سنی قبوله مساعد اولور .

فی الواقع ، بن دیندارم دیین آدمك جدیت وصمیمیتندن شبهه ایتمك وقناعت خصوصیهٔ وجدانیه‌سنی حساب وامتحانه چکمك بزم ایچون خارج صلاحیت برشی اولور ، شو شرط ایله که او آدم بزم دینمزله اویناماسین . شمدی‌یه قدر دینمزك شعائرندن عد ایتدیکمز احکام واساساتی موقع تنقید ومناقشه‌یه وضع ایتمکه قالقیشدیغنی کوردیکمز زمان ، بزم ایچونده آرتق بویله بر ذاتك ماهیت مذهبیه وقناعت خصوصیه‌سنی تدقیق ومناقشه ایتمك ، دکل برحق ، بلکه بروظیفه حالنه کلیر . فضله اوله‌رق ، بویله بر بحثه کیریشه‌ن آدمی ، بزهیچ برزمانده کندی قناعت مذهبیه‌مزی قبوله اجبار ایتمه‌یورز وتماماً مخیر براقیورز .. یالکز مسلمان اولوب اولمادیغنی سویله‌سین وصوکره سوزنده دورسون . چونکه مسلمانلغك معین ومدون قانونلری واردرکه برنجی احتماله کوره نظریات ومطالعاتنی اوقانونلرله مقید اوله‌رق یوروتمك مجبوریتنده‌در . خلافی تقدیرنده مسلمان اولماسی لازمکلمکده ایسه بیله ، مسلمان اولدیغنه دائر ویردیکی سوزده دورمامقله مؤاخذه‌یه مستحق اولور .

شورا‌سنه‌ده بك زیاده شاشیلیرکه مسلمانم دیین بعض آدملر علی ملاء المطبوعات مسلمانلغك قانونلرینی تزییف وتحقیر ایدرك دیندن چیقدیغی قباحت صایمازده دیندن چیقدیغنك کندیسنه سویلنمسنی قباحت وغلطت صایور . دینه تجاوز ایدیله‌جك ، فقط دینه تجاوز ایتدك دینلمیه‌جك . نه منصفانه بر منطق ! دین ، اعتراضدن مصون دکل ، دینه تجاوز اعتراضدن مصون ! اودرجه‌ده‌که بو تجاوزك اك معتدل اك منطق بر لسان ایله موقع بحث وتنقیده وضعی تعصب ، جهل ، ارتجاع ، غلطت ، تکفیر نامانیله تحت ممنوعیتده ! دینه تجاوز ایسه عرفان ، ترقی ، منورلك کبی پارلاق ونشوه‌کار اسملرله تماماً سربست .

بر وقتلر ، غربك هر درلو یکیلکلرینی بزه مشق ایتدیرمك ایسته‌ین منورلریمز ، دینمزی ، یا اوستی اورتوله‌جك بر قباحت کبی هیچ قاله آلمازلر ، یاخود آلتنده قورتانیله‌جق بر یوك کبی استثقال ایتمکدن خالی قالمازلردی . یکی اصلاحجیلر دینمزدن ، براز دها آچیق بر لسان ایله بحثه رغبت کوستریورلر وبلکه کندیمزده حقیق و صاغلام بر واراق وجوده کتیرمك ایچون بعضاً دینك لزوم قطعیسنه بیله قائل اولیورلر . شو حالده دین بحثنده بزمله مشترك

[١] (ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر) آیت کریمه‌سنده اسلامیتك باشلیجه ایکی رکنی اوله‌رق کوستریلن امر بالمعروف ، نهی عن المنکر تعبیرلرنده‌کی (معروف) ی عرف ایله تفسیر ایدرك اسلامیتك اساسنی هر عصرك ، هر زمانك عرفی تشکیل ایتمی رأینده بولونان مجددلریمزك تلقیسنه کوره دین اسلام مودا کبی تقلبات عصریه‌یه تابع و ماهیت نفس الامریه‌دن محروم برشی اولور . (معروف) تعبیرینك اشتقاق مجددلریمزك بوتلقیسنه مساعد کورونمش ونضله اوله‌رق اونلرك فرقنه وارمادیغی دیکر بر آیت کریمه : (خذ العفو وامر بالعرف) صراحةً عرف تعبیرینی بیله محتوی بولونمش ایسه‌ده بزم درمیان ایتدیکمز محذور عقلی ، بو تعبیرلردن اونلرك اکلادیغی معنایه قارشی قطعی و منطقی بر قرینهٔ مانعه اولاق اوزره بو مساعد تصادفلرة قیاس ایدیلمیه‌جك ماهیتده‌در . اسلامیت بولدیغی عرف و عادتلری ترویج و ابقا ایتمکدن ایلری کچمیه‌جك اولسه ایدی تا بدایت تأسسنده عربك عادات جاهلیه‌سیله مجادله ایتمز و بلکه او وقتك اك معتنا بر عرفی حالنده کعبهٔ معظمه‌نك حریمنی صارمش بولنان بت پرستلکه بیله مانع اولماسی لازم کلیردی . (معروف) ی (ماعرفه الشرع) (شرعك طانیدیغی و قبول ایتدیکی ایلکلر) ، (منکر) ی‌ده (شرعك انکار ایتدیکی فنالقلر) معناسندن باشقه بویله یکی یکی ذهنیتلرله توجیه ایدن مجددلریمز ، مسئله‌نك بو درجه بسیط و یا هر نقطه‌لرندده غافلمیدرلر ؟

آرزو طاشیبانلر نظرنده شایان ممنونیت بر مرحله‌در .

آنجق بو مجددلر ، ملتلره ، باخصوص دیانتلری عنعنه‌لرنده داخل بولونمش اولان ملتلره دینك لازم اولدیغنی قطعیا تصدیق ایتمکله برابر بر ملته ، دین بر حقیقت اوله‌رق ، یوقسه اخلاقلی وسجیه‌لی بر ملت اولمق ایچون ایجاب مصلحت طرزنده‌می لازم اولدیغنی آچیق برقطعیتله سویله‌میورلر . نقطهٔ نظرلرینك بو جهتی اشله‌میه‌رك آچیقدن برمظاهرت صورتنده ، اونلرك ، آرزومزه تقرب ایدن شو مسلکلرندن استفاده ایتمك ، بزم کبی دین پرستشکارلری حسابنه دها نافع ومعقول اوله‌جغی خاطره کلیرسه‌ده بز بوفکرده تام بر اصابت کوره‌میورز . چونکه بومجددلرك ، احکام دینیه حقنده تصور ایتدکلری ویا لزوم کوستردکلری تعدیلار ، دینك بزجه قطعی اولان اساسلرینه دوغری ایلریله‌یه‌رك (تغییر) شکلنی آلمغه باشلادیغنی کوردیکمز زمان ، دینی سماوی بر حقیقت طانیدقلرینه کوره بر نص شرعی ایله حرکتلرینی دور دوره بیلهلم .

خلاف تقدیرنه کوره‌ده : « مسلمانلرك دیننده کندی مالکز کبی تصرف ایتمك درجه‌سنه چیقمامکز لازم کلیر . » دیه اخطار ایتمك حقنی محافظه ایده‌بیلهلم . احکام دینیه‌نك مساعد وغیر مساعد نقطه‌لرینی تمیز وتدقیقدن عاجز بولونان عوام مسلمین‌ده ، کندیلرینی دین اسلامك صادق ومترقی رهبرلری طانیمقدن متولد غفلت وضلالتلره سوق ایدیلمك تهلکه‌سندن آزاده قالسینلر .

مسلمانلرك خیری اوملقسزین دین اصلاحجیلرندن اسلامیته ضرر کلمك احتمالی حقنده‌کی اندیشه‌لریمزده ، وسوسه‌لریمزده ایکی سببله معذورز :

اولا بونلر دینك اسکی مقتدالرینی نظر اسلامده سقوط ایتدیره‌رك یرلرینه کندیلری کچمك ایسته‌یورلر . دینك اسکی مقتدالرندن مقصدم علماء اسلام کسوه‌سنی طاشیانلر اولمغله برابر مدارس علمیه‌نك شمدیکی محصولی اولان علماء دکلدر . مقصدی بوصورتله تفسیر ایدرسه‌م حس رقابتله مطالعه یوروتمش اولدیغمه احتمال ویره‌جك کبی حال حاضرده‌کی علماء اسلامك ، موقع دینیلرینی محافظه‌یه استحقاقلری اولمادیغنی‌ده تقدیر ایدرم . فقط اصلاحجیلر وقتیله دین اسلامه محقق خدمتلری سبق ایتمش اولان اسلاف علماسی‌ده ، اونلرك منسوب اولدیغی بتون علوم اسلامیه‌یی‌ده آیاقلر التنه آلیورلر . باقکز قازانلی موسی بیکیف افندی نه دییور :

« شارع کریم ، سید الوجود صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك واسطه‌سیله انسانلره تعمیم قیلینمش اولان اسلامیت ، کوزل شریعت علیه ایدی . یعنی حیات انسانیه‌یی اصلاح ، هیئت اجتماعیه حاللرینی ترتیب یولنده عمل ، اسلامیتك اك مهم مقصدی ایدی . بوکا کوره قرآن کریم هیئت اجتماعیه اساسلرینی ناصل بیوك اهتمامله بیان ایتمش ایسه مدنی معامله‌لرك اوفاق جزئیاتلرینی‌ده اوقدر بیوك اهتمامله بیان ایتمشدر . اجتماعك اصول کلیه‌لرینی ، اوفاق جزئیاتلرینی عدالت ، منفعت ، مصلحت اوزرینه بنا ایده‌بیلور عمل ، اسلامیتده هرحالده اك مهم مقصد ایدی .

« مدنیتدن ، صلاحدن اك بعید بدویت عالمی ، اسلامیت روحیله برقاچ سنه تربیه قیلندقدن صوك ، اك اول اوزلرینك حاللرینی اصلاحلری ، صوکره دیکر دولتلری اوزلرینه قبضه برمدتده تسخیرلری بزم دعوامزه کوزل شاهد اوله بیلسه کرك . صلاح ، عمل دوام ایتدیکی مدتده اسلامیتك قوتی همان آرتدی . او وقت عالم مدنیتده اك بیوك ریاست ، اسلامیت النده ایدی . اکرده اسلامیتی عملدن آییرمش بربلیه او وقت اسلامیت عالمنده ظاهر اولماسه یدی اسلامیتك قوتی ، ریاستی آرتاردی . شو بر یوزینك خریطه‌سی‌ده تمام باشقه رنکده اولوردی . لکن اسلامیتده عمل ، هم فعالیت روحی اوزاق قالدی : عجم مدنیتی واسطه‌سیله رفاهیت ، سفاهت ، عشرت ، بطالت طاعونلری حکومت دائره‌لرینه ، اغنیا طبقه‌لرینه طامور صالدی . اسلام دولتلرینك ظلم یولیله طوپلانمش او قدر ثروتلری دولت منفعتلرینه دکل ، بلکه حکومت دائره‌لرینك سفاهتلرینه اسراف قیلنور ایدی . بوندن صوك عالم اسلامیتده دها بیوك برفتنه چیقدی : یالکز وهمیاتدن ، نظریاتدن عبارت یونان فلسفه‌سی ترجمه قیلیندی . اسلامیتك هم قلبی ، هم دماغی اك مهم زهرله زهرلندی . اسلامیتك شریف علومی عملی مادی بر پاره‌لك فائده‌سی یوق نظریات دائره‌لرینه محصور قالدی . اسلامیتك شریعت اجتماعیه‌سی ، شریعت عملیه‌سی عملدن ترقی بر شریعت نظریه ، بر شریعت فرضیه اولمق درجه‌لرینه قدر ایندی . اسلامیتك صاف عقیدهٔ الهیه‌سی علوم کلام جریانیله تلویث ، هم تحریف قیلندی . قلبلرده دماغلرده‌ده نظریاتله ، خلافیاتله مشغول قالمش اهل اسلام اجتماعی ، اقتصادی ، مدنی حاللری بالکلیه اهمال ایتدی .

« بو بیوك فتنه همه عالم اسلامیتی مسجدلری ، مدرسه‌لری ، خانه‌لری ، مجلسلری تمامیله استیلا ایتدی . معناسی بوش بیهوده نظریاتدن بحث ایدر ، بونك اوزرینه همه علومی انکار ایدر کلام کتابلری اسلام مملکتلرینك هر قطعه‌سنده تألیف قیلنوب حکومت قوتیله ترویج قیلنور ایدی . شو کون بز او کتابلری اوقورسه‌ق تعجب ایدرز . او قدر بیهوده شیلری یازمش قلملره ، اویله شیلری فکر ایتمش عقلره ، اوقدر اوفاق مسئله‌لره قناعت ایتمش عالملره ، او مسئله‌لرك هیئت عمومیه‌سنه (عقیدهٔ اسلامیه) نامنی ویرمش متکلملره بز او وقت استخفاف کوزیله البته نظر ایدرز .

« آلکز غزالی کبی بیوك برامامك قلمیله یازلمش تهافتی ، آلکز ابن رشد کبی کوزل متفلسف قلمیله یازلمش تهافت التهافتی سویله‌یکز ، زینهار شو کتابلرده قیمتی وار برسوز ، فائده‌سی وار برفکر آلنه‌بیلورمی ؟ کوریکز هندسه ، هیئت علملرنده اعتباری وار نصیر الدین طوسی قلمیله یازلمش تجرید کبی کتابلری ، او کتابلره مقابله ، یا مدافعه یولیله تألیف قیلنمش بیوك مجلدلری ، حسابی یوق حاشیه‌لری ، شرحلری . اسلامیت حق ایچون سویله‌یکز عقل صاغ ایکن ، کوکل پاك ایکن اویله هذیانلری اوقومق ، سویلمك ، یازمق ممکنمیدر ؟ اوقویکز ملاجلال کبی کتابلرده اك بیوك مغروریتله بیان قیلینمش (وجوه خمسه) لری ، اوقویکز صفات ، افعال الله ، خلق افعال کبی اشاعره قلمیله یازلمش سوزلری ، شیعیلك ، سنیلك اختلافلرنده سویلنمش ادبسزلکلری ! مقدس دیانت نامنه سویله‌یکز وارمیدر اوشیلرك جنوندن ، حماقتدن فرقلری ؟ تفتازانی عصرندن صوك تورکستان ، هندستان ، ایران ، تورکیا ، عربستان ، روسیا مدرسه‌لرینی چکرکه صارنجه کبی استیلا ایتمش حاشیه‌لری ، شرحلری ، عموما فقه ، کلام ، منطق ، اصول ، تفسیر ، نحو ، صرف ، حکمت کتابلرینه دائر یازلمش حاشیه‌لری ، شرحلری کورکزده سویله‌یکز او کتابلرده عقلدن ، فکردن ، اسلامیتدن براز واری ؟ » موسی افندی بیکیف

موسی افندینك بوفقره‌لری هانکی اثرنده یازدیغنی بیلمه‌یورم . (تورکیا ایچون نجات واعتلا یوللری) نامیله برقاچ سنه اول استانبولده انتشار ایدن اثرده نقل ایدیلمش اولمسی مناسبتیله کوردم . اثرك صاحبی بولونان هاشم ناهید بك بو سوزلری پك زیاده آلقیشلایور وموسی بیکیف افندی‌یه (اسلامیتك لوتری) عنوانی توجیه ایدیور .

اصلاحجیلرك مسلكی حقنده شبهه‌مزی داعی اولان ایكنجی ودها مهم بر سببده اخلاق بشری محافظه خصوصنده دین قدر شایان امنیت واعتماد بر قوۀ تأییدیه بولنه‌میه‌جغنی وحتی هیچ بر ملتك دینسز یاشایامیه‌جغنی سویله‌یه‌رك دینه كمال حرارتله طرفدار كورونن كلری حالده اثرلرینك محرم نقطه‌لرنده قلملرندن ترشح ایدن پارولەلی افاداته نظراً كندیلرینك كیزلیدن كیزلی دینه اینانمقده اولمالریدر. مسلمانلرك وبالخاصه تورکلرك، اسكی ویكی اخلاق وتمایلاتیله انقراضه دوغرو ناصل كیتمكده اولدقلرینی پك ایی كورمش و پك كوزل ایضاح ایتمش اولان هاشم ناهید بكك اسمی كچن او پارلاق اثرنده‌كی شو سوزلری دینك مصنوعیتنه، یعنی ذكاء بشری محصولی اولدیغنه صراحتدن دها بلیغ بر اشارت ماهیتنده‌در:

« شرقك ذكاجه غربه فائقیتنی تاریخ بشریت بزه كوستریور. الی بیك سنه‌دربشرك روح معنویتنی مأثوره ایدن قدسی‌الر هپ بزم اسكی دنیامزدن، اسیادن یوكسلدی. احتیاج تعبدینی حس ایدن بشریته شرقك دهاء ممتازی معبودلر ابداع وانحاف ایتدی. [صحیفه ٢٠٨]

« شرق اقلیمنده دائما حال انتباهده اولان دماغك، مادی، مثبت، حیاتی موضوعلرله براصول تحتنده مشغول اوله‌مامسندندركه قوۀ تخیله شرقلیلرده بوقدر كسكین، بو سربه یوكسك وشعشعه‌داردر. شعر، فلسفه، علم نجوم، علم سیمیا، علم روح، سحر وفسون، اسپرتیزمه، معجزه، كرامت الخ شرقده باشلامش ویوكسلمش [ص ٢٠٩]

حالبوكه هاشم ناهید بك، كتابنك ٣٣٤ نجی صحیفه‌سنده‌ده شویله سویلیور:

« حسن اخلاق وفضائل كی سیرتلر، اكثریا معنوی اولمق اعتباریله بوبابده هیچ برقوۀ تأییدیه معنوی برنفوذ درجه‌سنده حائز تأثیر اوله‌میه‌جغی كبی معنوی نفوذلر ایچنده‌ده دینك مرتبۀ قوتنه یتیشه‌بیله‌جك هیچ برشی یوقدر. انسان هیچ برزمان دینسز یاشاماز. »

دیمك‌كه بوكبی اصلاحجیلر دینك اصلی اولدیغنه حقیقی بر اعتقاد ایله اینانمادقلری حالده بشرك محافظۀ اخلاق ایله تكامل دنیویسنی تأمین ایچون دینه احتیاج بولندیغنه یعنی جمعیت بشریه‌نك فائده‌لی بر فردی اوله‌بیلمك اوزره انسانه قطعیاً دین لازم اولدیغنه قائلدرلركه بونك معناسی دینه دنیا ایچون حسب‌اللزوم اینانمق دیمكدر. دینك حدذاتنده اصلی اولمامقله برابر اخلاقك دین قدر صاغلام بر قوۀ تأییدیه‌سی اوله‌میه‌جغندن قطعی اولدیغی قدرده غریب برضرورتله دینه اینانیله‌جق وبو اینانمق یالانجقدن اولدیغی حالده قوۀ تأییدیه وظیفه‌سنی حقیله ایفا ایده‌بیلمك اوزره حقیقةً اصلی اولدیغی صورتده‌كی اینانمقدن اصلا اشاغی قالمیه‌جقدر.

تشكر اولنوركه منورلریمز، عقل ومنطقله امتزاج ایده‌مه‌ین شو مطالعه‌لرینك ایچنده بنه دینسز یاشانامیه‌جغنی ادراك وتقدیر ایتمش بولونیورلر. واحتمالكه بوده، شمدی‌یه قدر بزه دینسز اوله‌رق برهزاته ایدیان اوروپالیلرك، دینلرینه متمسك اولدقلری آكلاشیلماسی اوزرینه، اسكیدن بری ملتمزك روحنده موجود اولوبده اهمیت ویریله‌ین بر حقیقتك انكشافندن زیاده یكی شكلده بر تقلیدجیلك محصولیدر. دقت ایدیلیورمی كه حس ملیت بیله بزه اوروپالیلردن كوره‌نكله حاصل اولمشدر.

هرنه ایسه بوكون، استقامت اخلاقیه‌یی طوتان قوتلر میاننده دین قوتی ایله رقابت ایده‌بیله‌جك برشی بولونمامق درجه‌سنده دینداراغك قیمتی تقدیر اولنیوركه بوده پك طبیعیدر. چونكه انسانلری جاذبه‌سیله باغلایان وحركات ومعاملاتی تنظیمه مجبور ایدن قوت، تقدیسلشدكجه وقدسیتی عموملاشدقجه ضعیف قالیر. دیكر قوتلر میاننده جاذبه‌سی اك صاغلام اولمق اوزره منفعت قوتی وار ایسه‌ده او، اخلاق بوزغه‌ده سائق ومحرك اوله‌بیله‌جك ماهیتده‌در. فضله اوله‌رق دین، منفعتی‌ده جامعدر واوراده منفعتك لوثیاتی تطهیر وتصفیه ایدلمشدر. پك اعلی، ایشته دین، بو قدر لزوملی وبو قدر ایی برشی اولسون، صوكره‌ده بونك اصلی اولماسین، بو ناصل شی؟ هرعصرده جمعیت بشریه‌یه بودرجه لازم بر یالان تصور ایدیله‌بیلیرمی؟ همده اخلاقه اك فائق برقوۀ تأییدیه اوله‌بیلمك خاصه‌سنه خلل كتیرمه‌مك ایچون اصلی وار ایمش كبی تلقی ایدیلمسی اقتضا ایدن بر یالان.. حالبوكه بر شیئه حقیقةً اینانیلمادیغی حالده حقیقةً اینانمش كبی حركت ایتمك قطعیاً قابل دكلدر. چونكه بو، جد ایله هزلك وصدق ایله كذبك مساواتنی قبول ایتمك قدر منطقسز برشی اولور. درجۀ بداهتده‌دركه حقیقةً اینانمق اوزرینه ترتب ایده‌جك افعال واعمالك، یالاندن اینانمق اوزرینه ترتبی عینی درجۀ امنیتله ممكن اولماز. یالانه، بیله‌بیله نه‌قدر اهمیت ویریلسه ینه یالان درجه‌سنی كچه‌مز.

اصلاحجیلر اخلاقی امر ایدن دینك، كیزلیدن اساسسزلغی قناعتی وبرطرفدن‌ده دینك امرندن باشقه بر سائقله اخلاقی بحق تحت تأمینه آلمق ممكن اولمیه‌جغی قناعتی طاشییارق درین بر تناقض كردابی اوزرنده بوجالادقلرینی، یوكسك ذكالریله نه‌دن ادراك ایده‌میورلر؟ مجددلریمزك، دینك اخلاق اوزرنده‌كی نفوذ عظیمندن بحث ایله دینسز ترقی و تكامل قابل اولمیه‌جغنه دائر اولان مطالعه‌لرینی صنعی بر ریا كارلغه حمل ایده‌مم. مسلكلرینك جدیتی حقنده‌كی اعتمادم بوكا مانع اولدقدن بشقه عالمه قارشی كندیسنی دیندار طانیتدیرمق طرزنده‌كی ریا كارلغك بوكون قطعیاً رواجی قالمامشدر. عصرمزده بر كیمسه‌نك نه دیندار طانینمقله موقعی یوكسه‌لیر، نه‌ده دینسز عد اولنمقله تنزل ایدر. بلكه دیانتله سوء التباسه اوغرامش اولان تعصبك موقعی دوشكون بر حالده بولندیغی كبی دیگجه مبالاتسزلغك حر فكرلی وحتی منور فكرلی صاییلمق خصوصنده فائدۀ مرجحه‌سی بیله واردر. اونك ایچون، فكرلرینی تنقید ایتمكده اولدیغم ذواتدن شو وسیله ایله وپك معصوم بر صمیمیتله رجا ایدرم‌كه مسلكلرینك تعمیق وتحلیلنی التزام ایدیشمدن، شخصیتلرنده كیزلی اولان بر قباحتی میدانه چیقارمق كبی بر تعرض معناسی چیقارماسینلر. موداسی كچمش بر طریق مناظره ایله تأمین غلبه داعیه‌سنه دوشدیكمی ظن ایتمیه‌جك درجه‌ده حقمده

بر عنصر تردي تشكيل ايده‌جك درجه‌ده سقوط اخلاقه معروض اولدقلريني، طرفكيرلك حسابندن تجرد ايده‌رك ايلك دفعه مستقيم بر نفوذ نظرله كورن وشايان تبريك بر حميت وجسارتله يازان هاشم ناهيد بك افندي اولمشدر، ديه‌بيليرم. تنقيد ايچون بو كتابي انتخاب ايديشمك سببي‌ده اثرك اودرجه رجحان ومكمليتي حائز اولماسيدر. چونكه تركلك ومسلمانلق حسابنه، او مرتبه جوشان بر عشق حميت وحرارتله قلم يوروتن مير محترمك نم‌ده عين حس صميميتله درميان ايده‌جكم مطالعه‌لريه كوجنميه‌رك منصف بر لطف دقت والتفات عطف ايده‌جكني تخمين ايتديكم كبي اودرجه تأثير ومكمليتي حائز بر اثرده احكام واساسات اسلاميه‌يه مغاير نقطه‌لره تصادف ايديلمكدن حصوله كله‌بيله‌جك ضرر دينيه‌قارشي لاقيد قالنماسني‌ده، واويله قيمتدار بر اثرده ديني ياكلشلقلرك، نقيصه‌لرك على حاله قالمسني‌ده تجويز ايده‌مدم.

بو ايضاحاتدن اكلاشيله‌جغي وجهله تنقيداتم اك زياده ديني مباحثه عائد اوله‌جقدر. دينك ياكلش تلقيسي نامي آلتنده: خير وشري جناب حقدن بيلمك، قدره ايمان ايتمك، متوكل اولمق، قناعتكار اولمق، اولو الامره اطاعت ايتمك، وظائف شرعيه‌يي مقاصد اجتماعيه اوزرينه دكل‌ده ثواب وعذاب كبي اخروي غايه‌لر اوزرينه بنا ايتمك، قرآني ترجمه ايتمه‌مك، باب اجتهادي قاپامق، دينه، محبت رينه قورقوجسي ايله مربوط اولمق، ايماني اقرار لساني ايله تصديق قلبي‌يه حصر ايده‌رك اسلاميتي شريعت نظريه، شريعت فرضيه درجه‌سنه ايندیرمك كبي مسلمانلر آره‌سنده حكمفرما اولان حاللرك، ذهنيتلرك كنديلري ايچون باشليجه انحطاط عامللري اوله‌رق كوسترلمسي اوزرينه بو مسئله‌لردن هربرينك تدقيقي اثر عاجزانه‌مده بر ره مبحث مخصوص تشكيل ايده‌جكدر.

بو مسئله‌لرك صوكنجيسي اولان ايمان بحثي اهميت مخصوصه‌سيله برابر قازانلي موسى بيكيف افندينك علم كلام وعلماء اسلام عليهنده اولجه نقل اولنان هجوم وشتومنه سبب اولمسي جهتيله بالخاصه شايان ذكر عد اولنه‌بيلير.

دها صوكره، كتابم، مليت رابطه‌سيله ديانت رابطه‌سنك مقايسه‌سنه عائد مهم بر بحثي‌ده محتويدر.

ديني نقطه‌لردن باشقه، عرقك تصالبي، ومشروطيتك قبولي ايله اوروپا مدنيتنك ياكلش تلقيسي كبي بر ايكي مسئله‌نك مناقشه‌سنده‌ده اثر عاجزانه‌مده يوروريلمشدر.

كتابك باشليجه مندرجاتي حقنده بر فكر اجمالي ويرمش اولدم ظن ايدرم. صوك سوزم قلممه، جناب حقدن موفقيت وحق وحقيقته موافقت نيازيدر.

مصطفى صبري

افعالك حسن و قبحي

۲

نظر حكمت اربابي، كندي عقللرينك متفاوت درجه‌لرينه كوره شر وخير فعللريني اجمالاً وتفصيلاً بينه متفاوت صورتلرله تعريف وتحديد ايتمشلر وبو حيات دنياده‌كي سعادت و شقاوت انسانيه‌يي، عمران بشريتك انتظام وفسادني، اقوام مختلطه‌نك عزت وذلتلريني، ضعف وقوتلريني بو خير وشره ربط وتعليق ايتمشلردر؛ فقط بو وجه ايله تحديد وتعريف ايدن وبو تعريفلرنده نائل اصابت اولان عقلا پك محدود ومعدوددر.

بو حقايق، بديهيات عقليه‌دندركه نه ارباب ديانت، نه‌ده فيلسوفلر اونده اختلاف ايده‌مزلر. بناءً عليه افعال اختياريه كرك حد ذاتنده، كرك تأثيرات عموميه وخصوصيه‌لري اعتباريله حسن وقبيح قسملرينه منقسم اولمق بر امر طبيعيدر؛ وحس وياعقل‌ده بر دليل سمعي‌يه محتاج اولمقسزين معانئ سابقه وجه ايله افعال اختياريه‌نك حسن وقبحني تمييزه مقتدردر.

حيوانانك بعض صنفلرنده كوريلن حاللر، صبيانك معناي شرعي تعقل ايتمدن اول آجي ولذيذ شيلره قارشي كوستردیكي حركتلر، تاريخ بشرك نقل ايتديكي دقيقه‌لر، جاهليت زماننده درك واجرا اولنان عمللر قضيهٔ مشروحه‌يه دليلدر.

قرنجه‌نك احوالنده بعض اهل نظرك كوردكلري غرائبك بو مقامده ذكري تنسيب اولندي، شويله‌كه: قرنجه‌دن بر طائفه كنديلرينه بر يووه ياپمقله مشغول ايكن بر قرنجه كله‌رك كويا اونلرك ايشلريني مراقبه آلتنده بولندیرمغه مأمور ايمش كبي ياپيلان شيلري كوزدن كچيره‌رك يووه‌نك طواني، مناسب اولان يوكسكلكدن دون قالمش اولديغني كورديكندن ويرديكي امر اوزرينه بنالك يقيله‌رق موافق بر درجه‌ده تكرار ياپلمسي وطوانك‌ده بنه اولكي انقاضندن بنايه واحتياجه يايشه‌جق صورتده يوكسلدلمسي، ضرر ومنفعت ويرن شيلرك كنديلرنجه تميز اولنه‌بيلديكني اشراب ايدر. احمالده على الاطلاق حسن وقبح اولمديغني زعم ايدن كيمسه نفسندن عقلي سلب ايتمش، بلكه قرنجه‌دن دها شديد بر حمق كوسترمش اولور.

اولجه ذكري سبق ايتديكي اوزره واجب تعالانك وجودي وصفات كاليه‌سي عقل ايله حس وادراك اولنور، بوده وجود واجبك وبر طرفدن ايشيدلمش اولان صفتلرينك اثباتنه دلالت ايدن انفس وآفاقده‌كي عجايب وبدايع قدرتي مشاهده واستدلال طريقيله حصول اولور، بعض اقوام بشرده واقع اولديغي كبي صيت رسالتك عكس ايتديكي واو واسطهٔ جليله‌نك هنوز تبليغنك ميسر اوله‌مديغي حالده عقلك تجربات واستدلالاتي ذكر اولنان نتائج يقينيه‌يه وارمش وصكره نظر بشر، كوندرلمش اولان پيغمبرلرك نقطهٔ تبليغاتنه تحول ايلمشدر.

نفسك احوال واستعداداتی ، تولدكدن صكره بقای روحی عقل بشرك جازم اولدیغنی كوستریر. نته‌كیم : بعض اقوام ، انسانك اعمال حیاتی ایستر مخطی ، ایستر مصیب اوله‌رق كچمش اولسون، موت كلدكدن صكره روح بشرك بقاسنه واعمالك سعادت وعذابی استلزام ایتدیكنه دلالت عقلیه ایله قائل اوله‌رق سعادت ، اللهك وجودینی ، برلكنی بیلمك وفضائل اخلاقیه كوسترمك صورتیله ، شقاوت‌ده وجود الهی‌یی ادرا كدن جاهل قالوب هردرلو رذائلی ایشلمك سببیله حصول بوله‌جغنی‌ده تیقن ایتمش ، اعمالی تولدكدن صكره تحصیل سعادته خادم اوله‌جق اساس دائره‌سنده اجرا وادامه‌یه حصر ایلمش اولدیغی كبی ایچلرندن بعضیلری‌ده اتباع سیأتدن حیات اخراده تولد ایده‌جك ضررلری بیلمكله برابر كندیلرینی بو فضایحه قاپدیرمقدن مصون قالامامشدر .

عقلك حكمیله الهی بیلمك واجب اولدیغی ، بتون فضیلتلرك واوكا تابع اولان عمللرك لازم وفرض ایدوكی ورذیل حاللرك ارتكابنده محظور بولندیغنی ادراك واشاعه ایتملرنده وبونلرك شرعك مؤاخذه ومعارضه ایتمدیكی بولده اعتقاد وتوسل ایتدكلری افكار واعماله بقه بشرك متابعت ایتمسی ایچون بعض قوانین اتخاذ ایتملرنده عقلی وشرعی بر مانعه اوله‌بیلیرمی ؟

اللهك وارلغی بیلمك واجب اولدیغی ، دنیاده ایشلنه‌جك فضائلك حیات اخرویه‌ده سعادتی ، رذائلك‌ده مصیبتی استلزام ایده . جكنی بتون انسانلرك عقل مجردلریله تقدیر وادراك ایده‌جك سیرتده بولندقلرینی حكم ایتمكه هیچ برعاقل قادر اولماز . زیرا جمیع امتلرك فكر ومشربجه مشهود اولان احوال مختلفه‌لرینه كوره اوبله برمدعینك ظهوری حالنده درمیان ایتدیكی فكری شاشقینلغنه حمل ایله ردوالزام قارشیسنده بولنه‌جغی طبیعیدر .

اكر انسانك حاجتلری ، قورقولری فیل و ارسلان دنیان حیوانلرك حس واحتیاجلری درجه‌سنده محدود اوله‌یدی . كندیسنه موهوب اولان فكر نسبتنده حدود احتیاجنه كسب وقوف ایله منفعت وضرر ویرنشیلری بولور ، وبونقطه‌ده همجنسندن بر فرد ، اختلافه صاپه‌رق هیچ حیاتلرینی او دائره‌ده اقناع واسعاد ایدردی . بو میانده هربری غیرك شرندن ، سائر حیوانلرده اونلرك بتون غائله‌سندن رهایاب اولوردی . لكن امر برعكس‌در : زیرا یاراداتیلیشی اقتضاسی اوله‌رق نوع انسانك غوائل حیاتیه ومدنیه‌جه احتیاجی ، حد تعیینی امكانندن خارجدر . معیشتی‌ده بر وضع ومكانه مقید دكلدر ، بونك ایچون كندیسنه موهوب اولان قوای مدركه‌یی هرحالی اقلیم وحالده بوله‌جق اولور ایسه دفع احتیاجنه واسباب رفاهی تكثیره مدار اوله‌جق صورتده استعمال ایتمسی وافرادینك حال وطورلرنده ، آثار سعی وعملنده، اصناف، قبائل واشخاص ارهسنده‌تناهیسی نا قابل برمرتبه‌ده حكم‌سورن اختلافات اوزرینه بصیرت وغیرت‌تامه كوسترمسی طبیعیدر،

چونكه بوكبی حاللره مجبول اوله‌یدی ، سائر حیواناتك ارهلرنده قاله‌جق اختلاف ، انجق قامتنك دوغرو ، طیرنافلرینك یصی اولمسندن عبارت اولوردی .

جناب حق ، انسانه اوچ قوت هبه ویاخود تسلیط ایتمشدركه بونقطه‌دن هیچ برحیوان كندیسنه مساوی دكلدر . او قوتلرده : ذاكره ، مخیله ، مفكره‌در .

ذاكره ، حیاتك حال حاضرله اشتغالی سببیله مستور اولان احوال ماضیه‌یی ذهنا تخطر وتدقیق ایله برابر مرغوب ومكروه اولدقلری شبهه وتجربه‌لرك ایقاظیله وحیات حاضره‌یه ضد كورینان شیلرله ادراك اولنان مواد ومعلوماتی استحضار ایدر ، شبهه ایله خاطره كان بر شیئی اونك ضدیله یش تعقله كتیرركه بوصورت ، بدیهیدر .

مخیله ، خاطرات مذكوره‌یی ذهنده تجسیم وكافهٔ احوالی ملاحظه واحاطه ایله مقصود اولان شیئك ماضینك دلالت مجربه‌سندن مستقبلده لذت ویاالمی موجب اوله‌جغنی كوزله كورمش كبی جزم وتیقن ایدر ، وشو حكم عقلیه كوره هرشیئ آرامغه ویا اوندن واز كچمكه جبر نفس ایله بو مقصدینه وسیلهٔ وصول اوله‌جق تدبیر ایچون مفكره‌یه سبب التجا اولور .

بو اوچ قوت ، انسانك سعادتنه خادم اولدیغی كبی فلاكتنه‌ده منشأ اولور .

ناسدن عقلی معتدل ، خیالی دوغری ، فكری صحیح اولان بعض كیمسه مالی غیر نافع بر صورتله انفاق ایتمسی سببیله معیشتی تضییق ایدن احواله كرفتار اولان مسرفك حالنی نظر عبرتدن ، اوفرادینی احتیاجك المی خاطردن كچیرر ، وغیرك منظرهٔ فقر واضطرابنك احساس ایتدیكی الم واحتیاجله ازاله‌سی ایچون مال ومنافعك كسب وحفظنی ، بونك نفسه لذت ویرن فوائدینی ، بر مصیبتزده‌نك ضرورتدن تخلیصنه خدمتی وبویله برمالك تأمین سلامتیله آتیا حقوق غیرك تعرضندن بری قالمسنی تخیل ایدر ، بو مقصدله اكتساب مال وغنایه توجه عزم ایله جناب قادر مطلقك كندیسنه احسان ایتمش اولدیغی قوهٔ عقلیه وبدنیه‌سندن انسان ایچون ید قدرتله مسخر اولان قوا وفیوض كائناتدن اقتطاف ثمرات ایده‌جك برصورت جدیده‌ده چالیشمغه باشلار.

شو جدالكاه معیشتده اعتدال یوللرندن منحرف اولان بعض خلق، مثلا بشقه‌سنده برمال كورر ، بونك مثلی اولجه كندیسنده‌ده موجود اولوب لذتنی كورمش اولدیغنی تخطر ایدر ؛ استقبالده ینه اوكا مالك اوله‌جغی خیالنی بیوتیر ، بونی اصلا ذهنندن چیقارماز . حال بوكه عمل وتدبیره مقرون اولمیان فكر مجردله برشی الده ایدلمه‌یه‌جكی ایچون او بولده‌كی قوروتیلری ظل خیال قبیلندن اولور ، بوصورتله وجوه كسبدن مقبول ونافع اولان شیلر ، نظرندن مستور قالیر ، كیتدكجه او حالده قالیوب تخیل ایتدیكی منفعته نائل اولمق ایچون كندی قوتنی سوء استعمال وحیله یوللرینه صاپه‌رق بشقه‌سنك مالنی سلب وغصب

ایتمك درجه‌سنه واریر . بومسلك ایسه کندیسنه موهوب الهی اثری اولان قوتلری تعطیل وخدای کریمك قوللری اره‌سنده رایکان قیلدیغی قواعد امنیتی اخلال ایدرکه شرف حیاتك اضاعه‌سنی موجب اولور . زیرا مرکسب ومعیشتده حد معروفی تجاوز ایله بشقه‌سنه ایقاع ظلم وغدر ایتمك ، نه‌فاعلی ونه‌ده دیکرلرینی کدیمنیله قزانوب طریق مشروعدن آیریلیانلرك نائل اولدقلری راحت وحیثیته ایصال ایده‌بیلمکدن اوزاقدر . حیفا که معاملات‌ناسده عقل خفیف ، نظری قاصر اولانلر شو بیان ایتدیکمز ایکی‌مثالك تمثالی اولمقدن خالی قالماز. بناءً علیه ایضاحات مشروحه‌دن استنتاج اولنورکه : قوهٔ ذاکره ، یعنی عقلك قوت وضعفی ، خیالك شدت اعتدالی ، فکرك دوغریلغی واکریلکی انسانلرك ایشلرنده ، مزاجلرنده ، قوروتیلرنده منفعت وضرر ویرن شیلری تمیزه اك بیوك واسطه‌در .

انسانك اهلندن ، عشیرتندن وسائر جماعت افرادندن بر وفات وقوعی‌ده فکر وخیالنه وتمیهٔ عقلنه بیوك مؤثر اولور .

ناسك هپسی ، اعمالدن نافع ومضر اولانلری ویاتعبیر آخرله حسن وقبیح نوعندن بولنانلری تمیز وادراك خصوصنده متفقدرلر . ناسك عقلاسندن فکر صحیح ، مزاج معتدل اربابندن اولوب اشیانك‌نیلك وبدینی سچمکده حقه اصابت ایتماری ممکن بولنانلر دخی او دقایق تمیزك مؤثراتندندر .

اونك کبی اکتسابی بدایةً زحتلی اولسه بیله فائده‌سی دواملی اولان کوزل بر شیئی وجوده کتیرمك مستحسن اولدیغنی وابتداءً فاعلی ایچون ولو بر لذت حس ایتدیرمش اولسون بر شخصك ویا عمومك منفعتنی اضرار ایله نظام عالمه خلل کتیره‌جك حاله منجر اولان اعمال وتشبثاتده بولنمق قبیح اولدیغنده متفقدرلر .

مترجمی : حسین مظهر شیخ محمد عبده

قله‌ریقالیزم

سلطنت رهبانیه دیمکدر . مملکتمزی عصریلشدیرمك ایسته‌ینلر بزده‌ده بویله برسلطنتك بولندیغنی ایلرو سوریور ، فقط بوکا « مدرسه سلطنتی » دییورلر . بویله‌جه علمای اسلامه ، رهابین مسیحیه‌نك وضعیتنی بخش ایدییورلر . غرب مدنیتنك بوکونکی ترقی وانکشافنه آنجق سلطنت رهبانیه‌یی ده ویردکدن صکره مظهر اولدیغنی اوکره‌نن غرب پرستلرمز سلطنت رهبانیه‌نك مقابلی اوله‌رق طانیدقلری ومدرسه سلطنتی تسمیه ایتدکلری مؤسسه‌یی ییقمه‌یه بذل همت ایتدیلر . وبو ایشی کمال موفقیتله باشاردقدن صکره هر ترقی‌یه حائل اولان منابع تعصبی قوروتمش ، سربست ، سربست غرب مدنیتی ، بلا قید وشرط ، تقلید وتطبیقه امکان حاصل اوله‌جغنه قانع بولنیورلر . آنجق بوسایه‌ده وطن قورتوله‌جق ، بو سایه‌ده عصری ملتلر آره‌سنده حق حیاتمزی تأمین ایده‌جك ، مسعود ومرفه یاشایه‌جغز ، ادعاسنی درمیان ایدییورلر.

بز بو دعوانك اساسندن چوروك اولدیغنی دفعات ایله اثبات ایتدك. مسلمانلقده توهم ایتدکلری سلطنت رهبانیه یوقدر ، دیدك. مع‌الاسف غرب پرستلرمز بو کبی حقائقی اکلامامقده عناد واصرار ایدییورلر. شمدی‌یه قدر متوالیاً دوچار اولدقلری هزیمتلری بویله پرستار ایله‌أورتمکده ؛ جهالتلرینی ، لیاقتسزلکلرینی ؛ مملکتك حیاتنه ، ملتك روحنه ، مسلمانلغك حقیقتنه قارشی بیکانه‌لکلرینی اعتراف ایتمك فضیلتنی کوسترمیه‌جك درجه‌ده جبین وممند اولدقلرندن بویله بر حجت واهیه‌یه طوتونمقده ، اساساً بزه قارشی بوکبی افکار سخیفه ایله مشبوع وبونلرك مصدر مرضی اولان غربه‌خوش کورونمك اوغورنده حیات ملیه‌مزك اطرافنده بر نطاق نفرین تشکیل ایتمه‌یی بیله کوزه آلمقده تردد ایتمیورلر .

مثلا شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینك محاکم شرعیه‌یی مشیخته اعاده ، عدلیه نظارتنك احکام شرعیه ومصالح امته مخالف اولان حقوق‌عائله قرارنامه‌سنك الغاسنه‌قرار ویرمسی ، دارالفنونده ارککلرله قیزلرك برلشمسنه ملتك اعتراض ایتمسی .. بونلرك هپسی قله‌ریقالیزمك اعاده سطوت ایتدیکنی افاده ایدرمش بونلرك هپسی قله‌ریقالیزمی ممنون ایتمك ایچون یاپیلیورمش ! حقیقتی بودرجه تحریف ایدرك ، مملکتی یار واغیار نظرنده دوشورمك ایچون آنجق بو قدر چالیشه‌بیلیر . زواللی حقیقت وزواللی مملکت !

مطبوعات یومیه‌مزك بر قسمی بو تحریفات وتصنیعاتك واسطهٔ ترویجیدر . دیکر قسمی بوکا قارشی محافظهٔ سکوت ایدییور . حیات ملیه‌مزه سورولن بو لکه‌لره قارشی لاقید بولنیور . مسلمانلق علیهنده ترتیب ایدیلن بو هجوملردن متأثر اولمیور ، أرمنی تهجیرینی حیات سیاسیه‌مزی لکه‌لین برجنایت عدایتمکده برلشه‌ن وبولکه‌یی تمیزله‌مك ایچون مجاهده‌ده بولنان جرائد یومیه‌مز ، بر قسمنك روح ملی‌یه توجیه ایتدیکی سهام قاتله ایله آچیق ایتدیکی رخنه‌لره ، قربان ایتمك ایسته‌دیکی حقیقتلره قارشی سس چیقارمیور ، بوخصوصلرله هیچ علاقه‌دار اولمیور! الحاصل مسلمانلق کندی یوردنده بو درجه ذلیل بر موقعه اسقاط ایدیلیورکن مسلمان اولدوقلرینی ادعا ایدن بر جماعت مرشده‌الرنده‌کی وسائط ارشاد ایله بو اوغورده ابذال مساعیدن کیری قالیور !

مطبوعاتك بو اهمال ولاقیدیسنه علاوةً علمای اسلامك اهمالنی قید ایتمك ایسترز . علمای اسلام بو خصوصات ایله اشتغال ایتمیور . بز بالخاصه دارالحکمة‌الاسلامیه‌یه توجیه خطاب ایدییورز . مثلا بوخصوصات موضوع بحث اولیورکن دارالحکمة‌الاسلامیه کوچك بر رساله ایله هرمسئله حقنده مسلمانلغك نقطهٔ نظرینی بیان ایله وظیفهٔ ارشادینی ایفا ایتسه نه اولور ؟ ... بویله یاپیلیرسه افکار عمومیه نه قدر استفاده

ایدر وحقیقتی بوغمغه چالیشانلر نه فنا بر هزیمته دوچار اولورلر ! ..

دارالحکمة الاسلامیه البت بیلیور که کنجلرمز تربیهٔ دینیه‌دن هان هان محروم بولونیورلر . بناءً علیه مسلمانلق حقنده شونك بونك سویلدیکنه قانعقدن بشقه برشی یاپه‌میورلر . وبوندن طولاییدر که غرب پرست نامی آلتنده کیزلنن زمرهٔ ضاله‌نك تصنیعاتی، تحریفاتی، اسناداتی رواج بولیور .

شو قدرجق برزمانده آز مسئله‌می تحدث ایتدی :

تستر مسئله‌سی، دین‌ودولتك تفریقی مسئله‌سی ، ارککلرله قیزلرك مکتبلرده براشمه‌سی مسئله‌سی ، حقوق عائله قرارنامه‌سی مسئله‌سی ، محاکم شرعیه‌نك مشیختدن تفریقی مسئله‌سی ، وبزم موضوع بحثمز اولان قله‌ریقالیزم مسئله‌سی ودها برچوق مسئله‌لر . بونلرك هپسی آز چوق مناقشه ایدلدی ، قپاندی ، کیتدی . فقط هیچ بریسی حقنده افکار عمومیه‌مز، مسلمانلغك نقطهٔ نظرینی حقیله، لایقیله اوکره‌نه‌مدی . واقعا بعض مسائل حقنده دارالحکمه‌یه منسوب علمامز مسلمانلغك نقطهٔ نظرینی ایضاح ایتدیلر . بز بونکله اکتفا ایده‌میز . دارالحکمة الاسلامیه‌نك رسمی سوزینی دیکله‌مك ، رسمی اثرینی کورمك ایسترز . دارالحکمة الاسلامیه‌نك بوفکری نظر اعتباره آله‌جغندن قوياً امیدوارم

ایچمزده یتشمکله برابر بزه بیانجی قالان غرب پرستلرك نشر ایتدکلری ضلالتلرك مملکتمزده نصل تأمین انتشار ایتدیکی ، بوخصوصدن باشلیجه مسئول اولان مطبوعات وعلمای اسلامیه‌یه، ترتب ایدن وظائف اولیه‌یی قید ایتدکدن صکره قله‌ریقالیزم نامیله مسلمانلغه الصاق ایدلمك ایسته‌نیلن تهمتك ماهیتنی ایضاحه ابتدار ایده‌جکز .

خرستیانلقده سلطنت دینیه واردر . رؤسای دین اودینه سالك اولانلرك اعتقادینه، وجدانینه متسلطدر . انجیل « متی » نك بوآیتلری سلطنت دینیه‌نك عاملرینی قورمشدر :

« ملکوت سمانك آناختارلرینی سکا ویریورم . ارض اوزرنده نه‌یی حل وربط ایدرسه‌ك سماواتده‌ده اونی حل وربط ایدرز . ١٦ نجی باب ١٩ نجی آیت . حقیقة سویلیورم : ارض اوزرنده نه‌یی ربط ایدرسه‌کز سماده مربوطدر ، نه‌یی حل ایدرسه‌کز سماده محلولدر . » ١٨ نجی آیت .

بناءً علیه رؤسای دیندن بری ، دیکرینه « سن خرستیان دکلسك » دنیجه اوآدم خرستیانلقدن چیقار . « خرستیانسك » دیرسه خرستیان اولور . یعنی انسان اعتقادنده سربست دکلدر . عقلك ارشادی موجبنجه معارفنده تصرف ایده‌مز .

خرستیانلق اون‌بش عصر بوحال اوزره یشادی . بوسلطنت رهبانیه‌نك أهوالی تاریخك صحائف کریهٔ انظار عبرته عرض ایدر .

حالبوکه مسلمانلق سلطنت رهبانیه‌یی کوکندن ییقمشدر . برمسلمانك ایمانی آنجق اللهك نفوذ وعظمتنه سرفرو ایدر . رسالتپناه افندمزك وظیفه‌سی تبلیغ وتذکیردر ، تسلط وتجبر دکلدر . « فذکر انما انت مذکر ، لست علیهم بمسیطر » مسلمانلردن هیچ برکیمسه مسلمانلرك مقدرات اخرویه‌سنی حل وربط ایده‌مز . ایمان ؛ هر برمسلمانی الله ایله آره‌سنده‌کی رقیبلردن، جناب حقه قارشی عبودیتدن بشقه هردرلو عبودیتلردن آزادایدر . مسلمانلقده یدطولا صاحبی برمسلمان، اك‌عادی مسلمانه قارشی نصیحت وارشاد حقندن بشقه هیچ برحقه مالك دکلدر . جناب حق زمرهٔ ناجیه‌نك توصیفنده « وتواصو بالحق وتواصوا بالصبر » یعنی « یکدیکرینه حقی توصیه ایدن ؛ یکدیکرینه صبری توصیه ایدنلردر » بیوریور .

نجاتك شرطی، هرکسك حقی بیلمسی ؛ قبول ایتمسی ؛ هرکسی حقی قبول ایتمه‌یه ، عقلك منازعه ، نفسك مخالفت ایتمدیکی حقایق ثابته‌یی قبوله دعوت ایتمسی ، بی‌قرار اولان اوهام وخیالاتك دائرهٔ ضلالدن اوزاقلاشمه‌سیدر که بو آنجق درین‌درین دوشونمك ، کائناته امعان نظر ایتمك ایله قابل اولور .

بویله‌جه انسان اوهام باطله‌یه احراز غلبه ایدر وصراط مستقیمدن آیریلماز .

مسلمانلق عقل انسانی‌یی ، امعان نظر وعادات واوهامه قاپلامق ، ضلالته صاپلامق شرطیله هر قیددن آزاد ایتمشدر ، قرآن کریم ؛ بیلدیکی حقی صحیحی انسانلره قبول ایتدیره‌میه‌نلرك خاسر اولدیغنی ، قبول ایتمز نص صریح ایله نجاتك شرطی اوله‌رق بیان ایدیور .

نجاتك دیکر شرطی صبردر . صبر اعمال صالحه اوغورنده مشقته کوکس کرمك ، شریعت صحیحه‌یه وباحقه مخالف اولان لذائذدن اجتناب ایتمك ، آوان مصیبتده هردرلو أله ، قورمیه‌رق ، بیلمیه‌رك تحمله برابر اونلرك ازاله‌سی ایچون حق وشرعك حدودندن آیرلمامقدر . خسراندن قورتوله‌نك برشرطی ده صبر ایتمك ، بشقه‌لرینه ده صبر توصیه ایتمك ، فضائلك آناسی اولان بوفضیلته هرکسك تزین ایتمسی ایچون چالیشمقدر . طبیعی بشقه‌لرینه صبر ایتمه‌یی اوکرتمك ایچون بالذات صابر اولمق لازمدر .

ایشته قرآن کریم انسانلرك نجاتنی حق وصبره ربط ایدیور ، رؤسای دینك کیف وهوسنه دکل .

اساساً مسلمانلق اللهك وحدانیته ایمان ایتمك بحثنده دلیل عقلی‌دن ، نظام طبیعی تعقیب ایدن فکر انسانیدن بشقه برشیئه اعتماد ایتمز . بناءً علیه نه خارق العاده برشیئله انسانی تدهیش ، نه فوق العاده أطوار ایله نظرلری تخریش ، نه بر آفت سماویه ایله دیللری لال ، نه ده بر صیحهٔ الهیه ایله اذهانی لرزان ایلر . عقل بشری‌یی ایقاظ ایله کائناته توجیه نظره ، قیاس صحیحی استعماله سوق ایلر . کائناتك نظام وترتیبنه ، اسباب ایله مسبباتك ارتباطنه امعان نظرله علیم و حکیم ، قادر ومتعال برواجب الوجودك موجودیتنه واصل اولمق ایچون سموات ایله ارضك نصل یارادلدیغنی ، کیجه ایله کوندوزك آمدیی ، هوالرك ، منفعت بشریه‌یی تأمین ایده‌جك برصورتده تحریکی ، بوهوالرك بولوطلری قانادلاندیره‌رك اوچورمسی ، بولوطلرك رحمتلر یاغدیره‌رق نباتات واشجاری انبات ایتمسی کبی آیات الهیه‌یی تدبره دعوت ایدر .

عقل بشری بودرجه سربست براقان بردین مبین نصل اولورده

انسانلری برجماعت متحكمه‌نك أسیری ایدر ؟ .. بونی ادعا ایدنلر جداً آجینه‌جق درجه كور وصاغیر آدملردر .

بر كره بو اساسی درپیش ایتدكدن صكره علمای اسلامیه‌نك وظیفه‌سنی توضیح ایتمك اقتضا ایدر .

قرآن كریم ایچمزدن بر جماعتك « خیره دعوت، امر بالمعروف، نهی عن المنكر ، دینده تفقه وتبحر، ملتی انذار وتحذیر » وظیفه‌لرینی ایفا ایتمسنی امر ایدییور . ایشته بونلر علمای اسلامدر . دعوت وتذكیر ، انذار وتحذیر ایله مكلفدرلر . بونلردن هیچ بریسی بر كیمسه‌نك خفایاسنی تتبع، كیمسه‌نك عقیده‌سنه تجسس ایده‌من. هر مسلمان عقیده‌سنی ، اصول عملنی ، كتاب الله ایله سنت رسول اللهدن بشقه بر منبعدن آله‌ماز ، هر مسلمان سلفدن ، خلفدن بر كیمسه‌نك توسطنه لزوم كورمه‌دن كتاب الله واحادیث رسول اللهه مراجعتله اونلری اوقور، اكلار ، موجبیله عمل ایدر . آنجق بویله بر پایه‌یه واصل اولق ایچون لسان ، ادبیات و اسالیب عربیه‌یه بالخاصه بعثت نبویه زماننده عربلرك، زمان رسالتپناهیده دنیانك احوالنه، وحی زماننده وقوعبولان حادثاته واقف، آثارك ناسخ ومنسوخی حقنده‌ده معلوماتدار اولمق كركدر . بونلری تحصیلدن عاجز ایسه علمایه مراجعت ایدر . ایستر بر امر اعتقادی‌یه، ایستر بر عملك حكمنه عائد اولسون صوردیغی سؤالك جوابنی ودلیلنی طلب ایدر .

بناءً علیه مسلمانلقده قله‌ریقالیزم یوقدر ! . مسلمانلق قله‌ریقالیزمی أساسندن ییقمشدر ! ...

فقط مسلمانلق هم دیندر، هم شریعتدر. حدود، وحقوق وضع ایتمشدر. هوی وهوسك غلبه‌سیله، نفسانیتك تحكمیله حقوقك هضم اولنماسی، حدودك دوچار تعدی اولماسی ایچون حدودی اقامه ، قاضینك حق ایله حكمنی اجرا، جماعتك نظامنی صیانت ایتمك اوزره بر قوت وجوده كتیرمشدر. بو قوتك بر مقامده بولنمسیله فوضی‌یه میدان براقلمامشدر. بو قوت سلطان ویا خلیفه‌ده‌در .

خلیفهٔ اسلام معصوم دكلدر ، لایخطی دكلدر . خلیفه‌یه وحی نازل اولماز، كتاب وسنتك تفسیرینی خلیفه كندینه انحصار ایتدیره‌من. اوت خلیفه‌نك مجتهد اولمسی، بو قاریده بیان ایتدیكمز وجهله كتاب وسنتدن محتاج اولدیغی احكامی اكلایه‌بیله‌جك قدر، بالذات حق وباطلی، صحیح وفاسدی تمیز، دین وملتك ایسته‌دیكی عدلی اقامه ایتمك خصوصنده نائل سهولت اوله‌جق درجه‌ده لسان عربی‌یه واقف اولمسی اقتضا ایدر .

بونكله برابر خلیفهٔ اسلامك كتاب وسنتی ادراك ایتمسی طولاییسیله دین مبین اوكا آیریجه بر مزیت ، آیریجه پایه بخش ایتمز ، اونكله سائر طلبهٔ علوم آره‌سنده بر فرق یوقدر . آنجق صفای عقل ایله، حكملرده اصابت ایله تمایز ایدرلر .

خلیفهٔ اسلام طوغری یولده كیتدكجه ، كتاب وسنته اتباع ایتدكجه مطاعدر . مسلمانلرك مراقبه‌سی آلتنده‌در . طوغری یولدن آیریلیرسه مسلمانلر اونی یوله كتیررلر ، اكریلیرسه ، نصیحت ایله ، اعذار ایله طوغریلتورلر ، جناب حقه عصیان خصوصنده هیچ بر مخلوقه اطاعت اولنماز . [١] خلیفهٔ اسلام كتاب وسنتی ترك ایدرسه استبدال اولنمسی واجب اولور . مكركه استبدالندن حاصل اوله‌جق فساد مصلحته تفوق ایتسون !

خلیفهٔ اسلامی ملت ویاخود ملتك وكیللری تعیین ایدر. حاكمیت ملتكدر . مصالح ملیه خلعی اقتضا ایدرسه خلع اولنور . بناءً علیه خلیفهٔ اسلام أزهر جهت بر حاكم مدنیدر ![٢]

اصحاب عقل و اذعان هیچ بر وقت خلافتك ، تئوقراتیك اولدیغنی ادعا ایده‌منزلر . تئوقراتیك دیمك شرایعی طوغریدن طوغری‌یه بالذات اللهدن تلقی ایتمك ، بالذات حق تشریعی حائز اولمق، انسانلرك اوزرنده حق بیعتی دكل حق اطاعتی حائز اولمق ، وبناءً علیه قطعیا دوچار مخالفت اولمامق ، شرایعه موافق ویا مخالف نه یاپارسه یاپسین ذره قدر اعتراض ایدلمامك ؛ دیمكدر. چونكه اونك سوزی دیندر وشریعتدر. قرون وسطاده كلیسا بویله‌جه حكمران ایدی. و دها هنوز بو حقه مالك اولدیغنی ادعا ایتمكده‌در. بوندن طولاییدركه مدنیت غربیه‌نك ایلك تشبثلرندن بری سلطنت رهبانیه‌یی ، سلطنت مدنیه‌دن آییرمقدی. كلیسایه آنجق حیات اخرویه عائد شیلر براقلمش، حق تشریع ایله نظام اجتماعی‌یی محافظه ایتمك سلطنت مدنیه‌یه ترك ایدلمشدی. غرب آنجق بو سایه‌ده كلیسانك تحكمندن قورتوله‌رق بوكونكی ترقیاته مظهر اولمشدر .

حقائق اسلامیه‌یه آكاه اولمایان بعض غرب پرستان مسلمانلغی ، خرستیانلقله دین نامی آلتنده طوپلاندیغی ایچون اونك عینی ظن ایدرك مسلمانلغك سلطنت دینیه ایله سلطنت سیاسیه‌یی بر شخصده جمع ایتدیكنی، بناءً علیه سلطان احكام دینیه‌نك مقرری، واضعی اولدیغی كبی او احكامی اجرا ایتدیكی وبناءً علیه ایمانك اونك آلتنده آلت اولدیغی، اونكله هركسی اخضاع ایتدیكی وبوندن طولایی مسلمانلك سلطاننه اسیر اولدیغنی استخراج ایدیلیور. بالخاصه سلطنت رهبانیه‌نك علمله مجادله و جهالتی حمایه ایتمسندن طولایی عینی حالك بزده‌ده واقع اولدیغنی ادعایه واربیورلر .

بونك محض خطا اولدیغنی ایضاح ایتدك . مسلمانلقده سلطنت دینیه نامنه بر شی اولمدیغنی كوستردك ؛ بتون مسلمانلر ، موعظهٔ حسنه ایله ، خیره دعوت ایله ، شردن اجتناب ایله مكلفدر.

خلیفهٔ اسلامك بر قله‌ریقالیست اولمدیغنی بویله‌جه آكلایانلر بو صفتك شیخ الاسلامده، قاضی، ویا مفتیلرده اجتماع ایدوب ایتمه‌دیكنی صوردیورلر.

---

١) « لاطاعة لمخلوق فی معصیة الخالق » حدیث شریف

٢) مفتی مرحوم شیخ محمد عبده‌نك الاسلام والنصرانیه نام اثرینك اصول الاسلام مبحثندن

تابر . مسلمانلق بونلردن هیچ برینه عقائده تسلط ایتمك ، احكام تقریر ایتمك صلاحیتی بخش ایتمه‌مشدر . بونلرك هربری شریعت اسلامیه‌نك تقریر ایتدیكی بر صلاحیت مدنیه‌یی حائزدر . وهیچ‌بری بركیمسه‌نك ایمانه، عبادتنه، طریق نظرینه تسلط ایده‌مز .

دیه‌بیلورلركه اوحالده شونی بونی تكفیر وتفسیق ایتمك ، فلان مبتدعدر، فلان زندیقدر دیه وقت كچیرمك نره‌دن كلدی ؟ بواویله برعادتدركه آنجق مسلمانلرك اسلامدن اوزاقلاشمایه باشلادقلری ، جهلای مسلمینك ایش باشنه، ضلالتده یوبان اولانلرك مقام ارشاده كلدكلری زمان حاصل اولان غلودن، افراطپرستلكدن ایلری كلدی. هركس جهلندن طولایی أدنی برسببه بناءً دیكرینی تكفیر وتفسیق ایدیور. جهالت ایلرولدكجه بوغلو، بوافراط تزاید ایدیوردی. بوصیره‌لرده مزاج دینك ضعفی بوخسته‌لغك قومشو مملكتلردن كلرك اسلام دیارنده سرایت ایتمسنه سببیت ویردی. یوقسه مسلمانلر زمان قوتلرنده بویله دكلدی . امام بخاری كبی سنت سنیه‌نك حافظی برامام، خارجی اولان عمران بن حطاندن علم حدیثی تحصیل ایتمشدر . رئیس معتزله عمرو بن عبید، تابعیندن شیخ السنه الحسن البصریدن اوقومشدر. امام ابوحنیفه، زیدیه مذهبنك صاحبی زید بن علیدن اصول عقائد وفقهی تعلم ایتمشدر. هركس اجتهادنده سربست، هپسنك غایه‌سی تحصیل علم ایدی. ومسلمانلر دینلرنده عالم ایكن دنیانك اك بیوك علماسی، دنیانك اك معظم رهبرلری ایدیلر . وقتاكه دینلرنده جاهل اولدیلر، اك بیوك هزیمته اوغرادیلر، بشقه‌لری ایچون برخوان یغما تشكیل ایتدیلر . زواللیلر اوقدر جاهل اولدیلركه مسائل دینیه‌ده اونلره مخالفت ایدنلری، تكفیر ایتمك برطرف ائمهٔ دینی، خدمهٔ كتاب وسنتی بیله تكفیر ایتمشلردی. بوزمرهٔ جهلا دینك ماضیسنی اونوتمش، اسلافك آثارینی اهمال ایتمش، حال كچینن برطاقم بیلینسزلرك آثارینه رغبت ایتمشلردی. أهل اسلامك اللرنده بوكون ابی الحسن الاشعری‌نك، ابی المنصور الماتریدی‌نك أثرلرینی پك اندر كوره‌بیلیرز . ابی بكر الباقلانی، ابی اسحق الاسفراینی‌یی اوقویانلر نره‌ده؟ بوائمهٔ عظامك اثرلرندن برنسخهٔ صحیحه‌یی بولمق كوچ برایشدر. هجرتك اوچنجی عصرندن آلتنجی عصرینه‌قدر قرآن حقنده برچوق تفسیرلر یازلمشدی، أزجمله طبری تفسیری، ابی مسلم الاصفهانی‌نك تفسیری، قرطبی‌نك تفسیری، جصاصك تفسیری . غزالینك تفسیری . ابی بكر بن العربی‌نك تفسیری . ودها بشقه اعاظمك تفاسیری . عجبا طلبهٔ علومدن بری بونلرك برنسخهٔ موثوقه‌سنی بوله‌بیلیرلرمی؟ بوآنجق تصادفك لطفنه مربوط بركیفیتدر .

كوریلیوركه بوبابده تكفیر، صرف اثر جهالتدر . بناءً علیه بونی مسلمانلق علیهنده بردلیل كوسترمك عبثدر . بالخاصه بونی قله‌ریقال برحركت اوله‌رق تلقی ایتمك جهالتدر .

بتون بوسرد ایتدیكلرمزدن توضح ایدن حقیقت: مسلمانلقده قله‌ریقالیزم یوقدر. بومعنایه قصد اولنان مدرسه سلطنتی یوقدر . مسلمانلقده حق سلطنت ملت اسلامیه‌دن بشقه بركیمسه‌نك دكلدر .

آرتق بوحقیقتك اكلاشلمسی زمانی كلمشدر . حقیقتی تقدیر ایتمك حقیقتی قبول ایتمك؛ باطلده اصرار ایتمامك شعار اهل ایماندر . ممالكی معاصرلاشدیرمق نامی التنده دینسزلاشدیرمیه چالیشانلرك بونلری نظر اعتباره آلملرینی، ماضیدن عبرتبین اولملرینی تمنی ایده‌رز .

عمر رضا

تقلیدجیلك

ملتلرك باعث هلاك واضمحلالیدر

كائناتده حكمران اولان قوانین طبیعیه‌یی ییقمق قدرت بشریه‌نك فوقنده اولدیغی كبی ، قوانین اجتماعیه‌یی صارصمغه قالقیشمقده الیم بحرانلر، مدهش عكس تأثیرلر ایقاعندن بشقه برنتیجه ویرمز. ملتلره رهبرلك ایتمك ایسته‌ینلر سربازانه حركت ایتدكلری تقدیرده ملتلرینه خدمت یرینه اهانت ایتمش اولورلر . كیف وآرزولرینه كوره انقلاب اجتماعی ایقاعنه قالقیشانلرك نه‌قدر یاكلمش اولدقلرینی وقوعات پك الیم عكس تأثیرلرله دائما اثبات ایتمیورمی ؟

عرفلر، عادتلر فردی حیاتك دكل، اجتماعی حیاتك مولودیدر. بناءً علیه فردلر بونلری كیف وآرزولرینه كوره آلت اوست ایتمك حقنی حائز اوله‌مازلر. فردلرك وظیفه‌سی ملی روحك انكشافنه چالیشمقدن عبارتدر. یوقسه خوشنه كیدن شیلره صرف نامی ویره‌رك موجود مؤسسه‌لری آلت اوست ایتمك ملتی بوتون مقدساتندن صویمق دیمكدر .

مشروطیت اداره‌نك فردای اعلاننده بوحقیقتدن غافل اولان برقسم زواللیلر، سلطنت استبدادیه كبی، حیات اجتماعیه‌یی ده برضربه‌ده ییقه‌جقلری ظننه دوشمش ، بتون غیرتلریله مقدس برمفكوره كبی كوردكلری بوغایه‌یه طوغرو یورومشلردی . شكل دكیشمكله برابر روح استبداد یاشامقده دوام ایتدیمی ؟ مشروطی براداره تأسیسندن بیله عاجز اولدقلرینی پك آز زمان ظرفنده كوسترمش اولان بودماغلرك اجتماعی ساحه‌ده‌ده هیچ برشیئه موفق اوله‌میه‌جقلری ، بالعكس مهلك بحرانلر آچه‌جقلری پك طبیعی ایدی . ناصلكه اویله اولدی، مقدسات ومعنویاته ایندیریلن هرضربه، ملتك بنیان موجودیتنی برآز دها صارصدیغی كبی ، اجتماعی انقلاب تشبثلری‌ده بوكون منظرهٔ الیمه‌سی قارشوسنده بولندیغمز بوبحرانلی وضعیتی احداث ایتمش اولدی.

ثروت دنیلیوركه :

٭ دولتك سطوتلی زمانلرنده‌كی عائله حیاتیله بوكون سفالت آلتنده قیورانان عائله‌لرك طرز حیاتی عینی اوله‌مز . هركون داها تهدیدكار بروضعیت آلان درد معیشت ، قادینك عائله‌ده عاطل برعضو اوله‌رق قالمسنه مساعد دكلدر. عائله‌لر

مسعود اوله‌بیلمك ایچون قادین‌ده مساعی حیاتیه‌یه اشتراك ایتملیدر. مشئوم حرب سنه‌لرنده، زوجلری، اوغوللری جبهه‌لره سوق ایدیلن برچوق قادینلر، مشروع مساعی‌ده بولنمامش اولسه‌لردی؛ شبهه‌یوق‌که؛ اوعائله‌لر محو اولوب کیده‌جکلردی. بوعائله‌لری قورتاران؛ اوقادینلرك مساعیلرندن باشقه برشی دکلدر. هیچ بروقتده یاشامق احتیاجی قارشوسنده بوقادینلری مشروع مساعی‌یه اشتراکدن منع ایده‌منز.

فقط، قادینلق انقلابی دیه ستون مطبوعاتده کوکاره چیقاریلان وبوز قیزاردیجی رنکلرك نمونه‌لرینه هرآدیم باشنده تصادف ایدیلن اشکال غریبه ایله مشروع مساعی آره‌سنده عجبا نه مناسبت واردر؟

کوریلیورکه، قادینلرك مساعی مشروعه‌یه، اشتراك ایتملری ایجابات حیاتیه‌دندر، دعواسی باشقه، برچوق معصومه‌لری، آغوش سفاهته سوروکلمکدن عبارت اولان جریان ده‌ینه باشقه برشی‌در.

مشروع مساعی‌یه اشتراك ایدن خانملرك عددی اسواق وبازاری مشهر رذالت حالنه صوقان برقسم مخلوقات یاننده همان هیچ مثابه‌سنده‌در. مسئله‌یی حل ایده‌بیلمك ایچون اُنی برتحلیل یاپمق لازمدر. چونکه ایجابات حیاتیه نامی آلتنده پك یاکلش کریوه‌لره قوشولدیغی مشئوم بر (دەژەنەرەسانس) ك مسعود برانقلاب کبی کوستریلمك ایسته‌نیلدیکی آکلاشیلیور.

حالبوکه انقلاب دنیلان بو (دەژەرەسانس) ، ملتك الك قوتلی بنیادینی تشکیل ایدن عائله روحنی صارصدیغی کبی بوکونده مملکتی حلی دشوار برمسئلهٔ اجتماعیه قارشوسنده بولندیرمقده‌در.

بویلانجی انقلابك عواقب وخیمه‌سنی، دورت سنه غیبوبتدن صوکره مملکتمزی زیارت ایدن اجنبیلرك داها ایی تقدیر ایتمکده اولدقلرینی کوریورز. محترم (تصویر افکار) غزته‌سی محررینك اخیراً شهریمزه کله‌رك بنه مملکتنه دونن برانکلیز محرریله وقوع بولان برملاقاتی بونقطهٔ نظردن پك زیاده حائز اهمیتدر.

تصویرافکارك ٢٦ نیسان ٣٣٥ تاریخلی نسخه‌سنده انتشار ایدن بوملاقاتده انکلیز مخابری بیاناتی آره‌سنده برده شو سوزلری سویلیور:

«... صوکره، قادینلریکزده فضله برسربستی، فضله برآوروپالیلاشمق میلی کوردم. بوتحول، بوانقلاب عجبا ناصل برنتیجه ویره‌جك؟ قطعیتله بیله‌مم عزیزم، یالکز شوقدر سویله‌یم‌که غربك صرف آلایش ظاهریسنی، فائده‌سز حتی بعضاً مضر عادات وانهماکنی دکل؛ مادی فائده‌لر، مثبت نتیجه‌لر تأمین ایده‌بیله‌جك وسائط مدنیه‌سنی، جدی وحقیق عاداتنی استعاره ایدیکز. فضله ویهوده تقلیدجیلك یومات ایچون اکثریا مدار فلاح اوله‌جق یرده باعث هلاك واضمحلال اولور. بوندن حذر ایدیکز.»

انکلیز مخابرینك، قطعیتله بیله‌مدیکنی سویله‌دیکی نتیجه‌نك نه اوله‌جغنی آکلامق ایچون، نظرلرمزی برآز اطرافمزه توجیه ایتمك کافیدر. کوریله‌جك مناظر، آنی حقنده قطعی قناعتلر ویره‌بیله‌جك قدر مؤثردر.

حیثیت ذاتیه وملیه‌نك هردرلو ایجاباتنی اونوته‌رق اسواق وبازارده هرکسی محجوب ومبهوت ایده‌جك شکل وقیافتده طولاشانلردن مستقبل برنسل بکله‌مك نه آجیقلی بربلاهت اولور.

شایان تأسفدرکه باشقه دیارلرده معین برصنفه انحصار ایدن بوشکل وقیافتلر، بووضع وطورلر، بزده مدنی قادینلغك ایجاباتی کبی کوستریله‌رك برچوق معصومه‌لر، هرکون برآدیم داها بوسرعتله، بوغایه‌یه طوغری سوق ایدیلیورلر.

تستره ویریلن شکل عجیب ایله، صاچلردن باشلایه‌رق وجودك قسم اعظمی چیریل چیلاق برحالده خفیف مشربانه حرکتلرله سوقاقلرده دور وکندیلرینی تشهیر ایدنلره (عصری قادین)، (مدنی قادین) عنوانی ویرمك ایچون عصریلکی، مدنیلکی جهان مدنیتك آکلادیغندن بوس بوتون باشقه برمعناده تلقی ایتمك ایجاب ایدر.

عجبا عصری قادینلق نامنه هرکون ستونلر طولوسی یازی یازانلر شو فجیع عاقبت قارشوسنده، بر وجدان عذابی اولسون حس ایتمیورلرمی؟

شمدی‌یه قدر حیات مادیه مجادله‌سنه کیرمه‌مش اولان معصومه‌لری حیات بویله ایستیور نقراتیله ماهیتی عصری قادینلق کبی سوسلی عنوانلرله کیزله‌نن شو کوردیکمز حیاته سوق ایتمك، اونلری ابدی برسقوطه سوروکله‌مك دکلمیدر!؟

بیوك (پترو) نك روسیه‌ده یاپدیغی قسری انقلابك نه وخیم نتایج ویرمش اولدیغنه روسیه‌نك دونکی وبوکونکی عائله حیاتی نه عبرت بخش برنمونه تشکیل ایدر. (تولستوی) و (ماقسیم غورکی) کبی روس ادیبلرینك اجتماعی حیاتلرینی مصور اوله‌رق یازدقلری رومانلرده بیله (پترو) نك چارشافلری ییرتمق صورتیله وجوده کتیردیکی انقلابك روس قادینلرینی نه فجیع عاقبتلره سوروکله‌مش اولدیغی پك کوزل کوریلیورمی؟

دیمك‌که بوکون، مخدرات اسلامیه‌یی، روسیه‌ده قادینلغك دوشدیکی دونکی وبوکونکی کریوه‌لردن صیانت ایتمك، عینی زمانده اونلره جمعیت ایچنده اشغال ایتملری ایجاب ایدن موقعی ویرمك کبی ایکی مهم مسئله قارشوسنده بولنیورز.

مقصد حقیقی قادینلریمزك اعلاسی ایسه، بوغایه‌یه وصول ایچون تعقیب ایدلمسی ایجاب ایدن شهراهك تعیینی لازمدر. چونکه، شمدی‌یه قدر آچیلمش اولان آدیملرك نه‌قدر خطرناك اولدیغی آثاریله تحقق ایتمشدر.

بوکون بك اوغلی جاده‌لرندن کچنلر، جناب شهاب‌الدین بکك مشهور رومانیا مکتوبیله (بکرش) ی دکل استانبولی تصویر ایتمش اولدیغنه حکم ایده‌جکلری کلیور.

عصری قادینلق دعواسیله تپننلره، عمومی برتنزهکاه اولان پارقلری بر دفعه زیارت ایتملرینی توصیه ایدرز. نه‌آجیقلی برحالدرکه براز هوا آله‌بیلمك ایچون، عمومك تنزهنه مخصوص اولان بومحللره کیدن ناموسلی عائله‌لر، قلبلرنده درین برنفرت طویه‌رق عودت ایده‌میورلر. چونکه هرخطوده تصادف ایدیلن کومه کومه یادکارلرك

آلدقلری وضعیتلر ، کوستردکلری طور وحرکتلر ، ناموسکار عائله‌لری قادینلق نامنه برلره کچیره‌جك قدرپرده بیرونانه و باعث حجابدر.

صورارزا. قادینلرك حیاته اشتراکی بودیمکمیدر؟ . . . .

امینزکه ، مملکتك استقبالنی دوشونن ، ناموس وحیثیت ملیه‌نك نه‌دیمك اولدیغنی تقدیر ایدن علم وعرفانله مجهز هیچ برخانم ویاکنج بوانه‌منزکه ، اومنظره قارشوسنده ، قلبنك الیم بریأس آلتنده تیتره‌دیکنی حس ایتمسون ! . . چونکه بو مستکره منظره‌لر ، جمعیتك وعائله‌لرك آتیسی نه دهاش تهدیدلر آلتنده بولندیغنی اك بلیغ بر افاده‌ایله تقریر ایدییور .

یومی غزته‌لرده امراض افرنجیه وتناسلیه اعلانلرینه تخصیص ایدیلان ستونلر ، ملتی تهدید ایدن بو تهلکه‌نك وخامتنی داها آزمی بلاغتله‌می اخطار ایدییورلر ؟ مطالعاتمزی مبالغه‌یه حمل ایدنلره ، هر هانکی بر طبیه مراجعتله مشاهداتی حقنده استیضاحده بولنملرینی توصیه ایده‌رز. چونکه بورکلر یانیجی فاجعه‌لرك شاهدی اولدیغنده شبهه اولمیان بو محترم دوقتوری دیکله‌دکدن صوکره‌قلباً اغلایه‌رق آریله‌جقلرینه امینز.

متفکر هرفردی دلخون ایدن بوحالك اولیای امور حضراتنك نظردقتلرینی جلب ایتمه‌سی طبیعی قابل اوله‌مزدی. بالخاصه ایجابات دینیه‌نك تنفیذینه مأمور اولان برمقام عالی ، بو وضعیت قارشوسنده هیچ برصورتله لاقید قاله‌مزدی.

شیخ الاسلام افندی حضرتلری ، اخلاق وآداب دینیه وملیه‌نك صیانتی خصوصنده کی پیابر پسندانه مساعیلریله ؛ شبهه یوق که : مسلمانلرك اعماق قلبنده حقیقی برحس حرمت ومنت اویاندیرمشلردر .

حال بوکه (سوز) غزته‌سنك ٢٧ نیسان تاریخلی نسخه‌سنده بو مسئله‌یه عائد اوله‌رق (بزده قادینك موقعی) عنوانی آلتنده اوزون برمقاله انتشار ایتدیکنی کوریبورز. شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك بیاناتی وسیله اتخاذ ایدن (جامی) بك بو مقاله‌سنده بکی حیاتك بکی ایجاباتندن بحث ایدییور . '

کوریلیورکه جامی بك قادینلریمزك آرتق اسکی قوناق حیاته محکوم ایدلمری امکانسز اولدیغنی آکلاتمق ایچون ستونلر طولوسی یازی یازمق کلفتنه قاتلانمشدر ، بیهوده زحمت ! چونکه بوکون یوزلرجه جاریه واوطه‌لقلرله مالی برمشهرنسوان وجوده کتیرمك ، وبوکا عائله نامی ویرمك هیچ برمسلمانك خاطرندن بیله کچمز .

بوکونکی حیاتك ایجاب ایتدیکی عائله‌نك شکلی تعین ایتمشدر . ایسته‌نیلان شی ، عصری حیاتده برلانهٔ سعادت اولان بو عائله‌لرك صارسیلمامسی، ییقلمامسیدر. چونکه ، ملتك بنیاد استنادی عائله‌در. عائله صارسیلدیغی کون؛ شبهه ایتمه‌یلیدرکه: مملکتده مضمحل اوله‌جقدر.

حیاتك ایجاباتنه پك بیوك بر اهمیت عطف ایدن جامی بك بو ایجاباتله مسعود برعائله یووه‌سنك تخریبیدن وقایه‌سی اساسك نه‌صورتله تألیف ایدیله‌جکنه دائر مع التأسف ، هیچ بر فکر درمیان ایتمیور ،

حالبوکه مسئله‌نك حل ایدیلمه‌سی ایجاب ایدن جان آله‌جق نقطه‌سی بودر . جامی بکك (حرب سفیهلری یولداشی) نامنی ویردیکی بدبختلرك اکثریت عظیمه‌سی ، بو کردابه ایجابات حیات وردد معیشتله دکل ، اخلاق وناموس حقنده برزمادنبری وقوعبولان اضلالکار تلقیناتك نتیجه‌سی اوله‌رق سوروکلنمشلردر. اوزواللی سفالت زده‌لرك همان هپسی ، ایجابات مدنیت عد ایتدکلری حرکتلرنده ، کندیلری ایچون موجب حجاب برشی اولمدیغنه قانع بولنیورلر .

مع التأسف ، حالی بر فعالیتله (لااخلاقیلك) نشریاتنده بولنانلر ، بوکبی بدبختلری زهرله‌مکده پك بیوك موفقیتلر کوسترمشلر ، بو عاقبت الیمه‌یی احضار ایلمشلردر ، اونلرك بو سقوطلرنده عامل اولان براحتیاج وارسه ، هرحالده بو احتیاج درد معیشتدن زیاده هوس تزیندر . بو آتشین هوس ده ینه او تلقیناتك مولودیدر . چونکه درد معیشتی ، مشروع واسطه ، مستحسن مساعی ایله ناموسکارانه برطرف ایتمك بو بوملکتده هر وقت ایچون قابلدر . ناسلکه جامی بکك ده دیدیکی کبی درد معیشته صحنهٔ مساعیه آتیلان فقط ، بوللری اوزرنده هرخطوه‌ده آچیلان سفاهت واغفال حفره‌لرینك کنارلرندن بالی دونمکسزین کچمکه موفق اولان بر چوق شجیع ومحترم قادینلریمزده واردر. شو حالده ایلك اول دوشونیله‌جك شی اخلاق حقنده‌کی یاکلش تلقی‌یی بر طرف ایتمك ، هرخطوه‌ده آچیلمش اولان سفاهت واغفال حفره‌لرینی مؤبداً قپاتمقدر .

هر حالده ایجابات حیاتیه وردد معیشتك عجیب قیافت وحیاسز طورلرله سوقاقلره دوشمه‌یی وبالده سیغاره ، اجنبی برلی ، اسلام ، خرستیان راست کلن ارککاره صیرته‌رق آراه‌لرله طولاشمه‌یی استلزام ایتمیه‌جکنه ، امینزکه ، جامی بك ده قانع بولنیورلر !

دیمك که بوحال ، درد معیشتك سوروکله‌دیکی بر کرداب دکل ، لااخلاقیلك والحادلك نشریاتنك تشویق ایتمش اولدیغی برغایه‌در .

فقط کمال شکرانله کوریبورزکه ، بوکبی مناسبتسز طاشقینلقلره ، قادینلق نامنه اك زیاده نفرتله باقان ، اوعصر تلقیناته قاپیلمیه‌جق قدر متین بر عائله تربیه‌سی آلمش ، جدی بر تحصیل کورمش مخدرات اسلامیه‌در . قادینلغه الیوکسك برپایهٔ احترام ویرن یکانه دین اسلامیت اولدیغنی تقدیر ایدن مخدرات ، بودینك تعیین ایتدیکی ساحه داخلنده هر مساعی‌یه اشتراك ایدیبیلورلر . چونکه (انما النساء شقائق الرجال) دستور عالیسنی تعلیم بیوران بردین، قادینلری هیچ بروقت محکوم براسیرلق ایچمش دکلدر. بالعکس قادینه جمعیت ایچنده ارککدن باند برموقع محترم تأمین ایلمشدر .

بو ادعانی تأیید ایچون (خیرکم خیرکم لاهله و انا خیرکم لاهلی . ما اکرم النساء الا کریم وما اهانهن الا لئیم — الخ خیرلکز اهل وعیالنه فائده‌لی اولانکزدر . بن‌ده اهله خیرلی اولانلرك ایچنده خیرلی‌یم . قادینلره آنجق کریم اولانلر لطف وحرمتله معامله ایدرلر . قادینلره

آلچاق كيمسه‌دن باشقه‌سی اهانت وبدمعامله ايتمز .) حديث شريفندن باشقه بر دليل ايرادينه لزوم وارميدر ؟

كوريليوركه مخدراتك شايان تبجيل اولان موقع وشرف وحيثيتلرينی صيانته چاليشمق ، هر مسلمان ايچون بروجيبه‌در ، (ان الله يوصيكم بالنساء فانهن امهاتكم وبناتكم وخالاتكم) حديث منيفی‌ده بووجيبه‌يی مؤيددر .

جامی بكك اوزون مقاله‌سنده‌كی : (ذوق بديعی‌ده خرستيان همشيره‌سنی فرسخ فرسخ كچن ظريف برتورك قادينی سوقاقده بويوك برحظ و انبساطله تماشا ايدنلردنم) ، بولنده‌كی افاده‌سنی‌ده ساكتانه كچه‌ميه‌جكز .

جامی بك محيطمزی كميرن تزين وتوالت ابتلاسنك نه‌قدر عائله‌لر خراب ايتديكنی ، بر قسم قادينلرك سقوطنده نه مؤثر عامل اولديغنی دوشونه‌جك اولورلرسه ؛ ظن ايده‌رزكه ؛ تماشالرنده انبساط يرينه وجدانلرينك صيزلاديغنی طويه‌جقلردر .

قناعتمزجه مخدرات اسلاميه‌نك پايهٔ شرف ، سوقاقلرده راست كلن اركككلرك حظ وانبساطنی دكل ، بلكه قادين اركك هركسك حرمت و اجلالنی جلب ايده‌جك قيافت وطورلرله اعتلا ايدر ،

مع مافيه ، جامی بكك (عنواعن نساء الناس . . .) امريله شو اعترافلرينی تاصيل تأليف ايلدكلرينی بيلمك ايسترديك ! . . .

نه‌وه‌ت ، تزين احتياجی جنس لطيف ايچون مبرمدر . فقط بواحتياج مخدرات اسلاميه حقنده (اعظم النساء بركة ايسرهن مؤونة) حديثيله تحديد ايدلمشدر . بوكا كوره هر اسلام قادينی ، عائله‌سی ايچنده ، سويهٔ اجتماعيه‌سيك اقتضا ايتديكی درجه‌ده تزين ايده‌بيلور . بوكا كيمسه برشی ديه‌مز . فقط ؛ قادينك سوقاقلرده تصادف ايده‌جكی اركككلرك حظ وانبساطنی تأمين ايده‌جك طرز وشكلده تزينی ، هر حالده حيات عائله ايچون ايی نتيجه‌لر ويره‌جكنه اينانلردن دكليز .

ذوق بديعی‌ده پارلاق موفقيتلر كوسترن ظريف قادينلرك تماشاسندن انبساط طويانلر ، معروف شهرلرك اوپه‌راخانه‌لرنده بوآرزولرينی پك كوزل تطمين ايده‌بيلورلر . چونكه مخدراتك برواسطهٔ حظ وانبساط كبی تلقيسی ، اونلره قارشی پرورده ايدلمسی ايجاب ايدن حسن حرمتله قابل تأليف دكلدر .

عجبا (وسائط معيشتی طار التارق قادينی حرم دائره‌سندن اركككلرك آره‌سنه آتان) احتياجات حياتيه‌نك تأمينی مجبوريتی ، سوقاقلرده يابانجی اركككلرك حظ وانبساطنی تطمين ايده‌جك ظريف توالتلريمی يوقسه هركسه حرمت وتبجيل حسی تلقين ايده‌جك وضعيتلريمی اقتضا ايدر ؟

قادينلريمزك اكتساب عرفان ايتمه‌سی نه‌قدر مبرم ايسه عائله تشكيلاتنك صارصيلمامسی‌ده او قدر الزمدر . بناءً عليه ؛ فكرمزجه ، قادينلق مسئله‌سنه دائر يوروتيله‌جك مطالعات بوايكی غايه‌نك تأمين وتوزيننه معطوف اولمليدر .

***

ايچكيلرك آمريقاده رسمی ممنوعيتی

عجبا هانكيسی عصريلك ؟

برمدتدنبری بزم مطبوعاتده ، باخصوص يكی مجموعه‌نك مقلوبی اولان « بويوك مجموعه » ده بازی يازانلرله اونلرك فكرنده بولونان محررلرده برعصريلك دعواسيدر كيديور . بن نفسمجه هيچ بركمسه حقنده حسن نيته منافی برحالك وجودينه حكم ايده‌مديكمدن بوذواتك يازيلارنده زواللی وقيمتلی ملتمز ايچون نافع برحقيقت ارامقدن كری قالمادم . اونك ايچون بوذواتلرك آرادقلری عصريلكك ديكر متمدن ملتلرده اولديغی كبی بزم ملتكده علم ايله ، عرفان ايله ، قوت ومكنت وهر نوع هنر ومعرفتلرله يوكسلمش اولمالی اسبابنه توسل ديمك اولديغنه ذاهب اولمقده ثبات ايديوردم . فقط باقيوردم ؛ كنديلرنده بووظيفه‌يه خدمت ايده‌جك هيچ بر جهدلرينه تصادف ايده‌مديكمدن بوذهابمده‌يا كلش اولديغمه حكم ايده‌جكم كليور . ينه حكم ايده‌ميوردم ؛ بن حالا بوذواتلر اكثريتله يا كيديورلر . يا كلش يوللره كيديورلر وبو يا كلالری حقيقتی بيلمه‌ملرندن ، خطالی اعتقادلرندن ايلری كليور ديبوردم . شيمدی خطالی يوله كيتدكلرينی اثبات ايدهلم :

اولا — بزم آكلاديغمز عصريلك هرصورتله صلاح ولياقت معناسنه‌در . صلاح ولياقت اوچ صورتله اولور واوچ طريقله استحصال اولنور :

١ — عقلاً صلاح كه تربيهٔ عقليه ايله اولور وبونك الك مهم اساسی اوقويوب يازمقدر .

٢ — بدناً صلاح كه تربيهٔ بدنيه ايله اولور .

٣ — اخلاقاً صلاح كه بوده تربيهٔ اخلاقيه واك طوغريسی تربيهٔ دينيه ايله اولور .

ايشته عصريلشمكلكمزی ، ايسته‌دكلرينی يوكسك سسلرله سويليه‌ن كمسه‌لر ماتی بزم اكلاديغمز معناجه عصريلشديرمك يعنی صلاح ولياقت كسب ايتديرمك ايستيورلرسه علم تربيه كتابلرينه مراجعتله عموم ملتلرك يوكسلمسنه خدمت ايدن اصوللرك بزده‌ده تطبيقنی ايسته‌يه‌جكلرينه شبهه يوق ايدی . حالبوكه دقت وتعقيب ايديوردم . « دينك حياتدن قالديرلمسی ، محرم ، نامحرم قادينله اركككك لاعلی التعيين برابر ياشامسی » كورولتوسندن بشقه براساس كوره‌ميوردم . ظاهر بوبكلرك عصری ترقی نامنه بوندن بشقه بيلديكلری يوق ديمكدن كنديمی الاميوردم . بز اويله فلان ويا فلان كمسه‌نك ديمسيله برشيئه ايناناتلردن دكلز . چونكه دينمز « طوغری اولديغنی ايجه بيلمدكجه برشيئه تابع اولمه ، زيرا قولاق ، كوز ، قلب هپسی مسئولدر » بيوريور . يعنی انسانك بلا تحقيق ايشتديكنه ، كورديكنه ، ميل ايتديكنه تابع اوليويرمسنی دينمز منع ايديور . « ولا تقف ماليس لك به علم ان السمع والبصر والفؤاد كل

اولئك كان عنه مسئولا » شاعرلریمزدن بری بو آیت جلیله‌دن اقتباساً :

اعتماد ایلمه پك سامعه‌یه ، باصره‌یه   اولور اونلرده نیجه سهو وخطایه مظهر
ایکی خاصیت ایدر باطل وحق تمییز   بری تعمیق نظردر ، بری تدقیق خبر

شمدی بزده بو اس جلیله بناءً آرایالم سورالم . متمدن ملتلرده‌ده عصریلك » بویوك مجموعه » منسوبلریله همفکرلرینك دیدکلری کبی حیاتدن دینی قالدیرمق و اولو اورطه قادینله ارککی قاریشیق اوله‌رق یاشاتمق دیمکی عبارتدر ؛ بونسه اصل شرط اولان اساسلر بشقه‌میدر ، اکلایالم . چونکه بوذاتلرك بزه تکلیف ایتدکلری عصریلشمك چوق لازم برشیدر ؛ ودینمزده بونك حکمی بیوکدر . قرآن کریم‌ده جناب حق عصره یمین ایتمشدر . الله‌ك برشیئه یمین ایتمسی اونك پك بیوك اهمیتنی کوستر. صکره امام علی افندمز » اولادیکزی یالکز کندی ادابکز اوزرنده براقمیالك ؛ اونلر سزلك زمانکزدن بشقه بر زمان ایچون یارادلمشلردر » بیورمشلردر. بناءً علیه عصرلك ؛ زمانك مقتضیاتنی آکلایوب اوکا کوره حرکت ایتمك مسلمانلرجه پك مطلوب برشیدر. بزم فعلی وواقعه اوله‌رق کوردیکمز برشی وارسه بوکون عصره حاکم اولان اك بیوك ملتلرك حیاتده دینه پك بیوك اهمیت ویرملریدر . کچن هفته سبیل‌الرشاده یازدیغم (دین وعصریلك) مقاله‌سنده امریقا مجلس اعیاننده بر رئیس روحانی‌یه آلمانیا علیهنده رسماً دعا ایتدرلدیکنی واوروپا ملتلرینك کافه‌سنده دین میسیونرلرینه ویرلن اهمیتلری بوبابده دلیل اولمق اوزره کوسترمش ایدم . عبدالاحد افندی برادریمزده کندی مقاله‌لرنده انکلتره قرالی حضرتلرینك انغلیقان کلیساسنك رئیسی بولندیغنی یازمش ایدی . مملکتمزده‌کی اوروپالی ، امریقالی قاتولیك وپروتستان اجنبی تبعه‌سنه دقت اولونور ؛ کوچوك بیوك کافه‌سنك دینه نه‌بیوك اهمیت ویردکلری وبتون حیاتی ایشلرینی دین دائره‌سنده حل ایتمکله مفتخر بولندقلری هرکون کورولمکده‌در . ایتالیالیلر قاتولیك کلیسالرینه ، بابیل هاوزه کیدوب کورورلر. دیمك که عصری ملتلر دینی حیاتدن چیقارمش دکلردر . بالعکس رسمی وغیر رسمی حیاتی دینه ربط ایتمشلردر ، فرانسه ایله ایتالیاده‌کی حکومت وسیاست جریانلری تماماً بشقه مسئله‌لردر . ایجاب ایدرسه اوکا دائرده مباحثه ایدیلیرز .

قادین مسئله‌سنه کلنجه : قادینله ارککك مناسباتی حسن اداره ایتمك غایت نازك برمسئله‌در ، بونك حالنده اك مترقی ملتلر دخی پك بیوك مشکلاته معروض قالمقده‌درلر. بوکون قادینك سربستیسی حقنده‌کی درجه وحدود دعواسی حالا حل ایدلمش دکلدر . بویوزدن حاصل اولان رسمی مشکلات معظمات امور درجه‌سنده‌در . صکره فردی حیاتلره تعلق اعتباریله قیصقانجلق ودها سائر احتراصاتك متمدن مملکتلرده اویله مهم شکللری وارددکه اونلر هپ قادینلرك مرتبهٔ حریتلرینی تعیینده‌کی کوجلکلردن » قاریشیقلقلردن ایلری کلمکده‌در . بونك اك سالم حل و ضبطی تربیه‌یه وبر درجه‌یه قدرده رسمی (ضابطهٔ اخلاقیه) وغیررسمی (افکار عمومیه) مراقبه‌لره براقلمشلردر .

صکره بوخصوصده اك مساعد ظن اولونان ملتلرك شرف وحیثیتنی ایی محافظه ایدن قسملرینه کیتسه‌ك عجبا حریم حیاتلرینه هر فردی قبول ایدرلرمی ظن ایدرسکز ؟ شرف وحیثیتی بیوك بر قادینه تقدیم اولونابیلمك ایچون پك‌اینجه نه کبی‌لره محتاجسیکز . ناموس وتربیه‌کز وهرنوع اخلاق قاعده‌لرینه رعایتکارلغکز تجربه‌یه مستند اوله‌رق معلوم ومسلم دکل‌ایسه ناموسلی ، شرفلی قادینلرله الفت ومصاحبت شرفندن محروم قالیرسکز . بوبر حقیقتدرکه غربك یالکز اورطه‌ده کورولن ومجالس مصاحبه‌لری هر کس ایچون آچیق اولان قادینلرندن باشقه طبقه‌سنه چیقامامش اولانلر احتمالکه بونی بیله‌مزلر .

دین اسلامده‌ده قادینله ارککك بلاضرورت قونوشمه‌سنك منع بیورلمسی هپ قادینك شرفنی محافظه ایچوندر وقادینه عرفانك اك یوکسك مرتبه‌سنه وصول قپولرینی آچیق براقمشدر . انجق اخلاقك فسادینی موجب اولاجق احوال ایچون قیود احترازیه وضع بیورمشدر. یوق ، اکر سز ملتلرك ترقیسنی بلا قید وشرط قادینله ارککك اختلاطنده بولویورسه کز، طبیعی یاکلیرسکز. چونکه، چینده وافریقاچوللرنده قادینلر تسترسز یاشارلر . حالبوکه طرز حیات اونلره هیچ بر یوکسکلك ویرمه‌مشدر . دیمك که یوکسلمك ایچون دها بشقه شیلر لازم ایمش . بونك اك طوغریسی یوقاریده سویلدیکمز وجه ایله اوچ طرفلی صلاحی ملتمزه ویرمك ایچون چالشمقدر . فقط بونك ایچونده علم شرطدر. برقاچ رومان اوقومق ویاحکایه ترجمه وترتیب ایتمکله بوبابده صاحب رأی وصلاحیت اولوناماز . هانکی شیدن بحث ایده‌جکسه‌ك اونك حقنده لازم اولان معلوماتی کافی مرتبه ایدینملی ، اوندنصکره بحثه قارشمالی‌در . بوده سنه‌لرله تحصیله متوقفدر . ثروت ، او وقت عالم تحریره آطلمق ایچون سنه‌لرله اوغراشمق ، بکلمك ایستر . حالبوکه بزده بویله اولمیور . دینك ، دنیانك حقیقتلری ، بری برلرینه اولان مربوطیتلری بیلمه‌مه‌دن هپ محاکمه‌لری ، حکملری غربك ظواهر احوالی اوزرینه بنا ایدییورلر . بو حال طوغریسی ملتك کنجلیکی وحیات عرفان نامنه ارباب حمیتی پك دلخون ایدییور . فقط برکت ویرسین‌که نه‌وقت اولسه کندیسنی کوسترمك بتون معارضلرینه غلبه ایتمك حقك ، حقیقتك عالی شانندن اولمدیغی ایچون برلمعهٔ نورانی ، هرحالده‌کی بروزن ، ظهور ایله کندیسنی کوستریور. ایشته دین اسلام اسکیمش بر دین اولمق حسبیله عصریلکه مناسبتی قالمامشدر اعتقادنده بولونانلره اخیراً اك یکی دنیادن وبتون دنیانك اك عصری مدنیتنه‌مالك اولان امریقادن حکومت متحده‌نك کور و رسمی سسیله جواب ویرلمش اولیور :

اك صوك دفعه آمریقادن کلن خبرلر کوستریور که امریقا جماهیر متفقه‌سی حکومتی ایچکیلرك اعمال واستعمال وفروختی مجلس مبعوثان و اعیان قرارینه اقتران ایتمش بر امریله قطعیاً منع ایتمشدر . یالکز یوزده ایکی کئولی حاوی بیرالری بوندن مستثنا طوتمشدر . شراب

وقوتلى بيرالره وارنجيه قدر هر نوع مشروبات كئوليه‌نك آرتق آمريقادن قالديرلمش اولديغنه اينانمق لازمكليور . وبوتشبث آمريقاده يكى اولمغله برابر بو سنه باشلامش برشى دكلدر . برقاچ سنه‌لردر بونكله اوغراشلمقده‌در. يالكز آمريقانك حكومات متحده‌سنك بعض يرلرنده بالفعل ممنوعيتى تطبيق ايدلمش ايديسه‌ده شمدى اولديغى كبى عمومى برشكله كيرمه‌مش ايدى . بو دفعه ايسه عموميلشديكى اكلاشيليوركه بونكدين مبين ايچون نه‌درجه موجب فخر ومباهات اولاجغى ظاهردر. ايچكيلر حقنده‌كى احكام اسلاميه تدقيق ايديله‌جك اولورسه اسيرتولرى يوق دينه‌جك درجه‌ده آز اولان بيرالر حقنده‌كى حكملرينك ده عينى حكمت اولديغى پك كوزل اكلاشيلير .

بن بومسئلهٔ حياتيه ايله چوقدنبرى اوغراشانلردنم . دها مشروطيت ابتداسنده طبع ايديلن (دين اسلام وعلوم وفنون) نام اثرمده عشر تلرك متمدن ملتلرجه نه درجه‌ده كورولمكه باشلاديغنى علما و حكمانك اثرلريله اثبات ايتمش ودرت سنه اول مدافعهٔ مليه طرفندن طبع ايديله‌رك مجاناً توزيع ايديلن (ايچكى بلیه‌سى وقورطولمانك چاره‌لرى) رساله‌سنده‌ده بونى آمريقانك برچوق يرلرنده ، اسوچ‌ده ، حتى روسيه‌ده رسماً منعه باشلادقلرينى كوستره‌رك بزم حكومتكده مملكتلر- يمزده اعمال واستعمالى وبيع وادخالنى منع ايتمسى لزومنى بيلديرمش وحتى انطاليه‌ده حكومت محليه‌نك معاونتيله فرق قدر ميخانه قاپاديله‌رق حاصل اولان منافعك بالفعل تحقق ايتمش اولديغنى وبونى اهاليمزك اكثريت عظيمه‌سنك حسن قبول ايده‌جكنه مبنى بشقه ملتلرده اولان مشكلاتك بزده موجود اولمديغنى تفصيلاتيله يازمش ايدم . او وقت سبيل الرشاددن باشقه هيچ بر غزته طرفندن مظاهرت قلميه‌ده بيله بولونيلمامش ايدى . جناب حقه چوق شكركه بودفعه مسئله تا آمريقا ملت معظمه‌سنك شانلى جماهير متفقه‌سى طرفندن عكس اندازاوليور . شيمدى دينى حياتدن قالديروق وابتدائى استحضار واستعدادلر تأمين ايدلمكسزين تادين مسئله‌لرينى حل ايتمك ايستيه‌ن بكلره خطاب ايده‌رك ديرزكه :

بكلر ، افنديلر ! بزم ملتك احتياجى انجق يوقارى‌ده عرض ايتديكم وجه ايله علم تربيه مسائلنك كوچوك بيوك هركس اوزرنده حسن تطبيقنه چاليشاجق ذواتدر . سز دارالفنون و عالم مطبوعات منسوبينى اكرملته خدمت ايتمك ايستيورسه‌كز اونك دماغنه ، بدننه ، اخلاقنه ، تعبير ديكرله دينه خدمت ايتمه‌نك يوللرينى طوتوكز . اكر مقصديكز عصريلك ايسه ايشته سزه دماغه‌ده ، بدنه‌ده ، اخلاقه‌ده ، دينه‌ده مضر اولان بركئول مسئله‌سى كه سزه اشتغال اولمق اوزره كافيدر . امريقا مجلس مبعوثانى ، آمريقا حكومتنى بويله برقرار اتخاذينه سوق ايدن هرحالده محررلرينك ، مؤلفلرينك علمى نشرياتيدر . مادامكه سزده عصريلك ، عصريلك ديه چيرپينيورسه‌كز ، ايشته سزه جيبجكى يورنده‌ك تازه برعصريلك كه عليهنده بولونابيلمك كيمسه‌نك حدى دكلدر . بو بابده جدى بر مجادله تأسيس ايده‌بيليرسه‌كز سزك ملتك نفعيچون چاليشديغكزه بزده اينانيرز ، بتون عالمده اينانير . يوق بويله اساسلى مسئله‌لرى براقوب‌ده ينه اسكى واديده دوام ايده‌رسه‌كز حقكزده شيمدى‌يه قدر حاصل اولمش اولان ظنك يعنى كندى هوا وهوسيكزى تطمين ايچون ملتك اخلاقنى افساد واديسنده كيتديكزه دائر اولان ظنك ادامه‌سندن بشقه برشى ياپامش اولاجغكزه امين اولابيليرسيكز .

دوقتور مولاسلى

اسماعيل حقى

هامش. — شوني‌ده علاوه ايدەلم كه : اك متمدن ملتلرده اك بيوك عقلانك مظهر قبولى اولان علوم وفلسفه‌يى ايجه تحصيل ايتدكدن صكره دين اسلامى‌ده تدقيق نعمتنه نائل اوله‌بيليرسه‌كز دين اسلامك دائماعصرى بردين جليل اولمق معجزه‌سنى حائز اولديغنه قناعت كتيره‌جككز شبهه‌سزدر . بز بونى اثباته هروقت حاضرز.

م . ا . ح

معارف ناظرى يا كيليورا!

قسطمونيده منتشر ظفر غزته‌سندن عيناً :

۱۲ مارت تاريخلو اقدام غزته‌سنده دارالفنون اصلاحاتى سرلوحه‌لى بندى مطالعه ايلدك .

اناث دارالفنوننى اركك دارالفنونه قلب ايله خانملرله اركك‌لرك برلكده درسه دوام ايتملرندن بحث ايديور...

معارفده بو ايشى پك مهم بر خطوهٔ ترقى عد ايدن اقدام محررينه بوخطوهٔ ترقينك نه طرفه اولديغنى صورارز .

تورك قادينلرى حسابنه‌بويازى‌يى يازاركن تورك قادينلرينك اسلام اولديغنى ظن ايده‌رم اونوتدويور. غالبا، توركلرى هپ سلانيك دونمه‌لرى ظن ايديور .

اجنبى حكومتلرينك تحت اداره‌لرنده بولنان مسلمانلره بيله تطبيق ايديله‌ميان بوحالك مركز خلافت اسلاميه‌ده وجوده كلمسنى اصلا تحمل ايديله‌من .

دولت عليهٔ عثمانيه‌يى وجوده كتيرن ملت يالكز استانبول اهاليسى دكلدر . يارى، اغيارى حيرتلره غرق ايدن استانبول حيات نسويه‌سنك سوقاق تابلولرينى سير ايتمكدن استكراه ايدن ملت اسلاميه حسابنه اك چركين بر شكلده افساد ايديلان دارالفنونى اصلاح ايدلمش اولمق اوزره بوملت قبول ايتمز . بوكونكى معارف ناظرينك افسادى اصلاح شكلنده تطبيق ايتمك قوتنى نردن الديغنه شاشمه‌لى دكلميدر ؟

معارف ناظرى برفرقه ناظريدر. بتون صلاحيتنى فرقه پروغرامندن آلمغه مجبوردر . فرقه ايسه يالكز مركز عمومى دكل بتون حريت وائتلاف شعباتنك هيئت مجموعه‌سيدر .

اسلامیته جاهل، معالیات اسلامیه‌دن غافل اولان و ینه مسلمان کچینلرك تردی وتدنیسی هیچ بر وقت اسلامیتك تردی وتدنیسی دکلدر. اسلامیت دینیلان معظم کتلهٔ علم وعملدن غافل اولدیغی حالده جهالتی برسلم معرفت ظن ایدنلرك اسلامیته قرون وسطائی ذهنیتی دهیبور مسئله نه قدر کوچکلك و جاهلك اولدیغی اخطاره بیله حاجت کورمیز. آوروپا اقوامی آره‌سنده بزی یاشانه‌مه‌جق ذهنیت، اسلامیت دکل؛ قانونه، اصوله رعایت اتمامکی اسرایدن، حقوق عمومیه و خصوصیه‌یه تجاوزی جائز کورن، ناموسسزلغی، خرسزلغی ساخته‌کارلغی ایشکذارلك یرینه قبول ایدن ، وطنی ،دولتی ، ملتی منافع شخصیه‌سنه فدا ایتمکی کیاست و سیاست تلقی ایدن ذهنیتدر.

بونده بر ده محذور شرعی اولمدیغی اثبات ایله عادتا نشریاتیله عموم نظرنده فضلیت وصلابت دینیه‌سی معلوم وکمالات اسلامیه واخلاق حمیده ایله مشهور اولان نعیم بك افندی‌یه - که هنوز شخصاً طانیمیورز - عادتا تعصب جاهلانه اسناد ایدلك ایسته‌نیلمشدر.

اکر نعیم بك بوکبی ازه‌لکه راضی اولورلو ایسه حق پرست اوله‌جقلر. متأ! هیهات، بز معارف ناظری بك افندی‌یه آچق سویلیه‌لم: دارالفنونلری توحید مسئله‌سی اتحاد وترقی حکومتنجه‌ده آرزو ایدلمش و جسارت کوستروب موفق اوله‌مه‌رق قالمش برشیدر. اکر اصلاحات پروغرامه تعلق ایدیورسه او بشقه. اکر توحید مسئله‌سی اینه حریت وائتلاف فرقه‌سنك ناظری صفتیله اوله‌ماز واولمامليدر.

بواساساً فرماسونلق مسئله‌سی قابه‌لرندندر. اتحاد ترقی حکومتی بو کربوه‌لره دوشورن فرماسونلق دکلی ایدی؟

حقوق عائله قرار نامه‌سی، توحید قضا، توحید تدریسات، هپ او حسابه یاپیلمامشمی ایدی؟

بز حکومت حاضره‌مزی قطعیاً اوازلره باصمق خطاسندن محفوظ ظن ایدیور ایدك واوله‌دور.

مرکز عمومی هیئتی بیلدیکمز عالی سیالر ایسه بوتصورك فعله کلمسنه قطعیاً مانع اوله‌جقلردر. چونکه مسلمانلری یأسه دوشوره‌جك بوکبی اجراآت معکوسه حریت و ائتلاف فرقه‌سی ایچون ابدی برلکه‌در.

معارف ناظری حاضر تشکل ایتمش دارالفنون قادرو وتشکیلاتیله اشتغال ایتمکی اکر بو ملتك معارفنه خدمت عد ایدیورسه امین اولسونکه آلدانیور.

طشره امور معارفی تحقیق ایتسون، هم بوقلق، هم فلا کتدر. دارالفنون تنظیمی هیئت مشخصهٔ معرفتمزه نظراً اك صغوق بر کونده چیلاق قالان برکیمسه‌نك باشنه یالکز بر فس احسان ایتمکه بکزور. بزم قناعتمز بودر. خلافی اثبات ایدیلمه‌من.

طشره‌ده اسلام قادینی

استانبولك بوکونکی حال پریشانه ، خانملریمزك امور وادارهٔ بیتیه‌لرینه پك بیکانه طاورانمالرینك ، وظیفهٔ اصلیه‌لرینه خیلی بیانجی قالمالرینك‌ده دخل وتأثیری اولدیغی انکار اولنه‌مز صانیرم.

طشره‌لرده قادینلر ، منسوب اولدقلری عائله‌لرینك قیمتدار عضولری اولدوقلری حالده ، استانبولده‌کی خانملر مودا واسراف بلاسی یوزندن عائله‌لرینك اونسبتده موجب فلاکتی اولمقده‌درلر.

کرچه حرب عمومینك ، بو اسراف مالایطاقك ـ یوقسزلق یوزندن ـ قسماً اوکنه کچدیکی وعقلی باشنده اولانلرك بادیٔ انتباهی اولدیغی امید ایدیلیرسه‌ده بوکون مانقاطوره انسیاسنك تکرار بیا - سه‌ده بوللاشمغه یوز طوتمسی عینی مصیبتی احیا ایتمیه‌جکنی کیم تأمین ایده‌بیلیر؟.

بزی ، شو سطرلری یازمغه مجبور ایدن ، استانبول خلقنك قسماً یوقسزلق ، قسماً ده موده‌سی کچدیکی بهانه‌سیله چوقدنبری الدن چیقارمقده دوام ایتدکاری، طشره‌لرده صاتیلان، زمانك موده‌سنه کوره دیکیلمش اولان اعجوبه‌لریدر.

بوکون دینداشلریمه بو فلاکتلرك موجب انتباه اولمسی - کندیلرینه تام صرمسنده - اقتصاد توصیه‌سنده وظیفهٔ وطنیه عد ایده‌رم.

ایشته بو اعجوبه‌لرك طرز احضاری طشره خلقنجه نظر حیرتله کورولدیکی کبی وطنپرور قلبلرده اونسبتده تأثر حصوله کتیرییور. اخلاق اسلامیه ایله قابل تألیف اولمیان بوطرزتلبسك، بوکونا کتساب ایتدیکی شکل غریبك درجه‌سنی آکلامق ایچون نظرلریکزی - خارجه دکل - طشره‌لره چویرمك کافیدر. بوکونه قدر استانبول خانملرینی سی وعملدن آلیقویان، بیهوده کبر وغروری ،شبهه‌سز طرزتلبسدر. لسانلرنده‌کی قبالق بهانه‌سیله حقیر کوروان طشره اسلام قادینلغی بوخصوصده ستایشلره ، ثنالره بحق لایقدر.

طشره‌ده اسلام قادینلرینك سعی متمادیسنی ، اوصانماز و بیلماز غیرت وفعالیتی کورمن وبیلنلر ، طشره‌لرده کذران اولان عائله حیا - تنك بك مرفه بر درجه‌ده اولمسنده‌کی اسباب حقیقیه‌یه نفوذ ایتمش اولورلر.

قسم مهمی زنجیر و چفتچی اولان بو قادینلغك سرکذشتی جداً حیرتفزادر : ایرکن قالقمق معتادی اولان بر چفتچی قادینی، اوکوزینك اینکنك غداسنی ویرر، مالطاسنی صاغانی احضار ایدر . اینکنی صاغار، عائله‌سنی طویورور، ارککیله برلکده تارلاسنه کیدر ، تارلاسنی آچار ، اوتی ، طاشی ، کوکنی آییقلار . طاغدن قازیغی ، چالیسنی کسر ، صرکیبله ، صیرتیله تارلاسنه چکر . آولاغانی [۱] طوتار ، چفتی سورر ، تخمنی اکر ، محصولك اوتی آییقلایان ، مصری چاپالایان ،

[۱] آولاغا ـ ترلاسنك اطرافنه قونولان قازیقلر، بانمه‌لر دینکدر.

وقت حصادده اوراق بیچەن، محصولی دمت یاپان، خرمن دوکن، بغچەلری اکوب بیچەن، میوەلری دوشیرەن، خلاصه خانەسنك قیشلق حوائجنی احضار واستراحتنی تأمین ایدن هپ طشره قادینی، اسلام قادینیدر. کتن دوکوب اکیرمك، یوك وکتندن لباس طوقومق بو قادینلغك ذوق وهوسیدر. یاییق دوکوب یاغ چیقارمق، سوددن پنیر یاپمق، هر زمان فعال کورونمك بو قادینك هوسیدر. حاصلی طشره‌ده قادینلر متمادی چالیشیر، دیدینیر، اوزون سورەن سعی وغیرتله عائله‌سنك رفاه حالنی تأمین ایتمکی غایه ایدینیر.

طشره‌لرده قادینلرك طرز تلبسی پك ساده‌در. پك آز تحصیل کورەن بو قادینلرك عائله‌لرینه اولان رابطه‌لری پك قویتلیدر.

قادینلر طبعاً یکدیکرینه رقیب یارادلمقلرندن، بو حسلری طولاییسیله دوکون وبیرام کبی جمعیتلر اثناسنده کی — اکثریتنك کندی سعیلریله وجوده کتیردکلری — طرز تلبسلری استانبوللیلرجه نمونه اولمایه لایقدر.

طشره‌لرده حال فعالیتده ایکن پریشان کورولن ایش قادینلغك، حلی کونلرنده بوروندیکی کسوه‌یه تکرار نظر ایدنلر طشره قادینلغنك اقتصاده قارشو آتدیغی خطوه‌نك درجه‌سنی تقدیر ایدرلر.

ایشته طشره قادینلغنك بونجه سعی وفداکارلیغی درت حرب سنه‌سنده وملی بسالتگاه قوتدر. عسکرده بولنان باباسی، حرب صفلرنده‌کی زوجی، قرداشی یینه بو قادینی دوشونمش، کندینی بسله‌مش، حکومتك احتیاجنی تأمین ایتمش، بالذات جبخانه صندیقلرینی طاشیمش، صندیغنده‌کی، سپتنده‌کی اعانه ویرمش، خلاصه منسوب اولدیغی عثمانلیغك جلادت ومزایاسنی قادینلغیله بالفعل اثبات ایتمشدر.

بونجه غیرت وفداکارلغنه مقابل زواللی یینه صاف ونزیه قلبیله برچوق روحسز وقانسزلرك مأکلیدر.

پك آزی مکتب کورەن، سطحی اوقوما بیلن، عمرنده واعظ کورمەین بو طشره قادینی یینه دینه صادق، تستره رعایتکار، عادانه مطیعدر. اوینده، تارلاسنده فرائض دینیه‌سنی ایفا ایدر.

دینی مانع ترقی ظن ایدنلر، کاسونلر، دیندار طشره قادینلرینك ناصل چالیشدقلرینی کورسونلرده فکرلرینی تصحیح ایتسونلر.

بویله ایکن اللی کوللی سطوت وتعریضدن قورتولماز.

ویردیکی اعانات ایله کندیسنه مکتب آچیلماز، بدلاته مقابل یول یاپیلماز، کوردیکی ظلم وغدره مقابل تصاحب اولنماز، خلاصه انسانیتی شهرلره حصر ایله کویلولرك خسته‌لری تداوی وکندیلرینه انسانی برنظر عطف اولنماز

برکویلی متصرف اولدیغی ترلاسنی هرسنه اکمز. تعامل قدیم دیه هرسنه دیکر ترلالرده طولاشدیریلیر. بورالرده جاری اولان بو سقیم عادتلر ترلالری اعمار واصلاحدن آلیقومقده‌در.

طشره قادینلرینه نمونه اولمسی لازمکلان استانبول خانملری ایسه عائله‌لرینه مسبوق اولملری لازمکلان معاونت ورابطه‌لرینی پك کوشك طوتملری وخدمات بیتیه‌لرینی اهمال وتسیبله جکر پاره‌لرینك تعلیم وتربیه‌سنی بیانجی اللره تودیع ایده‌رك سوقاقلرده — یار واغیاره قارشی — آچیق صاچیق کزملری، موده‌جیلك علتیله اشیای بیتیه‌لرینی یوق بهاسنه الدن چیقاره‌رق مسخره قیافتلره بوروتملری بالنتیجه الك معزز اولان دین واخلاقلرینه طعن ایدلمسنه سببیت ویرمکده، بو تأثیر ایله مادی ومعنوی فلاکتلر اوزریمزه توجه ایتمکده‌در. دین مبینمزه قارشو بو عدم مراعات، طولاییسیله مادی ومعنوی وطنك فلاکتلرینه ده سببیت ویردیکنه شبهه قالمامقده‌در. طشره قادینلرینك مملکتك حیاتنه اولان خدمت وفداکارلقلرینه امتثاله استانبول خانملرینی دعوت ایتمك بوکون نصل ضرورت کسب ایتدی ایسه، بعضیلرینك بوکونکی حاللرینه مملکتك اقتصاد وخرابیسنه آچدقلری یاره‌لری تعقیب وتداوی ایتملری عقلی باشنده اولانلرندن اولدرجه اهمیت وسرعتله طلب ایدیلمکده‌در. عکس تقدیرده استانبولده‌کی قادینلرك وطنك، ملتك خراب وانقراضنه ساعی اولدیغی حقنده‌کی اعتقاد عمومی‌یی تقویه ایده‌جکی شبهه‌سزدر.

آماصری : مصطفی نظمی

بیوك مجموعه‌یه

شیمدی‌یه قدر موقع انتشاره چیقان نسخه‌لرکزدن آکلاشیلیورکه مقدسات دینیه‌یه قارشی متعرضسکز. تستر علمدارلغی، قادینلرله ارککلرك اختلاطنی ترویج ایدیور، دین اسلامه‌ده بودرلو استناداتده بولونیورسکز. واقعا فکرکزده حر، اجتهادکزده سربست اوله بیلیرسکز. بلکه‌ده پشکزه طاقیله‌جق برقاچ کشی بولوروبونی بر موفقیت عد ایدرسکز. بزی علاقه‌دار ایدن مسئله بو دکلدر. بز آنجق بیوك مجموعه محررلرینك اسلام قادینینی مخاطب ایتدیکنی واسلام قادینینه خطاب ایدنلرك مسلمان نامنی طاشیدیغنی کوریورده حیرت ایدیورز. عجبا بو مسلمانلر کتابه، سنته ایمان ایدیورلرمی؟ دیه تردده دوشیورز. بیوك مجموعه پك اعلا بیلیرکه مخاطب ایدندیکی مسلمان قادینی الهه ورسول اللهه، یعنی کتاب وسنته مؤمندر. کتاب وسنتك چیزدیکی دائره‌نك خارجنه چیقامیه‌جق درجه‌ده اونلره مربوطدر، اوحالده اسلام قادیننه خطاب ایدیورکن بو نقطه‌نظره دقت ایتمك کرکدی. فقط بیوك مجموعه بو خصوصه هیچ اهمیت ویرمیور. ویرمدیکی حالده اسلام قادیننه خطاب ایتمکدن چکنمیور. عجبا نیچون بویله یاپیور؟ بو مجموعه‌نك محررلری حقیقةً مسلمانمیدر؟ مسلمان اولدیغی تقدیرده نیچون بویولره صاپیور.. وصاپدیریور؟

بزم تحقیقاتمزه نظراً بیوك مجموعه‌نك مؤسس ومؤسسه‌لری میاننده مسلمانلغه ایصینه‌میان، مسلمانلقده کسب رسوخ ایتمه‌ین برجماعته منسوب کیمسه‌لرده وارمش! بیوك مجموعه بوجماعتك مروج افکاری

ایتمش . بیوك مجموعه بونلرك قادینلرینه خطاب ایدیورمش ! حقیقت بومرکزده ایسه بیوك مجموعه‌نك بوقدر زحمته گرفتار اولمسنه حاجت یوقدی .

مادامکه مسلمانلقله علاقه‌دار دکلدر ، مادامکه نزوجی برمیل ایله اسکی دینته اولان رابطه‌سنی محافظه ایدیور ، آنجق اسماً مسلمان اولمش، یعنی اسلام حیاتنه قاریشمامش، مسلمانلرله هیچ بر رابطه تأسیس ایتمه‌مش ، دینمزه ایمان ایتمه‌مش ، داعما بزدن آیری یاشامش . بزمله قارده‌ش اولمامش، بالضروره مسلمان اولمق ایجاب ایتدیکندن موقتا مسلمان اولمشدر ، اوحالده ماهیت مذهبیه‌سنی کتم واخفاده اصراره هیچ لزوم یوقدر . بیوك مجموعه‌نك مؤسس ومؤسسه‌لری آمین اولسونلرکه هیچ بر وقت مسلمان اولمدقلرینی فعلاً اثبات ایتمش، حیات اسلامیه‌یه قطعیا داخل اولمامش ، معابد اسلامیه‌یه آیاق باصمامش، اهل اسلام ایله مصاهرتده بولنمامش ، قبرستانلرینی بیله آییرمش اولدقلرندن ماهیت حقیقیه‌لرینی کمال جسارتله اعلان ایتدکلری قدرده کیمسه‌یی تعجبه دوچار ایتمش اوله‌جقلردر . بناءعلیه اعلان ماهیت خصوصنده هیچ برمانع یوقدر . بالعکس بوذواتك ایلك وظیفه‌سی بودر . چونکه کندیلری ، وار قوتلریله عصریلکك مروجیدرلر . ماهیت مذهبیه‌سنی اعلان ایتمك ایسه عصریلکك الك اعلاسیدر !

بیوك مجموعه بووظیفه‌یی ایفا ایدرسه مقدسات دینیه‌مزه قارشی تعدن لاابالی اولدیغی، نیچون تستره علمدار بولندیغی، قادینلرله ارککلرك اختلاطنی ترویج ایتدیکی کندیلکندن تظاهر ایدر . اکلاشیلیرکه بیوك مجموعه کندی مذهبنجه هیچ بر محذوری اولمیان بر شیئی مدافعه ایدیورمش ! حالبوکه حال حاضرده هرکسی شبهه‌یه دوشوریور . چونکه هرکس ظن ایدیورکه مجموعه تماماً اهل اسلام طرفندن اصدار ایدیلیور . مثلا صوك زمانلرده دارالفنونده تدریسات مختلطه مسئله‌سی تحدث ایدنجه بیوك مجموعه بنك اولوب بیتدیکنی ، بو انقلاب مسعودك پك فائده‌لی ثمره‌لر ویره‌جکنی اعلان ایدیورمشدی . بونده هیچ بر محذور کورمه‌مشدی . دیکر طرفدن قیزلرینی اوقوتمق ایستین اسلام عائله‌لری بهت وحیرت ایچنده قالمشدی . اسلام بر حکومتك رسمی دارالفنوننده بویله بر حال نصل واقع اولور دیه جدی اندیشه‌لره دوشمشدی . دارالفنونده مختلط تدریساتی قبول ایتمك مسلمان قیزلرینی تحصیلدن محروم ایتمك ، اوراسنی بیوك مجموعه‌نك مذهبداشلرینه آشاد ایتمك دیمکدی . حالبوکه بوقابل دکلدی . بوممکلت اسلام مملکتیدر . بیوك مجموعه بویله برشی ایسترسه اونی آنجق مسقط رأسی اولان سلانیکده یاپابیلیردی ایاغی ایستیورسه همان اورایه کیتسین ویاپسین .

ـ نه یوکی حاللر اهل اسلامی شاشیرتیور . بیوك مجموعه مسلمانمیدر ، دکلمیدر ؟ دیه بیوك مجموعه‌یی ممنون ایتمیه‌جك بر طاقم سوء ظنلر حاصل اولیور . بناءعلیه بیوك مجموعه شو عصریلکی کوسترسه، مذهبنی لطفاً اعلان ایدیویررسه بوکی شبهه‌لره هیچ محل قالماز .

بز وقتیله عینی شیئی بیوك مجموعه‌نك رفیق مساعیسی داجی‌دن‌ده ایسته‌مشدك . انجق بوجسارتی کوستره‌مدی . امید ایدرزکه بیوك مجموعه ارقداشندن دها جسور طاورانیر وحقیقتی کتم ایتمکه تنزل ایتمز .

اسلامیته حرمت ایدکز

بز ، مسلمانلر دینسزلرك اسلامیت علیهنده‌کی یازیلرینی متوکلانه وصبورانه تعقیب ایدیورز . بوکبی ذواتك نشریاتیله هیچ بر مسلمان عقیده‌سنی دکیشدیرمز . بالعکس غایت متیقظ طاورانوب بونلرك پروپاغانده‌لرینی ابطال ایچون ال بر لکیله چالیشیورز . وانشاءالله بونك ثمره حسنه‌سی پك یقین بر زمانده مشاهده اولنه‌جقدر .

بز ذاتاً بو افندیلرك ـ مسلمان امضاسی ایله دینسزلکی ترویجه چالیشانلرك ـ ماهیت مذهبیه‌لرینی چوقدنبری بیلیورز . آنجق بزی پك زیاده متأثر ایدن وبومکتوبی یازمغه سبب اولان بر جهت وارسه اوده دینسزلك مروجی یازیلرك بر اسلام امضاسی ایله نشر ایدلمه‌سیدرکه بو نقطه بتون مسلمانلری پك زیاده اغضاب ایدیور . چونکه اوروپا ملتلرندن علیهمزده بولنانلر بیله دین مبینمزه قارشو حرمتکارانه طاورانیرلرکن وبوده بر چوق آثاری ایله ثابت ایکن دارالخلافه‌ده دین علیهنده نشریاتده بولونمق اوروپا دولتلری وطولاییسیله تبعه‌ی مسلمه‌لری نظرنده دینسزلکمزی اعلان ایتمك دیمکدرکه سیاست اسلامیه ودولیه نقطه نظرندن‌ده پك فنا نتیجه‌لر حصوله کتیرر . ایشته بو دوشونجه سائقه‌سیله بوسوزلری سویلمکه مجبور اولیورز . یوقسه مقصدمز بو افندیلرك طوتدقلری یوله معارضه دکل . اونلر کندی فکرلرنده حردرلر نه ایسترلرسه یاپارلر . فقط دینمزی کندی مفکوره‌لرینك حصولی ایچون یقمغه اوغراشمامالیدرلر . اساساً بز مسلمانلر بومشئوم فکرك حصوله کلمه‌سنه اصلا موافقت ایتمیه‌جکز وهر خصوصده ممانعت ایده‌جکز . بز هرکس مسلمان اولسون وبزم عقیده‌مزله عامل اولسون ادعاسنده دکلز . بونك ایچون کیمسه‌نك مسلکنه مداخله‌یه حقمز یوقدر . آنجق بزدن اولمیانلرك ماهیت مذهبیه‌لرینی اعلان واسملرینی تبدیل ایله دینمزه قارشو ـ حرمت ایتمه‌سه‌لر بیله ـ دیل اوزاتمامالرینی طلب ایدیورزکه بونده حقمز درکاردر . بز بوذواتك دین علیهنده‌کی نشریاتلریله ـ کندیلرینك تملکه یلتندکلری ترکلکی ـ اسبابا ترکلری‌ده کوجندیره‌رك علیهمزه چویرمه‌لرینی ایستمیورز . آناطولی مسلمانلری ایشك بو مجرایه دوکوله‌رك حکومت وملتمزك بتون دنیا نظرنده حیثیت واعتبارینك منکسر اوله‌جغنی آرزو ایتمه‌دکلرندن مملکت ودینی یقمغه چالیشانلره ممانعت اولونمه‌سنی حکومتدن رجا ایدرلر . بوکبی مسائلده جزئی براهمال بیوك فلاکتلری انتاج ایده‌بیله‌جکی جهتله اولیای امورك‌ده بویولده جدی مساعیده بولونملری لازمدر .

آطه‌بازاری محمدنوری

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر — اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۱۰ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب‌عالی جاده‌سنده‌دائرهٔ‌مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع المنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

اخطارات

ادرس تبدلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی و آبونه‌صره نومروسنی محتوی بولنملی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

عدد: ۱۳-۴۱۲ — ۸ شعبان ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۸ مایس ۱۳۳۵ — جلد ۱٦

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

وبشر الذین آمنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار...... هم فیها خالدون

شیمدی برازده جناب حق طرفندن موعود اولان «جنات» ك طرز توجیه وتأویلندن بحث ایده‌لم.

الده موجود اولان تفسیر کتابلرندن هانکی برینه کوز کزدیریلیرسه کوریلورکه بتون بونلر «جنات» ی ارباب اتقایه یوم قیامتده موعود اولان باغ و بوستانلره حصر ایتمکده‌درلر. مفسرلردن هیچ بری بونك دنیا باغ وباغچه‌لرینه‌ده شمولی اوله‌بیلمه‌سی احتمالی سرد ایتمه‌مشلردر. بلکه‌ده بونك سببی «جنت» و «جنات» لفظلرینك لسان شرعده آخرتده‌کی دار خلده مصروف اولمسندن عبارتدر.

فقط رأیمه قالیرسه، بونلر بو مسلکی اختیار ایتمکله نه لغت عربیه، نه‌ده اصطلاح قرآنه قارشی منصفانه بر خط حرکت تعقیب ایتمشلردر.

لغت عربیه‌ده «جنت» آغاجلری صیق وصارماشیق باغچه و بوستان دیمکدر. اصطلاح قرآنه کلنجه او «جنات» لفظی بعضاً دنیاده‌کی، بعضاً‌ده آخرتده‌کی باغچه‌لره اطلاق ایتمشدرکه اولکی معناده استعمال اولندیغی یرلر شو آیت کریمه‌لردر:

«وهو الذی انشأ جنات معروشات وغیر معروشات والنخل والزرع مختلفاً اکله والزیتون والرمان متشابهاً وغیر متشابه کلوا من ثمره اذا اثمر وآتوا حقه یوم حصاده ولا تسرفوا ان الله لا یحب المسرفین» (۱)

(۱) سورهٔ انعام

«وهو الذی انزل من السماء ماءً فاخرجنا به نبات کل شیءٍ فاخرجنا منه خضراً نخرج منه حباً متراکباً ومن النخل من طلعها قنوان دانیة و جنات من اعناب و الزیتون والرمان مشتبهاً و غیر متشابه» (۲)

«وآیة لهم الارض المیتة احییناها واخرجنا منها حباً فمنه یأکلون وجعلنا فیها جنات من نخیل و اعناب وفجرنا فیها من العیون لیأکلوا من ثمره وما عملته ایدیهم» (۱)

«ونزلنا من السماء ماءً مبارکاً فانبتنا به جنات وحب الحصید والنخل باسقات لها طلع نضید رزقاً للعباد» (۲) نوح علیه السلامك لساندن «فقلت استغفروا ربکم انه کان غفاراً یرسل السماء علیکم مدراراً ویمددکم باموال وبنین ویجعل لکم جنات ویجعل لکم انهاراً» (۳) «وانزلنا من السماء ماءً بقدر فانشأنا لکم به جنات من نخیل واعناب لکم فیها فواکه کثیرة ومنها تأکلون» (٤) «فاخرجناهم من جنات وعیون وکنوز ومقام کریم ونعمة کانوا فیها فاکهین» (٥) «کم ترکوا من جنات وعیون وزروع ومقام کریم ونعمة کانوا فیها فاکهین» (٦) «او تکون لك جنة من نخیل وعنب فتفجر الانهار خلالها تفجیرا» (۷) «او تکون له جنة یأکل منها» (۸) «فقلنا یا آدم ان هذا عدو لك ولزوجك فلا یخرجنکما من الجنة فتشقی ان لك ان لا تجوع فیها ولا تعری وانك لا تظمأ فیها ولا تضحی» (۹) ابو مسلم اصفهانی ایله سائر بعض مفسرین، آدمك اسکان ایدلدیکی جنت بر یوزنده‌کی بغچه‌لردن بری اولدیغنی تصریح ایتمشلردر.

بو سرد ایتدیکمز آیات کریمه‌ده قرآنك «جنت» و «جنات»

(۲) سورهٔ انعام

(۱) سورهٔ یس (۲) سورهٔ ق (۳) سورهٔ نوح (٤) سورهٔ المؤمنین (٥) سورهٔ الشعراء (٦) سورهٔ الدخان (۷) سورهٔ اسرائیل (۸) سورهٔ الفرقان (۹) سورهٔ طه

كلمه‌لرينى اصل لغتده معروف اولان «دنيا باغچه‌لرى» معناسنه استعمال ايتمش اولديغنى كوريورز. كتاب كريم عرف و اصطلاحنجه بو لفظلرك صلاح اربابنه آخرتده «وعود اجر و مكافاته مقصور دكللردر. قرآن بر يرده بوندن آخرت جنتلرينى قصد ايدرسه ديكر بر يرده دنياده‌كى باغ و بوستانلرى مراد ايتمكده‌در. الده تعيين مقصده خدمت ايدر بر قرينه موجود اولمايجه‌ده الفاظك بو ويا شو معنايه حصر وتخصيصى تحكم محضدن عبارت اولور.

ايشته شرح واسرارينى بيان صددنده بولنديغمز «وبشر الذين آمنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات . . . . . .» آيت كريمه‌سى ده بو قبيلدندر.

بتون مفسرلر بو وبوكا مماثل آيتلرده‌كى «جنات» دن مراد جنات آخرت اولديغى بيانده متفقدرلر.

مفسرلريمز آخرتك، خير وشر، شئون واوصافنى ايضاح وتبيين خصوصنده جداً افراط ايتمشلر، برى طرفده دنيانك احوالنه واونك انسانلر ايچون نه مهم بر دار امتحان اولديغنه مسلمانلرك جلب انظارى خصوصنده پك مسامحه‌كار داورانمشلردر.

اوت، دار دنياده انسانك محاسن افعالنه مكافات اوله‌رق درلو درلو خير ومكافاته مظهر اوله‌جغى، سيئات مكتسبه‌سنك‌ده جزاى اليمنى كوره‌جكى حقنده خالقه تلقينات مؤثره‌ده بولونمه‌نك لزومندن مفسرلريمز غافل بولنيورلر.

بونلر، تدبير شئون كائنات حقنده جناب حقك وضع ايتمش اولديغى قوانين احكامنى شويله بر دوشونسه‌لر، كچمش امتلره بوكونكى امتلرك تاريخلرينى تدقيق ايتسه‌لر، دها دوغريسى حادثات عالمك طرز جريانى حقنده سالم بر فكر ايدينمك ايچون كوزلرينى ايچه آچوب اطرافلرينه باقسه‌لر الله ذو الجلالك حسن سيرت اربابنى نه بى‌پايان نعم ونواطفله مسعود و بكام ايتمكده اولديغنى كورر وآكلارلر ايدى.

صالحات اعمالدن مقصد انسانك كرك فرديتى اعتباريله شخصنه، كرك بر عضوينى تشكيل ايتمه‌سى اعتباريله منسوب اولديغى امته نافع افعال قويه اتياننددن عبارت اولديغنى اولجه ايضاح ايتمش ايدك. بو اعتبار يله شو نقطه‌نك تسليمى ايجاب ايتمكده‌در كه فنون وصنايعه رواج ويرمك، مدارس علميه، مؤسسات صناعيه واقتصاديه وجوده كتيرمك، جمعيات خيريه تشكيل ايتمك هب اعمال صالحه‌نك دائرۀ شمولى داخلنده‌در. هله علم تحصيل ايتمك وتعاليم ورسوم اسلاميه‌يى نشر وافاضه مقصديله اقطار عالمه شد رحالك بو خصوصده‌ك بيوك بر موقع اولديغنده هيچ شبهه يوقدر.

اعمال صالحه‌نك اك معظم واك ممتاز انواعندن بريده حوزۀ اسلامى دشمنلره قارشى مدافعه مقصديله سرحدلرده حياتكذار اولق، كلمة اللهى اعلا وشوكت اسلاميه‌يى تأييد ايچون سفائن حربيه وجوده كتيرمك اولديغى قيد ايضاحدن وارسته‌در.

مسلمانلر قرآنك كنديلرينه تعيين ايتمش اولديغى وظائفى بحق

ايفايه ساعى اولسه‌لر، طريق حياتلرنده اونك فروغ هدايت وارشادندن اقتباس نور قيدنده بولونسه‌لر، دها آچيق بر تعبيرايله تشويق وترغيبندن بر آن خالى قالمادييغى صالحات اعمالى دستور حركت اتخاذ ايتسه‌لر نه قدر كه خير ومنفعت هر طرفدن محيط موجوديتلرينى قوشادير، عواطف الهيه كنديلرينى ناز ونعيم باغ وباغچه‌لرى ايچنده ياشادير ايدى. هم اويله باغلر، باغچه‌لرده ياشادير ايدى كه ساحه‌سنده بر بر جويبارلر، دائمى صورتده آقوب كيتديكى ايچون بر خيابان مطرا تشكيل ايدن آغاجلرينك داللرينك قورومه‌سى، ياپراقلرينك طراوتى، ميوه‌لرينك لذت ونفاستنى غائب ايتمه‌سى امكان خارجنده اولور، طراوت ونعيمى سكانى ابدى بر ذوق وسروره، دائمى بر نشوه وحبوره مستغرق ايدر.

اقامۀ عدل، نشر علم قيدنده اولسه‌لر، نباتاتك جنسنى اصلاح، انواعنى تكثيره سعى واقدام ايتسه‌لر رنك وشكللرى، متشابه اويله‌كونا كون ميوه‌لر دوشيريرلر ايدى كه طعملرى متخالف اولماسه اكل وتناول ايدنلر، ايشده بر بشقه‌لق اولديغنه احتمال ويره‌ميه‌رك، «هذا الذى رزقنا من قبل» ديمكه مجبور اولورلر ايدى. چونكه يدكلرى ميوه‌لرك كال نوعلرى اعتباريله آره‌لرنده هان هيچ بر فرق قالمامشدى.

بو سوزلريمزك محض حقيقت اولديغنى نباتاتك احوالنى تدقيق ايدنلر وسويۀ علميه‌لرى يوكسك اولان مملكتلرده نباتات علماسنك بونلر اوزرنده نه كبى فنى عمليه‌لر تطبيق ايده‌كلدكلرينى كورنلر تقدير ايدرلر. اونلر اعتراف ايدرلركه «ظالمك بارينه‌مادينى، ظالملرك بازوى تعديلرينك بوكولوب قيريلديغى بو مملكتلر اهاليسنى جناب حق مساعىٔ اصلاحپرورانه‌لرينك مكافات ماديه‌سى اوله‌رق ناز ونعيمه مستغرق ايتمش، موجوديت قوميه‌لرينى رفاه وسعادت، عز ومكانته مظهر ايتمك ايچون هر درلو اسبابى مهيا قيلمشدر.

جناب حق مؤمنلره وعد ايديوركه كنديسيله عقد ايتدكلرى عهد وميثاقه وفاكار بولوندقلرى مدتجه بو نعمت وعاطفتلرك آثار كامرانيسى دائمى صورتده اوزرلرنده تجلى ايده‌جك، عزت وشوكت اسبابنه توسل خصوصنده اهمال ولاقيدى، حضور وراحتى جلب ايده‌جك وسائطى استكمالده قصور ايتمدكجه دنياده بويله جنتلر ايچنده ياشايه‌جق، واورالرده كنديلرينه انيس وهمدم اولاق اوزره، فحش ورذلتدن، ادب ونزاهته منافى حال وحركتدن، صورت وسيرته عائد ردائتدن مبرا زوجه‌لره مالك اولمه استحقاقلرى دركار بولنه‌جقدر.

شو ادعالريمزك تاريخك آغزندن تصديق ايدلديكنى ايشيتمك ايسته‌ينلر صدر اولده مسلمانلرك نه حالده اولدقلرينى اوقوسونلر. كائناتى دين الهى‌يه دعوت مقصديله حريم كعبة اللهى قوجاقلامش اولان اوتمز، صوسز بر واديدن چيقمش اولان عربلرك قرآنك تكليفلرينى ايفاء نصيحتلرينه اتباعدن بشقه بر غايه‌لرى يوقدى، هدف مساعيلرى اعمال صالحه، افعال قويه ايدى. بونك ايچوندركه دين وقرآنك اوكارينه آچديغى فعاليت حياتيه ساحه‌سنده اوكرنمدكلرى علم، استكمال ايتمدكلرى

كلری مآثر صلاح براقادیلر . هیچ بر فن و صنعت یوق ایدی كه موفقیتله اونی الده ایتمه‌سونلر . بر هنر موجود دكلدی كه اونده اثر دها كوسترمه‌سونلر . بر تجارت یوقدی كه توسیع ایتمه‌سونلر ، رواج ویرمه‌دكلری بازار ، پایمال ایتمدكلری دیار براقمه‌سونلر .

دین قرآنه رعایت و تمسكلری ، افعال قویمه‌یه انهماكلری سایه‌سنده‌در كه جناب حق اونلره هر مشكلی حل و تیسیر ایتمش ، جهانی حكملرینه رام قیلمشدر ، عربلر عالمك عالمده تأسیس سلطنت ایتمشلر ، طریق صوابی بولمقده ، حضارت و مدنیتده ، علم و معرفتده خلقه پیشوا اولمشلرسه بو فیض علوی‌یی قرآنك تشویق ایتدیكی صالحات اعماله كمال رغبت خصلت فاضله‌لرینه مدیون بولنمشلردر .

مترجمی : محمد شوكت   عبدالعزیز چاویش

دینی مجددلر

یاخود

« توركیانك نجات و اعتلا یوللری » نده بر رهبر

تورك — عثمانلی حكومتنك مبدأ تأسسی

هاشم ناهید بك تورك ـ عثمانلی سلطنتنك تأسسی ایله شمدی‌یه قدر دوام ایده‌بیلمسنده‌كی اسبابك باشلیجه‌لرندن اوله‌رق اصول والدیت ، حیات راعیانه ، مشقته تحمل ، ساده‌كی معیشت كبی شیلری ذكر ایدیور :

« توركلر ایلك یوردلرنده حیات بداوتدن نشأت ایدن اصول والدیته یعنی بر جد مشتركك حاكمیتی آلتنده طوپلانمق عنعنه‌سنه بحق صاحب ایدیلر . بو كون بیله حیات بداوتده عائله و قبیله رئیسنه و مطلق صورتده اختیارلرینه دیندارانه بر حرمت كوسترمك عادتی جاریدر . بو عادتك بالخاصه اصلیتنی غائب ایده‌جك صورتده غربك تأثیراتنه معروض قالمایان ولایتلریزده حالا مرعی اولدیغنی كوریورز ، تورك كویلرینی كورمش اولانلر بونی بیلیرلر . بو ده عثمانلی سلطنتنك اكبر اولاده انتقالی دخی بو عادتدن تولد ایتدیكنی (ادمون دومولەن) بیان ایدیور . »

« ایشته توركلرده بو اصول والدیت ، بشرك ترقیسیله تنسیق ایدیلن بو كونكی حرب اصولنك ، كیفیتی كمیته غلبه ایتدیرمسی درجه‌سنده اهمیتلیدر . »
(ص ٣-٤)

اسكی تورك و عثمانلی ملتنك بو كونكی احفادی ترقی و تجدد نامنه صوك سنه‌لرده آلدیغی تربیهٔ فكریه ایله بو اصول والدیت عنعنه‌سنه قارشی اعلان حرب ایتمك هوسنه دوشمشدر . بو كون ، كنج و یاشلی فرقی كوزه‌تیلمه‌مكله‌ده قالمایوب كنجلك ، اما مجرد كنجلك بر شرف ، بر سبب تقدم عد ایدیلدیكی كبی مجرد یاشلیلقده بر نقیصه ، بر تهمت صاییلمغه باشلامشدر . عجبا بو ذهنیتی ترویج ایدن كنجلرده یاشامق آرزوسی یوقیدر ؟ اگر وار ایسه مطلقا اونلرده یاشلانه‌جق و قبول ایتمه‌

كلری پر تسیب موجبنجه بالاستحقاق اخلافك استخفافنه معروض قاله‌جقلردر . نوبتلرینه حاضر اولسونلر .

قدمه حرمت ، اسكی توركلرده اولدیغی كبی مسلمانلقده‌ده واردر . حدیث شریفده : (انّ من اجلال الله عزوجل اجلال ذی الشیبة المسلم) بیورلمشدر كه : (بر مسن مسلمه حرمت ، جناب حقه ایدیله‌جك حرمتلردن معدوددر) دیمكدر .

« مصرلردن بری كنیش یایلالر اوستنده سلطنتك تختی آتنك صیرتی اولان تورك ، حقیقی بر سواری و سلاحلرینك شكلنه كوره اك ایی بر محارب ایدی . چوجوق یاشندن اعتباراً اصیل قیصراقلرك یوكورنی مهمیزلادیغی و یای ، اوق ، قیلیج ، مزراق ، جرید صاللادیغی قادار اقلیمك آتش و زمهریرینه ، هر تورلو محرومیت و مشقته متحمل و نهایت پك بسیط بر غدا و قابا بر لباس ایله احتیاجلرینی تطمینه اعتیاد ایتمش نسلنك تام انموذجی ایدی . »

« بو عنصرك مظفریت و حاكمیتنی اك ایی ایضاح ایدن (ادمون دومولەن) در . « توركلر ، دیبور ، حقیقی چوبانلردر . شو اعتبار ایله‌ده تاتارلرك چینلیلر و عربلرك اسپانیوللر قارشیسنده كوستردكلری ، سرت بر حیات و موجودیته مألوف اقوامك احتیاجات عدیده ایله ضعف و رخاوته اوغرامش اقوام اوزرینه مالك اولدقلری تفوق و حاكمیته صاحب ایدیلر . » (ص ٤ — ٧)

مؤلف ، اصلاحات فصلنده حیات راعیانه ، مشقته تحمل ، ساده‌كی معیشت كبی عنعنه‌لریمزك ممكن مرتبه احیاسی لزومندن آچیق بر صراحتله بحث ایتمه‌یور .

« توركك جنك و جداله آتیلمق ، فتح و استیلا ایتمك احتساسی آتشدن قامچیلرله آلاولاندیرن مؤثره شیمدی حقیقی اسمی ویرملم : غنیمت »

« تاریخك تثبیت ایتدیكی اك شنیع ظلملردن اك فجیع حادثه‌لره قادار عظیم اختلاللر و محاربه‌لرك رنك وحشت و خونینی دائما كتلهٔ انامك نظرینی جذب و تسخیر ایده‌جك رنكین بر غازه ایله سوسله‌مك بشریت ایچین اسكی بر عنعنه‌در . عصریمزده بیله بر چوق قتل عاملرە عدالت ، یاغمیلره شهر آیین تسمیه اولنیور . رحم و شفقته قارشی تزییف و قهقهه مدنیلرك اك بیوك آلقیشلریدندر . اسكیدن بیوك وقعه‌لرك حقیقی معناسنی تحریف ایتمك عادتی بویله ایدی و بویله‌در . بیوك وقعه‌لری فعلاً یاپانه كلنجه ، بونده‌كی صنعت ده — ایش نه اولورسه اولسون — اوكا قدسی بر رنك ، بر معنا ویره‌رك فردك ادراكنه مكرراً تلقین ایتمكدن عبارتدر . توركلر ایی بر تربیه ایله حاضرلادقلری عسكرلره لازم اولان معنوی قوتی دینلرندن آلدیلر . اگر غنیمتك ذوقی توركلر ایچین كافی درجه‌ده بر قوت اولسه‌یدی آرقه‌سنده بر معبودك نفوذ و قدرتی اولان ایده آللرك مثبت ، مادی فائده‌لردن داها زیاده شدت و دوام ایله انسان روح و قلبنی تسخیر ایده بیله‌جكی بر كره داها ثابت اولدیغنی تاریخ عالم قید ایتمزدی . »
(ص ٦ ، ١٢ ، ١٣)

بو فقره‌لر ، بر طرفدن ، دین قوتنه معادل هیچ بر قوت اوله‌میه‌جغنك تصدیقنی و بر طرفدن‌ده تورك ـ عثمانلی سلطنتنك تا بدایت تأسیسنده دینك ، یالكز آلت حالنده صنعی بر شی اولدیغنی ادعا ایتمك كبی بر ابهام غریبی تضمن ایدیور .

« عثمان غازینك باشلادیغی و اولادی طرفندن اكمال اولونان اثری بیوك اسكندرله ناپولئونككندن قات قات دمشعه‌دار و عظمت نمود اولدی . چونكه مجهول حدیقه‌لرك نور و رایحه ایله مشحون اولان میوه‌لرینی اشارت ایدن بیاض و قدسی پارماقلری اونده واردی . شرف و شان هیچ بر زمان حس دینی قادار

مجبهٔ بشر اوزرنده حکمران اولامشدر . ثروت و آلتون اوزرینه قورولان برحکومت ثمل‌ده دونکی وندیك جمهوریتی کبی ویاخود بوکونکی فرانسه حکومتی کبی چوروك اولور . اسکندرك ، ناپولیونك یربوزنده چیزدیکی سلطنت حدودلری ، اونلرك حیاتلریله برابر سیلیندیکنه رغماً اك خونین وعظیم وقایع بیله منادیاً تخریبا چالیشدیغی اونك دەرین ایزلرینی محو ایده‌مدی . تورك عثمانلی حاکمیتنك نهایت بولدیغی یرلرده تورکلر بوکون بیله یاشایور . برنارلانك سلطنتده‌کی بوتون اسکی کبرلنی وچیقینتیلری ازەرك یکی ترسیانه مساعد قیلان آغیر برتسریه آلتی کبی دین اسلامك ، کهنه عقیده‌لرینی ده‌کیشدیرمکله یکی طرز حیاتلر ویکی سلطنتلر ایچین حاضرلادیغی کتله‌لر اوزرنده مبارك دوام‌ایده‌ره مدیکی حکمرانلقی تورکلریکیدن تأسیس ایتدیلر .» (ص ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵)

بو سوزلرده برملت حاکمه ایچون دین احتیاجنك وبلکه قائلی حقنده دینداراقك اك بلیغ بر شاهدیدر . ایلریده کله‌جك سوزلرله قارشیلاشدیرمق اوزره بوراده قید ایدیورز .

« سلطنت مؤسسی عثمان غازی شیخ « اده‌بالی » نامنده برزاهدك قیزینی ، ایچنده براز قان برازده عصیان اولان برماجری ایله تزوج ایتمش ، ایکنجی سلطان اورخان زماننده یاپیلان تشکیلاتك مذاکراتنده ، ایلك قاضیعسکر اولان چندرلی قره‌خلیل حاضر بولونمش ، ایلك سکه کوموش و باقیردن یاپیلمش ، برطرفنه « کلهٔ شهادت » ، برطرفنه « اورخان خلدالله ملکه » عباره‌سی یازلمشدر . بو تشکیلاتك عقیده‌ده اورخان غازی یکی چریلردن برقاچنی برابر آلارق حاجی بکتاشك ولی تزینه کیدیور و اوکوندن اعتباراً یکی چریلر عزیز مشارالیهی حامی طانیورلر . »

« ایشته کوریلیورکه عثمانلی تورکلرده عسکرلك ، بواپلك عنصر مدنیت دینك تأثیراتی آلتنده تشکل ودوام ایدیور وبو تأثیر اوقادار واسع وشمولی درکه بو ملتك التی یدی یوزسنه‌لك هرتورلو فکری حرکتلری اوزرنده پالکز اونك ایدی تمامی وار . »

« دین ، عثمانلی تورکلرك فطری جنکاورلکنی قهرمانلغه قادار یوکسلتدی . بدایتده متین بر عقیده ، تام بر اخلاق اسلامیه و هرشیده غایت صیقی بر انضباط واردی . » (ص ۱۵ ، ۱۶)

بو سوزلرده شایان قیددر .

« عصرلرجه‌دوام ایدن ظفر و غلبه ، اسلامك کفاراوزرینه نصرت وحاکمیت عقیده‌سنی عثمانلی تورکلرده غیر مدرك بر حاله کتیردی . بوتفوق وحاکمیت حسی ، هوینك اعماقنه نفوذ ایتدیکی درجه‌ده دەرین ومتین براعتماد نفسه منجر اولور . شیمدی بوقوتدن امین ومغرور وارلق کرهٔ ارضك عظیم ثروتلریله ، حسنیله ، بدیعه‌لریله‌اك کوزل براقلیمنه حاکم اولسون . یاشامانك تلقیسی ، احتیاجلر ، احتیاجك استیفاسی ، دوشونجه ، تحسس البته‌ده کیشیر . وتورکلر ایچینده اویله اولدی : ارتق اسکی جنکاورلرك النده قابا واولدورمجی قارغیلر یرینه ، نارین ، کوموشلی ، التونلی ، درخشان مزراقلر ، صیرتلرنده ؛ او اسکی قابابوك ابابسه هیچ بکزه‌مه‌یان صیرمه‌لی خلعتلر وار . قلیجلری مرصع ، آتلرینك اکری مرصع ، هرشیلری مجوهردن زینلیدر . سیاه قیلدن چادیرلرك کولکه‌سنده ایچیلان « قیز » چاناقلرینه بدل شیمدی ، بوغوروك زمردلی ساحللرنده‌کی مجدّدم سرایلرك ، قصرلرك مذهب طاوانلری آلتنده ، سیال شعله‌لردن کوك یوزینك بیلدیزلری قادار چیچکلری اولان لاله‌لر ، حدیقه‌لر آره‌سنده بللورقدحلرك توشین رحیقی قطره قطره امیورلر . دلبر دوداقلرك مغنی ، جانستان نغمه‌لری مستیده روحلرك عشق و شهوتنی بتون آزغینلغی ، حرارتی ، هیجانی وهیجانیله ترنم ایدیور . »

« شونك بوآهنك وشعرینك ماتملی وحقیقی مآلی شودر : غالب تورکلر بتون هر درلو قوتلری استخفاف ایده‌جك قادار مطمئن ، مغرور ، قیدسز حظوظاته دالدیلر . » (ص ۱۸ ، ۱۹)

بوفقره‌لرده تورك ملتنك تاریخ سلطنتی ایچنه کیزله‌نن ادوار انقراضی قوتلی بر کوزله مشاهده ایده‌رك یازیلمشدر ، و بوکتابده امثالنه صق ، صیق تصادف ایدیلن بوکبی تشیده‌لر نجات واعتلا یوللرینك رنکین ومؤثر اولدیغی قادارده سوزشلی ترانه‌لریدر .

« حیاتده اداره ایتمکدن زیاده اداره ایدیلمك احتیاجنده اولان بوکتله‌نك ذروه‌سنده بولونان وآقینلرك ، محاربه‌لرك ونهایت مظفریتلرك « سلطان » عنوانی ویردیکی اوچوللر زنجیرنده افرادکتله ضد ومتقابل آهنکی وجوده کتیرمك حیثیتیله قیمتدار بر « اداره ایتمك » قابلیتی موجود ایدی . اوزون بر اعتبارك هم ملکه هم‌ده قدرت ونفوذینی آرتدیردیغی بوقابلیتك برتك خانداندن نشئت وتسلسل ایدن اعضاسنده تظاهر ایدرکه تورك عثمانلی تاریخنی باشدنباشه تشکیل ایدییور . بوتاریخك ، عثمانلی تورك ملتنك دکل ، ساده سلطانلرینك ویا اونلری تمثیل ایدن رجالنك داستانی اولماسی تورك ـ عثمانلی اداره‌سنك نه قادار شخصی اولدیغنی‌بزه کوستریر . بوتاریخك بعضاً علوی ، مبهج ، شعشعه‌دار وقعه‌لری ، بعضاً سیاه ، خونین ، المناك نجیمه‌لری قارشیسنده شرقده ، غربدن پك چوق فرقلی اوله‌رق متحیز شخصیتلرك ممتاز اولان قدرت واهمیتنه قاچ دفعه اعتقاد و حرمت ایتدم . (ممتازلرده بوقدر تی یالدات فردك خلق ایتدیکنی‌ده بیلهلم .)

« بواداره اودرجه منحصراً شخصی ، وحاکم مطلقك ارادانه اوقادار باغلیدرکه پادشاهلریزك سلطنت دورلرینی مطالعه ایدرکن تك بر چوبانك بویوك برسوروینی اکر احتیاجنه و بواحتیاجی هانکی مرعالرده داها ای استیفا ایده‌بیله‌جکی علمنه واقف ایسه سوروینك کوزل یاشادیغنی ، دکلسه برکون صوسز ، اوتسز قیالقلر و چوللره سوروکلیوب هلاك ایتدیکی حکایه‌لرینی مطلقا خاطرلاتیر . حکایه بسیطدر . لکن سلطانلرك ویا رجالنك شخصی لیاقتلریله تورك ـ عثمانلی حکومتنك ، سرعت وتحوله حیرت ایدیله‌جك تدنی ویا اعتلالرینك بوکا نه‌چوق بکزه‌ین مشابهتی وار . » (ص ۲۰ ، ۲۱)

بو نقطه‌لری محضا حکایهٔ حقیقت طرزنده‌می سویله‌یور ، یوقسه تاریخده‌کی تورکلرك نسلی اولان شمدیکیلرده مشروطیت اداره قابلیتی اولمادیغی مقصدی‌ده بو سوزلرده مندمجمی ؟

« ایکنجی باب »

« تورك ـ عثمانلی حکومتنك انقراض عامللری »

۱

« دین اسلام »

مؤلفك زعمنجه حکومتك انقراضنده بر تعبیر محترزانه ایله دینك یاکلش تلقیسنك تأثیری اولسه بیله انقراض عامللرینه تخصیص ایتدیکی بابك سرلوحه‌سنی ، تعبیر احترازیدنده منسلخ اوله‌رق بو طرزده بوطرزده یازمقله ، بعض نقطه‌لرده‌دینه پك زیاده معتقد وحرمتکار کورونن بو ذات بری برینه اوعمایان چهره‌لرندن بردیکرینك نقابنی ، لزوم کوردیکی یرلرده قاپامق اوزره بر کره آچیویرمشدر . بوافاده‌نك شکلنده ، دین اسلامه قارشی دوستلقدن دم اورورکن غفلت دقیقه‌لرینی قاچیرمایان دشمن ضربه‌سی محسوسدر ، دینه حقیقةً معتقد و حرمتکار اولان آدم قابا برسوء ایهامی تضمن ایدن بو شکل افاده‌دن اورکر .

« حضرت پیغمبر حکمرانلق وسلطانلق دعواسنده دکلدی . لکن دین اسلامك ماهیتی « امیرالمؤمنینلر ایچین بویله بر غایه‌یی تعقیب ایتمك امکاننه مساعد ایدی و اویله اولدی . » (ص ۲۸)

هاشم بك، بوراده یا كلیورسكز. اوروپا قانون اساسیلرینك قدس وغیر مسئول برتمثال سلطنت طانیدیغی پادشاهلری دین اسلام (كلكم راع وكلكم مسؤل..) دستوری ایله اهالیدن سوبه‌سند، طوتمش وكندیلرینه حق سلطنت كبی براستثنا ویرمه‌مشدر . اقامهٔ حدود امرنده حاكم ایسه قانون شریعت اولوب پادشاه اونك اجراسنده طبق برمأمور كبی واسطه‌دن عبارتدر . احتشام وسلطنت طاملرینه دالان ویاخود استبداد وتحكم وادیلرینه صاپان پادشاهلر دین اسلام نظرنده موقعلرینی سوء استعمال ایتمشلردر . حربده اغتنام ایدیلان بر قماشك غزاة مسلمین آره‌سنده تقسیم اولونان پارچه‌لرندن برازداها بیوجك برپارچه‌سنی اكتسا ایتدیكی كون ، اوغلك حصه‌سنه اصابت ایدن پارچه‌دن علاوه ایدیلدیكنی سویله‌مك درجه‌سنده مصرف و معیشتنك حسابنی ویرن عمر الفاروق ایله مقام[ؓ] خلافته كچدیكی دقیقه‌ده حرملرینی حضورینه دعوتله كندیلرینه: راحت وحضوری سالب بر وظیفه‌یه توجه ایتدیكنی وبومشغله ایچنده احتمال كه كندیلری ایله كوروشمكه بیله مساعد وقت بوله‌میه‌جغندن آرزو ایدنلرك ، نكاح ونفقه‌لرینی آله‌رق آیرلمغه مأذون اولدقلرینی سویله‌مكه لزوم كورن عمربن عبدالعزیز ، اسلام پادشاهلرینك دوغرو نمونه‌لریدر . بونلرك عدداً آزلغی، یاخود دیكرلرینك چوقلغی، دین اسلامك خلفاء حقنده معلوم اولان نظری اوزرینه برتأثیر اجرا ایده‌مز.

« نته كم زمان سعادتدن بك آز برزمان صوكره دین اسلام ، مرصع تختلرك واصل اوله‌بیله‌جكی یوللری آچماق ایچین ایكی طرفنده یچیلمش اوت دمتلری كبی انسان نعشندن وقان یخنیسندن ییغینلر یاپاجق كسكین بر سلاح اولدی . داها حضرت علی (ر ، ض) حضرتلرینك خلافت نزاعنده خصمك قلبی‌ده‌ملك ایچین مصحفلرده یارلایان مزراقلرك سیوری اوجنده الهك مقدس كتابی قرآن برخدعهٔ حربیه برینه كچدی . حضرت علی (ر . ض) حیله‌یی حس ایتدی وباغیردی: كلمة الحق اریدبها باطل . نه‌وت حق اولان قرآن ، باطل اولان بوتورلو سلطنت دعوالرینی قازانمق ایچین آلت و برهان اولدی . » (ص ۲۸ ، ۲۹)

بو وقعهٔ تاریخیه‌یی‌ده مؤلف كندی نقطهٔ نظرینه تطبیق ایچین پك یاكلش تصویر ایدیور. اكر كندیسنك دیدیكی كبی ، اووقتكی سلطنت دعواسنی قازانمق ایچین قرآن كریم ویادین اسلام بر آلت ، بر برهان اولسه‌یدی ، شبهه‌سز دینداراننی داها زیاده اولدیغی ، كرك اوزمانك وكرك بوكونك انسانلری نزدنده معلوم و مسلم اولان حضرت علی (رضی الله عنه)ك رقیبی مذكور سلطنت دعواسنده خیبت وخسراندن باشقه برشی الده ایده‌مه‌مك لازم كلیردی. برده، دین اسلام ، بووقعه‌ده مرصع تختلرك واصل اوله‌بیله‌جكی یولاری آچمق ایچین انسان نعشندن ییغینلر یاپاجق كسكین برسلاح اولمامش ، بلكه كسكین سلاحه قارشی تسكین ایدیجی بر قالقان اولمشدر . بناءً علیه هاشم بكك شوفقره‌سی حقیقت تاریخیه ایله امتزاج ایده‌مه‌ین برشعر ماهیتنده‌در .

« جسمانی احتراصلری اختلافات مذهبیه‌یی تولید ایتدی ، یوقسه اختلاف مذهبیه‌می جسمانی احتراصلری یعنی سلطنت دعوالرینی انتاج ایتدی ؟ ایشته شو معمایی‌ده قطعی برصورتده حل ایدن ایلك نزاع خلافتدر . بوسلطنت نزاعلری‌در كه اسلامی مذهب اختلافلریله تفرقه‌یه دوشوردی وهرج ومرج ایتدی . » (۲۹ ، ۳۰)

سلطنت دعواسندن وياخود خلافت نزاعندن تولد ایتمش ادعاسی بوقادار مذاهب مختلفهٔ اسلامیه‌دن آنجق و آنجق « شیعیلك » له اونك مقابل تامی اولان « ناصبی » لك اختلافی حقنده متصور اوله‌بیلیر . چونكه خلافته لیاقت مسئله‌سنده یالكز بوایكی مذهبك نقطهٔ نظری تخالف ایدر . حالبوكه ناصبی مذهبی ، مذاهب اسلامیه میاننده بوكون اسمی اونوتولمق وچوق كیمسه‌لره كوره هیچ ده معلوم اولمامق درجه‌سنده پایدار اوله‌مامشدر . اونك یرینه ، شیمدیكی حالده « شیعیلك » مقابلی اوله‌رق یاد ایدیلن « سنیلك » ، مذهبنده ایسه اهل بیته قارشی ، خلافته عدم لیاقت كبی برعلیهدارلق فكر وعقیده‌سی قطعیاً موجود اولمدیغندن بوایكی مذهب آره‌سنده خلافت وامامت مسئله‌سنك، قارشیلقلی برنزاع دنی مبدأ ومنشأی اولمق اوزره تصورینه بیله محل یوقدر .

مؤلفك ، بونلردن ماعدا بتون مذاهب اسلامیه‌یی قاریشدیرارق وهپسنی سلطنت غوغاسنه ارجاع ایده‌رك عمومی بر مطالعه یورو تمك صورتنده اولان شو سوزلری ایسه دین اسلامده‌كی مذاهب مختلفه‌نك ماهیتلرینی بیلمه‌دن صرف ایدلمش — تعبیر معذور كورولسون — جاهلانه سوزلر قبیلندندر. مشهور مذاهب اسلامیه‌دن مثلا شافعی مذهبی‌هانكی پادشاهك حرص سلطنتنه خادم اولمق ایچون تأسیس ایدیلمش ؟ حنبلی مذهبی هانكی حریص جاهك هوساتنه آلت اوله‌رق وجوده كلمش ؟ حنفی مذهبی ، مالكی مذهبی ، ابن ابی لیلی ، سفیان ثوری مذهبی ، ظاهریه مذهبی الخ هانكی حكمدارلرك كیفنی اوقشامق اوزره وضع و احداث اولنمش ؟ بونلری اسملری ایله سویله‌ملی وبیكلرجه مسائلی احتوا ایدن نقاط اختلافك بویولده تطبیقاتنه كیریشه‌رك قوصقوجه‌مان علم خلافی وبلكه علم اصول فقهی سیاسیاته قلب والحاق ایدیویرملیدی. صوكره، مثلا مرتكب كبیره‌نك مخلدفی النار اوله‌جغنه حكم ایدن معتزله شو مذهبنی عجبا هانكی ظالم پاشاهك حركات وتمایلاتنه ظهیر اولمق مقصدیله ایجاد ایتمشدر؟ ایسته‌رسه‌كز هاشم بك، علم كلامده موقع مناظره‌یه وضع اولنان وهان هپسی ذات الله وصفات الهیه عائد اولان نقاط اختلافی شوراجقده سرد ایده‌یم، سزده سیاسیاته تطبیق ایدیكز. الك دوغریسی علم ایله توغل ایدن اسلافمز حقنده، بوكبی بوروه‌دن فكرلرك چیقاردیغی یاقشیقسز تخمینلر ، فنا تفسیرلر عیب اولیور . مذهبلری كمال كرمی ایله مداقه ومناقشه ایدن فرقه‌لردن بیله هیچ برینك خاطر وخیالنه قارشی طرفده‌كی مذهب سالكینی حقنده بویله برذهاب واسناد خطور ایتمه‌مشدر .

دین اسلامده‌كی اختلافات مذاهب حقه اصابت ایدیلمش ویاایدیله‌مش اولمق بالطبع بحثك خارجنده اوله‌رق صرف، دین اسلامك بخش ایتدیكی حریت افكار ایله حصوله كلمش اولدیغی كبی شاید بونلرده برمقام سلطنته یارامق حس ومقصدی موجود ایسه مطلقا اومقام ، سلطنت الهیه مقامیدر . مثلا اشاعره ، افعال اللهك معلل یعنی اسبابه مستند اولمسنی، جناب حقك ، درینندن درینه اسبابه احتیاجی وغیر ایله استكمالی كبی

شان الوهيتهٔ نقيصه ويريجى برشى عدايدرك تعليلدن اجتناب ايتدكلرى كبى معتزله‌ده ، اسبابه مستند اولمايان افعالى ، حكمتدن خالى بر عبث حالنده تلقى ايتدكلرندن افعال للهك تعليلنى التزام ايتمشدر .

«قرآنك مخلوقيق دعواسى بر نهرك مجراسنى ده‌كيشديرمك درجه‌سنده‌دينك تملى بالطالايان ضربه‌لرك اك مدهشى ايدى .» (ص ۳۰)

هاشم بك ، باقيكز ، مذهبلرى سياسيانه تماس ايتديره بيلمك اوزره برده مثال بوليور . لكن بونك تمايقنده‌ده ياكلشلق وار . چونكه مأمون دورنده ظهور ايدن واوت ، حكايه اولنديغنه‌كوره كويا اونك طرفندن ترويج اولنان خلق قرآن فكرينك بر مذهب كلامى اوله‌رق پادشاهك سياسة ايشنه كلير برفكر كبى كوسترلمسى جداً غير معقولدر . قرآن مخلوق اولورسه مأمونك خلافتى تأييد ايده‌جك ، وغير مخلوق اولورسه رقباء سياسيه‌سنه قارشى خلافتنك صحيح اولماسى لازم كله‌جك دكل يا . اوت ، قرآنه مخلوق ديمكدن احتراز ايدن ، وقبول ايدملكه اساسأده كنديسنك محبت وتوجهنه مظهر اولمايان علماى خليفه بو بهانه ايله تضييق ايتمش اولسون . فقط مأمونك علماء مشار اليهم حقنده‌كى خصومتى تطمين ايچون بو برتصادفدن وياخود سوء انتخابدن عبارتدر . زيرا پادشاهك اونلره اذا ايتمك مرامى اولسه‌ايدى باشقه وسيله‌لرده بوله بيليردى . صوكره ، هاشم بكك خطاسى داها اى اكلاشيلمق اوزره بوراده دقت ايديله‌جك برنقطه‌وار : خليفه‌نك قبول ايتديكى ومخالفلرينه جبراً قبول ايتديرمك ايسته‌ديكى مذهب ، يعنى قرآنك مخلوق وحادث اولمسى عدم مخلوقيت مذهبنه نسبتله قرآن كريم حقنده مبالاتسزجه برفكر كبى كورونديكنه نظراً بوكا ، دين ، سياسته آلت ياپيلمش ديمكدن ايسه دينسزلك سياسته آلت ياپيلمش تعبيرى داها زياده ياقيشيق آلمازمى ؟ شوحالده دينسزلكك قباحتنى دينه يوكله‌تمكه هاشم بكك حقى اوله‌بيليرمى ؟ عوامه قارشى دينى سياسته آلت ياپمش دينلمكده مناسبت بولنمق ايچين پادشاه طوتدورديغى مذهبك عكسنى التزام ايتملى وعلماء اهل سنتله برلشه‌رك معتزله علماسنى ازملى ايدى .

حقيقت حاله كلنجه خلق قرآن مسئله‌سى حسب الديانه او درجه شايان اعظام برمسئله دكلدر . وقرآنك ، تبادرايدن كلام لفظى معناسنجه حدوثى شبهه‌سزدر . اويله ايكن احمد بن حنبل كبى بعض اكابر ، كلام الله اولان كلام نفسى‌يه رجوعندن احترازاً وتأدباً قرآن كريمه حادث ومخلوق ديمه‌مكده اصرار ايتديلر وقناعت وجدانيه‌لرى خلافنده واقع اولان جبر وتضييقه كوكس كرديلر .

تاريخده‌كى حادثهٔ مذكوره ، شيمديكى مجددلريمزك قدر ناشناسلغنه معروض قالان اسلاف علمانك نه قدر شايان حرمت برثبات ومتانته مالك اولدقلرينى كوستريز .

مصطفى صبرى

مسلمانلق طبع بشرى نصل تربيه ايدر ؟

طبايع انسانيه‌نك اك ليبرال و اك فضيلتپرورلرنده تميز ايدن‌مبول آره‌سنده بالخاصه ايكيسى اك طبيعيدر : لذت وفعاليت .

بونلرك برنجيسى علوم وفنون ايله اينجه‌ليلير ، حيات اجتماعيه‌نك محاسنيله پرورده ايديلير ، اقتصاده ، صحته ، شهرته رعايتله ضبط ايديليرسه حيات خصوصيه‌نك تأمين سعادتى ايچون بر منبع فياض اولور .

ميل فعاليت ، دها قوتلى ، دها مشكوك ماهيتى حائز بر پره‌نسيبدر . اكثريا حدته ، احتراصه ، انتقامه سوق ايلر . فقط خير وانصاف حسلريله اداره ايديليرسه هر فضيلتك والدى اولور . وبوفضيلتلر عزم واقتدار ايله متناسب اولورسه بر عائله ، بر حكومت ، بر امپراطورلق سلامت وتعاليسنى بر انسانك جسارتنه مديون اولور .

بناءً عليه ميل ذوقه مقبول ، ميل فعاليته نافع اولان خصائل اضافه اولنور . هر هانكى برسجيه‌ده بو ايكى ميل براشير واهنكلشيرسه فطرت بشريه‌نك اك مكمل نمونه‌سنى تشكيل ايتمش ديمكدر .

طبيعت انسانيه ، احتياجات بشريه‌نك تبدل دائميسنه رغماً دكيشمز . هر زمان عينيدر . نصل بوكونه قدر بين الناس خودكاملر ، حسودلر ، متواضعلر ، انسانيتپرورلر كورولورسه بوندن صكره‌ده عينيله انسانلرك عقلليسى ، عقلسزى ، قويسى ، زبونى ، ايسى ، فناسى بولنه‌جقدر . زمان ايله تبدله اوغرايان خصائل و نقائص بشريه‌نك آله‌جغى اشكال مختلفه‌ده زمانك حصوله كتيره‌جكى تعديلاتدر .

طبع بشرله فضائل ومساوىٔ انسانيه‌ده كشمديكندن انسانلره برخط حركت تعيين وهمجنسلريله اولان مناسبتلرينى تأسيس وتقرير ايده‌جك اساسلرك‌ده طبيعتلرندن مستخرج اولمق اعتباريله بالضروره تبدل ايتميه‌جكى آشكاردر .

دين اسلامك احتوا ايتديكى اخلاق ، اجتماعى ، سياسى دستورلر سراپا طبع بشردن ملهم اولديغندن الى الابد نوع آدمك ناظم مقدراتى اولمغه شايسته‌در .

طبع بشرك اك طبيعى و اك حر تمايلاتى بوتمايلاتك نصل تربيه ايديليرسه يوكسله‌جكنى يوقاريده بيان ايتدك . باقالم دين اسلام وتمايلاتى نصل تربيه ايدرك فطرت انسانيه‌يى شاهقهٔ كماله اعلا ايديور .

دين اسلام علمك اك صميمى حاميسى ومروجيدر . رسالتپناه افندمز ؛ علمى ، چينده بيله طلب ايديكز ديدكلرى زمان چينده تك بر مسلمان يوقدى . بناءً عليه اهل اسلام ، ارباب علم وفندن هرهانكى عرق ودينه منسوب اولورلرسه اولسونلر اخذ علم ايدرلر . جناب حق ده حكمتى ايسته‌ديكنه بخش ايتديكنى وبوبخشايش سبحانى‌يه نائل اولانك فياض بر خيره دسترس اولديغنى بيان ايديور . [1] وينه اهل علم حقنده

۱) يؤتى الحكمة من يشاء ومن يؤت الحكمة فقد اوتى خيراً كثيراً . قرآن كريم .

« سوزی دیکلرلر واك كوزلنه اتباع ایدرلر . » ٢] دییور . بالخاصه اهل علم ایله جاهللری قطعیا مساوی طوتمیور . ٣]

دها صکره بتون مسلمانلری امر بالمعروف ، نهی عن المنکره مأمور ایتمکله حیات اجتماعیه‌یی دائما تطهیر وتصفیه‌یه سوق ایدییور .

« مسرفلر ، شیطانلرك قرداشیدر . ٤] الکزی نه صیم صیقی طونیکز ، نه‌ده بوسبوتون آچیکز » ٥] دییه‌رك هم اسرافدن هم خستدن منع ایله بونلرك حد وسطیسی اولان اقتصاده رعایت ایدلمسنی توصیه ایدییور . بناءً علیه مسلمانلر اقتصاد ، اعتدال ، حسن نیت وحدود شرعیه‌یی عدم تجاوز شرطیله انواع زینت ومشتهیات ایله تجمل وتمتع ایدرلر . جناب حق « ییکز ، ایچیکز فقط اسراف ایتمه‌یکز » ٦] بیوردقلری کبی قوللری ایچون لطف بیوردقلری زینتلرله طیبات رزقی دکل ، آنجق آشکار ونهان فواحشی ، بغیر حق اثم وبغیی والهه‌شریك قاتمه‌یی تحریم بیوردقلرینی ، ٧] زینتلرله کورلککلرك انسانلره رایکان بیوردقلری نعم سبحانیه‌دن اولدیغنی ، حیوانلری ، نوع بشرك استفاده‌سی ایچون ؛ ٨] دکزلری ، بالقلر صید ایتمك ، کوهرلر چیقاروب تزین ، کمیلرله کشت وکذار ایتمك ایچون یاراندیغی ، ٩] حیات اخرویه‌یی نعم دنیویه‌دن نصیب رفاهیتمزی استیفا ایدرك تأمین ایده‌بیله‌جکمزی بیان بیوردییور ١٠] . بونلرك هپسی دلالت ایدییور که دین اسلام روحك نشهراه تعالیسنه حائل اولمیه‌جق بر صورتده حواسك حق تنعمنی بخش ایتمشدر .

صحته رعایت خصوصنده ایسه مسلمانلق صحتك اك بیوك محافظی اولان طهارته‌یك مهم برموقع آییرمشدر . دها صکره اسباب موفقیتك اك مهمی اوله‌رق « قوت بدنله قوت علمی » ١١] ارائه ایدییور . صحت ابدانی ، صحت ادیانه تقدیم ایدییور . هله‌آوان مرضده ، اسباب شفایه توسل اولنمنی قطعیاً توصیه ایدییور : « الله هیچ بر خسته‌لق انزال ایتمه‌مشدرکه اوکا مخصوص برده شفا انزال ایتمه‌سون ١٢] هر خسته‌لغك بر دواسی واردر . خسته‌لغك علاجی اله کچنجه او خسته‌لق اللهك اذنیله شفا بولور » ١٣] « ای اللهك قوللری ! تداوی ایدیکز زیرا الله تعالی هیچ بر خسته‌لق ویرمه‌مشدرکه اوکا برده درمان ویرمه‌سون . یالکز بر خسته‌لق بوندن مستثنادرکه اوده

٢) الذین یستمعون القول فیتبعون أحسنه — قرآن کریم .
٣) هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون — قرآن کریم .
٤) ان المبذرین کانوا اخوان الشیاطین ... — قرآن کریم .
٥) ولا تغل یدك الی عنقك ولا تبسطها کل البسط — قرآن کریم .
٦) کلوا واشربوا ولا تسرفوا ... — قرآن کریم
٧) انما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها وما بطن ... — قرآن کریم
٨) والانعام خلقها لکم .... قرآن کریم .
٩) و سخر لکم البحر .... قرآن کریم .
١٠) وابتغ فیما آتاك الله الدار الآخرة ولا تنس نصیبك من الدنیا — قرآن کریم .
١١) وزاده بسطة فی العلم والجسم .... قرآن کریم
١٢) ما انزل الله داء الا انزل له شفاء — حدیث شریف
١٣) لکل داء دواء فاذا اصیب دواء الداء برأ باذن الله — حدیث شریف

اختیارلقدر » ١٤] . الله تعالی هیچ بر خسته‌لق ایندیرمه‌دی‌که اوکا مخصوص برده دوا ایندیرمه‌سون . اوده‌ایی بیان بیلیر . بیلمین بیلمز . یالکز ئولوم بوندن مستثنادر » ١٥] کبی احادیث نبویه مسلمانلغك طبابته وبناءً علیه حفظ صحته نه قدر اهتمام ایتدیکنی ایضاح ایدر .

شهرت صالحه ایسه اعمال صالحه‌نك بر نتیجه‌سیدر ، کتاب مبینمز اهل ایمانه خطاب ایتدکجه اهل ایمانك صفت کاشفه‌سی اولان اعمال صالحه‌یی تردیف ایدر .

کوریلیورکه بر مسلمان نصیب لدنی علوم وفنونه رغبتله ، حیات اجتماعیه‌ده امر بالمعروف نهی عن المنکر کبی اساسات فاضله‌یه واقتصاده ، صحته ، حسن شهرته رعایتله استیفا ایدر .

مسلمانلق فطرت انسانیه‌نك بومیانی انحطاط وترديدن صیانت ایتدکدن ماعدا دائما تعالیسنی بو تعالیم واوامر ایله تأمین ایتمشدر .

اکتساب علم وعرفان ایدن ، فضائل اجتماعیه ایله پرورده اولان ، شرائط اقتصاد وقوانین حفظ صحته رعایتی اعمال صالحه ایله احرازنیك نام ایتمه‌یی اوکره‌نن بر مسلمان منسوب اولدیغی مسلکده اجرای فعالیت ایده‌جکدر . محنة جداله کیره‌جکدر . تأمین معیشت ، احراز رفاهیت ایچون اوغراشه‌جقدر . مفید ومستفید بر عضو اجتماعی اولمغه باشلایه‌جقدر . بو طریق سعی وفعالیتده بر انسانك کچیره‌جکی صفحات حیات ، بو محنة مجادله‌ده تحمل ایده‌جکی صدمات ، بیقه‌جنی خیلی عقبات ، تماس ایده‌جکی انسانلرله پیدا ایده‌جکی مناسبات نه قدر مهم تأثیراتی حائزدر . حدت ، احتراص ، انتقام کبی حسلرك زبونی اولمق ، بناءً علیه متضرر اولمق ویا اضرار ایتمك ، بویله‌جه کناهه کیرمك فطرت بشریه‌نك مقتضیاتیدر . اوحالده بو اقتضالره قارشی انسان نه ایله مجهز اوله‌جقدر . حدتی ، احتراصی ، انتقامنی نه ایله تسکین ایده‌جك ، بوکبی حسیاته نصل غالب کله‌جك ، بو حسیاتی نه ایله ونصل اداره ایده‌جکدر .

دین اسلام فطرت بشریه‌نك بو عجز ونقصنی « حسن خلق » ایله ، مکارم اخلاقی امر دینی وامر ایمانی ایتمکله ، اعمال و نیاتده مسؤلیتی تأسیس ایتمکله تلافی‌یه چالیشمشدر .

رسالتپناه افندمز حضرتلری وظیفهٔ رسالت ودعوتنك رکن اساسیسی محاسن اخلاق اولدیغنی « انما بعثت لاتمم مکارم الاخلاق » یعنی « بن آنجق مکارم اخلاقی تماملامق ایچون بعث اولندم » حدیث شریفیله تصریح بیوردیبورلر .

قرآن کریم مکارم اخلاقی تفصیل بیورمشلردر . « عفوه صاریل ، ایلکی امر ایت ، جاهللردن روکردان اول ١٦ »] شبهه‌سز الله تعالی عدل واحسانی ، یاقین اولانلره عطایی امر ، سوزك وقولك کوتوسندن ،

١٤) یا عباد الله تداووا فان الله لم یضع داء الا انزل له دواء غیر داء واحد الهرم . حدیث شریف .
١٥) ان الله تعالی لم ینزل داء الا انزل له دواء علمه من علمه و جهله من جهله الا السام — حدیث شریف .
١٦) خذ العفو و أمر بالعرف واعرض عن الجاهلین — سورة آل عمران آیت ١٩٨

کوتولکدن تمیدن نهی ایدر . « ١٧] ؛ عفو وصفح ایله معامله ایت زیرا الله تعالی احسان ایدنلری سور « ١٨] ؛ « یا محمد اسیئه‌یی کندیسندن ایسی ایله ، یعنی حسنه ایله دفع ایت . کندیسیله آره‌کزده عداوت اولان کیمسه برده باقارسک که سکا مشفق بر دوست کبی اولیویرمش « ١٩] « او متقیلر ایچون که یسر حاللرنده ده، عسر حاللرنده ده انفاق ایدرلر ؛ غیظلرینی ضبط ایدرلر ، خلقی عفو ایدرلر . الله ده ذاتاً بویله احسان ایدنلری سور . « ٢٠] ؛ ظنک چوغندن صاقینکز ، زیرا ظنک بر طاقیمی کناهدر ، بر ده تجسس ایتمه‌ییکز . بربریکزی ده غیبت ایتمه‌ییکز . « ٢٢]

مکار اخلاق تفصیل ایدن آیات کریمه‌سنک کافه‌سنی مقاله‌مزه استیعاب ایده‌مز . اخلاق قرآنیه بو منوال اوزره انسانلری عفوه ، ایلکه ، عدل و احسانه ، سیئاتی حسنات ایله دفعه ، غیظلری ضبطه ، تجسسدن ، احترازه ، محرومله ، سائلره مالمزدن بر حق آیرمغه دعوت ایلر . علیه الصلاة والسلام افندمز دخی « حسن خلق ، الله تعالانک یاراتدیغی الک بیوک شیدر » . ٢٢] دیندن صوکره عقلک بایتی خلقه کندینی سودیرمک ، وهر هانکی بر ایی‌یه ویا کوتویه قارشی خیری ابذال ایتمکدر « ٢٣] « اسلام حسن خلقدن عبارتدر » ؛ « اخلاق دینک قابیدر . ٢٥] یعنی بر کیمسه‌ده‌کی دینک درجه و ماهیتی اخلاقنک درجه وماهیتیله متناسبدر . « مؤمنلرک ایمانجه الک کامللری اخلاقی الک ایی اولانلریدر که بونلر کندیلریله خوش کچینیلیر ، ناس ایله الفت ایدر و کندیلریله الفت ایدیلیر کیمسه‌لردر . الفت ایتمه‌ین و کندیسیله الفت ممکن اولمیانده خیر یوقدر « ٢٦] « شبهه‌سز بر قول حسن اخلاقی سایه‌سنده عبادتی آز اولدیغی حالده درجات آخرتک الک بیوکلرینه ومنازل آخرتک الک یوکسکلرینه نائل اولور . سوء اخلاق سببیله‌ده عابدلر زمره‌سندن معدود ایکن جهنمک الک اشاغی درکاتنی بولور . « ٢٧]

١٧) ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی و ینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی ... سورهٔ نحل آیت ٩٢

١٨) فاعف عنهم واصفح ان الله یحب المحسنین — سورهٔ مائده آیت ١٦

١٩) ادفع بالتی هی احسن فاذا الذی بینک و بینه عداوة کانه ولی حمیم. سورهٔ فصلت آیت ٣٤

٢٠) للمتقین الذین ینفقون فی السراء والضراء والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین — سورهٔ آل عمران، آیت ١٢٨

٢١) اجتنبوا کثیرا من الظن ، ان بعض الظن اثم، ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضا . سورهٔ حجرات ، آیت ١٢

٢٢) حسن الخلق خلق الله الاعظم — حدیث شریف

٢٣) رأس العقل بعد الدین التودد الی الناس و اصطناع الخیر الی کل بر و فاجر — حدیث شریف

٢٤) الاسلام حسن الخلق — حدیث شریف

٢٥) حسن الخلق وعاء الدین — حدیث شریف .

٢٦) اکمل المؤمنین ایماناً احسنهم خلقا الموطؤن اکنافا الذین یألفون و یؤلفون ولا خیر فیمن لا یألف و لا یؤلف — حدیث شریف .

٢٧) ان العبد لیبلغ بحسن خلقه عظیم درجات الاخرة و شرف المنازل وانه لضعیف العبادة و انه لیبلغ بسوء خلقه اسفل درک جهنم و انه لعابد— حدیث شریف .

« ایمانک اشرفی خلقک سندن امین اولماسیدر، اسلامک اشرفی خلقک، سنک دیلندن ، الندن سلامتده اولماسیدر. هجرتک ده اشرفی سیئاتی ترک ایتمکلکدر « ٢٨] « ایمانک افضلی الله ایچون محبت ، الله ایچون بغض ایتمک ، لسانکی ذکر الله ایله چالیشدیرمک ، کندک ایچون هرنه‌یی سورسک باشقه‌لری ایچون ده اونی آرزو ایتمک ، کندک ایچون هرنه‌دن خوشلانمازسه‌ک باشقه‌لری ایچون ده او شیئک حصولنی آرزو ایتمه‌مک ، برده یا خیر سویله‌یوب یا سکوت ایتمه‌کدر « ٢٩] « نفسمی ید قدرتنده طوتان الله عظیم الشانه قسم ایدرم که هیچ بر قول کندی نفسی ایچون ایسته‌دیکی خیری قارده‌شی ایچون ایسته‌مدکجه ایمان ایتمش اولماز « ٣٠] « قول اخلاقنی کوزللشدیرمدکجه ، غیظنی یکمدکجه ، باشقه‌لری ایچون کندی نفسی ایچون ایسته‌دیکنی آرزو ایتمه‌دکجه ایمانی کامل اولماز . اعمال صالحه ایشله‌مه‌دن یالکز اهل اسلامه خیرخواهی اولمقله جنته نائل اولمش نیجه کیمسه‌لر وار در « ٣١] بیوریورلر.

ایشته بوکی آیات واحادیث شریفه کوستریورکه بزده او وظائف وحقوق اخلاقیه او امر دینیه ایله ممزوجدر ، اخلاق ایله عادتاً شی واحددر ، بر عمل لسانی اولان « لا اله الا الله » کلمهٔ طیبه‌سنی سویله‌مک نصل ایماندن بر جزء مهم ایسه کذرکاه ناسدن اذیت ویره‌جک بر شیئی رفع ایتمک ، مثلا بر طاش پارچه‌سنی اورته‌دن قالدیروب بر کناره آتمق ده ایماندن بر جزءدر . بر مسلمان نمازینی ، اوروجنی ، زکاتنی ، حجنی نصل بر وظیفهٔ دینیه اوله‌رق طانیرسه محافظهٔ صحتی ده ، عائله‌سنی انفاق ایتمه‌یی ، ابنای نوعنه کولر یوز کوسترمه‌یی ده بر وظیفهٔ دینیه اوله‌رق بیلر . قتل نفس ، شرب خمر ، قمار ، زنا ، قذف یعنی لساناً بریسنک ناموسنه تجاوز ، باشقه‌سنک مالنی غصب نصل بر معصیت ایسه ، نصل حرام ایسه ، غیبت ایتمک ، مالایعنی سویلمک ، صحته مضر بر شی یمک ، معده‌یی افساد ایتمک ، ادب و حیثیته مخالف اطوار ایله کندی حیثیتنی قیرمقده ، نفسنی بغیر حق اذلال ایتمک ده بر معصیتدر ، حرامدر .

اخلاق اسلامیه نفوس انسانیه‌یی بویله‌جه تهذیب ایدیور . کذارش حیاتمزده بزه بویله‌جه رهبرلک ایدیور . بونلره کوره توفیق حرکت ایدلمنی امر ایدیور .

مع مافیه ایش بونکله بیتمیور ، دین اسلامی نفوس انسانیه‌یی بو یولده تقویم ایتدیکی کبی هرکسی عمل ونیتندن مسئول ایدیور ، اوکا کوره ثواب وعقابنی بخش ایدیور .

٢٨) اشرف الایمان ان یأمنک الناس و اشرف الهجرة ان تهجر السیئات . حدیث شریف.

٢٩) افضل الایمان ان تحب لله و تبغض لله و تعمل لسانک فی ذکر الله عز و جل و ان تحب للناس ما تحب لنفسک و تکره لهم ماتکره لنفسک و ان تقول خیرا او تصمت . — حدیث شریف .

٣٠) والذی نفسی بیده لا یؤمن عبد حتی یحب لاخیه ما یحب لنفسه من الخیر . حدیث شریف .

٣١) لا یستکمل العبد الایمان حتی یحسن خلقه ولا یشفی غیظه و ان یحب للناس ما یحب لنفسه و لقد دخل رجال الجنة بغیر اعمال و لکن بالنصیحة لاهل الاسلام— حدیث شریف

جناب حق بيوريور كه « هر كيم برذره مقدارى خير ايشلرسه آنى بولور . هر كيم ده برذره مقدارى شر ايشلرسه آنى بولور » ٣٢] ؛ « انسان چاليشديغى شيدن بشقه‌سنى بولاماز ٣٣ »] « حق بيلديرمك الهدن ، ايسته‌ين ايمان ايدر ، ايسته‌ين كافر قالير » ٣٤] « ايى عملده بولنان كندى نفسنه، كوتو عملده بولنان ايسه كندى ضررينه چاليشمش اولور . اوندن صكره ربكزه رجعت ايدرسكز» ٣٥] .

« سن اونلره دى كه : هر كس كندى نيتنه كوره عمل ايدر» ٣٦] « الله تعالى يابديغندن مسئول اولماز ، حالبوكه اونلر مسئول اولور » ٣٧]

عليه الصلاة والسلام افندمز « هر بريكز رچوباندر وسوروسندن مسئولدر ٣٨] » ، « قيامت كوننده آدم اوغلى بش شيدن سؤال اولنمدقجه ربنك حضورندن آيريلماز. عمرندن صورولوركه آنى نه ايله افنا ايتدى ، كنجلنكدن صورولوركه آنى نه ايله ييراندى . مالندن صورولوركه آنى نره‌دن قازاندى ونره‌يه صرف ايتدى. برده اوكرنديكى شى ايله نه‌درلو عامل اولدى ديه سؤل اولنور ٣٩] » بيوريورلر .

دين اسلامك تأسيس ايتديكى مسئوليت ، مسئوليت شخصيه‌در . هيچ بر كيمسه ديكرك عملندن مسئول اولماز .

قرآن كريم : كناه ايشله‌مك شانندن اولان هيچ بر كيمسه ديكرك كناهنى يوكلنمز» ٤٠] .

سن اونلره دى كه : الهه ورسولنه اطاعت ايديكز ، اكر اعراض ايدرسه‌كز رسولك امر تبليغنده كنديسنه تحميل اولنان مسؤليت آنجق كنديسنه ، امر اطاعتده‌ده سزه تحميل اولنان مسئوليت آنجق سزه راجعدر . مع مافيه اوكا اطاعت ايدرسه‌كز هدايتى بولورسكز، رسول ايسه سزه قاريشماز . اونك وظيفه‌سى يالكز اچيقجه تبليغ ايتمكدن عبارتدر. ٤١]» بيوريور .

دين اسلام انسانلرك ميل فعاليتنى جقرق ايله ومسئوليت احمال ايله تهذيب وتقويم ايدرك بشرك سعادتنه ، تعاليسنه استخدام ايديور .

٣٢) فمن يعمل مثقال ذره خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شراً يره — سورة زلزلت .

٣٣) و ان ليس للانسان الا ما سعى — قرآن كريم.

٣٤) و قل الحق من ربكم فمن شاء فليومن و من شاء فليكفر — قرآن كريم . سورهٔ كهف آيت ٢٢

٣٥) من عمل صالحا فلنفسه ، و من اساء فعليهام الى ربكم ترجعون — قرآن كريم سورهٔ جاثيه آيت ١٤

٣٦) قل كل يعمل على شاكلته — قرآن كريم . سورهٔ اسرى آيت ١٩١

٣٧) لا يسئل عما يفعل و هم يسألون — قرآن كريم ،

٣٨) كلكم راع و كلكم مسئول عن رعيته ـ حديث شريف .

٣٦) لا تزول قدما ابن آدم يوم القيامة عند ربه تعالى حتى يسأل عن خمس . عن عمره فيما افناه و عن شبابه فيما ابلاه و عن ماله من اين اكتسبه و فيما انفقه وماذا عمل فيما علم . حديث شريف،

٤٠) ولا تزر وازرة وزر اخرى — قرآن كريم

٤١) قل اطيعوا الله والرسول فان تولوا فانما عليه ما حمل وعليكم ما حملتم و ان تطيعوه تهتدوا و ما على الرسول الا البلاغ المبين. سورهٔ نور آيت ٥٣

دساتير اسلاميه فطرت بشريه‌يى ساحهٔ كماله ايصال ايديور . چونكه بشرك ميل لذت و ميل فعاليتى يوقاريده ايضاح ايتديكمز وجهله ترديلردن صيانت ايديور ، فضائل انسانيه‌يه اك مربست انكشافى تأمين ايديور ، انسانلرى طريق هدايته سوق ايديور . علوم وفنونه ايلكلره ، حفظ صحته ، اقتصاده ، عمل صالحه ترغيب ايديور . احتراص وانتقام حسلرينى ضبط وازاله ايديور . هر كمى مسئول طوتيور .

دساتير اسلاميه طبيع بشردن ملهم ، و طبع بشركى لايتغيردر .

دساتير اسلاميه نفوس بشريه‌يى اك مكمل تربيه ايله تقويم ايدرك وسجاياى بشريه‌ده برلشديره‌رك و انكشاف ايتديره‌رك فطرت بشريه‌يى شواهق كماله سوق ايتمكده‌در .

بو خصوصاتى درك ايتمكدن عاجز اولدوقلرى حالده ملت اسلاميه‌يه رهبرلك ايتمك ايسته‌ينلر ، چارهٔ سلامتى آنجق عصريلشمكده يعنى دينى حياتمزدن آيرمقده بولانلر ايقاع ايده‌جكلرى فوضى‌نك دهشتندن بيخبر بولنيورلر . فقط بونلرك اخلاقله اوينادقلرى ملتى نره‌يه سوق ايتدكلرى پك آشكاردر .

مسلمانلق علوم وفنونك اك صميمى دوستى ، اقتصادك، صحتك ، عزتك، غيرتك، خير وعدالتك، معموريتك اك بيوك مروجيدر .

ملتمز ايسه بر ملت اسلاميه‌در ، وهيچ بر وقت مسلمانلغى بيقمه‌يه چاليشانلره پيرو اولميه‌جقدر . او حالده بو زواللى ملتى بوكبى كمراه رهبرلر ه مجادله‌يه سوق ايتمكده نه معنى وار . ملتك وملتك احتياجات حقيقيه‌سنى كمال اهميتله تقدير ايدن مسلمانلرك قارشيسنه ديكيلمك ملتى مسلمانلقدن آيرمغه چاليشمق نه‌دن ايجاب ايديور ، ايشته مسلمانلق دين فطريدر ، بوندن شبهه اولنيورسه بو شبهه‌لرك مصدرى جهالتدر . و برقاچ كشينك جهالتى وياخود غرضى مسلمانلغى اصلا متأثر ايتمز .

بز بو حقيقتى اعلان ايتمكدن كيرى طورميورز . بويله بردين فطريتك نوركه وياهرحالكى ملته موافق اولمديغنى ادعا ايتمك فطرت بشريه‌يى استكناه ايتمامك دساتير اسلاميه‌يى طانيمامقدن ايلرى كله‌بيلير . بناءً عليه مسلمانلغك عليهنده جريانلر آچمقله مشغول اولانلر بر كره بوكبى تدقيقاتده بولنمق كلفتنى اختيار ايتسه‌لر ، امينزكه بويله برزحمتك نتيجه‌سى بتون بو آنتى‌ اسلاميزم جريانلرينك اضمحلالندن بشقه برشى اولماز . يوق اكر بو اسلام عليهدارلرى برطاقم الابشلر اوغورنده ضلالتده اصرار ايدرلرسه اونلره قارشى وضيتمز : « ذرهم فى طغيانهم يعمهون . »

عمر رضا

ايچكى لرك منعنه چالشمق لزومى

عصرلردنبرى انسانيتى مهلك ترديلره اوغراتان ، مدهش اوچورومله آتان اولاد قاتلى ، انا بابا قاتلى ، تيمارخانه‌لر پريسى ، عقل وفكر دشمانى وبتون شناعتلرك منبعى معهود ام الخبائثك ماهيت حقيقيه‌سى

هله شکر عمومیتله بیلنمکه باشلادی. بیك اوچیوز سنه اول الهی معجزه‌سیله بو حقیقتی اك علوی بر صورتله بیان بیوران دین اسلامك قدسیت وعظمتی بر قات دها تظاهر ایتدی . حقیقت انسانلره تدینك روح صفتیله تقرب ایدوب اك مدهش جلادلرك یاپامدیغی فنالقلری یاپان بو روح خبیثك شرندن زوالی انسانیت کم بیلیر قاچ بیـك سنه‌لردنبری مال وجانلرینی، عرض وناموسلرینی عقل واذعانلرینی بردرلو قورتاراماملشلر ایدی . واقعا دین اسلام متمسکلری اکثریت اعتباریله بو آلت جهان تفریحی مجلس عفت وعصمتلرینه یاقلاشدیرمیه‌رق شرف وحیثیتلرینی ، عقل ومحترلرینی شائبه‌دار ایتمکدن محفوظ قالمشلر ایسه‌ده اخلاق سیئه‌نك سرایتده اك مدهش امراض ساریه‌دن کری قالماسی حسبیله دین جلیلمزه منسوب اولدقلری حالده بو جادوی جاذبه‌یه الداوب مبتلا اولانلر بزم ارامزده‌ده ظن ایدلمز درجه‌ده چوقلقدن قورتولامادی.

عجبا بوکا سبب نه ایدی؟ ناصل اولیورده ظاهراً عقل وایمان صاحبی کیمسه‌لر بیله بوکا الدانیورلر ایدی ؟

هیچ شبهه یوقکه انسانلرك بو الدانملری، ایچکیلرك موقت صورتده وردیکی مفقل نشئه وفعالیت ایله؛ معتدل مداومتلرنده کوروله‌ن یالانجی علائم صحتدن ایلری کلیور ایدی . ثروت ایچکیلرك بو حاللری او قدر الدادیجی قوته مالکدرکه انسانلر ایچون بو الداتیقدن قورتولابیلمك آنجق ایکی صورتله ممکن اولابیلمشدر : برنجیسی قوه قدسیه الهیه‌نی بیك اوچیوز سنه اول دین اسلامك لطف وارشادیله، ایکنجیسی‌ده دها صوك زمانلرده علما وحکمانك باخصوص اجله اطبانك پك اینجه ویك یوکسك تجربه وتدقیقلریله یعنی علم ومعرفت نوری سایه‌سـنده اولمشدر .

تاریخ عالم مطالعه اولنورسه کورولیورکه ایچکیلر مبدئی غیرمعلوم پك اسکی زمانلردنبری موجوددر . آنجق اووقتکی ایچکیلر شمدیکی شرابلر ، بیرالر نوعندن خفیف ایچکیلر ایدی .

اسکی زمان علما وادباسی آزچوق ایچکی علیهنده بولونمشلر ایسه‌ده آنجق سوء استعمال یعنی سرخوشلق علیهنده بولونمشلر ایدی . معتدل صورتده استعمال ایسه هپ عمومیتله مدح وثنا اولونمش وازجمله یونان آثاری شرابك منافعی حقنده برچوق مناقبی محتوی بولونمشدر.

قبل الاسلام وبعثت اسلامیه اثناسنده عربلر خرمادن استحصال ایتدکلری ایچکیلره دوشکون ایدیلر. جناب پیغمبر افندمز کندیلرینه نبوت کلزدن اول دخی اصلا ایچکی قوللانمامشلردر .

قرآن کریم ایچکیلری اوچ دفعه‌ده منع بیورمشدر: اولا سرخوش ایکن نماز قلمق منع بیورلمش ، اوندن صـکره ایچکیلرك کناهنك ، مضرتنك منفعتلرندن دها چـوك اولدیغی بیلدیرلمش واك نهایت ایچکی موردار برشی اولوب سلامت وفلاحك اوندن صاقنمقده ایدوکی ذکر ایدیله‌رك قطعی صورتده نهی بیورلمشدر .

ایشته انسانلغك بویوك دشمانندن قورتولماسیچون لازم اولان ایلاك عمل تا اوزمان آتلمش وبیك اوچیوز سنه‌دنبری بوعمله باغلانانلر جداً سلامت وفلاح دائره‌سنده یاشامشلردر . آنجق خلفای راشدیندن صکره ایش باشنه کچمش سفیهلرك جنایتلری ویونان آثارینك ترجمه‌سنه همت اولوندیغی صره‌لرده شرابك فائده‌لرینه دائر کوروله‌ن سـوزلرك تأثیر خباثتلری نتیجه‌سی اوله‌رق شرابلر ملوکوا کابرك سرای ومجلسلرینه کیرمش وبیوکلرك یایدقلرینی کوچوکلر تقلید ایتمسی پك طبیعی ایدوککدن ملت ایچنده ایچنلرك چوغالمسی کجیکمه‌مشدر . دیکر طرفدن شعرانك، باخصوص ایران شعراسنك شعرلرینی می ومل ایله طولدورمالری ادبیاتده اك زیاده ایرانیلری تقلید ایدن بز تورکلر ایچنده‌ده بو دهشتلی شیطانك طرفداری بولنماسنه یاردم ایتمشدر. فقط اصل تعممنه وکویلولره وارنجه‌یه قدر هر طبقهٔ ملته صوقولماسـنه سـبب دیمزك حریت ادیانه اولان کمال مساعده‌سنه مبنی عصرلردنبری سینه‌مزده طوتدیغمز غیر مسلم وطنداشلرك سوء قرن وسوء مثال واکثرا اوروپالیلرك ترقیات معلومه‌لری اوزرینه بزمکیلرجه اونلرك مابه الامتثال اولمالریدر .

برقاچ سـنه‌دنبری ارامزده پیـدا اولان بعض نادر ارباب رذائل استثنا ایدیلیرسه مملکتلریمزده ایچکی تجارتی حالاده منحصراً غیر مسلملر النده وبونلرك اك مسرف مشتریلری‌ده مع التأسف مسلمانلر میاننده بولونمقده‌در ، [۱]

ایشته دین مبینمزك نهی صریحی میدانده ایکن مسلمانلر اراسنده ایچکیلرك رواج بولمسی باشلیجه جهالت نتیجه‌سی اوله‌رق بو صورتله واقع اولمشدر .

بزده اك زیاده قوللانیلان ایچکی راقیدر. وراقی ایسه ایچکیلرك اك مضر اولان نوعندندر . بو نوع ایچکیلر امبیقدن چکیله‌رك استحصـال اولنورلرکه استعمالری نسبتله یکیدر .

اسـپرتوی ایلك دفعه امبیقدن خالص اوله‌رق چکن عربلردرکه بشنجی عصر هجری‌ده چکمشلردر . اولا بویانجی ویاقیجی ماده‌یی زهر اولمق اوزره تلقی ایتمشلر، صکره‌لری بعض علاجلرك ایچنـه قاطه‌رق

(۱) ایچکیلر مسلمانلر، یالکز صـاتمقله قالمایوب عینی زمانده دائم اغفاله طوتولماریچون برطوزاق اوله‌رقده قوللانیلیر . اناطولیده حبوبات ، کرسته وسائره تجار ایچون کویلری طولاشان نه‌قدر جورباجیلر، چلبیلر ، فلانلروار درکه برابرلرنده دائما راقی طاشیرلر . برکویه وردیلری درحال اغانك اوطه‌سنه ایزلر، خوش بش دنصکره اغایه هدیه کتیردیکی، غایت ایسندن اولوب مخصوص کندی اولرنده یاپدیردقلرینی فلان سویله‌یه‌رك الایوب بوالادقدن صوکره برقدح طولدوروب اداعجزه صونارلر. برقاچ قدح ایچوب چاقر کیف اولدیغی صره‌ده چورباجی اوکویدن نه الاجقلرسه بازارلغه کیریشیرلر. اواثناده مالك دکرندن خیلی اشاغی‌یه ویره‌جکنه دائر اغانك اغزندن سوز آلیرلر. قاپاروبی وپروب ایشی بیتردکدن صوکره اوته‌کی کویه کچرلر . بویله بویله بزم جاهل کویلولره هم زهر طاغیدرلر هم ده‌بیك زحمت ایله میدانه کتیردکلری مالاری اوجوزفیاتله قاپادوب کیفلرینه باقارلر. ین حرب اثناسنده دائما تره‌نلرده تصادف ایتدیکم بوقبیلدن بریسی طانیرمکه بوحیله کارانی مفتخراً اکلانمش ایدی. کندیسیله ایلك دفعه کوتاهیه‌ده براشمش ایدك. صکره‌دن چوق کوروشمدك. فقط ارتق حیله کارلغندن بحث ایده‌مز اولمش ایدی. مع مافیه برابرنده دائما بیکلکلر راقی ایله طولو اوله‌رق بولنور ایدی .

دوا مقامنده قوللانلمغه باشلامشلر ایدی . چوق زمان بوصورتله قوللانلمش ونهایت اوروپاده اون التنجی عصر میلادیده یکی امریقالرك كشفلرندن بشیوز سنه قدر صكره راقیلر رجته ایله علاجلر ایجنده قوللانلق انحصارندن چیقمش، محاربه‌لرده عسكرلره جسارت وشدت ویرمك ایچون قوللانلمغه باشلانمشدر ، ایلك دفعه بومقصدله محارب عسكرلره راقی توزیعی ١٨٥١ تاریخلرنده قلمنك محاربه‌لرنده انكلیزلر طرفندن تطبیق ایدلمشدر . اووقتدنصكره بونك استعمالی پك چوق سوء استعماللره اوغرادیغی حالده ١٨٧٤ تاریخنه قدر ایچكیلر علیهنده جدی وعلمی برانتقاد یاپلمامش ایدی . فقط اوتاریخده اسوه‌جلی برمانیاس هوس نامنده‌كی طبیب ایچكیلرك موجب اولدیغی مضرتلری پك كوزل ایضاحه موفق اولمش وبوبابده پك چوق تدقیقاته یول آچمشدر . اوندن صكره علمای اطبانك یاپدیغی بتون تجربه‌لر هپ مانیاس هوسی تصدیق ایده‌جك نتیجه‌لره منتهی اولمش ایسه‌ده عصرلردنبری ایچكیلرلهنده تقرر ایدن افكاری علیهه دوندرمك چوق مشكل اولمشدر. واقعا موجب اولدیغی مضرتلر انكاری قابل اولمایه‌جق درجه‌ده ظاهره چیقارلمش اولدیغندن كمسه بونی انكار ایده‌میورسه‌ده آز مقدارده وبولیله استعمال ایدیلیرسه مضرتی اولمایه‌جغی وحله تركیب كیمیویسنه باقیلیرسه مهم برغدا اولدیغنه حكم ایتمك لازمكلدیكندن حسن استعمالك پك بیوك فائده‌لر تأمین ایده‌جكنی دعوا ایدنلر علملی ذاتلر بولنیور ایدی . وبونلر دعوالرینی اثبات ایچون مختلف تجربه‌لر یاپمشلر وحتی بوندن یكرمی سنه اولنه قدر ایچكیلردن وجود ایچون غداكبی استفاده ایدیله‌بیله‌جكی نتیجه‌سنی چیقاران مساعی اصحابی موجود ایدی. نهایت بومسئله بیوبه‌رك اوروپا وامریقا ارباب فننك اشترا كیله عظیم مناقشه‌لی مجادله‌لی تدقیقات نتیجه‌سنده ایچكیلرك غدا اولامایه‌جغی وانجق اوته‌كی غدالرك ووجودده متراكم احتیاطی فضله سرعتله وغیر منتظم صورتده صرف ایتدیردیكی جهتله غدانك عكسنه تأثیر ایتدیكی وبناءً علیه بونقطهٔ نظردن دخی هیچ برفائده‌سی اولمادقدن بشقه بیوك مضرتلری موجب اولدیغی هیچ كمسه‌نك انكار ایده‌میه‌جكی بروضوح ایله اثبات ایدلمشدر .

١٩٠١ تاریخنده یعنی بوندن اون سكز سنه اول ویریله‌ن قرار بومركزده اولوب اووقتدن بری عموم اهل فن بو نقطه‌ده اتفاق ایتدیكندندركه دنیانك هریرنده ایچكیلرك منعی ایچون آز چوق موجود جریانلر قوت بولمش ومسئله‌نك اهمیتی غایت بیوك اولدیغندن رسمی برشكل المغه باشلامشدر .

ایچكیلرك موجب اولدیغی مضرتلر وجوده، دماغه ، اخلاقه، عائله‌یه، نسله ، اقتصاده وبتون انسانیته عائد اولمق اوزره غایت متنوعدر. بز بونلری بوراده پك مختصر اوله‌رق ذكر ایده‌جكز .

وجوده ویردیكی خسته‌لقلر پك متنوع اولوب الك مهملری: ورم قره‌جكر ، بوبره‌ك ، معده وباغرصاق خسته‌لقلریدر .

دماغه ویردیكی فنالقلر : دلیلیكك انواعی ، نزوللر ، هر درلو سیكیر خسته‌لقلری .

اخلاقه ویردیكی فنالقلر : جنایتلرك انواعی ، متانتسزلك، امتزاجسزلق وموازنه‌سز احتراصلر .

عائله‌یه كتیردیكی فنالقلر : فقر وضرورت ، عدم اعتماد ، برودت وبالنتیجه عائله‌نك طاغیلمسی .

نسله ویردیكی فنالقلر : كوچوك یاشده فضله وفیات ، صیصقه‌لق، ورملی اولاد ، جنت وخیانت استعدادلری .

اقتصاده ضررلری : هردرلو اسرافات ، منتظم سعیه قابلیتسزلك ویوز بیكلرله انسانك نافع غدا وسائر احتیاجات احضار وتهیه‌سیله مشغول اولاجق یرده بومنفعتسز ومضر شیلرك اعمال وفروختیله مشغول اولمسی .

بتون انسانیته ضررلری : بوصایدیغمز مضرتلرك یالكز ایچكی قوللانانلرك شخصلرینه منحصر قالمایه‌جغی ظاهردر. برطرفدن ایچكیلر یوزندن حاصل اولان خسته‌لقلرك ، دلیلكلرك ، جنایتلرك ، امتزاجسزلقلرك ، عائله یولسزلقلرینك، اخلاقسزلقلرك، اقتصادی ضررلرك بتون هیئت اجتماعیه‌یی راحتسز ومتضرر ایده‌جكلری شبهه‌سزدر . ازجمله بوقدر تیمارخانه‌لر، خسته‌خانه‌لر ، محبوسخانه‌لر هپ عمومك كیسه‌سندن چیقان پاره‌لرله اداره اولنور وبویله ایچكیلر سببیله حاصل اولان ساری خسته‌لقلرك ورم ، فرنكی وامثالنك (سرخوشلغك فرنكی‌نكده سرایتی تسهیل ووخامتی تشدید ایتدیكی استاتستیقلرله فنا ثابتدر .) بتون انسانیتی تهدید واضرار ایدن شیلر اولدیغنه شبهه یوقدر .

بومسروداتدن پك كوزل اكلاشلمقده‌دركه فردك خطاسی نفسنه منحصر قالمایور . عمومه تعلق ایدییور . بناءً علیه بوخطانك ازاله‌سیچیون عمومك چالیشماسی هم حق وهم وظیفه‌سیدر. ثروت عشرت ایده‌نلرك: «بنم ظلمم نفسمه‌در. هركس نه‌قاریشیر؟ بن حردكلی‌یم؟ ایسته‌دیكمی یاپارم.» دیملری طوغری دكلدر . آز ایچسین ، چوق ایچسین وهركیم اولورسه اولسون ایچكی قوللانان كمسه بتون انسانیت ایچون مضر ودشماندر . بوكا قارشی مداخله ومجادله هركسك وظیفه‌سیدر .

ایشته بونلر هپ نظر اعتباره النه‌رق بتون مدنی مملكتلرده ایچكیلر علیهنه صاواشلر ترتیب ایتمشلر وپك چوقده موفق اولمشلردر. بوصاواشلرك الك زیاده ایلری كیتدیكی یرلر اسوه‌ج نوروه‌ج ایله انكلتره والك زیاده آمریقادر . دها طوغریسی بونكله جدی صورتده اوغراشمیان هیچ برمتمدن ملت یوقدر . یالكز بز هرخصوصده اولدیغی كبی بونده‌ده كری قالمشز .

شمدی بوبابده یاپیلان صاواشلرك انواعنی ذكر ایده‌لم :

بتون متمدن مملكتلرده یاپیلان صاواشلر باشلیجه درت نوعدر :

برنجیسی: ایچکیلرك فنالقلرینی هرکسه اکلاده‌رق نشر معارف وتربیه ونصایح طریقی .

ایکنجیسی : ایچکی‌یه دوشمه‌یی تسهیل ایدن سفاهت وسفالتلرك ازاله‌سینه یرلرینه معقول و ناموسکارانه حیات وا کلنجه‌لر اقامه ایتمك

اوچنجیسی‌ده: ایچکیلری یاپ‌الاندیرمق و اعمال واستعماللرینی تحدید وحصر صورتلریله مشکلات ایقاع ایتمك .

دردنجیسی‌ده : اعمال وادخال واستعمالی رسماً وزجراً منع ایتمکدر. بو صوك تدبیر اك صوك مراجعت ایدیلن وبعض دولتلرده قطعیلشمش اولوب وعموم دولتلرده ملتلرده دخی تطبیقی ارزو اولونان اك یکی ، اك عصری بر تدبیردرکه حقیقتده بزم حد شرعی نوعندن بر تدبیردر .

متمدن ملتلرك کافه‌سنده بو تدبیرلر هپ موقع فعله‌قونمش وهپسندن غایت بیوك فائده‌لر ، نتیجه‌لر حاصل اولمشدر . حتی نوروچ‌ده ایچکی صرفیاتی آز وقت ظرفنده اینانلمایه‌جق درجه‌ده ازالمش یدی اونده بره دوشمشدر . وبو بابده اك مؤثر اولانلرك تربیه ایله رسمی زجر ومنع اولدیغی تحقق ایتمشدر .

تربیه خصوصنده ایچکی‌یی منع جمعیتلرینك هردرلو مساعیسنك فائده‌لری اولدیغی کبی معلم ومعلمه‌لرك ، مکتب پروغراملرینك غایت چوق تأثیرلری اولمشدر . وبوکون تربیوی تلقینات سایه‌سنده‌درکه ایچکیلرك یالکز وجوده اولان مضرتلری سببیله دکل، عینی زمانده اخلاقه منافی اولمسی سببیله ایچلمه‌مکه باشلانمشدر. حقیقت ایچکی ایچمه‌نك غایت بیوك براخلاقسزلق اولدیغی حقنده کوزل بر اعتقاد متمدن ملتلر آراسنده کیتدکجه یرلشمکده‌در . اوت ایچکی ایچمك غایت بیوك بر اخلاقسزلقدر . دیناً نه‌قدر کناه وطباً نه‌قدر مضر ایسه فن، فلسفه، علم اخلاقجه‌ده اوقدر مذموم بر رذیلتدر. ذاتاً دین ایله حقیقی اخلاقك ایرلمایه‌جغی مسلماتدندر . بویله ایکن مسلمان نامی طاشیان وحتی کندیسنی افندی ویا بك افندی بیلن نه‌قدر کمسه‌لریمز واردرکه ایچکی ایچمه‌نك اخلاقسزلق اولدیغنی قبول ایتمك ایسته‌مزلر، چونکه کندیلری اوناننه‌دن ، صیقلمادن هرکسك اوکنده ایچمك رذالتنده بولونورلر . حالبوکه شمدی اوروپانك کبار قسمی عندنده ایچکی ایچمك غایت بیوك معیبتدن صاییلیر اولمشدر . سزه بونك جانلی برمثالنی حکایه ایده‌یم :

اوچ سنه اول حسب الوظیفه روسیه‌یه کیتمش ایدم ، سد باشنده مسرت اوتلنه ایندم . یکی اوتلك قرانتخانه‌سنده بیر ایدك . اوتلده درسعادت ترقوس قومپانیه‌لری مدیری موسیو نوره جنابلریله بیروت فرانسز پوسته‌لری باشمدیری موسیو پریبوری‌ده وار ایدی . حرب مناسبتیله اوراده اقامت ایتدیریلیورلر ایدی. اخشام اولونجه بزم ملتدن سوزم بابا افندی نامی طاشیان کمسه‌لر کلیر، عثمانلی‌ده اول شیشه‌لرنی قورارلر هرکسك اوکنده حیا ایتمه‌دن آچیقدن آچیغه رقی ایچرلر ایدی . بو ایکی اجنبی ذاتك ایسه هیچ بر ایچکی ایچدکلری آکلاشیلیور ایدی . موسیو نوره ایله اولدن براز معارفه‌مز اولدیغی کبی اوراده ایی قونو. شدیغمزدن صمیمی وتکلیفسزجه کوروشمکه باشلامش ایدك . بر کون ناصلسه کندیلرینك ایچکی ایچدکلرندن بحث ایده‌جك اولدم . یاقدم بوزولدیلر . رجا ایدرز ایچکی دیمکله نه‌مراد ایدیورسکز . اکر راقی‌یی صوریورسه‌کز قبول ایتمیز . چونکه اونی اخلاقسز واسافل ناسدن اولانلر ایچرلر . یوق شراب مراد ایدیورسه‌کز نومت بزده یمکلرده شراب ایچمك اسکیدنبری عادت اولمش ، فن اونك‌ده لزومسز ومضر اولدیغنی اثبات ایتمش اولملقه برابر عادتلری ترك ایتمك کوچ اولدیغندن ایچدیکمز اولور ایدی . فقط شمدی اونی‌ده ایچمیورز . چونکه حرب برچوق انسانلری اتمکسز براقشدر . اونك ایچون بویله برزمانده شراب کبی صرف ذوقه عائد لزومسز برشیئه پاره ویرمکدن حیا ایدییورز . اوکا ویره‌جکمز پاره‌یی ارقداشمزله برابر بریکدیروب فقرایه ویریورزه‌دیدیلر .

شمدی انصاف ایدملم . بر بو ذاتلرك علو جنابلرینی دوشونلم . بر ده بزم سفیه زنکینلریمزك یاپدقلرینه باقالم . همان جناب حق انجامیزی خیر ایلیه .

ایشته بو نتیجه‌لر هپ ملتلرك منور قسمنك طوپلانوب ایچکیلر علیهنده جمعیتلر یاپمالری و بو جمعیتلرك مناسب صورتلرله چالیشمه‌لری سایه‌سنده استحصال ایدلمشدر. و بو جمعیتلر ایشی یالکز تربیه ایله‌ده براقیوب مبعوثلرینه وحکومتلرینه دخی اعمال نفوذ ایده‌رك بتون ایچکیلرك اعمال وادخال واستعمالی رسمی صورتده منع ایتدیرمکه موفق اولمشلردر . وارتق اکلاشیلیورکه شمدی‌یه قدر کبار وحکمدارلر مجلسلرنده بیله‌اك بیوك مراسم مخادنت ومدنیتدن عد ایدیلن معهود شرفه باده‌نوش اولمق بوندنصکره معایبدن، محارمدن صاییلاجق. سبحان القادر القیوم. دین مبینمزك معجزه‌لری بیك اوچیوز سنه صکره بیله بتون دنیایه حاکم اولدیغی حالده بز حالا لازم اولدیغی قدر انتباه حاصل ایدوب‌ده، جهللریمزك ازاله‌سی ودین جلیلمزه حقیله تمسك یوللرینی طوتامیورز . بوکا نه‌قدر تأسف ایدلسه آزدر . فقط ایش تأسفله بیتمز . همان ایشه باشلایوب چالیشمالی‌یز. غایه هم تربیوی، هم مبعوثان وحکومت اوزرینه تأثیرلر یاپوب قانونلر یاپدیرمق صورتیله زجری اولمق اوزره ایکی طرفلیدر . ودیکر جهتدن تفصیلاتی مدافعهٔ ملیه طرفندن درت سنه اول نشر ایدیلوب مجاناً توزیع ایدیلن «ایچکی بلیه‌سی وقورتولمانك چاره‌لری» رساله‌سنده مندرج وایچکیلره دوشمه‌مك ایچون لزومی درکار مشروع وسائطك حصولنه چالیشمقدر، ومن الله التوفیق

دوقتور میلاسلی

اسماعیل حقی

کلیسالرك توحیدینه نه‌دن لزوم کوریلیور ؟

اوته‌دنبری خرستیان مذهبلرینه دائر عرض ایتمکده اولدیغم معلومات علمای نصارانك مجهولی دکلدر . فقط «کتب مقدسه» تسمیه اولنان تورات وانجیل صحیفه‌لرندن نقل ایتدیکم بعض آیات وسطورك معنای

اصليسى علماى عيسويه نك معلومى دكلدر. چونكه اونلر كتب مقدسه نك لسان اصليلرى بولنان عبرانجه و آراميجه يه واقف دكلدرلر. بناءً عليه كتب مقدسه نك متن اصليسنى دكل ، متكلم بولندقلرى لسانه تحويل اولنان مترجم نسخه لرينى اوقويوب مطالعه ايديورلر . بناءً عليه كتب مقدسه نك احتوا ايتديكى كلامك معانيسندن ، كنه و لدنياتندن دائما بيخبر قاليورلر .

دنيانك هر كوشه سنده ، مختلف عروق و السنه يه منسوب بولنان بالجمله علماى اسلام ، قرآن كريمى لسان اصليسى اولان عربجه ده اوقودقلرى حالده ، علماى نصارى بالعكس . اون بيكده برى بيله عبرانى و آرامى ديللرينه آشنا دكلدر . ايشته بو عظيم فرق و تفاوت نظر دقتدن دور طوتمامليدر . هر هانكى بر دينك علماسى او دينك كتابنى يازلمش بولنديغى لسانده اوقويوب آكلاماليدر . عكس تقديرده ، معتبر و يا غير معتبر ترجمانلرك وساطتنه محتاج بولندقلرندن صلاحيتسز — داها طوغريسى — علمسز علما اوليورلر .

فرضا بوكون بر پطريقه و يا اك بيوك خرستيان عالمنه :

— حضرت مسيح عليه السلام ؛ « و بن كيديورم ، والله بندن صوكره سزه «پاراقليطوس» [Paraklytos, Paraclete] ى كوندره جك و او سزه هر شيئى اوكره ته جكدر . » مآلنده اخبارنده بولنمش . حضرت عيسانك متكلم بولنديغى آرامى ديلنده « پاراقليطوس » [عربلر بو كلمه يى «فارقليط» صورتنده يازارلر.] شكلنده بر كلمه يوقدر ؛ و مسيح حضرتلرينك ده يونانجه يه آشنا بولنديغنى باطبع كيمسه ادعا ايده مز . او حالده مسيحك پاراقليطوس يرنده هانكى كلمه يى قوللانمش اولديغنى لطفاً سويلر ميسكز ؟

طرزنده بر سؤال ايراد ايده جك اولورسه كز ، نه جواب آله جغكزى بيلير ميسكز ؟

— مسيح ، پاراقليطوس كلمه سنى قوللاندى !

جوابنى آله جغكزه هيچ شبهه ايتمه يكز . چونكه بشقه دورلو دوشونمزلر و بيلمزلر . فقط آرامى لسانه آشنا بولنان بر راهبه بو سؤالى ايراد ايدرسه كز « مسيح ميانا » [mbéyana] كلمه سنى استعمال ايتدى ، ديه جواب ويرر . حالبوكه « ميانا » [موبانا muéyana] لغى ، صوكرادن يونانجه دن لسان سوريانى يه تحويل اولنان بر كلمه در . « ميانا » كلمهٔ آراميه سى هم « ماينجى » همده « متسلى و تعزيه ايديجى » معناسنه در . « پاراقليطوس » ده على العاده « متسلى » ، ياخود « تعزيه ايديجى » [conolator comforter] معناسيله ترجمه ايدلمشدر .

دين نقطهٔ نظرندن دنيالرجه مهم اولان بولغتك نه اولديغنى ناصل بيلمه لى يز ؟ بو « پاراقليطوس » كيمدر ؟ حضرت عيسادن داها بيوك تعاليم ، داها بيوك و داها عمومى بر دين كتيره جك اولان كيم اوله بيلور ؟ كليسالر ايسه ، «پاراقليط» ك روح القدسدن بشقه برشى اولمديغنى ادعا ايتمكده درلر . اونلرجه روح القدس دنيان «پاراقليط» خرستيانلره هر شيئى اوكره ته جكدر . ايشته ونلرى ، بشيوز مذهبه آيرلمه ، و بر برينى آفوروز ايتمكه مجبور ايدن «پاراقليطوس» !!!

بن بو كلمه اوزرينه توقف ايتميه جكم ، يالكز شو قادار عرض ايده بيليرمكه «پاراقليطوس» شكلنده بر كلمه ؛ كلاسيق يونانجه ادبياتنده اصلا موجود دكلدر . شونى ده قطعياً تأمين ايده بيليرم كه « متسلى » ياخود « تعزيه ويريجى » معناسنده «پاراقليطوس» صورتنده هيچ بر يونانجه لفظ موجود دكلدر . بو كلمه ، كليسالرك يدنجى عصر ميلاديسنده اختراع و ياخود اسكى مشابه بر يونانجه كلمه نك تحريف ايدلمش بر لفظندن بشقه برشى دكلدر . چونكه ، سريانجه ، يعنى آراميجه « ميانا » كلمه سنك يونانجه معادلى «پاراقليطوس» دكل ، بلكه [پار قالون Prakalon] در . [مرثيهٔ يرميانك برنجى بابنده بو كلمه اوچ دفعه مقيددر] .

ايمدى آشكاردركه «پاراقليط» طرزنده «تسليت ويريجى» معناسنى افاده ايدن هيچ بر كلمهٔ يونانيه موجود دكلدر ، اكر حقيقةً مسيح «ميانا» كلمه سنى قوللانمش اولسه يدى اونك يونانجه معادلى «پاراقلون» دن بشقه بر كلمه اوله مازدى .

ايشته [پاراقليطوس paraklytos] périklytos پرقليطوس ك محرف شكليدركه آراميجه « حمدا » يعنى « احمد » معناسنه كليور . [انجيل يوحنا ، باب ۱۶ ، آيت ۱۷] .

بو خصوصده انشاءالله بشقه بر وقت عرض معلومات اعطا ايده جكم . بو « پاراقليط » مبحثنى اورتايه قويمقدن مقصدم ، كليسالرك بيلمدكلرى شيلرده ناصل اتحاد ايده جكلرينى بر مثال ايله ارائه ايتمكدن عبارتدر .

علماى عيسويه نك توحيد مذاهب خصوصنده كوسترمكده اولدقلرى لزوم و آرزويه رغماً اصلا موفق اوله ميه جقلرينه ذره قادار شبهه م يوقدر . بونلرك يكانه تصورلرى ، دينك مركزينى تعيين و تعريفده كى عجز و خطالرندن ايلرى كليور . بالجمله كليسالرك « كاهنلر » ى ياخود « كشيشلر » ى ، [۱] الوهيتده ، كثرت ، عائله ، و اوچلك آرامقده اولوب تورات كتابلرينى هپ بو نقطهٔ نظرله تتبع و مطالعه ايتمكده درلر . مثلا ، توراتك ايلك ايكى اوچ آيتنده درحال بر « اوچلك و كثرت » بولمقدن هيسى ذوقياب اولورلر . بر الله ياراديور ، ديكر بر الله صولرك اوزرينه قونمش ؛ اوچنجى الله ده : «والله نور اولسون ديدى» جمله سنده كى «ديدى» دن عبارت ايمش ! معلوم اولديغى اوزره كليسالر «حضرت عيسانى» « كلمه » عنوانيله تسميه ايتمشلردر . انشته « الله نور اولسون ديدى » ده كى ديدى كلمه سى ايمش ! بناءً عليه توراتك فاتحه سى ده تثليث ايله نمايان اوليورمش !

خرستيان كليسالرى ، « واجب الوجود » ده واحدى ، ياخود وحدانيت مطلقه نى طانيمقدن اجتناب ايديورلر . و بو اجتنابلرينى انكار

[۱] پسقپوسلره تابع بولنان كليسالرك رؤساى روحانيه لرى « كاهن » [Sacerdos, priest] اسميله اطلاق اولنورلر . بو كلمه نك لغوى معناسى « ذابح » ياخود « شفيع » ديمكدر . پروتستانلر ، كهنوتى ، يعنى كاهنلكى رد ايده رك كندى واعظلرينى « قسيس » ياخود « كشيش » [preslyteros elders] تعبير ايدرلر .

ایده‌مزلر. اونلر الوهیتده ، دائما كثرت وعائله بولمق عشقنده بولندقجه بینلرنده قطعیاً اتحاد حاصل اوله‌ماز . چونكه مركزك مطلقا بر اولمسی ضروریدر . مفردات واحد اطرافنده تمركز ایتمكله اتحاد ایده‌بیلیرلر . اجرام سماویه بیله بر كونش اطرافنده دوران ایتمكله موجودیتلرینی محافظه‌یه قادر اولیورلر . دینلرده‌ده بو قاعدهٔ عمومیه جاریدر . خرستیانلق ، الوهیتده كثرت و صحبت آرادقجه ، اتحاد شویله دورسون ، دائما تفرقه و مركزدن اوزاغه دوشه‌جكلردر .

علمای نصاری ، وحدانیت مطلقه‌یه یاناشمادقلرندن دولایی دیگر بر خطایه دوشیورلركه اوده ، الله‌له انسان آره‌سنده بر شفیع مطلق ایجاد ایتملریدر. بو شفیع مطلقكده هم الله ، هم‌ده آدم اولمق اعتباریله یالگز عیسی پیغمبری اصطفا وانتخاب ایتمشلردر . فقط بو نامتناهی وازلی ایله متناهی وفانی جواهردن مركب اولان شفیعه ، هیچ بر كناهكارك دوغریدن دوغری‌یه تقرب ایده‌جك آق یوزی اولمادیغندن دولایی لابد اعزه‌نك شفاعتلرینه‌ده دخالت ایتمك ضرورتنی حس ایتمكده‌درلر . واقعا پروتستانلر ، آنغلیقان كلیساسی دخی داخل اولدیغی حالده مسیحدن بشقه شفیع طانیمازلرسه‌ده ، شو شفاعت مسئله‌سنده ـ اساس اعتباریله ـ الهك وحدانیتنه قائل اولمادقله هر وقت انهامه معروض قالمقدن تخلیص كریبان ایده‌میه‌جكلری وارسته اشتباهدر .

تاریخ وفلسفهٔ ادیانده‌كی توغلات وتتبعاتمدن ، استحصال ایتدیكمه قناعتمه نظراً خرستیانلغی شو بر قاچ سطرلرله تلخیص ایده‌بیلیرم : خرستیانلق بدایتنده ؛ موسویتك آنجاق بر طریقی ، داها دوغریسی مجدد بر مذهبی ایدی . مشركین ایله كثرت اله اعتقادنده بولنان فیلسوفلر ، كلیسایه داخل اولدقلری وقتدنبری خرستیانلغی كثرت الهه‌یه دوغرو سوروكلدیلر . بونك ایچون ، اوته‌دنبری یهودیلردن متشكل اولان ایلك جماعت نصاری ، بو دوغمه اجنبیلردن آیریله‌رق نصرانیتی بوسبوتون دوغمه یبانجیلره ترك ایتدیلر . ایشته خرستیانلق ، بنم قناعتمه كوره، اولاد ابراهیم، اسحاق ویعقوبدن اولمقله برابر پیغمبر اولمایان یبانجی حكمای مشركیندن اهتدا ایدن بر طاقم كیمسه‌لر طرفندن بوكونكی لابد شكلره صوقلمش اولان بر دیندر .

خرستیانلغی، بالاده‌كی سوزلرله تعریف ایتمكلكمك اسبابنی ایضاح ایده‌یم: علمای نصاری توراتی مطالعه ایدركن اونك صحائفنده الوهیته دائر اولان آیتده دائما كثرت وصحبت پیدا ایتمك تجسساتنده بولنیورلر. بر موسوی ، بر عرب بو كتابلری اوقوركن دائما اونلرده وحدت باری‌یی آرار . هیچ بر خرستیان، بو كتابلری بر موحد فكر وذهنیتیله مطالعه ایتمیور .

بنم قناعت وجدانیه‌مه كوره ؛ بو معما شو وجهله حل وفصل اولنه‌بیلیر : یهودیلرله عربلر ؛ مجبوسیلكدن، شركدن اهتدا ایتمش قوملر اولمایوب بالعكس انبیاء سلسله‌سندن اولدقلری ایچون دائما الهك برلكنی التزام ایدرلر . بو ایكی قوم ایسه ، معلوم اولدیغی وجهله ، حضرت ابراهیمك اولادیدرلر. حالبوكه نصرانیلر، بتپرست رومالیلرله یونانیلرك اساطیریله مشبوع اولان بر طاقم حكمادن متشكل ومركب ایدیلر . ایشته خرستیانلغك ایلك عصرنده بو مشرك ومجوسی عنصر اهتدا كسوه‌سیله كلیسایه كیره‌رك حضرت مسیحی مقام الوهیته اقعاد ایله وموسوی نصرانیلری اوركوته‌رك كلیسادن قاچیردقدن صوكرا ، تعالیم مسیحیه‌یی بوسبوتون تحریف وتغلیط ایتدیلر . اگر بوكونكی خرستیانلر ، یهودیلرله عربلر كبی سلالهٔ موحدین اولسه یدیلر كتب مقدسه‌یی اونلر كبی آكلارلردی. چونكه هیچ بر اسرائیلی تصور ایتمزكه ، انجیل (متی) نك صوكلرنده‌كی : « ایمدی كیدكز جمله ملتلری شاكرد ایدكز واونلری پدر وابن وروح القدسك اسمنه واقتیز ایدكز. » [متی باب، ۲۸؛ ایت ۱۹.] آیتی یازمش اولسون. بناءً علیه بو سطرلر اصلا یهودی اولان حواریونك قلمندن چیقمامش اولدیغنه كمال امنیتله حكم ویره‌بیلیرز .

بناءً علیه ـ اوته‌دنبری بو ستونلرده تكرار ایتمكده اولدیغم وجهله ـ خرستیانلر ، رب العالمینك احدیتی كندیلرینه بر مركز دینی اتخاذ ایتمدكجه ، وبو اساس اوزرنده بینلرنده ائتلاف حاصل اولمادقجه ، توحید كلیسا خصوصنده نه قادار چوق اوغراشیرلرسه او قادارده یوروله‌جقلر وهیچ مثمر بر نتیجه‌یه واصل اوله‌میه‌جقلردر . چونكه شیمدی‌یه قادار اون یدی دفعه بونی تجربه ایتدیلر ، وهر تجربه‌لرنده موفق اولمق شویله دورسون ، شقاق ونفاق داها بیوتدیلر .

ایشته اتحاد كنائس مسئله‌سی بزی ، عیسویتك منتظم ومكمل بر دین اولوب اولمادیغی مطالعه‌سنه سوق ایدیور . چونكه بو مسئله بزی بر چوق مراق آور سؤاللرك ایرادینه لزوم كوستریور . ایلك اوكجه كوزه چارپان نقطه ، علمای عیسویه‌نك توحید كنائسه بر لزوم كورمكده اولدقلری كیفیتیدر. عجبا نه‌دن بویله بر لزوم حس اولنیور؟ اتحاددن نه كبی محسنات بكلنیلیور ؟ اتحاد حاصل اولمادیغی تقدیرده ، عیسویت متصور اولان محسنات وخیراتندن محروم قالمیه‌جقمیدر ؟ اتحادسزلق یوزندن عیسویت بوكونه قادار محرومی بولندیغی فیوضات دینیه ومعنویه ، اونك دینی اساساتنده‌كی نواقصه دلالت ایتمزمی ؟ نه‌دن اون طوقوز عصرظرفنده، حضرت مسیحك كلیساسی متمادیاً پارالانمقده دوام ایدیور ؟ بو پارچه‌لانمغه سائق اولان باشلیجه اسباب وعوامل نه‌دن عبارتدر ؟ دین نصرانینك اساسات وفروعنك بربرندن تفریقی قابلیدر ؟ ایشته بویله بر چوق سؤاللر وارد خاطر اولیوركه بونلره ویریله‌جك هر نوع جواب، خرستیانلغك علیهنه چیقه‌جقدر .

مثلا : « رؤسای نصاری ، نه‌دن توحید كنائس لزومنی شیمدی حس ایدیورلر؟ » سؤالنه كرك كندی طرفلرندن، كرك بزم كبی بیطرفلر طرفندن ویریله‌جك جواب، البتكه كلیسالرك مزایا وعلویات دینیه‌لرینی اوقشایه‌جق صورتده لهلرنده اوله‌ماز . اگر بو « لزوم » ، بوتون كلیسالری بعض حقایق دینیه‌نك مشتركاً تحریسنه واونلرك متحداً تصدیقنه دعوت ایتمكدن عبارت ایسه او تقدیرده، بو حقایق دینیه‌نك

کافه‌سی بوتون کلیسالر طرفندن شیمدی‌یه قادار تصدیق ایدیلمه‌مش اولدیغنی اعتراف ایتمش اولورلر . حالبوکه ، هیچ بر کلیسا ، کندی عقائد دینیه‌سنده‌ده قادار اوفاجق بر قصور ونقصانك موجود بولندیغنی اعتراف ایتمك شویله دورسون ، کندینه مخالف بولنان بوزلرجه خرستیان فرقه‌لرینی ضال وگمراه بیلیور . فرض محال اوله‌رق ، هر کلیسا کندی عقیده‌سنده بعض نواقص و بطلانلری حس ایتدیکی حالده ، دیکر کلیسالرده اوقادار چوق بدعتلر وبطلانلر کورویور که ، اونلرله برلکده حقیقتی تفحصك تماميله کولونج وبیهوده اولدیغنه حکم ویرمکده اصلا تردد ایتمز .

بنم فکرمه کوره علمای عیسویت ، هر ایکی جناحده پك وخیم ومشکل بر وضعیتده بولنیورلر . برنجی مشکلات ، حقائق دینیه‌نك تفرعاتدن تفریقی ، دیکری ده بو حقایق وتفرعاتك استنادگاهنی تعیین ایتمکدن عبارتدر .

بو مشکلاتی اقتحامده ایسه هیچ شبهه‌سزکه تماميله عاجزدرلر . تاریخ کلیسانك هر صحیفه‌سنده مشاهده اولندیغی وجهله ، بالجمله خرستیان فرقه‌لری ، کلیسالری ، نص ایله جوازی بربرندن آییرامازلر . بونلر ، جواز دینی نه‌در ، بر درلو ادراك ایتمه‌مشلردر . الك اوفق و اهمیتسز بر نقطه وملاحظهٔ دینیه‌یی نص وحکم دییه تلقی ایدرلر . الك فناسی شودرکه ، نجات وحیات ابدی‌یه نائل اولمق ایچون ، قاچ شرط کافی کله‌جکنی تعیینده عاجزدرلر . نجات ابدی‌یه عقلاً ومنطقاً هیچ بر علاقه‌سی اولمیان او قادار غریب نقطه‌لرده تعند واصرار ایدن بو کلیسالری یقنشدیرمك ، باریشدیرمق ناصیل قابل اوله‌بیلیر ؟

مثلا : بر خرستیان ، کلیسالرك بوتون احکام وعقائدینه ایمان کتیره‌رك یالکز چهره‌سنه وسینه‌سنه « ایستاورو » تسمیه اولنان خاچ چکمك مراسمنی اوتوزدوقساق اصولنجه چکمدیکی تقدیرده او آدم « ابن الهلاك » و « ابن الجهنم » اوله‌رق تلقی اولنور ! و کذا ، « قربان قدیس » (!) ده استعمال اولنمق اوزره مطلقا « خمیرلی اکمك » اولمسنی استلزام ایدن اورتودوقسلر ، قاتولیك مذهبنجه مرتد صاییلورلر . ایشته ، جماعتك آ کلامدیغی بر دیلده عبادتلرینی اجرا ایدن اورتودوقسلرله قاتولیکلر وسائر اوفاق کنائس شرقیه ، پروتستان نقطهٔ نظرندن دین مسیحدن مطرود عد اولنورلر . بو خرستیان مذاهب مخاصمه‌سنده قطعیاً جواز ، مسامحه [tolerance] ، ورأفت یوقدر ! بونلر نصل اوحلیم ومتواضع عیسی المسیحك شاکردلری واتباعی اوله‌بیلیرلرکه بر روم پاپاسی ، آیین روحانی اثناسنده بر ارمنی معبدینه کیره‌رك اوراده عبادت ایتدیکی تقدیرده درحال بطریقخانه‌نك حکمیله آفوروز اولور ؟ بونلر ، بینلرنده مناکحاتی بیله حرام بیلیورلر ! حالبوکه بونلر « خرستیان » دکلیدر !

بو مبحثده توسعه‌یه لزوم کورمیورم .

دمین عرض ایتدیکم وجهله ، بالجمله مخاصم مذاهب عیسویه ؛ حیات ابدی‌یه نائل اولمق ایچون کافی مواد وامسانی تعیینده مروفت اولدیغی کبی بوکونده عاجزدرلر .

شیمدی دیکر بر نقطه‌یی مطالعه ایده‌لم . اتحاد کنائسی توصیه ایدن علمای نصاری ؛ بالطبع بر مأخذ ، بر کتاب مقدس ، والحاصل بر استنادگاهه مراجعت ایتمه‌لری ایجاب ایدر . بوکا بر دییه‌جکلری یوقدر ، ظن ایدرم . چونکه دیناً بربرینی آفوروز ورد ایدن جشید جشید یوزلرجه خاچپرست وپروتستان فرقه‌لری ، اساسات دینیه‌لرینی بر کتابه ویا بر استنادگاهه ربط ایتمه‌لری ایجاب ایدر . پك اعلا ! هانکی کتاب وهانکی استنادگاهه مراجعت ایده‌بیلیرلر ؟ (انجیل) ، یاخود (عهد جدید) اسمنده‌کی کتابه مراجعت ایتدکجه — مشهودمز اولدیغی وجهله — مخاصمت وافتراق آرتیور ، توسع ایدیور . تورات کتابلرینه مراجعت ایدیله‌جك اولورسه ، ذاتاً تورات خرستیانلغی تا تملندن ، کوکندن بیسقوب قلع ایدیور . توراتك الك منفوری اولان شی ، اللهه شریك ومثال وشبیه طوتمقدن عبارت دکلیدر ؟

شونیده عرض ایده‌یم‌که : علمای نصارانك توحید کلیسا مسئله‌سنی اورته‌یه قویمقدن مقصدلری ؛ یوقاریده ایضاح ایتدیکم نقاط اوزرنده تدقیقات ومناقشات ایتمکدن عبارت اولمادیغی بدیهیدر . چونکه بو خصوصانده اصلا اتحاد ایده‌میه‌جکلری هرکسدن زیاده کندیلرینك بیلدکاری بر شیدر . بونلر آنجاق ، بربرله ولو ظاهراً اولسون دوست اوله‌رق کچینمك وآفوروزلری رفع ایتمك فکرنده بولونمش اولسه‌لر کرکدر . وبوکا مطلقا لزوم کوریورلر . بو لزومی ایسه بشریتی وبالخاصه اوروپانی آلت اوست ایدن حرب عمومی کوسترمشدر .

عبدالاحد

برمقایسه

استانبول ، طشره

سقیم اعتیادلرمزدن اخلاقسزلقلرمزدن بری‌ده یکدیکریمزی بکنمه‌مکلکمز ، لزوملی ولزومسز بر بریمزه بهتان ایتمامزدر ، هرایکیسیده عین وطن اولادی اولان استانبوللی ایله طشره‌لیلك وبو میانده شهرلیلر ایله کویلولرك بر برینی خور کورمه‌سی ملی فلا کتلریمزك الك مهملرندن برینی تشکیل ایتمکده‌در .

طشره‌لرده سیاحت ایدن ویا اقامت ایده‌نلر بو فلا کتی تقدیر ایدرلر ، تداویسی مشکل اولان بو مرضه قارشی قلباً قان اغلارلر .

حرب زائل ، بو تفرقه ونفاق ازاله ایده‌جك ، لایتزلزل اخوت وصمیمیت اقامه ایلیه‌جك یرده مع الاسف تزیید ایتدیکی کورولمکده ، ارباب اذعان ایسه بونك دفع وازاله‌سی چاره‌لرینی تحری وتطبیق ایتمك زمانینك حلول ایتدیکنه قائل اولمقده‌در .

اوت بر کویلی شمسك قیزغین شعاعی آلتنده اولاد وعائله‌سیله برابرچفتنی سورەر، تخمنی اکر، محصولنی محافظه چاره‌لرینی دوشونور. وقت حصادده خارمانی دوکر، اعشار شرعی واعانه حصه‌سنی مع‌زیاده ویرر. بو محصول ایله هم کندی اعاشه‌سنی همده بنی نوعنك حصهٔ اعاشه‌سنی — سی ذاتیسیله — میدانه کتیرر، میوه‌لرینی طوپلار، بونلرك باشنی‌باش وقوریسنی قورو اوله‌رق بازار محللرینه سوق ایدر.

کویلینك سعی وعملی بونکله قالماز. قولبه‌سنك یانی باشنده بولنان بغچه‌جکنده آز ویا چوق هر نوع سبزه‌سنی، قباغنی، قاوونی، قاربوزنی یتشدیرر، کرك کندی یدیکنك وکرك بازار محللرینه سوق ایتدکلرینك عشر شرعیسنی ویرر.

قیشانك تقریبله طاغدن اودونی تدارك ایدر. بونك برقسمنی علی حاله، قسم دیکرینی کومور حالنده بازار محلنه کتیره‌رك همجنسنی صغوقدن محافظه ایدر.

صغیر صاحبلری یاغیله، یوغوردیله، اغنام صاحبلری پنیریله، یوکیله شهرلینك احتیاجنی تطمین ایدر. بو مادی سعی وعمل بونکله بیتمز، کتن اکنلر کتن دوکر، ایبلك حالنه کتیرر. تخمنی صانار، ایپلکیله چاشیرنی، البسه‌سنی طوقور. بو مشغله آراسنده اوزبش کونده بر مناوبه صورتیله معدن اوجاقلرنده چالیشیر، چالیشدیریلیر. کویده بولوندقجه خانه‌سنده ویا مسافر اوطه‌سنده — اکثریسی شهرلی — مسافرینی یدیرر، یاتیرر.

اثنای حربده عائله‌سنی بلا معین کویده ترك ایدەرك سرحدلره کندیسی کیدر، اولادینی کوندرر، عسکرده‌کی اولادلرینك ضرورتنی ینه کویندن دوشونور وتأمین ایدر.

هر نوع ویرکولری، بدلات واعانه‌لری مع‌زیاده ویرر. بوکا مقابل زواللی کویلی مالندن وحیاتندن امین دکلدر.

کویلینك ویردیکی معارف اعانه‌لریله قریه‌سنده ویا اوچ بش قریه‌نك مناسب محلنده برمکتب آچیله‌رق چوجقلری اوقوتدیرلمازسه قوجه بر ناحیه‌ده موجود اوچ ویا بش مکتبك معلملری‌ده سنه‌نك آلتی آینی اعشار پشنده اوچ آینی‌ده تعطیل صورتیله کچیره‌رك مکتبلر طقوز ماه قاپالی قالیر، اوچ آیلق تحصیلده مراقبه وتفتیشسز اولدیغندن رایشه راماز. بوکا مقابل کویلو یه جاهل دیه تعریض اولنور.

کذلك کویلونك ویردیکی طریق بدلنه مقابل برقاریش یول یاپیلماز یاپیلانلرده تعمیر اولونماز. بونکله برابر کویلینك مملکتنك خرابنه سبب اولدیغی ادعا ایدیلیر.

مکتبه قلب اولنق فکریله مدرسه‌لری قپانیر. بو یوزدن کویده فرائض دینیه‌یی ایفا ایلیه‌جك امامی بولنماز. حکومته وقوعات ویره‌جك، دردلرینی اکلاده‌جق یازیجیسی قالماز.

کویلی‌یه انواع حقارت لایق کوریلور. کویلینك سویهٔ عرفانیله توزین اولنقسزین یاپیلان قوانین، نظامات واوامر بلا امهال تطبیق اولونور. کویلی بر رینه بیك صرف ایتدیکی حالده ینه مقصدی حصول بولماز.

بو قدر سعی وعمله وبیلمز فداکارلغه مقابل دائماً دوچار تعریض اولور.

اوروپاده جزئی تحصیل کورمش ویا انلره مقتدایه اولمش مجددلردن بریسی بر کویلی‌یی وصف ایدرکن اولادینه، ثانیاً عادات وملیتنه تعرض ایدر، کندیسنی تمظلمه لایق، کویلی‌یی تحقیر وتزییفه مستحق کوستریر.

کندی سعی وعملیله کچینن، بو نجه مزایایی حائز کویلی‌یه قارشی وقور ومنتظم کوربن وکوروینك ایستیان بو ذوات حربك دوامی مدتنجه کندی محصولیله بالعموم حوائجنی ودولتك‌ده دوام حیاتنی تأمین ایدن کویلینك قدرت وصداقتنه مقابل هرایشه بیکانه وانسانیتی ظاهراً هرکسه سوهلی کورونمك ویا دایه تباع کبی چکیدوزن ویرەرك فرنك قیافتلرینه بورونمك دن عبارت ظن ایدن، بونکله برابر هر ایشنی حق بیه‌جکنی بیله حکومتك دوش ضعیفندن بکلیان بوقبیل آدملره: سزك سربکز وولی نعمتکز اولان کویلی‌یه صرف ایتدیککز امکاریکزك خلاصه‌سی نه‌در؟. کبی بر سؤال وارد اولسه مجبانه جواب ویریلیر؟.

یکدیکریله دیدیشمك و منفعت ذاتیه‌سی پشنده قاراران کوزلریله زواللی کویلینك خانمانی محو ومحرماتنه تجاوز ایلدکلری کبی اك‌نهایت برقارینی طپراغنی‌ده یاد ایاقلر آلتنه بیراقق دکلی؟

کویلولرك استعداد وقابلیتدن محروم اولدقلرندن، مدنیته بناشمادقلرینی ادعا ایدنلر، کندیلرینك توزیع عدالت بولنده جدیت وصمیمیت کوسترمدکلرینك فرقنه وارایغندن مقصدلرینك حصول بولمادیغنی اکلامادیلرسه یازقدر!

انلرك بو مسلکسز حرکتلرینه اکثریتك اعتماد ایده‌جکی و کندیلرینه بعدما ظهیر اوله‌جغی امید ایدیورلرسه هر کویلینك بویکی یتیشمه‌لره دوداق بوکدوکنك فرقنه وارملری لازمدر.

خلاصه هیچ برفناالقده رضا ومدخلی اولمیان اکثریت قاهره‌یی حائز کویلیلر، حقوقلرینك اقل قلیل درجه‌سنده قالان بکی یتیشمه‌لرك خطای فاحشی اوغورنده فدا ایدلیه‌جکنی، وطنلرینك کندیلرینه دیناً وعرفاً بیانجی اولان الره تودیع اولنیه‌جغنی، امید ایتمکله متسلیدرلر.

اولیای امورمز حضراتی شبهه‌مز بیلملیدرلرکه کویلینك قلبنی فتح ایتمك، اوکا رهبر اولق، دینه خدمت ایتدیکی کون ممکن اوله‌بیلور. کویلی‌ده بو کونی ادراك ایتدیکی آنده صلاح وفلاحه قائل اوله‌جقدر.

آماصری: مصطفی نظمی

محترم قارئلرمزه

سبیل الرشادك اخیراً انتشاره باشلامش اولدیغی ۳۶۱ نجی نسخه‌دن اعتباراً آبونه اولان ذواتك آبونه مدتلری بو نسخه‌ده ختام بولیور. معلوم اولدیغی اوزره تجدید قید ایتمه‌مش اولان ذواتك آبونه‌لری بالضروره قطع ایدیله‌جکی جهتله معذور کورولمسی و ارسالاتك دوامنی آرزو ایدن ذواتك لطفاً بو هفته ظرفنده آبونه بدللرینی ارسال بویورملری رجا اولنور.

سبیل الرشاد

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر بر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

نسخه‌سی ١٠ غروش، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات

ادرس تبدلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح اوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحا بیلدیرلمسی رجا اولنور.

عدد: ٤١٤-١٥ | ١٥ شعبان ١٣٣٧ | پنجشنبه | ١٥ مایس ١٣٣٥ | جلد ١٦

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

« وبشر الذین آمنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار . . . . هم فیها خالدون . »

اوت، صدر اسلامك حالنه عطف نظر اولونسون. کوریله‌جکدرکه مسلمانلر عزت و مکانتك، عظمت و شهامتك مرتبهٔ قصواسنه واصل اوله‌رق دشمنلرینك مملکتلرینه، مال و جانلرینه قارشی احتراصات پرورده ایتمه‌لرینه میدان براقمادیلر. و طبیعیدرکه بویله غوائل خارجیه‌دن تماماً امین بر حالده بولنمه‌لری علوم و معارف نشر ایتمك، درلو درلو اختراعات وجوده کتیرمك، نباتات و حیواناتك نوعلرینی تکثیر ایده‌رك بونلردن متشابه و غیر متشابه محصوللر، دوللر الده ایتمك ایچون کندیلرینه اك امین و اك آسوده بر زمین سعی و موفقیت احضار ایتدی.

بو سلطنت قاهره‌نك بر نمونه‌سنی بوکون کورمك ایستیانلر جهان علم و عرفانك حاکمیتی الده ایتمش، و بو سایه‌ده بر چوق اقوامی نفوذ مادی و سیاسیسی آلتنه آلمش اولان امتلرك حاللرینی نظر دقته آلسونلر. موجودیت ملیه‌لرینی بتون عظمت و نباهتیله حمایه و مدافعه اسبابنی مکملاً احضار ایتدکدن صکره شرکتلر تشکیل ایتمك، قناللر آچمق، کوپریلر یاپمق، آلات و ادوات صناعیه اختراع، و مکتبلر، مدرسه‌لر، آقاده‌میلر تأسیس ایتمك، نباتات باغچه‌لری، حیوانات سرکیلری وجوده کتیرمك کبی تشبثات نافعهٔ مدنیه ایله مملکتلرینی اعمار و تزیینه چالیشدیلر. بو مساعیلری نتیجه‌ده اونلری نه کبی مکافات الهیه‌یه مظهر ایتدیکی ایسه ایشته کوریلیور: کونا کون ناز و نعمتلر، لطیف و معطر چیچکلر، الك نفیس میوه‌لر، آقارصولر، تاب و طراوتی یرنده، اوساخ و امراضدن آزاده زوجه‌لر.

افادات معروضه شو حقیقتی اثبات ایدیورکه تفسیری صددنده بولندیغمز آیت ایله امثالنك احتوا ایتدکلری انواع مکافاتی یالکز دار آخرته حصر ایتمك دوغری برشی دکلدر. بونلر معاد عالمده موعود اولان مثوباته دلالت ایتدکلری قدر عالم معاشده ارباب سعی و عمل حقنده تجلیسی معتاد عواطف سبحانیه‌یه‌ده دال و شاملدرلر.

فی الحقیقه « ولو انهم اقاموا التوراة والانجیل وما انزل الیهم من ربهم لاکلوا من فوقهم ومن تحت ارجلهم » منطوق منیفنجه تورات و انجیلك احکامنه حسن امتثال ایدن اهل کتابه بیله بودرجه بی پایان سعهٔ معیشت موعود اولونجه قرآن حکیمك او، عاوی دستورلرینی رهبر اتخاذ ایده‌رك حیات مادیه‌لرینی آثار نافعهٔ مدنیه ایله تزیین ایتمکی هدف مساعی ایدن، علم و صنعت ایچون مبانیٔ مشیده وجوده کتیره‌ن، قرآنك روح و اسرارینه ملائم قوانین و نظامات وضع و تدوین ایتمکله برابر بونلرك بر طاقم ظلمه و جبابره‌نك بازیچهٔ هوسات و امالی اولملرینه میدان ویرمامك ایچون نکهبان مرعیتی اولمق وظیفه ایدینن مؤمنلر حقنده نه‌لره انتظار ایتمك لازم کلیر؟

اوت، بر عقیدهٔ راسخه حالنده شوکا ربط قلب ایدملیکه معاش و معادجه، سیادت مادیه‌جه قرآنك، سنت نبویه‌نك احکام عالیه‌سنی دستور حرکت اتخاذ ایدن مؤمنلره، آیت کریمه‌نك وعد ایتمکده اولدیغی جنتلر، او، جریانی دائمی جویبارلری، خوشکوار میوه‌لری، نزیه و معطر دوشیزه‌لری ایله هر زمان ایچون حاضر و آماده‌در.

مفسرلرك مؤمنلره موعود جنتلری آخرته حصر و قصر ایتمه‌لرینك نتائج مادیه‌سندن بری ده شو اولیورکه مسلمانلرك جاهل صنفی اعمال و مساعیٔ حیاتیه‌لرینك دنیاده مکافات عاجله‌سنی کورمك کندیلری ایچون مقدر اولمادیغی

ظن ايدرك سعى وعمل مقابلنده دنيايه عائد برشى بكله‌مك خاطرلرينه بيله كلمبور. بو حاله برده شئون اخرويه‌نك انسانلرك دائرهٔ اطلاعلرينه كيره‌ميامه‌سى يالكز ايشيدوب ديكله‌مكله قابل امور غيبيه‌دن بولونمه‌سى انضمام ايدنجه بو قبيل بسيط مؤمنلر ايچون عالم معادك سترهٔ مجهوليت آلتنده كيزلى قالان نعمت ومكافاتلرينه تمائليت امليله صالحات اعماله رغبت واهتمامه مؤثر برصورتده سائق اوله‌جق اورته‌ده برعامل قالميوركه بو يك طبيعى برحالدر. چونكه انسانلرده حظوظ عاجله‌لرينى استيفايه، زينت وزخارف دنيادن ممكن اولديغى قدر سريع صورتده استفاده‌يه برميلان فطرى واردر.

ايشته بو كبى حالانك تحت تأثيرنده اولارق عصرمزده ارباب ايماندن كچينلردن بر چوقلرى شئون آخرت حقنده قلبلرى شك وترددله دولمش، ديدهٔ بصيرتلرى عماى جهل ايله قاپانمش كيمسه‌لردن عبارتدركه كتاب مبينه ايمان، رسول امينى تصديق ايتمكده اولدقلرينى ظن ايدرلرده حقايق اخرويه‌دن هيچ برى حقنده يقين بسله‌مزلر. فقط هيچ شبهه يوقكه بو آدملر جناب حقك، عامل اولان قوللرينه وعد ايتديكى مكافات اعمالك بر قسمنى آخرته براقيرسه بر قسمنى‌ده دنياده بذل واحسان ايده‌جكنى بيلسه‌لر نصيب عاجله مظهريت املى اعمال صالحه‌يه شوق وتمايل ايچون كنديلرنده قوتلى بر سائق اولور.

نفس الامرده ده عالمده احكام تقديرك طرز جرياننى تدقيق و تتبع ايدنلر رأى العين مشاهده ايدرلركه افعال عبادك بر چوغى دها دنياده جزاسز قالمامقده، ايى ايسه صاحبى مكافاتى، فنا ايسه عذاب وعقابنى كورمكده‌در.

خلاصهٔ كلام كتاب الهى تفسيره تشبث ايدنلره ترتب ايدن پك مهم بر وظيفه واردر كه اوده عالمه، جناب حقك شو دنياده‌ده جنات نعيمى، عذاب اليمى اولديغنى آكلاتمقدر. بوحقيقت بركره الله‌ه ايمانى اولانلرك قلبلرنده يرله‌شيرسه جلال وجمال الهينك تجليات عاجلهٔ ماديه‌سنى برپارچه دوشونمكله طبيعى اوله‌رق مائل صلاح اولانلرك تمايلات مصلحانه‌لرى كسب قوت ايده‌جكى كبى مجرملرده كبائر وقبائحدن منع نفسه چاليشمغه مجبوريت حس ايدرلر.

ذاتاً اسكيدن، يكيدن كتاب كريمى تفسير ايدنلر عالم اسلامك حالنى نظر دقته الەرق قرآنك عباره‌سندن دوغريدن دوغرى‌يه دلالت ايتديكى معنايى آكلامق خصوصنده خلقه رهزن اولماسه‌لر نه عقللر استنباط حقايق خصوصنده بويله جامد بروضعده قاليره نه‌ده قلبلره بودرجه قسوت عارض اولور ايدى.

حتى دينه‌بيليركه: بوكون بز قرآنك سايهٔ فيضنده صدر اسلامده اعمال وسجايامزده، مقاصدمزده، درجهٔ تيقظ وانتباهمزده همپار اولور ودشمنلريمز ايچون برابچم صو اولماق درجه‌سنده دوچار اولديغمز بو ضعف مدهشدن آزاده قالير ايدك.

مسلمانلر جناب حقك «ولقد كتبنا فى الزبور من بعد الذكر ان الارض يرثها عبادى الصالحون» قول كريمنى اوقويورلر. «بو» داود عليه السلامك قومنه خطاب» ديورلر. «من اهل الكتاب امة قائمة يتلون آيات الله آناء الليل وهم يسجدون يؤمنون بالله و اليوم الآخر ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر ويسارعون فى الخيرات واولئك من الصالحين» نظم كريمنى دويونجه‌ده «بوراده اهل كتابدن مقصد يهوديلرك احبارى، نصارانك قسيسلريدر» ديوب كچورلر.

فقط حقيقت هيچده اونلرك آكلادقلرى مركزده دكل. جناب حقك حكمت بالغه‌سى، مخلوقاتى اوزرنده جارى اولان قوانين قاهره‌سنى درپيش تأمل ايدنلر هردرلو شوائب ريب و شكدن آزاده اوله‌رق تسليم واعتراف ايدرلركه ارادهٔ الهيه ملك زمينه وارث اولمق حق وصلاحيتنى احيا واعمارينه اهل وارباب بولنانلره تخصيص ايتمشدركه اونلرده امر بالمعروف نهى عن المنكرى وظيفه ايدينلر، افعال خيريه‌يى اغتنامه مسارعت كوسترنلردر.

شو سوزيمزك حقيقته نه درجه‌يه قدر مطابق اولديغنه مادى دليل آرايانلره فكراً محيط كون اوزرنده سريع بر جولان يابه‌رق بو كون جهانى پنجهٔ قهر وسطوتلرنده تيتره‌تن يكى يتشمه بر طاقم امتلرى پيش نكاهنده تمثل ايتديرمك كفايت ايدر ظن ايدرم. بويله بر جولان فكرى اونلره ارض الهك عوالم جويه و سماويه‌يه تصرف وحاكميتك جانب الهيدن نصل اوامتلرك عهدهٔ كفاءتلرينه توديع ايدلمش اولديغنى، مسلمانز دينن، مقدارلرينك چوقلغيله برابر موجوديتلرى اعتباريله حائز قدم بولنان بونجه اقوام اسلاميه‌يى كفر والحاد ايله آلوده اولدقلرى حالده او امم مترقيه‌نك زبون قهر واستيلاسى اولدقلرينى آجى بر صورتده آكلاته‌جقدر.

مترجمى: محمد شوكت

عبدالعزيز چاويش

دينى مجددلر

ياخود

« توركيانك نجات واعتلا يوللرى » نده بر رهبر

« سنه‌لر توالى ايتديكه قرآن واحاديث، ديندار اولمقدن زياده حكمدار اولمق ايسته‌ينلرك اللرنده، سحربازلرك ايسته‌دكلرى شكلده كوستردكلرى بيك بر شعبده برشى اولبوردى. خصمك قلنجه، قوتله مغلوب ايديله‌ميه‌جكى يرلرده جداً دها قاطع، قهر وغلبه‌ده داها مؤثر سلاحلرى دينن استحصاره، قرآنى ايسته‌دكلرى طرزده تفسير، ايسته‌نيلن معناده حديثلر اختراع ايديبورلردى. » (ص ٣٠)

اختصاصكز دكل، وسطى درجه‌ده مناسبتكزيله اولديغى عاملر اوزرينه دولو دزكين سيان مطالعه ايتمه‌يكز، هاشم بك. وموسى افنديك جرأتنه آلدانه‌رق تفسير كتابلريمزك شايان تجليل صحيفه‌لرينه سوء ظن لككلرى صاچمايكز. او كتابلرى يازانلرك، اجتهادلرنده ياكيلديغى نقطه‌لرده اوله‌بيلير، و اونقطه‌لرى، قانون مناظره

وقانون ادب دائره‌سنده مناقشه ایتمکه هرکس مأذوندر . حاصل بزم مفسرینك لایخطیلکارینی بن‌ده ادعا ایتمم . فقط هیچ بر وقتده موسی بیکیف افندی کبیلر، قرآنك بلاغت اعجازینی آ کلامقده، مثلا هم مذهبم اولمایان زمخشرینك کمینه یاقلاشه‌ماز . بوکون بتون عرب علماسی ، خیریستیانلری‌ده داخل اولدیغی حالده بتون عرب ادباسی ، کندی عرقلرینه منسوب اولمایان اوزمخشرینك تفسیرینی باشلرنده طاشیرلر ، وموسی افندی کبیلرك جنترلرینی ایشیتمه‌لر کولرلر .

« یالان‌یره حدیثلر ایجاد ایدەرك بونی حضرت پیغمبره اسناد ایتمك خصوصنده نەقادار ایلری کیدلدیکی • احادیث موضوعه‌نك موجودیت وکثرتیله ثابتدر . » (ص ٣٠)

هله‌درایتدن زیاده روایت اساسنه مستند اولان فن حدیثه دائر بیان فکره هیچ جسارت ایتمه‌ییکز . بو، سزك کاریکز دکلدر . بویله بر صلاحیتی – البته سزه قیاس ایدیله‌میه‌جکم حالده – بن کندیمده‌ده کوره‌میورم . داریلمایکز ، هاشم بك، قاچ دانه حدیث بیلیورسکز؟ هله سندلریله بردانه بیلیورمی‌سکز؟ صوکره، احادیث موضوعه تعبیرینی ایشیتمشسکز اوت، دین اسلامك شیمدیکیلرینه قطعیا قیاس ایدیله‌مه‌ین اواسکی بیوك خادملری، علم حدیثه دائر یوزلرجه، بیکلرجه آثار وجوده کتیردکلری کبی احادیث صحیحه آره‌سندن موضوعلرینی بولوب چیقارمق یولنده‌ده اثرلر یازمشلر. اکر بو وظیفه‌یی ، وقتیله ینه اونلر ایفا ایتمسه‌لردی ، امین اولیکز ، بوکون سز احادیث موضوعه تعبیرندن بیله بی خبر بولونوردیکز . هاشم بك ، اونلرك چوغنی وعظ ونصیحت صددنده ایلکلره تشویق وفنالقلردن ترهیب یولنده اختراع ایتمشلر . معنالری اعتباریله بر جملهٔ حکمیه عد اولنه بیلن احادیث موضوعه‌یی ایشیتسه‌ك سن‌ده بکنیرسك. وبلکه علماء لرنده بوقدر سوز سویله دیکك حالده بو کوزل جمله‌لرك حدیث اولمادیغنه آجیرسیك. ایشته مثلا (من عرف نفسه فقد عرف ربه) و (حب الوطن من الایمان) جمله‌لری اونلردندر . فقط علماء حدیث، لسان پیغمبریدن صادر اولمایان برکلامك حدذاتنده نەقادار ایی بر سوزده اولسه کندیسنه اسناد اولنمسنی ممنوعیت شدیده التنه آلمشلردر .

فی‌الحقیقه احادیث وضعی کبی تهلکه‌لی بربلانجیلغه جرأت ایدنلرده اولمش ولکن علماء اسلامك محیرالعقول برهمت و فعالیته مقرون اولان تعقیباتی ایله اوکبی مخترعات، احادیث آره‌سندن بولونمش وچیقاریلمشدر . عجبا اسلافك اومساعیٔ مشکوره‌سی اولماسه‌یدی موسی بیکیف افندی ومقلدلری احادیث موضوعه‌دن قاچ دانه‌سنی تمیز ایده‌بیلیرلره‌ی؟ یوز بیکلرجه احادیثك، پیغمبر افندیمز حضرتلرینه قادار تسلسل ایدن لایعد راویلرینی طانیمق وهر برینك درجهٔ موثوقیتلرینی طارتمق کبی مشکل تدقیقاتی استلزام ایدن او وظائفی اونلر ایفا ایتمش، شیمدی سزده ، حدیث وضع ایدنلرله، اونلرك یاپدیغی فنالقلرك اوکنی آلانلری بربرینه قاتارق هپسنه بردن آتوب طوتمق وبویله مغشوش سوزلرله علی‌العموم احادیث شریفه حقنده امنیت و اعتمادی سلب ایتدیره‌جك تعریضلرده بولونمق وظیفه‌سی قالمش . هاشم بك ، حدیث وضع ایدنلر، حقیق احادیث نبویه‌نك ضررینه سزك قادار چالیشمادیلر. صوکره ، اولسه اولسه بترن ای شیلرك معروض اوله‌بیله‌جکی سوء استعمال قبیلندن اولان وضع احادیث مسئله‌سنده‌کی فنالقلری سبب طوتارق دین اسلامی تورك – عثمانلی – قومنك انقراضی ایچون برنجی عامل کوسترمکزه نظراً ، دین اسلام اولماسه‌یدی، یاخود تورکلر بودینه منسوب بولونماسه‌یدی انقراضلرینه سبب اولان شیلردن بری و بلکه برنجیسی اکسیك اوله‌جقدی دیمکمی ایسته‌یورسکز ؟

« بعض خلیفه‌لر طرفندن دینك حق تحقیر ایدلدیکی شومثال نەکوزل کوستریر :

« عریان قادینلرك بیاض هیکلنی قوللریله صاراراق مست ومغرور شراب حوضلرینك ایچنده شناورلق ایدن خلفای امویه‌دن ولید، برکون قرآنده «فاله» باقش • ایلك سطره تصادف ایدن آیت کریمه‌ده « جبار عنید » کلەلرینی کوروبجه بوندن غضبناك اوله‌رق قرآنه خطاباً :

تهددنی بجبار عنید · فها انا جبار عنید

اذا ماجئت ربك یوم حشر · فقل یاربی مزقنی الولید

دی‌یه باغیرمش وقرآنی پارچالامشدر . » (ص ٣٠ ، ٣١)

بواد بسزك دین اسلامی تحقیر ایتمسنده‌ده ینه دین اسلامی قباحتلی؟ دین اسلامك حکومت عثمانیه ایچون انقراض عاملی اولمسی بحثنده بو وقعه‌نك نەمناسبتی وار ؟

« معناسی — بنی جبار عنیدصفتلریله تهدیدمی ایدیورسك ؟ ای قرآن ایشته بن جبارم، عنیدم، اکر آخرت کوننده سا ناربك، یعنی الله اوله‌رق کلیرسه‌م، الهکه سویله بنی ولید پارچالادی . » (ص ٣١)

شعرك دردنجی مصراعنده‌کی (یاربی) کلمه‌سنی ، لسان عربك املاسنی بیلمه‌دیککز ایچین تورکجه‌ده‌کی کبی یا ایله یازیورسکز . دوغریسی (یارب) اوله‌جقدر . ایکنجی مصراعك غیر موزون اولدیغنه دقت ایتمه‌مشسکز . (فها انا) دن صوکره (ذا) کبی برکلمه داها اولمالیدر . اوچنجی مصراعده‌کی (ما)یی نافیه ظن ایدرك جملهٔ شرطیه‌یی یاکلیش ترجمه ایدیورسکز . اونك معناسی : (آخرت کوننده سکا رب ، یعنی الله اوله‌رق کلیرسه‌م) دکل • (آخرت کوننده ربکك حضورینه وارنجه، بویله سویله)دیمکدر [١] متکلم صیغه‌سیله اوقودیغکز (جئت) فعلی‌ده خطاب صیغه‌سیله اوله‌جقدر . کوریورسکزیا ، هاشم بك ! عادی بربیت عربینك ایچندن چیقامایاجق سویه‌ده ایکن ، تفسیرلر و حدیثلر اوزرینه برحکم طرزنده جرح وتعدیل مطالعه‌لری یوروتمکه قالقیشیورسکز. تورکلرك اسباب اخیرهٔ انقراضندن بریسی‌ده هرکسك ، حدینی ، جهت اختصاصنی بیلمه‌مسنده آرامالی ایدیکز .

---

[١] « واستفتحوا وخاب کل جبار عنید » آیت کریمه‌سی اوصورتله ترجمه ایدلسکده، بینك پك واضح وطبیعی اولان معناسنی کورمه‌مك محذورندن باشقه عباره‌یی بیوك برمعنا سزلغه سوق ایتمك محذوری‌ده واردر : « ای قرآن ! قیامتده سنك الهك اوله‌رق کلیرسه‌م یارب ! بنی ولید بویله‌دی‌یه شکایتده بولون. » دیمکده هیچ برمعنا اوله‌ماز، چونکه بوفکر سخیفه کوره حقنده شکایت وقوع بوله‌جق اولان ولیدك کندیسی « رب » اوله‌جقدر .

« دینه اصلیتنی ویرمك ایچین، ضیاسنی قرآندن وصحیح حدیثلردن آلان شعله خطوطندن بارز ، وحدتنا برکونش ایشلهمك ایچین جهدایدن اعاظم علمایی بیله تحقیر ایتمك ، دوکمك ، حبس ایتمك ارزو اولندیغی کبی شرعی حکملر آناق ممکن اولمانجه [اینته بویله برآزده حق اعتراف ایدیکز] اشکنجهلر ایچنده اولدیرمك شنیعهلری ارتکاب ایدلدی. » (ص ۳۱)

لکن، قارئینه، اوعلما، اولدوروولدیده بز، اونلری اولدورهنلرك دین محرفی توارث ایتدك ظنی ویرمهیکز. شمدی‌یه قدر پایدار اولان دین اسلام ، اینته او، حریت اجتهادی ایله، حق وحقیقت یولندهکی ثباتیله اولن ومتانت فکریهسی هیچ برقوتك بازوسیله بوکولهمین فداکار علمانك دینیدر .

« حضرت بخاری ، احادیثك صحتنی تحقیق ایچین برچوق سنهلر آسیا وافریقاده بلاد اسلامیهیی دولاشمشدی. بوعلوی وظیفه، جناب بخارینك وارلغنی اوسرتبه انحصارینه آلمشدی که کیجهلری اون ، اون بش دفعه یتاغندن قالقهرق خاطرینه کلن حدیثلری ، راویلری قید ایدردی . برروایته کوره مشارالیهك حافظهسنده « ۳۰۰۰۰۰ » حدیث اولوب بونلردن « ۲۰۰۰۰۰ » ی غیر صحیح ایمش. نهایت جمع « ۶۰۰۰۰۰ » حدیثدن آنجق یدی سکز بیك عددینك صحتنه قانع اولدی. اینته بو، احکام دینیهنك عظیم هرج ومرجی اعدا اولنهجق صورتده اثبات ایدر. حضرت بخارینك اوزمان استعمال ایتدیکی وسائط تحقیقیهیه باقاراق استحصال ایتدیکی نتیجهنك بیله صحتندن بعض غرب علماسی اشتباه ایدیورلرکه برفکر سلیم ، بواشتباهك محق اولدیغنی تصدیقده مضطردر . »
(ص ۳۱ ، ۳۲)

اوچیوز بیکدن، وبلکه آلتی یوز بیکدن باشلایان احادیث اوزرنده درجه درجه تنزیلات اجرا ایدرك، وصوك مرحله اولان یدی بیکده ده دورمایهرق احادیث صحیحهنك عددینی صفره دوغرو کوتورمك فکرینی، دین اسلامك دوستلری (!) بولونان غرب علماسندن آلدیکز و قبول ایتدیکز ، اویلهمی ؟

« بخارینك مجلهسندن باشقه دیکره « صحاح » ایچنده عینی مطالعه واردر. »
(ص ۳۲)

لکن ، بو احادیث بحثنی آرتق براقیکز . علم حدیث حقنده هپ غرب علماسنك دلالتیله دکل ، برازده اوعلمك صاحبلری نزدنده تحقیقاتده بولونیکز ، یعنی بوبحثلر ایچین برپارچهجق حق مداخله اکتساب ایدیکزده سوزیی اوندن صوکره سویلهییکز .

« اینته بویلهجه شخصی احتراصلر و سیاسی اختلافلرك تأثیریله مختلف تقلبلره جبراً اوغرادیغنی کوردیکمز وایلك دورده اساس منبعلری بودرجه بولانمش اولان دین ، صوکرهلری عباسیلر دورنده آرتیق اویوبجاغه چوربلمش اولدیغی برزمانده ایدیکه تورك — عثمانلی حکومتی تأسس ایتدی. »
(ص ۳۲)

زوللی حکومت! نهفنا زمانده تأسس ایتمش. لکن دینك اساسی منبعلری اودرجه بولانمش اولدقدن صوکره بوکون لزومنه قائل اولدیغکز تجددلکی واصلاحجیلغی هانکی اساس اوزرینه بنا ایدهبیلهجککز ؟ فکریکزه نظراً برکره تکمیل احادیث، شبهه تحتندهدر . قرآن کریمی سویلهمیورسکز. اومنبع ده بولانیقمی؟ اجمال وابهام تعبیرلری آلتنده قیرلاتیلان سوءایهاملریکزك نهدرجه شوللی اولدیغنی فرق ایدیورز. صوکره یوقاریده : « دین ، عثمانلیلرك فطری جنکاورلکنی قهرمانلغه قدر یوکسلتدی » دیمشدیکز . اساس منبعلری بولانمش وبوتون اویوشقانلغه چوریلمش اولان دینمی بونی یاپان؟ نجات و اعتلایولرنده سوزلریکزی تعقیب ایدن نظر دقت ، تناقض عارضهلرینه طاقیلاندن ایچه راحتسز اولیور .

مصطفی صبری

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامهلری حقنده

۳۴

فصل ثالثدن ۱۲۲ نجی مادهده :

« جذام وبرص وعلت زهرویه کبی بلا ضرر اقامت ممکن اولمیان علتلردن برینك زوجده وجودینه بعدالنکاح مطلع اولور ویا مؤخراً بویله برعلت تحدث ایدرسه زوجه حاکمه بالمراجعه تفریقنی طلب ایدهبیلیر . علت وقوعنك زوالی امید اولنورسه حاکم تفریق برسنه تأجیل ایدر . بومدت ظرفنده زائل اولمدیغی وزوج طلاقه راضی اولوب زوجه دخی طلبنده مصر اولدیغی تقدیرده حاکم تفریقه حکم ایلر. »

دینلمش و ۱۲۳ مادهده عقد نکاحدن صوکره زوج تجنن ایدرسه عینی معاملهنك اجرا اولنهجغی کوسترلمش وبونلرك هیچ برقوله استناد ایتدیریلدیکی لایحهده ذکر اولونمامشدر.

مذهبمزده مصائبدن طولایی تفریق جائز اولماز ، شو قدروارکه امام محمددن یالکز جذام وبرص جنون حقنده ایکی روایت وار: برنجیسی امام اعظم وسائر اصحاب کرامنك مذهبلرینه موافق اولان قولیدرکه کتاب الحججده ادلهٔ شرعیهسیله برابر ذکر ایدلمشدر. ایکنجیسی متن قدوری وکتب سائرهده مشهور اولان روایتدرکه زوجهنك زوجی بوحالده بولورسه طلب تفریقه حق اولمسیدر . لکن بویله برسنه تأجیل اولنور وآنکله اکتفا اولنوب اطبا شفاسندن قطع امید ایتسهلرده زوجندن تفریق اولنور ، سوزی یوق . بو اوچ علتدن طولایی برسنه تأجیل آنجق کتب مالکیهده کورولیور . اونلر زوجهنك مانع تقرب موضعی رعاتله معلوله اولدیغنی، یاخود کندیسنده شو اوچ علتدن بری قبل العقد موجود اولوب ده زوجنك اوکا مطلع اولمدیغی صورتده آنك ده نکاحی فسخه حق اولهجغنه ذاهب اولهرق بعض آثار موقوفهٔ منقطعه ایله احتجاج ایتمشلر وبو اوچ علتك اولاده تعدی وانتشالندن قورقولدیغی کبی موجب نفار اولوب کفائتی مسقط اولدیغنه وبناءً علیه مخطوبه رضا ویرسهده ولیلرینك آنی ازدواجدن منعه حقلری اولاجغنه قائل اولمشلردر .

مذهب شافعیده خیارك ثبوتی مانع تقرب اولان آفات عضویه ایله شو اوچ علته منحصر اولدیغی کبی مدونهده مذکور اولدیغی اوزره امام مالکك مذهبیده بوکا قریب اولوب آنجق نسایه مخصوص اولان آفاتدن افضا ونتن موضعیده مانع تقرب عد ایتمش و آثاری وقت مجامعتده محل مجاورده ظاهر ومنفر اولان « عذیطه » علتی ده

طرفيندن هر هانكيسنده بولونسه بو مذهبلرده حكمه داخل اولوب بوندن باشقه هيچ بر علتك فسخ نكاحى موجب اولميه جغى كتابلرنده تصريح اولونمشدر

امام مالك مذهبنك سعيد ابن المسيب كبى بعض علماى تابعينك اقوالنه موافق ومستند اولوب هپ بو دائره يه منحصر اولديغى كنديسى ده ذكر ايلمشدر .

مذهب حنبليده عملى باسور وناسور يعنى فيستولده عذيطه يه قياس اولنوب علل ثلاثه ده حق خيارك ثبوتى ده آثارينك ظاهر اولوب امر تقربى وقتنده اخلال ايدر اولمسيله تعليل ايديلوب آنلرده مانع تقرب بابنه ادخال ايدلمش وبو معنادن اركك ده خصيتك كسيلمش ، يانزع ايدلمش اولمسيله قادينده استحاضه وهر هانكيسنده اوله شلل يعنى صارصاقلق وقرع متن و بخر فم عيبلرينك ده بو بابه داخل اوله جغنه ذهاب اولونمش علل ثلاثه مذكوره نك امر تقربى اخلال ايدر اولمرندن باشقه بالاده اشارت اولونديغى اوزره سرايتلرندن قورقولور اولمسى ده ويلر ايچون حق منعك ثبوتنه مدار اولور بر سبب مشدد اعتبار ايدلمشدر .

مجتهدين كرامك اقوالى بونلردن عبارت اولوب هيچ بر علتك سرايت وانتقالندن قورقولور اولمسى اثبات خيار ايچون سبب مستقل اوله بيلير ديين ، جنون وبرصه قياس ايله ين يوقدر . بالعكس سل ونه كبى امراض باطنه نك هيچ برطرف ايچون مثبت خيار اولميه جغى معلوم ومصرحدر . بناءً عليه شومادده كى (بلا ضرر برلكده اقامت ممكن اولميان علتلر) تعبيرى بونلره تشميل ايديله جكسه البته مخالف شريعت اولور . وسرايتلرندن قورقولان امراضك كثرتى ده معلوم اولمغله بونك نتيجه سى هركيم بويله بردرده كرفتار اولورسه زوجه لرى آنلرى دوشه كلرنده براقوب تفريق ايچون ، زوج آخره توسل ايچون محكمه لره شتاب ايتسونلر ديمك اولور . فساد اخلاقه داعى والبته مخالف مصلحتدر . البته كه حكومت سنيه مزده بوكا راضى اولميه جقدر .

قوميسيون هيئتنك ده بونى مراد ايتمه مش اولملرى لازم كلير . لكن عباره بك آلاستيق او نه درلو تفسيره اوغرايه رق برچوق دعاوئ فاسده تكوننه وضياع حقوقه باعث اوله جقدر .

قوميسيونك (جذام وبرص وعلل زهرويه كبى بلاضرر برلكده اقامت ممكن اولميان علت) لردن مقصودلرى آنجق بو علتلرك كنديلرى اولوب « علل زهرويه » لفظيله ده فرنكى وبل صوغوقلغى مراد ايدلمش اوله حق . لكن ينه ياكلش . چونكه بل صوغوقلغى جذام وبرصه بكزه مز . قابل شفا بر خسته لق اولديغنده ارباب طب متفقلردر . مذاهب اسلاميه نك هيچ برينده اسباب تفريقدن دكلدر . خرستيانلر ويهوديلرجه ده بويله بر حكمى اولديغى ١٣٢ ، ١٣٨ نجى ماده لردن آكلاشيليور .

فرنكى ايسه شو اسمندنده ظاهر اولديغى اوزره قديماً بلاد اسلاميه ده معروف اولمايوب روايت اولونديغنه كوره اوروپاده آمريقادن كلمش اولمغله بالطبع كلام ائمه ده ذكرى يوقدر . آنجق اصول معلومه يه قياس وقواعد كليه يه ارجاع اولونمسى سل وصراجه كبى علل وامراضه وبالخصوص لغت عربيه ده « تعقيبه » ديديلن بل صوغوقلغنه مى بكزر ، يوقسه تفريق مسئله سنده اصل متفق عليه اولان عنت ويا مختلف فيه اولان جذام وبرص معناسنده ميدر ؟ تأمل ايدلمسى لازم كله جك . حالبوكه عنت معناسندن بعيد . مذهبمزده ، ياخود مذهب شافعيده آكا قياس اولونمسى ممكن اولديغى كبى موضع تقرب واطرافنه مخصوص اولان منفراتنده ده دكلكه مذهب مالكى اوزره آكا قياس ايديله بيلسون . جذام وبرصك موجبات تفريقدن اولملرينك علتى ده بو مذهبلرده تماميله مدرك اولمديغندن انلره قياس اولونمسى ده صحيح اولميه جق .

يالكز مذهب حنبلى قاليوركه آنلره كوره بو اصللرده علت تماميله مدرك اولوب سرايت قورقوسى متضمن عيوب منفره دن بولونملرى وبناءً عليه كمال تقربه مانع اوله رق عنت بابنه ملحق اولمريدر . قياس ممكن اولوب صحتى معانئ مذكوره نك متيسده بولونمنه متوقفدر . آرتيق فرنكينك اوصافى تأمل اولونمق لازم كله جك . او خبيث علتده ايسه بو معنالر هيچ يوق دكل . لكن سرايت قورقوسى برنجى دوره سنه مخصوص ، آندن صوكره نه احد زوجيندن ديكرينه ، نه ده اولاده انتقال ايتميه جكنى ارباب فن متفقاً بيان ايديورلر . واو دوره سنده امراض باطنه قبيلندن اولوب كمال تقربى اخلال ايده جك آثار منفره سى بولونمايور . كنديلرينى تداوى ايتديره ميه نلرك برونلرى وآغزلرى ، ياخود سائر محللرنده براقديغى عيوب آنجق ايكنجى واوچنجى دوره لرنده اولبور . بونلرده امام محمدك موانع تقربدن عد ايتديكى قرقار كلالك كبى ، بخر فم كبى دكل ، آنلردن زياده هشم وجرح آثارينه ، كوزلكه ، ياخود صراجه يه بكزه يور . جذام وبرصه قياس اولونمسى بو مذهبده اويه جق كبى كورولميور . قوميسيونك بو حكمى نره دن آلديغى آكلاشيله ميور . دوقتورلرك تجاربى ايلروله دكجه بالمعالجه اوكى آلنه جغنه منتهى اولور .

هله دوقتور واسرمانك بو كونلرده كشف ايتديكى اصول تداويدن بحث ايدن فلك ركن عظيمى سليمان نعمان پاشا اقدام غزته سنك ٥ جمادى الاولى ١٣٣٦ تاريخ و ٧٥٥١ نومرولو نسخه سنده نشر اولونان مقاله سنده :

« فرنكيه كلنجه بو ، آرتيق كيزلى بر خسته لق اولمقدن چيقمشدر . فرنكينك عيب ناقى اولونمسى ده طوغرو اولميه جقدر . بو آرتيق انتانى بر خسته لق صيره سنه كچمشدر . ناصيل حماى راجعى تداوى ايدلكده ايسه بوده بر ، ايكى آى ، حتى اون سكز ، يكرمى كونده تداوى ايدلكده بولونمشدر . » ديور .

برده بويله اولسون . هيچ بر مذهبه ، هيچ بر نقله استناد ايديلمكسزين آنى موجبات تفريقه الحاق ايتمك ناصيل مشروع اوله بيلير ؟ بونكله اويله بر منفعت ده تأمين ايديلمز . چونكه علتك سرايتندن قورقولديغى زمان آثار معيبه سى ظاهر اولمديغندن مبتلا اولان زوج آنى كتم ايده جك . زوجه سى قبل الزفاف آكا مطلع اوله ميه جق .

بعدالزفاف مطلع اولنسه‌ده خسته‌لق سرایت ایتمش اوله‌جغندن تفریقك فائده‌سی قالمایه‌جقدر . هله زفاف رسمیدن اول یکدیگریله کوروشمش، کیزلی محبتلره باغلانمش اولورلر ایسه سرایت دها اسرع اوله‌جقدر . نته‌کیم عائلك مواطن اصلیه‌سنده احد زوجیندن دیگرینه انتقالی همان بویله‌در . آنلرده قاچ کوچ اولمیوب بریرلریله تا نشان وقتندن وبلکه دها اولدن هرمناسبله اختلاط ایدر اولدقلریله آنی هرحالده کیمی دها اول قاپمش ایسه دیگرینه‌ده زرق ایتدیکندن رسم ازدواجك اجراسی وقتنده اکثریا هم حال اولدقلرنده شبهه ایدیلمه‌ملیدر .

خسته‌لغك کرك اورالرده انتشارینه ، کرك مملکتمزه انتقالنه سبب اولان نکاح شرعی دکل ، زمانك سربست براقیلوب عمومخانه‌لرك کشادنه بولندورلمسی، اوراده کیلرك آره صیره معاینه‌یه تابع طوتولملری منع انتشارینه کفایت ایدر عد اولونه‌رق سبب حصولنك هریرده وهرزمان ایچون امور مباحه منزله‌سنه کتیریلمش اولمسیدر . بومثللو علل واعراضك منع انتشاری مطلوب اولونجه فعل زنا واسبابی، طائفهٔ نسانك آچیق صاچیق کزمرك رجال ایله اختلاطی قانون ایله منع اولونملیدر .

خسته‌لغك منع سرایتی ایچون حاکملرك ازدواج ایده‌جك اولانلردن صحتلرینه دائر راپور طلب ایتمکده اولدقلری ، محررات وبا کراتك‌ده قبل النکاح معاینه‌یه تابع طوتولدقلری سویله‌نیور . بوخصوصه دائر لکن سنه مقام مشیختدن برامرنامه اصدار ایدیلمش اولدیغی ده خبرلرده کورولمش ، یاخود ایشیدیلمش ایدی . تدابیر صحیه حد ذاتنده کوزل شیدر . لکن بونکله مقصد حاصل اولماز . نکاحدن مأیوس اولانلر زنایه دوکوله‌جکلر . خسته‌لغك انتشاری مع زیادة دوام ایده‌جك. وبونلرك یوزندن بونجه طاهرین وطاهراتك مناکحاتی دوچار مشکلات اوله‌جق . اهالی اسلامیه‌نك آداب واخلاقیله قابل تألیف اولمیوب ارباب حیا وغیرتك طباعنه البته کران کله‌جك اولان شو تکلیفك مشقتنی آنلر چکه‌جکلر ، آنلره انحصار ایده‌جکدر. هریرده تطبیقی دخی متیسر اولمایه‌جغی کبی برچوق سوء استعمالاته‌ده سببیت ویره‌جکدر . ازدواج ایده‌جکلرك علل ساریه‌دن سالم اولدقلرینی تحقیق ایتمك کندیلرینه وعائله‌لرینه دوشر ، حاکمره دکل . ارباب حکومت واهل علم وحکمت ایچون بوبابده یاپیله‌جق اولان شی ناسه لازم کلن اخطارات ووصایا ایله ممکن اولان آسهلانك ایفاسندن عبارتدر . طرفینك لزوم کورورلرده ایسترلرسه بومثللو عیوب وعللدن سلامتی نکاحلرنده شرط ایتمك مذهب مالکیده جائز اولدیغی کبی زوجه زوجنده بویله بر عیبك وجودینه، یاخود حدوثنه اطلاعنده حق خیار اولمسنی عقد اثناسنده شرط وتعلیق ایتدیرمك مذهبمزده‌ده ممکندر . بوندن فضله‌سنه‌ده حاجت یوقدر . خسته‌لغك لذاته موجبات تفریقدن عد اولونمسنی تکلیف ایتمك بی‌لزوم اولور . احکام شرعیه‌یه ایستینان حکمك علاوه‌سنك شرعاً جائز اولمایه‌جغی بدیهیدر . طلاقك شرط تعلیق صحیح اولدیغنه دائر اولان ١٠٦ نجی ماده‌کلله احکامی بومادنك وضعنی مغنیدر . خسته‌لغك قابل تداوی اولدیغی حقندکی اطباءنك بیاناتی‌نه باقمه .

صدرالدین

افعالك حسن وقبحی

٣

لکن بونلر، هرعملده ، مزاجلرنده، طرز آلایش ومعیشتلرنده، جنس ولشانلرنده وکندیلرینی احاطه ایدن احوال اجتماعیه‌نك بعض اقسامنده اختلاف نظره سالك وبوسببدن هروجه ایله شره متمایلدرلر، وهربریسی جزم ایدرکه نافع اولان شیئی طلب واستحصال ، مضر اولان شیدن‌ده اتقا ایتمك چاره‌سنی تأمین وشو حیات فانیه‌ده سعادت مقصوده‌یی جلب وتقریر خصوصنده عقل بشرك کفایت منفردیه اعتمادی جائز ودفع محذوره کافل دکلدر. انجق محیط عالمده وجودمستثنالری، کندیلرینك علو شانلرینی منسوب اولدقلری اقوامك شهادتلری واسطه‌سیله دهرك ایما ایلدیکی صورتله بیلمش اولسه بیله مقدارجه بك قلیل بعض عقلادن عبارت اولوب بونلرك سعادت عمومیه‌یی استکماله کافی اولمدقلری‌ده بدیهیدر .

عقول ناس ، کاشانده عالی برقونك حکم نافذی قارشیسنده وضیع ومقهور بولندیغی تصدیقده متفق بولندیغیله برابر وجودباری‌یی ادراکده، بوحیات فانیه‌دن صکره دیکر برحیاتك وقوعی محقق اولدیغنی فهم واحاطه‌ده مساوی دکلدر . اونلر بوکونك یارنی اولدیغنی یعنی دنیادن صکره حیات اخرویه باشلایه‌جغی‌ده تمیز ایده‌بیله‌جك خاصیتده متحد ایسه‌لرده صنوف بشردن بعضیلرینك اوثانی معبود باطل اتخاذ ایدرك بونلره طاپق یولی احداث ایتملری افساد عقوله ومسلك سعادتدن انحرافه سبب اولمشدر. حالبوکه اللهك واحد اولدیغنی وکندینه نه‌کبی صفتلرك اثباتی واجب ایدوکنی بیلمك ، آخرت حیاتی لایق اولدیغی طرزده اکلامق ، دار آخرتده ثواب وعقابی مستلزم اولان عملری تقدیر وتثبیت ایتمك وجانبی کشف وتطبیقده عقل مجرد ، عقول وطبایعی مختلف اولان بتون انسانلره برواسطهٔ قادره وکافیه دکلدر . شوقدرکه موقعاً وزماناً هدایت نبوی شرفنه نائل اقتدا اوله‌مدقلری حالده مختص اولدقلری کال عقل ونور بصیرتك کندیلرینه اوکبی حقایقی الهام وافهام ایتمش اولدیغی کیمسه‌لر پك آزدر ، بونلر اکر ارشاد نبوی سعادتنه مظهر اولسه‌لردی، دیکر ناسدن دها سریع برصورتله اوکا اتباع ایدرلردی. بونکله برابر اومثللو عقل وبصیرتی حائز اولانلردنده ربقدرك آثار جلالنه قارشی غیر سالم بریولده تعمیق فکر وعرفان ایله حقیقته لایق اولمیان درکلره سقوط ایدنلر کثیرالوقوعدر .

شو نقاطه کوره حیات اخرانك احوالی، ازجمله اونك کافهٔ لذائذو آلامی، اعمال دنیویه‌نك نه صورتله محاسبه اولنه‌جغی بولمرقی،حیات دنیویه‌دن صکره نافع اوله‌جغنك بیلنمسی ممکن اولمیان عملری عبادت ایشلرنده کوربان نماز وکیمتلرینك اعداد مرتبه‌سنی، دیانت اسلامیه‌ده جاری حج مناسك وافعالی ، دیانت موسویه‌ده مؤسس بعض احتفالاتی ، دیانت عیسویه‌ده زهدوتوسل قصدیله حال‌ازوا ومجردیتك ترجیحی وبونلردن

باشقه وجه فائده‌سی تعیین اولنه‌میان دیکر عملاری اولدن سبق ایتمش بر واسطهٔ مشروعه اولمقسزین درك واحاطه ایتمك ، اونلرده مندمج اولان اسرار ونتایج حکمیه‌یه واصل اولمق عقل بشرك حوصلهٔ استیعاب واستقلالی خارجنده‌در .

شو اسبابدن طولایی عقل انسانی ، قوای ادراکیه وبدنیه‌یی حیات دنیویه واخرویه‌جه خیرلی اوله‌جق صورتده استعمال ایده‌بیلمك ایچون هر حالده بر قائده ، بر معین ذی کماله محتاجدر . احکام اعمالك حدود ووجوهنی تحدید وارائه ، صفات الهیه‌یه طرز اعتقادی تعیین ، لایق وجه اوزره آخرت احوالنه ودنیاده وعقباده خیر وسعادت کورمکه مدار اولان بالجمله طرق واسبابه پیدای معرفت ایتمك ایچون اومعیندن استعانه‌یه مفتقردر . بویله بر معین کندی کندینه چیقوبده بنی جنسندن ذکر اولنان شیلره دائر استماع بحث وکلام ویا بنی جنسنك اوندن تلقی احکام ایتمسی کبی بر حال ، اونك ایچون امر ارشادده حجت صحیحه اوله‌ماز ، حتی کندیسی سائر ناسك عادات ومعلوماتنه وحکمت خلقت حقنده‌کی استخراجاتنه فائق اوصاف ایله ممتاز اولسه بیله خلق ایچون سند تمسك اولمسنه احتمال ویریله‌مز . آنجق بوقاریده بیان اولندیغی اوزره ناسك محتاج اولدیغی معین ، جانب الهیدن ناسی حقه دعوت ایدن وبیاناتی‌ده تأیید ربانی‌یه مقترن اولان ذات عالی اوله‌بیلیرکه : مصالح عبادی ، الهك صفت کمالی ، حق باریده بیلمسی قوللق شانندن اولان عقاید واحکام دینیه‌یی ، حیات اخرویه ایله اوراده حصولی عندالهیده مقرر اولان شیلری خزینهٔ قدرتدن تلقی ایتمش اولدیغی حالده ناسه تبلیغ واخطار ایلر .

بوصورتله حقایقی احاطه‌ده تشتتدن وبعض شیلرده ضعف ادراکدن خالی قالیان عقله برشعلهٔ حقیقی اهداسیله یاردیم ایدر . بویله بر معین ایسه آنجق پیغمبردر .

نبوت : وجود باریتك متصف اولدیغی صفتلرك نه درجه‌یه قدر ملاحظه واثباتی وافراد بشرك بوبابده محتاج اولدیغی وتوقف نه مرتبه‌یه ایصالی لایق ایسه اونلره بر حد قویار ، خواص ناسك‌ده استعداد ومقام عرفانلرینه کوره کندیلرندن غیری‌یه تفضل ایتملرینی ممکن قیلان طرق واسبابی ایما ایدر .

شوقدرکه خواص بشره متعلق اولان بومزیت آنجق عامهٔ ناسه کفایت ایده‌بیلمسی جائز اولان درجه‌ده متحتم اوله‌بیلیر . نبوتلر ، الهك وجودینه ، وحدانیتنه واولکی فصللرده بیان واثبات ایتدیکمز وجه ایله صفات الهیه‌یه اعتقاد ایدلمسنی مطالبدر .

نبوت ، بوعقاید مشروعه‌نك استدلال یوللرینه ، اونلره متعلق معارفك وجه مخصوصی ایله وجوب استحصالنه ، بوصورتله کسب ایدیله‌جك معرفتك حسنه ، جهالتك لزوم منعنه ، شرع انورك واجب قیلدیغی برشیئك انکاره مقرون اولمسنك استلزام ایده‌جکی نتایجه ، قبحیاتك ماهیتی آنجق طریق شرع ایله فهم اولنه‌جغنه تعلق ایدن ومنحصراً عقل ایله حلی ممکن بولنمیان معلومات وحقایقه نفسك مطمئن اوله‌جغی برصورتده ارشاد ایدر . زیرا عقل بشر ، ذکر اولنان خصوصانده کندی کندینه حرکتده مستقل اولسه‌یدی اونلرك دقایق وایجاباتنه جزم ویقین و قناعت کبی عماد طمانینت اوله‌جق صورتده نتیجهٔ مطلوبه‌یه وصوله قدرتیاب اوله‌مازدی .

اکر موهوب ومکتسب اولان عرفان ، ثواب معینه مستحق قیلان افعال ایله بونلرك ضدینی ارتکاب یوزندن وقوعی منصوص اولان عقوبت حقنده شرعك تعیین وبیان ایتدیکی احکام ایله تزییدا اولنورسه واجب اولان شیلری بیلمك فریضه‌سی طریق شرعی‌یه توفیق ایدیلیر . بونکله برابر حد ذاتنده حسن اولان برشیئك صفت معلومه‌سی معارف الهیه‌یه منافی دوشمز ، چونکه شریعت ، وقوعی جائز ومحقق اولان شیلری اتیان ایدر ، حسنی احداث ایتمز . فقط حسن اولان موادی نص ایله تأیید ایلر .

بوبابده برمثال ذکر ایدەلم : حضرت یوسف علیه السلامك لسانی اوزرینه شرفوارد اولان و « متفرق محللرده معبود باطل اتخاذ ایتدیککز اصنامی ، یوقسه واحد ، قهار صفتلریله متصف بولنان الله عظیم الشانمی خیرلیدر ؟ » مآل شریفنی مفید بولنان (أرباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار) آیت کریمه‌سی پك واضح براشارتی متضمندرکه آلهه‌لرك متفرق ومتعدد اولمسی ، افراد بشرك وجههٔ قلوبنی کندی قوتلری فوقنده رأی باطللریله معبود اتخاذ ایتدکلری شیئه دوغری تفریق وتقسیم ایدر . بوایسه اویوله سالك اولان هر فرقه‌یی نلیك متوجه بولندیغی اعتقاد ومتابعتی محافظه نقطه‌سندن تعصبه سوق ایلر ؛ بوحال شبهه‌سزدرکه نظام حیاتلرینك بادیٔ فسادی اولور .

اما جمیع ناسك اله واحده اعتقاد ایتمسی بر توحید لایقدرکه تشتت ومجادله‌یی اعتیاد ایدن نفوسك سلطان واحده حصر عبودیت وتأیید مربوطیتله اونك زیر حکمنده خاضع ومنقاد اولمسنی استلزام ایدر ، اخوت بشریه‌نك نظام فلاحی ، قاعدهٔ سعادتی ادراك واحراز ایتملری بوسایه‌ده حصوله کلیر ، بوبولده‌کی روابط اعتقادیه‌لرینك ثمراتی ، او نظام اخوته رونق ویرر . نته‌کیم : امور اعتقادیه‌ده هدایت ایدیجی برصفتله وارد اولان وکندینه یوقاریده کوستردیکی اوزره اعتقادی مطالب بولنان شریعت ، صلاح عاملی تأمین ایدن یوللری ایضاح ایتمشدر .

نبوت ، دارینده سعادت انسانك متوقف اولدیغی اعمالك انواع واشکالنی تحدید وتعریف ایدر . معبود بالحق اولان الله ذوالجلال حضرتلرینه لایق اولان اعمال وعبادات ایله احکام متعلقه‌لرینه شرعك تعیین ایتدیکی حدود دائره‌سنده تمسك ورعایتی‌ده آمر وطلبکاردر . نبوتك امر ونهی ایتدیکی خصوصانده اولجه حسن ویا قبح اقسام وزجوهندن طانیلان بعض شیلرك اصابتی ظاهر اوله‌رق بوبابده مؤمنلره قوت اطمئنان ویرمشدر .

حدودی وضع اولنان احکام شرعیه‌یه توفیقاً مأموربه اولان

ومندوب بولنان عمللری ایشلهمك ، منهی اولمسی اعتباریله ایشلنمسی کریه وممنوع اولان افعالدن‌ده حذر ایدلمك ، ثواب اجرینی ویرن وعقابی استلزام ایدن فعللری تصریحاً ادراك والتزام ایلك یوللرینك مجرد عقل مستقل ایله کشف واحاطه‌سی امکان خارجنده اولوب آنجق شرعك دلالت ومعاونتنه مفتقردر .

شوطریق معرفت ، مأمور به اولان شیئك حد ذاتنده حسن ایله معروف بولنمش اولمسنه یعنی احکام شرعیه‌ده مفصلاً کوستردیکی اوزره منفعت دنیویه‌یی ، احوال معیشتده اختیار اولنان مسلکك نتیجه اعتباریله نفع اخروی‌یی ، صحت بدنی ، مال ، جان وعرضك محافظه‌سنی ، ذات اجل واعلایه قلبك زیادهٔ تعلقنی استلزام ایدن محاسن عقلیه‌یه منافی دکلدر . شوقدرکه درك حسنی عقلاً ممکن اوله‌میان اعمال ، بونلر کبی وجه قبحی یالکز عقل ایله بیلنمیان بعض قبحیات واردرکه بونلرك حسن ویا قبح نوعندن اولدقلری آنجق شرعك امر ونهییله تعین اولنه‌بیلیر . والله اعلم .

شیخ محمد عبده مترجمی : حسین مظهر

انقلابات حاضره قارشیسنده اسلام عالمی

حرب عمومینك انفلاقندن أول عالم اسلامی تهدید ایدن اك بیوك مصیبتلردن بری چارلق قوتی ایدی .

ایمپریالیزم تهلکه‌سنك بو مخوف ومدهش ممثل اسلام مراکز مدنیه‌سنك ، اسلام دیارینك برچوغنی استیلا ایتمش ، مسلمانلقك پایتخت خلافتنی هر لحظه تهدید ایدییور ، پایتخت خلافتی پامال استیلا ایتمه‌یی برغایه طانیور وبو غایه‌یی برآن اول تحقق ایتدیرمك ایچون فرصت کوزه‌تیوردی . بویله‌جه مسلمانلق عالمی درین اندیشه‌لره ، متمادی خلجانلره دوچار ایدییوردی ، چارلغك حضور قهرنده عاجز وزبون قالان اسلام عالمی بو آزغین تهلکه‌نك اسباب اندفاعنی درپیش ایدوب طوریبوردکن حرب عمومینك انفلاقی اوزرینه موسقوف سیاست جهانگیرانه‌سنك اك یوکسك مراتب اقباله اعتلا ایده‌جکنی ظن ایدرك دها فضله اندیشه‌ناك اولمش ، فقط محاربه‌نك ایلك نتیجه‌لری میانده چارلغك انهدامنی مشاهده ایدرك انتقام الهینك بو صفحهٔ مؤثره‌سی قارشیسنده سجده کیر شکران اولمشدی . چارلق ، ارتکاب ایتدیکی سیئاتك جزاسنه چارپیله‌رق شواهق جبروتندن حضیض اندراسه یووارلندی . وموقعنی عداوتیله مشبوع ، قهر و حشمندن متأثر ، ایمپریالیزمی و بونی تأسیس و حمایه ایدن مبادی و مؤسساتی ییقمه‌یه چالیشان قوتلره ترك ایتدی .

بو قوتلری تولید ایله مظهر انکشاف ایدن چارلغك دبدبه و دارائی اوغورنده خلقی ازمسی ، ثیرمسی ، خلقك نصیب رفاهیتنه و ثمرات فعالیتنه دست تجاوزینی اوزاته‌رق زواللی خلقی سفالت ومسکنته سوق ایتمسنه مقابل حیات احتشام وعظمتنی تأیید وتزیید ایچون ینه بوکتلهٔ مقهوره‌نك بیتاب قوتنه استناده مجبور اولمسیدر .

چارلغی امحا ایدن بومجبوریت ضروریه‌در . چونکه خلقك بو مدهش مصیبتی کندی قوتیله پایدار ایتدیکنی اکلامسی محقق ایدی . خلق ، چارلغك بونقطهٔ ضعفنی ادراك ایتدیکی دقیقه آرتیق اونك نفوذ وقدرتی ضایع اولدی . ونهایت خلقك ضربهٔ انتقامیله محو اولدی . بوبك طبیعی برنتیجه ایدی . حرب عمومی بونتیجهٔ طبیعیه‌نك آوان تحققنی تعجیل ایتدی . برطرفدن روسلرك حدودلرده ، صرف چارلغك احتراصاتنی تطمین ایچون آن واحدده بیکلرجه ، یوز بیکلرجه قربان ویرمسی خلقك کین وانتقامنی آلوله‌دکجه آلوله‌یور ، دیکر طرفدن چارلغك خارجدن بکله‌دیکی معاونتلرك امدادینه شتاب ایده‌مه‌مسی ، چارلغك متفقلریله برلشه‌مه‌مسی ، مازوری‌ده مدهش ضربه‌لره دوچار اولمسی وچناق قلعه‌نك او مهیب ومعظم مدافعه‌سی چارلغك موقعنی صارصمش ، ومقدراتی خلقك دست انتقامنه تسلیم ایتمش ایدی . چارلغك سقوطی اوزرینه روسیه‌ده تحدث ایدن هرج ومرج ، بالخاصه ایمپریالیزمی کوکندن ییقمق ایچون کوستریلن تهالك ، وسائط جبریه ایله خلقی استثمار ایتمه‌نك نه فجیع عاقبتلره منتهی اوله‌جغنی کوسترن اك بیوك عبرتدر .

بو مهم حـ . ـه بتون دنیایی متأثر ایتمشدر . بالخاصه عالم اسلام چارلغك سقوطیله پك علاقه‌داردر . چارلغك غایهٔ تعرضی بالخاصه اهل اسلامك قلبگاهنه ، مقام خلافتنه متوجه ایدی . چارلغك انهدامیله عالم اسلام اك قورقونج واك سطوتلی دشمنلرینك برندن قورتولمش اولدیغی کبی ایمپریالیزمك وسائل قهر وتدمیرینی کوردی ، اکلادی . ایمپریالیزمك جبروت قاهره‌سنك نقطهٔ استنادینی ، وبو نقطه‌نك کیمك النده اولدیغنی عیاناً مشاهده ایتدی . بناءً علیه بوجهتدن پك مهم استفاده‌لر تأمین ایتدی .

روس انقلابنك جهانشمول تأثیراتندن عالم اسلامك حصه‌سنه دوشن تأثرات بوندن عبارتدر . اسلام عالمی روس عالمنه آنجق برنقطه‌ده ظهیر اولور : ایمپریالیزم علیهدارانی .

روس انقلابجیلرینك مبادیٔ سائره‌سی اسلام عالمنده بر تأثیر اجرا ایده‌من .

دساتیر اسلامیه اهل اسلام آره‌سنده اخوت ومساوات تأسیس ایتمش ، صنوف مجادلاتنه قطعیاً میدان براقامشدر .

انکلیز مطبوعاتنك برقسمی بوخصوصده بزمله متفقدرلر . ازجمله «ذی نیرایست» غزته‌سی «لهینك شرق خولیالری» سرنامه‌سی آلتنده نشر ایتدیکی بر مقاله‌ده بروجه آتی بیان مطالعه ایدییور :

«دنیاده اکثریت اسلامیه‌یی حائز مملکتلرده بولشه‌ویزمه اهمیت ویره‌جك هیچ برمملکت یوقدر . اسلام مملکتلری ، روس بولشه‌ویزمنك هندستانه سرایت ایتمه‌سنه مانع اولیورلر . چونکه بولشه‌ویزم هندستانه واصل اولمه‌دن اول سمرقند ، بخاری ، طهران واستانبول

مسلمانلرينه سرايت ايتمه‌سی‌ده مقتضيدر. مسلمانلق ايسه بولشه‌ويزمك اك قوتلی معارضيدر و اهل اسلامه «لەنين» ك اتباعنه بخش ايتديكی هرشیٔ بخش ايدييور.

«جنوبی روسيه مسلمانلرينك ترقيات فكريه‌سی‌نه اولورسه اولسون اسلام دەموقراسيسنه اولان ارتباطلری پك درينددر.

«بولشه‌ويزمك بخش ايتديكی بر حريت يوق كه مسلمانلق اونی انكار ايتمش اولسون.

«روابط اسلاميه ساحهٔ فعلياتده، فرانسز اختلالنك فلسفی مفكوره‌سندن دها حقيقيدر.

«اسلام مملكتلرنده اولان «اشتراكيه» «Communism» ، فلاسفهٔ اشتراكيه‌نك اثرلرنده كورونندن دها مكملدر.

«بوندن ماعدا دين اسلام، انسانلرك حقوق مساواتلرينی تأمين ايدن، پادشاهلرله تبعه‌لرينك اك ماديسی آره‌سنده بر فرق كوزه‌تميان يكانه ديندر.

«بو اساسلر اوزرينه قورولان، و بو اساسلری بلا اعتراض، اساس دين اولمق اوزره قبول ايدەن بر هيئت اجتماعيه‌ده بولشه‌ويزم هيچ بر موفقيت احراز ايده‌مز.»

انكليز محررينك بو بياناتی حقيقته مباين دكلدر. اسلامك تشكلات اجتماعيه‌سنده ايكی دستور واردر كه بريسی اخوت، ديكری مساواتدر. اخوت اسلاميه دينی، وجدانی، حقوقی، اجتماعی غايت متين اساسلر اوزرينه مؤسسدر كه بو سايه‌ده انتشار واعتلای اسلام دورلرنده هر درلو جنسيت اختلافاتی وقوميت منازعاتی اورته‌دن قالقمشدر. عصرمزده دخی تورك، چين، هند، افريقا وبتون ممالك اسلاميه آره‌سنده دائما مشهود اولان تعاون و تمايلات حسنه بو اخوتك آثار مستمره‌سيدر. مساوات اسلاميه بوتون مسلمانلری عين وظائفله مكلف ياخود عين حقوقدن مستفيد ايدر. امتيازلی، مستثنا هيچ بر فرد وياجماعت يوقدر. بناءً عليه صنوف مجادلاتی واقع اولمامشدر.

حالبوكه بولشه‌ويزم، مساواتسزلقلرك، ظلملرك طوغوردينی بر مذهبدر. بو مذهبه سالك اولانلر صنوف حاكمه‌نك، زادكانك، اغنيانك أسيری، مغدوری اولانلردر. بولشه‌ويزمك روسيه‌ده بو مدهش موفقيتی كتلهٔ ماليه‌نك سفيل بر موقعده بولنماسی وبو صنوفك اسارتنده هر درلو ذلته معروض قالمه‌سندن طولاييدر.

بو نقطهٔ نظردن بولشه‌ويزم عالم اسلامده هيچ بر موفقيت احراز ايده‌مز. مع مافيه ينه «نيرئيست» غزته‌سنك ديديكی كبی «بولشه‌ويزم»، هندستانده، ايرانده، چينده، ژاپونياده براشه‌مزسه‌ده اونك مدهش تهلكه‌لر پيدا ايتمكده كی قابليتی انكار اولنه‌مز.

«چونكه بولشه‌ويزم طوغرودن طوغرويه مضطرب عقلاره خطاب ايله منافع ماديه‌يه جلب ايدييور. هيچ شبهه يوقدر كه غربده اولديغی كبی شرقده خوشنودسزلق وخودكاملق واردر.»

ايشته بو خوشنودسزلقلر وخودكاملقلر شايان تدقيقدر. بو خوشنودسزلقلردن مقصد شرقده تطبيق اولنان سياست استعماريه‌نك توليد ايتديكی فنالقلردن حاصل اولان تأثيرات، خودكاملقلردن‌ده مقصد هر ملتك منافع خصوصيه‌سی ايسه اووقت بولشه‌ويزم مسلمانلر آره‌سنده دكل؛ مسلمانلر طرفندن امپرياليزم عليهنده بر حركت صورتنده تجلی ايدركه بوده پك طبيعيدر.

بالخاصه روس چاريزمنك، المان ميليتاريزمنك انهدامی امپرياليزم سياستنك بوندن بويله آسايش جهانی تأمين ايتمك خصوصنده موفق اوله‌ميه‌جغنی كوستريور. امپرياليزمك آوان اقبالی كچمشدر. احوالك تجلی ايتديرديكی حقيقت امپرياليزمك شرقده‌ده ياشاميه‌جغنی ايضاح ايدييور. «نيرئيست» ك اشارت ايتديكی خوشنودسزلقلرده بوكا دلالت ايدييور. بو خوشنودسزلقلری بر آن اول ازاله ايتمك، اقوام شرقيه‌نك حق حياتی، حريتنی طانيمق، بو كبی جريانلره قارشی طورمق ايچون اتخاذ ايديله‌جك تدابيرك اك عادلانه‌سيدر.

اميد ايدرز كه بو تدابيرك اتخاذی اهمال اولنمازده انقلابات حاضره‌نك تأثيراتی حد معقولی تجاوز ايتمز. و بويله‌جه عالم اسلامده «نيرئيست» ك اشارت ايتديكی خوشنودسزلقلرك فورانه ميدان براقلماز. عكس تقديرده تهلكه‌نك وخامتی تقدير ايدلامش اولور كه بونك‌ده نتيجه‌لری ايركيج كوروله‌جكدر.

عمر رضا

شيخ الاسلام افندی حضرتلرينه

مقام معلای مشيختپناهی‌يی تشريف بيورديغكز كوندنبری بوتون مسلمانلرك نظری سزه انعطاف ايتدی. مأيوس ومكدر چهره‌لر شمدی سزدن اميد وشفا بكله‌يور.. بو دقيقه‌ده مليونلرجه مسلمان سزك قلب ديانتكزه التجا ايتمش، بوتون اميدلری سزده، اجرآت دينيه‌كزه انتظار ايدييور.. آه سز شو مخاطره‌لی كونلرده دوش تحملكزه بو آغر مسئوليتی قبول ايتمك فداكارلغنی كوستردككزدن دولايی نه‌قادار تبجيل و حرمته شايانسكز! زوالی خلقك سزدن بر خدمت بكله‌مك البته حقيدر..

ايشته عاجزلری بو مظلوم وبيچاره كتله‌نك اك حقير بر فرديم. سزدن كمال متانته استرحام ايدييورم. اون سنه‌در بوتون مسلمانلرك وجدانی رنجيده ايدن تسترده‌كی مبالاتسزلغه بر نهايت ويريلسون. عار، حيا، عفت وعصمتی بر هيچ درجه‌سنه اينديرەن قافلاری بر بيانناته‌كزله صوصديريكز.. مملكتك خراب و بدبخت طوپراقلری اوستنده شئامتكار بر بايقوش كبی چيغلقلر قوپارانلری اسكات ايتمك بو آنده يد اقتداريكزده‌در.. روامی‌در كه تستر كبی عصرلرجه پايدار اولمش مقدس و مبجل بر فريضه‌مز بر شرذمه‌نك پامال هوساتی اولسين؟.. هم بو كونكی كريوهٔ اضمحلاله سقوطمزك يكانه سببلرندن

شمدی‌یه قدر سیاست احتراصلرینه کذرکاه اولمدیغی ادعا ایدیله‌میه‌جك اولان دارالفنونك بوندن بویله بوشائبه‌دن آزاده قاله‌جغنی، صدراعظم داماد فرید پاشا حضرتلری کبی بر شخصیت عالیهٔ سیاسیه حضورنده، ینه صفت سیاسیه‌یی وجوهاً حائز بولندیغی معلوم اولان بر ذات بلاغت سماتك تأمین ایتمکه اوغراشمسی نه‌قدر شایان ممنونیت ایسه، نطقه زمین اتخاذ ایدیلن موضوعلرك، التزام اولنان طرز بیانك ابراز اولنان حالت روحیه‌نك دارالفنون عثمانی‌یه یاقیشدیرلمسی ده اوقدر جالب حیرت اولمشدر.

فقه دینلنجه امام اعظم حضرتلرینك (نفس انسانیه‌نك لهنه وعلیهنه اولان شیلره متعلق معرفت) مآلنده تعریف ایلدیکی بر معرفت، بر علم خاطره کلیر. ایشته بو معرفتك دارالفنونه کیرمیه‌جکنی اعلان ایدن صدا، دارالفنونك بو معرفتدن بی‌بهره اولدیغنی بیان ایتمك صورتیله فقهك ومسائل شرعیه‌نك دکل، دارالفنونك نقیصه‌سنی سامعهٔ انامه ابلاغ ایتمش اولیور.

(من یرد الله به خیراً یفقهه فی الدین) حدیث شریفی مدلولنجه، جناب الهك خیرینی مراد ایلدیکی کیمسه‌یه بخش ایده‌جکی فقهك، بتون مسلمانلرجه دارینده یگانه مدار سلامت بیلینن مسائل شرعیه‌نك دارالفنونه کیرمیه‌جکنی اعلان ایله‌مك، دارالفنونك خیرسزلغنه بر اشهاد دیمك اولمیورمی؟

هایدی بر علم مؤسسه‌سنك انسانلره حقیقی منفعت و مضرتلری مناهجنی اوکره‌ته‌جك اولان بر معرفتدن محرومیتی شمدیلك صباوتنه عطف ایدرك قبول ایله‌مك ممکن اولسون! فقط علم حقوقه بر کرسیٔ احترام افراز ایله‌مك ایسته‌ین صاحب نطقك ملت اسلامیه علم حقوقی اولان فقهه ومسائل شرعیه‌یه نظر اشمئزاز فیرلاتیرکن دوشدیکی تناقضی، تناقض دکلسه خفتسزلغی، یاخود الخفیف تأویلیله وقوفسزلغی خوش کورمك نصل ممکن اوله‌بیلیر؟

ینه دارالفنون تدریساتی

کچن پنجشنبه کونی صدر اعظم پاشا حضرتلرینك دارالفنونی زیارتلری مناسبتیله، دارالفنون مدرسلری، طلبه‌لری وطالبه‌لری قونفرانس صالوننده طوپلانه‌رق رضا توفیق بکك صدر اعظم پاشایه خطاباً ایراد ایتدیکی نطقی دیکله‌مشلردی. نطقده علمك استقلالندن بحث اولندیغی کبی مختلط تدریساتدن ده، مختلط تدریسات حقنده واقع اولان مناقشه‌لردن ده بحث اولنیور.

معلوم اولدیغی اوزره رضا توفیق بکك صوك زمانلرده یاپمق ایسته‌دیکی تجددلردن بری کنج قیزلرله دلیقانلیلری برلکده اوقوتمقدر. رضا توفیق بك بویله بر تشبثی تطبیقده هیچ بر محذور کورمیور وبناءً علیه وار قوتیله بو اوغورده ابذال مساعیدن کری قالمیوردی. رضا توفیق بك اونوتیوردی که بو مملکتك اکثریت حاکمه‌سنی تشکیل ایدن اهل اسلامك اعتقادینه موافق اولمیان بو تشبث بالخاصه بنات مسلمینی تحصیل علم وعرفاندن محروم ایتمك کبی بر ماهیتی حائزدی. مقصد تحصیل علم ایسه قادینلرك ارککلردن آیری اوله‌رق اوقومه‌سنده هیچ بر بأس یوقدی. فقط مقصد غرب حیات اجتماعیه‌سنه تمثل ایتمك اسبابنی احضار ایسه بو امت اسلامیه بوکا اصلا موافقت ایده‌مزدی، وایتمدی. اساساً بویله بر تمثله لزوم یوقدی. بزم شیمدی‌یه قدر موجودیتمزی محافظه ایده‌بیلمه‌مز کندی مبادیٔمزه، مبادئ اسلامیه‌مزه اولان ایمان وارتباطمز سایه‌سنده‌در. وینه بو سایه‌ده بو موجودیتی محافظه ایده‌بیله‌جکز. موجودیتمزك بوکونکی حال تزلزلنده بر آن اول انهدامنه عامل اولمق، او موجودیتك انقراضنه سعی ایتمك هیچ بر وقت سلامت عقله دلالت ایتمز. ملتلرك انقراضی حیات تاریخیه‌لرینك انقطاعی، حیات تاریخیه‌نك انقطاعنه سبب اولان اك مهم عاملردن بری ده ملتلرك مبادی و تلقیاتنك انهدامی دکلمی؟ او حالده بز نصل اولورده کندی مبادیٔمزی افراد معلومه‌نك اوغورنده هدر ایتمکه راضی اولور و موجودیت ملیه‌نك انهدامنه طوغری آدیملر آتیلیرکن التزام سکوت ایدردك؟

بز وظیفه‌مزی ایفاده قصور ایتمه‌دك. ارکان حکومت ایچنده‌ده شیخ الاسلام افندی حضرتلری بو کبی تشبثاته قارشی طوره‌رق بو حرکات نالایقه‌نك واصل اوله‌جغی غایه‌یی، بو حرکاتك مبادئ اسلامیه‌مزه ایراث ایده‌جکی مضراتی لایقیله تقدیر بیوره‌رق بو هوسکارلرك تشبثاتنی دوچار عقامت ایتدیلر. وبویله‌جه اهل اسلامك الصمیمی شکرانلرینه بحق نائل اولدیلر. مملکتمزك هر طرفندن یوکسلن صدای تبجیل بونك اك باهر دلیلیدر.

رضا توفيق بك ينه بو نطقنده طلبه افنديلرك اوكله‌دن اول، طلبه خانملرك اوكله‌دن ايكى ساعت صوكره درس اوقودقلرينى وانجق عمومى درسلرده قونفرانس صالوننده طوپلاندقلرينى، بناءً عليه حكومتك بو حاله مطلع اوله‌رق او دعوانك وارد اولمديغنه يقين حاصل ايده‌جكنى سويليور .

حالبوكه بز حكومتك بو احواله دها اولجه مطلع اولديغنه وقيزلرك تفريقنه ، حتى بشقه بر بنايه نقل اولنملرينه قرار ويرديكنى خبر المشدق .

شيخ الاسلام افندى حضرتلرينك، بالخاصه مساعئ مشيختپناهيلرينك عملكنده حاصل ايتديكى تأثيرات معنويه‌بخشايى مشاهده ايتدكدن صوكره، افكار عامه‌ده سوء تأثيرلر حاصل ايدن بو يولسزلقلرك منعنه كمال همتله چاليشه‌جقلرندن اميننز .

بر تمثال سقوط

يومى غزته‌لرك اوچ دورت سطراق شئونى آره‌سنده بعضاً اهميتله نظر دقتى جالب فقره‌لر كوروله‌كده‌در . مملكتك اجتماعى حياتيله پك ياقيندن علاقه‌دار اولان حادثه‌لره تعلق ايدن بو فقره‌لردن بعضيلرى، اخلاقى ، دينى ، اجتماعى وضعيتك حقيقتا بر مرآتى اوله‌بيله‌جك بر ماهيت عرض ايديورلر .

حدذاتنده منفرد بر وقعه كبى كوريلن حادثه‌لره بويوك بر اهميت عطف ايتمك وبونلردن نتايج اجتماعيه چيقارمغه چاليشمق ، كرچه بعضاً خطالى اوله‌بيلور . فقط ، اجتماعى سقوط ايله مناسبتدار اولان حادثه‌لرى بونلردن آيرمق ايجاب ايدر.

بو هفته‌كى يومى غزته‌لرده كوريلن ايكى اوچ حادثه ، بو صوك ماهيتده اولدقلرندن ، هر حالده موجب انتباه بر شكلده نظر اعتباره آلنملرى ايجاب ايدر . چونكه اجتماعى بحرانك پك حاد بر دوره‌يه كيرمش اولديغنى كوستريورلر :

وقعه‌لردن ايكيسى ، مسلمان آدلى ايكى قادينك چارشافلرينى آته‌رق برر شاپقه ايله سوقاغه فيرلامش اولملرندن عبارتدر . مملكت پك أليم بر وضعيتده بولنديغى هنكامده ، فلاكت عموميه ايله اصلا علاقه‌دار اوليان بو ايكى مخلوقك ، مقدسات مليه ايله استهزا ماهيتده اولان شو حركتلرى ؛ طبيعيدركه ، اجتماعيات نقطهٔ نظرندن ؛ على العاده بر ضابطه وقعه‌سى ماهيتده تلقى ايديله‌من . بلكه بو منفور حركت كستاخانه‌يى ، اخلاقى سقوطك بر نتيجه‌سى ، دينى لاقيدينك بر عاقبت مشؤمه‌سى تلقى ايتمك و او نقطهٔ نظردن استقبالى قورتاره‌جق تدابير صائبه اتخاذ ايلمك ايجاب ايدر .

اوچونجى وقعه‌يه كلنجه ، اونكده صورت جريانى ، يومى غزته‌لرده شو يولده تصوير ايديليور : (اون طقوز ياشلرنده شوخ ودلبر بر خانم ، نشئهٔ باده ايله سرمست بر حالده بك اوغلى جاده‌سنده طولاشيور . يورولمكدن اوصانمش اولمليكه بر آرالق بر آرابه طوتيور . فقط ، بو دفعه كنديسنده بر هوس اويانيور : آرابه‌جيلق ايتمك . بو هوسنى تطمين ايچون ، آرابه‌جينك الينه يكرمى ليرا صيقشديره‌رق موقعنك كنديسنه ترككى ايستيور آرابه‌جى ، يكرمى ليرانك تأثير فسونكاريله كنج و دلبر خانمك آرزوسنى اسعاف ايديور . موقعلر مبادله ايديليور آرابه‌جينك يرينه اوطوران خانم ، آتلرى قامچيلايه‌رق حربيه تپه‌سنه طوغرى برسيران اجراسنه چيقيور . اورالرده ينه بر قاچ باده چاليور . متعاقباً تكرار بك اوغلنه دونيور . آرابه‌يى توران لوقنطه‌سنك اوكنده طورديره‌رق بر قاچ قدح راقى ايستيور . فقط غارسونلر كتيرميورلر . شيق وشوخ خانم، اصرار ايديور . بر طرفدن ، (ور ! . .) ، (خاروبره‌م ! . .) كورولتيسى ، ديكر طرفدن بو غريب مخلوقى تماشا ايتمك اوزره خلقك طوپلانمه‌سى ، نهايت ضابطه‌نك مداخله‌سنى انتاج ايديور ! . . .)

شو فقره‌يى اوقوركن ، بر از ماضى‌يه وهيچ اولمزسه اون سنه اوّلكى زمانه عائد خاطره‌لرى قاريشديره‌جق اولورسه‌ق از بر مدت ظرفنده ملى اخلاق و آداب نقطهٔ نظرندن نه آجيقلى

بر دورهٔ سقوط كچيرمكده اولديغمز بوتون فجاعتيله تظاهر ايدر .

بك اوزاق اولميان بر ماضى‌ده بو كبى حادثه‌لرك وقوعى شويله طورسون ، بو حركت‌ده بولنه بيله‌جك قادينلر اوله‌جغى بيله تصور ايديله‌مزدى . حالبوكه بوكون بو حادثه‌لرى ، على العاده ضابطه وقوعاتى صره‌سنده اوقيورز .

نه مدهش سقوط ! . . . . كچيرديكمز اجتماعى بحرانك علائم مرضيه‌سندن اولان بو حادثه‌لرى على العاده بر ضابطه وقعه‌سى تلقى ايدرسه‌ك ، عجبا جريان انهدامك اوكنه كچمك ناسيل ممكن اوله‌بيلور ؟

عجبا اون سنه اول بويله بر حركت سربازانه‌ده بولنمق جرأتكارلغنى كوستره‌جك بر قادين بولنه‌بيلورميدى ؟ شبهه يوقكه ، خير ! . . .

تعاقب ايدن شو حادثه‌لر ، مقدساتى يقيلان بر ملتك نه قورقونچ كريوه‌لره يووارلانه‌جغى حقيقتنى اك آتشلى فمنيستلر نظرنده بيله ثبات ايده‌جك قدر فجيع در .

مزمن بر شكل آلان مرض اجتماعينك شو علائمى كوستريوركه خسته‌لق جداً وخيم وبحران انكيز بر دوره‌يه كيرمشدر . وقت وزمانيله بويوك بر حذاقله تداوى‌سنه شتاب ايدلمزسه حيات عائله قطعى بر اضمحلاله محكومدر . ديمككه قادينلق حياتنده بو كونكى بحرانى توليد ايدن اسباب وعواملى نافذ بر نظرله تعميق ايتمك زمانى كلمشدر . بلكه‌ده بو زمان كچمك اوزره‌در . هر حالده مملكتك بر ضلالت اجتماعيه دوره‌سنده بولنديغى محققدر . بر ضلالتى انتاج ايدن عوامل ، شبهه يوقكه ، پك مختلف ومتنوعدر . بوراده بونلردن ايكيسنى ، رومانلرله سينمالرى درخاطر ايتديرمك ايسترز .

بر مدتدنبرى ، ترجمه وتأليف صورتيله ، اورتايه ، هردرلو قيود اخلاقيه‌دن عارى ييغين ييغين رومانلر آتيلديغى معلومدر . جدى بر كتابدن اعظمى بشيوز نسخه سوروله‌مه‌ين بو بدبخت مملكتده لااخلاقى رومانلردن بيكلرجه نسخه‌نك همان صاتيلمه‌سى حركت سقوطيه‌نك درجهٔ سرعتنى پك كوزل اكلاته‌بيلور .

نه فجيع بر حقيقتدركه كتاب نامنى ويرمكده تأدب ايتديكمز بو كبى كاغد طومارلرينك اك آتشلى مشترى و قارئلرى قادينلر اولديغى كتابجيلرك شهادتيله تعين ايتمكده‌در . آوروپاده تميز بر عائله آره‌سنه كيره‌مه‌ين ملوث رومانلر ، بزده بلاقيد وشرط ، الك حريم دائره‌لره قدر صوقوله بيليور . كنج وتجربه‌سز بر قسم قادينلر ، هر كون بو زهرلى ياپراقلر آره‌سنده متانت اخلاقيه و آداب ملييه‌لرندن بر قسمنى غائب ايديور ، آره‌لرنده پك اوغلى سوروجيسى كيبيلرى ، اوقودقلرى رومانلرك قهرمانى اولان قادينلرك حياتلرينى تقليد هوسنه دوشيور . مخيل وبيقيجى سركذشتلر آرقه‌سنده قوشمغه باشليورلر . كيمى شاقه ايله سوقاغه آتيليور . كيمى مست ومدهوش ، آرابه‌جينك موقعنه اوطوره‌رق پك اوغلى جاده‌لرينى طولاشمغه قالقيشيور . او بدبختلر ، بلكه‌ده بو حركتلرينى كنديلرى ايچون طبيعى بر حق كوريور . ضابطه‌نك مداخله‌سنى ، حريتلرينه تجاوز ، قابليتلرينه حرمتسزلك بيله عد ايديورلر .

بش اون پاره قازانمق سوداسيله اخلاق ملييه‌يى افساد ايدنلر ، عجبا شو طائفه فجيعه‌دن اولسون متأثر اوليورلرمى ؟ مملكته متماديا اخلاقسزلق تخمى نشر ايدن بو كبى كتابلر ، نه وقته قدر ، بلاقيد وشرط اورته‌لى افساد ايدوب طوره‌جقلر ؟ . .

سينه‌مالره كلنجه ، بونلره اولان ابتلانك نه قدر شمولى اولديغنى آكلامق ايچون تصادفاً سينه‌مالردن برينك اوكندن كچمك كافيدر .

هر كون ، بو متعفن يرلره طولوب بوشالانلرك هر دفعه‌سنده اخلاق و آداب ملييه‌نك نه قدر صارصلديغى بالكز تخمين ايديله‌مز . فقط ، نتيجه كوز اوكنده دكلمى ؟

آداب ملييه‌مزله قابل توفيق اوله‌ميه‌جق درجه‌ده سر آزاده عشق وابتلا صحنه‌لرينى كوسترن فيلملرك ترجيح ايدلديكى سينه‌مالرده ، كوريلان شو نتائجدن باشقه‌سى بكلنه بيلورمى ؟

سينه‌مالرك تربيتكار ، حتى تعليمى تأثيراتى انكار ايديله‌مز . فقط ، مع التأسف او ماهيتده‌كى فيلملرك اك آز كوروله‌بيلديكى مملكت ، شو بدبخت مملكتدر . بو خصوصده هر درلو قيد و قيوددن آزاده اولان بو اولكه‌يه هر نه‌دنسه ، لا اخلاقى فيلملر ترجيحاً كيريور . احتمالكه كتيرنلرك بر غايهٔ مخصوصه‌لرى واردر . فقط حكومت بونلره قارشى دائما بويله لاقيدمى قالمالى .

اخلاق ملييه‌يى افساد ايدن بو ايكى منبع هر كون دها زياده شدت پيدا ايدن فورانلرنده دوام ايدوب كيده‌جكلرمى ؟

***

قادينلرده غايهٔ حيات نه اولمليدر ؟

قونيه‌ده منتشر عبرت غزته‌سندن :

قلبنده درين وجايكير بر حس فضيلت ، روحنده قوى ومتين بر عقيدهٔ عفت ، دوداغنده نوشين ومتبسم بر حلم و ملايمت ، جبهه‌سنده درخشان بر ادب وصناعت ، اللرنده مفيد بر مشغلهٔ سعادت . . .

ايشته بويله اولان بر قادينلق يشار . و بو كبى اوصاف جليله‌يى حائز اولان قادينلر دركه منسوب اولدقلرى اقوام وحكومتلرى يشادير . . .

عائله تشكيلنده قادينلر او قدر عالى ومتفوق بر رول صاحبيدركه اونلرك مقدرات اجتماعيه‌سى منسوب اولدقلرى اقوام وحكومتلرك تعيين شكل ومقدراتى ايچون مهم بر معياردر .

لا على التعيين بر قومك احتوا ايتديكى عائله‌لردن برينى نظر مطالعه‌يه آلير و او عائله ايچنده ياشايان قادينك وظائفنى تدقيق ايدرسه‌كز بوتون او ملتك روح اجتماعيه‌سنى تدقيق ايتمش اولديغكزى كوره‌جكسكز : :

جونكه قادينلرك وضعيت اجتماعيه‌سنى تثبيت ايدن حكومتلر دكل، بالكه بالعكس حكومتك وضعيتى درين ومهم تأثيرلرله ساحه‌تقرره چيقاران قادينك و عائله‌نك وضعيت اجتماعيه‌سيدر. بناءعليه ملتلرك عائله تشكيلاتى ؛ حكومت تشكيلاتنك كوچك، فقط تماميله بر نمونه‌سى ديمكدر.

شو حالده بز، عائله‌نك اعضاى نافذه‌سندن اولان قادينى، نه قدر مهم بر اعتنا ايله يتشديرمش اولور ايسه‌ك حكومتى او قدر، بلكه اوندن زياده حقيقى بر اعتلايه مظهر ايتمش اوله‌جغز.

قادينلر نه رياضيات عاليه‌يى احيا، نه ده دقيق تلسقوپلر ايجاد ايتمشلردر. اونلر، بونلردن بيوك، هم ده پك معظم بر اثر ابداع ايتمشلردر. اونلرك شفيق ديزلرى اوزرنده وجودپذير اولان فضيلتكار بر اركك، عفيف‌پرور بر قادين، جهان تكملك قيمتدار بر شاه اثريدر.

قادين حياتده‌كى بو وظائف اجتماعيه‌سنى درك ايتملى و اوكا كوره كنديني تجهيز ايتمكه غيرت ايتمليدر. يوقسه غربده اولديغى كبى يالكز حقوقده مساواتى دوشونن نسائيلك (فه‌مينزم) ؛ وظائفده تساوى‌يى نظر اعتباره آلمه‌ديغندن اولسه اولسه مفرط بر ترقئ ماديه‌نك ولد غير مشروعى اولوركه : بوده تمدنى تملندن صارصمغه خدمت ايتمكدن باشقه برشيه يارامز. قادينك وظائفى، اركككك وظيفه‌سندن اهميتجه دون دكلدر. مثلا عائله‌لردن متشكل اولديغى كبى عائله‌لرك قالمهٔ طالعى‌ده قادينلردر. فقط مادامكه اجتماعاريله قوملره وجود ويرن عائله‌لردر، اقوامك طالعلرى‌ده قادينلرك زانوى فطانت وشفقتلرى اوزرنده پرور شباب اولور ديمكدر.

شو حالده قادين ايچون غايهٔ حيات، نخبهٔ امل، طبيعت طرفندن كنديسنه تخصيص ايديلن مقصده درغرو كيتمكدر. مسئله‌يى بو صورتله درپيش ايتديكى ايچوندركه سرور كائنات خاتم الانبيا افندمز حضرتلرى « الجنة تحت اقدام الامهات » بيورمشلردر.

بز مسلمانلر، استقبالك آتيه‌لكنه نامزد اولان بوكونكى خانم قيزلرمزك آياقلرى آلتنده جنت وسعادتى بولمق، اونلرك دست فياضيله سرنوشت طالعمزى يازمق ايسترسه‌ك كوردكلرى تعليم وتربيه نتيجه‌سنده كندى دين، عقيده، اخلاق، عادات وعنعنه‌لرينه صادق قالملرينى تأمين ايده‌جك بر اصول تربيه قبول ايتمليز. دين اسلام بو اصول تربيه‌نك اساساتى تعيين ايتمشدر. بز آنجق بو اساسلره رعايتكار قادينلره عفيف وناموسلى ديه بيليرز. عقيدهٔ وجدانيه‌نك تظاهرات خارجيه‌سى وجائب دينيه‌يى ايفا اولديغى كبى قادينلرده ناموس، بو مراسم معينه‌يه مربوطدر. قادين شريعتك تحديداتنه، اخلاق دينيه توفيق حركات ايتدكجه ناموسليدر. ديمك اوليوركه ناموسك علائم خارجيه‌سى مراسمدر.

قادينلر دار بر چارشافك ايپكلى النوا آتى آلتنده وجودلرينك حطوط آور افسامنى ترسيم، سيمين كره‌لرينك نوشين عريانلقلرينى تشهير ايتمكده بر باس كورمه‌يوب ناقد نظرلرك ذوق بديعنى آتشله‌ين بو حاللردن بر ذوق مخصوص حس ايدرلرسه ايشته بو تحسس لذيذك باشلاديغى آندن اعتباراً حس ناموس مغلوب اولمش ديمكدر.

يوللرده، پارقلرده، مسيره‌لرده قادينلر واركككلرك يكديكرينه ابراز ايتدكلرى تمايلاتى، حسى، ناموسى اولان بر انسانك يوزى قيزارمه‌دن تحليل ايتمسى ممكنميدر ؟ احتراصات نفسانيه‌نك دينى، اخلاقى بتون عار وحجاب پرده‌لرندن صيريلارق ناصل آزغين وچيلاق بر صورتده تجلى ايتديكنى كورن، بنيان عائله‌يى ديوآسا صولتلرله تزلزله اوغراتمغه چاليشان بو فجيع حاللردن متأثر اولور ايكن حس ناموسدن، قيد دينيدن ذره قدر نصيبى اولان هانكى بر اسلام، بو درجه مجلوب ذوق و محكوم احتراص بر قومك كنج قيزلريله، كنج اركككلرينك دارالفنون كبى بر مؤسسهٔ علميه‌ده بر آراده تدرسلرينه سالم بر نظرله باقه بيلير ؟

شيمدى‌يه قدر آيرى آيرى بر دارالتحصيلده اولدقجه صاف ونزيه بر حيات يشامش ومحيطك بو قابا وعادى حياسزلقلرى تأثيراتندن آز چوق آزاده قالمش اولان بو تازه دماغلرى، بو لكه‌سز قلبلرى وخيم عاقبتلر توليد ايده‌جك كردابلره سوق ايتمكده نه معنى واردر ؟

بوننك بر آز ايلريسنده بولنان حيات اجتماعيه‌يى تدقيقدن عاجز وقادينلردن اسباب معيشت ديله‌نن اقدامك سر ستونى بو حادثه اختلاطك ار كيج وقوعه كله‌جكنى ادعا ايتمسى شرقلى اولوب‌ده شرقك الك بسيط قواعد اجتماعيه‌سنى بيلمه‌مك قدر كولونجدر.

هرشيدن اول بو بابده مطالعه يوروتنلر شونى بيلمه‌ليدركه غربده ناموسك تلقيسى باشقه، شرقده‌ده بوس بتون باشقه‌در. شرق غربك فيوضات ترقيسندن استفاده ايده بيلير. فقط دينه، اخلاقنه، عنعناتنه صادق قالمق شرطيله ...

استانبولده آغا بكلريمزدن بعضيلرينك دارالفنونده‌كى اختلاط تدرس مسئله‌سنى موضوع بحث ايتدكلرى صيراده شرقده شايان تورك قادينلغى نامنه يالكز استانبول عالم نسوانى نظر اعتباره آلوب اصل تورك قادينلرينك اكثريتنى تشكيل ايدن طشره نسوان اسلاميه‌سنك بو بابده‌كى عادات واخلاقنه حوالهٔ سمع اعتبار ايتمه‌دن اجالهٔ قلم وبيان مطالعه ايتملرى قدر، غير معقول برشى اوله‌ماز.

بز آرزو ايديوردق‌كه بوكبى مسائل مهمهٔ اجتماعيه‌ده عموم تورك قادينك نه‌فكر واملده بولندقلرى تدقيق ايديله‌رك دها شامل ونافذ بر نظرله مسئله‌نك حلى نتيجه‌لنديرلمش اولسون.

اسلام كورجستانى

قافقاسيادن آلينان خبرلره كوره مسلمانلر موجوديت واستقلاللرينى تأمين ايچون كمال جديتله چاليشمقده‌درلر.

اهالئ اسلاميه بويوك بر

شوق وارزو ايله اردوى اسلامه قيد اولونمده وجبهه يه سوق ايديلمكده‌در . باكويى پايتخت اتخاذ ايدن اذربايجان حكومتى ده تأسيسات و تشكيلاتنى اكمال ايله مشغول اولمقده‌در . اذربايجان اردوسى ايسه كوندن كونه قوت بولمقده‌در. انكليزلرك مظاهرتى تأمين ايدن اذربايجان قافقاسيانك الڭ قوتلى حكومتى اولمغه نامزددر . كورجستان مسلمانلرينه كلنجه بونلردن روس مكتبلرنده پرورش اولان بعضيلرى مسلمانلرى خرستيان كورجيلرله برلشديرمك ايچون پروپاغاندا ياپيورلر . فقط اهالئ اسلاميه قطعياً بوكا موافقت كوسترميه‌رك خرستيان كورجيلردن آيرى بر شكل ادارەنك تأسيسى خصوصنده آره‌لرنده عهد وميثاق ايتمشلردر . طوپلجه اراضى‌يه صاحب بولونان وجنكاورلكده شهره شعار اولان اسلام كورجيلرك مطالب مليه‌لرينك نظر دقته آلينه‌جغندن اميدوار اولونه بيلير . حسيات اسلاميه ومليه‌سى خللدن مصون قالمش منورلره ، رهبرلره مالك اولان بو مسلمان كورجيلر « اسلام كورجستاننك تخليصى جمعيتى » عنوانيله بر جمعيت تأسيس ايتمشلر وحقوقلرينى مدافعه ايچون اخيراً باطومده « اسلام كورجستانى » عنوانيله بر ده غزته نشر ايتمه‌يه باشلامشلردر. غزته قافقاسيا وروسيه‌يه عائد مهم خبرلرى احتوا ايتمكده‌در . ممكن اولسه‌يدى ده بونلرى نقل ايتسه‌يدك اورادەكى وضعيت دها كوزل توضيح ايدردى . نه چاره كه صحيفه‌لرمز بوكا مساعد دكل . « اسلام كورجستانى » نك باش مقاله‌سندن آكلاشيلديغى اوزره شيمدى كورجستان مسلمانلرينى اشغال ايدن الڭ مهم مسئله‌لردن برى ده اراضى پروژه‌سنى تدقيق ايتمك اوزره تشكل ايدن (شورا) نك قراريدر. مختلف عنصرلردن اون كشيدن مركب بولونان شورانك ضعيف بر اكثريتله ويرديكى قرار مسلمانلرى ممنون ايتمه‌مشدر . پولاق ، ارمنى ، يهودى ، كورجى ، روم اعضالر رأى ويرميه‌رك يالڭز اسلاملرله روسلار رأيه اشتراك ايتديكى حالده ينه مسلمانلرى ممنون ايده‌جك بر قرار ويريلمه‌مسى شايان تأسفدر . اسلام كورجستانى بو قراردن پك متأثر اوله‌رق شورايه هجوم ايديور :

« شيمدى يه قدر ماصلوف (شورا) سى اوقدر حقسزلق ياپمشدر كه بو ، اونلرك الڭ بويوكيدر . بيلم كه مملكتمز بو اجرا آته ناصيل تحمل ايديور و ايده‌جك ؟ بز وظيفه‌لرمزى ياپدق وياپيورز ، مملكتمزه قارشى دائماده ياپه‌جغز . اسلام كورجستانك حقوقنى صوڭ درجه‌ده مدافعه ايده‌جكز . قوبوله‌ده ، قاجاره‌ده الڭ كوزل وقيمتلى طوپراقلرمز يالڭز روسلره توزيع ايديله جكده بز حاشا كوزمى يومه‌جغز ؟ روسيه‌نك هر طرفندن فرار ايدوب اسلام كورجستانه دولان بو ياباﻧﺠﻴﻠﺮه ، اجداد عظاممزدن قالان طوپراقلرمز توزيع ايديله جكده بز سكوتمى ايده‌جكز ؟ « قبول ايتدك ! » ديين او آغزلر كليده لنسين ! « امضا ايتدك ! » ديين اوپارمقلر قوپسون ! شوراده‌كى او اوچ مسلمان اعضا هيچ بر وقت مسلمان كورجيلرك اعضاسى دكلدر . اونلر ماصلوف طرفندن تعيين ايديلمش آلتلردر . بونلر شمدى يه قدر ماصلوفله هم فكر اولدقلرينه كوره مسلمانلرك حقوق ومنافعى ايچون دكل ، روسلرك پوليتيقه‌سى ومنافعى ايچون چالشدقلرينى تماماً اثبات ايتمشلردر . اولجه ده يازمشدق ، ماصلوف بو مسلمان اعضا ايله بر جمعيت اسلاميه تأسيس ايتديردى . بو صورتله بين الاسلام بر طاقم اراجيف واكاذيب نشر ايتديره‌رك تفرقه ونفاق حاصل ايتمك ايستەدى . حكومتده بو اوچ مسلمان اعضا ، خلقده ده بو جمعيت اسلاميه ، دها طوغروسى بو (جمعيت روسيه) ايله موقعنى كويا تحكيم و تقويه ايتدكدن صوكره آرتيق نه ياپه‌جغنى بيله شاشيرييور . آلا بيلديكنه كيديور . كيديور اما صاقين اوكنه بر اوچوروم چيقماسون ! »

« پروژه قبول ايدلدى . فقط بر ده اونك جهت تطبيقيه‌سى واردر . اولا صورت قطعيه‌ده اميننزكه انكليز متصرف عسكريسى بو لايحه‌نك تطبيقنه موافقت ايتميه‌جكدر . ثانياً خلق بونك تطبيقنه جدى بر صورتده مخالفت كوستره‌جكدر . مملكت امنيت و آسايشنك بلكه بو صورتله اخلالنه سببيت ويرلديكى تقديرده البته بو حالك مسئوللرى ماصلوف وشركاسى اوله‌جقدر . شيمدى انلر چاليشسينلر . بز ده صوكنه قدر چاليشه‌جغز ، اسلام كورجستاننك حقوقنى چكنه‌تميه‌جكز . البت هيمزدن ايضاحات وحساب ايستەين بر آن قريب كله‌جكدر . »

يهوديلر و فلسطين

« منورا ژورنال » ك نيسان نسخه‌سى فلسطينده يهودى حكومتنك أمر تشكلى موضوع بحث ايديور . « صلح قونفرانسنده يهوديلرك اميدلرى » سرنامه‌سيله مستر ژوليان . و . ماق » ك يازديغى بر مقاله‌ده يهودى متفكرلرينك تمايلاتى شويلجه تلخيص ايديور :

« بز بو زمانده فلسطينده‌كى يهوديلر ايچون مستقل بر حكومت ايستەميورز نيچون ؟ چونكه الحالة هذه فلسطينده‌كى يهوديلر نفوس عموميه‌نك الثيده برينى تشكيل ايديور . بو كبى شرائط آلتنده مستقل بر حكومت تأسيسى نا مرغوب اولديغى قدر عملى بر قيمتى حائز دكلدر . شيمدى فلسطينك ، جمعيت اقوام طرفندن انكلتره‌يه تسليميله قناعت ايدرز . شو شرطله‌كه بو يهودى مستعمره‌سنه يهوديلرك پيدرپى مهاجرتله احراز اكثريت ايتملرى ، بو مملكتك انكشافنه خدمت ايتملرى قبول ايدلمليدر . »

كوريليوركه يهوديلرده فلسطينده الحالة هذه بر حكومت يهوديه‌نك تأسس ايده‌ميه‌جكنى پك علا اكلايورلر . فقط فلسطينده اكثريت اسلاميه‌يى پيدرپى استيصال ايتملرى ايچون فلسطينك كنديلرينه بخش اولنمسنى ايستيورلر . صلح قونفرانسنك تعقيب ايده‌جكى وعد اولنان حق و عدل پرنسيبله بو حركت استيصاليه‌نك نه قدر موافق اوله‌جغنى ينه صلح قونفرانسى اثبات ايده‌جكدر .

« غنى مجموعه » نك « بر يهودى حكومتنك تشكلى مطلوبميدر ؟ » سرنامه‌سيله نشر ايتديكى بر مقاله‌ده سير چارلس والستون شو صورتله بيان مطالعه ايديور :

« يهودى بر حكومتك تشكلنه معترضز . چونكه بو حكومتك ماهيتى عرقى وتئوقراتيكدر . تاريخ دلالت ايديوركه تئوقراتيك كلمه‌سنك معناسى سياستك عملى حياتى اديانك فوق الطبيعى عالمنه تحويل ايتمكدر . بوده جمعيت بشريه ايچون جداً فلاكت آميز بر شيدر . بوندن ماعدا عرق نظريه‌سى اوزرينه تشكيل اولنان بر دولتك عناصر سائره ايله حال تنافرده بولنه‌جغندن جدا غير انسانى بر دولت اولور . »

هندستان خادملرى

« آسياتيق رهويو » نك نيسان نسخه‌سنده نشر اولنان بر مقاله‌ده هندستان خادملرى ناميله بر جمعيتك تشكل ايتديكى ، بو جمعيتك آتيده‌كى اساسلر اوزرينه ايفاى خدمت ايده‌جكى بيان اولنيور :

١ — هندستانليلرك وطنلرينه صميمى بر محبت پرورده ايتملرى .
٢ — تربيهٔ سياسيه امرينك تنظيمى .
٣ — هندستان ملتلرى آره‌سنده وفاق وحسن آميزشك تأمينى .
٤ — عوام آره‌سنده نشر عرفان
٥ — انكشاف صناعى يى يوكسلتمك
٦ — صنوف مغدوره‌يى ترفيهه چاليشمق

شرق وسطيده انكليزلر

« انكليزجه اردو و دونانما غزته‌سى انكليزلرك شرق وسطيده ، بالخاصه عراقده برلشمه‌لرى اقتضا ايتديكى حقنده سطور آتيه‌يى يازيور :

« عسكرلريمز و بحريه‌لريمز سوريه وفلسطينى قازاندقلرى كبى عراق قطعه‌سنى ده شجاعت و بسالتلريله فتح ايتمشلر و بر قاچ سنه ظرفنده فتوحاتلرينى صاغلام بر اساسه استناد ايتديرمشلردر . بوندن بويله شرق وسطيده ديپلوماسيمز بر طاقم اقتصادى انديشه‌لردن متأثر اوله‌جقدر . متفقلرمزك موفقيات عسكريه و اداريه‌يى احراز ايتمك خصوصنده ابراز ايتدكلرى معاونت پك كوچوكدر . بو موفقيتك احرازى انكليز ، اوستراليا ، . و هندستان اوردولرينك همته وابسته ايدى . انكليز رايتى بغداد ، قدس و حلبه ركز ايتمك اوغورنده اختيار اولنان فداكارلقلره انكلتره تحمل ايتمشدر . و هيچ بر وقت انكلتره‌نك آسياده‌كى نفوذى بو درجه يوكسلمه‌مشدر . بناءً عليه عراقده بزم حربى ، بحرى ، اقتصادى ، مالى و سياسى حقلرمز طانينمالدر . بزم اكديكمز زمينى بشقه‌سنه بيچديرمك منافع مليه‌مزه خيانتدر . بز دجله‌ده‌يز . و دجله‌ده قاله‌جغز ! فقط وضعيتمزى دها قطعى امينلشديرمك لازمدر . چونكه عراق ، هندستانك قاپوسى ايسه فلسطين ده عراقك قاپوسى اولديغى كبى مصرلرده بر قاپيدر . بز وسطى شرقده برلشمكه حق قازاندق . صاحب مخصوصلرمزده منافعمز ايچون الاكمل صورتده چاليشيورلر . »

آناطولى مخابريمز

مقدما سبيل الرشاده كويلرك احوالنه دائر مفيد واهميتلى مكتوبلر يازان ازنيق حصار دره امام سابق مصطفى عاصم افندى سبيل الرشادى نشر و تعميم ايتمك و مسلمانلرك احوال اجتماعيه و دينيه‌لرينه دائر تدقيقاتده بولونمق اوزره آناطولى‌يه اعزام ايديلمشدر . وظيفه‌سنى تسهيل خصوصنده افندئ موسى اليهه الدن كلن معاونت ومظاهرتك بى دريغ بويورلمسى باجمله اخوان ديندن رجا اولنور .

اعتذار

بو هفته‌كى نسخه‌مز سانسوره متعلق بعض مسائلدن طولايى ميعادنده انتشار ايده‌مديكى جهتله وقوع بولان تأخردن طولايى محترم قارئلرمزك معذور كورملرى رجا اولنور .

حقوق مطبعه‌سنده باصيلمشدر — اشرف اديب

سبیل الرشاد ۱۳۳۰

آبونه شرائطی

داخلی، خارجی، هر بر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۱۰ غروش، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات

ادرس تبدیلنده آیریجه بش غروش گوندرلیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی و آبونه‌ نمره‌ نومرونی محتوی بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره گوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور.

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد: ٤١٦ — ۲۲ شعبان ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۲۲ مایس ۱۳۳۵ — جلد ۱٦

ملتلرك حيات و مماتی

بسم الله الرحمن الرحیم

أَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

*
* *

عددلری بیکلرجه اولدیغی حالده اولومدن قورقارق یوردندن چیقان بر قوم، میدان مجادله‌دن قاچمقله اولومدن قورتوله‌جغنی ظن ایتمشکن ینه دشمنلرینك النه دوشه‌رك اولمشدی. دشمن، اولوم اندیشه‌سیله فرار ایدن بو ملتك اوزرینه یوكلنه‌رك قوتنی تارمار، استقلالنی افنا ایتمش؛ افرادینك برقسمنی اولدیرمش، قالانلرده دشمنك تحكمنه بیون اكمه‌یه مجبور قالمش اولدیغندن او ملت آرتیق اولدی! بویله بر حال اضمحلاله گرفتار اولدقدن صكره او ملتك تكرار دیرلمسی وحدت ملیه‌سنی، استقلالنی یكیدن تأسیس ایتمسنه وابسته‌در. چونكه مصیبتلر ملتلری تأدیب ایتدیكی كبی روح ملیی توهین ایدن اخلاقسزلقلری ازاله‌یه خدمت ایدر.

ایشته آیت كریمه، موضوع بحث ایتدیكی ملتك جبانت، تفرقه، تكاسل طولاییسیله دوچار اولدیغی مصیبت موتك مرارتنی طاتدقدن صكره وحدت ملیه‌سنی یكیدن تأسیس و كندیسنی تقویه ایدرك عبودیتك ذلتندن، استقلالك عزتنه یوكسلدیكنی، یعنی اولومدن حیاته انتقال ایتدیكنی بیان ایدییور.

ملتلرك حيات و مماتی بودر!

وحدت ملیه‌نك پریشانلغی، استقلال ملینك ضیاعی اولوم؛ وحدت ملیه‌نك رصانتی، استقلال ملینك بقاسی حیاتدر.

دشمنك قهرینه معروض قالان بر ملتك برقسمی قربان ظلم اولور، برقسمی‌ده حیاتدن اثر گوسترمیه‌جك درجه‌ده ذلیل اولور، فقط بر قسمی‌ده تلافی مافات ایچون چالیشیر، دشمنك احوال و افعالندن عبرتبین اوله‌رق اونلری دفع ایتمه‌نك چاره‌لرینی تحری ایله افراد ملته چارهٔ نجاتی تلقین ایدر. ملت‌ده اویانیر و قورتولمق ایچون اوغراشیر.

امام علی «كرم الله وجهه» افندمز «اولولری دیریلته‌جك اولانلر، دشمنك قلیجندن قورتولانلردر.» دیورلر، اوت، بر ملتك بقیة السیوفی، اونك بقیهٔ حیاتیدر. و بو بقیهٔ حیات اونك صوك امید نجاتنی تشكیل ایدر. مملكتك اولوسنی بو صوك امید جانلندیره‌جق، یقیلان استقلالی، پریشان اولان وحدتی بو امید یوكسلده‌جك، طوپلایه‌جق و ملتی قورتاره‌جقدر.

ملت، مصیبت موتك سكراتیله قیورانیوركن، اولیوركن اونك عذاب اضمحلالندن اك زیاده متأثر اولان متفكرلری، منورلری اوله‌جق!... اونلر «بو ضربهٔ قاتله‌یی روح ملیی وادی سقوطه سوق ایدن فلاكتلره اصابت ایتدیرر، بوكتله میته‌یه نفخ روح ایدر، ملتك اخلاقی بو بحران اندراسك بیریكدیردیكی و كتیردیكی تفسخلردن صیانت ایدرلرسه ملت‌ده افاقت بولور.

آیت كریمه اولا بو سنت الهیه‌یی ایضاح ایتدكدن صكره جناب حقك انسانلره احسان الهیسی رایكان بیوردیغنی، ملتلرك بویله بر موته دوچار اولمقله برابر دها مكمل بر حیاته نائل ایتدیكنی بیان ایتمكده‌در. چونكه الهك اك بیوك لطفلرندن بری‌ده، مصیبتلر و فلاكتلرله انسانلرك سونوك، پینتك قوتلرینی جانلاندیرمسیدر. جبانت، قورقوكی سفاهتلر

و اخلاقسزلقلرله توأم اولان بر طاقم اسباب ملی ضعف دوشورنجه دها قوتلی بر ملت اوضعفك اوزرینه صولته استقلالنه تجاوز ایدر ودوچار تجاوز اولان ملتك قوتلری بو سایه‌ده انکشاف ایدرك حیات واستقلالنی قورتارمغه چابالار.

بوراده‌کی «فضل» دن مقصد فضل عامدر. ملتلرك اخلاقی بوزولنجه ایشلری بوزولور. واووقت تأدیب الهی‌یه معروض قالەرق فسادی ازاله‌یه وکسب صلاحه چالیشیر. تأدیب الهی‌یه رغماً فساد وضلالتده قالان بر ملت ایسه هلاك اولور. چونکه کندینه ظلم ایتمش اولور. ظالملر ایسه معینی یوقدر. وماللظالمین من انصار.

ایشته بزده تأدیبات الهیه‌دن مستفید اولمق، کندیمزه ظلم ایتمامك موقعنده بولنیورز. آنجق بو سایه‌ده پریشان وحدتمزی، میال انهدام استقلالمزی قورتاره‌بیله‌جکز. معروض قالدیغمز تأدیب الهی، اعماللرمزك فنالغی درجه‌سنده مدهشدر. المزده قالان یکانه فرصت انتباه و صلاح فرصتیدر. بونیده ضایع ایدرسه‌ك هلاکمز محققدر.

وقایع بونی هر کون کوستریور. مغلوبیت دقیقه‌سندن اعتباراً تکرر ایدن و کیتدکجه بیوه‌ین فلاکتلر حالا پریشان، حالا غافل بولندیغمزك الك جلی برهانیدر. بو باشابشله واصل اوله‌جغمز منزل هلاك پك اوزاق دکلدر. آرتق بو فرصتدن استفاده ایتمك ایچون مضاعف بر همت و غیرتله چالیشمق زمانیدر. چالیشمازسه‌ق غایب ایده‌جکمز، ابدیا غایب ایده‌جکمز شی، حیاتمزدر. سنت الهیه بویله‌در. کلمش کچمش ملتلرك تاریخی بو سنت الهیه‌یی ناطق اولان وقعه‌لردر. نه حاجت، ایشته بوکونکی حالمزده بونی تأیید ایدیور. جناب حقك فضل الهیسندن استفاده ایتمك، بوت حاضرمزی، مذلت و انحطاطمزی عزم وقوی بر حیاته قلب ایتمك بزم ید اختیارمزده بولنیور. جهالتدن، سفاهتدن، انحطاطمزك تراکم ایتدیردیکی شائبه‌لردن تخلیص نفس ایله محیطمزك ارائه ایتدیکی مناظر رذیله‌یی، و بو مناظری تولید ایدن اخلاقسزلغی ال برلکیله ازاله ایدرك صلاحه طوغرو یورویه‌لم. وامین اوله‌لمکه بو یولك منتهاسنده یکی بر حیات عزت واردر. فلا تن حاضره نه قدر یأس آور اولورسه اولسون اونی او قدر قاراکلقلاشدیران روحمزی قابلایان ظلمات ضلالتدر. بو ظلماتك آره‌سندن راه حیاتمزی آلبت منور کوره‌مه‌یز. سوء اعمال وسوء اخلاقك بیربکری دیکی اوظلماتی برکره داغیتدقدن صکره هر حالده یولمزی بو درجه قاراکلق کوره‌میه‌جکز، بو درجه بدبین اولمیه‌جغز. و بو یولده ایلرله‌دکجه افق حیاتمزك کیتدکجه آچلدیغنی مشاهده ایدرك آدیملرمزی دها أمین ومتین بر قوتله آته‌جغز... فقط بو مرحله‌یه موفقیته واصل اولمق ایچون أول بأول روح ملی‌یی تطهیر ایتمك، بو اخلاقسزلقلره، بتون حدت وانفعالمزله، معیبتك قلبمزده حاصل ایتدیکی تأثراتك بتون آجیسیله بر ضربهٔ انتقام ایندیرمك لازمدر. بتون حس انتقامز بو فنالقلره متوجه اولملیدر. چونکه بو فنالقلری، بزی رذیل وبدنام ایده‌جك درجه‌ده توسع ایدن فساد اخلاقی بندیکمز وقت صلاحك الك أساسلی، الك قوتلی مرتبه‌سنه اعتلا ایتمش اولورز.

ایشته ضعف و انحطاط ایچنده انقراضه باشلایان مللرك یکیدن قوت ومکنت کسب ایتملری ایچون جناب حقك لطفلری‌ده آیت کریمه‌ده بیان اولندقدن صکره انسانلرك بو نعمت سبحانیه‌یی تقدیر ایدرك وجیبهٔ شکرانی ایفا ایتمه‌دکلرنی، غفلت وجهالت ایچنده قالدقلرندن بونی آکلایه‌مدیقنی بیان ایدیور. و بویله‌جه بالخاصه اهل اسلامك بو نعمت صمدانیه‌دن مستفید اولملری ایچون نظر دقتلری جلب اولنیور. روح قرآن أهل اسلامه دییورکه: سز بو نعمتك قیمتنی بیلیکز. باشکزه کلن هر بلادن عبرتبین اولیکز. کندیکزی تأدیب ایدیکز. هر بلا بر تقصیرك نتیجه‌سیدر. بویله‌جه حوادث کونیه‌نك هر برندن استفاده ایدیکز. ایی بیلیکزکه دشمنلری دفع ایتمکده جبانت کوسترمك، هزیمت وفرار ایله تسلیم دیار ایتمك، خسران و عار ایله اولمکدر. عزیز و محترم بر حیات ایسه متجاوزلرك تجاوزندن مصون اولان بر حیات ملیه‌در. بناءً علیه وحدت ملیه و دینیه‌کزی حمایه ایتمکده اصلا قصور ایتمیکز!.

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

«ان الله لا یستحیی ان یضرب مثلا ما بعوضةً فما فوقها فاما الذین آمنوا فیعلمون انه الحق من ربهم واما الذین کفروا فیقولون ماذا اراد الله بهذا مثلا یضل به کثیراً ویهدی به کثیرا وما یضل به الا الفاسقین الذین ینقضون عهد الله من بعد میثاقه ویقطعون ما امر الله به ان یوصل ویفسدون فی الارض اولئك هم الخاسرون»

مآل کریمی

الله، بر سیوری سینککه و اونك فوقنده‌شیلرله ضرب مثلدن چکینمز. ایمانی اولانلر طرف ربوبیتدن بویله‌شیلرك وقوعی ثابت ومحقق بر کیفیت اولدیغنی بیلیرلر. کافرلر ایسه «الله بویله مثل ضرب وایرادیله نه قصد و اراده ایدییور؟» دیرلر. الله ضرب امثال ایله برچوقلرینی ضلالتده براقیر، برچوقلرینه‌ده هدایت نصیب ایدر. ضلالتده براقدیغی آنجق اوکسه‌لردرکه الله ایله متین وموکد

صورتده عقد ایتدکلری عهد ومیثاقی ایکیده برده نقض ایدیورلر، اونك صلهٔ ارحام مرکزنده کی امرینه قطع ارحام ایله مقابله ده بولنورلر، یر یوزنده فساد چیقارمغه چالیشیرلر. ایشته حقیقی ارباب خسران بونلردر.

* * *

حقایق خلقك ذهنلرینه یرلشدیرمه‌نك، فهم وادراکه قابلتی اولانلره اك درین والاشکل مقاصد ومعانی‌نی ایضاح وتبیین ایتمه‌نك یوللرندن بریده ضرب امثالدر. طرق افاده وبیان آره‌سنده سویله‌دیکمز وجهله مستثنا برخاصهٔ تنویریه‌یی حائز اولدیغنه بناءً درکه بالجمله کتب سماویه‌ده، هر امتك حکماسنه، اخلاق فیلسوفلرینه عائد آثار معتبره‌ده امثاله پك مبذول بر صورتده تصادف ایدیله کلمشدر.

امثالك بو درجه رواج و مقبولیتنك سببی اونك تك بر غایه ومقصده خادم اولمایوب وعظ، نهی وزجر، ترغیب، تذکیر، اعتبار کبی بر چوق مقاصد ایچون اك مؤثر بر واسطهٔ تلقین اولمه‌سنده مندمجدر. « وتلك الامثال نضربها للناس لعلهم یتفکرون »

هله معقولی محسوس شکلنده تصویر ایله مخاطبك خاطرنده درین بر ایز براقق نقطهٔ نظرندن حائز اولدیغی تأثیر بلیغ، امثالی وسائط تفهیم وتلقینك اك بویوکلك مرتبه‌سنه چیقارمقده‌درکه بوده ادراك خصوصنده اذهانك حواسدن استعانه‌سنك نتیجهٔ طبیعیه‌سیدر.

ادراك معانی خصوصنده ذهنك بویله بر احتیاجی تأمین ایتمکده اولماسی ملاحظه‌سنه بناءً درکه ایراد مثلدن یگانه مقصد امر خفی‌یی جلی‌یه، معانیٔ غیبیه‌یی مشهوداته تشبیهدن عبارتدر.

فی الحقیقه امثالك، نفوس سامعین اوزرنده شایان حیرت بر وقع وتأثیری واردر. بوکاده سبب اشیانك کنه وحقایقی تعریف وایضاح یولنده قدرت توصیفیه‌نك کوستره‌مدیکی تأثیری امثالك مع زیاده حاصل ایتمه‌سیدر. « ولقد ضربنا للناس فی هذا القران من کل مثل لعلهم یتذکرون »

آنجق شوراسی‌ده خاطردن چیقارلمامه‌لیدرکه انسانلر ایچنده امثال مضروبه ایله حقائق صریحه آره‌سنی فرق ایتمیانلر، استهداف ایتدیکی اغراض ومقاصده عقل ایردیره‌مدکلری ایچون امثالی هیچه صایانلرده یوق دکلدر « وتلك الامثال نضربها للناس ومایعقلها الا العالمون »

جناب حق معاندلرك الرنده بالآخره استناد ایده‌بیله‌جکلری بر حجت براقامق، ارباب ضلالته بتون معذرت قاپولرینی قپامق ایچون مراجعت ایتمدیکی بر طریق بیان براقامش، اسالیب کلامیه‌نك بتون انواعی ایله اونلری الزام واقناعه چالیشمشدرکه بونلرك اك باشنده « ضرب امثال » کلمکده‌در. قرآن، حقایق عالیهٔ دینیه‌یی ایضاح و تبیین ایچون اویله تمثیللر ایراد ایتمشدرکه اونلرك بلاغت افاده‌لری قارشیسنده ینه شك وتردده تسلیم کریبان ایدنلرك الله‌ه قارشی سرد ایده‌بیله‌جکلری هیچ بر حجت و معذرت قالمامشدر « وانذر الناس یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربنا اخرنا الی اجل قریب نجب دعوتك ونتبع الرسل اولم تکونوا اقسمتم من قبل مالکم من زوال وسکنتم فی مساکن الذین ظلموا انفسهم وتبین لکم کیف فعلنا بهم وضربنا لکم الامثال »

جناب حق منافقلره قارشی « مثلهم کمثل الذی استوقد ناراً .... » و « او کصیب من السماء فیه ظلمات ورعد وبرق .... » آیتلریله ایکی مثل ایراد ایتمش ایدی. فقط اونلرك جهل و تعصبلری سلامت فکر ومحاکمه‌لرینه، بغی وعنادلری بصیرت ونفوذ نظرلرینه غلبه ایتدی. ریاسته میل ومحبتلری، عادات وعنعنه‌لره مربوطیتلری بومثللری جان قولاغیله دیکله‌یوب احتوا ایتدکلری حکمتلری دوشونمکه، اونلرك آلتنده کیزلنمش اولان معانیٔ بدیعه ومقاصد عالیه‌یه نفوذ ایچون اعمال فکر ایتمکه کندیلرنده میل واستعداد براقمادی. عناد ومکابره‌لری، باطله تمسك، ضلالت وغوایته انهماکلری بر مرتبه‌یه واردی‌که کندیلرنجه اك مأنوس ومألوف اولان بر اسلوب بیانه قارشی بیگانه قالدیلر. الله ذوالجلالدن ضرب امثال صدورینی استغراب ایده‌رك: « ماذا اراد الله بهذا مثلا = بویله مثل ایراد ایتمکله الله نه دیمك ایستیور » دیمکده قالمدیلر. کویا اونلر او آنه قدر بتون خلقك بهائم ایله، وحوش و طیور ایله، حشرات وهوام ایله امثال سرد ایتمکده اولدقلرینی بیلمیورلر ایدی.

اونلرك بووضع والهامه‌لرینه قارشی جناب حق بو آیتله کندیلرینه آکلاتمق ایستدی‌که قوللرینه نصیحت ایتمك ودرس عبرت ویرمك ایچون ایراد مثل صفت ربوبیتنه منافی بر حال وحرکت تشکیل ایتمز، وبو مقصدله سیوری سینك کبی حقیر وناچیز بر مخلوقك حال وشأنندن طوت ده « ایقاد نار » و « نزول مطر » کبی حادثات مهمه‌یه وارنجه‌یه قدر هر وادیده سرد و انیان امثالدن بر وجهله چکینمز. بو حال مواجهه‌سنده حقیقی ایمان ارباب بر طرفدن فطرتلرنده مرکوز اولان انصاف واعتدال سوقیله دیکر طرفدن دینك کندیلرینه امر ایتدیکی فکر ونظر دستورینه رعایت الجاسیله، نظرگاه اعتبارلرینه موضوع بوکبی امثالك ضمننده مندمج مقاصد بلیغه ومعانیٔ مفیده‌یی اکلامق ایچون اوزون اوزادی تدقیق وامعان نظره کندیلرینی مجبور کورورلر وجانب الهیدن سرد ایدیلن بوکبی امثالك عبث دکل، مهم بر مقصد وحقیقته مستند اولدیغنی تقدیر ایدرلر.

ارباب کفر وعناده کلنجه، بونلر امثال مضروبه‌یی مدار تهکم واستخفاف اتخاذ ایتدکلری ایچون اونك مؤمنلری تنویر وارشاده خدمت ایدن ماهیتی بونلر حقنده بر عامل ضلالت وغوایت اولور.

مقاصد قرآنیه‌دن معکوساً مستفید اولان بومقوله اشخاصك علائم واوصاف مخصوصه‌لری‌ده یوق دکلدر. برنجی علامتلری شودرکه الله ایله بر معاهده عقد ایتدیلرمی، اونی نه درجه مؤکد یمینلرله توثیق ایتسه‌لرده نقض واخلالنده هیچ محذور کورمزلر. حق قرابته رعایته مکلف اولدقلری حالده اك یقین اقربالرینه قارشی بیله طاش یورکلرندن بر رشحهٔ رقت وعاطفت صیزوب ده یوقسوللرنده بر لقمه

ایمکله ، حزن وفلاکت آنلرنده کوسترهجکلری حس مرحمت وشفقتله تطییب خاطرلرینه مسارعت ایتمزلر .

ایکنجی علامتلری‌ده‌شاید بریوزنده برقوت وقدرت پیدا ایدرلرسه نه‌میزان عدالتی اقامه ایتمکی دوشونورلر ، نه « انصاف » کلمه‌سنك‌ده بر معناسی اولدیغنی خاطرلرینه کتیررلر . الهك حر وسر آزاد یاراتمش اولدیغی انسانلری ، ربقهٔ اسارت آلتده و آمال شخصیه‌لرینه مسخر برحالده قوللانمغی دستور سیاست اتخاذ ایدرلر . جناب حقك کندیلرینی رعایتیله مکلف طوتدیغی حقوق بشریه وعزت نفس انسانیه‌یی ملاحظه و تأمل جهتنه اصلا التفات ایتمزلر .

ایشته بومقوله کسه‌لر عهده وفا قیدنده اولمادقلری ایچون کسه‌نك امنیت و اعتمادینی جلب ایده‌مزلر ، حقوق قرابته رعایتك اهمیت و قدسیتنی تقدیر ایده‌مدکلری ایچون رابطهٔ قرابتله مربوط اولدقلری کسه‌لرك بیله میل ومحبتنه ، امداد ومظاهرتنه مظهر اوله‌مازلر . سعی بالفساد مسلکنی تعقیب ایده‌کلدکلرندن دولایی دائما اندیشه و اضطراب ایچنده حیاتکذار اولمغه محکومدرلر .

حیاتی بودرجه منفور و مقدوح اخلاق وطبایعك تحت تأثیرنده کذار شبذیر اولان کسه‌لر طبیعیدرکه ، یاشادقلری مدتجه خلجان واضطرابدن آزاده برآن کچیره‌مزلر ، ذوق حیاتدن نصیب آله‌مازلر . هیچ بر قلبده شخصلرینه قارشی میل و انجذاب بوله‌ماز ، بر کوز اونلرك کران وجودلرینی کورمکه تحمل ایده‌من . فلاکته دوچار اولورلر ، حاللرینه آجییه‌جق کسه بوله‌مازلر . ظلم کوررلر ، برطرفدن دست معاونت اوزاتدیغنی کوره‌مزلر .

طالعك بوکبی مساعداتندن ناصل مستفید اولسونلرکه رذائت اخلاقیه‌لری حیاتده کندیلرینی یالکز براقمش ، رحیم وشفیق ، قریب وبعید هرفردی محیطلرندن اوزاقلاشدیردیغی کبی تمایلات خیانتکارانه‌لری شخصلرینه امن واعتماد حسلرینك بالکلیه انسلابنه بادی اولمشدر .

بر کره بویله سیئات کونا کون ایله کرداب نفرت و خذلانه آتیلدقدن صکره حیاتك درلو درلو غوائل و اضطراباتنه قارشی کندیلرینه ظهیر ودستکیر اوله‌جق ، سیئات ماضیه‌لرینی فلاکتزده‌لکلرینه باغشلایه‌جق بر فرد تصور اولونه‌بیلیرمی ؟

بو بدبختلری فردای حشر و معادده « ایشله دکلری هر ذرهٔ خیر و شرك حسابنی ویرمك ایچون بارکاه احدیتده وقفه‌کیر اولدقلری آنده بکله‌ین عاقبت هر حالده دها الیم و دها یأس آوردر .

« یوم لاتجزی نفس عن نفس شیئاً ولایقبل منها شفاعة ولایؤخذ منها عدل » وصف بلیغیله عدالت مطلقهٔ الهیه‌نك تجلی مهیبی تصویر ایدلمکده اولان اوکونده بومقوله کسه‌لر ناصیه‌لرندن یاقالانوب آتشلره آتیلمقدن بشقه اعمال سالفه‌لرینك نه‌یولده برمقابله ومکافاته انتظار ایده‌بیلیرلر ؟

خایر ، خایر بونلر اوکسه‌لردرکه دنیاده یاشادقلری مدتجه دنیا ، اولدکدن صکره‌ده آخرت نامنه شقاوت و خسرانه محکوم اولمه‌دن بشقه بر قازانجلری یوقدر .

عبدالعزیز چاویش مترجمی : محمد شوکت

حالا اسکی یا کلش یوللره کیدیيورز

(رضا توفیق بکك دارالفنونده‌کی نطقلری مناسبتیله)

رضا توفیق بك افندینك دارالفنونده صدراعظم پاشا حضرتلرینه خطاباً نطق ایراد بیوردقلرینی ایشیتدیکم وقت حاضر بولونامدیغمه چوق آجیدم . چونکه محترم بیوك شاعریمزك هرحالده علمی وسعادت ملیه ایچون غایت نافع سوزلر سویلیه‌جکنی امید ایدییوردم . باالذات فم محسنلرندن ایشیتمك شرفنه نائل اولامدیغمه کوره غزته‌لرده اولسون اوقویه‌رق مستفید ومتلذذ اولورم دییه‌رك بر چوق غزته‌لر اوقودم . فقط هیچ برینده نطق تام اوله‌رق بولامدیغم کبی خلاصه ایدن غزته‌لرده‌ده هیچ مأمول ایتدیکم سوزلر قارشیسنده بولوندم . دقت ایتدم ، غایت علمدار ونوار بردماغدن صدور ایده‌جکنه اینانامدیغم فکرلر ، تضادلر یازیلی . عجبا یا کلشمی ضبط ایتمشلر دییه خطیب ادیبك تصحیحنی بکله‌دم . اوزرندن بر قاچ کون کچدیکی حالده اویله برشی کوره‌مدم ، نهایت مساعدهٔ علیه‌لریله بعض ملاحظه‌لریمی عرض ایتمك ایستیورم .

سبیل الرشادك صوك نسخه‌سنده بو نطقه دائر بعض ملاحظه‌لر وار ایدی . فقط اثنلی آندر غایت واسع وایچنده هرنولو چیچکاردن برر مقدار موجود اینیشلی ، چیتیشلی بر وادی‌یه بکزه‌دیکم شایان حیرت قریحه ومعلوماتك صاحبی اولان بیوك شاعریمزه نه دارالفنونه علم حقوقك داخل اولدیغنی سویلرکن حقوق اسلامیه‌دن بشقه برشی اولمیان علم فقهك داخل اولامیه‌جغنی ادعا ایتمسنده‌کی علمی خطالردن تضادلردن ، نه‌ده تدریسات مختلطه مسئله‌سندن بحث ایتمیه‌جکم . بن انجق ماتی عصرلردنبری کیندکجه ارتازو وخامتله خراب ایدن ، مدهش خسته‌لغك تشخیص وتداویسنده‌کی اصابتسزلك ومضراتی ، و حالاده سرکارده بولونان ذواتك بو یاکلش ومضرتلی یوللری تعقیب ایتمکده بولوندیغنی عرض واثبات ایتمك ایستیورم .

وقت غزته‌سنك یازدیغنه کوره رضا توفیق بك افندی صدراعظم پاشانك دارالفنونه تشریفلرینی عبدالمجید دورنده‌کی بیوك وپرانتباه دوره تشبیه ایده‌رك مذکور دورده اتخاذ ایدیلن خط حرکتی تصویب بیوردقلرینی کوسترمشلرکه ایشته اصل یاکلشلغك ، خطالی یولك باشی بورادن باشلایور .

بك افندیلر ! امین اولالم که بومانتك اك مدهش فلاکتی تنظیماتجی انتباهنك غایت خطالی بریول طوتمش اولماسیله باشلامشدر . چونکه او انتباه برکره ترقی ایتمش مملکتلره اقتدا خصوصنده ایی ایله کوتویی

تفریق ایدەمەمش وبو خصوصده اك مهم اولان تدابیر احتیاطیەیه هیچ اهمیت ویرمەمش. صکرەدەایی جهتلری الق ایستەدکلری وقتده مقصده وصول ایچون مراعاتی الزم شرائط اساسیەیه رعایت بیلەمەمش، دوشونەمەمشدر. ایی ایله کوتویی تفریق ایدەمەمش اولملری ایچون، قومار وامثالی منهیاتده کی سربستیی هیچ ـ بندن اول اعلان وبالذات کندیلرینك بوبابده نمونهٔ امتثال اولملریله ثابتدر. ایی جهتلری آلمق ایستەدکلری وقتده مراعاتی الزم اولان شرائط اساسیەیه رعایت ایتمەدکلریده روح ملیی کوزەتمەمك ونەصل باشلایوب نەصل حرکت ونەصورتله غایهٔ مقصودەیه مواصلت لازم کلەجکنی تقدیر ایدەمیەرك کوری کورینه اولو اورطه بر یول تعقیب ایتمەمك اولمق اوزره ایکی درلودر.

کری قالمش بر ملتك ترقیسنی تأمین وظیفەسیله مکلف اولانلرك بیلملری لازمدرکه بوایش صرف عقل واجتهاد ویا امر ونهی قوتلریله اولماز بوبابده رعایت ایدیلەجك غایت نازك اساسلر واردر. و اونلرك اك برنجیسی او ملتك مادی ومعنوی تمایلاتنه وترقیه مانع اولان سببلرله ترقیسنی تأمین ایدەجك عوامله واقف اولقدر. اوندنصکرەده غایەیه وصول ایچون تطبیق ایدیلەجك یولاری عاقلانه برصورتده تثبیت ایدوب اوکا کوره جدی وقطعی برطرز تعقیبنه موفقیتدر.

یعنی هیسندن اول ملتك احوال روحیەسنه وقوف. اوندنصکرەده علم تربیه قواعدینك حسن تطبیقی کافیدر. حالبوکه تنظیماتجیلر بونلرك هیچ بریسنه رعایت ایتمەمشلر و بالعکس ضدینه حرکت ایتمشلردر.

تنظیماتجیلرك احوال روحیهٔ ملتەرعایت ایتمەدکلری برکرەمدرسەلری علی حاله براقوب علوم وفنون جدیده ایچون آیری مکتبلر آچلماسی صکرەده تربیهٔ مدنیه ایچون تا بغداده وارنجەیه قدر مملکتك اك هننه یورلرنده دخی همان تیاترو وبالولر کبی ملتك هیئت عمومیەسنك هیچ استیناس ایتمەدیکی وبالعکس پك زیاده توحش ایتدیکی طریقلره صاپلماسیله ثابتدر.

ایشته بونك نتیجەسیدرکه ملتك قسم اعظمی وبالخصوص اك اوز اولادی مکتبلره پك چوق زمانلر رغبت ایتمەدیکندن مکتبلرك آچلمالرندن مطلوب اولان غلبه حاصل اولامدقدن باشقه غایت مضر ومعکوس نتیجەلر تولید ایتمشدر.

مطلوب غایەنك حاصل اولمدیغی مکتبلردن نشئت ایدەنلرك هم تحصیل ایتدکلری علملری کرکی کبی اوکرەنوب یتیشەمەملری، همده ملتك اووقته قدر مألوف اولدیغی طریق تحصیلك روحندن اوزاقلاشمش بولونملری سببیله مطلوب اولان خدمتی ایفا ایدەبیلمك کفایتندن محروم بولونمش اولملریله ثابتدر. وبرعصره قریب برزماندنبری چالیشلدیغی حالده شمدی‌یه قدر یتیشەنلرك کیفیتجه اولدیغی کبی کمیتجەده عموم مملکتك احتیاجنه کفایتدن چوق اوزاق بولونمیسیده آیریجه ذکره شایاندر.

صکره بومکتبلر ومکتبلیلر عصرلردنبری تأسیس ایتدیکی غایت قوتلی برموجودیتله یارپشمق تهلکەسندەقالمشدرکه تنظیماتجیلرك وبوکونه قدر پیرولرینك وحتی صوك زمانلرده تنظیماتجیلق علیهنده بولونان فقط حقیقتده ینه عینی خطایه دوشن اجتماعیاتجیلرك جاهلانه، جسورانه وبرازده وحشیانه صورتده باطلالمالرینه رغماً اوموجودیت مملکتده اك اساسلی واك طبیعی برقوت اولەرق قالمشدر. یعنی خیرپالانمش ایسەده تولدورلەمەمش وبالعکس کافی درجەده دکلسەده اولدقجه اصطلایه اوغرایەرق قوتی دها اساسلی برشکله کیرمك استعدادینی کوسترمکه باشلامشدر وبز صمیمیتله تمنی ایدەرزکه سوکیلی وطنك عینی طالعه مظهر اولمش اولان بوقیمتلی قوت لازم اولدیغی وجه ایله ترقی وتعالی ایدەرك ملتی بتون وارلغیله اعلایه خدمت ایتسین.

صکره تیاترولردن بحث ایتمش ایدك. بوندن مقصدمز اساس اعتباریله تیاترولرك علیهنده بولونمق اولدیغی معناسی چیقارلماسنی پك رجا ایدەرم. فکرم وسائط تربیەنك هرملتك استعدادینه کوره انتخاب اولونمسی، وتیاترولری محذورسز اولەرق وضع صحنه ایدەبیلمك ایچون برچوق مراتب علمیەنك قطع وشرائط اجتماعیەنك حاصل ایدلمش اولمسی لازم کلەجکنی بیاندر.

بزم تنظیماتجیلرك بورالرینی دوشونمدیکندن طولایی درکه بزده ادب اموز اولەجق تیاترولر همان هیچ دینەجك قدر آز اولدیغی حالده تماشالری اجنبیلری بیله اغلادەجق درجەده اخلاقشکن وجاهلانه اولانلری نسبتله پك زیاده ارتمشدر. ایشته حسیات وتمایلات ملیەیی کوزەتمەمك ضررلرینی کوچوك ایضاحلرله اکلامق ایستیەنلر ایچون بالغاً مابلغ کفایت ایتمسی اقتضا ایدەر.

شمدی‌ده علم تربیه قواعدینك تطبیقی خصوصندەکی مسبوق وحالاده موجود جهل وخطالره کچەلم: هرکسك بیلمسی مقتضی بدیهیاتدندرکه قانون طبیعت یاخود تعبیر اسلامیسیله عادة الله هرشیئی بسیطدن مرکبه کیدەرك تکامل ایتدیرمکدر. وظاهرده بسیط مرکبه نسبتله ساده ایسەده حقیقتده اصل اساس بسیطی سالم ومحذورسز اولەرق میدانه کتیرەبیلمکدر. اوندن صکره مرکبك تشکلی پك قولایلاشیر، طبیعتیله حصولبولور.

ایشته ترقیات بشریەدەده ایش تماماً بویلەدر. ظاهرده ملتك محتاج اولدیغی اك بیوك واك اهمیتلی عوامل ترقی اولان تحصیل عالی اربابی کوروـ لور. احتمالکه برجهتجه بوطوغریدر. فقط پك چوق جهتلرجه بویاکلشدر. چونکه بونك نافع ومثمر اولابیلمسنك شرط اساسیسی ابتدائی وتالی تحصیلك تعمیمیدر. بویله اولمازسه ذاتاً نه آدم عقللی تحصیل اربابی یتشیر. نەده یتیشدیکی فرض ایدلسه ایی برنتیجه حاصل ایدەبیلیر. نتەکیم بزم بوکونکی فنا حالمز هپ بالکز تحصیل عالی اربابی یتیشدیرمك سودای جاهلانەسندن ایلری کلمکدر. وروسیەده کورولەن فنا حاللرده ینه اوراده دخی تحصیل عالی اربابنه، قسم مدبرانه فضله اهمیت و یرەرك عوامی هوام کبی براقمقدن ایلری کلمشدر.

روسیەنك دوچار اولدیغی فنا حال رضا توفیق بك افندینك تعبیریله

عوام فلسفه‌سنك غلبه‌سی هپ بو خطادن نشئت ایتمشدر . چونكه برما كنه‌ده‌كی چرخلرك قوتلری ، ثقلت ومتانتلری آهنكدار اولمازده یوز اوقدلق بر چرخك یانینه یوزدرهملك برچوق چرخلر قونورسه اوما كنه‌نك خرد وخاش اولاجغنده شبهه یوقدر . بناءً علیه بزده ده ، روسیه‌ده ده ودنیانك هر یرنده نه‌قدر فالق كورولمش ایسه جهلی بسیطدن زیاده مركبدن حاصل اولمشدر واولاجقدر . شمدی بو راده یااصل یاپمالیدی؟ دیبه بر سؤال وارد خاطر اوله‌جق بر سؤاله جواب ویرهلم:

اوروپالیلرك ساحهٔ ترقیاتده بك زیاده ایلرولمه‌یوب موجودیتمزك تهلكه‌یه دوشدیكنی كوره‌رك ایلك اساسلی چاره‌سنه توسل ایتمش اولانلرك سرموفقیتنی بزم علت سقوطمزی ایی تشخیص ایتملری ، اوندنصكره‌ده علاجلرینی وصور تطبیقیه‌سنی ایی اداره ایتملری لازمكلیردی . اونلر واقعا بزده‌كی خسته‌لغك تشخیصنی اساس اعتباریله معارفسزلكه ربط ایتمشلر ، انجق اصل مقصودك اولا معارف ابتدائیه‌نك بالعموم افراده تشمیلی اسبابنی استحصال وبوبابده‌كی اكسیكلریمزی اتمام ایله باشلایوب وتحصیل عالی اربابنی اولا مدرسه‌لرده یتیشدیرمك ایچون تحصیل تالی‌یه متعلق علوم جدیده‌یی مدرسه‌لره علاوه ایدوب پیدر پی یتیشه‌جك روح ملته موافق طلبه‌یی برچوق سنه‌لر اوروپایه كوندره‌رك محتاج اولدیغمز شعبات فنیه وعلمیه‌یی اكتساب ایتدیره‌رك ادارهٔ اموره همت ایتمك لازمكلیردی . حالبوكه تنظیماتجیلر بویله یاپمامش ، بالعكس ایلك دفعه بو وادیده اویانان تشبثلری كافی درجه ثمره ویره‌جك مرتبه‌یه وارمادن اطفا ایله طلبهٔ علومی عصرك مقتضیاتندن ومكتبلریده ملتك روحنه متعلق عاملردن محروم براقان غایت مضر بر طریق ، بر طریق بغض وفساد وعداوت اتخاذ ایتمش واونك نتیجهٔ وخیمه‌سی اوله‌رق ده برطرفدن اكثریت عظیمه‌مزی وتحصیل عالی اربابی دیبه یتیشدیردكلری ماهیتسز بر قسمیده اكثریت عظیمه‌مزك باشنه بر فلاكت اوله‌رق براقمشلردی . صكره براقدقلری بوندن عبارتده دكل ، بو سقیم طریقك برچوق معقبلرینی باشمزه وارث اضلال اوله‌رق براقدیلری فلاكت اوزرینه فلاكت تشكیل ایتمشدر . بو معقبلرك حسن نیت صاحبی اولمالریده فلاكت اولملرینه مانع اولماز . چونكه حسن نیت جهل و خطایی معذور كوسترهمز .

. بن قائده‌یی انجق

ملتك هر فردینی علمی اساسلرله قولایجه اوقور یازار برحاله كتیرمكده وبوصورتله آنا اولاجق بتون قادینلرك برقاچ سنه ظرفنده چوجق ناصل باقیلیر ، كتابلری اوقور برحاله قویه‌رق ملتك اساسلی سعادتنك تملنی آتمق وقادینلق نامنه خیالی وغیر طبیعی دكل ، الك بیوك جدی برانسانیت و صیانت تأسیس ایتمكده بولانلردنم . بو بابده ژاپونیایی كندیمزه نمونه اتخاذ ایده‌بیلیرز . چونكه اونلرك تماماً دیدیكمز كبی بایقی سایه‌سنده موفق اولدقلری محققدر .

بناءً علیه رضا توفیق بك افندی كبی نادر نادر یتیشه‌ن بیوك شاعرلریمزدن دارالفنونده اركك‌له قادینلرك برابر تحصیل ایتمسی وبلا قید وشرط اوروپایی تقلید ایتمك فكرنده اولانلرك آمالی ترنم دكل هیسندن اول تملك تقویه‌سی یعنی تحصیل ابتدائینك تعمیمی واصول تربیه‌نك روح ملتی اوقشایه‌رق حكیمانه بر صورتده قطعی اساسلرینك تأمینی ایچون اوبوجه نوار طبیعتلرندن درر افشان اولملرینی نیاز ایدیورم .

دوقتورمیلاسلی اسماعیل حقی

هامش . — مدرسه حیاتنده یتیشمش متعصب ادملرله علوم ومعارف جدیده اراسنده نه مناسبت وار؟ دیبه‌لرك اولابیله‌جكنی ظن ایدرم . فقط بیروت فرانسز واصرقان مكاتب عالیه‌سنده یونانك بیوك معلملرك پاپاسلر ، راهبلر اولدیغی مقام اشهادده بیان ایدرسه‌م عرض ایتدیكم طریقك الك سالم طریق اولدیغنی تسلیمه مجبور اولور ظن ایدرم

م . ا . ح

غلیان ملی

ازمیرك یونان عساكری طرفندن اشغال اولندیغی خبری پایتخت خلافته واصل اولور اولماز هر مسلمان شدید برحدتله قاریشیق درین اندیشه‌لر وصمیمی انفعاللره تسلیم نفس ایتدی . بویله بر فلاكته اصلا احتمال ویرمه‌ین خلقمز یردن بره جانكاهنه اصابت ایدن بو قاره خبرك قارشیسنده ، قلمه‌سی بولمقده عاجز قالدیغمز برحالت روحیه ، حالی تهیج ، پایانسز بر تلاش دویه‌رق مبهوت وپریشان ، نه‌یاپاجغندن بی‌خبر ، فرط انفعاله رام اوله‌رق سرشك حزنی ایثار ایتمكده ایدی .

ازمیرك اشغالنه دائر هر كلمه‌ده ، هیچ ترقیلی بر تأثر ، زهر آلود بر انفعاله سببیت ویره‌جك درجه‌ده مؤلم ، فجیع بر معنا حس اولنیوردی . موجودیت ملیه‌یه توجیه اولنان سهام غدر و خیانت ملتك قلبنی داغدار ایدیوردی .

فاجعهٔ اشغالك ایلك خبرلری اوزرینه بودرجه متأثر اولان خلق دكانلرینی قاپایه‌رق ، ایشی كوجی ترك ایدرك وظیفهٔ وطنیه‌سنی ایفا ایچون جدی وصمیمی بر تهالك كوسترمه‌یه باشلادی .

اووت یونان عساكری ازمیری ، اناطولینك مقدراتنه حاكم بو اصیل شهرنی اشغال ایدیوردی . ملتك وظیفه‌سی بو حركتسز بازانه‌یی پروتستو ایتمك ، یونانستانك بو طغیانه قارشی طورمق وملكتك حیاتی قورتارمغه بتون قوتیله چالیشمقدی . پایتخت خلقی بو وظیفه‌یی ادراك ایدرك اشغال خبرینك فرداسی فاتح واسكدارده متعدد میتینغلر عقد ایتمش وبو میتینغلره اشتراك ایدن یوزبیكلرجه مسلمان معظم بر كتلهٔ هیجان تشكیل ایدیوردی . ایراد اولنان نطقلری متعاقب خلق دول معظمه

نزدنده پروتستولرده بولنمیه ، معزز ازمیرك هیچ بر وقت موجودیت ملیه‌دن قوپارلمسنه موافقت ایده‌میه‌جکنه وال برلکده بو مقصدك حصولنه عازم اولدیغنه دائر قرارلر ویردی . ذات حضرت پادشاهی‌یه تقدیم اولنان عریضه‌ده « قادین ، ارکك برچوق ملتداشلرمزك اسافل قیلیجلری آلتنده شهید ایدلدکده اولدیغنی اوکره‌ندیکمز ایچون آرتیق حیاتمز بهاسنه‌ده اولسه موجودیت ملیه‌مزی اظهار ایتمك اوزره فرمان همایونلرینه انتظار ایدیورز . » دینیلیوردی .

درسعادت باشدن باشه بتون ملحقاتیله بو حادثهٔ اشغالطولاییسیله قیام ایدیورکن آناطولینك اك اوجرا کوشه‌لرندن بیغین بیغین بیکلرجه تلغرافلر بتون آناطولینك هیجان وغلیان ایچنده مملکتك قلبکاهنه ایندیریلن بو مدهش ضربه‌دن تأثر شدیدینی و مملکتی قورتارمق ایچون هردرلو فدا کارلغه آماده اولدیغنی بیان ایدیوردی . بوندن ماعدا اناطولینك هر طرفنده وقوعبولان اجتماعلر صمیمی آرزونك حیز حصوله کلمه‌سی ایچون بتون ملتك متحد وحاضر اولدیغنی اعلان ایدیوردی .

حکومت عثمانیه ، دولتك آق دکز ولایتنك حال حاضرنده بویله بر تدبیری محق کوستره‌جك هیچ بر سبب بولنمدیغنی اول باول بیان ایلمکی وظیفه عد ایدر .

دول مؤتلفه ، بر لحظه بیله شبهه ایتمدیکم حسیات عدل وانصافلری اقتضاسنجه ، حکومت سنیه‌نك عسکرمزك موجودیتی تزیید ایتمك حقنده ایکی آیدن بری واقع اولان مطالب محقه ومکرره‌سنی قبول ایلمش اولسه‌لر ایدی ولایت مذکورده‌ امن و آسایش دها مکمل بر صورتده تأمین ایدلمش اولوردی .

شیمدی‌یه قدر جوابسز قالان تکلیفمز موجبنجه سلاح آلتنده ٧٠,٠٠٠ کشی بولندیره‌جق ایکن الحالة هذه خیلی واسع بر ساحه داخلنده طاغیلمش اولمق اوزره انجق ٤٠,٠٠٠ کشی واردر . حکومت عثمانیه پارس قونفرانسنك قرارینه مخالفت ایتمز ، فقط یونان عسکری طرفندن واقع اوله‌جق بر اشغاله طوغرویی رضا کوستره‌من . چونکه دولت عثمانیه‌نك اجزاء اصلیه‌سندن اولان بر آسیا شهرینك نه عرقاً ، نه تاریخاً ، نه‌ده جغرافیا نقطهٔ نظرندن یونان حکومت حاضره‌سیله هیچ بر مناسبتی یوقدر . اکر خاطرات تاریخیه بر حق تشکیل ایده‌بیلیرسه بحر سفید سواحلك بر چوق نقاطنك‌ده عینی حاله دوچار اولملری اقتضا ایدر . قرون قدیمه تاریخنی قاریشدیرمق هیچ بر صورت حله مدار اولمدقدن باشقه هرج ومرجی تزیید ایدر .

ملت عثمانیه ایسته‌میه‌رك سوروکلندیکی بر حرب آفت انکیزك نتیجه‌سی اولاراق دوچار اولدیغی فلاکتك درجهٔ وسعتی حقنده هیچ بر زمان خیاله قاپیلمامشدر . فقط ملت عثمانیه‌یی یأس ونومیدی‌یه سوق ایدن شی ، هیچ بر بر دتبهٔ سابقه‌سندن ، کندیسنك اونلره کوسترمش اولدیغی حسیات عالیجانابانه‌یه موافق بر معامله کورمه‌مش اولمسیدر . ترك قومی ایکی عصردن بری دائرهٔ مختاریتندن خارج قالان یرلرك جمله‌سنده بتون مؤسساتنك ، املاکنك ، جامعلرینك ، مکتبلرینك ، حاصلی موجودیت ملیه‌سنه وارنجه‌یه قدر هرشیئك محو اولدیغنی کوردیکی حالده ، جبر و شدتك حقه قارشی مظفرانه مبارزه ایتدیکی زمانلرده بیله ، ادارهٔ عثمانیه‌یه تابع اولان ملتلرك ، کندیلرنجه عزیز وقیمتدار اولان حسیاتلرینه رعایت ایتمشدر .

دولت عثمانیه‌نك هر طرفندن کوندریلن بر چوق تلغرافنامه‌لر بو فکری تأیید ایتمکده‌در . بناءً علیه ملت عثمانیه حقنده ، تاریخك اك فنا وغیر مساعد بر دوره‌سی دکل ، هیئت عمومیه‌سی نظر دقته آله‌رق حکم ویرمك قاعدهٔ عدل وحقانیته دها موافق اولور .

ازمیرده بوزکسان اوچ نسبتنده حائز اکثریت اولان ودینی ، فکری ، غایهٔ خیالی وعاداتی اوراده باشایان اقلیتك دیننده ، فکرندن ، غایهٔ خیالندن ، عاداتندن کلیاً فرقلی اولان تورك اهالیسی ایله تماميله تورك اولان یکی بر شهر اولدیغی ایچون بوراده تورك ملتنك حقوقی نظر دقته آلنامق هم پك مشکل ، هم ده قاعدهٔ عدل ونصفت ایله غیرقابل تألیف اولور .

ملتك بو عزم وحقیقی ، بوغازلان صمیمیسی قارشیسنده حق وعدالتك تجلیسنه منتظرز .

یونانستانك سرباز وغرضکار حرکتی ملتك مقاومتی ، عالم اسلامك مظاهرتی ودول معظمه‌نك انصاف و عدالتی سایه‌سنده عقیم قاله‌جقندن امینز . همان جناب حق توفیقنی رفیق ایلسون .

حکومت سنیه‌نك نوطه‌سی

ازمیر مسئله‌سی اوزرینه مجلس وکلانك تذییله‌قلمه آلنمش اولان بروجه آتی جوابی نوطه‌یی بالذات صدراعظم پاشا حضرتلری ائتلاف فوق‌العاده قومیسرلرینه تودیع ایله‌مشلردر :

طرف اصیلانه‌لرندن دول متفقه نامنه تبلیغ بیوریلان « ١٤ مایس ١٩١٩ تاریخ و ١٩١٣ نومرولو تقریرده پارس قونفرانسنك ازمیر استحکاماتنك دول متفقه عسکری طرفندن اشغالی حقنده قراری تبلیغ واشغال طلبنك متارکه مقاوله‌نامه‌سنك یدنجی ماده‌سی احکامنه توفیقاً واقع اولدیغی علاوةً بیان بیورلمشدر .

دوندن بری ازمیر والیسندن وارد اولان متعدد تلغرافنامه‌لردن شکل اشغالك تبدل ایتدیکی [سالف الذکر تقریرده بیان ایدلمش اولان شکل اشغالك تبدیل اولندیغی] آکلاشیلمش وفی الحقیقه اسالتلو آمیرال قالتورپ جنابلری یونان عسکرینك شهره داخل اولدیغنی والی‌یه تبلیغ ایتمشدر .

بناءً علیه نه حکومت ، نه ده ملت عثمانیه دولتك اك مهم شهرلرندن برینك اشغالی بر ماهیت قطعیه‌یی حائز اوله‌جغی احتمالی بر آن ایچون بیله قبول ایده‌مزلر .

حکومت عثمانیه دول معظمهٔ ائتلافیه حقنده حسیات حرمتکاریسی اقتضاسنجه دول مشارالیهمك قوة استنادلری ایدن ارزولرینه سرفرو ایتمسی هیچ بر صورتله حقندن فراغت ماهیتنی حائز معناسنی تضمن ایتمز .

* *
*

قابینه‌نك استعفانامه‌سی صورتی

بش سنه‌لك بر سوء اداره‌نك نتایج الیمه‌سنی امکان دائره‌سنده اصلاح ایچون توفیقات صمدانیه و اعتماد همایونلرینه کووه‌نه‌رك تقریباً ایکی بچوق آی اول بویله مشکل بر دوره‌ده بار حکومتی درعهده ایلمشدك . صرف وجدانمزه و اجتهادمزه اتباعاً لازم الاتخاذ عد ایتدیکمز بالجمله تدابیره توسل ایتدیکی حالده دول ائتلافیه‌جه ازمیر ایچون ویریلان صوك قرار حقوق دولت و ملتك محافظه‌سی مساعیسنك روحی بیان هیئت اجزاء نه‌مزی مشکل بر موقعه قویدیغی ایچون خدمتلرمزدن عفومزی ایله بکی بر قابینه‌یه تودیع امور بیورلمسی منافع عالیهٔ دولتـه موافق اولاجغی تذکر ایدلمش اولدیغی تعظیمات و تکریمات عبودیتکارانه‌مزه تودیعاً سدهٔ سنیهٔ ملوکانه‌لرینه عرضه جرأت ایلرز . قاطبهٔ احوالده امر و فرمان حضرت ولی الامرکدر .

*
* *

خط همایون صورت منیفه‌سی

وزیر معالیسمیرم فرید پاشا

هیئت وکلانك استعفاسی قبول اولنه‌رق مسند صدارت مجدداً عهده‌کزه توجیه و مشیخت اسلامیه دخی صاحبی صبری افندی عهده‌سنده ابقا ایدلمش و قانون اساسینك ۲۷نجی ماده‌سی موجبنجه تشکیل ایلدیککز هیئت وکلا تصدیقمزه اقتران ایتمشدر . شو آن مهمده باشلرنده ملتك سینه‌سندن تحصل ایتمش آلتی بچوق عصرلق بر خاندانك رئیسی بولونان و نفسنجه هر درلو فداکارلغه آماده اولان خلیفه‌لری و پادشاهلری بولوندیغی حالده بالعموم افراد ملتك امل یگانه‌سی حقوق و دولت و ملتك تمامیٔ محفوظیتندن عبارت اولدیغندن بو امل قدسیٔ ملینك تطمینی ایچون صوك درجه فداکارانه و عزم پرورانه صرف مساعی ایتمه‌کزی صورت قطعیه‌ده اخطار ایله هر حال و کارده توفیقات الٰهیه‌یه استناد و روحانیت رسالتپناهیدن استمداد ایلرم .

۱۷ شعبان ۳۳۷ – ۱۹ مایس ۳۳۵

محمد وحیدالدین

عموم ولایات والویهٔ مستقله‌یه تلغرافنامهٔ سامی

ملل متمدنه آره‌سنده ناقابل توقی بر قاعده‌یی یونانلیلر پایمال ایدرك حال متارکه‌ده وطنمزك بر جزء غیر منفکی اولان ازمیره تجاوز ایتدکلری مایسك اون بشنجی کیجه‌سنده دول متحدهٔ ائتلافیه ممثل سیاسیلرینه بالذات اعطا ایلدیکم نوطه ایله حقوق مقدسه‌مزك مدافعه‌سی اسبابنه توسل ایدلمش ایدی. تشبثاتمزك سرعت ممکنه ایله پارس قونفرانسی نزدنده و آوروپا و آمریقا پایتختلرنده معلوم اولدیغی شبهه‌دن وارسته‌در .

شو فلاکت ملیه بر سرعت بارقه ایله مملکتمزك هر طرفنده معلوم اولدی ، ملت عثمانیه‌نك کمال وقار و جدیتله ابراز ایتدیکی متانت و حمیت تفریقی آرزو ایدیلان جزء وطنك مرکزه انجذابی انتاج ایدر ایسه ملت نجیبهٔ عثمانیه‌نك شو علوی حالی بر شرف ابدیدر . ایام و ساعات آرقه‌سنده احتوا ایدن وقوعاتی قطعی و فقط دائما مشروع بر صورت و سکونتله قارشولایلم . بزم کبی ماضیسی معظم بر ملتك افنای حقوقی تحقق ایدر ایسه بتون ملتك آره‌سیله ترکلرك طینت نجیبه‌سنه موافق بر قرار اتخاذی طبیعیدر. نجات و سعادت حریتله، حریت ایسه جسارتله استحصال ایدیلیر . شو آن فلاکت ایچنده پادشاهمز افندمزك قلب همایونلری قلب ملت ایله برابر ضربان ایدییور . بو کون یکیدن تأسیس بیوردقلری هیئت حکومت وظیفهٔ وطنیه‌سنی ایفا ایده‌جکی کبی بالجمله مأمورین ایالتك عینی حمیت و کیاست و عموم افراد ملتك بصیرتله حرکت ایتملری منافع عالیهٔ مملکت و دولت اقتضاسندندر . پادشاهمز و خلیفه‌مزك توجهات حکمداریلری و ملت معظمهٔ عثمانیه‌نك اعتمادی ایله بوکون ینه ریاست حکومتی درعهده ایلدم. فقط ایجاب ایدر ایسه یارین وطنك بر نفری اوله‌رق ایفای وظیفه‌یه حاضرم .

اشبو تلغرافنامه‌نك قضا و ناحیه‌لره قدر هر طرفده نشری متمنادر.

۱۹ مایس سنه ۳۳۵

ازمیر فلاکتی قارشوسنده

سوکیلی وطنمزك اك قیمتدار بر پارچه‌سنده ، موجودیتمزك ، حیاتمزك دشمن بی امانی اولان بر توملك باراغی تموج ایدییور . آی یلدیز ، بحر سفیدك آغوش رنکیننه صوقولان کوزل ازمیرك نورلی افقلرندن اوزاقلاشدیرلمق ایستنیلیور .

هر مسلمان بیلملیدرکه، اك قارا کونلریمزی یاشیورز . اك مظلم، اك مدهش براستقباله طوغری سوروکله‌نیورز . مسلمانلغك صوك پناه استقلالی بی امان ضربه‌لرله صارصیلیور . عجبا نیچون ؟ تورك ومسلمان ملتی بو قدر آغیر برجزایه مستحق میدی ؟ حرب عمومی‌یی ایقاد ایده‌رك بشریتی برطوفان خونینه بوغانلر مسلمانلرمیدر ؟ چونکه بزه تطبیق ایدیلمك ایسته‌نیلن جزا ، اوقدر آغیر، اودرجه مهلکدر . استانبولمزمسلمانلق یاشایه‌میه‌جق کبی ازمیرمزده اناطولی یاشایه‌من . ازمیر، آناطولینك آق‌جکری ، نفس بورویسی‌در . او منفذ طیقاندیغی ویا یادأللره کچدیکی کون اناطولی أولور . تورك ملتی وبونکله برابر اسلامیت‌نه حزین بر افوله محکوم اولور .

بز ، بوقدر آغیر ومهلك برجزایی انتاج ایده‌جك بر حرکتده بولنمدق . ۱۹۱۴ سنه‌سی آغستوسنده اعلان ایدیلن حرب عمومی‌یه، تورك ملتی آنجق تشرینلرده کیرمشدر. دیمك‌که حربك مسببی تورکلر دکلدر .

حالبوکه ، سیاسی واقتصادی حیاتمزك منفذی اولان ازمیریونانیلره ترك ایدیلدیکی قارا کونده ،

بشریته مؤبد بر صلح تأمینی دعواسیله چالیشان پارس مؤتمری بو حکم قاتلی ویردیکی کون ، تاریخك اك مدهش برحقسزلغی ارتکاب ایتمش اوله‌جقدر . چونکه اعدامنه حکم ایدیلن ملت ، معصومدر . هیچ برزمان ، هیچ برصورتله بو حکم بی امانه مستحق دکلدر .

مسلمانلق عالمی ، تیزه‌یه‌رك آکلامق ایسته‌دیکی بوحقیقتی ، شو محدود کونلر ایچنده اوکره‌نه‌جکدر .

برعصر اول لهستان حقنده تطبیق ایدیلن جنایت سیاسیه‌نك ، بریچق ملیار انسانك ، پایانسز انسال مستقبله‌نك حضور حیرتنده بزم حقمزده‌ده تطبیق ایدلسنه ، آمریقا رئیس جمهوری موافقت ایده‌جکمی ؟ تورکلرك اکثریت عظیمه‌یی حائز اولدیغی محللرده استقلال وحاکمیتلرینك تصدیق حقنده‌کی ویلسون دستوری ، آیقلر آلتنده‌می آلنه‌جق ؟

فقط ، ونیزه‌لوسك شارلاتانلغی فوقنده برعدالت، نوبارك ریاکارلغی اوستنده برحقیقت یوقمی‌در ؟ حق وعدالك، هرقوت فوقنده برحارث اعظمی موجود دکلمیدر ؟

بز، بوحق وعدله استناد ایدییورز. حق وعدالك محافظ ازلیسنه‌ده ایمانمز تام‌در .

مسلمانلر! شو قارا کونلری برصبح فلاحه ایصال ایده‌جك یکانه عامل، وحدتمزدر. هرحسی ، هردویغویی ، هر دوشونجه‌یی براقه‌رق ألأله، باش‌باشه ویره‌جکمز برکون وارسه‌اوده بوکوندر .

بزکندی آرامزده برلشه‌لم‌که اقلده یاردیمجیمز، روح بیده معینمز اولسون ! نفاق، تفرقه‌یی براقه‌رق افقلردن بلیرمن تهلکه‌لره قارشی، یك‌وجود اوله‌لم‌که، بزی پارچالامسونلر .

برلشه‌لم‌که، وارلغمزی تهدید ایدن قاره‌بلوطلر طاغیلسون. اقسامزه چالیشانلر نومید قالسون! روحاً، فکراً، املاً اتحاد ایده‌لم‌که بیضهٔ اسلام قیریلسون، شعشعهٔ خلافت سونمسون، مسلمانلغك صولك پناهی‌ده محو ونابود اولمسون .

اندلس فجیعه‌سنك مرثیه‌خوانی ابوالبقانك شو :

فجایع الدهر انواع منوعة	وللزمان مسرات واحزان
وللحوادث سلوان یسهلها	وما لما حل بالاسلام سلوان

شعرنده دیدیکی کبی زمانك فجیعه‌لری کونا کوندر ، اونك مسرتی‌ده واردر. فلاکتی‌ده واردر. حادثاتك آجیسنی تهوین ایده‌جك تسلیلرده بولنور. فقط، بوکون اسلامك دوچار اولدیغی مصیبتی تلافی ایده‌جك هیچ بر تسلی یوقدر .

بو مصیبتك آلامی تخفیف ایدیلمك ایچون یکانه چاره برلشمك، عزم ایله، ایمان ایله برلشمکدر .

دون نورلی افقلرنده نجم وهلال پاریلدایان کوزل ازمیر، بوکون ، ظلمتلر ایچنده بوغولیور. دون امیدله چیرپینان قلبلر، بوکون خشیتله تیتره‌یور. دون کولن چهره‌لر، بوکون ماتمی بررنك عرض ایدییور.

آیدین اوغللرینك تورکلك ومسلمانلغه بریادکاری اولان بو کوزل یورد، یشیل اووالری، زنکین باغلری، محصولدار باغچه‌لری، زمردین تپه‌لری، ناموسکار مسلمانلری ایله بونی، بووحدتی ایستیور .

ای مسلمان! برلش وچالیش که بو مسلمان جنتنه یابانجیلر یرلشمه‌سون. فداکارلقدن چکینمه‌که؛ ازمیر کیتدکدن صوکره ، بوکون صاقلایه‌جغك

ای مسلمان! سکا اندلس فاجعه‌سنك مواقعی مصور برلوحه نقل ایدیورز. اوقو! عبرت آل. واوکا کوره حرکت ایت :

تبکی الحنیفیة البیضاء من اسف — کما بکی لفراق الالف هیمان
علی دیار من الاسلام خالیة — قد اقفرت و لها بالکفر عمران
حتی المحاریب تبکی و هی جامدة — حتی المنابر ترثی وهی عیدان
یا غافلا و له فی الدهر موعظة — ان کنت فی سنة فالدهر یقظان
و ماشیاً مرحاً یلهیه موطنه — ا بعد حمص تغر المرء اوطان
تلك المصیبة انست ما تقدمها — و ما لها من طوال الدهر نسیان
یا راکبین عتاق الخیل ضامرة — کانها فی مجال السبق عقبان
و حاملین سیوف الهند مرهفة — کانها فی ظلام النقع نیران
و راتعین وراء البحر فی دعة — لهم باوطانهم عز و سلطان
ا عندکم نبأ من اهل اندلس — فقد سری بحدیث القوم رکبان
کم یستغیث بنا المستضعفون و هم — قتلی و اسری فما یهتز انسان
ما ذا التقاطع فی الاسلام بینکم — و انتم یا عبادالله اخوان
الا نفوس ابیات لها همم — اما علی الحق انصار و اعوان
یا من لذلة قوم بعد عزهم — احال حالهم جور وطغیان
بالامس کانوا ملوکاً فی منازلهم — و الیوم هم فی بلاد الکفر عبدان
فلو تراهم حیاری لا دلیل لهم — علیهم فی ثیاب الذل الوان
و لو رأیت بکاهم عند بیعهم — لهالك الامر واستهوتك احزان
یارب ام و طفل حیل بینهما — کما تفرق ارواح و ابدان
و طفلة مثل حسن الشمس اذ طلعت — کانما هی یاقوت و مرجان
یقودها العلج للمکروه مکرهة — و العین باکیة و القلب حیران
لمثل هذا یذوب القلب من کمد — ان کان فی القلب اسلام و ایمان

شریعت غرا ، بر عاشق شیدا کبی واله و سرکردان ، اشکریز احزاندر . دین مبین اسلامدن دور ، بیانجیلرله معموراولان اودیاره نالاندر . اوطاش محرابلر، آغاج منبرلر بیله کریاندر .

ای زمانك عبرت آمیز حادثاتنه قارشی اویوقلایان غافللر! سز اویورکن اویوق بیلمه‌ین او زمان ، سزی آولادی . ای وطنك آلایشیله سرمست غرور اولانلر ، (حمص) دن صکره انسانی فریفته ایده‌جك وطن وارمی؟ بوفلاکت ، ماضینك بوتون مصائبنی اونوتدیردی. دنیا طوردقجه اونك آجیسی اونوتلمیه‌جقدر . سزه ! ای مسابقه میدانلرنده شاهین کبی پرواز ایدن اصیل آتلرك سواریلری ! و سزه ای توزلرك قارانلغی ایچنده آتش کبی پارلایان آبدار قلیجلرله مجهز مسلمان قهرمانلری ! وبالخاصه سزه ، ای دکزلك آرقه طرفنده ، کندی وطنلرنده کمال دبدبه ودارات ایله محتشم برحیات کچیرمکده اولان دینقارداشلری ! سزه ، اوت سزه خطاب ایدیورم؛ (اندلس) دن ، اندلسك او بدبخت فلاکت زده‌لرندن خبرکز وارمی ؟ اونلرك آلای آلای مناقب فلاکتاری آفاق جهانه یاییلدی .

دوچار ضعف وناتوانی اولان اوزواللی شهیدلر ، اوبیچاره اسیرلر ، آزمی فریاد ایتدیلر، آزمی یالواردیلر، ایچکزدن هیچ برینك اعصابی تترمه‌دی، هیچ بر طامارك قانی قاینامادی .

قارداش اولدیغکز حالده نه‌دن بوقدر لاقید قالدیکز ؟ نیچون بویله بیکانه طوردیکز ؟ طاروملرندن چکینیر برصاحب همت قالمادیمی؟ حقك معینی ، ناصری یوقمی ؟

اوج سعادتدن حضیض ذلت وسفالته دوشن بوقومه آجیان یوقمی؟ جور وجفا ، حال وشانلری تماماً دکیشدیردی . . . دون کندی مملکتلرنده حاکم اولانلر بوکون محکومدرلر . . . کورسه‌ك ، ذلك کوناکون جامه‌سی آلتنده ناصل واله وحیراندرلر، مالکی غایب ایدرکن کریه وفغانلرینی کورسه‌یدك ، اوفاجعه ، سنی ده بی عقل وبی اذعان ایدردی .

جانی بدندن آییرر کبی ، والده‌نی چوجغندن آییردیلر . تن سیمینی یاقوتدن، مرجاندن دوکولمش قدر دلبر، کونشك طلوعی قدر شعشعه‌دار برحسنه مالك اولان او معصوم قیزی ، کرهاً آغلایه آغلایه ، نامشروع بوله سوق ایتدیلر .

بوفجایعه قارشی یورکلر اریر ، اکر او یورکلرده اسلامیتدن ، وایماندن اثر وارسه .....

***

نه اولیورز ونه اولاجغز ؟

وطنمز ، صوك سنه‌لرده برچوق مصائب اولدی ؛ ذهنلرمز ، کردباد حوادث ایچنده بوکلدی قالدی : شاهدی اولدوغمز شئون وخطوبك دهشت وصولتی ، مورخلرك عقللرینه طورغونلق ویره‌جك ، انسل مستقبله قارئلرنی مبهوت ایده‌جکدر . تاریخ عالم ، عجبا بوقدار سرعت ومعضلیت ایله تعاقب ایدن حادثاتك اسباب وعواقبی ، آره‌لرنده‌کی علیت ومعلولیت نسبتلرینی تعیین ایچون منتقی اوصاف وشرائطی نقشنده جمع ایده‌بیله‌جك، اونلرك حضور عظمت وجبروتنده اعلان قناعته متجاسر اولاجقمیدر؟ و تاریخ ، تکرردن عبارتدر . دیرلر ؛ بو ، قوتلی برادعادر . بزم بامنزه کانلرکده دورانك بر جلوهٔ تکرری اولدوغنی ادعا ایدیله‌جکسه بودعوایه شونی ده الحاق ایتمك مقتضای اذعان وانصفت اولور . اوت ، کچمش مللرده بویله صاب ، بویله عاقب اولمشلر ، بویله دوشوب قالقمشلر ، بعضاً تشبثلرندن بویله خاسروخائب چیقمشلردر ، فقط ایچلرنده بونلر اولوب بیترکن بزم قدر صفوت وعصمتده قربان اولمش ، بزم قدر ضلالتزده ، بزم قدر خیر وشرینه بیکانه دوشمش ... یوق کبی‌در .

بزم صفوتمز ضلالتدن ، ضلالمز صفوتدن قوت آلیور . بونه تجلی‌در ، آلهی ! بزده ماجرالرمز ، عمومیت اعتباریله بی‌مثیل دکلدر . فقط بر مثبت ، بونلرك ترتیبند ، بالخاصه تعجباننده اویله بر صنعت بار که ، ویله برعظمت قاهره کوسته‌ریورکه... اینته‌بو، بی‌نظیردر :

باشمزه کلن ، کچن وکله‌جك اولانلری ، حضور خسرانمزده چبلدیران هیجانلرمی اسکات ایدرك ، هپ بویله معتدل ملاحظلر ،

بی‌طرف اندیشه‌لرله تحلیله چالیشدم ، حربك مبدأ انفلاقندن بری برحمی ، اون دوشونجه ایله قارشیلادم . لکن ای شرق وغربك آلهی ، ای رب الغالبین والمغلوبین ! بزم بوهائله قیامتمزدن معدوم اولارق چیقاجغمزه تصورم یتشدیسه بیله ، عقل ووجدانم قائل اولامامشدی واولامیور ! بو کون قدر بشره وضع ید ایتمش کبی کورونن وانسانیت ـ عدالت بایراغی آلتنده مسالمت عالمی تأسیس ادعاسنه صیغینان قورقونج قوتك ازمیره قارشی روا کوردیکی اشغال معامله‌سی ، برتجربهٔ سطوت وسیاست ماهیتنده اولسه بیله هرحالده بزم ایچون آق خبر دکلدر . ازمیر ، نیچون اشغال اولونیور ؟ وجدان ملی‌نك ، بو مدهش استیضاحی حضورنده قیورانان ادراك ، یارینی آجی ومظلم کورویور ونهایت ، اوده صورمایه مجبور اولویور ؛ اسلام عالمی‌نك صوك ویکانه قدرت سیاسیه‌سی اعدام ایدلك اوزره‌می‌در ؟ بو معصوم وغافل ملت ، نه‌یاپدیغنی اولسون اوکره‌نه‌میه‌جکمی‌در ؟

اکر بویله ایسه ، اکر آلتی یوز سنه‌لك برتخت سلطنتك ییقلدیغنه ، اون‌اوچ عصرلق برحق سیاسی‌نك الدن چیقدیغنه شاهد اولاجقسه‌ق ، خلاق عالم ، بویله تقدیر ایتمش واونك برزمرهٔ مخلوقینی بومسئولیتی یوکلنمك قوتنی کندیلرنده آرامشلر وبولمشلرسه ، بزده شکوا وفغانلرمزك بوعصره لایق طرز افاده‌سنی تعیندن چکنمیه‌جکز وسکوتمزده بیله اك بلیغ برقدرت حیات بولوناجقدر .

فقط ، انسانیت عالمی بیلملیدرکه بو ملت سقوط ایتمه‌یه‌جکدر . وبزم اعتقادمزجه شهیدلر ، اولمه‌مشلردر ، اونلردیریدرلر ، الهلرینك یاننده مظهر نازونعیمدرلر . ملتمز کندینه توجیه اولوناجق هرضربه‌ده حیات وقوت بولاجق ویوکسه‌له یوکسه‌له نهایت حقلك تا یانی باشنده اخذ موقع ایده‌جکدر : اولدوکمز کون ، طوغدوغمز کون اولاجقدر .

***

ازمیرك اشغالی وعالم اسلام

یونان عسکرلری طرفندن ازمیرك اشغالی بتون پایتخت خلافتی ، بتون اناطولی‌یی باشدن باشه نصل متهیج ایتدیسه ، دامارلرده قاینایان صوك قطرات حمیتی نصل غلیانه کتیردیسه بتون عالم اسلامكده بوقاره‌خبرك قارشیسنده عینی تأثرلر و هیجانلرله مشبوع اولدیغنه امین اولملیدر . بز بوکون عثمانلی ایمپراطورلغنك المزده قالان بقیه‌سنك صوت حیاتی پك یقیندن ایشیدیورکن بزدن اوزاق و بزدن آیری یوردلرك صدای مظاهرتی‌ده دیکلیورز . روحمزك دویدیغی بوهیجان معظمك تظاهرات جهانشمولی‌ده پك یقینده مشاهده ایده‌جکز ، بتون دنیا کوره‌جككه اغتصاب اولنمق ایسته‌نیلان حقوقمزك آرقه‌سنده وظیفه‌سنی مدرك ، متهیج ومنتقم بر قوت ، بتون عالم اسلامك قوت معظمه‌سی بو تجاوزلرك ازاله‌سنه وقف‌جان ایتمشدر . وبوتجاوزلرك ازاله‌سنه طوغرو کیدیلمه‌دیکی تقدیرده آسایش جهانی تهدید ایدن عمومی برتهلكه‌نك تعجیل وقوعنه سبب اولنمش ، عالم اسلامی تهییج ایده‌ایده طوفان انتقامنك فورانی تأمین ایدلمش اوله‌جقدر .

عالم اسلامی شیمدی‌یه قدر محافظهٔ اعتداله سوق ایدن ، اوروپا دولتلرینك عدل وحق اساسلرینه رعایتکار بر صلحی بشریته وعد ایتمه‌سیدی . ویلسون پرنسیپلرینك صلح عمومی‌یه اساس اتخاذ ایدیله‌جکی خصوصنده متمادیاً سرد ایدیلن مواعید بالخاصه عالم اسلامده صمیمی بر اطمینان تولید ایدییوردی . بناءعلیه عثمانلی دولتنك موجودیتی وتمامیتی حقنده اندیشه‌یه محل قالمیوردی .

بالخصوص عثمانلی سلطنتك ولایات اسلامیه‌سی اوستنده برارمنستان ویار یهودی دولتنك تأسیسی وقتیله حرارتله موضوع بحث اولیورکن عالم اسلامك یوکسلتدیکی صدای حمیت ومظاهرت بوکبی تشبثاتك تعقیب ایتدیکی مجرای افراط اوزرنده پك مهم تأثیرلر اجرا ایلمشدی .

ولایات سته‌ده ، فلسطینده بوکبی دولتلرك تأسسنه أصلا مساعد اولمیان عالم اسلامك ازمیر کبی بتون آناطولینك حیاتنه حاکم برموقع مهمك یونانستان طرفندن اشغالی طولاییسیله نه‌قدر متأثر و اوروپا حقنده نه‌قدردرین شبهه‌لره دوچار اوله‌جغنی تصور ایدیلسون ! ازمیر ، بر اسلام شهریدر . بر اسلام ولایتنك مرکزیدر . اناطولینك اك مهم موقع اقتصادیسیدر . مدنیت و تاریخ اعتباریله مسلمان بر مرکزدر . بویله برمرکز اسلامی‌یی یونانستان دولتنك اشغالنه تسلیم ایتمك ، بزه قالیرسه ، عالم اسلام ایله علاقه‌دار ، اهل اسلامك تمایلاتنه واقف دول معظمه‌نك هیچ برینك قبول ایده‌میه‌جکی بر قراردر . اولسه اولسه بوحرکت یونانستانك سرباز و احتراصجو بر حرکتیدر . یونانستانك مقصدی دول معظمه‌یی بر امر واقع قارشیسنده بولندیره‌رق احتراصاتنك موقع فعله قونمسنه ویا خود مطالب سائره‌سنك ترویج وقبولنه خدمت ایتمکدر .

اوروپادول معظمه‌سی ازمیر شهرینك تابعیت اسلامیه‌دن بشقه برتابعیتی قبول ایده‌میه‌جك برمرکز اسلام اولدیغنده قطعیاً تردد ایده‌من ، البت بومناسبتسز حرکتی قبول وتصویب ایتمك حقسزلغنی ارتکاب ایده‌من . چونکه عالم اسلامك بوحرکتی نصل تلقی ایده‌جکندن ، وبوتلقی‌نك کرك حالاً کرك آتیاً نه‌قدر مخوف ومهلك برطاقم احواله سببیت ویره‌جکندن امیندر . یونانستانك ازمیری اشغال ایتمه‌سنی قبول ایتمك اهل اسلام حقنده امحا وافنا سیاستنك دول معظمه‌جه مقبول وممدوح بر سیاست اولدیغنی ایهام ایتدیکی کبی مسلمانلغك استقلالنی ، خلافتی تمثیل ایدن یکانه دولت اسلامیه‌نك پارچه‌لانمسنی ، اندرانی تصویب وتقریر ایله احتراصات صلیبیه‌نك بوکونه قدر بردوام واهل اسلامی تذلیل ایچون هر فرصتدن استفاده ایتدیکنی اك بلیغ واك فجیع دلیللرله اعلان ایده‌جکدر .

عالم اسلام آکلایه‌جق‌که عثمانلی ایمپراطورلغی آنجق بر دولت اسلامیه اولدیغی ایچون خرىستیانلرك معروض قهر وتدمیری اولدی . بردها کوره‌جك‌که بشریته حریتلر ، عدالتلر وعد ایدن پرنسیپلر آنجق بشریتك

خرستیان قسمنه عائددر . اهل اسلامك نصیبی آنجق ظلم وحقارتدر. خرستیان عالمك نظرنده مسلمانلرك استقلالی ، حق حیاتی امحا ایتمك اك حاکم ومتحکم برغایه‌در . بناءً علیه هرحربی نهایتپذیر ایدن، عداوتلری توقیف وتسکین ایدن صلحلره رغماً دنیاده هیچ برصلح ایله هیچ برمتارکه ایله دورمیان، بیتمه‌یه‌نك مهم ، اك مدهش مجادله : هلال وصلیب مجادله‌سیدر . وصلیب هر فرصتدن بالاستفاده هلالك شان وشرفنی تنقیصه ، انوارینی اطفایه ساعیدر .

اوت ازمیر اشغالی حادثه‌سی بودرجه مهم تأثیراتی حائزدر . وبتون عالم اسلامه تلقین ایده‌جکی معنالر بونلردر . مدنیت عالمی اهل اسلامه بومعنائی ظلم وغدری تلقین ایتمامك وبویله‌جه برطوفان کین وانتقامی آلوله‌مامك ایسته‌یورسه بوحادثه‌نك ازاله‌سنه وبوکبی حوادثك وقوعنه مانع اولملیدر . اهل اسلامك‌ده حریت انکشاف وحق حیاته مالك اولدیغنی اثبات ایتملیدر . بتون اهل اسلام بوقاعتده‌درکه عثمانلی دولتی حرب عمومی‌یه اشتراك ایدیورکن یکانه أملی عصرلردنبری دوام ایدن محکمات خارجیه‌دن قورتوله‌رق حریت انکشافنی تأمین ایتمکدی . عثمانلی ایمپراطورانی بر نطاق احتراص ایله قوشادلمش ، هر قطعهٔ وطن برمحترصك انتهای عداوتنی تحریك ایدیوردی . ایام صلح ومسالمتده دولت علیه‌نك باشنه ایشلر آچمق ، موقعنی صارصمق ایچون درلو درلو انتریقه‌لر چویرمك اوروپا دیپلوماتلرینك ممارسهٔ سیاسیه‌لرینی تأمین ایدن اویونلردندی. ایشته‌واو بونلر ، بو متمادیاً تکرر ایدن فلاکتلردرکه عثمانلی ایمپراطورلغنی بو محاربه‌یه ادخال ایتدی . بتون بو تضییقلردن ، بو فلاکتلردن قورتولق املیله حرب عمومی‌یه کیرن بر دولتك تجزیه‌سنه طوغرو کیتمك ، اونك باشنه یونانستانی مسلط ایتمك آنجق بوقاریده بیان ایتدیکمز حدت ونفرتله انتقام وکینلری ایقاظ ایدر. مادامکه حرب عمومی‌یی بیتیرمك أملیله ایلرو سوریلان پره‌نسیپلر غالب ومغلوب ملتلره حریت وعد ایدیـور ، نیچون دولت علیه بو حقدن استثنا ایدیلیور ؟

اوروپا امین اولسونکه عثمانلیلر بو حقدن استثنا ایدیلورسه عالم اسلام هلال وصلیب منازعه‌سنك اك بحرانلی دورلرینه کیردیکنه قطعیاً قناعت کتیره‌رك اوده حقنی مطالبه‌یه وهلالی اعلایه قالقه‌جقدر .

عمر رضا

ملت برله‌شیورده منورلر نه‌دن اتحاد ایده‌میور؟

کون کجدکجه دها ایی کوریورزکه ملت ، مصائب وطنه ، جدی وصمیمی تأثرلر ایچنده چاره‌ساز اولمق املیله اتحادك لزومنی مدرك وفعلاً متحد اولدیغی حالده ملتك قواسنی حسن استعمال ایله اونی ساحل سلامته ایریشدیره‌جك منورلری هیچ اولمازسه حادثاتدن ، هیچ اولمازسه ملتدن عبرت آله‌رق بوخصوصده ملته اقتدا ایتمك فضیلتنی کوستره‌میورلر . بونك اك بارز دلیلی حالا فرنه‌ستونلرنده ، متنوع ومتعدد فرقه‌لرك درلو درلو اسملر آلتنده آیری آیری تشکل ایدرك ملتك متنور قوتنك منقسم وپریشان برحالده بولنمسیدر . اك مؤثر حادثات بو متفرق جماعتی طوپلایه میور . سلامت وطندن بشقه برغایه‌سی اولمایان بر جماعت متفکره نصل اولورده وطنك آوان انهدامنده برعامل انهدام اولمق کبی برجنایتی ارتکاب ایدییور . ملتك اتحاده ، مصالح ملیه‌یی مدافعه ایتمك ایچون‌ال برلکنه اك محتاج اولدیغی برزمانده بویله حادثات ضربات تأدیبندن ، اضمحلالك چهرهٔ یأسی ترسیم ایدن فلاکتلرك توالیسندن بوقدر غافل قاله‌رق صوك برعزم وایمان ایله براشمه‌مك حادثاتك فجاعتنی بر قات دها آرتدیرمقدن بشقه برشی‌یه‌یارامیه‌جغی بدیهی ایکن تفرقه‌ده عناد واصرار ایتمك مملکتك مقدراتی دها بدتر فالقلره معروض براقمی قبول ایتمکدن بشقه برشیمیدر؟ بتون مملکتك منور ومتفکرلری بالاعلا تقدیر ایتدکلری بو حقیقته نیچون ایمان ایتمیورلر؟.. ایدییورلرسه نیچون برلشه‌میورلر؟ ومملکتك حیاتی دست همت ودوش مسئولیتلرینه آله‌رق ملتی حسن اداره‌ده اظهار عجز ایدییورلر ؟.

ایشته وقایع بزه کوستریورکه ذره قدر اهمال وتکاسل حقمزده وموجودیتمزه هلاك ضربه‌لرینی ایندیره‌جکدر. بوضربه‌نك برنجیسی ازمیرك یونان اشغال عسکریسنه کیرمسیله تظاهر ایتدی . ملت بو آجی ضربه‌نك بتون هوانی طویارق ال برلکیله ، هم بشقه ضربه‌لردن توقی، همده بو ضربه‌دن قورتولمه‌یه عازم اولدیغنی کوستردی. متنور ومتفکر جماعتمزده عینی حسیات الم واندیشه ایله متحسس اولدیغی حالده برلکده وظیفهٔ وطنیه‌سنی ایفا ایتمسی لازمدر. ملتك زبدهٔ متنوره‌سی، مملکتك مسئولیت حیاتی درعهده ایدر وملتك مظاهرتنه نائل اولدیغی حالده چالیشیرسه احتمال فلاحك کسب قوت ایتمسی منتظردر . فقط بوحال تفرق وانحلال ایله آنجق دها بیوك مصیبتلری حیثیت وخسران ایچنده بکله‌مکدن بشقه برشی اولماز .

کوریلیورکه احوالمزك وخامتی هرشیدن اول اتحاد ملینك تأمینی طلب ایدیـور . بونی تقدیر ایتمه‌مك وخامت حالك تقدیر اولنمادیغنه دلالت ایدرکه مملکتك حالی ، ملتك هیجانی وهرکسك تأثر وغلیانی بویله بر تقدیرسزلکه اصلا متحمل دکلدر .

ملتك منجیٔ ملیه انتظاری

هرملتده برافکار عمومیه بولندیغی واو ملته منسوب اولان حکومتك‌ده کندی ملتنك حقیقی آمال ومقاصدینه کسب اطلاع ایدرك نواقصنی اکمال ، ترقی وتعالیسنی تأمین ایله موظف بولندیغی هرکسك بیلدیکی برحقیقت اولدیغی شبهه‌سزدر .

ملتنك دینی ، عادات وملیتی هردرلو تعرضدن مصون بولندیرمق

بيوم احتياجاتنى افكار عموميهٔ مليه‌دن بالاستخراج چزه‌جكى پروغراملره توفيق حركتله سعادت و سلامت عامه‌يه موفق اولمق البته‌عينى حكومتك جملهٔ وظائفيدر .

مذوران نامى آلتنده‌كى اقليتك افكارينه بناى مطالعه ايله حكم يوروتمه‌نك ، بوصورتله ياپيلان تطبيقاتك ويرديكى عكسى نتيجه‌لر اوملك بادئ فلاكتى اولديغى كبى ملته اهانتى يوزندن حكومتك‌ده شرف وحيثيتى پايمال ايتديكى وقوعاتله ثابتدر .

اكثريت خلقى جاهل ومحروم اذعان ظن ايدرك افكار عموميهٔ مليه اهمال ايدنلر شمدي‌يه قدر آكلامادیلرسه بوحقه توفيق حركت واساسه رعايت ايتمدكجه بوتون افعال وحركاتلرنده عدم موفقيتله دوچار حالات اوله‌جقلرينى وسلفلرينك دوشدكلرى كرداب فلاكته يوارلانه‌جقلرينى بعدما قطعياً آكلاملرى لازمدر . بوكون جاهل ظن ايديلان آناطولى خلقنك سلامت مملكت نامنه دوشوندكلرينى ، رفاه وسعادتك تأمين حصولى هانكى اللردن بكلدكلرينى ، هردرلو وسائط ومعاونتدن محروم اولدقلرى حالده دولت ومملكتى يولنده فى سبيل الله كوستردكلرى فداكارلق وخدماتى كورمه‌ين كوزلرك ، ايشتمه‌ين قولاقلرك ، دوشونمه‌ين دماغ وقلبلرك عماسنى تعريفه لزوم قالماز صانيرم .

افكار عموميهٔ مليى بعدما آكلامق حقيقةً مطلوب ايسه اهل انصاف وبصيرته اناطوليك قپولرى كشاده ، خلقنك ديده‌لرى منتظر ، دردلرينى دوكجك لسانلرى آماده‌در . فقط بونى آكلامق ايسته‌مه‌مك وآكلامق ايچون ذهن وفكر يورمغه تنزل ايتمه‌مك ، خود سرانه حركتك ويرديكى نتيجه‌لردن عبرت بين اولمامق يكانه اسباب فلاكت واضمحلالمزدر .

مسلمانلرك افكار وحركاتلرى ، مبادى ومنتهالرى رضاى حقه مقرون اولماز ايسه اوايشدن خير بكلمك سمدن شفا بكلمك قدر محال اندر محالدر .

افكار عموميهٔ مليى محاكمه ايتمك ايستيانلره دينه رعايتكار ، اخلاق ومليتـه وفاكار اولملرينى توصيه ايتمك انهام مرامه كافيدر صانيرم .

ملت بوكون مقصد وآمالنه موفق اوله‌ميه‌جغنه حكم ايتديكندن — حال حاضر پروغراملرينك تحصيل ابتدائى‌نى بيله تأمين ايده‌مديكنى كورەرك — اشراف آره‌سنده درج اولنه‌جق مبالغ ايله خصوصى مكاتب كشادينه تشبث ايتدكارى ، ومحاكمك كوستردیكى مديد ومزعج مصارف وضايع ايتديرديكى قيمتدار اوقات يوزندن كوشه‌ده بوجاقده خصوصى نكاحلر اجراسيله مقصدلرينى تأمين ايلدكارى كورولمكده‌در . وا اسفا كه بو خصوصى عقدلرده وقوعه كتيريلان بولسزلقلر سامعه‌لره دهشت ويره‌جك برشكل آلقده ، كوى امامارينك احكام اسلاميه‌يه مراعاتسزلكلرى يوزندن عقدلره درلو درلو فسادلر قاريشديرلديغى مسموع اولمقده‌در . بركويلى بر نكاح ايچون لا اقل آلتى ساعتلك بعد مسافه‌ده‌كى قضا مركزنده معاينه ، اعلان وسائر

بيك درلو مزعج برطاقم معاملاتله نقدينه ايمى ضايع ايتمكه طرفدار اولمديغندن خصوصى نكاحلرى تصويب ايتمكده وموفق اولمقده‌در . بو ميانده نامشروع عقدلرك وقوعنى استخبار ايله صيزلايان قلبلرمن طرفده مشهود اولان اميدسزلكه قارشو منجئ مليتك ورودينه منتظر اولمده ملته غير اختيارى حق ويرمكده‌در .

برطاقم كسانك ملتك خلاصنى قادينلرك چارشافلرندن تجريدنده آراملرى ، عاطل ظن ايديلن طشره اسلام اكثريت نسائيه‌سنك فعاليتى كورمه‌ملرينك وبيلمه‌ملرينك ثمره‌سيدر . درت حرب سنه‌نى تأمين ايدن تستره رعايتكار بويكانه قوتى بيلمه‌ين آدملرك بو عنصرك دينه ، مليتنه ، روحنه واقف اولمدقلرينى آرتق هركس اوكرنمليدر .

بونلر طشره اسلام قادينلك تستردن تجريدينك امكانى اولمديغندن غافل اولدقلرى كبى ، بوكا تشبث ايده‌جكلرك بومملكتده طوره‌مايه‌جقلرينك فرقنه وارملرى لازم كلير . آرتق ملتك دين وعاداتنه ياپانجى قالان بو آدملرك آره‌مزدن حسن صورتله چكيلمه‌لرى كندى حسابلرينه دها موافق دوشديكنى ادراك ايده‌مزلرسه پك آلدانمش اولدقلرينه امين اولملرى اقتضا ايدر . زمان اسكى زمان دكلدر . آناطولى‌ده اسكى آناطولى دكلدر . ملت بوندن صوكره آنجق كندى روحنه اويغون ، دين وعاداتنه حرمتكار رهبرلره رعايت ايده بيلير . وبوتون تمنيسى بوندن عبارتدر . بونى آكلايه‌مايه‌رق ، ياخود بوندن تغافل ايدرك ملتك اعتقادات وحسياتيله چاريشمق صورتيله ابراز فعاليت ايدنلرك ماهيتلرى انظار ملتده تعين ايتمش اولديغندن مساعئ مضله‌لرينك عقيم قاله‌جغنه امين اوله بيليرلر . ايشته ملى اميدسزلكه دوشورن ، بو قبيل منور ! لرك فضولى رهبرلكندن هنوز آزاده قالمامسى كيفيتى‌در . اونك ايچون منجئ مليتك ظهورينه انتظاردن وارسته قالمامقده‌در . بوقدر قولاى برشيئى كورمه‌مك ، و آكلايه‌مامق نه بدبختلكدر ! ..

آماصرى :
مصطفى نظمى

رسالت عامه

رسالت عامه‌دن مرادمز ، انسانك خالقى اولان الله ذوالجلال حضرتلرينك امر ايتديكى احكام وعقايد دينيه‌يه متعلق شيلرك مكلفين بشره تبليغى مأموريتيله كونديرديكى پيغمبرلرك حكمت بعثتيدر .

او رب قديركه سائر هر نوع موجوداتك دفع احتياج و حفظ وجودلرى ايچون لازم اولان شيلرى بيدريغ بيورديغى كبى حيات بشركده موقوف عليهى اولان اسباب وعطايانى احسان واهدا بيلشدر . بونلردن مستغنى قالمق نه انسانك ، نه‌ده سائر برمخلوقك قدرتى داخلنده دكلدر .

بو مبحثده سوز ايكى جهتى تضمن ايدر : برنجيسى ، متكلمه الله قولاى وجهدر ، بوده كونديريلان پيغمبرلرك جناب حق طرفندن

بعث ایدلمش اولدقلرینه اعتقاد ایتمکدرکه ارکان ایماندن بر رکندر . بناءً علیه ذات اجل واعلالك ثوابیله تبشیر، عقابیله انذار ایتمك ، اونی نقصان صفتلردن تنزیه ایله برابر آنجق کندیسی معبود بالحق اولوب اوندن بشقه‌سنه تعبد ایدلمامه‌سنی وسائر مأمور اولدقلری شیلری ناسه افهام و تبلیغ ایلك ؛ اونك قوللری اوزرینه سلطنت قاهره‌یی حاوی اولدیغنی بیلدیرمك ؛ تکالیف دینیه‌یه تابع اولان هر انساندن طلب اولنان فضائل اعمالك ، نهی ایدیلان معایب اخلاق و افعالك احکامنی تفصیل ایتمك اوزره جنس بشردن پیغمبرلر کوندرمش اولدیغنه اعتقاد ایتمك هر مؤمن و مؤمنه واجبدر . بونك کبی اونلرك تبلیغ ایتدکلری شیلری جانب الهیدن اخذ واتیان ایلدکلرینك تصدیقی ، سیر مبارکه‌لرینه اقتدا ایدلمسی، امر ایتدکلری شیلره انقیاد ایله نهی ایلدکلری افعالدن احتراز اولنمسی وجوبی ، عبادتجه بیلنمسی خیرلی اولان وکندیلرینه تبلیغنه ارادهٔ الهیه‌سی تعلق ایدن احکام وحدودی وسائر مقاصد ربانیه‌یی مشتمل اولمق اوزره انزال ایلدکلری کتابلرك حق اولدیغنك تصدیقی ده هرمکلف ومکلفه‌نك وجائب اعتقادلری جمله‌سندندر . اونلر عقولك درعهده واحاطه ایده‌بیله‌جکی و سائر افراد بشرك مستحق اوله‌بیله‌جکلری صورتده عنایت الهیه‌یه مظهر اولمشلردرکه بونك آثارندن بری ، بشر عنده قدرت الهیه‌دن منعکس بر امر عظیم اولمق اوزره معروف بولنان و آنجق دعوای نبوتلری مؤید بالحق اولانلرده ظهور ایدوب بونلرك صدق مدعالرینه دلالت ایدن معجزه‌در .

شو حاله کوره بر رسول، طرف حقدن نبوتله کوندرلمش اولدیغنی ادعاسی اتیان واظهار ایله بو دعواسنك صدقی کوستردیکی معجزه‌دن استدلال اولندیغی حالده تصدیق رسالتی واجب اولور .

رسل کرام حضراتنك علو فطرتلرینه ، صحت عقللرینه ، سوزلرینك دوغریلغنه ، امتلرینه تبلیغی جانب قدرتدن عهده‌لرینه امانةً محمول اولان احکام الهیه ودینیه‌نك امر تبلیغنده صداقت کامله کوستردکلرینه ، بشرك اخلاق قبیحه‌سندن مصون و معصوم بولندقلرینه . وجودجه قوهٔ باصره‌نك ، ذوق سامعك بر نقصان کوره‌میه‌جکی درجه‌ده سالم وکامل اولدقلرینه ، شو بیان اولنان صفتلره ضد اولان شیلردن منزه اولدقلرینه ، ارواح مبارکه‌لری هیچ بر نفس انسانیه‌نك سطوت روحانیه‌جه کندیلرینه غلبه‌سی ممکن اوله‌میه‌جق صورتده امداد وفیض ربانی ایله متعالی اولدیغنه اعتقادك وجوبی ده لوازم بدیهیه‌دندر . اما کندیلری جنس بشردن کوندرلمش اولدقلری ایچون حیاتلرینك نبوت ورسالت وظیفه‌لرینه تعلق ایتمه‌ین اقسامنده مثلا یمك ، ایچمك ، اویومق ، سهو ایتمك ، احکام دینیه‌نك غیری شیلرده اونوتمق ، خسته‌لانمق ، اوزرلرینه ظالمه‌نك ایدیٔ جور واعتسافی اوزانمق و بعضاً قتلده اوغرامق کبی خصوصات عادیه ده سائر افراد بشره عارض اولان حاللردن بالطبع خالی قالمامشلردر .

معجزه ، عقلاً مستحیل دکلدر. فعل ایجاد ده معلوم اولان طرز وسیر طبیعی‌یه مخالفتك مستحیل اولدیغنه دائر بر دلیل کتیریله‌مز. نته‌کیم: اکثریا خسته‌لرك احوالنده مشاهده اولنه کلمکده‌درکه خسته‌نك ضعیفلکنی تزیید ایده‌جك وعرض جوعه منضم اوله‌رق اتلافنه بادی اوله‌جق اولان علتك موجودیتیله برابر خسته‌لر برخیلی مدت آج قالیرلر ، حال بوکه او خسته حال صحتده ایکن اوقدر بر مدت آج قاله‌جق اولسه اولمسی مقرردر . ایشته بو صورتلرده قدرت خارقهٔ ربانیه‌نك بر حقیقت باهره‌سی سرنمون اولور ؛ بویله بر امر خارقك قانون جاریٔ حیاته نظراً بشقه بر قانون طبیعی‌یه ، تابع اولمسی لابد ایدوکی چاره‌سزدر، دینیلیرسه جواباً بیان اولنورکه : قوانین خلقتك واضعی ، موجد کائنات اولان قادر مطلق حضرتلری اولوب خوارق عاداته متعلق قوانین مخصوصه‌نی وضع ایتمك کندیسی ایچون محال دکلدر .

غایهٔ امر اوله‌رق شوقدر دینیلیرکه بز او قوانینك حقیقتنی ادراکده عجز منزله برابر صانع مکوناتك قادر ، فاعل مختار ایدوکنی اعتقاد ایتدکدن صکره اونك فضل و کرمیله مختص قیلدیغی ذواتك الده اونك اثر ظهوری غیر قابل انکار بر صورتده مشهود ومحقق ایدوکنی تسلیم ایدرز .

برشیئك هرهانکی شکلده اولور ایسه اولسون وهرهانکی بر سببه تابع بولنورسه بولنسون ، حدوث ایتمسی علم وتقدیر الهیده مسبوق ایسه اونك مرتبهٔ وجوده کلمسی ممتنع اولمدیغنی ذکر اولنان اعتقادمزك دلالت تسهیلیه‌سیله عقلاً جزم وتصدیق ایتممز طبیعیدر .

معجزه‌نك تحققی ایچون نبوت دعواسی ، عندنده تحدی‌یه یعنی خصمك عجزینی ظاهر قیله‌جق حاله مقرون اولمق لابددر ؛ بدنده معجزه ظهور ایدن ذاتك شو حالی نبوتنی مثبت اولان برهانلردندر . چونکه ثبوت ادعاسی قدرت الهیه تأثیریله اظهار ایدیلان معجزه‌یه استناد اولنور ، بدیهیدرکه اونك الندن بویله بر خارقه‌نك امر الهی ایله صدوری صدق مدعاسنی تأیید ایدر ، او یولده‌کی دعواسی تأیید ربانی‌یه مقرون اولمیان برکیمسه‌نك کاذب اوله‌جغی جهتله خالق متعال حضرتلرینك بویله برکاذبی تأیید ایتمسی مستحیلدر ، زیرا کاذبی بر صورتله تأیید اونی تصدیق چیقار. کاذبی تصدیق ایسه کذبه اشتراکدر. بوایسه الله اوزرینه محالدر .

قدرت بشرك یتشه‌مدیکی برمعجزه صدور ایتدیکی وکیفیت اظهاری دعوای نبوته مقرون اولدیغی زمان بداهةً آکلاشیلیرکه جناب حق دعوای نبوتی آنجق تصدیق مقصدیله اوامر خارق اصدار ایتمشدر ، بوحقیقت بدیهیه‌یه قارشی اونی انکاره تمایل مکابره‌در .

اما سحر وامثالی شیلر ، کرچه آثار اجسامدن قائی صایله‌جق بعض عجیبه‌لره بادیٔ ظهور اولیورسه‌ده بوکی جسمانیات قبیلندن اولان شیلر ، هرحالده قوای ممکنه‌یه عائد خصائصك فوقنه چیقه‌ماز ، وهیچ برنوعی هیچ برصورتله معجزه‌یه یقین درجه‌یه وارمماز .

بوقاریده رسل کرامك حائز اولمسی مشروط بولنان صفات کامله‌لرینی بیان ایتمشیدك : اونلرك فطرتلری اهل زمانك فطرتلرندن دون بر سویه‌ده ، بشقه روحلر میاننده اونلرك روحی دها کری بر حالده وعلاً بر اثر ضعف کوستره‌جك درجه‌ده اولمسی البته محتمل وقابل اوله‌ماز ؛ چونکه بوکا جواز کوستریله وحی الهی ایله مشرف ومختص اولملری وانك آثار علمیه کشف اسرار ایتملری حسبیله هر صاحب اختصاصه فائق بولنمسی لازم کلن اهلیت تامه‌یی حائز بولنمدقلرینك قبولی لازم کلیر . بوایسه امر حقنده محالدر . اکر اونلرك ابدانلرنده نفرت ویریجی غیرمتناسب اشکالك وجودی تسلیم اولونورسه دعوای نبوتلرینی انکار فرصتی آرایان بر شخصك نفسه نامُلایم کلن اویولده‌کی مشاهده نتیجه‌سنی برحجت انکار اتخاذ ایدردی . شاید دعوالرنده کاذب اولدقلری ویا امانت رسالتك احکامنی حسن محافظه واجراده اخانت کوستردکلری وسیرتلری قبیح اولدیغی تجویز ایدلسه اونلره اعتماد ، خلل بولوردی ، بناءً علیه عالمه مرشد اوله‌جق یرده اضلال ایده‌جك موقعده قالیرلردی ، بوصورتله حکمت بعثلری زائل اولوردی . عقائد واحکام دینیه‌دن ناسه تبلیغنی درعهده ایتمش اولدقلری شیلرده سهو ونسیان کندیلرینه واقع اولسه امر . شو بیان واثبات دیکر قضیه‌لره بکزردی ، لکن تبلیغ الهی‌یه مستند اولمیان وقوانین شرعیه‌نك تأسیسنده مدخلی بولنمیان شیلرده خطا ایتملرینك احتمالنی بعضیلری تجویز ایتمش ایسه‌ده جمهور اهل کلام بوکاده قائل اولمامشلردر . نته‌کیم : ذات رسالتپناه افندمزدن بوبابده بر مثل شرفوارد اولمشدر . حضرت پیغمبر افندمز ، خرما آغاجنك آشیلانمسنی اولا نهی ایتمشیکن صکره آشیلنك نفعله محصول ویرمکه سبب اولمسی اعتباریله اونی مباح قیلمشدر . حال بوکه بو فعلك اولا نهی ایدلمسی علیه الصلاة والسلام افندمز ایچون بر خطا شائبه‌سی چیقاریله‌ماز . انجق فعل واقعده‌کی حکمت ، صناعت یوللرینك ، کسب اسبابنك تجربةً بیلنمسنه متوقف ایدوکندن تشریع دینی‌یه حاجت اولمیان خصوصلرده اونلره توسل صورتیله تأمین مصلحت اولنمسی لزومنی ناسه ایما و افهام ایتمکدن عبارتدر . بناءً علیه احکام شرعیه وفضائل اخلاقیه‌یه رعایت وصیانت خصوصنده دوام کوسترلدیکی مدتجه ذکر اولنان معرفت وتجربه یوللرینه سلوکده خلق ایچون بر محظور وارد دکلدر .

جناب حقك حضرت آدم علیه السلامك قصه‌سنده بیان وحکایه بیوردیغی وجه ایله نبی مشارالیهك شجرهٔ ممنوعه‌دن اکل میوه ایتمسی کندیسنك نزد الهیده مؤاخذه‌سنی وسر نهیك خفی قالمسنی مستلزم اولمقله برابر اوکره‌نه‌بیلدیکمز حکمت ربانیه‌دن استدلال اولندیغنه کوره جناب حقك اریولده‌کی نهی ومؤاخذه‌سی بر بو زینك بنی آدم ایله کسب عمران ایتمسنه سبب اولمشدر . شوحالده بو اکل ونهی ماده‌سی آدم علیه السلامك اطوارندن ایکی حالی ویاخود ساحهٔ وجودده نوع انسانك مظاهرندن ایکی مظهری ایما ایدر . بونلرده جمهورك ذاهب اولدیغی قطعی اوله‌رق کوسترکه بعض حکمیات الهیه‌ده دلیل عقلینك اقامه‌سی ، یاخود درمیان اوله‌جق دلیل شرعیده اصابت کوسترلمسی متعسردر . الله اعلم .

مترجمی : حسین مظهر — شیخ محمد عبده

اون آلتنجی جلدك صوکی

١٦ نجی جلدك فهرستی

صحیفه

﴿ ا ﴾

اتحاد ملی ١٢٠
اجال حدثات ٤٧
احکام واجب ، قدم، بقا و نفی ترکیب ١٩
اختیار صفتی ٥١
اخوت اسلامیه ٢٨
ارضك بعض خواص و منافعی ٤٩
اراده صفتی ٥٠
ارمنی مسئله‌سی ١١٠
ازمیرك اشغالی حادثه‌سی
اسلامی تشکیلات وجوده کتیرلمسی لزومی ١٠١
اسلاملاشمق ١٢٨
اسلاملاشمق اثری حقنده ١٣٢
اسلام حیات اجتماعیه‌سنی یقمغه چالیشانلر ١٧٦
اسلام منکوره‌سنه دوغرو ١٠٧
اسلام مملکتلرینه کوز دیکنلرك احتراصلری ٦٢
اسلام کرجستانی ٢٢٦
اسلامیته حرمت ایدیکز ١٩٦
آسیا اقوامی و صلح قونفرانسی ١٠٩
آسیای مرکزیده اسلام حکومات متحده‌سی ٧٨
اصل مختکرلر ١٤٠
اطاعت (زوجه‌نك زوجه اطاعتی) ٦
اعتقادی واجب اولان صفات ضمنیه ٦٦
اعجاز قرآن ١١٣ ، ١٢٩
آغاج دیکمه‌نك دینی فوائدی ٢٤
افریقا اقوامی قونغره‌سی ٦٣
افعال الهیه ٩٩
افعال عباد ١٤٣ ، ١٤٧
افعالك حسن وقبحی ١٦٢ ، ١٨٣ ، ٢١٨
اکراه ایله طلاق ٨٤
اکراه ایله نکاح ٥
الهك وارلغنی تجلی ایتدیرن آیات بینات ٣٣
امانتی اهلنه تودیع ٢١
امنیت و هدایت ، چهرهٔ ایمانلرینی ظلم ومفسدتله شائبه‌دار ایتمه‌ین مؤمنلره موعوددر ١٧٨
«ان الله لا یستحیی ... » آیتك تفسیری ٢٣٠
آناطولیده کبرلی معبدلر ١٣٦
انقلابات حاضره قارشوسنده اسلام عالمی ٢٢٠
انغلیقان ایله اورتودوقس کلیسالریك
اتحادی ممکن میدر ١٧١
ایچکیلرك منعنه چالیشمق لزومی ٢٠٥
ایچکیلرك آمریقاده رسمی ممنوعیتی ١٩١
اینجیل مجموعه‌سی محرر و ناشرلرینه ٩

صحیفه

ب ، پ

بحران ٤٢
برتغال سقوط: شاقالی و سرخوش خانملر ٢٢٤
بر مقایسه : استانبول — طشره ٢١١
بروسه‌لی مرحوم مدرس حاجی مصطفی افندی ٧٢
بزی قورتاره‌جق، آنجق اسلامیتدر ٣٠
بو کونك بیوك وظیفه‌سی ١١٨
بو کونك اك بیوك احتیاجی ١٠٦
بیوك مجموعه‌یه ١٩٥
بیانات مشیخت‌پناهی اطرافنده ١٥٠
بیلونت قطعه‌سنك زوالی ١٦٤
یارادن نه آکلامشلر ٥٥
پارا ایشلرینك طورتولری ٧١

ت

تجربیات حربیه‌نك قارشوسنده وظیفه‌مز ١٣٨
ترتیم ماتم ٩٢
ترامواپلرده خانملرك یری ١٤٢
تستر ایشنه ضابطه قاریشماسونمی ؟ ١٣
تستر مسئله‌سی ١٢١، ٣٧
تقلید جیلانملرك باعث هلاك و اضمحلالیدر ١٨٨
تورکلر و اسلامیت ١٦٦
تورك — آلمان دوستلق پروزدی ایجون یقیلان
جامع نه اوله‌جق ؟ ١٤١
توحیده دائر ٣ ، ١٩ ، ٣٥ ، ٥٠ ،
٦٦ ، ٨٣ ، ٩٩ ، ١٢٣ ، ١٤٧
توقیفاته دائر ٨٠

ج

جمعیت اقوام — اتفاق معظم ٣٢
جناب حقك انسانلره بخش ایتدیکی نعمتلر ٤٩
جنت و جنات کله‌لرندن مقصود اولان معنالر ١٩٧

ح ، خ

حالا یاکلش یوللرده کیدیلیور ٢٣١
حدوث و قدم عالم مسئله‌سی حقنده بر سؤال ١١٥
حقوق عائله قرارنامه‌سی حقنده ٥ ، ٣٦ ،
٥٢ ، ٦٦ ، ٨٤ ، ١١٥ ، ١٦٤ ، ٢١٦
حقیقتدین اولملم ١٢٢
حکومت سنیه‌نك صلح قونفرانسنه ویردیکی
نظاره ٥٨
خاتمی اصلاحات ١٥٢
حیات صنفی ١٩
خلافت اسلامیه ٦٠

د

دارالفنون ایله فقهك علاقه‌سی یوقمش ٢٢٢
دارالفنونده مختلط تدریسات عقامی ١٥٤
دارالحکمة الاسلامیه‌نك مهم بر مراجعتی ١٤٨
دارالفنونده تدریسات مسئله‌سی ٢٢٤
دوقتور غونسك مهم بیاناتی ١٧٥
دونه‌لو شرع شریفه موافق اولا بیلیرمی ؟ ٣٩

دولت اسلامیه‌نك بناسی ٢٠
دین و عصریلك ١٦٨
دینی مجددلر ١٧٨ ، ١٩٨ ، ٢١٤

ر ، ز

رسالت عامه ٢٤٢
روسیه‌ده حرکت اسلامیه ٧٩
زواللی مسلمانلر ٣٠

س ، ش

سرخوشك طلاق ٦٧
سموات امیریدن قرآن جلیلك مقصدی ٦٥
شرق وسطیده انکلیزلر ٢٢٨
شرکتك اشکال و انواعی ٩٨
شیخ الاسلام افندی حضرتلرینك بیاناتی ١٣٠

ص ، ط

صراط مستقیمه رجوع ٩٠
صفات الهیه حقنده بر کلام اجمالی ٨٣
صلح قونفرانسی و آسیا حکومتلری ٩٤
صلح مسئله‌سنده موقعمز ١٢٦
طشره‌ده اسلام قادینی ١٩٤
طلاقك حاکمه اخباری ١١٥

ع

عالم اسلامده موقعمز ٩
عدالت (متعدد زوجه‌لر بیننده) ٣٦
عدل ایله حکم ٢٢
عربستان مسئله‌سی ١١٢
عربستان امپراطورلغی ٧٦
علم صفتی ٣٥
علل ساریه و طلاق ٢١٦
عواطف الهیه‌نك دنیا و آخرته شمولی ٢١٣

ف ، ق

فاتحه ترجمه و تفسیری ١
فطرت و توحید ٦٨ ، ٨٦
فلاکت قارشوسنده سیاسی احتراصلر ١٢٥
قادینلرده غایهٔ حیات نه اولابدر؟ ٢٢٥
قاتولیك ایله اورتودوقس کلیسالرینك اتحادی
ممکن میدر ؟ ١٣٣
قلاوریقالیزم ١٨٥

ك

کائنات علویه ٨١
کنائی طلاق ٨٥
کتبخانه و کتابلرمز ١٦ ، ٦٣
کلیسالر اتحادی ممکن میدر ؟ ٨٨
کلیسالرك توحیدینه نه‌دن لزوم کورولیور؟ ٢٠٨

م

محاکم شرعیه ١٣٠
مسائل اسلامیه حقنده مشیخت علیایه چکیلن
تلغرافلر ٢٢١
مستحیل ٣
مسلمانلرك دوچار اولدقلری نکبتلرك اسبابی ١٦١

مسلمان قارداشلره بر خطاب ١٠٨
مسلمانلری فلاکت و اضمحلاله سوق ایدن
ظنون و اوهام باطله ١٧٧
مسلمانلق طبع بشری‌یه اصل تربیه‌ایدر ٢٠٢
مسلمانلق دین فطرتدر ٦٨ ، ٨٦
مسلمانلرك اجراآت اسلامیه‌یه انتظارلری ٧٢
مسلك ، دائما مسلك ١٢
مصیب بر تعیین ، کوزل بر انتخاب ١٤٤
معارف ناظری یاکلیور ١٩٧
معدن کوموری ٤٠ ، ٥٣ ، ٧٠ ، ٨٦
معلومك اقسامی ٣
مقدرات اسلامیه‌نك احیاسی ١٧٣
مقدرات اسلامیه‌یی تدلیل اجتماعلر ٧٤
مکاتب ابتدائیه معلملرینه ٤٢
مکافات اخرویه ١٤٥
ملتلرك حیات و مماتی ٢٢٩
ملت برله‌شیور، منورلرنه‌دن برله‌شه‌میور؟ ٢٤٠
ملتك منجی ملی بر انتظاری ٢٤٠
ملحدلره قارشی استدلال صانع ١٧
مملکتمزده اخلاق مسئله‌سی ٧
مملکتك احکامی ٤ ، ١٩
مواهب فطرت — قدرت جلیلهٔ سبحانیه ٩٧
مهم بر اثر دینی ١٠٢
مهم بر اثر دینی حقنده ١٥٥ ، ١٧٤
مهم بر مخاطرهٔ سیاسیه ٢٧
مهم بر مدافعه ١٤٠
مهم بر دورهٔ امتحان ٤٤
مهر مسما ٥١
مهم بر نطق ١٤٢

ن

نه یاپاجغز ؟ ٥٦
نکاحدن اول معاینه و اعلان مسئله‌سی ٦
نکاح باطل — نکاح فاسد ٣٦ ، ٥٢

و

« و ان کنتم فی ریب ...» آیتنك تفسیری ١٢٩ ، ١١٣
وحدت صنفی ٥١
وحدتدن آیریلان ملتلرك عاقبتی اضمحلالدر ١١
« و بشر الذین آمنو . . . » آیتنك تفسیری
١٤٥ ، ١٦١ ، ١٩٧ ، ٢١٣ ، ١٧٣
« و لن ترضی عنك الیهود و لا النصاری » ٩٥
ویلسون پرنسیپلری رواج بوله‌بیله‌جکمی؟ ١٤

هـ ، ی

هندستان خادملری ٢٢٨
هندستان مسلمانلری و خلافت مسئله‌سی ٤٤
هندستان مسلمانلری و دولت علیه‌نك آتیسی ١٥٩
هند مسلمانلرینك تظاهراتی ٢٥
یهودیلر و فلسطین ٢٢٧
« یا ایها الناس اعبدوا » آیتنك تفسیری ١٧ ،
٣٣ ، ٤٩ ، ٦٥ ، ٨١ ، ٩٧
یهودی مسئله‌سی ١١١
یهودی حکومتی و خرستیانلق ١٠٣

حقوق مطبعه‌سنده باصیلمشدر

اشرف ادیب